ANUL VI. — No. 221

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 1 Martie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897 / CONST. MILLE 1897–1920 }

FONDAT în 1893

NICOLAE BALCESCU

1819 — 1852

Guvernul român luase hotărâre să aducă în ţară osemintele lui Nicolae Bălcescu. Ministerul Artelor comunică această dorinţă d-lui V. Pârvan, directorul şcoalei române din Roma, care la rândul său însărcină cu cercetările pe d. Guiseppe Lugli, inspector al monumentelor istorice. D-sa avu tot sprijinul guvernului italian, dar din nefericire la Palermo nu s'a putut da de urmele osemintelor marelui patriot şi istoric român. Iată raportul ce s'a trimis ministerului:

1. Există încă în arhivele comunei actul original de moarte, întâmplată în 29 Noembrie 1852, la orele 19 jum. după orariul sicilian, corespunzând cam la orele 13 după orariul de azi.

2. Moartea s'a întâmplat în hotelul Tinaeria, situat în Via Zutera 31, în cartierul zis Calsa, lângă mare, hotel care în acel timp era unul dintre cele dintâi din Palermo şi care s'a menţinut ca atare până în 1908, fiind întâi proprietatea d-lui Ragusa şi apoi al unuia numit il Pellegrino. E o clădire cu înfăţişare distinsă, bine păstrată, pe faţada căreia se află a placă comemorativă a lui Garibaldi.

3. Din înfăţişarea sus numitului hotel se poate deduce că Bălcescu a murit în condiţiuni materiale satisfăcătoare, dar de sigur muri singur, astfel încât proprietarul hotelului puse stăpânire pe bani şi hârtiile pe care le avea.

4. In acel timp existau în Palermo patru cimitire:

Al. Cappuccinilor; al. Sf. Maria di Gesu; al Sf. Ursula şi dela Rotoli, la poalele muntelui Pellegrino.

Date fiind condiţiunile de moarte ale lui Bălcescu, rezultă în chip sigur că a fost îngropat în cel de al patrulea, unde erau înmormântaţi, toţi aceea cari nu aveau mai dinainte un mormânt particular.

Aceasta este părerea unanimă a funcţionarilor din fruntea administraţiei civice a oraşului.

Se confirmă şi prin cercetările puse la cale de comună şi de mine personal, controlate cu registrele cimitirelor Cappuccinilor, Sf. Maria di Gesu, dela Rotoli şi Sf. Ursula.

5. In cimitirul dela Rotoli se aflau pentru înmormântările comune opt rânduri de gropi lungi de 3.50 m., late de 3.25 m. şi adânci aproximativ 4.50, căptuşită cu zidărie cu o gură de 0.50 pe 0.50 m. la suprafaţa terenului şi prevăzută cu dublă închizătoare.

Cele dintâi două rânduri fură întrebuinţate dela 1837 până la 1839 pentru cei morţi mai ales în timpul epidemiei de holeră, celelalte şase rânduri au fost întrebuinţate dela 1839 până la 1854 pentru toţi morţii Comunei fără mormânt particular şi apoi până la 1879 pentru săraci.

6. Gropile sunt încă şi azi bine păstrate; încă între una şi alta fură aşezate după 1854 morminte particulare, cum — rezultă din registrele comunei consultate de mine.

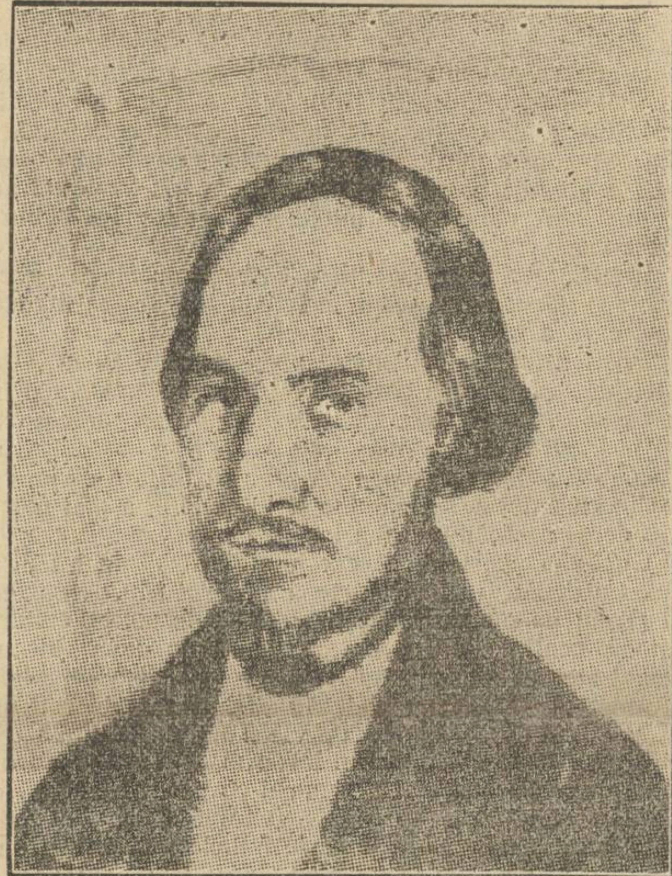
7. Cadavrele erau aruncate în groapă de sus, fără cosciug şi adesea despuiate de hainele pe care le aveau. Numai după 1854 se obişnui uneori să se pună cadavrele în cosciuge de lemn.

8. Obiceiul de a arunca cadavrele fără cosciug şi pe lângă acelea însăşi boala lui Bălcescu şi moartea întâmplată într'un hotel, întăresc presupunerea că a fost înmormântat în aceeaşi zi sau cel mult în ziua următoare de 30 Noembrie. Aceasta ne-o confirmă şi faptul că actul de moarte a fost redactat la orele 16 din ziua de 30, adică la orele 9 şi jum. aproximativ după orariul nostru, probabil după înmormântare şi martori au fost după obicei înşăşi groparii cari l'au transportat.

9. In ziua de 29 Ianuarie al anului în curs, cu învoire în regulă, am procedat la deschiderea groapei rezervate pentru zilele de 29 şi 30 Noembrie şi am găsit că conţine peste 100 de cadavre amestecate între ele într'un munte inform, înalt în mijloc de 1.50 m. şi din care nu se pot deosebi scheletele izolate.

In aceeaşi stare se află şi groapa alăturată, care poartă datele de 1 şi 2 Decembrie, dacă am mai sta la îndoială asupra datei înmormântării — îndoială care de altfel nu se poate sprijini pe nici o probabilitate — că adică Bălcescu ar fi fost înmormântat abia în ziua a treia după moarte.

Nu mai rămâne prin urmare decât să se aşeze o placă comemorativă pe casa unde s'a stins Bălcescu şi alta pe groapa comună din cimitirul dela Palermo.

N. Bălcescu

Fără îndoială că aducerea acelor oseminte în ţară, ar fi fost un prilej de mari serbări culturale, dându-se o pildă de cum ştim şi noi să preţuim trecutul şi pe oamenii mari a căror viaţă se confundă cu însuşi trecutul neamului românesc.

Acea comemorare nu va mai avea loc, decât târziu când romanii se vor duce să aşeze la Palermo, plăcile de care am pomenit mai sus.

„Adevărul Literar" îşi face o pioasă datorie închinând lui Bălcescu câte-va pagini, reproducând Precuvântarea *pe care Odobescu a pus-o în fruntea ediţiei* Istoriei Românilor sub Mihai Vodă Viteazu, *făcută de Academie la 1878, pagini din opera marelui istoric şi câte-va duioase amintiri scrise pentru noi, de d-na Maria Cociu o nepoată a lui Bălcescu.*

a. d. h.

Precuvântare

de ALEXANDRU ODOBESCU

Indeplinesc astăzi una din cele mai vii şi mai stăruitoare ale mele dorinţe: aceia de a scoate la lumină Istoria Românilor subt Mihaiu Viteazul, lucrarea de căpetenie a eminentului şi mult-deplânsului nostru istoric. Nicolae Bălcescu, care tot de o dată este şi o scriere de frunte în literele româneşti.

De douăzeci şi cinci de ani de când Nicolae Bălcescu a murit, înstreinat de prea-iubita şi prea-dorita sa ţară, eu unul n'am pregetat un moment de a căuta mijloc spre a face cunoscută publicului românesc această frumoasă operă, în care îşi pironise mintea şi puterile sale un om de un rar talent, pe care, de copil încă, mă deprinsesem a'l respecta, a'l iubi, a'l admira.

Cincisprezece ani din aceştia, am păstrat cu sfinţenie la mine manuscriptele lui, cercându-mă, de câte ori mi-a stat în putere, a da publicităţei cel puţin o parte din ele. Dar, spre ruşinarea noastră de până acum, a trecut un pătrat de secol de la moartea lui Bălcescu mai 'nainte ca să poată fi pus sub ochii naţiunei române, tot ceia-ce dânsul lucrase întru cel mai mare a ei onoare.

A trebuit ca o rază din acel foc de vitejie strămoşească, care ardea cu dor inima lui N. Bălcescu, să străbată în sfârşit în vinele tutulor Românilor, pentru ca să afle timpul priincios de a eşi la iveală, patrioticele pagine scrise de pana lui, muiată şi oţelită în sângele atâtor eroi ai Românilor din trecut!

Azi într'adevăr e timp ca naţiunea română să audă şi totdeodată să simţă adânc cugetele inviătoare şi spornicele cuvinte ale acelui nobil suflet, ale acelei întinse inteligenţe româneşti, care odată se numia **Nicolae Bălcescu!...** Nicolae Bălcescu, despre carele ne spune d. V. Alecsandri că: „cuprins de entusiasm la privirea flăcăilor români ce dănţuiau cu pletele în vânt, zicea: „O! mândră caste va avea România, când îi va veni şi ei rândul pe lume!"1)

Şi negreşit la virtuţile ostăşeşti ale poporului român se gândia fără preget Nicolae Bălcescu, de oarece el, abia în vârstă de 19 ani (era născut în Bucureşti la 29 Iunie 1819), intră în oştire şi, numai cu rangul de cadet (iunker), doritor să împărtăşească soţilor săi de arme cunoştinţele ce mintea'i ageră şi studioasă dobândise încă din juneţe, ceru să institue în casarmă o şcoală pentru soldaţi unde însuşi fu învăţător. Apoi, după ce fu prigonit şi închis cât-va timp la mânăstirea Mărginenii pentru ideile sale liberale, tot către oştire îşi îndreptă el gândurile, când spre a intra în cariera literară, el tipări în Iaşi la 1844, începutul unui studiu asupra **Puterei armate la Români.**2)

Până la anul 1848, petrecându-şi timpul în studii istorice, când la Paris, când în ţară, el scrise diferite lucrări de un mare interes pentru istoria naţională, şi le publică în **Magazinul istoric pentru Dacia,** pe care îl redacta în unire cu d. A. Treb. Laurian.3)

La anul 1848, el luă parte activă la mişcarea naţională, atât în ţara Românească, cât şi, mai apoi, în Ardeal. Insu-şi el, în scrierile lui pe care le dăm aci la lumină, ne descrie adesea simţirile înduioşate ce a încercat inima lui, în mijlocul acelor aspirări confuse ale deşteptării spiritului naţional, pe care el, singur poate pe atunci, ştia să le măsoare, în mintea sa erudită şi patriotică, cu măsura uriaşă a gloriilor trecutului.

Fără însă de a perde curagiul în aceste sterpe lupte, tocmai când văzu de toate părţile aventurile generoase ale poporului român înfrânte sub juguri streine şi asupritoare, tocmai în toamna anului 1849, el se întoarse în Franţa şi se consacră mai cu totul la lucrarea capitală a vieţei sale, la povestirea marilor fapte răsboinice ale Românilor din al XVI-lea secol. 4)

Dar să'l lăsăm să'şi descrie însu-şi starea lui fisică şi sufletească, şi să ne mărginim a decopia aci o notă pe care am aflat-o printre hârtiile lui, scrisă cu o mână slăbită, când se afla la **Hyères, Decembrie în 17, anul 1850:**

„Minutele în care scriu sunt pline de amar şi întristare. Pe când Europa întreagă se pregătia a saluta triumful libertăţii, eroica Franţă, de la care, că totdeauna, se aştepta semnalul, Franţa, prin fatalitate şi prin neunirea fiilor săi, cade gemând în neputinţă sub un jug umilitor. Fii fără-de-legi triumfează în toate părţile şi întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase, sdrobite şi rănite de moarte, văd apuind din vederea lor ziua mântuirei. Insu-mi eu, cu o inimă sfâşiată de durere, mă lupt cu o boală crudă şi neîmblânzită, caut a câştiga timp asupră'i şi a o întrece în iuţeală, ca să pot lăsa fraţilor mei aceste pagine din viaţa părinţilor noştri, şi cad sleit de puteri, mistuit prin silinţele ce fac. Cu toate aceste temeiuri de descurajare, sufletu'mi te slăveşte încă, înzeită libertate, şi, deşi oamenii sângiurilor au învelit cu maramă neagră dulce faţa ta, crede că va veni ziua fericită, ziua isbândirei, când omenirea întreagă se va scula spre a sfâşia acest văl şi duşmanii tăi se vor împietri la vederea soarelui său de lumină; atunci nu va mai fi nici un om rob, nici naţie roabă, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnirea **Dreptăţii** şi **Frăţiei!** Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză naţiei mele, vor domni lumea; atunci aşteptarea, visarea vieţei mele se va împlini; atunci toţi Românii vor fi una, liberi şi fraţi! Vai! nu voiu avea noroc a vedea această zi, deşi eu asemeni am muncit şi am pătimit pentru dreptate, şi cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ţie, ţara mea mult dragă!"

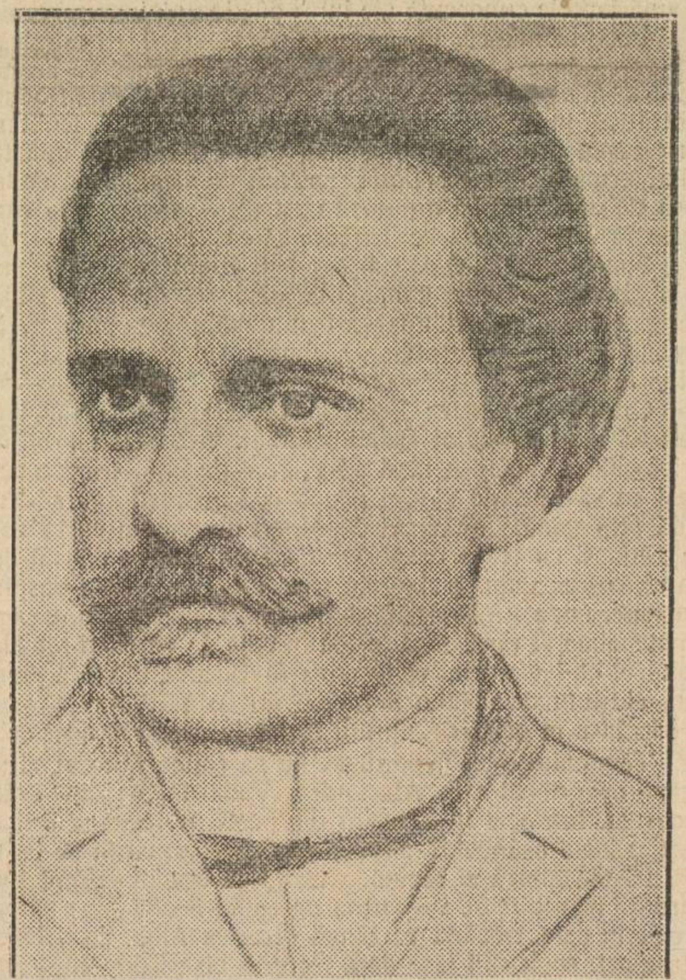
Acea lucrare despre care el vorbeşte cu un aşa dureros entusiasm, este **Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul**, la care lucra de mai mult timp şi din care scrise o mare parte în anii cei din urmă ai vieţei sale. Iată, de pe o altă însemnare manuscrisă ce s'a găsit tot printre hârtiile lui, împărţirea ce el voia să dea operei sale:

„Tomul I: **Introducere. —** Cartea I. **Libertatea Naţională** (1593—Aprilie 1595). — Cartea II. **Călugăreni** (Aprilie 1595—Decembrie 1595). — Cart. III. **Robirea Ţăranului** (Decembrie 1595—Aprilie 1599). — Acte adaose.

„Tomul II: Cartea IV. **Unitatea Naţională** (Aprilie 1599—Iulie 1600). — Cartea V. **Mirislău** (August 1600—Ianuarie 1601). — Cart. VI **Guruslău** (Ianuarie 1601—Septembrie 1601). — Acte adaose. — **Lista isvoarelor acestei istorii.**"

Cartea întâia, după cum însu-şi însemnează pe această ultimă notă, a fost scrisă la Paris în iarna anului 1851 (Ianuarie şi Februarie); a doua, iarăşi la Paris, 1851 (Martie şi Aprilie), cu toate că o mare parte fusese publicată la 1847, în **Magazinul istoric,** sub titlul **„Campania Românilor în contra Turcilor, de la anul 1595";** a treia carte a scris-o în satul Ville d'Avray, lângă Paris, la 1851 (Mai până la August); a patra la Hyères, în Franţa meridională, la 1852 (Mai şi Aprilie); în sfârşit o parte din a cincea e scrisă la Constantinopole, tot la 1852, dar ea nu este sfârşită. 5) Se vede că pe a şasea nici c'o începuse încă, căci nu există nici un manuscris. Actele adaose sunt adunate în mare parte, deşi n'au fost încă puse în orânduială de autor; cât despre lista isvoarelor, aflăm în notele lui, titlurile a mai mult de 255 scrieri vechi şi moderne în felurite limbi, pe care le-a consultat de-a dreptul sau în traduceri pe care el punea să i le facă. Din **Introducere,** se vede, după sumarul ce ne-a lăsat că voia să facă un tablou al vieţei sociale a Românilor din trecut; dar, astfel cum o avem, ea este mai mult un schelet al lucrărei precugetate.

Nicolae Bălcescu nu avu dar timpul să'şi aducă până la capăt întreprinderea sa. Muncit de dorul ţărei, luptându-se cu o repede boală de piept şi mai adesea şi cu neaverea şi isolarea în ţară străină, el se decise a se porni la Constantinopol ca să obţină voia de a se reîntoarce la căminul părintesc; acoio însă i se refuză favoarea de a vedea pământul său de naştere, şi atunci, cu sufletul întristat, cu puterile slăbite, singur şi lipsit mai de toate, se întoarse tot pe mare către apus, purtând mereu cu sine scumpul său avut, manuscriptele lui. La 5 Octombrie 1852 el ajunse în Palermo, unde spera să afle, sub clima călduroasă a Siciliei, alinarea pentru suferinţele pieptului său atacat; dar după şase săptămâni de viaţă tristă şi isolată, la 16 Noembrie, el îşi dete sufletul departe de orice inimă

Odobescu

amică, năpustit pe patul unei ospătării, şi lăsând numai cu limbă de moarte toate scrierile lui, unuia din prietenii săi, d-lui Ion Ghica.

El nu avea la sine mai mult decât o sumă de 30 franci; nu era nimeni acolo ca să-i cumpere măcar un loc la cimitir. Cioclii ridicară cadavrul străinului din ospătăria „Alla Trinacria" şi'l afundară în groapa de obşte a săracilor din mânăstirea Capucinilor de la Palermo.

Când la 1863, am cerut şi am obţinut de la Domnitorul Alexandru-Ioan Cuza, carele iubise şi ştia să preţuiască pe Bălcescu, autorizaţiunea de a trimite din partea guvernului român ca să ridice depe ţărmul străin şi să aducă în patrie, oasele acelui bărbat cu care naţiunea română se poate mândri, trimisul nostru, d. Nicolae Ionescu, a putut numai să constate la faţa locului că trupul lui Nicolae Bălcescu era pentru vecie amestecat printre osemintele sărăcimei din Palermo. D-lui ne aduse de acolo numai ultimele voinţe ale ilustrului răposat.6)

Cetiţi continuarea în pag. II-a

---

1) *Nicolae Bălcescu.* Suvenire de V. Alecsandri. Un fragment, *Revista Română pentru ştiinţe, litere şi arte.* Bucureşti, Tom. II. 1862, p. 312.

2) Acest studiu, publicat în *Foaia ştiinţifică şi literară* din Iaşi, şi apoi şi în făscioară separată, poartă titlul: *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea principatului Valachiei până acum.* — El se complectează printr'un asemenea studiu asupra principatului Moldovei, tipărit în *Magazinul istoric pentru Dacia*, din Bucureşti.

3) Scrierile lui Bălcescu, care au apărut în *Magazinul istoric* sunt cele următoare: Tomul I (1845): *Cuvânt preliminariu despre isvoarele istoriei Românilor. — Românii şi Fanarioţii. — Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei. — Spătarul Ioan Cantacuzino. — Postelnicul Constantin Cantacuzino.*
Tăutul, mare logofăt al Moldovei. — Logofătul Miron Costin, is-
Tom. II (1846): *Puterea armată şi arta militară la Moldoveni în timpul măririi lor. — Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele Române în deosebite timpuri.*
Tom. IV (1847): *Campania Românilor în contra Turcilor, de la anul 1595. — Buletine despre portretele principilor Ţării Româneşti şi ai Moldaviei, ce se află în cabinetul de stampe de la biblioteca reaală din Paris.*

4) N. Bălcescu, în timpul revoluţiunii dela 1848 din Bucureşti, a scris în ziarul lui Bolintineanu, *Poporul Suveran*, câteva articole, din care extragem liniile următoare:

„Părinţii noştri au vărsat preţiosul lor sânge pentru a ne „lăsa de moştenire drepturile noastre politice, şi datoria noastră „este a le păstra cu aceeaş putere pentru fiii noştri. Timpul n'a „venit ca să dobândim o independenţă absolută. Poziţia noastră „politică, de pe tractate, este bună; numai trebuie a fi păzită de „Inalta Poartă, a fi sprijinită cu statornicie de noi. Să nu uităm „că suntem datori a apăra naţionalitatea şi drepturile noastre, „de vom fi nevoiţi, chiar vărsând sângele. De vom cădea în a„ceastă luptă sfântă, să cădem încai bărbăteşte, astfel cum au „trăit părinţii noştri, şi ca dânşii să strigăm: *„Mai bine ţara „noastră să se prefacă într'un întins mormânt, numai să ră„mână tot ţara Românilor!"*

Mergând apoi la Paris, pe când se ocupa de marea lui operă istorică şi, osebit de o întinsă corespondenţă şi de redactarea unor acte atingătoare de faptele emigraţiunii revoluţionarilor români, el publică în *Le Journal des Economistes* din Paris, 1850, o importantă lucrare în limba franceză, sub titlul *Question économique des Principautés danubiennes.* Printre manuscriptele rămase dela dânsul se află şi o parte din textul român al acestui memoriu. Tot acolo găsim şi un însemnat fragment dintr'o lucrare încă inedită, purtând titlul: *Manualul bunului Român, dialog între un sătean şi un comisar de propagandă.* Fiind la Paris, *Bălcescu* mai compuse cuvântul său asupra *Mişcării Românilor din Ardeal la 1848*, pe care îl tipări într'un ziar român de acolo, *Junimea Română, din 1851;* apoi conlucră sau traduse poema în proză ce poartă numirea de *Cântarea Românici* şi care fu mai întâi tipărită la Paris în broşura *România viitoare* din 1851, şi apoi reprodusă de V. Alecsandri în *România literară* din Iaşi 1855, unde s'a tipărit şi un fragment din cartea III-a a *Istoriei Românilor sub Mihaiu Viteazul* sub titlul: *Răzvan-Vodă.*

Acestea sunt, pare-mi-se, toate scrierile Bălcescului dela 1848 până la moartea lui.

5) Manuscrisul acestei a V-a cărţi, scris în mare parte de însă-şi mâna cu totul slăbită a Bălcescului, se opreşte la pagina 138 cu însemnarea numărului capitolului „XXXIII", cu care avea să urmeze textul său. D. Greg. Tocilescu, în interesanta monografie ce a publicat asupra lui: *Nicolae Bălcescu; viaţa, timpul şi operile sale, 1819—1852*, (tipărit în *Columna lui Traian* a d-lui B. P. Haşdeu, Bucureşti, 1876, No. 5, şi apoi în făscioară separată) face următoarea curioasă observaţiune:

„Aci se opreşte pana lui Nicolae Bălcescu.

„Era capitolul 33 al scrierii sale, care corespunde la capito„lul 33 al vieţii sale, vârsta în care a murit!.. Este o întâmplare „curioasă, analoagă cu aceea a lui Napoleon cel mare, în ma„nuscriptele căruia s'a găsit un manual de geografie, scris în „juneţea sa, neterminat şi care se opria tocmai la insula S-ta „Elena, unde, 30 ani mai în urmă, marele împărat avea să-şi „sfârşească cariera".

6) Testamentul lui N. Bălcescu, pe care l-a adus d. N. Ionescu dela Palermo, şi care se păstrează la Ministerul Instrucţiunii publice al României, împreună cu raportul trimisului nostru, fusese încredinţat de însuşi răposatul, consulului turcesc din acea localitate. Simţind sfârşitul său, el puse să i se facă o listă amănunţită de tot ce poseda cu sine, în care arăta că voinţa sa este ca manuscrisele lui să se dea d-lui Ion Ghica, carele se afla pe atunci în Turcia. Un preot grec din vecinătate primi, după

Abia astăzi însă, douăzeci şi cinci de ani după a lui moarte, ele se îndeplinesc în parte.7) D. Ion Ghica a oferit Societăţii Academice Române, preţioasele manuscripte ale lui Bălcescu, care de la anul 1861 au stat în păstrarea mea, încredinţate fiindu'mi de fratele răposatului, de d. Costache Bălcescu.

Încă de atunci am început a tipări în **Revista Română** o parte din **Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul:**8) dar nu am putut merge mai departe de cât până pe la mijlocul cărţii a III-a. Sfârşitul acestei cărţi, a IV-a întreaga şi tot ce mai posedăm din a V-a, văd acum mai întâiu lumina tiparului.

Societatea Academică Română, fericindu-se de preţiosul dar ce a primit, şi doritoare de a se pune la inălţimea misiunei sale, răspândind printre Români, mai cu seamă producţiunile literarii şi ştiinţifice ale geniului naţional, n'a voit să întârzie câtuşi de puţin spre a da publicitate măreţei opere a nemuritorului N. Bălcescu.

Mi-a acordat mie dorita onoare de a dirige această grabnică tipărire, în care s'a socotit mai oportun de a înlătura deocamdată toate notele indicătoare de autorii consultaţi de Bălcescu, în erudita şi conştiinţioasa sa lucrare, şi de a tipări scrierea originală în aşa chip, ca ea să fie mai lesne de citit pentru ori ce clasă de cititori.9)

Cu timpul Societatea Academică Română îşi propune de a publica o ediţiune critică şi mai luxoasă a operilor complecte ale lui N. Bălcescu. Aceia va fi poate mai bine primită de oamenii de ştiinţă.

Acum însă, noi sperăm şi credem că această carte, aşa cum este, va aduce, în împrejurările de faţă, folos şi întărire cugetului naţional al întregei Românimi!

Bucureşti, 16 Noembrie 1877 **A. I. ODOBESCU**

Din scrierile lui Bălcescu

Scăparea dela moarte a lui Mihai Vodă Viteazul

In timpul domniei lui Alexandru Vodă, în acel timp de chin şi de jale, strălucia peste Olt, în Craiova, un bărbat ales, vestit şi lăudat prin frumuseţea trupului său, prin virtuţile lui mari şi felurite, prin credinţa sa către D-zeu, dragostea către patrie, îngăduiala către semeni, omenia către cei mai de jos, dreptatea către toţi de o potrivă, prin sinceritatea, statornicia şi dărnicia ce împodobiau mult lăudatul său caracter. Acesta era Mihai, Banul Craiovei, fiu al lui Pătraşcu Voevod, carele pentru blândeţea, cu care cârmui ţara de la 1554 până la 1557 se numeşte *cel bun*.

Strălucirea naşterei lui Mihai, sfatul lui cel drept şi priceput, cuvântul lui blând şi îmbelşugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui, 'i câştigau inima poporului şi trâmbiţau numele lui în toate părţile ţării. El administra de câtă-va vreme banatul Craiovei şi aduse cu încetul această bănie în starea ei cea veche de neatârnare administrativă, judecătorească şi ostăşească, fără altă legătură cu domnia ţării decât plata unui tribut. Astfel, în minutul când armata ţării era desorganizată de domnul ce se temea de dânsa, el îşi organiză un trup de oştire, prin care ţinea în frâne împilările Turcilor şi ocrotia pe supuşii săi.

Soarta cea blândă, sub care se aflau locuitorii banatului, era pizmuită de oamenii de dincoace de Olt şi slujia de glorificare numelui lui Mihai dinaintea poporului. El ajunge a fi sperarea tutulor, răzbunătorul atât de mult dorit şi aşteptat.

Crudul Alexandru Vodă nu întârzie a se spăimânta de acel mare nume al Banului Mihai. Voia să-l piardă cu orice chip, şi neîndrăznind a-l prigoni pe faţă, trimise ucigaşi ca să-l prindă şi să-l aducă la Bucureşti sau să-l ucidă prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se gătia şi cu toată dragostea ce avea pentru dânsul poporul, necrezându-se sigur în Craiova, fugi spre Constantinopole, unde îl chemase socrul său, vistierul Ion, ce era Capichehae al ţării. Insă, prins în cale de oamenii lui Alexandru, ce-l pândiau, el fu adus în Bucureşti, unde domnul, cătrănit de mânie, îl învinovăţi de trădător şi rebel şi-l închise în puşcărie, spre a fi pus la casnă şi apoi ucis.

Temându-se ca poporul să nu se ridice înfuriat şi să scape pe prinsul său, Alexandru Vodă hotărî a-i grăbi moartea. Intr'o zi îl scoaseră din puşcărie legat şi îl porniră la locul osândei. Mulţimea poporului urmăria pe osândit, tristă, jalnică şi tăcută, văzând că cea din urmă sperare de mântuire se va curma cu capul acelui june bărbat eroic. In cale, trecând pe lângă biserica Albă, pe vremea liturghiei, spun că-l lăsară să intre în biserică şi rugându-se se făgădui lui sfântul Nicolae, fiind hramul, că de-l va mântui, are să facă mănăstire în numele lui, precum a şi făcut, de se numeşte acea biserică acum Mihaiu-Vodă.

Sosind în locul unde trebuia să primească moartea, gădea, cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochi sângeroşi, se apropie de osândit; dar când aţinti privirea asupra jertfei sale, când văzu acel trup măreţ, acea căutătură sălbatică şi înfiorătoare, un tremur groaznic îl apucă; ridică satârul, voeşte a isbi, dar mâna-i cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpâneşte şi, trântind la pământ satârul, fuge printre mulţimea adunată, strigând în gura mare, că el nu îndrăzneşte a ucide pe acest om.

In zadar oamenii cari presidau la osândă cerură a se împlini porunca domnească; nimeni nu se mai găsi, ca să voiască a lua locul gădei.

Această întâmplare minunată înfioră mulţimea cu o mişcare electrică; ea văzu intr'însa un semn ceresc, prin care D-zeu voia păstrarea acestui om şi un glas detunător de milă şi de iertare scăpă din pieptul acelei gloate. Boeri şi popor luară pe osândit în mijlocul lor şi, ducându-se la palat dinaintea Voevodului, cerură iertare. Vrând, nevrând, Domnul fu silit a se îmblânzi şi a-i dărui viaţa. Peste puţin, prin mijlocirea vistierului Ion, Mihaiu împăcându-se de tot cu Domnul, primi iarăş cinstea şi dregătoria sa.

Ardealul

Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi bine-cuvântată între toate ţările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreţ şi întins palat, cap d'operă de architectură, unde sunt adunate şi aşezate cu mândrie toate frumuseţile naturale, ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei. Un brâu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară, şi dintr'insul, ici colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri înalte şi frumoase, măreţe piedestale înverzite, cari varsă urnele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci.

Mai presus de acest brâu muntos, se înalţă două piramide mari de munţi, cu crestele încununate de o veşnică diademă de ninsoare, cari, ca doi uriaşi, stau la ambele capete ale ţării, cătând unul în faţa altuia. Păduri stufoase în care ursul se preumblă în voe, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munţi. Şi nu departe de aceste locuri, care'ţi aduc aminte natura ţărilor de miază-noapte, dai, ca la porţile Romei, peste câmpii arse şi văruite, unde bivolul dormitează a lene. Astfel miază-noapte şi miază-zi trăiesc într'acest ţinut, alături una cu alta şi armonizând împreună.

Aci stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capetele lor spre cer; alături, te afunzi într'o mare de grâu şi de porumb, din care nu se mai văd calul şi călăreţul. Ori încotro te-i uita, vezi culori felurite, ca un întins curcubeu, şi tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munţi uriaşi, ale căror vârfuri mângâe norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle, a căror limpede apă curge printre câmpii înflorite, pârae repezi, cari mugind groaznic, se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stânci de piatră, ce plac vederii şi o înspăimântă tot de o dată.

Apoi, în tot locul dai de râuri mari, cu nume armonioase, ale căror unde poartă aurul. In pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercurul..., şi, în sfârşit metalul cel mai îmbelşugat decât toate, aurul, pe care-l vezi strălucind până şi în noroiul drumurilor.

Astfel este ţara Ardealului.

---

carerea sa, cea de pe urmă a sa mărturisire şi cel de pe urmă al lui suspin. Lădiţa cu obiectele rămase dela Bălcescu a fost de mult trimeasă familiei sale de către proprietarul ospătăriei „Alla Trinacria". Astfel s'a întâmplat ca d-nul C. Bălcescu, care avea manuscriptele la sine, să mi le încredinţeze încă dela 1861 spre a le tipări în *Revista Română*. De atunci ele au stat până astimp la mine.

Pe de altă parte, testamentul adus în ţară de D. N. Ionescu, la 1863, rămăsese şi el uitat în dosarul ministerului.

In fine, abia acum, prin concursul d-lor I. Ghica, C. Bălcescu şi al meu, voinţele ilustrului răposat încep a-şi căpăta a lor realizare.

7) Bălcescu, într'o adresă către *patronii Asociaţiei literare române*, arăta că scrierea sa asupra *Epocei lui Mihaiu Viteazul* fiind aproape terminată şi având numai câteva luni de lucru spre a o sfârşi, el doreşte ca ea să fie tipărită în două frumoase volume in 8, după împărţirea expusă mai sus, şi tot de odată să fie ornată cu un portret al lui Mihaiu Viteazul, gravat pe oţel, după al lui Sadeler, făcut în Viena la 1601, precum şi alte patru executate în xilografie. Doreşte asemeni să se trimită un june inginer român în ţară ca să ridice planurile deosebitelor localităţi mai importante, citate în cursul operilor sale. Aceste cheltueli cere de la *Asociaţie* ca să le facă; iar pentru ostenelile sale proprii şi pentru toate cheltuelile ce făcuse cu cumpărători de cărţi rare şi cu traducţiuni, el nu reclamă nici o indemnizare, nici măcar ce'e 400 exemplare din opera sa, pe care i le acordă statutele *Asociaţiei*. El se întemeiază însă a crede că, dacă nu meritele operei, dar negreşit faptele ce ea cuprinde, sunt de natură a deştepta în inimile Românilor simţiminte spornice pentru realţarea şi întemeierea naţionalităţii noastre.

8) *Revista Română pentru ştiinţe, litere şi arte* cuprinde în volumul I (1861) *Introducerea, Cartea I* şi parte din *Cartea II*; în vol. II (1862) urmare din *Cartea II* până la sfârşitul ei; în vol. III (1863 o parte din *Cartea III*.

9) Pentru aceasta, am adoptat un format mai mic şi mai purtăreţ decât cum dorea Bălcescu, şi ne-am servit de o ortografie română care, fără e exclude caracterele etimologice ale cuvintelor, întrebuinţează însă accentele şi codiţele (cedile), depărtate din scrierea românească dincolo de Carpaţi. Aceasta este şi felul de ortografie cu care se servia Bălcescu, când scria cu litere latine. Tot manuscrisul *Istoriei Românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul* este de mâna lui, scris cam într'astfel. A. O.

Amintiri despre Bălcescu

de **MARIA COCIU**

O copilărie tristă. — Un portret cernit. — Copilul lui Bălcescu. — Spitalul din Palermo. — Lada cu hârtii. — N-a murit singur

Bunică-mea a avut o soră şi trei fraţi dintre care cel mai tânăr era Nicolae Bălcescu. Când ne vorbea despre dânsul o podideau lacrimile, melancoia îi înfăşura sufletul şi îi zicea „frate-meu Nicolache!"

Eram foarte mică pe vremea aceea şi pe-atunci fetiţele nu ştiau ce înseamnează revoluţie sau exil. Ştiam numai că trebue să vorbim cu multă mâhnire despre nenea Nicolache!

Frate-său mai mare, nenea Costache (aşa îi zicea tot oraşul) mai trăia încă. Moşneag, era veteran dela 1848, încă verde şi în plină vigoare, umbla rezemat pe un baston rămas de pomină. De câte ori vorbea cu bunică-mea despre nenea Nicoache, începeau discuţii lungi, terminate cu plânsete şi cu vorbele acestea care mi-au rămas întipărite în minte: „Nicolache a murit la spital"! Mai adăuga totdeauna că nefericitul lor frate n'a avut parte de mormânt şi că trupul lui a fost zvârlit în groapă comună, cu toţi banditii şi vagabonzii.

De ce? Nu pricepeam de loc pentru ce unchiul nostru şi-a părăsit casa, unde era atât de bine, ca să moară prin străini şi într'un spital?

Câte odată se vorbea despre copilăria lui, despre dragostea lui de ţară şi despre entuziasmul său, dar nici odată n'am auzit pomenindu-se de vre-o bucurie care să fi luminat tinereţea arzătoare a unui om însetat de viaţă. Oare el să fi fost de vină? N'a vrut el să culeagă un strop de fericire, ori viaţa i-a fost atât de vitregă în cât i-a refuzat orice rază luminoasă?

Nu ştiu...

* * *

In salon vedeam un portret de-al lui. Pe faţa lui Bălcescu citeai toată durerea şi toată dezolarea marelui dispărut. Era neagră pe un fond negru. Hainele negre, părul şi barba neagră, un obraz lung, palid, buze subţiri care n'au zâmbit nici odată. Imaginea aceea era luminată numai târziu un om de o vie inteligenţă şi de mare cultură, melancolie.

Bunică-mea ofta de câte ori trecea pe lângă acest portret şi noi copii şopteam, arătându-ni-l, „e nenea Nicolache, care a murit la spital".

Două dragoste înseninară această viaţă tristă. Dragostea de ţară, pentru care a suferit şi s'a jertfit, — şi iubirea unei femei cu care s'a întâlnit în prima parte a exilului la Paris. Marile greutăţi ale vieţii i-au împiedicat să se unească şi femeea aceea s'a reîntors în ţară cu un copil. Din ziua aceea se sfârşise şi viaţa ei. N-a mai petrecut-o decât crescând pe fiul lor.

Copilului acestuia, născut în necazuri, nu i-a lăsat Bălcescu decât o mică parte a geniului său. A devenit mai târziu un om de o vie inteligenţă de mare cultură. Temperamentul său era caracterizat prin ceva incomplect şi incoherent.

Moştenise dela genialul său părinte faţa brună, palidă, căreia îi lipsea umbra de vis şi suferinţă din portretul ce mi-a obsedat copilăria. Intr'o zi, vorbind cu el, am exclamat: „vai, cât de mult semeni cu portretul lui Nicolae Bălcescu!"

Şi aci era un mister, pe care fetiţele nu'l pricepeau!

Intr'o zi auzisem în mijlocul discuţiilor: „Tatăl tău a murit la spital". Va să zică, îmi ziceam eu, în naivitatea mea, nenea Nicolache şi cu tata ăstuia sunt... doi! Prin urmare unchiul meu n'a murit singur; la Palermo a mai fost cu cineva în spital!

Imi mai aduc aminte că împreună cu alţi copii, ne-am dus să scotocim prin pod. Acolo, într'o ladă veche, am dat de o sumedenie de hârtii prăfuite, de foi înegrite cu o scriere ştearsă, feminină, puţin citeaţă. N-o să uit nici o-odată acele pagini îngălbenite, care ne-au fost smulse din mână, după ce am fost certaţi, şi ni s'a interzis să mai umblăm la ele.

Ce-au devenit acele hârtii? Lucrurile şi oamenii dispar fără urme!

* * *

Acum era vorba să ni se aducă trupul topit în groapa comună din cimitirul dela Palermo...

Noi care trăim, această generaţie a familiei, am venit pe lume, când el nu mai exista. Când mă duce mintea spre acel trecut îndepărtat al copilăriei mele, pe vremea când amintirea lui mai era vie în mijlocul contimporanilor săi, nu-i evoc numele de cât printre lacrimi şi suspine.

Portretul acela, sombru, întunecat, era simbolul vieţii lui, era imaginea acelui trai chinuit, suflet mare ucis în suferinţă şi mizerie.

Dădu-se, ţării lui dragi, credinţa, geniul şi tinereţea sa. A murit la treizeci şi trei de ani, — vârsta aceluia care a urcat cu două mii de ani înainte calvarul! Şi el l'a urcat, luând drumul amar al durerosului exil.

Şi acolo pe patul unui spital, printre streini, dacă n'a avut pe nimeni, ca să-şi rezeme capul, n'a avut braţe iubitoare care să-i legene agonia şi nici o mână care să-i închidă ochii când şi-a dat sufletul, încălzindu-i ultimele clipe ale vieţii ce se scurgea pentru totdeauna, în schimb Nicolae Bălcescu a murit cu ochii ţintă pe o imagine scumpă.

La căpătâiul lui a venit cineva care nu l'a părăsit. A stat acolo, dreaptă şi nemişcată, ca să-i culeagă de pe buze, ultima răsuflare.

Era patria lui, mare, mândră, liberă şi frumoasă, cum o dorea şi cum o visa. Era patria pentru care Nenea Nicolache s'a dus să moară departe, gonit, singur şi sărac pe un pat rece de spital strein.

MARIA COCIU

N. Bălcescu murind

De pe plaiu 'nstrăinării,
„Unde zac şi simt că mor
„De amarul despărării
„Şi de-al ţării mele dor,
„Văd o pasăre voioasă
„Apucând spre Răsărit,
„Şi o rază luminoasă,
„Şi un nour aurit.

— „Rază vie călătoare,
„Unde mergi cu dorul meu?
— „Am solie 'nvietoare
„Dela sfântul Dumnezeu,
„Să depun o sărutare
„Pe al ţării tale sîn,
„Şi s'aduc o alinare
„Jalnicului tău suspin.

— „Păsărică sburătoare
„Unde mergi cu dorul meu?
— „Am solie 'ncântătoare
„Dela sfântul Dumnezeu,
„Să duc glas de armonie
„Ţărmurilor Rmâneşti
„Şi să scald în veselie
„Inimile ce jăleşti!"

— „Nouraş pătruns de soare,
„Unde mergi cu dorul meu!
—„ Am solie roditoare
„Dela sfântul Dumnezeu,
„Să mă las în Românie,
„Ca să crească mii de flori
„Pe frumoasa ei câmpie,
„Ce o plângi adese ori!"

— „Du-te, rază strălucită,
„Şi pe ţeara mea iubită
„Mângâiaţi-o 'n lipsa mea!
„Iar tu, nour de rodire,
„Fă să crească 'n sinul său
„Cu verzi lauri de mărire,
„Floarea sufletului meu!"

Palermo **V. ALECSANDRI**

Mimi Pinson

AVATAR

Şi — mi se pare — Domnul de Musset
trăia cu mine
boierinaş pierdut în burghezie arivistă
se legăna 'ntre lumea regalistă
şi lumea nouă, care nu ştia prea bine
ce vrea,
nici pentru ce.

Aşa trecea
în sborul pelerinei,
când seara dela operă venea
şi noaptea lui
— o, noaptea lui 'nstelată ca o rea —
şi-o petrecea cu o artistă.

Mimi Pinson, Mimi Pinson,
nu sufereai
când îl vedeai
pe el gătit,
pornind la vizite 'n „salon"
sau — mai pe româneşte — în cerau
cocoanei, căreia îi făcea placul
să-şi svârle, luminos, mănuşa
pân' n nu 'nchidea în urmă-i uşa
în pălăria pusă pe covor,
pân' nu nu 'nchidea în urmă-i uşa
smeritul servitor

Mimi Pinson,
când, seara, fracul
îl modela ca un poem,
cusând un nasture mai slab
nu ţi-a scăpat,
ca acul,
un blestem,
sau o mustrare pentru el,
săracul!

Când adormeai în perne îngânându-i
ultimul vers din cântecu-i din urmă
au nu simţeai că eşti în gându-i,
oricât de mult se depărta
ori cât sporia
pe fruntea sa
inelul de lumini.

La cântători,
când se 'ntorcea acasă
ciupit de stele şi de visuri şi de griji
îl apucai, iubito, de umeri, voluptoasă
te cufundai în ochii lui de schijă
şi nu putea pricepe ce se 'ntâmplă
în sufletu-i bolnav;
doar îl simţeai pe inimă lipit
ca viţa de pe tâmplă.

Şi — nu ştiu pentru ce — îmi pare bine —
că Domnul de Musset simţia ca mine.

MARCEL ROMANESCU

Reîntoarcere

In odăiţa scundă cu pereţii văruiţi de curând
M'am reîntors încovoiat de-atâta drum,
Simţind că nu-mi va mai rămâne niciun gând
In care s'odihnesc tot sufletul meu de-acum.

Şi'n linişte adâncă din albele unghere
Mă caut în zadar,
Căci toate atât de mute sânt
Ş-atât de trist din fiecare colţ răsar,
C'abia acum pot să înţeleg câtă durere
Voi ţi adus cu mine din cele patru colţuri de pământ

...Şi totuş era altă dată aici aşa de bine!..
Acuma plouă afară,..
Şi'n ritmul ploii iară
Plâng glasuri de demult, că nu mai ştiu de mine
De sunt eu cel de-astăzi sau cel de-odinioară.

N. Furcă

OPERA LUI ANTON PAVLOVICI CEHOV

Tendinţele revoluţionare în opera lui Cehov

de AURELIU WEISS

Rusia dela finele secolului al nouăsprezecelea, progresase prea puţin sub raportul libertăţii individuale, faţă de starea de lucruri din trecut. Cenzura monarhiei absolute continua cu aceeaşi stăruinţă şi regularitate, ca odinioară, să trimită tributul obişnuit de viaţă omenească Siberiei îngheţate, iar condamnările la moarte, pentru îndrăzneala neîngăduită de a fi strigat deschis nemulţumirea, îşi urmau cursul, fără a ţine seamă de clocotul imens al sufletelor desnădăjduite. Cu un veac mai 'nainte, în timpul Caterinei, Radicev e condamnat la deportare, pentrucă aşternuse pe hârtie tabloul mizeriei ţărăneşti şi al corupţiei administrative. In prima jumătate a veacului trecut, Gogol scapă numai printr'o revenire laşă asupra unor idei anterioare, de rigoarea represiunii politice, dar entuziasmul pentru opera lui socială, este ispăşit în urmă de Turgheniev. Dostoiewski, mai mult nevinovat, este trimis în *Casa Morţilor;* iar Tolstoi excomunicat, ameninţat şi hărţuit fără 'ncetare, şi-a dus viaţa de martir al ideilor sale. Numai mutismul social de odinioară al unui Gonciarov, l-a putut scăpa de mizeria politică, de care n'a putut fi ferit însă un Maxim Gorki.

Anton Cehov

In această atmosferă înăbuşitoare, cu totul neprielnică progresului ilniştit al ideilor sociale moderate, Rusia intelectuală se împărţea în trei tabere deosebite, dintre care două, mai îndrăzneţe, reprezentând extremele. Deoparte partizanii regimului reacţionar, beneficiari ai absolutismului şi interesaţi la înăbuşirea oricărei mişcări favorabile, reformelor sociale, iar de alta revoluţionarii, cari, printr'o înclinare specială a spiritului rus, împingeau dorinţa acţiunii spre limita extremă a posibilităţilor de realizare.

Intre aceste două categorii sociale, se afla marea massă a intelectualilor ruşi, destul de pregătită, poate, spre a vedea nedreptatea socială şi întinderea îngrijitoare a nemulţumirilor şi a revoltei, dar neîndeajuns de înzestrată cu energia şi cu spiritul de sacrificiu necesar, spre a scăpa Rusia de ameninţarea zguduirilor extreme. Misticismul spiritului slav, cu acea predispunere caracteristică spre frământarea continuă a conştiinţei, nu putea lăsa, totuşi, liniştea sufletească necesară acestei pături largi, care reprezenta intelectualitatea medie a Rusiei.

Teama de represiune, de o parte, iar de alta primejdia lunecării spre ideile extreme, anihilând voinţa de acţiune, a creat şi o bază doctrinală apropiată acestei stări de spirit. Morala lui Zenon, din Grecia antică, formată din acea resemnare lipsită de nervi şi de o conştiinţă larg omenească, avea să servească de refugiu sufletelor chinuite de întrebări, cărora nu aveau tăria de a le găsi răspunsul necesar. Această filosofie comodă, a putut sluji un timp intereselor monarhiei absolute şi a atras asupra Rusiei nefericirea prăbuşirilor, prin încăperea conducerei politice în mâna extremei revoluţionare, atunci când o încordare a voinţelor moderate, ar fi evitat cu uşurinţă marile zguduiri, înlăturând dela organizarea Statului, tendinţele funeste către ambele extreme.

Conştient de greaua răspundere pentru viitor, pe care această resemnare, aproape indiferentă, o lăsa să apese asupra sufletului intelectualilor ruşi, Cehov se frământă să găsească mijlocul potrivit, spre a trezi cugetul rus din păcatul indolenţei. Un accent mai puternic, aruncat fără abilitate, i-ar fi deschis, iremediabil, perspectiva deportării sau a închisoarei politice în Rusia europeană. Ca să-şi poată publica nepedepsit romanul „Ţinuturi neexplorate", Turgheniev a fost nevoit să dea un sfârşit defavorabil încercărilor revoluţionare. Lui Gogol i-a trebuit nebunia lui Popricin, din *Memoriile unui nebun,* ca să arunce, fără prea multă teamă de răspundere, câteva aprecieri satirice, la adresa înaltei biurocraţii a Rusiei monarhice.

Ca să-şi poată realiza în linişte ţelurile sale, *Hamlet* este silit să simuleze nebunia. Metoda nu e nouă. Ea s'a impus cu o tărie elementară imaginaţiei, special pregătite în acest sens, a lui Cehov. Ivan Dmitrici, care va personifica revolta şi va prevesti răsturnările întrevăzute, va fi zăvorit în sala a şasea a unui spital de provincie, împreună cu alţi patru nebuni.

Nebunii vor vorbi. Prin ei se va auzi glasul ameninţător al nemulţumirilor sociale prezente şi ei vor scoate strigătul sfâşietor de dorinţa libertăţii.

* * *

Cehov avea pregătirea necesară, spre a realiza integral o asemenea idee. Talentul său de scriitor, cu o pătrundere psihologică de o calitate rară şi cu o puternică imaginaţie, aplicată asupra unor obiective variate, constituia o chezăşie sigură a viabilităţii personajelor închipuite. Studiile sale medicale la Facultatea din Moscova, contribuiau să fixeze cu preciziune caracterul patologic al cazurilor descrise şi să evite acele erori de observaţie, la care sunt supuşi autorii cari atacă asemenea probleme, fără pregătirea intelectuală necesară.

Intr'o autobiografie, Cehov stabileşte ajutorul nepreţuit pe care i l-au dat cunoştinţele medicale speciale, în activitatea sa literară:

„Cât despre studiile mele medicale, nu mă îndoesc că ele au avut o influenţă fericită asupra scrierilor mele. Lărgind câmpul observaţiilor, ele m'au îmbogăţit cu noţiuni, a căror întreagă valoare poate fi înţeleasă numai de medici, căci graţie lor, am putut să evit un mare număr de erori şi să nu fac parte din grupul scriitorilor cari, negând ştiinţa, se servesc de ea fără ca s'o cunoască". Totuşi, după cum am văzut în nuvela *Călătorie,* Likarev neagă realitatea progreselor ştiinţei.

Unul dintre cei doi eroi ai nuvelei *Sala No. 6,* Ivan Dmitrici, sufere de monomania persecuţiei. Studiul psihopatologic e făcut cu precizia unui diagnostic figurând pe foile clinice, iar progresul şi manifestările boalei, sunt analizate cu o pătrundere, care nu poate fi întrecută de cea mai aplicată specializare. Concursul luminat al lui Binet a permis lui André de Lorde să studieze, cu o preciziune egală, manifestarea unor boale mintale în câteva piese din „teatrul teroarei". *Omul misterios,* fixează ,cu o perfecţie uimitoare, desfăşurarea unui delir de persecuţie.

Deosebirea de sisteme e, totuşi, fundamentală. André de Lorde studiază ipoteza patologică pentru a stoarce efecte prin zguduirea nervilor, pe când Cehov descrie cu precizie boala, spre a nu dăuna efectului puternic de stimulare a imaginaţiei şi gândirei cititorului. Scriitorul rus vrea să întărească acest efect, utilizând subiectul ca un mijloc, care trebuie să ducă la concluzia voită. Ca şi la scriitorul vienez, Arthur Schnitzler, cazul medical e prilej de psihologie şi de filosofie, şi nuvela *Sterben,* a *„medicului"* Arthur Schnitzler, arată cât de necesar e să fie cunoscut subiectul şi în latura lui de specializare.

In sala a şasea a spitalului, condus de către doctorul Andrei Efimici, se află părăsiţi suferinzii de boale mintale. Intâmplarea face ca doctorul Efimici, timid, cultivat şi cu o înclinare specială pentru filozofie, să-şi amintească de bolnavii părăsiţi şi să găsească în sala alienaţilor, pe singurul om din tot oraşelul, cu care poate discuta filozofie socială. Se ştie că monomania persecuţiei nu e o manifestare cu caracter permanent şi că poate lăsa intervale destul de mari de luciditate. In asemenea momente lucide, bolnavul Ivan Dmitrici combate cu violenţă morala stoică a doctorului Andrei Efimici.

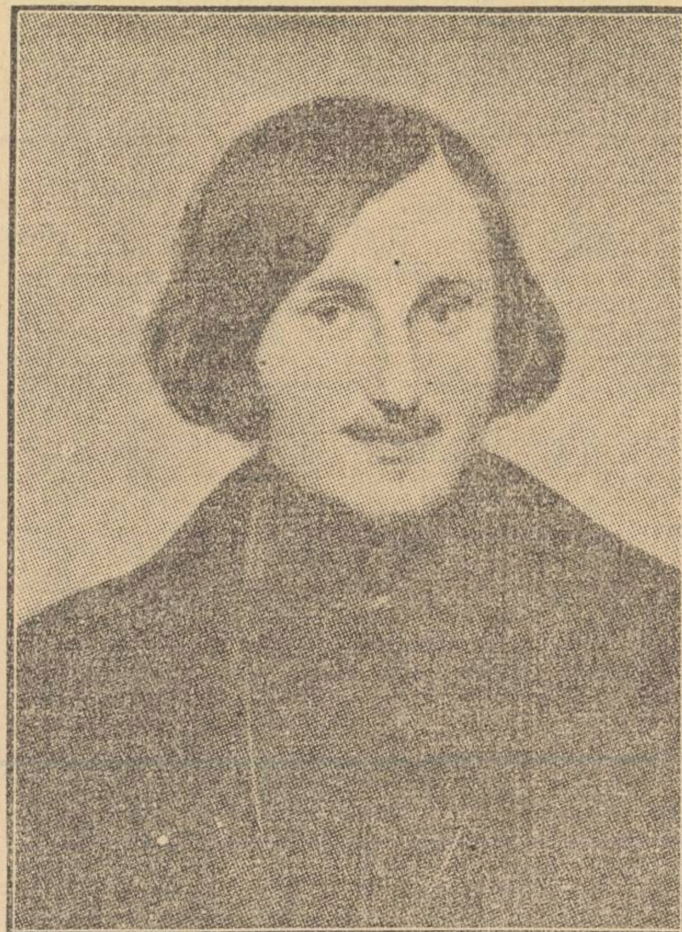
Incântat de noua sa cunoştinţă, doctorul se întâlneşte zilnic cu pacientul şi discuţia lor stranie şi neînţeleasă de personalul spitalului, trezeşte bănuiala că însuşi doctorul ar fi lovit de alienaţie mintală. Cu o voinţă slabă, delicat şi fără experienţa vieţii, doctorul Efimici este concediat din spital, înconjurat de prevenirea semenilor, ruinat şi închis, în cele din urmă, laolaltă cu ceilalţi nebuni, în sala a şasea. Dându-şi seamă de grozăvia situaţiei, care-l condamnă, fără temei, la moartea civilă, doctorul Efimici moare de durere, într'o străfulgerare a apoplexiei.

Subiectul pare destul de simplu şi melodramatic. Laturea filosofică şi simbolul social vor schimba fundamental această aparenţă.

Ivan Dmitrici crede cu putere în triumful unei vieţi noui; „Poţi fi sigur, dragă domnule", spune el doctorului, „că vor veni timpuri mai bune! Mă pot exprima trivial, râzi de mine, dar vor luci zorile unei vieţi noui: dreptatea va triumfa şi va fi sărbătoare! Eu n'o voiu vedea, voiu fi murit; dar nepoţii cuiva o vor vedea. Ii salut din toată inima şi mă bucur. Mă bucur pentru ei!"

Spirit cultivat, dar nefericit, ţinut sub pază în spital, Ivan Dmitrici se crede persecutat fără temei de către doctorul Efimici, pe care îl urăşte. Doctorul îl compătimeşte şi caută să-l mângâie, sfătuindu-l să găsească satisfacţia sufletească în viaţa interioară, ignorând lipsa lui de libertate.

„Un cuget liber şi adânc, ducând la înţelegerea vieţii", spune doctorul, „şi dispreţul stupidei vanităţi a lumii, sunt cele două bunuri mai înalte, pe care omul le poate cunoaşte. Poţi să le dobândeşti chiar închis sub trei zăvoare. Diogene, în butoiul său, era mai fericit decât toţi regii pământului".

Nicolae Gogol

Nuvela e şi o satiră puternică împotriva filozofiei de cabinet. Doctorul Andrei Efimici, trăit retras şi fără griji, în locuinţa sa din fundul colţului de provincie, nu are experienţa reală a suferinţii, ci vorbeşte cu imaginaţia, pe care i-au sugerat-o lecturile filosofice. El adaugă: „Intre o odae de lucru caldă şi confortabilă şi această sală, nu e nici o deosebire. Fericirea omului şi odihna sa, nu sunt în afară de el, ci în el însuşi".

Atunci revolta lui Ivan Dmitrici, isbucneste. E uşor doctorului să vorbească de consolarea interioară, atunci când alţii se zvârcolesc în închisorile de alienaţi. Filozofia lui e potrivită împrejurărilor normale de viaţă. In Rusia tuturor patimilor, şi durerilor, o asemenea filozofie e o batjocură a suferinţei:

„Diogene n'avea nevoie de o odae de lucru şi de un apartament încălzit. In Grecia e cald şi fără asta; te culci într'un butoi şi mănânci măsline şi portocale. Dar dacă ar fi trebuit să trăiască în Rusia, ar fi cerut o cameră, nu în luna Decembrie, ci din luna Maiu. Te asigur că frigul l-ar fi îndoit ca pe un vierme".

In *Unchiul Vania,* Elena Andreievna are o apreciere asemănătoare, vorbind de oamenii de seamă ai Rusiei: „Un om de talent, în Rusia, nu poate fi un domnişor. Gândeşte-te ce viaţă are acest doctor! Pe drumuri, un noroiu din care nu poţi ieşi; spaţii imense; vârtejuri de zăpadă; un popor grosolan, sălbatec; de jur împrejur sărăcia, boalele; şi într'un astfel de cadru, este greu pentru cel care lucrează şi luptă zi cu zi să se ţie curat şi să rămâie sobru spre patruzeci de ani"....

Influenţa lui Dostoiewski, cu religia suferinţei, se simte în toate expunerile lui Ivan Dimitrici. Realitatea suferinţei, nu se poate nega, fără a nega însăşi viaţa. Cu dispreţul durerilor şi al morţii, nu există o înţelegere adevărată a vieţii. O asemenea atitudine morală nu e decât „filosofia care convine mai bine Rusului leneş. Aşa, de pildă, vezi un mujic care bate pe femia lui. De ce să intervii? Să o bată, puţin importă! Amândoi vor muri într'o zi sau alta. Şi acel care bate, prin loviturile pe cari le dă, se umileşte mai mult decât acel pe care îl bate. A te îmbăta e indecent şi stupid, dar fie că bei, fiecă nu bei, tot trebuie să mori"....

„Comodă filozofie! Nu faci nimic, ai conştiinţa liniştită şi te crezi înţelept!... Nu, domnule, asta nu e filozofie, nu e raţionament, nu e o vedere largă şi adâncă; nu e decât lenevie, fachirism: un vis dement".

Dementul din *Sala a 6-a* strigă nebunia celorlalţi, a celor liberi, cari vor să-şi creeze o filozofie falsă şi dăunătoare a vieţii, înăbuşind, cu ajutorul ei, remuşcarea de conştiinţă în faţa inacţiunii vinovate.

Mai rămânea lui Cehov să provoace reacţia supremă, care, pentru întâia oară, dă umorului său o nuanţă de sarcasm. Doctorul Efimici e vârît cu forţa în sala a şasea şi vede toată prăpastia dintre realitatea vieţii şi filozofia predicată mai 'nainte. „Consolează-te acum şi aplică-ţi teoriile", îi spune Ivan Dmitrici. Discuţia filozofică fusese atrăgătoare. Dar când sufletul este cuprins de groază, când conştiinţa apăsării răstoarnă echilibrul moral şi libertatea este răpită cu violenţă de o societate moartă la strigătul de mântuire, stoicismul este o josnicie, o fantezie de dement. Pumnul brutal al supraveghetorului, — care stătuse până eri sub ordinele sale, — îl răstoarnă din nou pe patul suferinţei, cu obrazul plin de sânge şi cu avântul vieţii distrus pentru vecie.

Cu toată puterea şi valoarea operei predecesorilor săi ruşi, nici unul dintre prozatorii veacului al nouăsprezecelea n'a isbutit să scoată un strigăt de libertate mai sfâşietor şi mai dureros decât cel al lui Cehov. Antiteza e zugrăvită cu mijloace adânc impresionante. In Rusia ţarismului dominator şi apăsător, *Sala a şasea* e imnul cel mai frumos şi cel mai tragic închinat dorului de libertate, e protestarea cea mai vie a sănătăţii morale împotriva Bastiliei sociale şi a indiferentismului celor mai buni dintre intelectualii Rusiei de odinioară şi de azi.

Pentru un Osip-Lourié însă, doctorul din *Sala 6-a* e o fantomă palidă şi incoloră, creaţia unui autor fără imaginaţie, iar Cehov un scriitor care „n'are o singură frază care să deplângă şi să blesteme jugul pe care unii îl impun celorlalţi, un singur cuvânt care să strige către libertate, spre lumină şi spre bucuria de a trăi". Lourié nu-i însă singurul care nu ştie să citească mai departe de aparenţa lucrurilor. Vina o poartă, în bună parte şi Cehov. Trâmbiţarea războiului deschis „contra tuturor tendinţelor" a putut impresiona pe mulţi dintre acei cari au renunţat să caute tendinţa, sub aparenţele fragile ale subiectului. Cu tot conflictul aparent de opinii, în care ne găsim cu însuşi autorul, putem afirma cu siguranţă că, în *Sala 6-a,* tocmai tendinţa înaltă a temei, dă toată valoarea subiectului care, fără tendinţe şi fără filozofia degajată, ar fi însemnat tot atât de puţin ca scheletul romanelor *Crimă şi pedeapsă* sau *Fraţii Karamazoff,* ale lui Dostoiewski, fără suflul larg uman, care le animă.

In altă ordine de idei, internarea doctorului Efimici în spitalul de alienaţi e o eroare cu un caracter similar greşelii judiciare descrise în *Crainquebille* de Anatole France. Savoarea aprecierilor filozofice e comună ambelor lucrări, conservând, fireşte, tratarea diferită datorită calităţilor de rasă ale ambilor scriitori. Efimici, ca şi Crainquebille, sunt aruncaţi în înlănţuirea unor situaţii inextricabile şi a unor prejudecăţi zdrobitoare, care hotărăsc social de soarta indivizilor. Culoarea comună le-o dă sentimentul injustiţiei sociale şi candoarea sufletească a ambilor eroi. Dar pe când drama sufletească în Crainquebille este mult redusă, prin natura sufletului simplu şi ignorant al personajului, care nu-şi dă seama bine de ceeace se petrece în jurul său, în *Sala a şasea* tragedia e accentuată prin conştiinţa lucidă a doctorului despre oroarea situaţiei sale

Continuarea în numărul viitor

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Ludovic Dauş

Literatura de războiu este, în genere antipatică. Fie că, în tirade sforăitoare, poetul declamă, la fel în toate ţările, vitejia poporului, virtuţile ancestrale, micşorând pe vrăjmaş, fie că, sărind în extrema cealaltă, vede numai oroarea luptei fraticide şi visează un pacifism suspect, o înfrăţire internaţională care devine din ce în ce mai grea, dat fiind egoismul, materialismul crescând al fiecărei naţiuni, — operele isvorâte din evocarea recentului măcel, care a degradat întreaga omenire, reparând unele nedreptăţi dar inaugurând altele, poate mai mari, — sunt citite dintr'un fel de obligaţie patriotică or socialistă. Ele însă interesează foarte rar din motive pur artistice, căci nu pot fi complect obiective: le dictează fie romantismul de la 1848, fie realismul de după 1870: romantism şi acesta, în sensul naturalist, însă.

Toate exagerările — nu numai cele în frumos — sunt romantisme.

D. Ludovic Dauş este dintre puţinii — şi nu numai la noi — care au răuşit să ţină calea de mijloc, privind cu un ochiu înduioşat, dar fără entusiasmul declamatoriu şi fără ura convenţională — diferite aspecte din vremea războiului românesc.

In volumul de poezii, recent apărut, „Drumul Sângelui", d-sa ne dă, în o sută treizeci de pagini o serie de impresii dureros pitoreşti versificate frumos cu clarităţi şi sonorităţi latine, din zilele mobilizării, ale luptelor, ale exodului... Iată, în **Lung drumul** (pag. 79) această impresionantă evocare a soldaţilor în refugiu:

— „Hai! Hai!" Şi trec şi vin pe-o cale
De neguri, — trişti şi zgribuliţi
Asemeni unor troglodiţi
Decât noroi au pe mantale!
Şi alţii, vineţi, moţăind
Pe cerul vânăt se desprind
In forme stranii de dihănii...

D. Ludovic Lauş se reîntoarce la literatură cu un entusiasm nou; scriitor dintr'o altă generaţie, d-sa înţelege să meargă în ritmul generaţiei de azi, tânăr ca noii veniţi, dar posedând meşteşugul pe care numai o lungă experienţă literară şi o vastă cultură îi pot da.

Ludovic Dauş

Paralel cu activitatea d-sale febrilă şi încoronată de succes, ca director al Teatrului Naţional din Chişinău d. Ludovic Dauş ne promite o 'mbelşugată recoltă literară, de care va trebui să se ţină seama.

Cutia de scrisori

Cutia mea cu scrisori este o permanentă surpriză. Uneori găsesc în ea şi corespondenţă care mi-a fost destinată. Aş fi nedrept dacă n'aş recunoaşte. De obiceiu însă, e plină de misive şi de ziare trimise vecinilor sau unor persoane cu cari am vagi asonanţe, în nume: domnul Elefterescu, Madame Ifrim, Victor Filotti, Vasile Economu şi alte sugestiuni.

Cunosc mai toate idilele şi supărările din cartier, ştiu la ce minister lucrează flirtul vecinei de peste drum, dacă vecinul din stânga îşi mai vinde casa şi dacă cel din dreapta o să-şi asasineze şi a treia soţie, trimiţând-o să facă baie imediat după masă.

Primesc invitaţii la şedinţe secrete anabaptiste, somaţii prin portărei, analize de urină şi cereri în căsătorie. Sunt abonat, fără să ştiu, la o revistă scrisă în idiş şi la o publicaţiune fascistă care apare clandestin în Feldioara. Clubul „Binele Patriei" mă roagă să-mi plătesc cotizaţia, iar în cuvinte scrise pe dos mă alarmează cu tot felul de formule, cabalistice, în post-scriptum. Din când în când vine şi câte o carte poştală cu creionul de la „Ungurii cari se desteaptă".

Am o colecţie foarte variată de hârtii cari nu-mi aparţin şi pe care le răsfoesc cu melancolie, gândindu-mă la toate scrisorile şi ziarele trimise mie şi pe cari, fără îndoială, le citeşte acum domnul Elefterescu, Madame Ifrim, Victor Filotti sau Vasile Economu.

* * *

Să nu cauţi, în aceste rânduri, iubite cititor, vre-o ironie, la adresa organizaţiei Poştei noastre. Se poartă şi dânsa ca alte instituţii naţionale, nici mai bine, nici mai rău. Funcţionarii ei sunt prost plătiţi, au treabă multă de făcut şi nu e vina lor dacă o fac la repezeală şi confundă numele destinatarilor, dacă trimit telegrama prin mica viteză şi dacă îşi confiscă plicuri în cari sunt tăieturi de ziar: li s'a părut ca ai frustat poşta trimiţând bani şi asta nu e permis. Cu poşta noastră poţi avea relaţiuni foarte agreabile dacă o scrisoare pentru Bucureşti o trimiţi cu comisionarul, dacă îţi cumperi ziarele de la chioşc şi dacă o veste grabnică în loc de telegramă, o expediezi printr'o persoană care pleacă în localitatea care te interesează. In fiecare tren ai să găseşti un prieten: ţara românească este, totuşi, destul de mică iar oamenii subţiri se cunosc între ei, cel puţin din vedere...

LITERATURA STRAINA

Din literatura italiană

Diavolul ispitit

de GIOVANNI PAPINI

Astă- noapte am visat o ciudată întreprindere, azi dimineaţă am executat-o, astă-seară o povestesc. Să mă asculte toţi cei ce sunt atâta de înţelepţi ca să poată crede în realitatea a ceeace nu se întâmplă.

Mă întâlnesc adesea cu Diavolul în visele mele, aşa că l'am văzut şi astă-noapte. L'am văzut şi am visat odată cu el o ispită, dar nu era dânsul — pricepeţi bine! — acela care mă ispitea, *ci eu ispiteam pe Diavol!* Visul a fost atâta de neaşteptat şi de bizar încât m'am trezit ca ars şi tot restul nopţii nu mi-am putut lua gândul dela acea scenă întrezărită un moment, dela acele cuvinte ascultate timp de puţine clipe.

Azi de dimineaţă m'am convins că n'aveam la îndemână alt chip spre a scăpa de acea ciudată vedenie nocturnă decât s'o fac reală şi, fără a mai sta pe gânduri, am pornit-o la drum.

In fundul uliţii în care mi-e casa, Diavolul mă adăsta. Am crezut o clipă că avea cunoştinţă despre vis şi că el însuşi l'ar fi provocat ca să-şi bată joc de mine. Eram gata să mă întorc înapoi cam cu frica 'n spate, când, mi-am adus aminte că ne înţelesesem cu câte-va zile mai înainte să ne întâlnim ca să facem o vizită unui chiparos bătrân care, adesea, a protejat cu umbra-i neagră şi masivă, convorbirile noastre.

Ne-am îndreptat într'acolo tăcuţi, fără măcar să ne dăm ziua bună. Când am eşit afară din oraş, Diavolul urmă să tacă dar visul mi-a reapărut şi mai viu, şi mai imperios ca nici odată, aşa că buzele-mi s'au mişcat.

Dar n'am grăit. Cum să încep vorba faţă de acea tăcere încăpăţânată?

Am ajuns în sfârşit, la chiparosul cela bătrân care-şi scutura uşor creştetul, cu aer de nerăbdare şi de dojană. Ne-am aşezat jos, cu spatele rezemat de triunghiul lui lat şi zdravăn, dar Diavolul tăcea mereu, molcom. Atunci, ca şi cum în adâncumi s'ar fi deschis deodată un izvor lăuntric, am simţit gâlgâindu-mi, urcându-mi-se, revărsându-se cuvintele pe care trebuia să le rostesc. Şi am vorbit Diavolului în chipul acesta:

„Maestre şi dragă prietene — iată c'a venit pentru tine ziua ispitei. Tu nu mai eşti în stare să ispiteşti pe oameni, aşa că se cuvine ca oamenii să vie să te ispitească pe tine. Ai venit de hac lui Adam, ai dat greş cu Cristos, dar nu eşti nici om, nici Dumnezeu, pe câtă vreme eu sunt un om care va fi într'o zi Dumnezeu. De aceea, am dreptul şi puterea să te duc în ispită — să răzbun pe Adam şi pe copiii lui.

„Ai întins primilor oameni dumnezeirea; lui Crist, domnia lumii; lui Faust, puterea. Dar eu îţi întind ceva mai bun, îţi ofer cu alte cuvinte, nu de a te face maimuţa lui Dumenezu, nu de a poseda ceeace există, ci de a te face adevăratul prigonitor al lui Dumnezeu, definitivul distrugător al existenţii.

„Se spune că eşti marele protivnic al Domnului, marele negator şi răzvrătitor al lucrurilor, — dar nu-i adevărat nici în ruptul capului. Ai căutat să imiţi pe Dumnezeu cu minunile, ai căutat şi ai cârmuit ca şi el, l-ai copiat şi urmat aşa cum o maimuţă cuminte îşi copiază stăpânul. Dacă tu ai fi fost cu adevărat antiteza, opusul lui Dumnezeu, ar fi trebuit să faci de multă vreme contrariul a tot ceeace a făcut dânsul, — ai fi încetat de a scoate 'n protap numai antipapi şi anticrişti: ai fi devenit adevăratul *Anti-Zeu.* Care a fost marea operă a lui Dumnezeu? Facerea lumii. Care ar trebui să-ţi fie marea operă? Nimicirea lumii. Tu, ar trebui — pricepi? — nu să răscoleşti şi să complici lumea, ci s'o nimiceşti, s'o suprimi, s'o prăfueşti.

„Cum se face, mişel palavragiu ce-mi eşti, că ai îndurat până azi ca lumea să continue de-a exista? De ce n'ai fost în stare, — cosmic revoluţionar, — s'o isprăveşti cu Universul? Când ai să izbuteşti să dai marele răspuns la *Fiat-ul* lui Dumnezeu, să-i răspunzi, după o pauză de câte-va secole, cu un *Pereat* şi mai zdravăn?

„Câtă vreme ai să faci obişnuitele necazuri în ciuda Domnului, câtă vreme ai să te certi cu el pentru câte un suflet nemernic, câtă vreme ai să răscoleşti câte o parte a cerului ori pământului, ai să fii infidel menirii tale, care-i acela de-a fi opusul lui Dumnezeu? In numele câtor-va oameni plictisiţi de aceste simulate bătălii, vin să te somez că trebuie s'o săvârşeşti ori să dispari!

„Dacă ai vrea, eu am să-ţi spun în ce chip să pui capăt lumii. Dar trebue să-ţi schimbi cu totul felul tău de-a lucra. Ai fost pân'acuma un răzvrătitor şi un răscolitor, un spirit mobil şi multiplu, adică un caracter gălăgios şi nestatornic. Toate astea sunt lucruri perfect stupide. Ştii bine că mişcarea e schimbarea în timp şi că schimbarea e creaţiunea de diferenţă şi că Realitatea este totalitatea lucrurilor felurite. Cu atâta-i mai mare Realitatea cu cât diferenţele sunt mai numeroase. A mări numărul diferenţelor, adică a mişca şi a schimba, — este a creşte Realitatea, — pe câtă vreme a micşora diferenţele, adică — a imobiliza şi a egala — este a micşora Realitatea.

„Oamenii au încercat această ucidere a Realităţii prin vorbe, — care slujesc pentru clasele de lucruri dar nu pentru fiecare lucru divers în parte, adică socotesc unite în anume grupe de lucruri numai ceeace le face asemănătoare. Unii oameni, pe care prostimea-i numeşte filosofi, adică îndrăgostiţi de ştiinţă, au mers şi mai departe decât ceilalţi şi au încercat să reducă întreaga lume, cu infinita-i varietate de mişcări şi de forme, la un singur cuvânt. După asta, şi-au înălţat imnuri lor înşi-le şi au crezut c'au pus cuvântul „fine" la urma cărţii Universului. Dar aceştia n'au băgat de seamă că acel cuvânt, tocmai pentru că voia să cuprindă totul, adică nega orice diferenţă, — nu mai conţinea nici o realitate. In lumea ideilor, Unicul se numeşte Ceeace-nu-se-poate concepe, în lumea lucrurilor. Unicul se numeşte Ceeace-nu-există. Ar trebui ca tu să faci în realitate ceeace filozofii au făcut doar în vis — ar trebui să fii, cu alte cuvinte, filosoful care lucrează cu lucrurile iar nu cu vorbele. Omul filosof vrea să reducă lumea la un singur cuvânt şi isprăveşte în Nimicul logic. Tu ar trebui să reduci Lumea la un singur lucru şi ai obţine, cu chipul acesta, adevăratul Nimic. Nimicul autentic, Nimicul ultim şi definitiv.

„Eu ţi-am arătat drumul pe care s'o apuci. Atârnă de tine, care eşti încă puternic, să-l urmezi.

„Topeşte, asimilează, uneşte, leagă, nivelează, egalează, — suprimă varietăţile, redu toate animalele la unul singur şi pe acest animal la o plantă şi toate plantele la această plantă şi această plantă la un mineral şi toate mineralele la acest mineral şi toate corpurile la un singur corp, toate substanţele la o singură substanţă, toate formele Forţei la o singură formă, şi astă unică formă a Forţei la singurul element al Substanţei — şi atunci ai să vezi că lumea — încet-încet — va păli, se va strânge, ţi se va nimici între degete, şi tu însuţi, însuşi Dumnezeu aţi fi unul şi acelaş lucru, iar acest unic lucru va face parte din Tot şi se va nimici cu dânsul.

„Urăşte varietăţile, persecută distincţiile, opreşte mişcările, împiedică schimbările şi atunci cu adevărat vei fi duşmanul lui Dumnezeu, nimicitorul operelor sale, — radicalul său negator. Activitatea fie-ţi îndreptată nu spre începerea ci spre suprimarea oricărei activităţi. Incurajează trândăvia, provoacă extazul, ajută pe fabricanţii de idei generale. Incetul cu încetul şi lumea va deveni leneşă ca un ascet, incoloră ca o concepţie.

„Cu chipul acesta ai să dai, în sfârşit, răspunsul tău *Genesei,* iar dacă cine-va ar mai putea scrie — ar trebui să spună că după Sfârşit n'a mai fost nici Pământ, nici Văzduh şi nici măcar Genună.

Dumnezeu va vedea dispărând Opera de care fu atâta de satisfăcut iar tu, bătrân şi răzvrătit surghinit, vei fi răzbunat. Nimeni nu ţi-a propus vreodată o operă atâta de măreaţă; nimeni nu te-a crezut în stare de-atâta! Avea-vei curajul şi puterea de-a reazvârli Universul în Nimicul din care-a fost scos şi să lansezi *Nu*-ul tău în faţa *Da*-ului milenar al Creatorului? Acesta mi-e răspunsul la ispita ta, oh, Diavole! Tu m'ai îmbiat să fiu Zeu, eu te îndemn să fii cine-va mai tare decât Dumnezeu, adică nimicitorul capodoperei sale, cel dintâi şi cel depe urmă *anti-Dumnezeu".*

In acest moment, vorbele-mi încetară de-a se mai urca în gât, iar izvorul lăuntric se reînchise. Imi privii tovarăşul care mă ascultase până atunci cu mare reculegere fără să mişte ori să crâcnească.

Adăstai din moment în moment să-mi răspundă, dar el urmă să tacă şi privi soarele care începea să dizolve ceaţa, jos, pe vale. Lumea apărea, încetul cu 'ncetul, ochilor noştri, din vârful dealului pe care se 'nalţă chiparosul prieten.

Vântul ducea cu el pizmaşe zdrenţe de nori şi şuera în surdină. Iar diavolul se uita şi tăcea. In cele din urmă se sculă în picioare, se întoarse către mine şi-mi spuse cu glas hotărît „Haide să plecăm. Nu mai pot zăbovi".

Băgai de seamă atunci că Diavolul plângea, aşa că pentru cea dintâia oară i-am văzut ochii plini de lacrimi. Lăcrămi de remuşcare, de ciudă, de bucurie? M'am gândit la aceasta toată ziua şi n'am fost în stare să hotărăsc. Aştept noaptea ca să-l întreb în vis.

DIN MUSSET

LUCIA

Iubitii mei prieteni d'oi muri,
O salcie sădiţi-mi la mormânt;
Fruzişu-i plângător îmi va şopti
Sub adierea molcomă de vânt
Şi umbra ei uşor mă va umbri.
Când voiu dormi de-apururi sub pământ

Era într'o seară caldă; stam lângă ea aproape
Işi inclinase capul, şi mâna-i pe clavir
Cu-atâta uşurinţă aluneca pe clape
De-ai fi crezut că trece prin trestii un zefir,
Ce se sfieşte par'că suflând prin păpurişuri
Să nu trezească neamul de păsări din tufişuri.
Aromele 'nopţării în jur le risipeau
In valuri parfumate potirele de flori.
Castanii din grădină, gorunii plângători
Sub ramurile grele încet se legănau.
Noi ascultam tăcerea: ferestrele deschise
Lăsau miresme rare să urce către noi,
Din vuetul său vântul cu 'ncetul amuţise,
Iar noi stăteam pe gânduri alături amândoi.
Spre chipul blond şi palid al Luciei priviam.
O, nici odată cerul prăpastia-i adâncă
In ochi mai mari şi limpezi nu-şi oglindise încă;
Simţii că 'n lumea întreagă pe ea doar o iubiam,
Dar o iubeam sfielnic cu-o dragoste de frate
Atât într'însa toate erau nevinovate.
Stăteam tăcuţi şi mâna-mi o atingea pe-a ei.
Priveam la fruntea-i tristă şi-atât de visătoare
Şi-mi dam acuma seama la fiece mişcare
Ce bine cuvântată şi 'ngemănată ce-i
A chipului plăpândă şi rară frumuseţe
Cu-a inimii bogată şi caldă tinereţe:
Şi luna, ce suise pe cerul fără pată
Cu o reţea de raze de-argint o 'nvestmântă.
'Atunci văzându-şi chipul în ochii mei de-odată
'Avu pe buze-un zâmbet d'arhanghel care cântă

. . . .

Copilă a durerii, divină Armonie!
Tu, care porţi prin veacuri a dragostei solie
Şi-ai coborît în ţara Italiei, din cer,
Tu, graiul cel mai dulce, tu singurul prin care
Sfielnica fecioară, senina cugetare
Prin lume poate trece sub văluri de mister,
O, cine bănuieşte cum poate să suspine
Un suflet de copilă prin notele-ţi divine
Şi line, ca murmurul gingaşei sale guri?
Cel mult prinzi o privire ce 'n lacrimi calde inoată;
Ce mai rămâne încă e o taină pentru gloată
Ca taina nopţii oarbe şi a negrelor păduri.
Stam singuri duşi pe gânduri; spre Lucia priviam.
Cântarea ei cea tristă în noi părea că plânge
La pieptul meu în zbucium lin capu-i legănam.
Simţiai pe Desdemona, copilo 'n al tău sânge?
Plângeai. Pe gura-ţi mică şi-atât de 'ncântătoare
Când m'ai lăsat să-ţi tulbur c'un sărutat visarea
Părea cum că durerea-ţi primit-a sărutarea.
Purtând pe frunte-aceiaş cunună de paloare
Eu te-am văzut în urmă întinsă 'ntr'un sicriu,
Dar moartea ce te duse în floare la mormânt
Un zâmbet fuse numai, ca viaţa ta de sfânt,
Căci te-ai urcat la ceruri mult prea de timpuriu.
Loc purtător de taine, umbrar atât de drag
Al nevinovăţiei, o, voi cântări şi glume,
Tu, feciorie sfântă, tu, farmec fără nume,
Ce l-ai oprit pe Faust l-al Margaretei prag
Ce ţări necunoscute spre ele vă chemară?
O, dormi copilo! Sfântă mi-e amintirea ta
De-acuma mâna-ţi albă nu va mai luneca
Pe clapele de fildeş în nopţile de vară.

Iubiţii mei prieteni, d'oi muri,
O salcie sădiţi-mi la mormânt:
Frunzişu-i plângător îmi va şopti
Sub adierea molcomă de vânt
Şi umbra ei uşor mă va umbri,
Când voi dormi de-apururi sub pământ.

(trad. de R. RAUL-TEODORESCU)

FRANK WEDEKIND

LULU

dramă în 5 acte.

Teatrul d-nei Marioara Voiculescu reprezintă cu mare succes tragedia lui Wedekind *Lulu.* Piesa e o contopire a două drame „Şearpele" şi „Cutia Pandorei", şi începe cu acest prolog:

La ridicarea cortinei se zăreşte intrarea unui cort. Un îmblânzitor de animale, în frac, cravată albă, plete lungi negre, pantaloni albi şi cizme. Ese din cort în sunetele unui cimbal şi al unei tobe. In stânga ţine o cravaşă, în dreapta un revolver încărcat.

Menageria e deschisă — rog intraţi!
Poftiţi, cu toţii — acum s'o vizitaţi.
Să săgetaţi de-aprinsă voluptate,
Pătrunşi de spasmul unui rece fior.
Poftiţi, O! Domnilor şi Doamnelor
Voi, ce sunteţi de viaţă însetate,
Veniţi! Menageria vă invită:
Dar creatura neînsufleţită,
Sălbatecele fiare 'n chip firesc
Le îmblânzise geniul omenesc.
Intraţi! — Spectacolul începe 'ndată.
Copiii pot să intre fără plată.

Se luptă bestia cu omu-aici,
Alături stând închişi în strâmta cuşcă.
Batjocorind plesneşte el din bici,
Iar fiara se repede — par' că-l muşcă
Urlând ca vijeli 'n disperare
De gâtul omului sălbatec sare.
Când forţa brută birueşte, când
Inţelepciunea cu puteri mai slabe.
Şi bestia şi omul cad pe rând.
De se ridică fiara în picioare,
Stă omul ghemuit în patru labe,
Dar o străpunge cu privirea lui.
Şi supunându-se stăpânului,
Grumazul pleacă fiara cea dintâi,
Iar omul o striveşte sub călcâi.

Şi pentru mine-s vremurile grele:
Cucoanele şi Domnii, de-altă dată
Veneau să admire bestiile mele
Cu opere acuma se desfată,
Cu comedii, cu Ibsen şi alte drame.
N'au hrană bieţii mei elevi de loc;
De aceea se mănâncă reciproc.
La teatru, un actor o duce bine:
Oricât ar fi şi el lihnit de foame,
Burta colegului oricât de goală,
Tot ese teafăr, din încăereală.
Nu i se suge sângele din vine.
Iar, vrând să 'nfăptueşti Frumosu 'n artă
Să nu compari răsplata ta deşartă
Cu meritele tale pururi vii.

Dar ce puteţi vedea voi, oare 'n toate
Aceste drame — „aceste comedii?
Doar animale casnice şi blânde
Morale, animale prea plăpânde
Cu simţurile lor atrofiate,
Ce duc regimul searbăd, vegetal.
Le 'ncântă o dulceagă vorbărie
Ca şi pe celelalte, jos în stal
Ici un „erou", cui nu-i prieşte vinul!
Al doilea de iubire se 'ndoeşte,
Se sbate altul în melancolie:
Cinci acte! 'n şir îşi plânge crunt destinul —
Şi nimeni dintre toţi nu se găseşte
Să-i curme cu o lovitură chinul.

Nici unul însă nu v'a arătat
Pe animalul cel adevărat,
Frumos, sălbatec, înfiorător,
Crud şi rapace — bestia în fine!
Căci animalu — acesta, Doamnelor,
N'o să-l puteţi vedea decât la mine.

Vedeţi pe tigrul, cel ce e deprins
Tot ce întâmpină în drum să 'nghită.
Pe ursul lacom, care cade 'nvins
Târziu, după prea opulentul praznic.
Maimuţa nostimă, ce vă învită
S'o admiraţi: Cât e de plictisită!
Cu goliciunea-i se făleşte-obraznic —,
Şi forţele 'n zadar le iroseşte.
Are talent — grandoarea îi lipseşte.
In cortul meu vedeţi chiar, zău aşa,
Şi o cămilă stând după perdea.
Iar toate-aceste diferite fiare
Imi cad ascultătoare la picioare,
Când —

Trage cu revolverul în public

explodează revolverul meu!

Toţi tremură. Cu sânge rece eu
Zâmbesc. Sunt om, şi nu-s fricoasă brută!
Cu-adâncă stimă *omul* vă salută.

Intraţi vă rog! Vă daţi iar înapoi?
Nu îndrăzniţi? Veţi judeca chiar voi!
Din toate zonele — au venit jivine:
Şerpi, crocodili, cameleoni...... pe rând
Apar balauri de prin vizuine,
Şi salamandri — ascunşi pe sub pământ.
De sigur, ştiu că voi zâmbiţi în gând....
Din tot ce spun nu credeţi un cuvânt.

Ridică perdeaua la intrarea cortului
Şi strigă înăuntru

He! August! Adă şarpele încoace!

Un lucrător pântecos aduce pe Lulu din cort, şi o aşează la picioarele înblânzitorului.

O, cât venin ascuns într'însa zace!
Făptură pentru rele plăsmuită,
Otrăvitoare, veşnică, ispită,
Creiată ca să făptueşti doar crime,
Pe nesimţite să dobori victime
Şi tot mereu la rele să ne 'mbii!....

Mângâind-o de bărbie

Tu, bestia mea dulce, să nu fii
Nici afectată, nici artificială,
Şi nici neroadă: Te vreau goală, goală
Chiar dacă criticii te-or înjura. De aceea
Cum eşti te arată. Prin miorlăitură
N'ai dreptul să desfigurezi femeia,
Aşa cum fu creiată de natură.
Şi nici prin mofturi, sau dintr'un capriciu
Să ne denaturezi naivul viciu.
Tu trebuie — acum ţi-o amintesc —
Să mi te 'nfăţişezi în chip firesc.
Naivitate în artă-i prima lege,
Ce dela sine chiar se înţelege.

Către public

Acum extra ordinară nu-i —
Dar să vedeţi pe urmă ce păţeşte.
Incolăceşte trupul tigrului,
Şi-l ţine zugrumat ca într'un cleşte,
El geme, urlă — cine birueşte?
He, August! Marş! S'o duci la locu-i iară!

Lucrătorul ia pe Lulu în braţe. Imblânzitorul îi mângâie şoldurile.

Nevinovata, scumpa mea comoară!

Lucrătorul o duce pe Lulu înapoi în cort.

Ş'apoi la urma urmei, ca final,
Un număr foarte distractiv apare.
Nu-i tocmai nou, dar nu e nici banal:
E tidva mea în colţii unei fiare.
Eu îndrăznesc ca să-i deschid gâtlejul:
Ea nu se foloseşte de prilejul
Ca să mă muşte-o mă lasă 'n pace...,
Pe cât e de frumoasă, de rapace,
Se înspăimântă în faţa tidvei mele.
Iar capul meu i-l bag printre măsele.
O glumă şi troznesc a mele tâmple!
Dar poate acum orice să se întâmple.
Ţâşnesc scântei din ochii fiarei — Nu mă
Ingrozeşte: viaţa face cât o glumă!
Arunc aceste arme şi'acest biciu:
Inofensiv vreau să mă-arat aici,
Astfel cum m'a creiat chiar Dumnezeu:
Şi astfel, ochi în ochi, vom sta mereu
Ştiţi voi cum i se zice acestei fiare?.....
Poftiţi, vă rog! — acum sun de intrare!

Inblânzitorul intră în cort în sunetele de ţimbale şi darabane.

Traducere de E. MARGHITA

Câteva Scrisori ale d-nei de Sévigné

de CONST. ȘAINEANU

Coresponlența d-nei de S vigné începe din anul 1655 și se termină cu moartea ei în anul 1696.. E foarte voluminoasă și cuprinde câteva mii de scrisori, tipărite în 14 volume. Multe din ele sunt adresate prietenilor și cunoștințelor, dar majoritatea lor d-nei de Grignan, fiica d-nei de Sévigné.

Ele prezintă o deosebită importanță atât din punctul de vedere literar cât și din punctul de vedere istoric. Am arătat în articolul trecut meritul extraordinar al acestei corespondențe fără seamăn. Imi propui acum să reproduc câteva scrisori dintr'însa, la întâmplare, cari să dea cititorilor o idee de talentul epistolar al d-nei de Sévigné.

A traduce în altă limbă scrisorile d-nei de Sévigné, o mărturisesc, e aproape cu neputință. Limba ei este incarnația însăși a geniului limbei franceze, a grației, a fineții și a farmecului ei. Așa ceva nu se poate reda decât imperfect, decât incolor în altă limbă. Inchipuiți-vă vraja formei lui Eminescu redată într'o limbă străină.

* * *

Primul lucru care ne izbește în toată corespondența cu fiică-sa, este dragostea cea mare a mamei pentru fată, dragoste excepțională, neînțeleasă aproape, care nu s'a desmințit o singură dată până 'n ultima clipă. Pentru această pasiune renunțase marchiza de Sévigné de a se mai recăsători, dela vârsta de 25 de ani, deși frumoasă și înconjurată de pretedenți iluștri.

In 1670 își măritase fata mult iubită cu contele de Grignan, care un an mai târziu fu numit guvernator al Provenței. Tânăra pereche fu silită a se stabili definitiv acolo. Comunicațiile fiind pe atunci primitive, putința de revedere era foarte rară. Și atunci începe acea corespondență între mamă și fiică, care avea să dureze 27 de ani.

Iată câteva specimene ale acestei dragoste a mamei pentru fată.

Doamnei de Grignan

Paris, Vineri, 6 Febr. 1671

Durerea mea ar fi neînsemnată dacă aș putea să ți-o zugrăvesc; de aceea nici nu încerc. In zadar o caut pe fata mea scumpă, nu o mai găsesc, și fiecare pas pe care-l face o îndepărtează de mine. Mă dusei la Sf. Maria plângând fără încetare și istovită de durere; se părea că mi se smulge inima și sufletul; și intr'adevăr, ce despărțire îngrozitoare! Cerui să fiu lăsată singură, și fui dusă în camera d-nei du Housset, unde mi se făcu foc. Agnès se uita la mine fără să-mi vorbească, așa era învoiala. Stătui aci până la cinci plângând cu sughițe; toate gândurile-mi erau la moarte. Scrisei d-lui de Grignan, îți poți închipui pe ce ton. Mă dusei apoi la d-na de la Fayette, care îmi mări durerea împărtășind-o; era singură și bolnavă și tristă că-i murise o soră călugăriță, era așa cum doriam s'o găsesc. D. de la Rochefoucauld veni și el, nu se vorbi decât de tine, de dreptatea ce aveam de a fi mâhnită... Mă întorsei la opt dela d-na de la Fayette, dar intrând în casă, d-zeule! îți închipui ce am simțit urcând scările? Camera în care intram în totdeauna, o găsii vai! cu ușile deschise, o văzui golită de mobilă, totul vraiște, și pe micuța ta fată, care îmi ține locul tău. Iți poți tu închipui cât am suferit? Deșteptările din somn au fost îngrozitoare, și dimineața nu eram de loc mai liniștită ca în ajun. După amiaza o trecui cu d-na de la Troche, la Arsenal. Seara primii însfârșit scrisoarea ta, care-mi redete bucuria...

Dar frumoasa d-na de Grignan era rece, marea dragoste a mamei o incomoda. D-na de Sévigné află și îi scrie:

Doamnei de Grignan

Paris, Vineri, 7 Iunie 1675

Insfârșit, fata mea, iacă-mă silită să mă desfăt cu scrisorile tale. E adevărat că ele sunt excelente; dar, când mă gândesc că te-am avut aci 15 luni în șir, nu pot să-mi întorc privirile înapoi fără ca să simt o adâncă duioșie și o mare mâhnire. Sunt oameni cari au vrut să mă convingă că prea marea mea dragoste te supără; că străduința mea de a-ți ghici dorurile, cari firește devin ale mele, îți pricinuește o mare silă și desgust; ceeace pot să-ți spun, este că n'am avut, mă crede, intenția de a-ți cauza această neplăcere. Am ascultat, mărturisesc, întru câtva slăbiciunea mea, și te-am văzut pe cât mi-a stat în putință, fiindcă n'am avut destulă putere asupră-mi ca să renunț la această plăcere; dar nu cred să-ți fi părut așa desgustătoare. Insfârșit, fata mea, respectă cel puțin încrederea ce am în tine, și mă crede că nimeni nu poate fi mai nenorocită și mai mâhnită de cum sunt eu când tu nu ești lângă mine. Providența a fost aspră cu mine și mă simt vrednică de deplâns că nu știu cum să mă îndrept. Imi spui lucruri minunate de purtarea ce se cere pentru a ne stăpâni în asemenea împrejurări; îți ascult sfaturile, și mă silesc să profit de ele. Am reluat relațiunile cu prietenele mele, mă duc pe la ele; dar când pot vorbi de tine, sunt foarte mulțumită, și câteva lacrimi vărsate îmi aduc o ușurare fără seamăn. Știu locurile unde pot să-mi îngădui această libertate; înțelegi foarte bine că după ce te-am văzut pretutindeni, îmi vine greu, mai ales acum la început, să nu fiu simțitoare la unele lucruri pe cari le găsesc în calea mea. Am văzut eri pe Villars, de care ești adorată; am luat masa la Cardinalu, și am regretat că nu erai și tu...

Dragostea d-nei de Sévigné pentru d-na Grigan a fost tot atât de caldă în ultimii ani, ca și în primii ani de corespondență. Iată, de pildă, un fragment dintr'o scrisoare din 1689, adică după 18 ani dela prima despărțire a ambelor femei, și numai un an dela ultima lor revedere.

Doamnei de Grignan

Aux Rochers, Duminică 2 Oct. 1689

Implinește mâine un an de când nu te-am văzut, nu te-am îmbrățișat, nu ți-am auzit glasul, și de când ne-am despărțit Doamne! cât de proaspătă este ziua aceasta în amintirea mea; și cât de mult doresc să vie o altă zi ca să te pot revedea, îmbrățișa și alipi de mine pentru totdeauna! Pentru ce nu-mi este dat să-mi pot sfârși viața cu ființa care a fost unica ei preocupare! Iată ce simt, și ceeace îți spun, scumpa mea copilă, fără să vreau, azi când prăznuesc sfârșitul anului dela despărțirea noastră...

Dar scrisorile d-nei de Sévigné nu sunt numai niște simple efuziuni de dragoste, nuanțată la infinit, din partea unei mame la adresa fiicei sale, de care se află departe Ele mai sunt și un prilej bine venit pentru mamă de a distra pe fata ei mult iubită, care trăiește în provincie, comunicându-i aproape zilnic, timp de 27 de ani, tot ce se petrecea mai de seamă în Paris și la Curtea regală, pe atunci centrul civilizației franceze. Ele sunt pentru noi o mină nesecată de informațiuni în ce privește istoria politică și literară a Franței în secolul al XVII-lea.

Iată, bunăoară, două scrisori adresate de d-na de Sévigné unchiului ei de Coulanges, pe atunci în provincie. Numai în câteva rânduri, de o preciziune matematică, ne descrie fericirea supremă a unei tinere perechi, spulberarea acestei fericiri și resemnarea finală: o adevărată tragedie omenească. Intr'o scrisoare precedentă, cu data de 15 Decembrie 1670, și într'un stil de o extremă vioiciune, d-na de Sévigné îi anunțase lui de Coulanges vestea „cea mai uimitoare, cea mai surprinzătoare, cea mai minunată, cea mai zăpăcitoare, cea mai neauzită, cea mai ciudată, cea mai extraordinară, cea mai de necrezut, cea mai neașteptată, cea mai mai mare, cea mai vrednică de invidie, în sfârșit unica într'un secol întreg", vestea logodnei d-lui de Sauzan, nobil dela Curte, cu Domnișoara, fiica ducelui Gaston d'Orleans și vara regelui Ludovic al XIV-lea. Patru zile mai târziu, ea îi scrie:

D-na de Sévigné d-lui de Coulanges

Paris, Vineri 19 Dec. 1670

Ceeace însemnează a cădea din nori, s'a întâmplat aseară la Tuileries; dar trebue să reiau firul de mai departe. Erau de neînchipuit bucuria, fericirea și entuziasmul prințesei și a norocosului ei iubit. Luni afacerea fusese hotărâtă, așa cum îți împărtășisem. Marțea trecu în convorbiri, în mirări și în felicitări. Miercuri, domnișoara făcu d-lui de Lauzun o donațiune, odată cu titlurile și numele necesare pentru a fi pomenit cu ele în contractul de căsătorie, care se făcu în aceeaș zi. Ea îi dete, prin urmare, până una alta, patru ducate: primul, comitatul d'Eu, care este cea dintâi pairie a Franței și dă cea dintâi demnitate la Curte; ducatul de Montpensier al cărui titlu l'a purtat eri toată ziua; ducatul de Saint-Fargeau, ducatul de Châtellerault; toate acestea prețuite 22 de milioane. Se făcu apoi contractul, în baza căruia el luă numele de Montpensier. Joi dimineața, adică eri, Domnișoara speră că regele va semna contractul, cum spusese; dar, pe la șapte seara, regina, fratele regelui și mai mulți bărboși dădură a înțelege regelui că această afacere îl compromitea; așa că după ce chemă pe Domnișoara și pe d. de Lauzun, regele le declară, dinaintea Prințului, că le interzice absolut de a se mai gândi la această căsătorie. D. de Lauzun primi acest ordin cu tot respectul, cu toată supunerea, tăria și desperarea ce merita o așa cădere dureroasă. Cât despre Domnișoara, potrivit cu firea ei, izbucni în plânsete, în țipete, în dureri violente, în văicăreli sfâșietoare, și toată ziua a stat în pat, nevrând să ia nimic în gură decât numai câteva linguri de supă. Iată un vis frumos, un frumos subiect de roman sau de tragedie, dar mai ales un prilej frumos de filozofie și de discuții nesfârșite; ceeace și facem ziua și noaptea, seara și dimineața, nesfârșit și fără încetare, cu speranța că și d-ta vei face tot așa.

Cinci zile mai târziu:

D-na de Sévigné d-lui de Coulanges

Paris, Miercuri 24 Dec. 1670

Știi acuma istâmplarea romanțioasă a Domnișoarei și a d-lui de Lauzun. Este un adevărat subiect de tragedie după toate regulile teatrale; potriveam actele și scenele deunăzi; socotiam patru zile în loc de 24 de ore, și era o piesă desăvârșită. Niciodată nu s'au văzut așa niște schimbări mari într'un timp atât de scurt; niciodată nu s'a văzut o emoție așa de generală; niciodată nu s'a auzit o veste așa de extraordinară. D. de Lauzun și-a jucat personagiul în perfecțiune; și-a susținut nenorocirea cu o tărie, un curaj, și totuș o durere plină de un adânc respect, cari i-au atras admirația tuturora. Ceeace a pierdut e fără preț; dar favoarea regelui, pe care a păstrat-o, este și ea fără preț, și situația lui nu pare zdruncinată. Domnișoara a procedat și ea foarte cuminte; a plâns mult, și astăzi a reluat raporturile cu Luvru (palatul regal), ale cărui vizite le primise. Iată cum s'a sfârșit. La revedere.

Totuș un an după această întâmplare, de Lauzun căzu în disgrația regelui, care-l aruncă în închisoare. Acest trist sfârșit al tragediei ni-l descrie d-na de Sévigné în scrisoarea cu data de 23 Decembrie 1671, adresată fiicei sale, d-nei de Grignan.

Iată acum și un fragment dintr'o scrisoare, în care d-na de Sévigné ne descrie o reprezentație a piesei Esther de Racine, numai dinaintea regelui și a Curții, de către orfanele nobile dela Saint-Cyr, instituție fondată de d-na de Maintenon.

Doamnei de Grignan

Paris, Luni 21 Febr. 1689

...Făcui deunăzi pe a mea (vizita) la Saint-Cyr, mai plăcut de cum mi-aș fi închipuit vreodată. Ne duserăm Sâmbătă, d-na de Coulanges, d-na de Bagnols, abatele Testu și eu. Găsirăm locurile noastre rezervate. Un ofițer spuse d-nei de Coulanges că d-na de Maintenon i-a oprit un loc lângă dânsa, vezi ce onoare! Cât despre D-ta, doamnă, îmi zise el, puteți alege; mă așezai cu d-na de Bagnols în rândul al doilea înapoia duceselor. Mareșalul de Bellefonds luă loc de preferință la dreapta mea; am ascultat, mareșalul și cu mine, tragedia cu o atențiune care a fost remarcată... Nu pot să-ți spun drăgălășia cea mare a acestei piese: e ceva ce nu poate fi ușor reprezentat și care nu va fi niciodată imitat; e un complex de muzică, de versuri, de cânturi, de persoane, așa de perfect și de desăvârșit, că nu-i găsești nici o lipsă; fetele cari joacă regi și personaje sunt ca făcute inadins; ești într'o atenție încordată și nu te preocupă altă grijă de cât de a vedea terminată o piesă așa de drăguță; totul este simplu, totul este nevinovat, totul este sublim și mișcător; această redare fidelă a istoriei sfinte impune respect; toate cânturile potrivite cu cuvintele extrase din Psalmi *și din* Intelepciune, *și transpuse în piesă, sunt de o frumusețe care îți smulge lacrimile; măsura aprobării ce se dă acestei piese, e aceea a gustului și a atențiunii. Am fost fermecată, de asemenea și mareșalul, care se sculă de pe scaun și se duse să spuie regelui cât era de mulțumit, și că a șezut lângă o domnă care se simte fericită de a fi văzut pe* Esther. *Regele veni spre noi, și întorcându-se spre mine, îmi zise: „Doamnă, sunt sigur că ați fost mulțumită". Eu, fără a mă arăta mirată, răspunsei: „Sire, sunt încântată, ceeace simt este mai presus de ce aș putea spune". Regele îmi zise: „Racine e plin de talent". Ii zisei: „Sire, are mult talent, dar, ce-i drept, și tinerele artiste au mult talent: pătrund adânc în subiect, ca și cum n'ar fi făcut niciodată altceva. — „Ah! cât despre asta, reluă el, așa e". Apoi Maiestatea sa plecă și mă lăsă expusă invidiei tuturora: cum eram aproape singura nou venită, regele a ținut desigur să-mi cunoască sincera mea părere fără sgomot și fără pompă. Prințul și Prințesa veniră să-mi adreseze câteva cuvinte; doamna de Maintenon, numai câteva secunde; tocmai plec cu regele; am răspuns la toate, căci eram bine dispusă. Ne întoarserăm seara la lumina torțelor... Povestii cu naivitate cavalerului (fiul d-nei de Sévigné) micile mele succese, nevrând să le destăinuesc pe șoptite cum fac unele persoane. Fu încântat, și atâta tot; sunt sigură că nu m'a găsit nici prea vanitoasă nici prea entuziastă; întreabă-l...*

Elementarul în romantism

Programul revoluționar al lui Victor Hugo vedea în artă o manifestare elementară a imaginației desrobite de regulele „arbitrare" ale clasicismului. Ca poet prodigios al sublimului și grotescului căuta tipuri capabile de afecte elementare. Prin această înclinare a romanticilor se explică și obșteasca lor simpatie pentru pasiune, și mai elementară decât putea să fie a lor, a barocului (Calderon, Shakespeare). Ceeace deosebește pe romantici de baroc — în această sete de elementar — e poate faptul că romanticii sunt mai teatrali în isbucnirile lor decât fiii extrem de sinceri ai barocului. Dar și romanticii au reușit să dea opere, cari cu tot teatralul lor isbutesc să stârnească și astăzi încă senșația elementarului. Mulțimea acestor opere îngăduie chiar o alegere întâmplătoare de exemple. Amintim grupul sculptural „Marseillaisa" al lui François Rude. Cu toată supra-încărcarea pitorească de arme, aripi și falduri, grupul reușește, dacă nu prin ceata bărbaților porniți la luptă, în orice caz prin strigătul barbar isbit în platoșe invizibile al zeiței, să trezească în privitor un afect elementar în cel mai apăsat sens al acestui cuvânt. Vă amintiți apoi și impresia de elementar ce se desprinde din mișcarea eroilor lui Delavcoix. In lupta lui Israil cu D-zeu toate mijloacele întrebuințate de penelul pictorului converg în redarea unei deslănțuiri oarbe de puteri. Culorile însile, așa înflăcărate și pline de afect cum sunt, trăiesc, trăiesc ca niște realități elementare cari ațâță închipuirea și emotivitatea privitorului. Liniile sunt valuri de energie descărcată, culorile niște însușiri oarecum transcendente ale lucrurilor. Culorile nu se nasc ca reflexe întâmplătoare ale unei atmosfere înconjurătoare, ci sunt. Romanticii înzestrați cu mult simț pentru elementar dau tuturor lucrurilor acest caracter, chiar și unor realități așa de relative și de puțin existente prin ele însile cum sunt culorile.

* * *

Dacă arta romantică nu cunoaște „diferențiatul" și iubește în schimb manifestările elementare ale naturii și ale ființei omenești, de la sublimul dinamic al unei furtuni pe mare până la lupta cu puterile lumii a supraomului Manfred (Byron), aceeaș dragoste de elementar va trebui s'o descoperim și în alte preocupări spirituale: în știință, și tot așa în filozofie.

Și în adevăr corespondența aceasta ipotetic anticipată se poate ușor verifica. Numai în timpul barocului (Newton) se mai găsia știința cu aceeaș insistență ca în vremea romanticilor în căutarea „elementarului": a principiilor monumentale cari străbat cu elan înlănțuirea micilor fenomene ale naturii. Asemănarea între baroc și romantism nu se desminte nici în tărâmul științei. Dacă barocul creia mecanica prin care se arăta cosmosul stăpânit de câteva principii de-o impresionantă monumentalitate, romantismul descopere principii de-o amploare nu mai puțin „sublimă". Principiul conservării energiei al lui R. Mayer se poate aduce ca exemplu. Mayer trăia, desigur fără să-și dea seama, în pasiunea timpului său. Victor Hugo introna sublimul și grotescul afectelor elementare în artă; Mayer căuta acelaș sublim elementar în dosul multiplelor fenomene ale naturii. Ideea „energiei" care rămâne nepieritoare trecând prin toate transformările cu putință, ideea acestui substrat imens și ireductibil al măruntelor evenimente mecanice, calorice, magnetice și electrice din cari se compune natura, nu putea să răsară de cât într'un spirit adânc pasionat pentru „elementar"; în nici un caz într'un creer detailist cu dragoste esclusivă pentru tot ce e diferențiat, cum sunt creerii sfârșitului veacului al nouăsprezecelea. Analogia dintre anumite tendențe contimporane în artă și în știință nu trebuie să sperie pe nimenea.

Nu o constatăm întâia oară, iar în viitoare articole vom întâlni-o la fiecare pas. O epocă, întru cât e în adevăr o unitate organică, e străbătută în toate manifestările sale creatoare de acelaș complex de năzuinți. Paralelismul istoric e o țesă care se poate susține prin nenumărate mărturii întăritoare.

* * *

Sistemele metafizice ale romanticilor au fost esclusiv o filosofie a „elementarului". De la Fichte, prin Schelling și Hegel, până la Schopenhauer geniul gânditor voia să deschidă ferestrele spre acele ultime principii din a căror grandioasă și elementară desfășurare totul să se lămurească: și stelele deasupra omului și cugetul din el și moartea de sub el. Pentru unul acest izvor central de stihii în veșnică activitate este „eul", pentru altul „absolutul", pentru anul „idea", pentru altul „voința". Totul se reduce la câte-un singur principiu, pe care-l vezi mișcându-se și articulându-se atotputernic, cointesență a elementarului. Mai târziu când aversiunea față de elementar crește paralel cu dragostea nouă pentru „diferențiat", gânditorii nu mai vor nici să audă de „principii" și bucuros ar șterge acest cuvânt — pată a veacului — din dicționar. Dar la exaltații romantici apetitul de ultime principii e așa de singur stăpânitor că se uită restul: fapte, contingențe, raporturi, adică lumea tuturor relativităților spumoase și fără consistență. Veți zice că metafizica e prin definiție o filosofie a elementarului. Nu. Există și o metafizică ce nu cunoaște elementarul, o metafizică a retinei, care se mărginește să înregistreze sensațiile construind realitatea din mozaicul acestora. O metafizică cu o mie de ochi în fațete, fără de linii mari și fără de viguroase arcuiri de bolți. Dar aceasta nu e a romanticilor ci a naturaliștilor și îndeosebi a impresioniștilor de coadă de veac.

* * *

Când ideile lui Fichte pregăteau marea mișcare a poporului german împotriva lui Napoleon (ultimul om de fapte, care tot în spirit elementar romantic hrănia nădejdea unui imperiu universal), acesta zicea că tunurile sale nu cunosc idei. Dacă ar fi calculat mai mult cu forța ideilor, soarta lui ar fi fost poate alta decât aceea care l-a ajuns. Dacă își arunca provocarea aceasta pe la 1890, când nu mai existau nici idei, iar cele ce existau erau fără putere, am înțelege-o. Dar la 1810 provocarea era riscată. Actăzi greu ne mai putem închipui puterea de care erau capabile ideile în vremea romanticilor. In orice caz ideile erau forțe cu mult mai elementare decât cinci decenii mai târziu. Ideile asvârlite în masse, semănate în conștiințe deveneau aproape substanța motrică a acestor conștiințe. Oamenii se prefăceau aproape în simple organe ale ideilor. Ideile, aceste jocuri ale conștiinței, erau în conștiința lor, a romanticilor *puteri*, elementare puteri în stare să deslănțuie mișcări și să scoată istoria din ogașe. Iată pentru ce filozofia lui Hegel, care reducea totul la „idee", nu li se părea absurdă. Ei trăiau și simțeau aievea această filozofie. Hegel nu făcea decât să toarne în formule abstracte o stare de spirit reală.

LUCIAN BLAGA

In vinul meu...

de ION GORUN

Nec vivere carmina possunt
Quae scribuntur aquae potoribus.
Horațiu

In vinul meu am pus iubire,
Ca să-mi apară 'n ochi fantasme
Ce nu trăiesc de cât în basme,
Cum nu există dincoace de fire.

In vinul meu turnat-am ură, —
Nu știu din ea ce poate să aleagă
O minte ce nu vrea să înțeleagă, —
Când am adus paharul meu la gură.

In vinul meu am pus amar și fiere
Căci de demult mi s'a umplut paharul,
— Dar nu mă va răzbi amarul...
In vinul meu am pus parfum și miere.

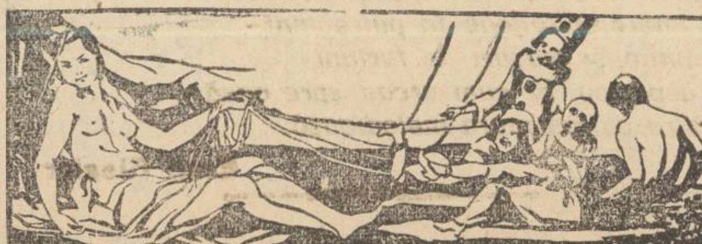
In vinul meu am pus un vis de vară
Ce l-am visat în ceasuri de sperare,
Ce l-am visat în clipe de uitare
Și-l tot aștept, ca să mai vină iară.

Năluci am pus în visul meu și vrajă,
Să joace 'n jurul meu fără de frâu
Cu zâne despletite până'n brâu, —
Să nu-mi stea cumințenia de strajă.

In vinul meu am pus și elixiruri,
In vinul meu am pus cucută
Să-mi amintească ziua cea trecută
Cu-amare renunțări și dulci deliruri.

Am pus blestem și binecuvântare
Cu sacrilej, tămâie de altare, —
In vinul meu am pus furtuni rebele
Și coborîri în iad și înălțări la stele...

In vinul meu am pus o nebunie, —
...In vinul meu am pus — filosofie!

Minerii

Destinul social etern
Ne-a condamnat clăcașii infernului modern.
Noi suntem tragici șobolani:
De ani și ani
Noi sfredelim pământu'n negru pântec.
Ritmați de al roții aprig cântec
Noi coborâm în neguri de abis,
In văgăuni adânci de-apocalips.
Pierduți în lumea boreală
Ne cufundăm în marea de cerneală
In care de lumină ne-amintim
Ca de-o făclie agonizând în țintirim.

Suntem eternii condamnați
Noi suntem viermii 'ndoliați
Rozând în floarea de cărbune
In a prezentului genune
Noi suntem diavolii din mit
Dar brațul nostru de granit
De generații tae drum
Printre pădurile de scrum,
Scobind cărări misterioase
Noi despuiem pământul până'n oase,
Ca'n nopțile când iarna desface blana-i sură
Să revărsăm lumină, și vară, și căldură.

Dar într'o zi vom răbufni la suprafață goi,
Spăimântători ca legiunea de strigoi
Eșind din cimitire blestemate.
Și vom răcni prin mii de guri: Dreptate!
Și scuturând drapelul înegrit în mine
Vom cuceri câmpia scăldată în lumine
Și vom urca'n orașe cu vile și palate
Și'ntr'un avânt eroic cu aripi inspirate
Noi vom sbura de-odată în mistica splendoare,
Ideal țintit de veacuri, o Idol veșnic: Soare!

D. Karnabat

Tragedii mărunte

de ADRIAN PASCU

Bătuse douăsprezece ceasuri, poate că de aceea se și grăbia așa de mult cu frământatul aluatului pentru colțunași, felul favorit a lui Gică, care când auzea că i s'a făcut colțunași mai ales cu brânză de oi, nu mai mânca nimic să-l fi picat cu lumânarea. Ș'apoi voia ca până la venirea lui, adică la unul punct, când cu pălăria puțin pe-o sprinceană, fluerând ștrengărește vre-o frântură de cântec, domnul Gică Prasin apărea în ușa camerei ce servia și de bucătărie de vară, adulmecând aerul ca un copoiu, să vadă ce bunătățuri s'au mai pregătit, să poată și femeea să-și schimbe rochia, să-și mai așeze șuvițele de păr ce veșnic îi cădeau în dezordine pe gâtul plinuț, ca nu cumva Gică s'o găsească cu mâinele murdare de vase, sau mirosind a bucătărie. Atunci să făcea foc, adică vorba vine, fiindcă era de-o supărare așa de comică, că îi bufnea râsul pe amândoi, cu toate că domnul Prasin își încrunta sprincenile, trăgându-și pălăria pe ochi să pară mai serios și-și îngroșa vocea.

— Ce înseamnă asta d-nă? Unu ceasuri și d-ta tot la bucătărie? Păi, ce fel de gospodină ești d-ta Madam?! Poftim miroși a ceapă, cale de-o poștă. Femeea mea să miroasă a ceapă? E revoltător! Să știi Madam, că de astăzi înainte nu-ți mai sărut mâna pentru nimic în lume... Eu nu m'am însurat cu o bucătăreasă...

Dar Marietta își căuta de treabă, furându-l cu coada ochiului, gata, gata să pufnească de râs, când îl vedea cum se muncește să pară serios de tot, cu toate că-i râdeau ochii în cap.

— Eu vorbesc și d-ta nu-mi dai nici o importanță..... Bine, Madam Prasin... Să știi că am să dau divorț... Nu mai merge așa... M'am săturat până în gât... La urma urmei am să mă înfurii... Să nu-ți închipui d-ta că nu pot și eu să mă înfurii când vreau... de astăzi înainte vom mânca la birt... Am hotărît...

Incetișor, făcându-și treaba, Mariette deschidea sala și atunci toată cămara se umplea de mirosul vr'unui mușchiu înpănat cu slănină și diferite mirodenii, sau pielița rumenită a unui pui își făcea apariția în tava de alamă. Ca prin minune nările lui Prasin se dilatau, ochii începeau să-i sticlească și domolit se apropie cu pasul mărunt, savurând aerul...

— Dar ce ai tu acolo?

— Ia, un mușchiu...

Așa?!

Mai sta el, frământându-și pălăria în mâini și deodată se repezea la dânsa, luând-o de după gât, înăbușind-o cu sărutări.

— Marietto, ești un înger... N'ai idee ce poftă îmi era de un mușchiu, dar nu voiam să te supăr...

— Lasă că de mâine o să mâncăm la birt.

— Da' fugi de-aicea că am glumit. Adică îți închipui? Imi pare rău!... Pot eu să mă supăr pe tine?... Zău așa, Marietto par'că nu știu cum ești când....

Dânsa îl astupa gura cu mâna și domnul Gică Prasin l-o acoperea de sărutări, uitând că miroase a ceapă...

* * *

Un drăcușor de fată cu părul cârlionțat și rochița până la genunchi, îmbujorată la față căci alergase cu cercul toată ograda, năvăli în cămară, tocmai când Marietta se pregătea să răstoarne colțunașii în oala cu apă clocotită.

— Mămicule, te caută o d-nă.

— Pe mine?

— Iha! S'a scoborît din trăsură și-a întrebat de mata...

— Cine-o fi?

Acoperii colțunașii, își șterse mâinile cu șorțul și trecu prin casă, deschizând ușa de la antret.

— Vă rog, d-na Prasin?

— Eu sunt.

— Tu?... D-na făcu ochii mari de tot, ducându-și mâna în dreptul inimei, ca în scena când Margueritte îl vede pe Armand-Duval... Cum te-ai schimbat! Aproape că nici să te mai recunosc... Haide, vino în brațele mele, răutăcioasă mică ce ești. Uite, uite ce ochi a făcut și cum mă privește! Ei ce stai?... Nici nu vreai să mă săruți? Sărută-mă, sunt eu prietena ta....

Marietta dădu un țipăt de bucurie agățându-se de gâtul prietenei sale dragi.

— Cum tu? Lorica? Draga, buna mea Lorică... Dar, cum să te mai recunosc? Atâta amar de vreme. Uite mi-au dat lacrămile de bucurie... Ce proastă sunt!... Nici nu-mi vine să cred ochilor... Stai să te mai privesc... Nu pot să mă satur... Vai ce frumoasă te-ai făcut!... Și ce bine ești îmbrăcată! Ce pălărie! Dar eu, așa-i că m'am schimbat? Doamne, doamne, ce bine îmi pare!... Știi că că m'am măritat, am și o fetiță... Ce uitucă sunt! Ce vrai, bucuria! Te țiu aicea în soare... Haide înlăuntru...

Iată asta e camera noastră... Aici sufrageria, odaia fetiței și salonașul... E cam strâmt, dar cel puțin îs a noastre.... Vai, ce întuneric e! Am lăsat starurile în jos, că bate soarele toată ziua... Așa... Stai aici pe canapea... Haide nu mai fă mofturi... Imi dai voie? Pălăria, mănușele... Splendidă pălărei!... Tu întotdeauna ai avut gust... Ia să văd mie cum îmi vine... Nu te superi?... Știi că mă prinde. Dar poate că ți-e cald?... A! Ce bine e așa. Mai ții minte când repetam împreună și eu îți dădeam replicile făcând pe amantul tău și te țineam pe genunchi?... Ce timpuri... Dar ce vorbesc, vorbesc într'una și tu...

— Te ascult...

— Răutate!... cum se face că m'ai descoperit?

— Auzisem că te-ai măritat... Ți-am mai scris câteva scrisori, dar pace... Acum două luni întorcându-mă în țară...

— Ce-ai fost plecată?

— Cum nu știi?... De mult, draga mea... I-am dat dracului pe cei de la Naționalul... Mă plictisisem... Atunci am plecat la Paris... Am făcut un angajament strălucit, n'o să mă laud, dar i-am înebunit pe toți, să vezi ce mai scriu ziarele, să te crucești, așa că de vre-o trei ani sunt la Paris... Vara asta, mama fiind bolnavă, am luat un concediu și mi-am amintit și de tine...

Eu nu te-am uitat nici odată.

— Lorica mea!

— Cu chiu cu vai ți-am aflat adresa și iată-mă's.

— Ce bine îmi pare!... Să vezi ce-o să se bucure și Gică... Nu-l cunoști? E un suflet minunat și ne iubim...

— Altfel nici nu-mi explic... Când am auzit că te-ai măritat, că ai părăsit teatrul, credeam că visezi: Cum tu care aveai atâta talent, un viitor...

— Prostii, Lorica mea... Mi-am dat seama că nu-i pentru mine... Eu am o fire ciudată de tot... Acuma tu mă știi....

— Ori și cum, dar un așa talent!

— Toți mi-au spus-o... Insă simțeam că mă înăbuș acolo... Ș'apoi Gică nu putea să mă mai lase... A mai venit pe urmă și fetița. N'ai idee ce fericită mă simt... Am casa mea, familia mea, liniște, m'am făcut o gospodină strașnică.... Să mă vezi cum gătesc... Să știi că stai cu noi la masă... Tot îți mai place omleta? Nu râde, am devenit o burgheză veritabilă. Pe semne că așa mi-a fost scris...

— Doamne, cum te-ai schimbat!...

— Nu, Lorico, am rămas aceeași... Mă desgustasem și atâta tot... Intrigile, mizeriile, toate astea m'au hotărât să fac un pas pe care nu-l regret de loc... Seara când stau rezemată de umărul lui Gică, uite colo în colțul nostru, așa l-am botezat eu, iar Mica se joacă la picioarele noastre, și noi vorbim, facem planuri de viitor ca doi moșnegi, închid ochii și mi se pare că visez... E, par'că prea multă fericire, Lorico... Vezi, tu n'o cunoști, tu nu poți să-ți dai seama, dar o clipă numai...

— Sentimentalo!... Te ascult și nu-mi vine să cred că vorbele astea mi le spui tu.... Adu-ți aminte de vremurile când nopți întregi, în odăița noastră sărăcăcioasă, la mătușa Catinca, tremurând de frig, declamam că înebunisem pe biata babă și ne făceam visuri și planuri de viitor.... Tu ingenuă, eu cochetă.

— Dar când mi-a dat să spun o poezie la sfârșit de an și-am căpătat un buchet de flori nu știu de la cine...

— De la ofițerul cel blond... Eram geloasă, că mi se părea că mie îmi face curte și când colo... și a doua zi gazetele...

— Le mai păstrez și acum... Ce-am spus?... A! Da... „La oglindă". — Mă îmbrăcasem în național. Și directorul.... Ce tip caraghios... M'am întâlnit cu dânsul acum câteva luni. Să-l fi văzut ce ochi a făcut când i-am amintit că n'a voit să mă angajeze, ca fiind lipsită de talent....

— Mi-aduc aminte de seara când l-am cunoscut pe Gică... Imi trimetea regulat flori, dar era așa de timid că n'avea curajul să mi le prezinte... Cât l-o fi costat pe bietul băiat florile acelea! Nu l-am întrebat niciodată... D'apoi dragostea noastră... Cea dintâiu dragoste adevărată....

— Ce vremuri!

— Ce vremuri!

Ochii Mariettei se întunecară o clipă... Un nor îi acoperi fața, iar zâmbetul de fericire dispăru din colțul buzelor.... Tăceau amândouă, urmărindu-și fiecare firul gândurilor și-a amintirilor depănate până la un loc pe acelaș fuior. Mica, își rezemase capul, cu părul cârlionțat, de canapea și asculta și dânsa serioasă de tot, par'că ar fi înțeles durerea din sufletele celor două prietene ce se întâlniră după atâta amar de vreme...

— A fost frumos!... Vai, cum am uitat!.... Iartă-mă o clipă, dar trebue să-mi dea colțunașii în foc...

* * *

Nu-i prea plăceau musafirii lui Gică, fiindcă îi stricau liniștea, dar pentru o prietenă a Mariettei trebuia să facă și acest sacrificiu, mai ales că Lorica n'avea de gând să șeadă cine știe câtă vreme... După masă, în care timp dânsa istorisise viața de la Paris, succesele, petrecerile, ceva mai mult îi invitase chiar pentru vara viitoare să vie la ea să șeadă măcar o lună la o vilă din împrejurimile Parisului, o oră depărtare cu mașina, cea mai bună marcă făcută cadou de un conte oarecare. Gică se retrase să-și facă siesta după obiceiu, iar ele rămaseră să mai flecarească împreună... Lorica tolănită leneșă c'un aer plictisit într'un scaun legănător la umbra bolței de viță din fundul grădinei, savurând o țigară fină, a cărei rotogoale de fum se distrămau departe, departe, iar Marietta deprinsă să nu stea degeaba, cu-o cusătură de mână.

— Ce bine e așa!... Ce liniște!... Gică al tău e simpatic... Știi că gătești admirabil... Complimentele mele! Am să-l învăț și pe bucătarul meu să facă colțunași... Când am să-i servesc lui Boby o să se înebunească... Nu ți-am spus de Boby?... Bietul băiat!... E nebun după mine... Păcat că-i blond și blonzii nu pot să-i sufăr... Gică al tău e simpatic ș'apoi fetița e adorabilă, o bomboană nu altceva....

— Adevărat că ai și o vilă?

— Sigur... O să vezi ce drăguță e!.. Toată în flori și numai trandafiri... E clădită după gustul meu, ceva original de tot...

Pe nesimțite o moleșeală plăcută îi cuprinse tot trupul, leneșă îi căzu țigara din mână și închise ochii...

Marietta numără de zor ochiurile împletiturei, dar gândurile îi erau aiurea... Obosită se ridică încetișor trecând la bucătărie... Miros închis de mâncare, vase ce așteptau să fie spălate, apa ce clocotea pe foc, o treziră din visare... Iși suflecă mânicile și oftând, fără să știe de ce oftează, răsturna apa, luând spălătorul...

— Vilă... Paris... Mașină....

Două lacrămi se prelinseră de-a lungul obrajilor, amestecându-se cu apa clocotită pentru spălatul vaselor....

* * *

— Ei, și-acuma ce facem?

— Păi, să stăm... Uite ce noapte frumoasă!...

Mata coniță știi să joci table?

— Table?... Știam odată... Ții minte Marietto? Am să încerc....

— Bravo! Iaca am găsit ce să facem... Puiule, dacă nu te superi adă tablelele să-i dau o bătaie coniței, să-și mai amintească de pe vremuri, iar tu fă-ne câte o cafea... Nu ești de părere?...

— Cum știi să faci și cafea?

Marietta dădu din cap, zâmbind... La lumina lămpei cu abatjour roz, dânșii jucau table, iar Marietta, cu Mica adormită în brațe, se gândea...

— Bate, coniță, bate! ...

— Vai ce nostim e!... Știi d-le Prasin că ești strașnic jucător....

— Vai de mine, coniță!... Da' tu nu te plictisești, puiule?

— De loc... Vă privesc...

Undeva departe, bătu unsprezece ceasuri.

— Uite, d-le! Unsprezece.... Cum trece timpul!

Fără voie își înăbuși un căscat....

— Ce tăcere! Par'că dorm toți...

— E târziu, coniță.

—Târziu? La Paris de-abia la ora asta... Uite țipenie de om nu mai e pe stradă... Și totuși e așa de plăcut! Mă simt așa de bine... Nu, zău Marietto, încep să te invidiez... Ce zici mai jucăm o partidă, d-le Prasin?

— Dacă vrei mata...

Târziu, pe când Gică adormise de mult zâmbind mulțumit, Marietta se coborî pe nesimțite și scoase dintr'un sertar câteva ziare vechi. Ziarele care vorbeau de succesele ei... Rândurile îi fugau de sub ochi, dansau, se învârteau și pe toată pagina cu litere groase nu vedea decât aceleași cuvinte, într'un joc bizar de lumini...

— Paris... Vilă... Mașină...

Obosită își rezemă capul de speteaza scaunului și închise ochii.

* * *

— Cum te-ai și sculat?

— Incă de când. Cafeaua ți-e gata...

— Vai, ce drăguță ești!... Stai să te pup... Ce aer curat... Trebue să fie bine să te scoli des-de-dimineață?.... Am dormit minunat... Dar tu?... Gică al tău ce face?.... Uite, ai și găini! Cât îs de frumoase!... Măi, măi, ce gospodină mai ești! Unde-i Mica?... Bună dimineața puiule... Ia vino la mama.

Hop! Așa!... Cafea ai păpat?.. Dar cu mine nu vrai să papi? Cum să nu vreie...

Marietta trebăluia de zor la bucătărie silindu-se să fie cât mai curând gata să poată ține de urât Loricăi, temându-se să nu se plictisească singură.

— Tot n'ai gătit? Apoi stai să-ți ajut și eu... Adică crezi că am uitat? Ții minte când găteam amândouă? Numai să nu-mi miroasă mâinile a mâncare... Stai...

Se repezi până în casă, întorcându-se numai decât c'un șorț pe dinainte și mâinile înmănușate.

— Așa, nu-mi pasă... Să mă vadă Boby înmănușată curățind ardei, ar crede că am înebunit... Ce nostim e!... Uite ce frumos l-am gătit!...

La prânz când veni Gică și le găsi pe amândouă la bucătărie își făcu cruce...

— Marietto, repede că a venit conașul... Ce zici d-le, de noua bucătăreasă? Haide, eu mă duc să așez masa... In cinci minute domnul va fi servit...

Și fără multă vorbă alergă în casă, pregăti masa și gravă de tot, plecîndu-se până la pământ, anunță în ușa camerei:

— Domnul este servit!..

Tot timpul mesei făcură un haz nemai pomenit de curățatul ardeilor cu mănuși.

* * *

— Știi că-i simpatică de tot, prietena ta... Dar ce ai tu?...

— Nimic...

— Par'că ești tristă.

— De loc...

— Mi-ar părea bine să stea mai multă vreme la noi. Ne mai înveselește casa... Tu nu ești de părere? Zău așa pune cuvânt să mai rămâie, măcar câteva zile. Are un aer nu știu cum.... Și tu de ce tot umbli în rochia asta? Ai văzut ce idee minunată a avut? Așa nu-ți mai miroase mâinele a ceapă...

Și Lorica a mai rămas... Serile jucau table sau se plimbau de-alungul bulevardului, stropit de plopi bătrâni, Mica înainte, ei discutând, se opreau la cofetărie să ia câte-o înghețată și zilele treceau pe nesimțite.

— Dacă la vară nu veniți la mine să știți că mă supăr....

Intr'o Duminică după amează pe când toți erau în chioșcul din fundul grădinei, Marietta pretextând că e puțin obosită se închise în odaie...

Nici nu mai ținea minte de când nu mai spusese un vers. La început se simți stângace, vocea îi răsuna fals dar încetul cu încetul se înfierbântă, dându-și drumul ca odinioară.

— Bravo! Bravo!....

In ușă Gică cu Lorica o aplaudau. Rușinată lasă capul în jos.

Marietto, trebuie să te pup... Admirabil!...

* * *

O scrisoare de acasă o sili pe Lorica să plece. O conduseră la gară. La despărțire după ce se îmbrățișară între ele, întinse mâna lui Gică și în clipa aceea i se păru că vede în ochii lor o strălucire tainică, ca un fel de înțelegere. Par'că un fier roș îi trecu prin inimă...

— La vară, vă aștept... La revedere Marietto! Pa puiule! la revedere d-le Prasin!

Multă vreme se frământă Marietta căutând să dea o explicație bănuelei ce-i încolțise așa pe ne-așteptate, atunci când și-au strâns mâna.

— Mare plictiseală! Ce dracu mă plictisesc așa!

— Hai să jucăm o tablă.

— Par'că tu știi să joci?! Strașnic le mai juca Lorica.... Zău par'că îmi lipsește ceva... De ce n'ai mai reținut-o? Era mai vesel... Tu nu ești de părere? Știi că și-a uitat mănușile...

Căscând plictisit, se întindea în scaunul legănător. Tăceau amândoi...

I se părea ei sau Gică se schimbase... Nu mai era acelaș... Vecinic tăcut cu'un aer de plictiseală. Degeaba căuta dânsa să-i gătească mâncările favorite după care altă dată se înebunea, înăbușind-o cu sărutări, căci acuma de-abia dacă gusta, pretextând că nu-i este bine, sau că nu mai gătește ca odinioară.

— Nu ți-a mai scris Lorica?

— Nu.

— Trebuie să fie la Paris.

— Paris.... Vilă.... Mașină....

Iarăși năvăleau gândurile.

Poate că și dânsa ar fi putut ajunge acolo... Iși amintea de succesele de toate prezicerile făcute de gazete.. Poate că și dânsa ar fi putut fi angajată la Paris să aibă mașină și-o vilă între trandafiri.... N'ar fi spălat vase și nu i-ar fi mirosit mâinile a bucătărie...

Și cât de fericită se simțise până în ziua când o prietenă de altă dată veni să-i dezgroape trecutul, să-i răpească....

La gândul că dragostea ei ar putea fi sfărâmată, sudori reci îi acopereau fruntea.

Un vânt rău se abătuse dintr'o dată tulburându-le liniștea.

Peste câteva luni primiră o scrisoare de la Lorica prin care le mulțumea pentru timpul petrecut cu ei, anunțându-le totodată și căsătoria sa cu Boby, fiindcă-l iubește, cu toate că are părul blond și apoi liniștea și fericirea de la ei, au hotărât-o să-și întemeieze un cămin, sperând să aibă o fetiță cu părul cârlionțat ca Mica.

Gică citi scrisoarea de câteva ori și încetișor prinzându-i mâinile începu să i le sărute ca odinioară...

In aceeași după amează, Marietta arse jurnalele cu succesele de altă dată dimpreună cu scrisoarea Loricei și ca și cum i s'ar fi ridicat o greutate de pe suflet. Când tot ce-i mai amintea trecutul se prefăcu în cenușă, veselă își legă șorțul și fredonând o frântură de cântec începu să taie ceapa pentru o iahnie de crap, mâncarea favorită a lui Gică.

ADRIAN PASCU

Balada mustrării

Un glob de fier roșit juca pe sghiaburi
De asfințit ca într'o baie de-aburi
Și jocul trupului — jăratec viu sub scrum —
Cerea noui jertfe. Deodată'n drum
Spre crâșma unde fierbe 'n vin ispita
Ca din senin a răsărit iubita.....
Ducea de mână — mielușel sglobiu
Cu cârlionții negrii — frățiorul.
Nu știu
A luminat în ochii ei fiorul
De dragoste curată sau a fost
Un freamăt cald, sburând la adăpost
Sub frunze'n crâng pe vreme de furtună?
Fierbea, izbea zbăcnirea cea nebună
In inimă ca marea la zăgaz.
Un basm de iarnă-i fulguia'n obraz....
Ochi negrii cu sprâncene ce se 'mbină,
Gropițe'n care umbra e lumină.....
Și „—Bună seara!" răscolia tumult
In sânge când trecea.
Nu vream s'ascult.
Am urmărit — viperă'n frunze — glasul
Melodios și l'am strivit. Popasul
Mă aștepta la hanul blestemat
Și la desfrâu mi era cuvântul dat...
Prietenii strigau mânioși la poartă:
— „Deschide cârciumare și deșartă
„Ne vinul vechiu în oale de pământ
„Să cânte veșnicia în cuvânt.
„Să țipe'n pumn trântit și oală spartă!
„Țigăncile apoi să le despoi
„Să-și joace pătimașe sânii goi
„Și pâinea voluptății să ne 'mpartă!"
Și ușile dughenii s'au deschis,
Orgia s'a pornit dar ca prin vis
Când vinul dogorea mai tare'n vir
Se lămureau prin urlet în jivine
Mustrările iubitii. Pe păreți
Jucau fantasme. Ochii celor beți
Luceau sticloși, însângerați. Strigoi
Se năpusteau buluc la sânii goi.
Țipau țigăncile, în val-vârtej
Se răsturnau; desănțuite furii
Goneau și-opreau cuvintele'n gâtlej.....

. . . .

Târziu, spre ziuă'n mijlocul pădurii
Jur împrejur ardeau în putregiuni
Luminile și glasuri de furtuni
Se depărtau. Și cum urcau spre casă
Mustrarea murmura melodioasă.

Emil Riegler

Secetă

Pământul parcă s'a oprit din mers
Cum s'ar opri 'nfrânată brusc, o roată,
De pe cuprinsuri soarele a șters
Verdeața toată.

Văzduhul alburiu s'a închegat
Dela pământul vânăt până'n cer,
Roșii, întinse peste câmp spre sat
Potecile sânt betelii de fier.

Prin soarele dușman al după-amiezii
Care s'a așezat în dese straturi
Ca iarna fulgii proaspeți ai zăpezii
Aleargă o cireadă spre suhaturi.

Și pomii satului sunt fără rod
Și fără cuiburi, — cântec nu s'aude.
Flămând și desnădăjduit norod
A 'ngenunchiat în rugi cu pleoape ude.

Dar poate, pân'la Dumnezeu, în cer
Prin aeru'nchegat nu pot s'ajungă
Nici rugăciunile, și'n foc și fier
Pământul s'a oprit pe calea-i lungă

Zaharia Stancu

Ziarul DIMINEAȚA
PUBLICA IN FIECARE MARȚI
Pagina Teatrului

Cărţi şi Reviste

HERBERT EULENBERG: *Siluete literare*, traducere de *C. Săteanu*, Iaşi, tipografia „Albina", 1924.

Eulenberg este mai întâi de toate un scriitor de o reală valoare. „Poet, dramaturg şi nuvelist, H. Eulenberg are până astăzi o activitate literară de aproape trei decenii. In dramaturgia germană el ocupă un loc de onoare. Istoriograful Albert Soergel în vasta sa monografie critică şi literară „Dichtung und Dichter der Zeit" îşi încheie capitolul asupra scriitorilor germani contimporani cu un studiu consacrat acestui scriitor, clasificat printre dramaturgii şi poeţii şcoalei noui din Germania".

„Siluetele literare" Eulenberg nu le consideră studii critice şi nici măcar ceeace într'o fomă mai uşoară se înţelege prin essai-uri, — deşi prin felul în care a portretat viaţa şi opera fiecărui scriitor sau artist, el a izbutit să exprime particularităţile firei lor şi caracterul operei lor, toate expuse într'o formă atractivă, simplă ca stil, elegantă ca tratare şi cu totul originală ca documentare. Sunt articole de erudiţie, în care toată cultura şi literatura lumii este prezentată prin ceeace are ea mai bun: de la Omer şi Dante la Baudelaire şi Gobinean, dela Horaţiu şi Boccacio, la Nietsche şi Schopenhauer. Nu lipsesc nici notele caracteristice din viaţa eroilor nici caracterizarea estetică a operelor.

Traducerea d-lui C. Săteanu, care ne pune la îndemână această lucrare a scriitorului renan Eulenberg, este făcută cu dragoste şi conştiinţă. O recomandăm tuturor celor cari voiesc să pătrundă în gândul artistului şi în adâncul operelor mari ale literaturii universale.

* * *

CH. M. SHELDON: *Adevăratul Preot sau Ce-ar face Isus*. In româneşte de *I. Gr. Oprişan*, tipografia „Răsăritul", Bucureşti, 1924.

O carte scrisă pentru mulţime, pentru mulţimea care încă mai păstrează în cutele sufletului, ceva din credinţa veche. „Autorului — spune în prefaţă poetul *Dimitrie Nanu*, — i-a condus mâna un duh al adevărului şi al iubirii de oameni. Numai artistul cu o viaţă lăuntrică pururi închinată asupra arzătoarii probleme a răspunderii vieţii în faţa conştiinţei neînduplecate, numai artistul întrebător pasionat asupra semnificării episoadelor vieţii, în legătură cu deslegarea ce trebue să le-o dea, poate lăsa să picure din prea plinul inimii sale, asemenea ecouri în sufletul nostru. Opera lui este atunci produsul *arderii totale*, asemenea vechilor jertfe sfinte, a unei părţi din viaţă care prin mistuirea ei, a dat sufletului un plus de lumină, *cu din propria-i lui existenţă*".

Este un roman cartea lui Skeldon, a cărui acţiune fixează oameni pătrunşi de tainele credinţei sau cari aspiră la dovedirea adevărului absolut. „Ce-ar face Isus"? dacă ar fi nevoit să îndeplinească cutare lucru! Cum ar lucra el, potrivit moralei sale? Sunt întrebări pe cari eroii lui Sheldon şi le pun înainte de a purcede la faptă; — acestea sub înrâurirea predicilor pastorului Maxvell, căruia i se relevase, într'o Duminică, adevărul divin. Suprema morală a binelui şi a iubirii de oameni însufleţeşte acţiunea cărţii întregi.

Traducerea bună a d-lui *I. Gr. Oprişan* pune la îndemâna oricui lucrarea lui Sheldon, care, în vremurile de astăzi, poate servi drept carte de căpătâi. Este o faptă bună ceeace a făcut d. Oprişan, dând omului putinţa să se mai gândească, din când în când, şi la cele ale sufletului.

* * *

RITMUL VREMII (Februarie), revistă literară, critică, socială. O publicaţie nouă care-şi înscrie în program bună credinţă şi obiectivitate: „In paginile noastre, epoca actuală se va oglindi pe cât cu putinţă mai întreagă. Dacă atitudinea revistei va părea mai mult negativă, nu noi suntem de vină. Nu noi vom avea de ispăşit, când lumea nu este mai bună, când luptele zilelor noastre nu merită laudă. Incercăm mai întâi să reabilităm demnitatea pierdută a scriitorului român: ne doare şi ne revoltă o anumită stare de lucruri, ce tinde cu impertinenţă să se fixeze atotstăpânitoare. Moravurile literare de astăzi sunt mai nedemne şi mai interesante decât însuşi traficul samsarilor, mai ruşinoase decât însăşi mizeria vieţii politice. Ceeace trebuia să fie mai frumos, mai înalt — se târăşte în noroiul infam al compromisului. Onestitatea scrisului a murit. Convingerile durează cinci minute. Lauzi ca să te laude. Injuri, când ai fost înjurat. In felul acesta, scriitorul nu mai este un misionar al adevărului şi al frumosului, ci mai degrabă o plagă care întinde corupţia şi în sferele senine ale artei. Vom lupta până la urmă împotriva acestei realităţi dezastruoase. Peste pulberea vieţii cotidiane şi peste toate căderile, se va înălţa pasărea mistică a idealului, ca singura scuză şi mântuire a unei existenţe altminteri absurde şi fără de rost"....

In corpul revistei critica ţine loc de frunte. Despre „ideei şi forme istorice" de I. V. Pârvan scrie d. *Pompiliu Constantinescu*, vioiu şi competent: „D. Pârvan e un mistic iraţional; frământat de pasiune profetică, topit în extazul „Ideii pure", cu ochii pierduţi în nemărginitul cosmosului, vibrând sub suflul inspiraţiei: în delirul său mistic, e firesc ca autorul să uite un adevăr banal: cultura română a avut grije ceva mai înainte, să depăşească universalitatea „Ideilor şi formelor istorice". Prin reprezentanţi ca Eminescu, Creangă, Caragiale, sau prin producţiile poeziei populare, ea a luat-o înaintea sfaturilor sale tardive".

Cu multă înţelegere scris articolul d-lui *George Dumitrescu* despre „Drumul cu plopi" de Cezar Petrescu, care — oricât ar fi de mare necinstea unora — rămâne singurul prozator al generaţiei de astăzi: „Volumul *„Drumul cu plopi"* este de sigur numai o etapă — o etapă remarcabilă — în evoluţia literară a d-lui Cezar Petrescu. E o punte de trecere dela admirabila lirică din „Scrisorile unui răzeş" spre genul matur, obiectiv al nuvelei adevărate. Admirăm sforţarea eroică a scriitorului nostru, cu atât mai mult, cu cât se pare că numai cu mare greutate se poate scutura de poezia eului său, aşa de distinsă de aftlel...... Paginile acestea vin, de astădată, mai puţin dela un critic: oricât de circumspecte ar părea pe alocuri, ele pornesc de la un admirator al celei mai chinuite conştiinţe de astăzi, în procesul creaţiei literare"....

Un portret: „Şt. O. Iosif" semnează d. *Ion Gane*, o traducere din Lucreţia (auda Filozofiei) d. *D. Murăraşu*; proză şi versuri d-nii *I. A. Basarabescu* (Simţul realităţii), *A. Mândru* (Nava), *I. Cubelcu* (Revederea), *Mihail Steriade* (Melancolii, Reversibilitate, Soartă) şi *N. Milcu*, „Decor" din care reţinem strofa din urmă:

Şi când mă 'ntorc spre casă cu-acelaş dor în piept,
In suflet toamna arde pân' se preface 'n scrum,
Iar zilele de alt' dată — foi veştede — răsar
Din scorburi ruginite, — şi mă pândesc la drum....

Conducerea d-lui George Dumitrescu a izbutit să închiege un număr care trădează un început bun. Ii dorim succesul pe care munca sa o merită.

* * *

ROMA (Ianuarie). Am avut întotdeauna cuvinte de laudă pentru această publicaţiune, pentru că ştie să intereseze prin însufleţirea vreunui personaj artistic sau literar al surioarei noastre mai mari dela mediterană. Niciodată n'au lipsit taducerile sau informaţia. In numărul acesta este caracterizat *Giacomo Puccini*, ca om şi ca artist. Scoatem din articolul d-lui *S. Marcu* această justă observare a artei lui Puccini:

„Simplicitatea sufletului său era simplicitatea artei sale. Şi arta sa, era a sa şi numai a sa pentru că îi oglindea, ca într'un cristal, caracterul şi temperamentul.

„O cât de scurtă şi grăbită analiză — spune Carlo Cordara — ajunge să reveleze infinita bogăţie de elemente din care se compune arta lui Giacomo Puccini, acea artă int'mă şi profundă ale cărei forme, svelte şi elegante de construcţie muzicală, n'o lasă la prima vedere, nici măcar să se întrevadă.

„Iată câteva din aceste elemente: *o perfectă înţelegere a vieţii; o intuiţie îndemânatecă şi câtuşi de puţin vulgară în ceeace poate să izbească şi să apropie publicul; o foarte fină sensibilitate care în raporturile sale cu scena se traduce printr'o simţită tratralitate, care niciodată nu dă greş iar din punctul de vedere muzical ce exprimă în mii de invenţii ingenioase şi intr'o intimă pătrundere de cuvinte şi sunete, pentru a culmina apoi în fragede şi parfumate înflorituri, prin cari tradiţianea lirică italiană este renovată şi chiar modernizată de cele mai recente cuceriri tehnico- armonice*.

„Deşi Puccini era un fervent şi studios admirator al lui Wagner, prea puţin se poate spune că s'a lăsat influenţat de acesta. Cel mult se poate observa o oarecare influenţă wagneriană în acea naturaleţe muzicală ori în întrebuinţarea din ce în ce mai raţională a orchestrei. E ştiut că dela „Boema" încoace instrumentaţia pucciniană a mers îmbogăţindu-se prin noui şi suave meşteşugiri pentru a deveni, în ultimele sale opere, într'adevăr magistrală în limpezimea şi transparenţa împerecherilor sonore .

„Totuşi, la Puccini nu se poate vorbi de-o polifonie orchestrală sau de simfonie. Nici o pagină orchestrală — dacă facem excepţie de „intermezii" orchestrali din Villy — nu poate fi separată de dramă şi să trăiască prin ea însăşi în sălile de concert. E de netăgăduit că simfonismul său special, de foarte rafinat colorit orchestral, are o viaţă mai mult decât intensă dar numai în unire şi în raport cu drama dela care derivă, spontană şi necesară. Astfel că în aceste limite, destinat a servi, nu a se suprapune dramei, acest simfonism apare cu totul delicios şi eficace în infinita varietate a atitudinilor sale.

„Secretul artei lui Puccini era mai ales sinceritatea. Era incapabil să scrie o notă atâta timp cât ceeace urma să fie pus în muzică nu-l convingea. Era un instinct care îi dicta. Şi nimic nu cucereşte mulţimea ca sinceritatea; iar mulţimea l-a înţeles pe Puccini şi l-a iubit"...

D-l *A. Stern* traduce „Ça ira" din „Rime nuove" de *Giosnè Carducci*, din care un sonet a apărut mai întâi în „Adevărul literar". In afară de foarte puţine greşeli de ritm, poate din cauza greutăţii de a reda întocmai expresia italiană, versiunea d-lui A. Stern prinde în rime frumoase şi proprii, toată bogăţia fondului carduccian. Un singur exemplu care va dovedi şi autenticitatea formei:

„Un galben asfinţit pe bălţi murdare
Se joacă, şi, râzând înalte creste
Ating a soarelui aprinsă glorie".

Şi într'un pâlc de oameni Goethe-apare
Zicând: „aici şi 'n clipele aceste
Incepe lumea nouă a sa istorie".

Din *Luigi Pirandello* traduce d. S. Bădescu nuvela: „Am atâtea lucruri să-ţi spun".

* * *

CUVANTUL LIBER (21 Februarie). Un articol al d-lui *Paul Zarifopol*: „Literatura şi seriozitatea" ne dă prilejul să citim aceste rânduri pline de ironie, în care autorul, porn'nd dela judecata lui Pierre Mille a propos de opiniile politice ale scriitorilor, accentuiază o aşa numită întrebuinţare civică a literaturii:

„Impărat şi Proletar" supără pe socialişti; concluzia bucăţii este pesimistă şi reacţionară. Dar în poemul acesta de filozofie politică imparţialitatea artistului este exemplară: eloquenţa proletară şi reflecţiile Cezarului sunt tratate cu aceeaş scrupolozitate estetică. Se înţelege, acest amănunt scapă din vedere acelor care evaluiază poezia numai în vederea lecturilor la club sau a cântării în cor la manifestaţii. Intrebuinţarea literaturii poate fi civică, domestică sau exclusiv particulară; — poate fi şi estetică. E de însemnat că numai în acest din urmă caz intervine supărare. Din idei platonico-creştine multiseculare şi-a ţesut europeanul mediu o haină d zile mari în stil ascetic. Plăcerea pură şi simplă, este condamnabilă. E lucru frivol, egoistic, pierzător de suflet. Mărturisirea ei directă are totdeauna o savoare cinică. Trebue să notăm însă numaidecât că acelaş om mediu, care face scandal pentru cusururile abia perceptibile ale unei mâncări, pentru greşeli imaginare ale croitorului sau altor furnisori de înfrumuseţare personală, manifestează ascetic pentru arta cu tendinţă. Fiindcă altfel arta nu mai e serioasă. Astfel o lucrare literară fără concluzii politice sau moralistice gros subliniate, despre care nu s'ar putea spune mai mult decât că e plăcută, se găseşte, prin aceasta, condamnată ca bizarerie frivolă. Plăcerea culinară şi croitorească se bucură de superbă şi deplină libertate. Plăcerei pe care o dă o construcţie de sonorităţi şi imagini nu i se recunoaste drept de existenţă şi valoare proprie; ea trebue să fie scuzată prin opinii social utilizabile. La mâncare, îmbrăcăminte şi comfort, toată prostimea se compune din esteţi absoluţi şi pasionaţi. Aceştia toţi, când e vorba de literatură, se fac moralişti puri. Un ascetism neprevăzut izbucneşte fervent: idealurile, interesele superioare ale neamului sau ale omenirii sunt numaidecât mobilizate cu stoică asprime".

—o:o—

Poporul este suveran şi în literatură

Nu sunt puţini aceia, cari se tângue că la noi bântue o cumplită criză a cărţei. — Ba încă unii nu se sfiesc să şi formuleze întunecata încheere: „Să notăm dispariţia literaturii".

Este oare întemeiată această afirmare? Se citeşte astăzi mai puţin ca în trecut? — Iată un lucru, pe care nu cred să-l poată cineva lămuri. — Căci nu ni sunt la îndemână datele, care să ne ajute să dăm o dreaptă şi bine motivată hotărâre în acest proces.

Neîndoios însă este că în toate timpurile, şi nu numai la noi, s'au grăbit unii să afirme că în privinţa râvnei după citit, trecutul ar fi superior prezentului. — Vreau adică să spun că de obicei este lumea pornită să tot prea mărească vremurile trecute şi să le coboare pe cele de faţă. Aşa de pildă, ţiu minte că în ale sale *Amintiri*, scrise acum vreo 50 de ani, bătrânul *Sion* se tânguia, că în trecut se citea mai mult. — Şi ca să dovedească acest lucru, el se folosea de faptul că cu câţiva ani mai înainte, — poetul Bolintineanu fiind în exil la Brussa şi în cumplită lipsă de bani, mai mulţi prieteni s'au gândit să-l ajute, publicându-i în 1000 de exemplare o nouă ediţie a poeziilor sale, care s'a desfăcut repede în câteva luni. — S'ar mai putea desface atât de repede o astfel de carte astăzi? — se întreba în 1888 bătrânul Sion.

Este dar cam pripită încheerea acelora, cari pretind că se citeşte mai puţin astăzi. Cel mult dacă se poate afirma, că după cum ziarul concurează revista, tot astfel şi cinematograful concurează pe scriitorii de melodrame şi de romane senzaţionale.

* * *

Bineînţeles că toate constatările din lume nu vor putea face, ca autorii cei nerăsfăţaţi sau chiar şi cei destul de apreciaţi, dar nu în măsura trufaşelor lor dorinţe, — să nu aştearnă pe hârtie tânguirea, că la noi „trebuinţa cărţii n'o simte nimeni". Dar nici eu nu vreau prin aceasta să spun, că toată dreptatea ar sta de partea publicului. Căci, nimeni nu poate pretinde că, ţinând seamă de răspândirea instrucţiunei în massele populare, lucrurile nu ar sta mai pre jos de aşteptări şi în astă privinţă.

„Adevărul este — spune D'Avenel — că scrierile de erudiţiune sau de gândire se vând poate puţin mai mult ca odinioară, dar nu cu prea mult. Şi aceasta din pricină, că numărul oamenilor, cari cugetă nu a sporit de loc în aceiaşi proporţie ca numărul oamenilor, cari citesc. Pentru enormele trebuinţe ale acestor din urmă, a trebuit să se alcătuiască o sumedenie de scrieri pe care să poată să le citească fără a cugeta".

Vra să zică, din cele de mai sus ar rezulta, că măcar literatura cea neîmpovărată de idei s'ar tipări şi s'ar desface în mari cantităţi pentru împlinirea „enormelor trebuinţe" ale gloatelor, cari doresc să citească fără să fie silite a face sforţări. Şi totuşi, observă cu dreptate D'Avenel:

„Se afirmă că nu se mai vând cărţile. E sigur că apar atâtea cărţi şi în acelaş timp o atât de uriaşe avalanşe de publicaţii periodice, încât pentru ca să poată absorbi toată această păşune, ar trebui ca poporul francez să nu facă nimic altceva decât să citească".

Inţelegeţi?

Pe de o parte crescânda înmulţire a scriitorilor, iar pe de alta, şi mai cu osebire crescânda perfecţionare a maşinismului aplicat la imprimerie, — au făcut ca şi în domeniul cărţii nu numai la noi să se simtă urmările unei crescânde *crize de supraproducţie*. Căci, sigur este că astăzi maşinile rotative într'una perfecţionate, aruncă zilnic mereu afară mii şi zeci de mii de volume, pe care omenirea nici nu vrea şi nici nu ar putea măcar să le treacă pe dinaintea ochilor, chiar dacă prin imposibil am admite, că ea fiind scutită de crâncena luptă pentru existenţă, — ar vroi să nu facă nimic altceva decât să citească.

* * *

Ştiu bine că aci mi se poate răspunde, că publicul nu este ţinut să citească tot ceeace rotativele cu nemiluita asvârle afară. Dar cine să-i călăuzească paşii? Cine să-i pună subt ochi numai *cartea cea bună?* Unii cu oarecare dreptate spun că şi librarul ar putea să facă acest lucru. Aşa de pildă, nu de mult tot aci d. Ion-Sân-Giorgiu, — mărginind chestiunea numai la ţara noastră, după ce afirmă că „pretutindeni în străinătate librarul e un propagandist al cărţii", — observă cu dreptate:

„La noi librarul nu are cultul cărţii. Il interesează cărţile de şcoală, care sunt în fiecare an o afacere rentabilă. Il interesează romanele proaste, prost traduse şi prost tipărite. Din câmpul cărţii nu-l interesează decât ceeace se pune deacurmezişul adevăratei culturi. Cartea de literatură e aruncată undeva într'un raft prăfuit, şi cel mai deseori librarul nu ştie ce are în librărie. Rareori cunoaşte autorii, şi e un eveniment când ştie să-ţi spue două-trei cuvinte despre scriitorii iubiţi de public".

S'ar cere deci, ca librarul să fie un *propagandist*, dar nu al tuturor cărţilor date lui spre vânzare, — ci numai al unor anumite cărţi. S'ar cere deci ca librarul să facă slujbă şi de critic şi de judecător între autori, căutând şi să zădărnicească anumite curente literare şi să încurajeze vânzarea cărţilor, care i s'ar părea bune.

Dar se poate pretinde una ca aceasta? Se poate oare ca librarul să aibă timp, ca să citească sau măcar să frunzărească *toate* cărţile ce-i sosesc, pentru ca într'o oarecare cunoştinţă de cauză să deosibească pe cele bune de cele rele? Se poate oare ca librarul să aibă pregătirea trebuincioasă unei atât de anevoioase însărcinări, chiar dacă prin imposibil am admite că s'ar cere bacalaureatul sau şi licenţa pentru exercitarea comerţului de librărie? Şi apoi mai este încă ceva: Este oare nemerit, ca astăzi în vremea desăvârşitei libertăţi a tiparului, să dăm pe mâna negustorului de cărţi un drept pe care nu'l are nici o autoritate, — adică *dreptul de a cenzura* şi a opri vânzarea unor anumite cărţi, care fără a fi pornografice, ar constitui ceeace în chip obişnuit se numeşte literatură proastă?

* * *

Şi atunci o altă întrebare se impune: Prin ce mijloc publicul cititor să fie informat, nu numai cu privire la apariţia unei cărţi, dar încă şi asupra conţinutului ei?

Bineînţeles că în astă privinţă, răspunsul este acelaşi în mai toate minţile: Singură critica literară trebue să aibă menirea de a înştiinţa şi de a lămuri publicul asupra cărţilor apărute. Şi totuşi, la noi cel puţin, s'a aruncat şi se aruncă asupra criticei grele şi nenumărate învinuiri. Aşa de pildă, iată ce citim în „Idea Europeană" din Aprilie 1924:

„Obiectiv se selectează la noi grâul de sămânţă, vacile de lapte, boii de jug. D-ta ai scris o cărticică, şi ai trimis-o la recenzent. Mă rog, pe ce lume trăeşti?! Ce aştepţi dela noi? O vorbă bună? Cu ce drept? Cunoşti pe cineva din redacţie? Ai făcut vreunuia din noi vreun serviciu? Ai scris d-ta de mine că sunt genial? Şi dacă ai scris-o, mi-ai trimis „tăetura" din gazeta respectivă? Că scrii despre lucruri pe care nu le cunoşti, — o văd. Dar crezi că asta e suficient? Ţi-ai manifestat cel puţin dorinţa de a fi profesor universitar? Vorbeşti cu Maica Domnului? Ştii ce este articolul 81? Ai fost gazetar? Iar dacă nimic din asta nu te-a preocupat: eşti rudă cu mine? Poţi să-mi devii rudă? Eşti copilul unui prieten al meu? Sau cel puţin, ai vreo scrisoare de recomandaţie? Nu! Atunci?"

De altfel, se pare că nici în Franţa n'ar merge lucrurile tocmai bine în astă privinţă. Cel puţin, aşa ne lasă să înţelegem următoarele rânduri scrise mai de mult de Gustave Le Bon: „Critica — spune el — nu mai are nici puterea să lanseze o carte sau o piesă de teatru. Ea poate să-i strice, iar nu să-i slujească. Jurnalele au până într'atâta cunoştinţă de inutilitatea a tot ce este critică încât au suprimat treptat-treptat criticile literare, mărginindu-se să dea doar titlul cărţii cu 2—3 rânduri de reclamă, — în 20 de ani, va fi probabil la fel şi cu critica teatrală".

* * *

In orice caz, fapt neîndoios este că în Franţa: „Critica — ne spunea de curând *Le Temps* — a ajuns un lucru de groază (la bête noire) pentru anumiţi autori, editori şi directori de teatru, cari ar voi să-şi impună toate producţiunilor lor fără un liber control, şi numai prin reclamă".

Numai aşa se explică, observă academicianul francez Paul Bourget, — înmulţirea premiilor literare, „care au ca principal obiect să substitue o altă autoritate în locul autorităţii criticei. Ei bine, autoritatea acestor jurii sau areopaguri, care nu-şi motivează judecăţile, şi nu au nici o răspundere, oferă mult mai puţină garanţie ca autoritatea criticului, a cărui situaţie depinde de încrederea, pe care el a ştiut să o inspire cititorilor săi, şi care s'ar risipi înşelându-i. Acordarea unui premiu, nu informează câtuşi de puţin publicul asupra caracterului cărţii premiate, şi nici asupra valoarei ei".

Dar nu e numai atât. Căci, în Franţa anumiţi scriitori pentru a scăpa de supărătoarea critică, nu se sfiesc să-şi lanseze cărţile, ca şi pastele de dinţi, prin reclame luminoase. Ba, încă unii îşi datoresc faima reclamei cinematografului, care îi arată în exerciţiul funcţiunilor lor, adică semnând contracte cu editorii, încasându-şi drepturile de autor şi primind felicitări în saloane...

De aceea, d. Gaston Picard, deschizând o anchetă în astă privinţă, pune în *Revue Mondiale* următoarea întrebare: „Găsiţi oare legitim ca să se răspândească lucrările intelectuale în acelaş chip şi cu aceleaşi mijloace ca şi produsele comerciale de orice fel?"

* *

Şi concluzia?

După *Le Temps*: „Este foarte folositor şi perfect legitim atunci când apare un volum, să-l anunţi prin cele mai de seamă gazete. Şi de sigur, că şi editorul lui Pascal şi al lui Bourdaloue, ar fi uzat şi el de acest mijloc, dacă pe atunci ar fi fost gazete".

Bineînţeles că de mult folos ar fi şi o critică pur informativă, care ar izbuti să ne arate cuprinsul cărţilor apărute, cu aceiaşi rece neutralitate, cu care de multe ori izbutesc să facă rezumatul dezbaterilor prezidentul Curţilor cu juraţi.

In orice caz, fapt sigur este, că astăzi poporul, este pe deplin suveran, nu numai în domeniul politic, dar şi în acela al literaturii. De aceea, este cred cu neputinţă ca în rafturi să zacă pe vecie nedescoperită o carte, care pe drept sau pe nedrept ar putea să placă publicului cititor. Căci nu încape îndoială, că cititorul care a fost cucerit de vreo carte, — nu are nici astâmpăr şi nici odihnă, până ce nu o răspândeşte în cercul tutulor cunoscuţilor săi.

Vreau adică să spun, că astăzi poporul suveran, care nici în politică şi nici în literatură nu primeşte să fie epitropist, nu vrea să ştie nici de părerile criticilor şi nici de osânda acelora, care l'au socotit pe Victor Marguerite nevrednic de legiunea de onoare.

Eu însă, făcând această constatare, nu mi-e în gând să arăt, nici că s'ar cuveni să ne bucurăm, nici că s'ar cuveni să ne întristăm.

M. MIHAILEANU
Profesor, Piteşti.

—o:o—

Nevroze de Internat

Scrisoare pentru internatul tău...

Spre seară greerii-au cântat mereu
Şi ochii tăi plânşi, trişti priveau în jos:
Trecea pe stradă un tuberculos —
Copacii desfrunzeau păreri de rău.

Oraşul era galben şi ploios,
Un clopot începuse greu a gem...
Şi felinare-aprinse mai de vrem...
Filau în aiurare — somnoros.

Mi-ai amintit că trebue să pleci
Şi-am presimţit atunci că va ve...
Zile de toamnă fără bucurii,
Când s'o lasa tristeţea pe poteci

Vor trece zile, poate şi un an
Şi în melancolia de internă
Vei reciti scrisori ascunse 'n pernă
Şi vei cânta mai tristă la pian.

O pedagogă îţi va da morală —
Bătrâne profesoare, nevropate,
Cu mari principii şi nemăritate
Iţi va tâmpi viaţa ta de şcoală.

Singurătatea te va 'mprieteni
Cu dormitorul cel igrasios
Şi chipul tău — crin alb, tăcut, frumos,
De timpuriu şi crud s'o ofili.

Şi 'n serile de toamnă timpurie
Tu poate n'ai să ştii din internat
Că dincolo de zidul crenelat
E tot atât de multă agonie.

Şi-am presimţit că tu mă vei uita —
Oraşul era galben şi ploios,
Trecea pe stradă alt tuberculos
Atât de trist: ca şi iubirea mea.

SAVIN CONSTANT

INSEMNĂRI

O operă necesară: „Lectura“

Poetul A. Toma face o încercare cu un plan hotărât, care pentru întâia oară va fi urmărit strâns, fără abatere dela țintă.

E vorba de a se da în românește capodoperile nuvelisticei streine, încredințând traducerile numai acelor autori cari au dovedit că-și respectă iscălitura în josul unei pagini, cum și-ar respecta un om cinstit girul dat unei polițe.

Traduceri s'au făcut mai de mult, în genere pe apucate de oricine și-a închipuit că mai înainte de a scri bine în românește și a avea un stil personal, poți traduce un autor strein, care tocmai prin superioritatea stilului și-a stabilit reputația!

Farmecul limbei — singurul vehicul al producerii emoției estetice într'o lectură, era astfel dela început pus pe al doilea plan.

Apoi lucrarea întreagă a unei biblioteci eftine, nu era încredințată unui plan, unei concepții unitare.

In limbile streine sunt numeroase antologii de nuvele din toate limbile europene, așa că directorul unei publicații similare, în românește, nu ar avea decât să aleagă dintr'o grămadă deja selecționată!

Și toate traducerile încredințate unor autori, potrivit sufletului lor, în concordanță cu autorul tradus, — este iarăși o grije de care nu s'a prea ținut cont.

In afară de ridicarea nivelului în gustul literar al publicului românesc, împământenirea capodoperilor streine înalță indirect, — odată cu justificata pretenție a cititorilor, *și calitatea producției literare indigene.*

Căci chiar pentru autorul care traduce minuțios paginele înălțătoare, ale unei literaturi streine, sunt infinit mai mari perspectivele care se deschid inteligenții lui din acea frământare și asimilare a materialului de tradus, decât ar putea-o face o simplă lectură. Brazda se sapă mult mai adânc în sufletul lui și fecundarea acestuia e mult mai îmbelșugată în urma unei traduceri decât în urma unei citiri simple. Iată pentru ce toți marii autori: Le conte de Lisle, Carlyle, Emerson, au fost și mari traducători.

Sarcina care și-a lut-o Toma, cheamă pe autorii noștri la o muncă folositoare și lor, folositoare și publicului. Prilejul până eri nu era decât intermitent, acum e ritmic și vast, căci Toma s'a înrolat să dea în românește, cu ajutorul lor, — pe toți nuveliștii celebri, din toate țările lumii.

Ceeace l'a călăuzit pe Toma în alegerea bucăților nu a fost preferința vreunei anumite școale literare, ci aceia ce rămâne permanent frumos, oricare ar fi școala în care autorul și-a turnat fericita și excepționala lui inspirație.

In No. 1 al *Lecturei,* ni se dă *Păcatul Astridei,* o nuvelă a Selmei Lagerlof tradusă de d. *Paul Valy,* — cunăscător al literaturei suedeze, — și cu revederea sumar-stilistică a d-lui D. Nanu.

Acțiunea nuvelei e de-o înălțime etică puțin obișnuită... Poetul Hjalte visează împăcarea între Suedia și Norvegia printr'o căsătorie ce s'ar face între regele Olaf cu fiica regelui suezilor, Ingegerd. Regele suezilor nu consimte să-și dea fata lui, unui dușman, dar îi trimite pe fiica lui două flori, pe roaba Astrida, care se prezintă lui Olaf drept fiica legitimă a regelui.

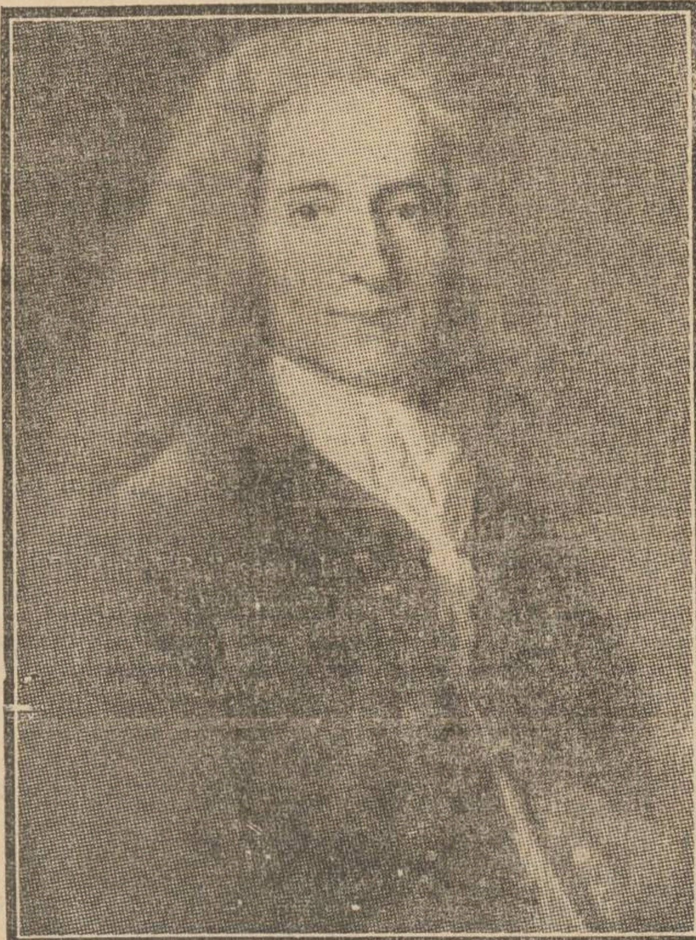
Substituirea asta mincinoasă e păcatul Astridei, și viața ei lângă sfântul rege Olaf, devine, prin minciună, un chin așa de mare, încât vrea să se sinucidă, ne având curajul să se mărturisească...

Suferințele ei sunt descrise atât de mișcător, și decepția regelui Olaf, prilej de a atinge desăvârșirea visată de acest om al lui Dumnezeu, e cu atâta măetsrie și profunzime tratată, încât simți că literatura poate deveni uneori o funcțiune sacră, ca și o religie când luminează adâncuri pe care numai anumiți ochi le poate pătrunde.

Dar vom reveni și asupra frumuseților ce vor cuprinde numerile viitoare ale *Lecturei.*

Teatrul lui Voltaire

D. André Bellessort, la Paris, ține un ciclu de conferințe asupra lui Voltaire. A treia ședință a fost consacrată teatrului acestui variat scriitor, care a și jucat în piesele lui și ale altora. După bucuria de a scrie piese, el simțea alta în a le juca. Avea, zice-se mare talent de comedian

Voltaire

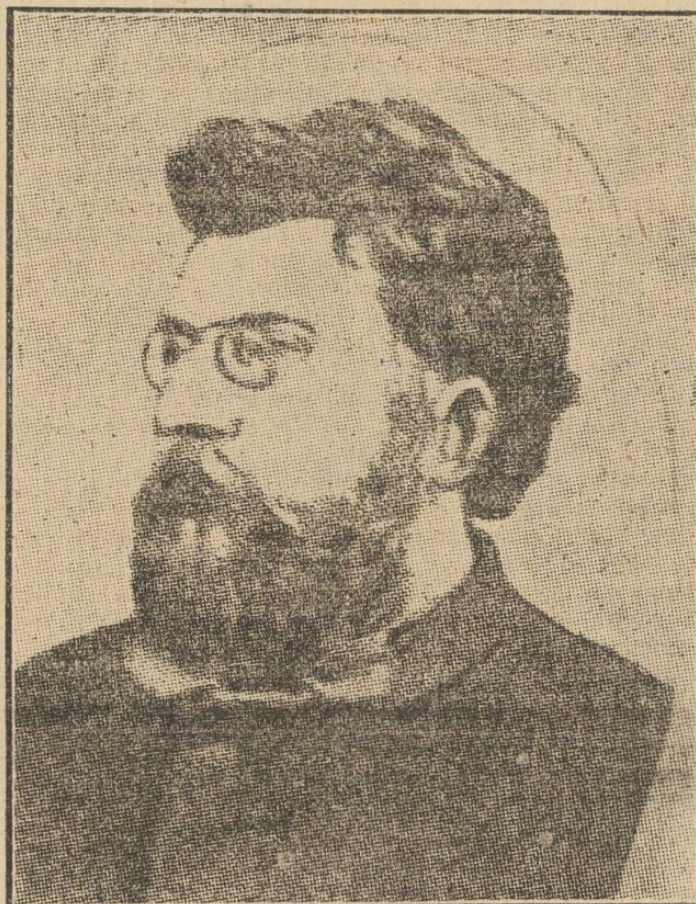
și la 73 de ani, prietenul lui Frederic II mai apărea pe micul teatru ce-și clădise la Ferney. Era cel mai exigent dintre regisori și își refăcea tragediile în timpul repetițiilor.

A scris mai mult de cinci zeci de piese. Prin gustul său, pentru spectaculos și decoruri complicate, părea că prevede revoluția romantizmului. Originalitatea sa consta în revenirea la fantezie, împotriva căreia luptase Corneille și Racine. Tragediile lui Voltaire sunt romanțioase și la această însușire se adăoga elementul satiric și filosofic.

Teatrul era pentru el o tribună pe care te urci cu prudență și adâncimea de cugetare trebue să fie înfășurată în mii de precauțiuni. De-aci s'au născut tragedii tendențioase din care n'a rămas decât ceeace era adevărat și generos. Nenorocire acestor piese constă în faptul că autorul își urmărește ideea și uită pe oameni. Noroc că Voltaire a scris și altele. De două, trei ori i s'a întâmplat să se lase dus pe aripa sensibilității. D. Bellessort a analizat „Zaïre“ și „Tancrède“, încheind cu admirație pentru diversitatea nelămurită a acestui scriitor, cel mai îndrăzneț și cel mai temut dintre polemiști, care totuși plângea la teatru ca un copil.

Cinquantenarul operei Carmen

La 3 Martie 1875 va avea loc la Opera Comică a Parisului prima reprezentație a celebrei opere a lui Bizet: **Carmen**. In acelaș an chiar, la 3 Iunie, Georges Bizet, trecea în rândurile morților. Numai trei luni au separat aceste două mari evenimente. Anul 1925 vine cu două cincantenare în jurul numelui lui Bizet, la un interval de câteva săptămâni unul de altul. In preajma unor astfel de comemorări se pregătesc îndeobște serbări și „Te-De-

Bizet

um“-uri. Artistul modest și timid în viață a lăsat o operă din care câteva momente, departe de a deveni șubrede cu timpul, sunt sortite să trăiască întotdeauna. Acesta a fost și cazul **Arlesianei** al cărei cincantenar a fost serbat cu amploarea și demnitatea cuvenită, în Octombrie 1922.

Nu este o manie a jubileelor, cum poate s'ar crede, ci o datorie de recunoștință a urmașilor. Poate n'ar fi rău dacă într'al cincizecilea an al reprezintărei lui Carmen, spectacolul de sărbătorire a nefericitului Bizet, ar fi întovărășit de o conferință a unuia dintre compozitorii contimporani. Ar fi cazul să se amintească înjuriile nemaiauzite în epoca lui Bizet, adresate lui, pentru Carmen. Dicțiunea lirică a lui Felix Clement ar înfățișa publicului una dintre marile nedreptăți cari acoperea de rușine fața însuflețitului Bizet. Am auzi tunând surd glasul cronicarului din 1875: „ciudățenia subiectului a aruncat pe d. Bizet în bizarerie și incoherență“, sau că „niciodată nu s'a mai văzut la teatrul Operei-Comice o scenă de așa prost gust ca aceea care se petrece la Lillas Pastia“ sau că „neglijența cu care Scribe rima poemele operelor lui Auber, nu era nimic pe lângă aceea a d-lor Henri Meilhac și Ludovic Halevy“. E vorba evident de un articol de dicționar, de un dicționar care dacă prezintă un interes destul de notabil ca nomenclatură, abundă în aprecieri critice de acelaș calibru. Dar opinia muzicografului epocei asupra partiturei lui Bizet, merită să fie citată. Dupăce articolul vestejește cu asprime „acest gen de livret, în maniera autorilor impresioniști,“, declară rece: „căutarea pitorescului și culoarea, a preocupat mult prea mult pe d. Bizet în această operă; într'al doilea rând, d-sa a voit să dea zăloguri doctrinarilor cari se intitulează apostoli ai muzicei viitorului, începând cu ceiace până astăzi numeau tradiția bunului gust, satisfacția urechii, armonia în sensul concret și special al cuvântului“. Din amabilitate cronicarul recunoaște totuși prezența „ideilor muzicale de o valoare reală cari vor supraviețui piesei“. Și iată în sfârșit concluzia în această enormă bufonerie retrospectivă:

„Ar fi necesar să se refacă livretul, să se purifice vulgaritatea, să se înlăture caracterul de realism care nu convine unei opere lirice, să facă din Carmen o țigancă capricioasă și nu o fiică a veseliei, din Don José un vrăjitor de dragoste și nu o ființă ieftină și odioasă“. — Desigur cronicarul n'a fost deloc preocupat de viziunea artistică. L'a interesat aspectul moral și și-a acoperit rușinat fața ca o călugăriță care intră într'un târg burghez să-și cumpere în ascuns sulimanuri.

Cu astfel de învinuiri, Bizet s'a luptat pe cât a putut. A căutat să dea inutile explicații, zadarnic. Anul 1875 îl consacra printre autorii imorali.

Gounod, Berlioz, Franck, Chansson, Saint-Saëns, toți au fost taxați rău pentru imoralitate. Arthur Pongin, cronicarul din care citam mai sus, nu reprezinta opinia unuia singur.

Realitatea este că insuccesul lui **Carmen** însemna triumful nouei școale franceze. Esteții muzicali ai anului 1875 sunt la o distanță atât de absurdă de noi...

Hamlet și Comentatorii

Anglia a făcut din Shakespeare un Dumnezeu, un creator, pe care încerci să-l înțelegi fără să-l discuți, abia în secolul al 18-lea; ca o reacțiune împotriva lui Voltaire care uimise pe autorul lui „Hamlet“ un geniu fără artă, și un sălbatec.

De atunci, datează înmulțirea la infinit a comentato-Shakespeare.

O simplă analiză din 1877, a comentatorilor lui Hamlet, umple un volum de sute de pagini.

In librăria franceză a apărut de curând un nou studiu, care încearcă să analizeze comentariile făcute asupra lui Hamlet și să generalizeze pe baza concluziunilor.

Studiul găsește foarte naturale comentariile provocate de nenumăratele contradicții din capitala piesă a lui Shakesjeare.

Hamlet întârzie să-și răzbune tatăl de-alungul întregei piese, deși răzbunarea lui e tema inițială. De ce natură e obstacolul care'l întârzie: moral sau material? Hamlet e lipsit de voință ori de puterea de a realiza?

O sumă de contradicții, la fiecare act, măresc dificultatea de a răspunde la aceste întrebări.

Contradicția esențială este însă că personagiul principal care nu poate sau nu vrea să acționeze e resortul unic al acțiunei piesei, findcă nu vrea să-și alătur pe aitcineva.

O a doua dificultate care a dat loc la numeroase comentarii, o formează nebunia lui Hamlet. Din această pricină unele scene duc piesa în ireal. Hamlet are la un moment dat vedenia fantomatică a tatălui său. Faptul ar explica nebunia ori neurastenia lui. Dar umbra se arată și o vede soldații și prietenii lui Hamlet, încă din primele scene.

Atunci aceste lucruri stranii există, și rămâne de stabilit dacă ele interesează realmente efectul dramei, dacă sunt deci esențiale, sau dacă trec numai nebăgate în seamă, prin efectul magic al poeziei care a creat caracterul lui Hamlet.

Critica istorică oferă date care pot rezolvi, cel puțin în parte problema lui Hamlet. Astfel piesa a existat cu 12 ori 15 ani înainte de a o fi scris Shakespeare. Extrasă din Cronica latină a lui Saxo Germanicus, tradusă în franceză de Belleforest în **„Histoires tragiques“** povestea lui Hamlet există în întregime într'o piesă engleză asupra căreia trupa lui Shakespeare și-a asigurat proprietatea prin 1593.

In această piesă există umbra care îndeamnă la răzbunare, există nebunia simulată, o logodnică sacrificată întocmai ca Ofelia și alte multe momente împrumutate de Shakespeare în drama lui.

Studiul de care ne ocupăm caută să lămurească apoi multe din punctele comentate, conchide însă că nenumăratele incoherente din piesă provin tocmai din faptul că drama propriu zis, e împrumutată, și Shakespeare în construcția caracterului lui Hamlet s'a interesat foarte puțin de verosimilul exterior.

Actorul Shakespeare a scris sau a refăcut pentru teatrul său peste 35 de piese, fără să se prea îngrijească de gloria lui literară. Dacă a publicat câteva — ca Hamlet — a făcut-o, pentru a'și asigura proprietatea pentru teatrul său. Geniul său, e cu atât mai de prețuit considerând aceste condițiuni.

Despre Ibsen

Au apărut în colecțiunea franceză „Cent chefs d'oeuvre étrangers“ traducerea pieselor lui Ibsen „Pretendenții la coroană“ și „Rața sălbatică“. Sunt făcute de Jacques de Coussange, care întovărășește volumele cu o introducere, din care reproducem încheerea: „Viața lui Ibsen a fost multă vreme o luptă. Nimic nu-i fusese ușor. Era capabil să aibă afecțiuni; vorbea de mamă-sa cu emo-

Ibsen

ție; era foarte legat de căminul lui care se mărginea la o soție și un copil; iubea copii, după cum se vede chiar în piesele sale.

Figura lui de căpitan bătrân cu barbete are o expresie dură și chiar răutăcioasă; ochii lui cu priviri ascuțite te pătrund într'atâta încât îți inspiră un sentiment de jenă. Compatrioții săi îl înfățișau sub trăsăturile unui sfinx, la care te gândești fără să vrei contemplându-l.

Geniul său, de care s'a îndoit el însuși în anumite momente, nu și a găsit ușor forma în care să se realizeze. A șovăit multă vreme până când s'o găsească. Trebuia o sforțare pentru a înțelege piesele lui Ibsen; s'au publicat de curând schițele și ciornele și e foarte instructiv să compari primele redactări, cu opera definitivă și să urmărești munca pentru a atinge perfecțiunea clasică. Suprima și simplifica și tăia cuvintele care trădează sufletul oamenilor în chip vădit, care erau pe buze, dar nu se mai rosteau. Ii plăcea să te lase să le ghicești. Nu vroia să dea publicului o hrană mestecată, ci simțea nevoia să-l îndemne la gândire. Condensa mereu; de-aci, uneori, lipsa de claritate. De-aci mai provine alte ori, un fel de plutire în destin, a câtorva caractere, sau faptul că nu sunt îndeajuns descrise, pentru a înțelege imediat cu ce fel de oameni ne pune în contact. E drept că multe din personagiile sale sunt bolnave de nervi. Ibsen a arătat în ele acele deformări ale voinței care au fost principala lui preocupare.

Dacă vrem să-l pricepem pe Ibsen nu trebue să căutăm nici ce a gândit, nici ce a vrut să spună; trebue să contemplăm imaginea pe care o da vieții, problemelor și luptelor ei“.

MARUNTE

— Din Copenhaga se anunță că Georg Brandes, care la vârsta de 83 de ani mai desfășoară o activitate uimitoare, a publicat acum o carte nouă intitulată: *„Legenda despre Isus“.* Această carte a provocat discuții violente, de oarece Brandes afirmă într'însa că Isus este o figură legendară, cum a fost de pildă Wilhelm Tell și că el n'a trăit nici odată.

— In editura „Ramuri“, Craiova, au apărut cântecele „Vitejești“ ale regretatului maior Nicolae Vulovici. Volumul are o introducere datorită d-lui C. S. Făgețel.

— In curând se va înființa la Paris, avenue de l'Observatoire, un institut de artă și arheologie, grație donației de trei milioane a marchizei Visconti, un milion cinci sute de mii orașul Paris și patru sute de mii de franci statul.

— In foayerele Teatrului Național se repetă *Smochine de Sicilia* (un act) de *Pirandello.*

— A apărut revista „Slove“, anul II, No. 12, cu colaborarea d-lor Paul I. Papadopol, Vasile Al. George, Enric Furtună, Traian Cristescu, Zaharia Stancu, N. Milcu, Eugen Constant, A. Tănasie Măceș.

— Juriul pentru acordarea premiului „Demeter“, numit astfel după numele scriitorului Dimitrije Demeter, pentru cea mai bună lucrarre dramatică reprezentată în cursul anului 1924 în Croația, a acordat premiul acesta scriitorului Milan Begovici.

Lucrarea premiată s'a reprezentat la Agram în Decembrie trecut și este intitulată „Omul lui Dumnezeu“.

— In curând piesa „Hamlet“ de Shakespeare își va serbători la Teatrul Național a doua sută reprezentație.

— La 17 Februarie, sub prezidenția lui Maurice Quentin, prezident al consiliului municipal, societatea prietenilor lui Saint-Saens au inaugurat placa comemorativă de marmoră în casa ilustrului compozitor din str. Monsieur le Prince Nr. 14.

— D. ministru Lapedatu, ministrul artelor, în urma recomandării „Societății Compozitorilor români“ a acordat premiul de compoziție al ministerului artelor în valoare de lei 25.000, bătrânului maestru G. Dumitrescu.

— Sculptorul I. Gheorghiță deschide o expoziție de sculptură în lemn, Duminică 1 Martie a. c., în sala Mozart, Calea Victoriei, 46.

— Conferințele grupării „Poesis“ vor continua în felul următor:

Joi 5 Martie: d. Nicolae Ionescu: Filozofia romantică.
Joi 12 Martie: d. Ion Marin Sadoveanu: Drama romantică.
Joi 19 Martie: d. A. Dominic: Lirica Romantică.
Joi 26 Martie: d. Em. Ciomac: Muzica romantică.
Joi 2 Aprilie: d. Eugen Filoti: Romantismul în politică.

Tot ce privește redacția „Adeverului Literar“ (manuscrise, corespondență, cărți și reviste) se trimite pe adresa d-lui A. de HERZ.

PURGO BAYER

'Humorul American!
A APARUT
LECTURA No. 3
cu celebra nuvelă
Bancnota de 1.000.000 lire st.
DE
MARK TWAIN
Cel mai mare humorist și satiric al lumii
Numai 3 Lei — 32 Pagini mari
Cereți, — împreună cu Nr. 1 și 2, — la toți chioșcarii și librarii

Adeverul Literar și Artistic

Prețul abonamentelor:

In țară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

5 — 40

ANUL VI. — No. 222

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 8 Martie 1925

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897, CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Pușkin în românește

— O povestire din 1854, prelucrată după Pușkin *) —

In istoria literaturii românești numele marelui poet rus Alexandru Sergheevici Pușkin (1799—1837) se amintește pentru întâia oară în legătură cu cel al lui Costache Negruzzi, cu care s'a întâlnit la Chișinău în anul 1822.

Este sigur că Negruzzi l-a cunoscut personal pe poetul rus, care și-a petrecut o parte din exilul său și în Basarabia noastră (de la 20 IX 1821 la 25 V 1823).

Nu se poate însă afirma cu certitudine acelaș lucru, deși este probabil, și despre alți doi scriitori basarabeni mai în vârstă decât Negruzzi: Alecu Donici și cavalerul Costachi Stamati, ambii cunoscători ai operei literare a lui Pușkin.

Toți trei însă au meritul de a-l fi făcut cunoscut Românilor prin traduceri.

Negruzzi a tradus din Pușkin poezia *„Șalul negru"* 1) și povestirea *„Cârjaliul"*; Alecu Donici poeziile *„Țiganii"* 2) și *„Căruța poștei"*; C. Stamati un fragment mai întins din Prizonierul Caucazului, sub titlul *„Prizonierul la Cerchezi și fecioara cercheză"*.

Traducerile lui Negruzzi și Donici din Pușkin par a fi ocazionale, iar din autorii lor unul străin iar celalt puțin familiarizat cu opera literară și sufletul poetului romantic rus.

Mai aproape de acesta, prin firea și sufletul său, este C. Stamati acel *„fiu al desfătării"* ca și exilatul Pușkin, care, după cum spunea B. P. Hașdeu, se caracterizează în opera sa literară *„printr'o mai multă rusticitate, printr'o mai mare sălbătecie"* decât contemporanii săi de pe la 1830.

Stamati nu numai că traduce din mult mai tânărul Pușkin, dar se și inspiră din el, se împrumută cu subiecte.

Epopeea sau mai bine zis basmul istoric *„Povestea povestelor"* (1843) al lui Stamati are asemănări izbitoare cu mai multe basme versificate de-ale lui Pușkin, din cari poetul român împrumută scene, descrieri și chiar subiecte 3).

O cercetare mai amănunțită a operei lui Stamati ar arăta, cred, că influența literaturii ruse asupra sa, și în special a lui Pușkin, a fost destul de mare.

S'ar părea că influența multă—puțină a lui Pușkin asupra scriitorilor români se mărginește numai la cei trei poeți moldoveni amintiți mai sus. 4) Totuși nu este așa.

In *„Calendariu pentru ducatul Bucovinei pe anul mântuirii 1854"*, tipărit în tipografia lui Eduard Viniary din Leov (Lemberg), capitala fostei Galiții austriace, se dă la sfârșit o întinsă nuvelă anonimă sub titlul: *„Rătăcirea. O poveste din veacul trecut"*. Acțiunea povestirii se petrece pela 1750—1760 pe pământul Moldovei încă nesfâșiate (o parte în Hotinul Basarabiei, cealaltă în Suceava Bucovinei), într'un mediu moldovenesc și cu eroi moldoveni.

Pentrucă povestirea nu este semnată, am fi ispitiți să ne gândim la unul din scriitorii moldoveni reputați de pe la 1854: Asachi, Negruzzi, Alecsandri, Kogălniceanu, Russo, etc.

Totuși detaliurile vieții moldovenești din Bucovina (în special Suceava și împrejurimile ei) și nu mai puțin limba (presărată cu bucovinisme și printre ele câte-va germanisme și „pŭmnŭlisme") ne fac să credem, că avem de a face cu opera unui scriitor bucovinean.

Cum însă anul 1854 nu înregistrează în istoria literaturii române din Bucovina nici un mare prozator, aș fi rămas nedumirit cu privire la persoana autorului anonim, dacă o întâmplare nu m'ar fi ajutat să stabilesc izvorul inspirației acestei povestiri: nuvela *„Viscolul"* de Pușkin.

Astfel *„Rătăcirea"* din calendarul bucovinean se prezintă ca o imitație, o prelucrare făcută de un bucovinean după Pușkin. 5)

Pentru a se putea vedea că avem a face cu o imitație sau mai bine zis o localizare, cu amplificări și desvoltări largi personale, vom reda pe scurt cuprinsul ambelor povestiri.

„Viscolul" de PUȘKIN

Pe la sfârsitul anului 1811 trăeste la moșia sa Nenaradov din Rusia, boerul Gavril Gavrilovici R. cu soția sa Parascovia și o fiică de 17 ani Maria.

Aceasta iubește în taină pe un sublocotenent Vladimir dintr'un sat vecin, aflător atunci în concediu. Iarna întrerupe întâlnirile tinerilor, cărora le ia loc corespondența. Vladimir o îndeamnă pe Maria la părăsirea casei părintești și la o cununie secretă. După multe șovăiri Maria se învoește. Impreună cu camerista ei, Maria stabilește planul de fugă: seara vor fugi împreună cu o sanie anume pregătită la satul Jadrino, cale de 50 de verste și se vor opri la biserică, unde le va aștepta Vladimir cu preotul, care o să facă cununia. In aceeași seară, pe un viscol furios pornește și Vladimir spre Jadrino.

Rătăcește însă drumul, face un ocol mare și, când sosește cu întârziere mare la „Jadrino, vede că biserica este închisă și nu află nici pe preot, nici pe Maria.

Aceasta răcește la înapoiere pe drum și cade greu bolnavă de friguri, cari o țin două săptămâni în pat, suspendată între viață și

Pușkin

moarte. In aiurările sale ea desvăluie fără să vrea taina boalei sale: iubirea mare pentru Vladimir.

Părinții Mariei, la început indiferenți, consimt acum la o căsătorie și trimit după Vladimir, dar acesta refuză să vină și plecă la regimentul său. Nu mult după aceasta el moare la 1812 în Moscova, în ajunul intrării francezilor.

Cu toate acestea nemângâiata Maria păstrează o amintire credincioasă fostului ei iubit. In acest timp un tânăr colonel de huzari, Burmin, întors rănit din războiu, se îndrăgostește de ea și-i arată iubirea sa nebună. Totuși un secret înspăimântător îl oprește dela căsătorie: este însurat de patru ani, dar nu știe cine îi este soția, nici unde este, nici dacă va mai vedea-o odată! El povestește Mariei cum în iarna anului 1812, ducându-se la regiment, a rătăcit noaptea drumul; cum s'a oprit într'un sat necunoscut, lângă o biserică luminată, unde oamenii necunoscuți îl întâmpinară cu cuvintele: „Vai, unde ai întârziat? Logodnica ți-a leșinat, popa nu mai știe ce să facă, eram să plecăm; intră iute!" Fără o vorbă el intră în biserică, vede o fată, iar popa îl întreabă, dacă vrea să înceapă slujba, iar el răspunse distrat „începe părinte!" Când după cununie popa le zice tinerilor la sfârșit „sărutați-vă", logodnica, privindu-l de aproape în față, înspăimântată strigă: „ah, nu e el!" și cade din nou leșinată. Cei de față se sperie și în învălmășagul și zăpăceala produsă, Burmin reușeșete să se strecoare afară, să se arunce în sanie și să dispară în goana cailor, fără să știe cu cine și unde s'a căsătorit. Pe Burmin îl mustră conștiința că a făcut o faptă grozavă și sufere mult în acelaș timp, ne mai putându-se căsători. Maria îl ascultă vădit emoționată și la sfârșit îi spune: „D-ta ai fost și nu mă mai recunoști?"

„Rătăcirea" de .*.

Pe la 1750—1760, dezlănțuindu-se războiul dintre Ruși și Turci, fugi din Hotin la Suceava, pentru a-și salva viața, negustorul Sandu Ienachi împreună cu nevastă-sa Catrina și o fiică de 13 ani, Marioara. Aici își reface cu încetul cu negustoria averea pierdută. De Sf. Ilie nevastă-sa și cu fiică-sa merg la mânăstirea apropiată din satul Sf. Ilie, pentru a lua parte la slujba ce se face acolo cu prilejul prăznuirii hramului. La înapoiere sunt ajunse de o furtună mare și la marginea orașului sunt răsturnate din trăsură de caii speriați. Le salvează doi tineri, între care o calfă de blănar Iluc Pletă, care se îndrăgește de Marioara.

Amândoi se iubesc în taină, dar nu îndrăznesc a-și mărturisi iubirea, decât când Dumitrachi, fiul bacalului Gavril Talpă, trimite pețitori în casa lui Ienache, care le dă cuvânt, că primește să dea fata după Talpă. Cu toată împotrivirea desnădăjduită a Marioarei, părinții ei nu și schimbă hotărîrea și fixează ziua nunții. Marioara desperată, cere sfat și ajutor dela Ancuța, fata de casă. Aceasta mijlocește între Mărioara și Iluc întâlniri tainice și tinerii își jură credință până la moarte.

Iluc merge desnădăjduit la o vrăjitoare care îl sfătuește să fure pe Mărioara. Mărioara se învoește să părăsească cu el în taină casa părintească. Un preot din satul Ionaci (?) promite să-i cunune. Intr'o seară Mărioara dispare într'o sanie, pregătită de Iluc. Fiind viscol mare în acea seară, Iluc rătăcește drumul și vine la locul de întâlnire prea târziu.

Preotul și nașul, pe cari îi întreabă despre Mărioara îi spun o poveste, care face „de i se sue părul în cap" și Iluc dispare fără urmă în noapte. Mărioara revine acasă bolnavă și cade la pat.

In aiurare Mărioara își descopere taina și părinții ei înțeleg că iubește pe Iluc.

După o boală îndelungată Mărioara se face sănătoasă. In curând pierde pe maică-sa și se călugărește, primind numele de Marta. Intr'o noapte preotul din satul Pătrăuți de lângă Suceava este chemat la mănăstire, să grijească pe un bolnav necunoscut, care fusese găsit în drum greu rănit

In fața preotului și a Martei necunoscutul își povestește viața. Se chiamă Ionia (Ionică) Cercel, de fel negustor din Botoșani. Pe sufletul său chinuit apasă o povară grea, o întâmplare de acum cinci ani. In drumul spre Suceava a rătăcit odată într'o o biserică, într'un sat necu- seară de iarnă. A ajuns la noscut. Oamenii străini l-au oprit și i-au spus „să-l aștеaptă de mult". L-au dus în biserică și l-au cununat cu o fată. După cununie aceasta vede că tânărul nu e „el" și leșină. Trezindu-se din toropeală și muțenie și folosindu-se de spaima celor de față, el dispare. A căutat mai târziu pe nenorocita sa soție, dar n'a putut-o afla. Maica Marta ascultă plângând povestea lui Cercel, care este și a sa și pe care o cunoaște și preotul. Dar nici ea nici preotul nu tulbură ultimile clipe ale muribundului nenorocit. Iluc care dispăruse din Suceava, se stabilește în Iași, dar, chinuit de mustrări de cuget că a nenorocit pe Mărioara, devine bețiv. Se apucă de furt și alte fapte rele și ajunge în sfârșit la ocnă.

O comparație cât de sumară a acestor două povestiri arată imediat izbitoarea aesemănare dintre ele. *Acelaș subiect:* iubirea nenorocită a doi tineri din cauza părinților, cari se opun căsătoriei; suferințele mari sufletești ale tinerilor, pe cari viscolul din noaptea nunții îi desparte pentru timp mai lung sau pentru totdeauna; sfârșitul tragic al ambilor eroi (Vladimir cade în războiu, Ilucă ajunge la ocnă).

Povestirea românească, care este de două ori mai lungă de cât cea rusească, pe lângă că mută acțiunea pe pământ românesc și deci introduce ca personagii români, păstrează exact *toate elementele principale* din povestirea rusească: aici ca și dincolo, pe lângă mamă și tată de condiții sociale bune, o fiică tânără cu *acelaș* nume; aici ca și dincolo o iubire puternică a fetei pentru un tânăr neagreat de părinți; aici ca și dincolo o fată de casă ca singura confidentă și ajutătoare a fetei nenorocite; aci ca și dincolo fuga pe viscol la locul cununiei, unde în loc de logodnicul așteptat, rătăcit din cauza viscolului apare din întâmplare un alt tânăr străin care se cunună fără voie și dispare imediat, pentru a se întâlni târziu cu soția sa pierdută.

In povestirea românească autorul descrie mai pe larg mediul, dă proporții mai desvoltate introducerii: fuga de la Hotin, viața din Suceava, episodul cu vizitarea mânăstirii Sf. Ilie, pețirea fetei de către un tânăr agreat de părinți.

Ca și introducerea așa și sfârșitul povestirii românești este mult mai desvoltat și cuprinde un element nou: călugărirea Martei și rănirea mortală a soțului ei necunoscut, care cadrează bine cu subiectul romantic.

Sfârșitul povestirii românești, în deosebire de cel rusesc, este pronunțat tragic. Pe lângă aceasta se introduc în povestire elemente din viața bisericească: excursia de la mânăstirea Sf. Ilie; călugărirea Mărioarei; întâlnirea maicei Marta cu soțul ei în mânăstirea Pătrăuți, unde se spovedește și moare.

Aceste elemente de natură religioasă precum și tendința moralizatoare de la sfârșit (Iluc, ajuns la ocnă, ca răsplată cerească pentru fapta sa ticăloasă), ne fac să credem, după cum am indicat mai sus, că autorul acestei prelucrări după Pușkin este un *preot.* Am numit patru nume de scriitori—preoți bucovineni din acea vreme. S'ar mai putea adăoga și câteva altele. Cred însă că numai întâmplător s'ar putea stabili: cine din ei este adevăratul autor al „Rătăcirii" ? 6)

In orice caz limba, în care este scrisă povestirea (fără a mai adăoga încă și descrierea împrejurărilor din Bucovina), mă fac să fiu convins, că în orice caz autorul este un moldovean—bucovinean.

Ca dovadă pot servi cuvintele și formele, ce urmează: câmpiile *crușite*; bieții *pământeni; negutitor; prejmetele* cruntei încăerări; *acolè; armiea rosiiană; nepace; zădărăsc; heritisire; năduh; zăbavă; adorăciune* (pumnulism !);*obept* (idem); *săindu-se* (= sfiindu-se); *săneață; cu bună seamă* (=desigur);*stâlcit;* a-și *depune* mărturisirea (germanism!): a *despune* după voie (germanism!); *Botoșeni; cumcă; lângoare; nevrere; noimă diată*; *leși; soțietații* (pumnulism!) etc.

Oricum, arta, cu care a fost localizat „Viscolul" lui Pușkin în românește, desvoltările largi și adaosurile originale, descrierile vii și colorate și nu mai puțin limba bogată și aleasă, ne dovedesc că Bucovina românească de la mijlocul veacului XIX avea un prozator de talent, care în împrejurări mai prielnice s'ar fi putut ridica poate până la înălțimea unui Costache Negruzzi. 7)

LIVIU MARIAN

---

*) Fragment din monografia: *„Pușkin, legăturile sale cu Românii și literatura românească"*.

1) *Șalul negru"* în traducerea lui N. se îndepărtează mult de original și are adausuri personale, încă o dovadă că traducătorul (care de altfel a recurs în traducerile sale din rusește la concursul basarabeanului Alecse Donici), știa puțin sau de loc rusește. Aceeași poezie, deși redată după o traducere germană de I. Broșu (la 1907) este mai aproape de original

2) *„Țiganii"* au mai fost traduși și de V. Alecsandri în franțuzește.

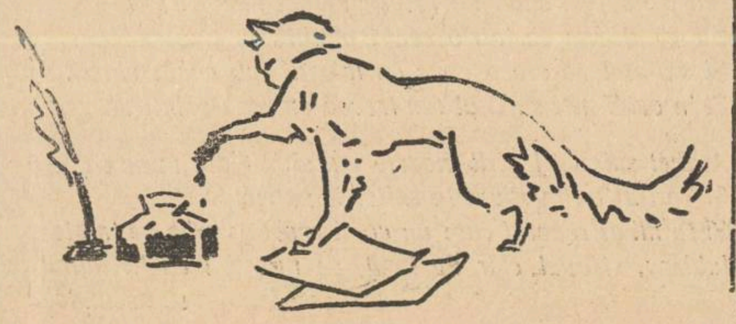
3) A se vedea mai pe larg la *P. V. Haneș „Scriitori basarabeni*, 1920, în capitolul VIII, unde este vorba despre C. Stamati.

4) In No. 486 al „Bibliotecii pentru toți" se mai dă în traducere povestirea lui Pușkin: *„Dubrovschi"*.

5) Ca prelucrători ar putea fi admis vre-unul din frații Hurmuzăchești (de Constantin, cunoscători al limbii rusești), sau unul din preoții-scriitori din acea vreme ca d. e.: Teoctist Blaževici, Silvestru, Morariu, Gavril, Gerariu, Iraclie Porumbescu etc.

6) Pentru Silvestru Morariu pledează pe lângă altele faptul, că a cunoscut bine Suceava și împrejurimile ei, fiind născut în satul Mitocul-Dragomirnei de lângă Pătrăuții-Sucevii.

7(Am descoperit acum în urmă o *traducere* românească a *Viscolului* (pe *rusește* Meteli), tipărită în anul I (1907, No. 2 al revistei bucureștene „Lectura". Ca aproape toți traducătorii noștri din rusește, așa și traducătorul (anonim) a Viscolului păcătuește în traducerea sa prin: supraficialitate, erori, neglijență de stil și în deosebi prin suprimarea în traducere cele 12 versuri ale poetului rus Jucovschii, puse de Pușkin ca motto în fruntea povestirii sale. Aceste versuri (în cari se descrie un viscol) par să-l fi servit lui Pușkin ca isvor de inspirație pentru povestirea sa.

Anecdota cosmică în romantism

de Lucian Blaga

In câteva articole publicate în „Adevărul literar" am scris despre cele trei pasiuni dominante în romantism: pentru mișcare, creațiune și elementar. Caracterizarea ar fi incomplectă dacă n'am adăuga că această întreită pasiune își căuta întrupare cu predilecție în subiecte cu perspective universale. „Materialul cosmic" e aproape singurul care îngăduie fără rezistențe prea serioase sloboda desfășurare a înclinărilor romantice. Artiștii romantici sunt artiștii subiectelor *mari.* Ei își subliniau pornirile și anecdotic: era și mai comod. Pentru mulți dintre ei simpla „anecdotă cosmică" făcea de prisos întruchiparea artistică în înțeles superior. Dar chiar și la cei mai însemnați romantici o bună parte din impresia de mișcător, creator și elementar, ce-o dau operele lor, cade în sarcina anecdotei cosmice. Revenim la exemplele exclusiv citate în articolele trecute. Cain al lui Byron în setea sa de a cunoaște e purtat de Lucifer prin toate sferele existenței, vede lumile și monștri fantastici ai altor creațiuni așa cum îi înfățișa teoriile timpului (Cuvier), prin ceeace i se ațâță și mai mult patima de a ști totul. Pe fratele său Cain și-l ucide dintr'un fel de apetit filozofic de a cunoaște acea teribilă realitate universală care e: moartea. Cain e adus în raporturi încordate, în tensiune dramatică, cu ultimile entități ale existenței. Cadrul scenic în care Byron își imaginează misterul e lumea întreagă. In „Manfred" chiar și lumea morților și a puterilor supraomenești, a duhurilor, a căror patetică înfruntare o încearcă neînfricatul erou al poemului. In Prometeul lui Shelley joacă roluri: Pământul, Luna, Spiritele orelor etc. Intr'o înflăcărată frescă a lui Delacroix Israil se luptă cu D-zeu. In intențiile lor de a trezi o impresie de mișcare monumentală și elementară și în tendința lor de a se depărta cât mai mult de lumea imediată a simțurilor, romanticii obișnuiau să amestece o bună doză de anecdotă cosmică, de material în sine plin de raporturi explicite cu universalul. Nu voim să spunem nici că e, nici că nu e o greșeală din punct de vedere estetic această încărcare de efecte: noi caracterizăm. nu cântărim. S'a vorbit adeseori despre o înrudire între romantism și expresionism. Inrudirea există în adevăr; ca e dată chiar prin întreita pasiune la care reduceau romantismul. Aceleași porniri le întâlnim și în expresionism, dar aci ele se realizează cu alte mijloace. Priviți de pildă un tablou de Van Gogh. „Câmpul cu lan și cu cipreși" e destul de cunoscut. Cei doi cipreși, cu totul deosebiți de cipresii liniștiți și cu sugestii de moarte ai naturii, isbucnesc din pământ înălțându-se ca niște flacări spre cer. Când zicem aici „isbucnesc" ca niște „flacări", nu rostim simple metafore sau comparații. Sensația isbucnirii și a flacării, ce pâlpâie, o ai aievea privind tabloul. Lanul e nebun mișcat, nu de vânt, ci de-o putere lăuntrică ce-o au aci toate liniile. Tufele sunt vii, stâncile au voința să se urce peste olaltă, întocmai ca și dealurile ce formează fondul. E o creștere spre cer a întregului peisaj; cerul e un haos de lumină, cerul fierbe. Ai aci: un petec de câmp, stufăriș, pietre, dealuri și deasupra un cer ciudat; dar totul e de-o mișcare pătimașe, de un dinamism al liniilor care-ți dă iluzia că asiști o clipă la creațiunea lumei. Munții se nasc din adâncimi, iar cipreșii nu sunt decât flacări scăpate de sub scoarța pământului. Patosul cosmic realizat de romantici în mare parte și prin subiect, prin materie, expresioniștii îl realizează în afară de subiect, adică formal. Dinamismul elementar al unor câmpuri de varză de Van Gogh e de-o intensitate cel puțin atât de convingătoare ca mișcarea musculară a cutărui erou romantic în luptă cu puteri supraomenești; iar personagiile din dramele expresionistului G. Kaiser nu trebuie să ia de piept cerul ca să aibă profilul încordat al unor forțe elementare ale naturii: anecdoticul e înlocuit și aci prin linie, ritm, expresie. Intru isbândirea visurilor sale romantismul îngrămădea efectele materiale și efectele formale: Expresionismul purifică mijloacele și mai indiferent față de subiect întețește felul de a vedea și de a trata realitatea de toate zilele. Tinzând spre elementarul dinamic Delacroix ia în ajutor revoluții, viziuni dantești, mitologie biblică; tinzând spre acelaș elementar dinamic Van Gogh face un lan de grâu, grădini, câmpuri de varză. Cu toate acestea nu s'ar putea spune că ultimul ar fi mai puțin impresionant decât întâiul.

Cu anecdotă cosmică e adeseori împletită și teoria romantică. Pentru a lămuri existența fosilelor găsite în adânci straturi geologice. Cuvier alcătuia o teorie, a catastrofelor și a repetatelor creațiuni, care în întregime era o simplă anecdotă cosmică (astăzi place foarte mult copiilor). Romanticii se simțeau trăind încă în cele dintâi șapte zile ale creațiunei: de aci atenția îndreptată veșnic dincolo de orizonturi de unde puteau să vină tot alte și alte surprize. Mai mult decât se cuvine iubeau ei apoi proporțiile. Fapte de toate zilele, detalii fără perspectivă se explicau repede — cu ultime principii. Saltul de la realitate la mit se făcea grațios cu cea mai mare ușurință și fără de nici o mustrare de cuget. Exaltarea importanței unor simple trecătoare apariții istorice, atingea nu odată absurdul. Hegel atribuia o însemnătate „cosmică" apariției filosofiei sale. Nu se sfiia de loc să spună că în sistemul său culminează istoria: după el nu mai poate veni de cât nefilozofia. In metafizica sa, ajungea așa credea el — spiritul absolut la desăvârșita cunoaștere de sine. Saint Simoniștii așteptau dela reformele lor „a treia împărăție", iar întâii socialiști hrăneau cu toată seriozitatea nădejdea unei întoarceri a stărilor paradisiace. Nici odată istoricii cu înclinări teologice n'au filozofat așa de mult ca în vremea romanticilor asupra rolului *„cosmic"* al creștinismului. Tot în timpul romanticilor apăruse și mesianismul etnic: (mesianismul rusesc) proiectarea soartei unui popor întreg pe un plan transcendent.

Anecdota cosmică devenise sare pentru toate bucatele.

Teoriile, în cari nu se amesteca nici un grăunte cosmic, păreau romanticilor lipsite de duh „geistlos". Și acesta era cuvântul cel mai grav în dicționarul lor.

Insurat...

Se ingâna ziua cu noaptea. Huma înserării se cernea peste castanii tuşinaţi ce-şi scuturau, leneşi, frunzele roşcate. Noaptea trimitea crainic frigul. Răcoarea umedă mângâia, stăruitoare, trecătorii...

Sosisem, de câteva ore, dela ţară, dintr'un sat sărăcăcios, uitat de veştile care sosiau odată pe săptămână şi acum mă primblam pe strada principală a oraşului, însetat de noutăţi, de oameni, de oraş... In forfoteala străzii, melancolia de Octombrie nu se simţia. Dar frunzele din marginea bulevardului aminteau toamna cu tristeţele ei.

Lumea roia pe trotuare. Femei elegante şi domni ce-şi răsuceau gâtul după ele. Trăsuri huruiau pe pavaj şi clopote cari anunţau trecerea tramvaielor. Când întunericul se îndesi, galantarele aprinseră luceferii electrici. Ferestile impodobite râdeau parcă cu obrajii de mătăsuri şi de stofe scumpe. Pe trotuare se culcară oglinzi luminoase, iar frunzele, în căderea lor domoală, păreau fluturi ameţiţi de lumină. Deasupra primăriei, în dreptul ceasornicului, un bec mare, ca un far atârnat în nesfârşit. In lungul străzilor pluitau, în albăstrimea nopţii, lumini în şirag, mai dese cu cât se depărtau. Becuri mari inundau drumul în dreptul unui cinematograf cu reclame afişate cât păretele. Strada părea acum un brad aprins în noaptea Crăciunului.

Ca un sălbatic priviam totul, minunându-mă, mergând încet prin faţa galantarelor, fără nici o ţintă. Mi se pare şi acum ciudat cum de-am putut să-l bag în seamă pe părintele Neculai, pe vechiul meu prieten popa Neculai. Trecuse de mine şi l-am cunoscut pe la spate. „Sărut mâna, părinte Neculai, sărut mâna..." Se opreşte şi cată în toate părţile să vadă cine-l strigă. Inaintez spre el. Mă fixează cu privirile, întinzând gâtul spre mine: „Dumneata eşti? Ei bată-te să te bată, d-ta eşti?... phii, de când nu te-am mai văzut!... Da ce cauţi pe aici? Unde mai stai? Ia 'n hai şi-mi spune".

M'apucă de braţ şi pornim pe sub castani, ferindu-ne de trecători.

— Ce să fac, părinte Neculai, am venit şi eu la oraş să mă mai civilizez..

Văd că se ţine lângă noi o umbră de femeie.

— Ce n'o cunoşti? *Nepoată-ta*, Anicuţa.

— Eu-s, *nene Mitică*, nu mă mai cunoşti? interveni o voce dulceagă şi-o mânuţă, furând căldura unui manşon, mi se cuibări în mână. „Eu-s, nene Mitică, te miri c'am crescut aşa? Eu îs..."

— Aşa-i că n'o mai cunoşti? vorbi şi părintele, cuprinzându-ne într'o privire drăgăstoasă pe amândoi... „a trecut atâta vreme *de-atunci*..... era într'antâia primară..... acu-i liceancă... în clasa şaptea, ce crezi dumneata?

O priveam, dela cap până la picioare şi mă minunam. Şi de-odată îmi veni în gând versurile lui Vlăhuţă:

Când te dam huţa pe picioare,
O, minunică răsfăţată,
Si te'ntrebam, care de care:
Ce eşti mata, băiat sau fată?

— Mata eşti dudula Anicuţa?

— O, nene Mitică, nu vreau să-mi spui aşa, eu-s nepoata matale Anicuţa, nepoata matale...

Acum părintele era inexistent pentru noi. Anicuţa mă luă de braţ şi eu, cu coada ochiului, îi măsuram înălţimea: Era cât mine!... Strânsă într'un palton negru, trupul plin se înmlădia în mers, ca o creangă. Din blana unei vulpi, capul ieşia semeţ, cu obrajii albi ca omătul, uşor rumeniţi de frig, în mijloc.

— Şi ce mai faci mata, nene Mitică?... Ţi-aduci aminte când veneai pe la noi, îţi mai aduci aminte?..

— Cum să nu-mi aduc?... Imi aduc aminte..

— Eram mititică şi mata mă 'nvăţai tabla înmulţirii: două ori trei... şase... cât fac? Trei ori şapte... douăzeci şi unu... cât fac? Şi eu mă chinuiam că nu ştiam, şi tata şi Sofia râdeau şi eu plângeam de ciudă... Ţi-aduci aminte, nene Mitică?

— Cum să nu... mi-aduc...

— Da' când mă învăţai cum se cerne făina? Imi prindeai capu 'n mâni şi mă pălmuiai până mi se făceau obrajii pară... ş'apoi pe urmă mă lăsai să te învăţ şi eu cum se cerne... Nu-i aşa, nene Mitică?

— Da, şi eu înţepeniam gâtul şi nu puteai să porţi *sita*...

—Şi te jucai cu mine şi cu Vasilică... şi el acu e 'ntr'a patra la liceu.. ne jucam în bani... pajura sau numărul? Şi mata totdeauna pierdeai... aşa-i, nene Mitică?... Mi se pare că mata ai uitat!...

— Cum să uit, se poate?... Când vă spuneam feldefel de minciuni şi voi râdeaţi de vă prăpădeaţi...

— Şi când ai venit la noi la sfântul Vasile, cu buhai şi mascat şi mata urai:

Părintele, părintele,
Apropie-te de perdele
Şi-ascultă vorbele mele...

Şi când ai intrat în casă eu m'am speriat şi mata ţi-ai scos masca şi mi-ai dat smochine şi coarne-de-mare şi bomboane şi mere!.. Şi când au venit cu capra, m'ai luat în braţe, m'ai învălit în şuba matale şi m'ai dus afară să privesc... Aşa-i, nene Mitică?..

O fierbinţeală îmi cuprinse urechile, se cobora în jos, spre ceafă, pe spinare, încălzindu-mi tot corpul. Imi ardeau obrajii... Ne-am oprit la vitrina unei prăvălii de mărunţişuri. Fereastra nu ne atrăgea de loc privirile. Ne uitam unul la altul, eu sfios şi ruşinat, ea semeaţă şi veselă. M'am uitat bine: Un nas fin şi drept, alb ca de marmoră şi deasupra nasului sprincenele groase ca lipitorile şi îmbinate intru'un accent circonflex întors. Şi sub dunga sprâncenilor ardea smoala ochilor. O recunoşteam bine acum. E Anicuţa aceeaşi.... numai c'a crescut şi i s'a împlinit trupul. Iată lângă colţul gurii: alunica.

— Iţi aduci aminte, dragă nepoată, când te rugam să mă laşi să-ţi culeg *neghina*.... —.... şi după ce-mi dădea-i bomboane te lăsam să mi-o săruţi.... nu-i aşa, nene Mitică?

Se uită la mine cu stăruinţă. Lumina dă dragilor ei un luciu ca gheţul omătului.

— Dar ştii, nene Mitică, ştii că nu te-ai schimbat de loc? Par'că de eri nu te-am văzut. Numai îmi pare rău că nu mai porţi lavalieră.... Cravata asta te face mai grav şi mai frumos, zău că-mi pari mai frumos, nene Mitică.

Părintele Neculai are o treabă până la episcopie şi ne părăseşte. Rămaşi singuri, la braţ, ne strecurăm încet printre trecători, apoi trecem pe celalt trotuar cu lume mai puţină.

— Da, par'că ai părul mai scurt, nene Mitică....

— Da, l'am mai tuns.

— Să nu-l mai tunzi, nu-mi place să te văd aşa. Ştii când aveai plete şi eu îţi făceam codiţe?.... Şi luam dela Sofia panglici şi-ţi făceam funde, ţi-aduci aminte? Să nu te mai tunzi..... Mâine când îi veni la noi am să văd cât ţi-i de mare părul. Mâne vii la noi, nu-i aşa? Vii numai decât, vii pe la trei, ba nu, la două şi stai până noapte, să ne săturăm de vorbă.....

Un tramvai, cu remorcă, trece supra-încărcat. La cotitură scoate un ţipăt ce ne sfredeleşte urechile. Când să face linişte dintre copacii ruginiţi să toarce o armonie tânguioasă. Pe o bancă, sub un castan, o pereche, grămădiţi unul în altul de frig, şoşotesc într'o umbră zdrenţuită de săgeţile unui bec îndepărtat. Nepoata Anicuţa mă strânge de braţ şi ţuguindu-şi buzele scoate zgomotul obişnuit al sărutării. Un fior, ca de frig, mă cuprinse şi-o părere de rău începu să-mi chinue gândul.

— Tinereţe, nene Mitică, tinereţe... nu-i aşa? Mata mai ales, simţi mai uşor lucrurile aestea.... Da, poezii mai scrii, nene Mitică? Ce poezii ai mai scris?

— Nu mai scriu, răspund, cam încurcat.

— De câte ori da Sofia peste poezii de-ale matale mi le arăta.... Toate de dragoste numai..... unele le ştiu pe de rost. Vrei să ţi le spune?..... Mult trebue să iubeşti matale, nene Mitică!.... I-a spune-mi ce-ai mai scris?

— N'am mai scris nimica, îţi spun drept.

— Nu se poate, nene Mitică, matale nu poţi fără dragoste şi fără să scrii....

— Altă dată da, dar acum.... griji, nevoi.... m'am burghezit rău.....

— Lasă, nene Mitică, eşti tânăr, încă şi frumos, lasă, acu să-ţi caut eu o fată frumoasă.... blondă sau brunetă, cum vreai?.... Brunetă, brunetă, ştiu că matale cânţi ochi negri.......

— Şi când o auzi nevastă-mea? vorbesc cu jumătate de gură.

— Care nevastă?

— Cum, care nevastă?.... Nevastă-mea?...

— Nevasta matale? Ce, eşti însurat?

— Nu ştiai? La Februarie doi ani.... c'o moldovancă...

Pe când îmi lămuream situaţia, am simţit cum îşi trage mâna de sub braţ. Apoi în dreptul grădinii publice ne-am oprit. Dela un chioşc de ziare să scurgea o lumină puternică drumuind între noi o dâră argintie. Şi par'că o umbră coborâse pe faţa duduiei Anicuţei. Sprincenele i se încruntase sub greutatea sănţurelelor ce-i brăzdau fruntea. Se uita la mine ca şi cum atunci întâia oară mă întâlnise.

Incepu să mă căineze: „Vai, *Domnule*, cum te-ai mai schimbat!.... cum ai mai înbătrânit!.... Rău ai mai îmbătrânit!....

Clătina din cap cu adâncă compătimire şi supărată. „Mă duc la o prietenă cu care am să duc mâine după masă la Naţional..... Mă duc dar îţi spun drept că rău ai mai îmbătrânit!....!"

Năvăli în grădină sărind, sprintenă, scările de piatră. In troianul frunzelor îi se îngropau pantofii deşteptând un foşnet dureros. Şi par'că între frunzele cari oftau era şi inima mea.....

D. IOV.

Agonii lucide

Deschide pleoapa..

Deschide pleoapa ochilor când lângă tine vin
Deschide-o larg precum o scoică desghioci
Şi 'nfinge'n mine ca o lance al primăverilor senin
Să mi amuţească brusc ale Tăcerii voci.

Cerul ochilor tăi e atâta de larg
Că-mi plimb privirea'n ei încet şi cu băgare de seamă
Cum aş merge cu o cupă scumpă pe care mi ar fi teamă s'o sparg,
Da, mi-ar fi teamă.

Privindu te, eu simt imensitatea unui nou haos,
Şi sufletul mi-e ca o statuie care cunoaşte doar repaos
Gânduri ciudate—ca priveliştele pe geamul unui tren —
Fulgerătoare prind în mintea mea să se înşire.
Deschide pleoapa ochilor tăi obsedanţi ca un refren
Căci doar când te privesc, zăresc că am şi eu privire.

Spiritism

C.... orologiul începe miezul nopţii să bată,
Spiritele chemate în câte un medium prind viaţă
Aşa cum după-o secetă îndelungată
Pe nesimţite, se iveşte 'n câmp verdeaţă.....

Intr'o noapte, când ne privea chipul blond de fată al lunii
Cu gândurile ca 'ntr'o ceaţă alături de tine şedeam,
Şi sufletul mi-era ascuns ca miezul sub coaja alunii,
Şi 'n ochii mei surâsul tău trecea ca raza printr'un geam....

Atunci spiritul iubirii moarte am simţit din mine că iese
Şi ca într'un medium în suflet îţi pătrunde,
Şi tu mi-ai repetat cum un copil repetă vorbe ne 'nţelese
Iubirea, stropul clar de lună, ce nu ştiai că 'n inima-mi se-ascunde....

IOAN CIORĂNESCU

Intr'o Duminică...

Iar în automobil. Străbăteam Sinaia, pe şoseaua din poalele pădurii, lângă apa capricioasă a Prahovei. Pe coastele din dreapta — vile, ce par aşezate departe, pe pajişti sau în luminişuri, ca jucării minuscule albe şi roşii. Dar pădurea lângă care trecem, ne trimite suflările ei răcoroase — şi privirile scormonesc în umbrele ei de catedrală cu nenumărate colonade. Polana-Ţapului, apoi Buştenii, cu vilele şi hotelurile colorate înşirate deoparte şi de alta a şoselii, cu viligiaturişti ce ne privesc ca şi cum ar vrea să-şi recunoască cunoscuţii din Capitală.

Dar eu nu privesc decât Caraimanul. Crestele lui s'a ivit ascuţite la o cotitură şi, pe măsură ce înaintam, ele urcau spre cerul prea curat; muntele se lărgia, desfăşurându-şi masivitatea pe toată zarea din dreapta. Cetate imensă, pe care o simt înfiptă până în inima pământului; ea îşi arată meterezele stâncoase, pieptul prăpăstios, fruntea trăsnită în furtuni îndârjite şi turnurile ei ciuntite, oarbe, intre cari se vădeşte rânjetul colţuros al crestelor.

Privesc, cu multă spaimă, giganticul cenuşiu cu dâre negre, urmărind lupta tenace dintre vegetal şi mineral. De jos, în iureş strâns, frenetic, pădurea verde-întunecată porneşte cu suliţele ascuţite ale brazilor; copacii se împing unii pe alţii — şi iată-i pe pieptul stâncos, ce se umflă însă, rebel — şi cetele denăvălitori se prăbuşesc în râpi, se adună iar —şi iar urcă în şiruri, din ce în ce mai rare, în rânduri frânte, în pâlcuri pierdute prin vasta goliciune cenuşie. Câţiva brazi s'au cramponat de fruntea întunecată, alţii sânt pe turnuri, ca o chemare către pădurea ce freamătă la poale, în efort de menţinere. Numai doi trei sânt pe piscuri, — stindarde de isbândă, fluturând în seninul eterat, deasupra codrilor şi ţarinilor ce undoesc în cuprinsul circular al zării, pe acest pământ frământat în spasmurile sale incandescente....

Şi Caraimanul începe să se cufunde, încet-încet, cu năvălitorii săi verzi, cu balaurii de zăpadă târâtori prin prăpastiile sale scrijelite. Se adânceşte, ca o visiune fabuloasă, căci drumul urcă iarăşi; după Azuga, cuibărită lângă un cot al Prahovei, iată că se ivesc Bucegii, în lanţul din urmă al Carpaţilor, cu hlamidele milenare ale pădurilor — desfăşurată în cute ce se pierd în valea cea mai largă, mai profundă şi mai uimitoare din acest defileu de culmi şi de genuni.

Predealul, risipit, stărue cu acoperişuri desfundate şi ziduri ciuruite, cu locuinţe părăsite, deschise ca nişte răni: — Războiul apare printre munţii semeţi — monstru cu picioare de fier, cu mască rânjitoare, alergând prin văgăuni şi căţărându-se de stânci, urlând în neputinţa lui de a nărui cetăţile naturii. Dar, în ecouri rostogolite printre creste, el s'a năpustit în casele fragile şi a sdrobit trupurile umane, în furia lui stearpă: — crucile sânt la margine de drum, în pacea codrilor nemuritori... Cruci de lemn, adunate pe o coastă, simple, identice, simetric rânduite, cu placa de fier ce poartă numărul sacrificatului: 127.892,—180.634,—99.045... Cifre ce spun mai mult decât un nume; ele ne vădesc mulţimile pierite în măcelul european. Milioane de făpturi, ce-au revenit înainte de vreme la sânul pururea rodnic al planetei care, aci, cu frumuseţea ei măreaţă şi forţa ei sănătoasă, apare ca o remuşcare faţă de nebunia sângeroasă a popoarelor — şi ca o consolare în micimea noastră de barbari—civilizaţi cari năruiesc ceeace au făurit generaţii de strămoşi...

Şi, trecând prin pădurea de brazi uriaşi, pe drumul ce şerpuia în pante largi şi drumuri repezi, am ascultat glasurile din mine şi cele ce veniau din labirintul tulpinilor unite în râvna miriadară a bolţilor înfrunzite, cu argintii scăpărări ale cerului... Erau aceleaşi glasuri — ale vieţii ce-şi perindă nenumăratele-i privelişti şi făpturi; era învăţătura supremă a naturii, ce-şi păstrează, implacabilă, legile ei — aspre pentru cei cari o sfidează, dar materne pentru cei cari, ascultând-o, se întăresc cu toate forţele sale şi se bucură de toate libertăţile şi avânturile sale. In comuniunea Firii, spiritele sacrificaţilor pluteau într'o înfrăţire calmă, senină — deasupra amărăciunii vane ce-o arătau cu braţele lor de lemn, crucile înfipte printre rădăcinile brazilor....

* * *

Coborâm acum de cealaltă parte a Carpaţilor, în valea bogată a Temeşului. Largile pălării de pae ale săsoaicelor din căruţe înflorite de Duminică, vestesc altă populaţie — dar în acelaş decor. „Dincolo" nu e altă ţară: nici urmă din vechea graniţă. Automobilul porneşte iarăşi, în goană, străbătând câmpia închisă, în zări, de munţi largi şi drepţi, la ale căror poale sânt cuibărite satele mici, dar bine închegate, din apropierea Braşovului.

Cu străzi largi, cu grădini cuprinzătoare, cu clădiri luminoase şi împodobite, xechiul oraş săsesc ni-se înfăţişează pitoresc şi odihnitor. Faţade îmbrobodite în ederă, cu ferestre mici, oblonite; balcoane, ca nişte coşuri de flori atârnate; nişe, cu inscripţii vechi sau statuete cucernice. Unele case au aspect de fortăreaţă, cu ziduri de piatră cenuşie şi colţuri înclinate sau rotunjite; altele, cu înalte acoperişuri după frontoane ondulete, amintesc arhitectura medievală, când se clădia temeinic, cu răbdare — când casa nu era numai un refugiu ci şi o figură ce vădia sufletele celor dinăuntru şi râvna paşnică a citadinilor cari nu s'au isolat de natură...

Ocolim Biserica-neagră, ce stărue de cinci veacuri, cu piatra ei roasă şi găurită, afumată încă de flacările cari au cuprins-o — şi cu statuile desfigurate, de pe contraforţii masivi. In fluturare neîncetată, păsările mărunte se rotesc ca o cunună în jurul cornişei, iar razele se revarsă verticale din inima cerului, peste acoperişul invisibil. Biserica întreagă pare un altar imens, un rug înconjurat de dealurile avântate, bogat investmântate.

Silabizăm inscripţia de pe soclul pe care stă Honterus cu gestul grav, cărturăresc — şi, trecând apoi prin mulţimea duminicală, de sub castanii promenadei, urcăm cărarea ce se spiralează pe dealul din dreapta, în faţa căruia, ca un zid verde cu creasta încordată în infinit, se înalţă celalt deal pe care se zăreşte rămăşiţa unui fort. Fantoma statuiei lui Arpad pare că se reaşează acolo, agresivă, pe postamentul de pe care au înlăturat-o cuceritorii din urmă ai Ardealului.... Vane tragedii ale Istoriei, care e totuşi *altceva* decât viaţa popoarelor cu idolii lor cari poartă sabia înfrăţită cu crucea!

De sus, dintr'un luminiş, oraşul se vede prelung, întins cu acoperişurile sale de olane roşii ori plumburii, ca într'un pat adânc, în belşug de verdeaţă, sub mângâerea răcoroasă ce coboară din Carpaţii cari se mai zăresc — estompe sinilii, în slava unei zile de odihnă şi de înfrăţire....

Revenim la Sinaia, pe aceeaşi cale — după câteva ore înveselite de sburdălnicia celor două fetiţe ale lui Leonaş: blonda Sonia, cu surâsul albastru al ochilor, şi Beatrice cea brună, cu gâtul ars, febrilă ca o creolă. Ele strigau şi agitau braţele spre excursioniştii tolăniţi în luncile de lângă apa cea repede. Familii de orăşeni, plecaţi cu sacul plin, ca să-l deserte în bunăvoie, la răcoare. O mamă şade în iarbă, cu picioarele goale şi sânul pe jumătate descoperit — iar o droaie de copii, mărunţi şi dolofani, se sbenguiesc în jurul ei: rodnicie exuberantă, ce ne trimite un salut cu mâna, ca o chemare şi ca un regret.

Dar, o pană ne opreşte aproape de Sinaia. Am răgaz, în timp ce şoferul schimbă cauciucul, să cobor în râpa pe al cărui prundiş din fund, Prahova îşi rostogoleşte undele clare şi reci. Mă aplec, îmi proptesc mâinile de bolovani, îmi pun faţa pârlită în apă şi gust prelung mângâierea balsamică: — pieptul se umple de forţe pure şi voioşie cutezătoare. Mă caţăr pe malul acoperit de muşchiu, culegând clopoţeii violeţi şi ochi galbeni cu gene albe, pentru doamna tăcută ce-a rămas în automobil, sub soare.

Mă întind apoi în iarbă: trupul meu se întipăreşte în trupul neînăsurat al planetei. O simt întreagă, din cuta în care zac; o simt cu munţii şi câmpiile ei, cu mările şi gheţarii ei, cu vulcanii şi pustietăţile ei, cu grădinile şi oraşele ei — cu toată viaţa ce-o cuprinde în podoabe nepreţuite. Şi, ascultându-mi inima svâcnind, simt şi inima înflăcărată a acestui pământ — ce se roteşte, în elan radios, pe căile eterate ale armoniei universale.

15 Iulie, 1923 EUGEN RELGIS

Infrângeri

E atât de verde Trâmba întinselor ogoare
Şi atâta-i de albastru seninul fără pată,
Incât se joacă ploaia prin razele de soare
Şi ţese strai de aur naturii 'nlăcrimată.

Ca sub povara unui noian de lacrimi grele
S'apleacă blânde holde de ploaie şi belşug,
Infrânt de patimi multe eşti suflete ca ele
Şi'n van ceri mântuirea speranţelor ce fug!...

Căci ţi s'a şters credinţa, iar viselor apuse
Pustiul tău din suflet le'nalţă stăvilor,
Din spicele bogate o lume ce gemuse
In urma ploii 'ndreaptă spre soare fruntea iar.

O, ele s'aplecară de multă bogăţie,
Pe când tu — sub povară de gânduri abătut
Biet suflet—pentru'o clipă în oarba ta trufie
Să te înalţi odată, măcar de-ai fi putut!

C. Zancu

Sfârşit

De ce să viu la tine mâine
Când stele — apun târziu în ochii tăi
Cu braţe reci mă vei primi tot rece
Ş'om fi străini ca'n ziua cea dintâi.

Stingheri de mult în jurul sobei calde
S'o stinge 'n noi mocnitul unui vreasc
S'o naşte 'n noi dorinţa despărţirii
Cum în amurg tăcerile se nasc

Din colţ pustiu ne-o mistui 'nserarea
Cu ghiare lungi şi carii de mormânt
Iar pe la geam vor suspina vecernic
Un val de tei şi-o ramură de vânt.

In prag ţi-oi da ce ţi-a rămas în mine
Ca să 'npleteşti din daruri noi o floare,
Şi-ţi voi fura surâsul după urmă
Cum toamna furi târziu un colţ de soare.

Ion Pogan

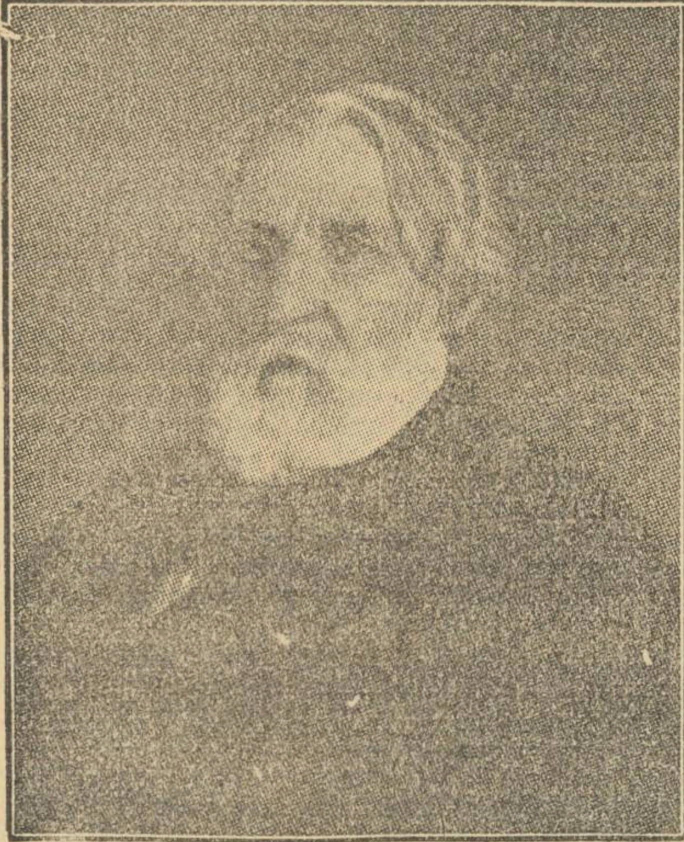
OPERA LUI ANTON PAVLOVICI CEHOV

Insemnătatea operei lui Cehov

— Schiţe, teatrul şi încheerea —

de AURELIU WEISS

Dorul aprig de libertate, care-şi găseşte o realizare atât de elocventă în *Sala 6-a,* nu este la Cehov numai o aspiraţie în ordinea preocupărilor politico-sociale, ci face parte întregitoare din concepţia sa literară. Am văzut că, în scrisoarea adresată poetului Plesceev, autorul rus declară că are religia „libertăţii de spirit absolute". In mijlocul apăsării politice, el cere scriitorului ca, cel puţin în opera sa literară, să apară cu „sentimentul libertăţii personale",

Turgheneff

oricare ar fi cel al libertăţii sociale. Cehov deplânge, în *Poveste banală,* lipsa unui asemenea sentiment la autorii ruşi contemporani. Eroul nuvelei, un savant anatomist, îşi scrie impresiile cu privire la literatura rusă:

„Nu voiu spune că toate cărţile franceze au talent, spirit şi că sunt generoase. Nici ele nu mă satisfac. Dar sunt mai puţin plictisitoare decât cărţile ruse şi găseşti des în ele principalul element al creaţiunii: sentimentul libertăţii personale, pe care nu-l găseşti la autorii ruşi. Nu-mi amintesc o singură noutate din operele acestora, în care autorul să nu se fi trudit să se vâre, dela primele linii, în toate convenţiunile posibile şi în toate precupeţirile cu conştiinţa sa. Unuia i-e teamă să vorbească de nud; celalt îşi leagă braţele şi picioarele cu analiza psihologică; unui al treilea îi trebuie „o caldă simpatie pentru umanitate; al patrulea zmângăleşte dinadins pagini întregi cu descrieri ale naturii spre a nu fi bănuit că e tendenţios. Unul vrea să fie absolut mic burghez în operele sale; celalt absolut nobil etc. Prevenire, prudenţă, şiretenie; dar nici libertatea, nici bărbăţia de a scrie ce vrei, — şi, deci, nici creaţiune".

O asemenea prevenire, care împiedică sborul liber al imaginaţiei şi avântul creaţiunii, nu se întâlneşte în opera lui Anton Cehov. De o libertate de spirit, care face să lunece fraza cu o graţie întâlnită numai la scriitorii apuseni, autorul rus evoacă viaţa cu o naturaleţă plină de farmec. Un sentiment sau o idee, mărunte în aparenţă, constituie prilejul unor scăpărări de observaţie vie şi lucidă a vieţii într'o tratare curgătoare, care smulge exclamaţia admirativă. Poate cele mai frumoase imagini şi cele mai adânci idei sunt conţinute în schiţele mici, repezi, care prind în opera lui Cehov un aspect al vieţii şi sfârşesc fără a închide cursul vreunui capitol al existenţei. Iată, de pildă, schiţa *„Chin".*

Un birjar, căruia i-a murit feciorul, negăsind pe nimeni care să-i asculte durerea, revarsă tot amarul sufletului în confesiunea chinului, pe care o face calului său. Maxim Gorki, amintindu-şi în *Memorii* clipele de frământare intensă ale vieţii sale trecute, nu-şi poate reţine exclamaţia de admiraţie pentru adevărul sufleteşc adânc, conţinut în rândurile schiţei lui Cehov.

Sau mica nestimată, *Febra tifoidă.* Medicul literat observă, cu o putere pe care o măreşte concentrarea, progresele unei febre şi psihologia convalescenţei. In primele clipe ale însănătoşirii, bolnavul află că sora sa, care-l îngrijise în timpul boalei, se contaminase de febră şi murise cu o zi mai 'nainte. Bucuria animalică de viaţă, care se revarsă în corpul debilitat al convalescentului, înlătură tristeţea ideii morţii şi, abia mai târziu, o durere cumplită copleşeşte pe fratele nefericit.

Preciziunea observaţiei şi un dar deosebit al compoziţiei, determină la cetitor un elan de simpatie. Fără urmă de ostentaţie, Cehov strecoară o privire, pe cât de pătrunzătoare, pe atât de discretă, în sufletul personajelor. Insuşi cititorul are sentimentul, aproape palpabil, al libertăţii sale personale, mişcându-se printre oameni al căror suflet îl poate citi cu ajutorul discret al autorului.

Libertatea în creaţiunea literară nu trebuie confundată cu libertatea politică de exprimare a ideii. Ele pot fi întâlnite la olaltă în opera scriitorilor apuseni. Dar să luăm, de pildă, lucrările scriitorilor irlandezi Shaw şi Oscar Wilde. Trăiţi sub regimul restricţiunilor politice, ei au totuşi deplina libertate de exprimare şi se manifestă în Anglia, ţara respectului religios al libertăţii cuvântului. Consecinţa e că, în opera lor, ei se răsbună, printr'o notă exagerat de acerbă, împotriva filistinismului societăţii engleze dominatoare, târînd-o în ridicul, deschis şi fără nici o prevenire. Scriitorii ruşi din epoca ţaristă şi cei rămaşi sub dominaţia comunistă, nu pot avea această libertate deplină a *expresiunii.* Dar nimic nu-i împiedică, în domeniul moral, să imagineze mişcarea liberă a persoanelor şi să întrebuinţeze metafora sau ocolirea abilă, spre a păstra cel mai nobil bun personal: libertatea de mişcare în sânul vieţii imaginate. Această libertate a apărat-o cu pasiune Cehov, ca pe ultimul refugiu al gândirii năpăstuite de teroarea politică.

* * *

Inainte de a arunca o ultimă privire asupra operei dramatice a lui Anton Pavlovici Cehov, e necesar să ne oprim o clipă asupra nuvelei scrisă în formă de memorii, *Istorie banală...* Eroul, un savant bătrân, îşi aşterne amintirile, la vârsta când, după cum observă Wilde, oamenii să uite. Observaţiile sunt, în general interesante. dar capătă o însemnătate particulară spre sfârşitul lucrării. Cehov analizează, cu o pătrundere plină de realism şi de adevăr, fenomonele disocierii gândirii sub influenţa slăbirii organismului la bătrâneţe. Descompunerea, prin scăderea tuturor facultăţilor intelectuale, e urmărită cu ceeace rămâne mai solid fixat în decursul vieţii, ca urmare a unei *metode* constante de activitate: însuşirea critică.

Aici opera lui Cehov se distinge nu numai prin spiritul de observaţie al autorului, ci şi prin lărgirea cadrului de analiză pe care-l prilejeşte imaginaţia lui bogată. Complexiunea intelectuală devine evidentă în urmărirea fenomenelor psiho-patologice din *Sala a şasea* şi a psihologiei bătrâneţei din *Istorie banală.* Cu o rară subtilitate, scriitorul rus scoate în relief efectul caracteristic al descompunerii gândirii, care e disocierea în elemente disparate a ceeace formează concepţia şi forţa morală călăuzitoare în viaţă.

Psihologia aceasta concordă cu fenomenele multiple observate la bătrâni şi cari constau într'o revenire asupra ideilor apărate cu energie în decursul vieţii. Explicaţia se poate găsi în slăbirea facultăţilor de cugetare şi, mai ales, în disoluţia energiei unice, care leagă sistemele de gândire, spre a forma *concepţia generală.*

„Cuget", scrie eroul „cuget multă vreme şi nu pot închipui nimic mai mult. Şi cât timp gândesc sau rostogolesc gândurile mele, văd clar că, în dorinţele mele, lipseşte principalul, foarte important. In pasiunea mea pentru ştiinţă, în dorinţa mea de viaţă, şi în această aspiraţie de a mă cunoaşte pe mine însu-mi, în toate gândurile, sentimentele şi noţiunile pe care le adun, nu e legătura comună care să le lege pe toate la olaltă... Fiecare sentiment, fiecare gând, trăeşte în mine separat şi, în toate aprecierile mele asupra ştiinţei, teatrului, literaturii, sau elevilor mei, în toate tablourile pe care le desenează imaginaţia mea, analistul cel mai exercitat n'ar găsi ceeace se chiamă o idee generală, ceeace face zeitatea omului".

Personajul din Istorie banală, a cărui psihologie e atât de minuţios şi de pătrunzător studiată, poate servi drept exemplu viu, într'un studiu special asupra psihologiei bătrâneţii. Opera lui Cehov se înfăţişează astfel şi ca o contribuţie preţioasă în domeniul psiho-patologic, îmbogăţind literatura universală cu trei opere de o valoare deosebită, şi distincte prin caracterul lor: *Sala a şasea, Febră tifoidă* şi *Istorie banală.*

* * *

Piesele de teatru scrise de Cehov, îngăduie analiza unei alte laturi a temperamentului său, care, împreună cu celelalte, va evoca, în întregime, personalitatea sa literară şi morală. Manifestarea dramatică a scriitorului rus nu diferă, în concepţia ei, de felul de gândire generală, care caracterizează opera de care ne-am ocupat până în prezent. Ca şi în schiţele şi în nuvelele sale, conflictele înfăţişează fiinţe fără mari isbucniri, zdrobite în luptă cu fatalitatea, personaje medii, produs al vieţii de provincie sau trăite şi desvoltate în atmosfera ei. Eroii n'au puterea să reacţioneze împotriva fatalităţii sociale înconjurătoare. Unchiul Vania, e nefericit şi incapabil de a-şi crea un nou fel de viaţă; doamna Ranewsky, din *Livada cu cireşe,* rămâne sclavă a pasiunii

Dostoiewski

de risipă; Nina din *Pescăruşul,* e învinsă în avântul ei de dragoste nefericită; iar cele *trei surori,* Olga, Maşa şi Irina, cu elanul înăbuşit de atmosfera apăsătoare a oraşului de provincie şi neresemnate, se zbat fără putere, spre a scăpa de soarta lor nefericită.

Lui Cehov nu-i lipsesc cu totul însuşirile necesare spre a crea în dramă, dar ele nu-l pot duce la conceperea unor opere cari să fie la înălţimea valoarei nuvelelor şi schiţelor sale. Personajele din piese sunt bine şi distinct caracterizate, acţiunea, cu unele excepţii, desvoltă în mod natural şi progresiv conflictul dramatic, dar natura inspiraţiei scriitorului rus, nu îndeplineşte condiţiile primordiale ale unor creaţii superioare în teatru.

Cehov nu posedă temperamentul furtunos, care ridică drama la mari înălţimi de sentiment şi de pasiune. Cu toate că în *Sala 6-a* autorul isbuteşte să împingă acţiunea până la un asemenea grad de intensitate, caracterul intelectualizat al lucrării ar fi stricat turnării ei în formă dramatică. Apoi, piesele lui Cehov care, izolat privite, ar putea fi considerate ca emanaţia unui talent satisfăcător, sufere o oarecare scădere în comparaţie cu restul operei sale. Le lipseşte circumstanţierea pe care o face, cu naturaleţă, Cehov în nuvele şi în schiţe, şi care complectează analitic evocarea vieţii personajelor. In piesele scriitorului rus, eroii trăesc mai mult prin laturea socială, decât prin conţinutul lor individual. Unele gesturi, ca încercarea lui Vania de a ucide pe profesorul din *Unchiul Vania,* par pripite şi neîndeajuns justificate. Ele fac pe spectator să se gândească, fără voie, la adaosul nepreţuit pe care l-ar fi adus dialogului acele detalii scurte, precise, dar larg evocatoare, întâlnite în desfăşurarea subiectelor din celelalte scrieri. Aceste detalii sunt, de obiceiu, înlocuite în teatru prin complicarea acţiunii, spre a se da prilejul personajelor să încerce, în faţa evenimentelor scenice, toate reacţiunile sufleteşti caracteristice. In lipsa unor asemenea reacţiuni, contururile par sumare, iar conţinutul sufletesc insuficient.

Faptul că Cehov nu are impulsivitatea temperamentală, necesară spre a fi un dramaturg tot atât de superior pe cât s'a manifestat ca nuvelist, nu înseamnă că-i lipseşte căldura sentimentului; o întâlnim, dimpotrivă, în mângâerile Soniei din *Unchiul Vania,* în desnădejdea eroinelor din *Trei surori,* în dragostea eroului din *Pescăruşul* şi în *Livada cu cireşe.* Dar lipseşte sentimentului *intensitatea aparentă,* din cauza caracterului intim al conflictelor, şi teatrul cere o oarecare ostentaţie şi o acţiune violentă, spre a impresiona. Oricât de discret i s'ar prezenta desfăşurarea faptelor, spectatorul trebuie să *simtă* intensitatea emoţiei

Lipsa misticismului dă şi aici o valoare general omenească operei sale, fără a răpi şi caracterul specific rus al mediului descris. Cehov substituie misticismului credinţa într'un viitor de transformare socială, pe care unul din personajele piesii *Trei surori,* baronul Tuzenbach, o percepe într'o viziune profetică:

„Eram cruţat de muncă, dar au reuşit oare să mă ferească de ea? Mă îndoesc! Vremurile s'au schimbat: ceva formidabil înaintează spre noi, se pregăteşte o furtună puternică şi curată, care, în curând, va mătura din societatea noastră lenevia, indiferenţa, prejudecata contra muncei, plictiseala otrăvitoare. Voiu munci şi, în vreo douăzeci şi cinci, treizeci de ani, fiecare om va munci."

Viziunea aceasta, pe care evenimentele violente au confirmat-o într'un senz nedorit de Cehov, s'a realizat nu numai în mersul furtunos al întâmplărilor, ci şi în durata prevăzută de eroul piesii. Părerea lui Tuzenbach aminteşte ideile exprimate şi în nuvela *Viaţa mea,* unde Cehov a vrut să anticipeze asupra caracterelor unuia din tipurile Rusiei de mâine, pe care precipitarea întâmplărilor au făcut-o Rusia de azi, dar o Rusie sângeroasă şi intolerantă.

Criticul rus, Merejkovski, observă cu dreptate, în studiul său asupra lui *Cehov şi Maxim Gorki,* că primul şi-a tras toată seva inspiraţiei sale exclusiv din pământul rus. Dacă o lucrare inteligentă de descompunere s'ar aplica să disocieze elementele constitutive ale felului său de manifestare literară, n'ar întâlni aproape nici o trăsătură care să nu amintească starea de spirit a vreunuia din marii săi înaintaşi. Umorul şi satira lui Gogol, arta fină a compoziţiei lui Turgheniev, respectul suferinţii, ridicat la înălţimea unei dogme de Dostoiewsky, libertatea de gândire personală a lui Tolstoi, imperialismul lui Gonciarov, preocuparea de probleme sociale a lui Cernişevski şi toate celelalte caractere specifice sufletului rus manifestat în literatură, cu excepţia misticismului, sunt contopite într'o compoziţie, proprie şi distinctă prin noutatea însuşirilor, în opera lui Anton Pavlovici Cehov.

Această contopire a unor calităţi multiple, face din lucrările lui expresia sufletului rus contemporan, cu optimismul încrezător în viitorul omenirii, pe care-l arată colonelul Verşinin din piesa *Trei surori:*

„Viaţa e penibilă; ea se prezintă multora dintre noi ca un impas fără speranţă, dar trebuie totuşi să recunoaştem, că ea devine mai limpede şi mai uşoară şi pare că nu e departe vremea când va deveni cu totul luminoasă... Odinioară omenirea a fost ocupată cu războiul; existenţa sa era plină de campanii, de invazii, de isbânde; acum toate acestea s'au sfârşit; rămâne un loc gol, care nu poate fi umplut pentru moment... Omenirea caută şi desigur, va găsi..."

Cehov n'a putut scăpa de observaţia că orizontul inspiraţiei sale este strâmt şi lipsit de varietate a figurilor. Caracterul unitar al inspiraţiei din isvorul vieţii dela ţară, sau al orăşelelor de provincie, nu-i putea îngădui, fireşte, să inventeze figuri cu o viaţă sufletească prea complexă. Existenţa simplă se datoreşte caracterului, încă gregar, al societăţii ruse descrise de Cehov, unde cultura n'a pătruns suficient, spre a determina diferenţierea largă a personalităţilor. In sânul posibilităţilor îngăduite de realitatea vieţii, Cehov a pus însă toată varietatea şi toată puterea de evocare, pe care naturaleţa şi simplitatea rafinată a compunerii sale, le-a putut face să apară uneori cu un caracter de primitivism. Din această lume măruntă şi neînsemnată a putut eşi *Mantaua* lui Gogol, care a influenţat, în urmă, covârşitor literatura rusă, şi din micile aparenţe ale analizei, s'a putut revărsa influenţa puternică pe care o exercită şi astăzi Cehov asupra spiritului intelectualilor ruşi. Această înrâurire ar trebui să prilejuiască, cel puţin astăzi, o înţelegere mai deplină a operii lui Cehov, căci tocmai prestigiul ei arată că, înapoia fabulei, trebuie să se caute spiritul ei ascuns, nu numai aparenţele reduse şi înşelătoare.

In manifestarea bogată şi variată a temperamentului său, i-a lipsit lui Cehov acea forţă iniţială, care să lărgească limitele nuvelei până la proporţiile unui roman. Cea mai lungă nuvelă a sa, *Trei ani,* cu toată minuţiozitatea analizei psihologice şi cu toată contribuţia de figuri accesorii, nu isbuteşte să sugereze evocarea de viaţă, plină şi complectă, care formează caracteristica romanului. Spiritul lui Cehov, înclinat nu numai spre simplificarea liniei ci şi spre reducerea proporţiilor, nu i-a îngăduit să creeze mai din vreme opera care ar fi trebuit să încoroneze căriera sa literară, atât de plină de făgăduinţi şi de realizări.

Autorul *Sălii a şasea,* al *Mujicilor,* al *Istoriei banale,* al pieselor amintite şi al micilor schiţe, pline de observaţie fină a vieţii a murit în vârstă de patruzeci şi patru de ani, ca şi Gogol, în maturitatea talentului său, dela care s'ar fi putut aştepta abia mai târziu, suprema eflorescenţă.

Sunt în opera lui Cehov semne neîndoioase că spiritul său era înclinat, cu toată sobrietatea expresiei literare să observe nu numai ceeace numeşte Merejkovski, „invizibilul ordinar", ci şi ceeace ridică viaţa omenească deasupra nivelului existenţei obişnuite, pătrunzând-o „de poezia profundă care zace în adâncul prozei sale". Dmitrici Merejkovski, cu toate că îi acordă întâietatea printre scriitorii cari au conservat documentar caracterul societăţii ruse dinaintea revoluţiei, refuză să recunoască lui Cehov însuşirea de a fi putut să creeze şi în afara „invizibilului ordinar."

Sala a şasea şi *Istoria banală,* ar ajunge singure spre a demonstra eroarea. Simplicitatea compunerii lui Cehov, de care e „câteodată îngrozit" criticul rus, nu e decât procedeul literar al unui spirit care a rafinat expresia, până la realizarea supremă a perfecţiunii artei.

Ceva mai multă degajare de teama lucrării cu tendinţe şi o oarecare stăruinţă în complectarea caracterizării personajelor descrise, ar fi schimbat aspectul întregii opere a lui Anton Cehov.

A creat în nuvela *Ionici,* figura doctorului Startsev, a intelectualului liber profesionist, care sfârşeşte prin a fi abrutizat de lăcomia câştigului şi de lipsa preocupărilor morale. In ţara acelor numeroşi Startsevi, cari uită idealurile tinereţii în urmărirea febrilă şi exclusivă a bunurilor materiale, personajul său ar fi putut, cu puţină desvoltare şi cu aceiaşi forţă de caracterizare, să devie un simbol, un tip al disoluţiei morale.

A caracterizat, în prea puţine rânduri, spre a da o imagine integrală, figura revoluţionarului rus *Likarev,* mânat de setea prefacerilor sociale, cu dispreţul vieţii şi al situaţiei sale, cu familia rătăcitoare şi căminul distrus, veşnic hărţuit şi fără siguranţa zilei de mâine, atrăgător prin căldura temperamentului, melancolic şi pasionat. L-ar fi putut face să intre în acţiune, după portretul schiţat în rândurile din *Călătorie,* spre a crea tipul revoluţionarului rus, aşa cum Turgheniev l-a descris pe cel al nihilistului prin figura lui Bazarov. Cehov s'a mulţumit cu o răscolire de impresii trecătoare, într'o poveste plină de fineţe şi de adevăr.

A prevăzut cu preciziune, prin cuvintele lui Tuzenbach, din piesa *Trei surori,* revoluţia socială şi s'a ferit să creeze marea epopee prevestitoare. A zămislit o lume de figuri pline de adevăr, dar nu şi-a dat silinţa să insufle cel puţin unora din ele, o viaţă atât de puternică şi de caracteristică, încât să ridice pe eroii povestirilor la nivelul unor figuri legendare ale literaturii universale.

Adânc convins de puterea geniului lui Gogol, Puşkin l-a sfătuit să conceapă o lucrare cu proporţii vaste, dându-i exemplul lui Cervantes, care ar fi însemnat prea puţin în literatură cu *Nuvelele* sale, dacă n'ar fi scris nemuritorul *Don Quixotte.* I-a trebuit, poate, lui Cehov sugestia îndemnului unui Puşkin, spre a scrie o lucrare de forţa *„Sufletelor moarte".* Avea simţul de observaţie ascuţit, o putere de pătrundere rară şi o fantezie imaginativă bogată, spre a realiza o operă de proporţii largi.

Cu toate marile sale însuşiri, Cehov n'a creat un *Cicikov* în mijlocul mujicilor şi n'a insuflat nici unui personaj viaţa complectă şi caracteristică a unui *Oblomov* sau *Dmitri Rudin.* Vârsta ar fi adus, poate, cu sine şi această adâncire necesară.

Să nu uităm însă că moartea a surprins pe Cehov în plină desvoltare...

AURELIU WEISS

Trandafirul furat

Furatu-ţi-am aseară la un bal un trandafir
Care-ţi păta cu roşu rochiţa ca safirul....
L'am aşezat pe masă în vasul de porfir
Şi-acuma stăm de vorbă, eu şi cu trandafirul.

Şi' noaptea-aceea-albastră, mi-a povestit în şir,
Mi-a spus de tine lucruri atâta de duioase....
Şi 'n timpul povestirei, superbul trandafir,
Işi legăna tulpina cu gesturi amoroase.

Pe trandafirul rumen m'am plecat uşor,
Am absorbit parfumul ce răspândeşte floarea,
Şi în parfumu-acela, subtil, ameţitor,
Ţi-am respirat pripită şi caldă respirarea.

Şi-atuncea, în beţia năvalnicei dorinţi,
Liuii cu sete gura de roşile petale,
Şi am simţit o clipă, pe buzele-mi fierbinţi,
Plutind, răscolitoare, săruturile tale.

I-am spus cum mi-e de tine tot sufletul cuprins
Şi când te văd cum totul se răscoleşte 'n mine,...
Şi-atuncea trandafiru-mi şopti, cu glasul stins
Că e la fel şi dânsul îndrăgostit de tine.

Tulpina lui, ca beată, se clatină 'n ulcior.
De-afară, pe ferestre, intră sburdând zefirul..
Vre-o două-trei petale se scuturau uşor...
Şi-am înţeles atuncea că plânge trandafirul.

. . . .

A doua zi, alături de vasul de porfir,
Şedeau împrăştiate petalele-ofilite,
Iar el, golaş şi veşted, sărmanul trandafir,
Privea uimit mormanul de vise risipite.

De-afară, pe ferestre, intra sburdând zefirul...
In noaptea-aceea-albastră, se stinse trandafirul.

V. Stoicovici

Nocturnă

Târziul nopţii — miez de nucă-amară
îşi cerne rumeguşul dureros;
în negrul umed, ca'ntr'o călimară,
înmoi un deget, ca un toc de os.

Incărbunate galerii de mină
doi ochi de felinare plânse 'nchid;
miner, în zidul rece sparg lumină,
s'o ardă cei de dincolo de zid.

Tai zidul, mă afund în el şi-aştept
să se dărîme bolţile pe mine
şi toată noaptea-mi înnegreşte'n piept
şi toată ploaiea-mi şiruie prin vine...

...Şi plâng... şi curge vremea'n plânsul meu;
— n'aud pe nimeni, nimeni nu m'aude —
cu straşinile ude plâng şi eu,
şi plâng cu mine straşinile ude...

Aduce vântul tot mai rare spice...
o stea răsare — punct tristeţii mele;
tristeţea 'mbie steaua mea să pice,
dar ea tristeţea-mi suie printre stele...

Petre Strihan

LITERATURA STRAINA

PIERE MILLE

Inmormîntarea

Când Eugen Rouire, patronul restaurantului din bulevardul Montmartre, află că d-l Loncke, deputatul, murise, mâhnirea ce-l cuprinse în momentul acela fu sinceră şi dureroasă.

Şi aceasta fiindcă d-l Loncke nu era un om mândru sau ursuz. De cincisprezece ani de când venia la Rouire, la aceeaş masă, ca să mănânce Vinerea aceeaş ciorbă de peşte şi Dumineca aceeaş iahnie de fasole, clientul acesta statornic nu se schimbase întru nimic şi niciodată: avusese totdeauna aceeaş strângere călduroasă de mână, aceeaş bună dispoziţie şi aceeaş inimă pornită spre înduioşare. E foarte adevărat că, la Cameră, nu prea dăduse prilej să se vorbească de el; gloria lui n'a fost cândva nici mare, nici zgomotoasă. Şi Eugen mai ştia de asemenea că nu fusese un politician de forţă: servise doar destulă lume în decursul atâtor ani ca să se înşele vreodată asupra valorii oamenilor. Cu toate acestea, el admira pe d-l Loncke; ceva mai mult încă, îl iubia! Il admira fiindcă la început fusese numai voiajor comercial, apoi consilier municipal într'un cartier parizian şi, în fine, deputat care, deşi înzestrat cu multe însuşiri oratorice, se bucura totuşi mereu de încredere alegătorilor săi. Il iubia pentru rotunzimea lui, pentru pofta-i de mâncare, pentru familiaritatea-i neprefăcută şi, mai cu seamă, fiindcă părerile d-lui Loncke erau şi ale lui. Poate pentru că în toată viaţa sa, Eugen nu se gândise vreodată să aibă păreri: el se mulţumise să le primească dela d-l Loncke cu nevinovăţia unui neofit; dar fondul sufletelor lor era asemănător: suflete de parizieni cumsecade, ce primesc cu neîncredere ideile mari şi se înduioşează ori se aprind lesne când întâlnesc cazuri deosebite de mizerie sau eroism. De pildă, sinuciderea unei femei sărmane sau a unei midinete îndrăgostită, îi făcea să plângă deopotrivă; simţeau aceeaş admiraţie pentru isprăvile aviatorilor şi aveau acelaş dispreţ pentru popi. Şi când d-l Loncke, cu servieta pe genunchi repeta pentru a nu ştiu câtea oară, la sfârşitul mesei, că moartea îi va fi asemenea ca şi viaţa, că hotărâse totul pentru ca corpul lui, atunci când îşi va da sufletul, să fie predat mai întâi Facultăţii, apoi flăcărilor purificatoare ale crematoriului, Eugen simţia prin spate un fior care-l făcea să se îndoiască, cu părere de rău, de propriul lui curaj — dar îl aproba.

De altfel, în toate meşteşugurile, forma sfârşeşte prin a lua cu sine fondul. Era o datorie profesională pentru Eugen ca să vegheze la mulţumirea sufletească a clienţilor săi, să pătrundă cu deamănuntul cunoaşterea gusturilor fiecăruia, ca să-i măgulească în orice împrejurare, să-şi fixeze în memorie amintirea bucatelor ce nu le priesc, precum şi acelea a căror mistuire e mai uşoară, să le aducă, chiar fără ca ei să ceară, apa minerală ce obişnuiesc s'o bea şi vinul a cărui tărie îndeamnă sângele să curgă mai cald prin vine. Astfel că, pe nesimţite, el începuse să nutrească pentru d-l Loncke sentimentele unei doici faţă de copilul ce-l alăptează. Şi acum, când bietul om dispăruse pentru totdeauna, simţia nevoia de a-l plânge ca pe copilul său.

Chiar atunci îşi mărturisi durerea în faţa personalului:

— Il voi însoţi până la ultimul lui locaş, le spuse el oftând. Cortegiul trebuie să treacă pe bulevard; când îl veţi vedea apropiindu-se, vestiţi-mă ca să-l urmez.

D-l Rouire era măgulit că putea să dea unui vechiu client al său această dovadă de simpatie. Şi când un car funebru, purtând iniţialele defunctului fu văzut strecudu-se de-alungul bulevardului Montmartre, Eugen îşi puse grabnic redingota şi mănuşile negre, şi se alătură mulţimii care însoţia dricul.

Mersul lui era grav şi mediativ. Poate în chiar remarcat de ceilalţi: o merita aceasta. Acei cari conduceau, ca şi el, pe defunct la locul de veci, n'aveau de fel aerul lui abătut. Erau acolo fiindcă trebuiau să fie şi chipul lor trăda nepăsarea ce-o au viii de-a înţelege rostul morţii; mai toţi vorbiau de afaceri, înăbuşiau, uneori, un hohot de râs, sau chiar uitau să-l mai înăbuşe, şi-şi ridicau atunci capul cu o căutătură îngrijată; apoi, câte odată, zărind o altă figură cunoscută, îşi grăbiau sau încetineau pasul ca s'o ajungă. Eugen nu se miră de spectacolul acesta obişnuit. „Oamenii aceştia politici, îşi zicea el, cari urmează sicriul unui politician, sunt puţin cam nepăsători, dar e şi firesc să fie aşa; au văzut doar atâţia şi atâţia morţi în viaţa lor!" Şi i se părea că recunoaşte în mulţimea aceea numeroasă câteva figuri eroice de bătrâni luptători republicani, ba chiar şi profilul uscăţiv al unui vechiu comunard, devenit acum ministru cu păreri cumpătate în politică şi însărcinat cu afacerile externe. Se aştepta să întâlnească pe toţi oamenii mari la această înmormântare. Şi iată că-i întâlnea şi inima lui, până atunci lipsită de vanitate, se simţi plină de un orgoliu nevinovat.

Ajunseră în piaţa Republicii, apoi străbătură o alee lungă şi întunecoasă. Faptul acesta îl cam miră căci, ca să meargă la crematoriul din Père Lachaise, cortegiile trec de obiceiu prin strada Sf. Antoine. Dar el puse schimbarea aceasta a itinerariului pe seama nenumăratelor lucrări cari împiedică de câtva timp circulaţia pe străzile Parisului. Crâmpee de conversaţie, pe cari le prinse fără veste, îl întăriră în părerea aceasta: vorbeau de grevele din ultimul timp şi de deschiderea noilor linii ale metropolitanului care nu se mai sfârşia. In timpul acesta continuau să meargă, cu pasul majestous şi cadenţat ce se cuvine în asemenea împrejurări. Eugen avu atunci o tresărire de surprindere pe care nu se mai gândi s'o ascundă: ajuns la fortificaţii, carul mortuar le trecu şi porni iarăş înainte!

— Aşa dar, nu mai mergem la Père Lachaise? îndrăzni el să şoptească unui vecin.

— La Père Lachaise? răspunse acesta. Nici de cum! La Fontenay-sous-Bois!

O clipă, Eugen rămase nedumerit, ne mai înţelegând nimic. La cimitirul din Fontenay-sur-Bois ştia prea bine că nu e crematoriu. Atunci, e cu putinţă, oare, ca d-l Loncke să nu-şi mai fi ţinut făgăduelile ce le făcuse o viaţă întreagă? Eugen nu vru să creadă aşa ceva: fără îndoială că, aşa precum se întâmplă de multe ori, familia îndeplinea propriile ei dorinţi, iar nicidecum pe cele ale mortului. La gândul acesta, simţi, odată cu puţină mânie, şi oarecare desamăgire: deoarece, până în ziua aceea, nu putuse să fie de faţă la arderea unui cadavru, nădăjduise că-şi va satisface acum această curiozitate destul de naturală. Şi iată că tocmai speranţa aceasta i se năruia. Ba ceva mai mult: cum Fontenay era încă departe, pierdea o zi întreagă pentru îndeplinirea unei datorii ce el însuş şi-o impusese! Totuş, un sentiment de ruşine îl opri să se întoarcă din drum şi continuă să meargă, resemnat, în urma şirului posomorât al pietonilor şi trăsurilor...

De jur împrejur, priveliştea era lipsită de orice farmec. Cocioabe dărăpănate, cârciumi murdare şi zgomotoase, hangare pustii unde Dumineca se vindea benzină pentru automobile, profanau de-a lungul drumului majestatea copacilor rânduiţi în şir. Călcau prin gunoaie, prin cioburi de sticlă, sufocaţi de mirosul acela scârbos ce-l pe câmpiile îmbibate de ploile tomnatice. In cele din urmă, îi ajunse şi oboseala, căci mergeau de câteva ceasuri, fără popas, cu acelaş mers plictisitor de ceremonie. Eugen simţia în şale junghiuri ucigătoare, iar tălpile picioarelor i se umflase, făcându-l să sufere grozav. Mai toţi vecinii săi, oameni puţin deprinşi cu drumurile lungi, păreau sleiţi de oboseală şi indispoziţie. Chipurile lor palide, erau şi mai supte acum, învăluite într'un aer de doliu şi descurajare.

In sfârşit, trăsurile se opriră înaintea unui zid jos, împodobit cu nişte zăbrele ce se ridicau de-asupră-l, în formă de cruce. Zăbrelele acestea se deschiseră cu un scârţâit greoiu şi, din cea dintâi trăsură care urma dricul, cobori un preot şi doi paracliseri.

— Ce rost o fi având clerul aci? se întrebă Eugen cu groază. Şi în gând, învinui de o nouă crimă familia d-lui Loncke care nu se temea să calce în picioare dorinţele atât de scumpe ale aceluia pe care-l moşteneau. Bietul domn Loncke, un atât de straşnic şi sincer anticlerical!

— Nu cumva preotul acesta va oficia în cimitir? se adresă el unui necunoscut cu ţinuta foarte corectă, căruia îi simţia cotul lipit lângă al său.

— Negreşit că da, răspunse acesta. De ce nu?

Eugen tăcu. De bună seamă că, la înmormântări, vin oameni cu păreri diferite şi se poate ca tocmai acesta să fi fost pătruns de oarecari sentimente religioase. Socoti deci nimerit să se stăpânească, spre a nu-l jigni. De altminteri, era încredinţat că peste câteva clipe discursurile amicilor politici aveau să răzbune reputaţia d-lui Loncke. Eugen aşteptă mândru şi cu inima sgâcnind de bucurie. Dar după ce preotul îşi termină slujba, nu mai se auzi nimic: nimic decât obişnuitul pumn de ţărână pe care doi-trei inşi din faţă se grăbiră să-l arunce peste groapă.

— Asta e prea-prea! murmură simplul şi credinciosul prieten al d-lui Loncke. Toată lumea se leapădă de el la ora aceasta, care e cea din urmă!...

Aerul puternic de câmp şi oboseala, îl ameţise. I se păru cu neputinţă ca bunul d-l Loncke să dispară astfel pentru totdeauna, în posomorâtul şi sălbaticul neant, fără ca cineva să nu pomenească în câteva cuvinte viaţa şi virtuţile sale. Şi fiindcă vedea că totul e pierdut, se hotărî să vorbească dânsul, fiindcă nici nu se putea altfel.

De aceea, apropiindu-se emoţionat de groapa întredeschisă:

— Adio! rosti el cu vocea-i puternică, bărbat fără pereche, republican nepătat, cetăţean ale cărui merite particulare egalau gloria civică...

Şi voia să urmeze cu mai multă aprindere. Dar în spatele lui se auziră strigăte:

— E un nebun!.. Asta-i batjocură!.. Opriţi-l!..

Un oarecare îl şi trase de pulpana redingotei, de era gata să cadă pe spate. Apoi îl îmbrânciră până se trezi, fără să ştie cum, la poarta cimitirului.

Acolo, spumegând de furie, izbucni iarăş:

— Ruşine! Nu mă lăsaţi nici să spun ultimul adio d-lui Loncke!...

— D-l Loncke? i se răspunse. Care d-l Loncke? Cine ţi-a vorbit de d-l Loncke?... Noi îngropăm aci pe d-na Labbé!

***

Inşelat de-o iniţială identică, Eugen urmase o altă înmormântare.

Trad. de **ALEX. BUZOIANU**

A apărut azi
LECTURA No. 4
cu capo d'opera nuvelistică
Fiul lui Cain
de Luigi Pirandello
O glorie a literaturii italiene moderne
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
(Complectaţi-vă colecţia şi cu primele 3 numere)

Maeterlinck

Cântec

A venit să spună,
(Copile mi-e frică)
A venit să spună,
Mâine va porni...

Lampa mi-e aprinsă,
(Copile, mi-i frică)
Lampa mi-e aprinsă,
M'am apropiat...

La întâia uşe,
(Copile, mi-e frică)
La întâia uşe,
Lamp' a tremurat...

La a doua uşe,
(Copile, mi-e frică)
La a doua uşe,
Flacăr' a vorbit...

La a treia uşe,
(Copile, mi-e frică)
La a treia uşe,
Flacăr' a murit...

(Trad. Al. T. Stamatiad)

Din literatura sanscrită

Măgarul îmbrăcat în piele de tigru

In Hastinapura este un spălător pe care îl chiamă Karpura-Vilasa *). Măgarul lui, de multe poveri ce cărase, slăbise grozav, şi era mai gata să moară. Văzându-l aşa, spălătorul îl înveli cu o piele de tigru şi-i dădu drumul într'un lan de grâu, în apropierea unei păduri.

Când îl văzură de departe păzitorii câmpului crezură că e tigru şi o rupseră de fugă care încotro vedea cu ochii; iar măgarul rămase nesupărat să pască grâul.

Odată însă, unul dintre paznicii câmpului, îmbrăcat cu o manta cenuşie, înarmat cu arc şi cu săgeţi, veni şi se tupilă în dosul unei movile, ca să-l pândească. Văzându-l de departe, măgarul, care între timp se îngrăşase bine, socoti că e o măgăriţă. De aceea scoase un răget şi o luă la fugă drept într'acolo.

Atunci pândarul recunoscându-l zise: — Asta e măgar! Şi măgarul fu omorât, din cauză că fusese prea iubeţ.

trad. de Alex. Graur

Jean Jacques Rousseau

Mărturisiri

J. J.-Rousseau

Soţia lui Rousseau: Thérèse Le Vassseur

Am găsit în Tereza tocmai ceeace-mi trebuia; ea m'a făcut să trăiesc fericit, atât cât se cuvine omului în viaţă.

La început am voit să-l cultiv mintea; dar am muncit zadarnic. Aşa e natura ei, nu se mai poate transforma prin cultură şi educaţie. Nu mi-e ruşine să mărturisesc că nici odată n'a putut să citească cum se cade, dar a învăţat să scrie binişor. Când locuiam pe strada Neuve-des-petits-champs, în faţa ferestrei era un ceasornic pe care m'am căznit, mai bine de-o lună, s'o fac să citească orele. D'abia a reuşit să le ţie minte şi azi. Nu a putut niciodată să ştie cum se urmează lunile anului şi nu cunoaşte nici o cifră, deşi mi-a dat odată osteneala s'o învăţ.

Nu ştie să socotească banii şi nici preţurile lucrurilor. Când vrea să spue ceva, nemereşte tocmai contrariul. Odinioară făcusem un dicţionar al frazelor, pe care le întrebuinţa şi cu ele înveseliam mult pe d-na de Luxemburg.

Vorbele ei pe dos au devenit celebre în cercul în care trăiam. Această mărginită fiinţă, stupidă, dacă voiţi, dă eele mai minunate sfaturi in împrejurări grele. Adică prin Elveţia, Anglia şi Franţa, când treceam prin momente extrem de grele, ea vedea ceea ce eu nu observam; mi-a dat sfaturile cele mai sănătoase şi când mă înfundam în încurcături ca orbul, ea mă scotea la liman. Faţă de doamnele din lumea bună, faţă de mărimi şi prinţi, sufletul ei, bunul simţ, răspunsurile şi purtarea îi atrăgeau simpatia tuturor şi în acelaş timp şi asupra mea, căci simţeam că e sinceră.

Cu persoanele dragi, iubirea hrăneşte şi mintea şi sufletul: numai simţi nevoie de altceva.

Eu trăiam cu Tereza mea, fericit ca în tovărăşia celui mai renumit geniu de pe lume.

Mamă-sa, îngâmfată, că fusese odinioară în serviciul d-nei de Monpipeau, făcea pe deşteapta, voia să o educe, dar din cauza vicleniei sale, strica plăcuta tovărăşie care ne unea. Aceasta îmi producea ruşinea prostească de a nu mă arăta cu Tereza în lume. Făceam însă plimbări la câmp, plin de farmec şi mâncam pe iarbă fericiţi. Simţiam că mă iubeşte cu adevărat şi asta mă făcea s'o iubesc îndoit. Intimitatea noastră ţinea loc de orice: nu mă mai gândeam la viitor sau dacă mă gândeam, îl consideram cu prelungirea timpului de faţă; voiam să dureze la infinit.

Toată ziua eram la ea; casa ei devenise a mea. Această viaţă retrasă a fost aşa de folositoare activităţii mele, încât în mai puţin de trei ani îmi terminai opera: muzica şi cuvintele.

Tatăl Terezei era un bătrân bun şi blând care se temea grozav de nevastă-sa; de aceea îi şi dăduse titlul de *procuror*, pe care Grimm îl dădu apoi fie-sei. Doamna Levasseur nu era proastă, nu-i lipsea priceperea, chiar făcea pe politicoasa şi îşi dădea aere de cucoană, dar era şireată. Dădea sfaturi rele fie-sei, o îndemna să minţă şi îmi critica prietenii unii faţă de ceilalţi, ceea ce mă supăra groaznic. Era însă o mamă bună, fiindcă îi convenea; ascundea greşelile Terezei ca să profite şi ea. Femeia asta, pe care o înconjuram de atenţii, de îngrijiri, o umpleam de cadouri — voind să-i deviu simpatic, fără să reuşesc, — a fost singura nemulţumire în căsătoria mea, în care timp de şapte ani, am gustat cea mai desăvârşită fericire pe care o poate concepe slăbiciunea omenească.

Sufletul Terezei era îngerescş Cu cât ne obicinuiam unul cu altul cu atât ne iubiam mai mult; pe fiece zi mai mult simţiam cum eram făcuţi unul pentru altul.

Dacă s'ar putea descri plăcerile noastre, aţi râde de simplitatea lor: plimbări afară din oraş, unde cheltuiam câţiva lei la câte un han; cina noastră pe marginea ferestrei stând unul în faţa celuilalt pe două scăunaşe cocoţate pe un cufăr. In poziţia aceasta, tocul ferestrei ne servea drept masă, respiram aerul curat, puteam vedea împrejurimile, trecătorii şi, deşi la al patrulea etaj, ne plecam în jos mâncând. Cine ar putea descri, cine ar putea simţi farmecul acestor mese care constau, drept orice mâncare, dintr'o pâine, din câteva cireşe, dintr'o bucată de brânză şi o litră de vin pe care o beam amândoi? Prietenie, încredere, tovărăşie liniştită, ce fermecător completaţi voi masa! Câte odată rămâneam uitaţi acolo până la miezul nopţii, nu ne mai gândeam la ceas, până când ne chema bătrâna.

Caracterul blând al acestei fete se potrivia aşa de bine cu al meu că mi-am legat viaţa cu ea pentru totdeauna, fără să mă gândesc că neplăcerile şi necazurile ce ar fi trebuit să ne despartă, ne-au unit şi mai mult. Când se va afla că am făcut totul ce e cu putinţă, am înfruntat totul ca să nu mă despart de ea şi că, după 25 de ani petrecuţi cu ea în ciuda oamenilor şi a soartei, la bătrâneţe, am sfârşit prin a mă căsători cu ea fără să mi-o ceară, fără să-i fi promis ceva; se va zice că o iubire pătimaşă mi-a zăpăcit minţile şi m'a dus încet, încet până la ultima nebunie: se va crede însă mai bine, când se va şti motivele puternice şi intime cari ar fi trebuit să mă împiedice de a ajunge aci. Ce crede cititorul, când îi voiu spune, tot adevărul — aşa cum mă cunoaşte până acum — că din clipa când am văzut-o, pân ăazi, n'am simţit pentru ea nici o scânteie de dragoste, că nu am dorit-o cum o doriam pe d-na de Warens, şi că nevoia simţurilor satisfăcute cu ea era pur animalică şi mă satisfăceau ca om? O să creadă că, fiind altfel plămădia decât alţi muritori, sunt incapabili să simţ iubirea fiindcă eu iubeam femeile ce mi-au fost dragi, pentru alte motive.

Răbdare cititorule! se apropie clipa nenorocită când vei fi scos din încurcătură. Repet ceea ce se ştie; trebuie! Cea mai mare nevoie, cea mai puternică, cea mai aprinsă, îmi e înrădăcinată în suflet: îmi trebuie o prietenie apropiată, cât se poate de apropiată, iată de ce am nevoie de o femeie, nu de un bărbat; de o prietenă, nu de un prieten. Această nevoie e de aşa natură, încât nu-i ajunge nici cea mai strânsă unire a trupurilor, ci mi-ar fi trebuit două suflete în acelaş corp; altfel simţiam gol împrejurul meu. La un moment dat am crezut că mi se curmă chinul. Această tânără fată, plăcută, cu multe calităţi, drăguţă la figură, fără pic de cochetărie sau prefăcătorie, ar fi absorbit în ea toată viaţa mea, dacă aş fi putut să i-o absorbi şi eu pe a ei, cum nădăjduisem. Nu mă temeam de bărbaţi, sunt sigur că numai pe mine m'a iubit cu adevărat; simţurile ei liniştite nu doriau pe alţii, nici chiar când eu nu mai puteam să i le satisfac. Eu nu aveam familie, ea avea; dar acestă familie era aşa de deosebită de firea ei, în cât nu mi-am putut-o adopta. Aceasta a fost prima cauză a nenorocirilor mele.

trad. de G. MARINESCU

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

No. 1. — *M. Sadoveanu*. Războiul Balcanic
No. 2.— *I. Agârbiceanu*. Diavolul
No. 3.— *P. I. Jouve*. Spitalul (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4.— *Gérard de Nerval*. Mâna vrăjită (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5.— *Oscar Wilde*. Crima Lordului Arthur Savile (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6.— *A. de Herz*. Şeful Gării
No. 7.— *Gleb Uspenski*. Lăcustele (traducere de M Sevastos)
No. 8.—*Gala Galaction*. Toamne de odinioară
No. 9.— *Edgar Poe*. Fantezii humoristice
No. 10.—*Rémy de Gourmont*. Secretul lui Don Juan
No. 11.— *Gh. Brăescu*. Nuvele
No. 12. — *Gala Galation*. Viaţa lui Eminescu
No. 13. — *H. de Balzac*. Adio (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14. — *Albert Samain*. Xanthis sau vitrina sentimentală. (traducere de M. Carp)
No. 15. —*H. Sanielevici*. La Montmorency
No. 16. —*Blasco Ibanez*. Imprumutul răposatei
No. 17. — *Anatole France*. Domnişoara Roxana (traducere de N. Davidescu)
No. 18. — *Anton Bacalbaşa*. Viaţa în armată
No. 19. — *Ştefan Petică*. Poeme
No. 20. — *Bojena Niemţova*. Zîna apelor

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă
DIMINEAŢA COPIILOR
De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librări
UN EXEMPLAR 4 LEI

*) „Miroase-a-Camfor".

In Verificare

— SCHIŢA —

D. căpitan administrator Sofronie Turuţă, depune cu mare grijă, pe un colţ al mesei, legăturica cu pătlăgele roşii, trufanda — şi o sticlă cu cel mai fin unt-de-lemn. Apoi, răsuflă satisfăcut şi se lasă într'un fotoliu. De dincolo de maidan şi până aici e distanţă de vreo sută de metri, — iar sarcina n'a fost grea; dar d. căpitan e un om prea înalt, prea gras şi mai presus de toate nu poate suporta căldura. Bunăoară, cine l'ar fi văzut cum merge, cu capul plecat, cu umerii căzuţi şi graşi, inaintând, cu pasul moale sub văpaea soarelui, s'ar fi gândit, de sigur, la o lumânare de spermanţetă proastă, care s'ar încovoia din cauza căldurei...

De cealaltă parte a mesei, sublocotenentul de administraţie Maghiran se mlădie, vorbeşte într'una, agitând cu înverşunare o condică cu tartajul verde.

— Domnule căpitan, aici e perfect... Am ştiut că trebue să vă obosiţi până la mine, de aceea m'am gândit că e mai bine să faceţi verificarea în camera mea. Uitaţi-vă ce răcoare!.. Afară de asta, mi-am închipuit că trebue să vă fie cald şi am pus din vreme, la ghiaţă, câteva sticle de bere.

— Bine, Maghiran, foarte bine...

— Borderourile sunt gata, d-le căpitan şi le-am întocmit aşa cum mi-aţi spus d-stră... Poftiţi!.. Asta e cel greşit... Pe cel bun îl scot, imediat, din sertar. Dar... să trag storurile, d-le căpitan?..

— Trage-le, bre, trage-le că m'am topit... Aşa... Pe celălalt lasă-l puţin ridicat, să vie lumină... Numai nu tot pocni cu cârligul ăla, — ştii că mă enervează... Bun... bun... Ei, ai spus soldatului s'aducă o farfurie şi o furculiţă, ceva?..

— Se poate, d-le căpitan! Mi se pare că le şi aduse.

— Ei, atunci stai jos şi să începem că n'am vreme de pierdut. Cum mă ţii tu, numai la 12 noaptea termin. Par'că văd că iar mă opreşti la masă şi-mi dai să mănânc toate porcăriile...

— Vai de mine, d-le căpitan, se poate! Am spus, din vreme, să pregătească, pe deseară, o supă şi un rasol de găină, cu usturoi. Ştiu că vă place! După asta...

— Usturoi! Dracu să mă ia! până atunci am să crap de căldură!.. Noroc de bere... — Gata! Acuma să începem, că n'am timp. Adă hârtiile şi pune-le aici... Aici, bre... Aşaaa! Cerneală roşie ai? Ei, ad'o 'ncoace. Vezi, caută o peniţă cumsecade, să n'aud că scârţâe, — ştii că nu pot suferi.

— Asta e bună, d-le căpitan, vă asigur.

— Asta? M'da!.. — Ce's alea? Aha! farfuria?.. Ai adus şi bere? Bun! Pune-le aici... Lasă că-mi fac singur salata.

Şi d. căpitan Turuţă desface legăturica şi înalţă până la înălţimea ochilor, cea mai superbă pătlăgică.

Sublocotenentul Maghiran zâmbeşte, minunat, — după care, obiectul admiraţiei este depus, cu grijă infinită drept în mijlocul farfuriei şi tăiat, artistic, în felii deopotrivă de groase.

— Aşaaa... Ia dă tu sticla mea de unt-de-lemn. Da oţet ai adus?

— Da, d-le căpitan...

— Bine! Dă-l încoace... E destul?

— Cred că da, d-le căpitan.

— Să mai pun puţin... Gata! Ei, acuma, apropie livretul. Intoarce pagina... Aşa... — Da tu nu guşti?

— Nu, vă mulţumesc, d-le căpitan, îmi face rău oţetul.

— Eh! Fleacuri!.. — Şi d. căpitan mănâncă cu poftă.

— Atunci urmăreşte-mă: *fasole, făină, cartofi, carne...* Cum, mă băete, dela o zi la alta, deja o diferenţă de preţuri? Uite, spre exemplu, carnea...

— Păi, să vedeţi d-le căpitan, atunci era chestia cu greva şi de-abia am găsit. Ştiţi cu câtă bătae de cap v'am trimis muşchiul ăla!.. D'apoi rinichii!!

— Ia stai, ia stai... Mă rog ţie, Maghiran, ia'n uită-te tu, ce dracu mă tot pişcă după cap... Incet, încet...

Sublocotenentul Maghiran se ridică în vârful picioarelor şi se apleacă spre ceafa roşie.

— Nu-i nimic, d-le căpitan, probabil o muscă v'a pişcat.

— Muştele, muştele, bine zici tu! Ah! ce fiinţe scârboase! Dragul meu, sună ordonanţa să le dea afară, altfel numai termin nici mâine!

După un răstimp nu se mai aude decât clefăitul d-lui căpitan şi fâşâitul unui prosop măturând aerul.

— Poftiţi coajă, d-le căpitan, de ce mâncaţi numai miez. Pâinea e proaspătă.

— Lasă! Dă-o dracului! Nu pot să mănânc coajă, nu vezi?

Se opreşte din mestecat şi deschide, larg, gura, în care dispare arătătorul şi încă un deget, în căutarea cariei unei măsele.

— A... a... a...

— Vai de mine! — se sperie celălalt, — e grozav!

— Afurisita! Nici nu mai pot mesteca! — soldat! nu mai sufla aşa că mă enervează! Le-ai dat afară? Poţi să pleci... — Ei, acuma să continuăm. Uf! Ce căldură... Stai puţin să-mi deschei gulerul... Pfff! Aşa! De-acuma la lucru că n'am vreme. Urmăreşte-mă: *patru... doisprezece.... douăzeci... douăzeci şi patru... treizeci... zero şi trei...* — Nu, nu, — mi-i imposibil!

— Scoateţi vestonul, d-le căpitan.

— Că bine zici... Mă rog ţie, trage tu de mânecă.... Aşa... Aşează-l pe spătarul ăsta. Uf! Par'că m'am mai răcorit. — *Patru... doisprezece.... două....* — Cât am spus adineaori?

— Zero şi patru, d-le căpitan.

— Par'că nu, par'că nu... Ia stai să văd... *Patru... doisprezece...* — Şi cismele! şi cismele!... Trebue să scot şi cismele. Mă rog ţie, cheamă tu soldatul. Cea din stânga mă înebuneşte, nu alta! — Of! Of! Of! Incet, băete, încet... Au! Au! Mai încet... Slavă Domnului... Al dracului, — mi-a amorţit piciorul.

— Să vă dau papucii mei, d-le căpitan.

— Nu, prefer mai bine aşa; pun picioarele pe stinghie şi mă răcoresc. Ah! Par'că mai răsuflu. Teribil! Dragul meu, şaptesprezece ani de oştire, m'au distrus, — ce crezi!

Mai oftează de câteva ori, ridică braţele, apoi le lasă să cadă pe genunchi, răschirează tare picioarele sub masă — şi verificarea reîncepe.

— Zero şi?

— Zero şi trei, d-le căpitan.

— Ia stai, ia stai... Adună tu prima coloană şi eu mai tai o pătlăgică până atunci. Nu te pripi. Urmăreşte şi dincolo totalul; dacă e bine, trage cu roşu.

Adunarea reîncepe, în timp ce d. administrator-căpitan tae încetişor pătlăgica. Sublocotenentul Maghiran, greşeşte, greşeşte într'una, îşi trece mâna prin păr, şterge totul şi o ia dela capăt.

— *Patru... patru...* — Cum aţi zis d-le căpitan?

— A eşit?

— Ese, d-le căpitan, ese... — *Patru... doisprezece...*

— Vezi să nu greşeşti...

— *Patru... treisprezece.* — Nu, d-le căpitan.

Şi sublocotenentul Maghiran, şterge, şterge. Dela o vreme, d. căpitan Turuţă ridică de-asupra capului două mâini groase şi păroase, strigând cu turbare:

— Ah! Măseaua! Măseaua! Fir'ar al dracului să fie! Uf! Nu pot mânca o bucată de pâine, nu pot mânca o salată, — trebuie să mă doară numaidecât! Am s'o scot, dracului, altfel mor de foame!

D. căpitan, cu mâna la falcă, se vaetă uşor. Apoi, exasperat, cheamă soldatul, ia un şervet, îl moae în apă şi-şi îmbrobodeşte capul. De cealaltă parte a mesei, sublocotenentul Maghiran, prostit, cu boabe de sudoare pe frunte, priveşte, distrat, hârtia mâsgălită cu roşu, murmurând într'una: zero şi trei... zero şi trei. Incet, încet, se reculege şi se avântă, curajos, în a doua coloană.

După câteva minute, d. căpitan Sofronie Turuţă, calmat cu desăvârşire, se apleacă, gâfâind de prea mare sforţare, scoate un ciorap, scoate şi pe-al doilea şi-i aşează, tacticos, jos, pe stinghia mesei. Apoi întreabă cu jumătate de glasş:

— Ei, e bine?

— Bine, d-le căpitan, e adunat perfect.

— Dar Borderourile celelalte?

— Se gătesc astă-seară, d-le căpitan.

— Păi bine, bre omule, aşa ne-a fost vorba? Eu vin pe o căldură ca asta, pentruca să-ţi fac un bine, — mă înţelegi? — ca să-ţi fac un bine — şi ţie nici nu-ţi pasă. Ţi-am spus că am nevoe de ele. Tu nu mă pricepi niciodată. Să mă bată Dumnezeu, numai eu ştiu cât sufăr — şi tu îţi faci de cap!

Şi zicând acestea, d. căpitan Turuţă Sofronie îşi deschee, în neştire, pantalonii şi prinde a-i scoate cu încetineală, — faţa roşie, pufăind, suflând tare.

— D-le căpitan, să vedeţi...

D. căpitan are un gest de renunţare.

— Lasă, bre, lasă...

Ocoleşte camera, numai în indispensabili, în căutarea unui scaun, pe care să-şi aşeze pantalonii, — apoi, ca din întâmplare, se lasă pe canapea şi pufăe mai tare.

— Uf! Hotărît! sunt bolnav! Dracu ştie ce am, — mă topesc....

— Inţeleg, d-le căpitan, e prea cald... Aveţi dreptate. Ar fi bine să vă odihniţi puţin.

— Să mă odihnesc? Hm! da... Numai că măseaua asta mă doare iarăşi. Iţi spun, are să mă împingă la un păcat. Mai ştii? poate că dacă mă culc, are să-mi treacă... Altfel, uite, nu mai pot mânca, — am să mor de foame... Mă rog ţie, nu mai fă deseară prăjituri de alea că-s prea tari. Cel mai bun, o salată bulgărească, cu măsline multe, o omletă cum se cade şi după asta găina cu usturoiu şi supa. Atât socot că-i de ajuns, altfel m'am nenorocit.

— Sigur, d-le căpitan, se poate? Cum spuneţi d-stră.

— Numai cinci minute să stau întins puţin. După asta mă scoli să continuăm. Te rog, bre, să nu faci zgomot, am ajuns aşa de nervos, că-mi trebue o jumătate de ceas ca s'adorm!...

D. căpitan de administraţie Sofronie Turuţă, binevoeşte să se lase pe spate, potrivindu-şi mai bine perna sub cap.

După un răstimp, canapeluţa părea că se 'nfioară, uşor, apoi din ce în ce mai tare. Dela o vreme, începe să ce cutremure cu tot dinadinsul — şi toată încăperea clocoteşte de horcăitul teribil ce răzbate din nările şi gura întredeschisă a d-lui căpitan. Sublocotenentul Maghiran a lăsat tocul de mult, a scos din sertar un plic roz şi o hârtie asemenea — şi a început să scrie, inspirat.

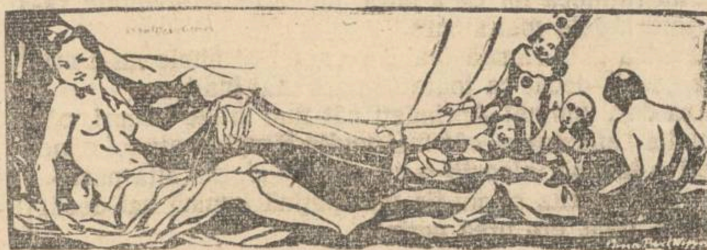
Deodată, d. căpitan Turuţă face o mişcare, deschide un ochi — şi şopteşte cu 'n glas din altă lume.

— Mă rog ţie, Maghiran... ciorapul din stânga... întinde-l mai bine...

— Indată, d-le căpitan... — şi sublocotenentul Maghiran apucă cu vârful degetelor, ciorapul, îl desfăşoară în toată întinderea sa, strâmbă din nas şi scapă printre dinţi un „pocniţ'ar măseaua, boule!" — abia şoptit....

... Şi iar canapeluţa prinde a se smunci pe loc; aerul clocoteşte din nou — şi d. căpitan verificator Turuţă Sofronie, întors cu faţa la perete, pare că poartă în gură o cascadă!...

AL. ALEXANDRESCU

Autumnală

Cerul e vânăt, câmpul gol şi sur,
Vântul uscat miroase a mour.

Cirezile bălţate bat tălăngi,
Fac coroniţe funigeii'n crăngi.

In şiruri trec cocorii gângurind,
Plopii ca nişte ruguri se aprind

Să lumineze toamnei care moare
In vii pe sub sfărâmături de soare.

Eu nu mai am nici gând, nici dor; trăiesc
Numai fiindcă vinele svâcnesc.

Ori poate numai că din bolta rea
Nu s'a putut desprinde steaua mea.

Zaharia Stancu

Mimi Pinson

Dintele

Tu ai un dinte care râde,
un dinte mic şi ud şi lucitor.
Intâi, mi se părea provocător
printre atâţia dinţi serioşi
un dinte care râde.

Tu ai un dinte tânăr şi ştrengar,
crescut pieziş pe-al buzelor hotar;
când râde, bobu-i de mărgăritar
se 'nfige 'n frăgezimea lor nebună
şi gura ia aromă de căpşună.

Dar dacă-s ispitit să fac la fel,
nu-s eu de vină, ci de vină-i el,
că el m'a amăgit şi m'a'nvăţat:
e mic şi ud şi blestemat,
şi scânteie când râde.

O, de-aş putea ca să-ţi sărut
nu buzele, ci inima tăcut;
să simt tot ce doreşti şi tot ce vrei,
să-mi încrustez iubirea'n carnea ei
cu licăriri de dinte care râde!

Marcel Romanescu

Din carnetul meu

Doamnei care mi-a cerut versuri

O, mi-e atât de drag să-mi sânger dorul,
Când nu aştept să-mi fie răsplătit
Cuvântu'ntraripat, ce mi-l avântă...
O, dar ce trist... ce trist... Nu v'aţi gândit?

Să-i fie dat unui străin să cânte
Ce niciodată nu vă spuse „el"...
Acuma, ochii umezi, stingherită,
Vi-i oglindiţi în piatra din inel...

Destul. E-al vostru tot ce-am scris. Hârtia
O 'mpăturiţi cu-o graţie discretă,
Apoi plecaţi, — şi n'o să ştiţi desigur
Că-mi duceţi, doamnă, sufletu'n poşetă...

N. Milcu

Faust

Fereastra e deschisă'n noaptea adâncă —
Şi tu în cartea veche citeşti încă.

Lumina lunei cade ca un val
Pe marmura obrazului tău pal.
Şi fruntea se înclină gânditoare
Când pleoapele închid o cugetare.

Privirile se'nalţă ostenite
Sus, sus, aproape mult de cer,
Şi caută iluzia şi-o cer
Intunecatei zări nemărginite.

Vedenii albe trec în luna plină,
Uşor plutesc în unda de lumină
Prin văluri albe trupuri de ninsori.

O clipă închizi ochii visători
Şi simţi aripa umbrei viorii
Ca un fior de viaţă'n draperii...

...Şi paşi uşori răsună pe covor...
Un lung sărut pe gene te reţine...
Şi nu-i fermecat şi amăgitor.

O, Faust, pentru viaţa ce-ţi rămâne,
Când cupa fericirii ţi se'ntinde
Să fii iar tânăr, sufletul ţi-ai vinde!...

Maria Hinna

Problemele vremii

Invăţământul limbilor clasice

Intr'un articol cu titlul de mai sus 1), în două-trei pagini se pune chestiunea atât de desbătută şi—în orice caz —nu atât de simplă ca să poată fi elucidată printr'o simplă însăilare de articolaş, — a problemei învăţământului limbilor clasice.

Nu eu aş fi acela care mi-aşi îngădui să vântur o asemenea problemă în cadrul îngust al unui articol; îmi dau seama de perspectiva în care trebue pusă pentru a o putea privi în adevărata ei lumină şi, deci, a-i găsi soluţiile. Nu un articol, nici chiar o serie de articole, ci un studiu întins, având la temelie o suficientă cunoaştere a clasicismului. Totuşi, fiindcă în faţa unei probleme e bine ca drumul să fie totdeauna netezit, şi fiindcă felul cum ea e pusă în articolul citat, nu este numai lipsit de simţul realităţilor, dar aproape pueril, voi arăta punct cu punct cât de şubrede sunt argumentele aduse acolo: pentru ele, şi un efemer articol este suficient.

Autorul vrea să dovedească, în primul rând, că gramatica latină nu poate să dezvolte judecata şi să formeze spiritul de analiză al elevilor. Şi iată argumentele, care nu sunt de altfel, originale, fiind repetate cu o precizie şi o imutabilitate de pian automat, de un lung când de vreme:

„A învăţa să debitezi pe nerăsuflate monosilabe dintr'o limbă moartă de două mii de ani, a te trudi să-ţi asimilizezi în întregime acele interminabile declinaţiuni de substantive şi adjective cu cinci declinări şi trei genuri, în afară de babilonia tuturor categoriilor de pronume şi numerale, se poate numi o metodă serioasă pentru desvoltarea judecăţii şi a memoriei intelectuale, nu mecanice".

Cum s'a putut vedea, eroarea este principială şi fundamentală. Fiindcă dacă raţionamentul de mai sus ar fi bun şi n'ar fi absurd, consecvent cu el ar trebui ca elevii **să nu mai înveţe, nu numai nici o limbă modernă, dar absolut nimic.** E atât de limpede şi atât de simplă axiomă, că la baza oricărei limbi modrne cum şi la baza oricărei ştiinţi, fie chimie, mineralogie sau botanică, fie istorie sau geografie, există un strat de cunoştinţe brute care trebuesc să fie învăţate pe din afară, „îndrugate epileptic", cum spune autorul nostru, fiindcă fără acest substrat de cunoştinţe prime şi indispensabile, judecata nu poate clădi nimic. Fără cărămidă—este elementar—nu se poate ridica casă. Nu se poate învăţa limba germană, de pildă, fără cunoaşterea gramaticei, cu declinări, conjugări, etc. Nu se poate învăţa chimie fără „tâmpirea" valenţelor; nu se poate face filozofia istoriei, fără cunoştinţa exactă a datelor şi a evenimentelor. La însuşirea acestor prime cunoştinţe muemotechnica, nici memoria intelectuală nu poate servi la nimic. La temelia oricărei judecăţi, stă memoria brută, mecanică. Aşa dar, argumentele citate mai sus se îndreaptă nu împotriva culturei latine, ci împotriva întregei culturi umane.

Dar autorul articolului se încurcă şi mai rău când se avântă să facă clasicismului critică etică şi estetică.

După ce spune că mitologia greco-romană e lipsită de morală, ceeace este inexact pentru oricine priveşte lucrurile în fond nu numai la suprafaţă, este silit totuşi să recunoască:

„Literatura clasică are un farmec poetic care răsare mai cu seamă din contopirea poetului cu natura, acest izvor veşnic de inspiraţie sentimentală".

Mai departe însă, afirmă:

„Dar realizarea ei este pentru vremurile noastre de o naivitate copilărească, atât în formă cât şi în concepţie, şi nu se poate compara nici pe departe cu creaţiunile poetice realizate de literatura modernă".

Trecând peste contradicţia evidentă care stă în faptul că o literatură care are „un farmec poetic" nu poate să fie „de o naivitate copilărească", trebue observat că a spune că Virgiliu, Horaţiu, Acschyles, etc. sunt de o naivitate copilărească atât în formă cât şi în concepţie este a reduce, ca şi în prima obiecţie, problema la absurd. Dacă Horaţiu şi Acschyles, înţeleşi cum trebue şi priviţi prin prizma vremii, sunt copii în formă şi în concepţie, atunci exact acelaş lucru trebue să se spună de Dante, Rabelais, Cervantes, Shakespeare, etc., etc.... De altfel, despre actualitatea, ca sentimentalitate şi ca ideologie, a poeziei clasice latine m'am ocupat mai pe larg, altă dată 2).

Cât priveşte filozoia, ni se afirmă:

„Dela categoriile animiste ale anticilor şi până la categoriile abstracte, de raţiune superioară, ale lui Emmanuel Kant, omenirea a săvârşit o măreaţă şi irevocabilă ascensiune".

Şi aci, ca şi în obiecţiile anterioare constatăm aceeaşi —n'aş zice ignoranţă—dar, în orice caz, e superficială şi cu totul insuficientă cunoaşterea a terenului pe care autorul nostru se găseşte. Căci de la Socrate până la Kant omenirea n'a produs câtuş de puţin „o măreaţă şi irevocabilă ascensiune". Filozofia lui Socrate este trunchiul pe care a înflorit creanga kantiană. Intre Socrate şi Kant sunt câţiva paşi, nu însă de ascenzie, ci pe acelaş plan.

In fine, în partea de încheere, aflăm şi următoarea delicioasă declaraţie:

„S'a mai spus că cultura clasică a lui Runan şi Anatole France trebue să constitue modelul permanent al unei culturi superioare. Dar Renan şi France au fost clasici prin temperament, au fost genii prin naştere iar pe această genialitate s'a grefat, în mod natural, cultura anticilor, în perfectă armonie cu ideile şi cultura modernă. ienscantreeoiraoAoţ,pé'şbaDodieloezelio f f f f mom mi

Se poate pretinde acelaş lucru, dela un elev oarecare din clasa treia sau dintr'a cincea ?!"

După stupefianta şi fermecătoarea concepţie de mai sus, ar reeşi că în şcoală trebuesc primite numai genii ca Renan şi France pe al căror temperament „să se grefeze", etc., etc.... Uită însă să ne spue autorul în chestie, cu ce fel de maşină va aprecia cantitatea şi calitatea materiei cerebrale a elevilor ?

Deci, pentru a treia oară, şi aici aceiaşi reducere la absurd. Căci dacă e vorba să primim în şcoală numai genii, apoi o facem pentru toate disciplinele indiferent dacă sunt clasice sau „moderne".

Nu pot încheia fără să semnalez un fapt care este simbolic; articolul de care m'am ocupat, articol ridicat împotriva clasicismului, se deschide cu un citat latinesc şi se închide cu un latul! Autorul a fost foarte crud cu el însuş.

N. I. HERESCU

---

1) Rev. *Machina* I, 3-4, pag. 60

2) V. *N. I. Herescu. Dela lirica lui Horaţiu la poezia lui Fr. Jammes* în revista *Flamura*, II, 10, pag. 1. V. şi *Adevĕrul Literar*, 206. V.

Mişcarea culturală

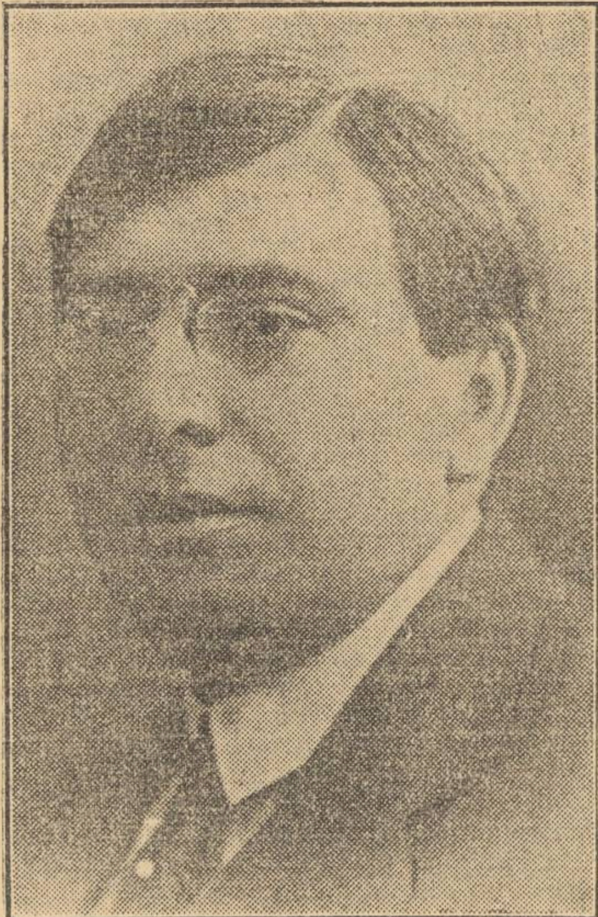
de CONST. ŞAINEANU

„Roşu, galben şi albastru" de Ion Minulescu

De câtva timp, la noi, tineri scriitori se străduesc să iea romanului o formă pe care n'a avut-o niciodată până astăzi. Romanul, de obicei, este descrierea unor întâmplări interesante, închipuite sau reale, analiza unor conflicte puternice de pasiuni sau de interese, studiul unor probleme sociale capitale. Expresie sinceră sau idealizată a societăţi şi a frământărilor ei profunde, el interesează, mişcă, place prin eternul uman ce palpită într'însul. Când însă scriitorul apucă să ne descrie sub formă de romane, fapte diverse, întâmplări fără importanţă, banalităţi de ordin personal sau simple cancanuri politice de partid, e incontestabil că el şi-a greşit drumu, şi că încercarea sa a depăşit forma de povestire confidenţială sau de cronică politică, încălcând un gen cu care nu are decât o foarte vagă legătură.

* * *

Roşu, galben şi albastru, romanul d-lui Ion Minulescu, intră tocmai într'una din aceste categorii. Războiul mondial, ca expresie a unei revoluţii covârşitoare în toate direcţiile, a dat naştere, cum era şi firesc, unei întregi literaturi în străinătate, literatură în care predomină romanul. Pornind dela războiul nostru din urmă, d. Minulescu şi-a

Ion Minulescu

propus să ne zugrăvească şi d-sa starea de spirit provocată de acel războiu în sufletele noastre. Pentru aceasta, să nu vă aşteptaţi din partea autorului la descrieri mişcătoare de epopee asupra retragerii dezastruoase în Moldova şi a căderii Bucureştilor, asupra eroismului trupelor române sau asupra întregului şir de nenorociri. O, nu! D. Minulescu n'are intenţia de a fi istoric. Pe d-sa îl interesează numai latura filozofică a războiului. De diversele lui faze el nu se serveşte decât incidental, cel mult ca un leit-motiv, pentru a ne descrie în toate amănuntele pe eroul său, Mircea Băleanu, tipul laşităţii, şi amorurile acestuia cu tot felul de femei, tocmai în clipele cele mai critice, când ţara sângera prin toate vinele ei, când însăşi existenţa ei devenise o problemă.

Eroul d-lui Minulescu, care ne povesteşte singur aventurile sale şi ne expune teoriile sale asupra laşităţii şi asupra eroismului, este unul din acei multipli ziarişti dela foile oficiale şi oficioase cari, confortabili aşezaţi în fotolii de cenzori, aveau însărcinarea de a forfeca tot ce opinia publică derutată nu trebuia să afle. In afară de cenzurarea ziarelor şi a scrisorilor, ocupaţiunea lor obişnuită era pockerul care, de cele mai multe ori, se termina la ziuă. Cât despre luptele de pe front, „ecoul lor le asurzea urechile ca nişte ciocănele de ţambal cu nume şi sonorităţi diferite: sol, sol, sol, mi bemol... fa, fa, fa, re!"

Ce importanţă deosebită puteau avea luptele de pe front pentru un cenzurist ca Mircea Băleanu? Nu ducea el o viaţă idilică în tovărăşia d-nei Lotty, gazda la care sta de trei ani de zile? Când l'a văzut Lotty întâia oară, venind să închirieze camera, i-a căzut numai decât de gât, întocmai ca în „Patima roşie" a d-lui Sorbul. Iar el o iubeşte într'una de atunci „fiindcă e caldă şi dulce ca o chiflă rumenă, abia scoasă din cuptor".

* * *

Dar luptele se inteţesc. Incetul cu încetul oficialitatea se scurge în Moldova, de teama evacuării Capitalei. Băleanu o şterge şi el, singur într'un vagon special, în tovărăşia unei doamne colonele, pe când celelalte vagoane ale trenului sunt luate cu asalt de o lume care se înghesue şi se striveşte. Căci eroul nostru e irezistibil, toate femeile leşină când îl văd. Ceeace nu-l împiedică a fi şi filozof. El îşi analizează fiecare din actele sale şi nu face un pas pe care să nu-l judece. Aşa, după dânsul, eroismul e un lucru prost, că el distruge, de vreme ce laşitatea conservă. Cine pleacă de acasă cu gândul să fie erou, riscă să nu se mai întoarcă. „Eu plec, zice el, cu gândul să mă întorc; dacă sunt laş fiindcă vreau să trăesc, atât mai bine... trăiască laşitatea!" O singură grijă îl preocupă: să găsească la Iaşi o gazdă ca d-na Lotty, colegi de cenzură ca cei din Bucureşti şi celelalte avantaje.

In gara Focşani, prima întâlnire cu Ruşii. O repede caracterizare a lor: „O deosebire există totuş: soldaţii se îmbată cu spirt ordinar, iar ofiţerii şi generalii cu rom, coniac şi la nevoe cu apă de Colonia". A doua: „chipiul deformează interiorul capului, dar conservă prestigiul aparenţei exterioare". Dar iată-i ajunşi la Iaşi. Aci capătă o odae bună, fără să fie ideală". Nu era ideală, probabil fiindcă gazda era un proprietar. Totuş Băleanu e mulţumit. Şi-a regăsit câteva cunoştinţe şi aproape a început să se creadă tot în Bucureşti. Prin mijlocirea gazdei, face cunoştinţa unui rus sentimental, partizan înfocat al ideilor noi ce aveau să disolve imperiul Ţarilor, şi cu care se împrieteneşte.

Dar iată că o veste năprasnică soseşte: *Au căzut Bucureştii şi întreaga Muntenie*. S'a sfârşit. Pentru întâia oară eroul laşităţii şi al femeilor nu poate citi comunicatul german până la sfârşit. Işi simte ochii umezi... In sufletul lui, „Capitala s'a prăbuşit cu sgomotul surd şi elocvenţa plastică a unui amestec de colori, linii, planuri şi intenţii dintr'o pictură cubistă". Şi atâta tot. La urma urmei căderea aceasta „fusese aşteptată cu enervarea firească a părintelui prevenit că o să-i rămâe copilul repetent". Şi apoi tristeţea lui Băleanu că au căzut Bucureştii nu avea nevoie de atâta consolare. Argumentul reconfortant şi hotărîtor se ivi repede în persoana Taţianei, amica Rusului, care se amorezează de dânsul. „O femee iubită, desigur, face mai mult decât toate oraşele din lume", îşi zise Băleanu. Ca bun colecţionar de femei, el izbuteşte să-i descifreze repede marca fabricei: „e o porumbiţă de porţelan străveziu..., o icoană de Panselinos şi o infantă de Velasquez, o estampă japoneză şi Olimpia lui Manet". Şi eroul nostru începe cu porumbiţa de porţelan străveziu, o idilă voluptuoasă, idilă în care se scufundă cu totul şi ultima amintire a dezastrului ţării.

* * *

Deodată, pe neaşteptate şi fără nicio transiţie, Mircea Băleanu încetează de a fi eroul laşităţii, pentru a deveni un adevărat erou. Eroismul după dânsul nu mai este „o salată de sezon", iar primele simptome de eroism" începuseră să-i gâdile sufletul ca primele dureri artritice la încheietura degetelor". Dizolvarea frontului rusesc, viziunea triunghiului morţii, retragerea în Azia, îl nelinişteşc. Apoi revoluţia rusească în propria lui ţară, eroul nostru nu o poate admite, „fiindcă mai întâi e român, apoi mobilizat la ziarul marelui Cartier al armatei, însfârşit practicant diletant al laşităţii profesionale". E în joc viaţa lui liniştită de cezurist. Şi atunci el iea repede o hotărîre vitează. Taţiana şi Rusul, amicul ei, sunt fermenţii revoluţiei comuniste care trebuie să izbucnească în Iaşi. Ei bine, Taţiana trebuie să se decidă. „In cele două terezii ale balanţei atârna deoparte egoismul sentimental, iar de alta altruismul social". Eroul laşităţii iea alură de erou. El îi ţine Taţianei un discurs înflăcărat: „Trebuie să ştim odată pentru totdeauna, îi zice el, cine sunt stăpânii Iaşilor şi ai făşiei de pământ strămoşesc rămas liber... Noi sau voi?... Noi vrem să ne păstrăm Regele şi guvernul şi suntem gata să-i apărăm până la ultima picătură de sânge". Avalanşa aceasta de eroism patriotic al lui Băleanu, fu de ajuns să convingă pe Taţiana, care, la rândul ei, convinse pe amicul ei, Rusul. Şi iată cum, prin atitudinea eroică a lui Băleanu, Iaşii au scăpat de isbucnirea revoluţiei roşii, „Să-i mulţumeşti Taţianei şi s'o respectaţi ca pe o sfântă, dobitocilor... Ea v'a scăpat!... să ştiţi..." îi sbieră Rusul.

Din acest moment, Băleanu numai e acelaş om. Accesele de patriotism îi vin acum unul după altul. Arderea spitalului dela Coţofeneşti, îi umple inima de bucurie. De existenţa acestui spital, ce-i drept, nu avusese nicio idee, căci trăise până atunci „ca un sâmbure de fistic într'o bucată de rahat Hagi-Bekir, veritabil", şi apoi Taţiana fusese pentru el „o adevărată enciclopedie sentimentală". Cu toate acestea, el nu se înşelase nici de astădată. Incendiul spitalului dela Coţofeneşti, era, după dânsul, începutul unei ere noi. Acum, situaţia noastră urma să se schimbe şi pe front şi la Iaşi... Armata germană se retrăgea. Veni armistiţiul, şi după acesta pacea dela Bucureşti. Dar ce folos? „Harta ţării se schimbase: se umflase pe o latură şi se subţiase pe celelalte; din forma unei ghete, luase forma unui cimpoiu..." Totuş eroul Mircea Băleanu era mulţumit. Era convins că „îndreptarea situaţiei noastre se datora nebunului care dăduse foc spitalului dela Coţofeneşti, şi regreta chiar că nu fusese el nebunul incendiator...

Cine a zis că Băleanu e un erou al laşităţii? Un vizionar ca dânsul, pentru care „întregirea noastră pe harta geografică este sigură" şi a cărui unică dorinţă este „ca ea să se poată face şi în viaţa de toate zilele..." Un patriot luminat care se teme că „nu vom ajunge niciodată să înţelegem optimismul unei existenţe naţionale" cât timp nu vom proclama „cu aroganţa omului care vea să trăiască, nu temerile, ci aspiraţiile noastre de mâine!..." Un iubitor de ţară care nu admite adorarea strămoşilor decât „cu intenţia hotărîtă de a face şi noi ca ei... căci cei cari trăesc adorând numai trecutul, dispar fără să poată lăsa după ei ceva demn de admirat!..."

Hotărît, o asemenea transformare de erou al laşităţii în erou al patriotismului numai în romane se poate întâlni... Totuş, de abia întors „din vilegiatură", Mircea Băleanu îşi dă seama odată mai mult „că eroismul este un fel de articol de lux, pe care nu şi-l poate introduce în suflet, nici măcar prin contrabandă".

* * *

Acesta e cuprinsul romanului *Roşu, galben, albastru* al d-lui Minulescu. Cum se vede e mărturisirea sinceră a unui suflet egoist, sensual şi lipsit de ideal, ca spectator în faţa celor mai teribile vicisitudini ale ţării sale. Că există asemenea suflete, nimeni nu se îndoeşte, dar a umplea un roman de războiu numai cu diversele atitudini ale unei „bestii" fără a o pune în opoziţiune şi cu sentimente omeneşti, este a da romanului un caracter de ferocitate pe care nu l'a avut niciodată. De sigur că d. Minulescu a simţit această obiecţiune de vreme ce a atenuat înadins, dar în mod ireal, caracterul eroului său către sfârşitul romanului.

Nici stilul d-lui Minulescu nu corespunde stilului cerut de roman. Stilul d-sale e cel gazetăresc, elegant dacă vreţi, dar lipsit de vioiciune, de mişcare. Ceea ce îl deformează mai ales, e acel abuz de comparaţii vulgare, prozaice cari repugnă într'un roman, având-şi locul aiurea. Iată numai câteva specimene pe lângă cele citate în cursul acestui articol: „Faţa umenă *ca o turtă dulce* spoită cu sirop de zahăr ars; ochii albaştri ca *sticlele de apă gazoasă;* nările ca *două lanterne de automobil;* iar degetele argintii şi roze par *două legături de sparanghel pe taraba unui negustor de legume;* buzele subţiri, uscate şi rumene *ca un cataif bine prăjit*. Sau, oraş somptuos şi ridicul *ca o baligă uscată;* soarele pare o *portocală de Jaffa;* mâna ei era albă şi rece ca *o porţie de îngheţată de lămâie...*

Am citit multe romane străine în viaţa mea, dar mărturisesc că niciodată n'am dat peste asemenea imagini hazardate. Abstracţie făcând de aceste scăderi, romanul d-lui Minulescu dovedeşte calităţi de expunere şi de gândire cari fac posibilă citirea lui până la sfârşit.

CONST. ŞAINEANU

Miezul nopţii...

A'nceput să bată'n pieptul
Turnului de piatră sură
Un ciasornic, miezul nopţii...

Bate vechia lui măsură,

Pe când gemetele-i grele
—Ca de inimă bolnavă—
Cad încet în cupa nopţii
Par'că-spicuri de otravă!...

Valul de 'ntuneric curge
Peste turn... departe'n zare,
Vremea-i picură din streaşini
Clipe, clipe... ş'astfel pare.

Inima din turnul gotic,
Un artist bătrân, ce bate
Trist, măsura unui cântec
Al vieţii, din cetate!

George Taslaoanu

Din săptămână'n săptămână

de Victor Eftimiu

Legea Teatrelor

O notiţă publicată deunăzi în pagina teatrală a „Dimineţii" anunţa că legea teatrelor va trece în curând prina Cameră şi Senat.

Reamintim, în ceasul al unsprezecilea, domnului ministru al Artelor, doleanţele autorilor dramatici:

1) Teatrele Naţionale să plătească cincisprezece la sută drept de autor (în loc de zece);

2) Orice trupă particulară, care va juca pe teritoriul românesc o piesă românească, fie în original, fie în traducere, să plătească statului în loc de 16 la sută numai zece, drept taxe.

Primul deziderat:

E nedrept ca o trupă particulară, cum e compania Bulandra, să plătească zece la sută autorului, iar Teatrele Naţionale tot zece. O trupă particulară trăieşte numai din încasările serale, în vreme ce Teatrele Naţionale beneficiază de gratuitatea localului, de zestrea lui, încălzit şi luminat, plus subvenţiile de milioane pe care le acordă statul şi comuna.

De ce n'ar folosi şi creatorii dramaturgiei româneşti de aceste avantagii?

Al doilea deziderat:

E nedrept ca Teatrul comunal din Brăila sau trupa Bulandra, jucând o piesă românească, să plătească statului 16 la sută taxe, iar Teatrul Naţional din Iaşi de pildă, să joace „Curierul din Lyon" şi să plătească numai zece la sută — fiindcă e „Naţional", adică fiindcă e întreţinut de stat.

E nedrept ca dr. Ianovici sau alt director de teatru maghiar, german sau rusesc jucând o piesă românească, să plătească zece la sută autorului, nu ştiu cât traducătorului şi 16 la sută statului. Oricât de bune intenţii or fi având trupele minoritare, le este omeneşte imposibil să ofere concetăţenilor noştri de altă limbă literatura dramatică românească: bunele lor inteţii mor înăbuşite sub taxe.

Pentru răspândirea scrisului nostru între minoritari suntem datori să le facem înlesniri cât mai mari, iar nu să acumulăm greutăţi peste greutăţi.

Orice om cu bun simţ va găsi drepte revendicările scriitorilor de teatru. Cei ce vor să le pună piedici cu orice chip, îşi pierd vreme de pomană: toate sunt vremelnice...

Lumina rămpii

Doamna Marioara Voiculescu, pentru care nu găsim destule elogii că ne-a dăruit un nou teatru, pe aceste vremuri de descurajare, când nimeni nu mai îndrăsneşte să zidească, de frica celor ce stau împrejur cu casmalele ridicate, gata să dărâme, — a unit scena cu sala prin câteva trepte, desfiinţând astfel lumina rămpii. Mai toate teatrele moderne, în Germania mai ales, au suprimat lumina artificială — venită de jos, deci ilogică — a rămpii.

Inaintea doamnei Voiculescu, Teatrul Naţional şi Teatrul Regina Maria au dat câteva spectacole fără lumina de rampă.

Dar, câte-şi trele aceste teatre au uitat un lucru: ilogică, artificială, cum era, lumina rămpii era, totuşi, lumină. Cu ce-au înlocuit-o?

Patru-cinci piese reprezentate aşa, au bâjbâit într'o penumbră crepusculară, care-a enervat publicul.

Spectatorul nu cunoaşte motivele... technice cari îl indispun, dar este neliniştit. Neputând vedea figurile interpreţilor, a pierdut cel puţin o jumătate din interesul pentru spectacol.

Când se dă lumină pe scenă, ea vine de sus, cade pe capul actorilor şi prelungeşte — evocări de cavităţi — pe obraz, umbra sprâncenelor, a nasului: dacă s'ar vedea, din sală, cât sunt de îmbătrânite aşa, artistele noastre ar da ordin imediat să se aprindă toate candelabrele, toate rampele, să se dea foc teatrului numai să înceteze sacrilegiul!

Nu, frumoasele mele doamne, nu domnilor directori de scenă: să suprimăm rampa, cum fac străinii, dar, asemeni lor, să aruncăm, din sală, prin reflectoare, lumină abundentă pe chipurile artiştilor. Această lumină venită din faţă, neutralizează umbrele provocate prin razele de sus, dela rivalţi şi cari turtesc personagiile.

De altfel, nu văd interesul suprimării rampei, când nu este nevoie ca unii actori să vie din sală şi să urce treptele.

Dacă lumina de jos s'a menţinut atâtea secole, înseamnă că a răspuns unei necesităţi: lucrurile cari durează au raţiunea lor de a dura. Ideile experimentate rămân, totuşi, cele mai sigure.

Lumina dela rampă înalţă pe actor şi nimic nu e mai util pe scenă, decât ca toate să pară mai înalte...

Aşa dar, lumină! Aprindeţi cât mai multe becuri, cât mai multe reflectoare, cât mai multe lămpi şi atunci când stingeţi o lumină înlocuiţi-o cu alte două, din altă parte...

In nici un caz să nu fie mai puţină lumină azi decât ieri, când, deja, era prea puţină...

VICTOR EFTIMIU

Ochii

Ca două spice strânse în furtună,
Sub gene lungi ei marea şi-o ascund;
Zic roiului de fluturi, noapte bună
Şi-adorm iezind suspinele pe fund..

* * *

Izvoare tăinuite de-o pădure
Ce strânge noaptea şoaptelor în foi,
Sfioşii ochi cu'ntunecimi de mure
Peste seninul cerurilor moi.

* * *

Mereu deschid fereşti, mereu le-astupă,
Să le deschidă iar în zori de zi;
Urzesc din gânduri crânguri, să le rupă
Tot vânturile lor când s'or trezi...

* * *

V'am căutat prin nopţi cu pâcle sumbre,
Prin spini, ochi mari, prin vânturi şi prin flori.
Şi multă vreme am cules doar umbre,
Cu sufletul pe aripi de cocori.

* * *

Când frunzele cădeau la noi în vie,
Amestecându-şi cu suspine ceara,
Eu adunam risipa lor pustie
Să uit că'ngrop în ele primăvara...

* * *

Crâmpeie moarte dintr'un cântec stâns,
Feştile arse'n haosul de clipe,
Visând doi ochi ca ziua blânzi, am plâns
Din lacrimi vraja lor să se'nfiripe...

* * *

Nu mai ceream nimic, cum nu cer plopii
Când toamna-i dezgoleşte şi-i îndoaie,
Doar ploile — azvârlind în geamuri stropii
Lăsau pe amintirea mea şiroaie...

* * *

Şi totuşi n'a murit credinţa'n mine...
Se stânge oare primăvara'n foi
Când peste codri galeşi toamna vine
Târându-şi striată straele prin ploi?

* * *

Ea se ascunde'n muguri să nu ştie
Ce suflete stinghere plâng afară;
Dar veselă ca apele — au să'nvie
Şi flori şi spice — ar să aducă iară...

* * *

Purtând albastrul luncilor sub pleoape
Voi aţi ieşit în calea mea râzând,
Ca două crengi de viorele'n ape,
Albaştri ochi cu cerul vostru blând...

* * *

Când îmi pierdusem şi cărări şi'ndemn
Aţi răsărit dând gândurilor mele.
Puteri să scoată sunete din lemn,
Vibrând şi frământând nădejdi ca ele...

* * *

La umbra voastră eu mi-ascund suspinul
Şi'n voi îmi văd copilăria 'ntreagă;
Mă innoesc şi cresc cum creşte crinul
Când volbura cu flori albastre'l leagă.

* * *

Furtunile, târziu, de s'or abate
Să'ntunece avânturile noastre,
Or să se'ngroape'n cerul vostru toate,
Cum se îngroapă'n mările albastre...

Const. Asiminei

Umorul meu

Cum ar scrie Claudia Millian

CONTOPIRE

Lăsaţi-mă să 'mbrăţişez zăpada,
Să mă cufund în ea cu voluptate
Cantr'un alcov pervers ce'ntinde nada
Femeilor cu simţuri torturate !

Mă doare frigul fulgilor de nea
Ce-mi cad de sus pe şoldurile goale...
Polenul strâns pe trup în mintea mea
Se metamorfozează 'n aspră zale...

Adânc pătrund în spuma fără pată
Şi îmi lipesc de-a buzelor căldură,
Cu patimă zăpada îngheţată
Ce se topeşte şi formează-o gură...

Mă înfioară golul ce tot creşte
In locul unde-am împlântat suflarea
Iar albul de zăpadă înfloreşte
Sub carnea mea ce-şi tremură dogoarea

Dispare 'n patima îmbrăţişării
Durerea ce m'apropie de tină!
Avântul meu spre marginile zării
Se tempereasă 'n fulgii de lumină..

In ritm barbar îşi vântură cascada
Prin mine sângele din toată firea!...
Mi-e contopit tot trupul cu zăpada
Şi parcă'mi simt vibrând Nemărginirea!

Virgil Huzum

CARŢI ŞI REVISTE

ION DONGOROZI: Surpriză
— SCHIŢE —
Biblioteca „Dimineaţa" No. 21.

Literatura noastră de după războ, încearcă de-abia în ultimii doi sau trei ani o revenire la proza cu care ne obişnuiseră generaţiile din urmă: accentul pe desfăşurarea sufletească a personagiului sau descrierea colorată a cadrului. Până aci literatura de răsboi epuizase toate celelalte feluri de manifestări. Impresii şi descrieri — foarte uşor şi foarte sumar prinse — ne dădeau atmosfera întunecată a răsboiului. Nu ne-a lipsit nici literatura cu tendinţă: o intretăiere de două curente deosebite: umanitarism şi naţionalism, după temperamentul scriitorului — sau, în cele mai generale cazuri, după felul acţionării autorului în timpul răsboiului. De observat că majoritatea celor cari n'au trăit viaţa de front, au rămas la exaltarea sentimentului naţional.

In anii din urmă, literatura noastră — tot după o cerinţă a răsboiului — părea că va rămâne încă multă vreme la cultivarea nuvelei scurte, a schiţei. Analizei îi ia locul sinteza puternică. 1924 aduce o surpriză nouă: romanul mai exact romanul-cronică. E un pas înainte. Nu ne lipsesc scriitori, dar ne lipseşte viziunea largă. Poate să avem curând romanul mare care să spulbere o legendă: nevroza post-bellum. Până atunci ne rămâne de preţ d. Liviu Rebreanu.

D-l Ion Dongorozi a rămas — deocamdată — la nuvelă şi schiţă. Este un povestitor încercat, poate cel mai fecund povestitor din generaţia nouă. Trecând dela atmosfera unor timpuri liniştite la epoca frământată de astăzi, d. Dongorozi este scriitorul ei: o observă atent, o descrie viguros. Toate păcatele-i sunt analizate succint, faptului divers i se dă o semnificaţie care atinge realizarea artistică.

Viziunea epică e constatată în toate cele şase bucăţi ale volumului. In „Surpriză" soţul şi soţia se leagă de nădejdea unei moşteniri care rămâne numai o iluzie. Binefăcătorul se însoară, acum la bătrâneţe, cu o fată tânără. In „Impăcare" sau „Lămurire", ca şi în „Scrisoare", lumea aceasta nouă, ridicată din noroiul celei vechi, aleargă după îmbogăţire, lux şi petrecere. Sentimentele se frâng, cinstea: o romanţă uitată. Ideologia fiecărei bucăţi în parte pare a avea o nuanţă de asemănare: veşnica nestatornicie omenească. Până în epoca nouă se vorbia despre o nestatornicie a bărbatului; refrenul a căzut din uz. Femeea e mai nestatornică azi decât bărbatul de odinioară. O mărturiseşte eroina din „Scrisoare": „La Călimăneşti fiind, solicitatorii au şi început a-mi da asalt; fel de fel de combinaţii, care de care mai ademenitoare, au prins să sbârnie pe la urechile mele. M'am avântat la început, cu gândul să fac avere, ca să-mi desăvârşesc independenţa; mai apoi, m'a prins şi încleştat vârtejul afacerilor. E şi aceasta o patimă ca toate patimile adevărate: ca beţia, ca jocul de cărţi, ca pontajele la curse... Dela o vreme, ajungi cu totul stăpânit, şi atunci nu te mai poţi descătuşa, oricât te-ai trudit. Dacă nu eşti împătimită după ceva, nu poţi pricepe sensul celor înşirate mai sus. Când ai şti câte lovituri au fost date dintre culise de mine? Când nu isbuteam prin bărbatu-meu, isbuteam la sigur cu secretarul general...."

Schiţele d-lui Ion Dongorozi, de o architectură sobră, sunt scrise cu avânt energic şi stil adecvat. Nota de realism (accentuată în „Uşurare"), mărturiseşte observaţia adâncă şi sigură a autorului, turnată într'o technică originală. Dela d. Liviu Rebreanu (din nuvele) şi până la d. Dongorozi, puntea e relativ scurtă: viguroasa analiză psihică a primului scriitor se concentrează în schiţa celui din urmă într'o sinteză perfectă.

In literatura de astăzi, schiţa de concentrată psihologie constitue genul d-lui I. Dongorozi.

* * *

C. COSCO: *Grădina lui Dumnezeu.* Editura Societăţii anonime „Eminescu". Bucureşti, 1925. Cartea d-lui C. Cosco e o culegere de schiţe uşoare, care se citesc cu plăcere tocmai că sunt scrise fără meşteşug şi pretenţii. In toate aceste, vre-o 24 schiţe sălăşlueşte un umor de situaţie, uneori prins slab, alteori conturat cu preciziune. Amănuntul caracteristic e privit în fond — analizat cu oarecari puteri de descripţie, şi cu o vioaie mânuire a dialogului. Exemplificăm: In „Gorgonzola" ne e înfăţişat un domn Ionescu care se încurcă la o ţuică şi la câteva gustări de brânză italienească, cu Popescu, Niculescu, Trandafirescu, toţi prieteni vechi dela birou, şi soseşte acasă tocmai pe la orele două. Madam Ionescu geloasă, îi iese în cale. Scuza lui domnu Ionescu nimereşte iarăşi rău:

„— Nu, dragă, ştii, prietenii ăştia... să fie...

„— Prietenii?! Da, am înţeles...

„— Da, dragă, Popescu ăla, Vasilescu, Trandafirescu... şi gorgonzola... îşi permite să mai adaoge „în glumă", Ionescu văzând că madam Ionescu nu e aşa furioasă.

„— Şi mai cine, dom'le? ţipă consoarta ca pişcată de şearpe.

„— Gorgonzola, dragă, gorgonzola!

„— Ciine?! Gor-gon-zola?! Ai înebunit? Umbli cu madame la aperitive?

„— Nu dragă, gorgonzola e... încearcă Ionescu — rece ca un sloi de ghiaţă — să dea explicaţii.

„Dar madam Ionescu, roşie numai sânge, cu buzele şi vârful nasului de ceară, e gata să-l sfâşie, rănită aşa, pe faţă, în demnitatea şi amoru-i propriu de femeie.

„— Să-mi spui, cine e desmăţata care merge cu atâţia derbedei ca voi la aperitive?

„— Ei, Gorgonzola... cine vrei să fie?

„— Să-mi spui ca să-i răsucesc cocu! S'o jumulesc! S'o jupoi! S'o desfiinţez... Că strică casele oamenilor!

„Şi madam Ionescu ţipă năucă, se învineţeşte!..

„— S'o bag în răcori! S'o fac praf! S'o fac ţăndări! Uite-aşa!

„Şi svârle o farfurie de pe masă...

„— S'o mănânc! îşi sfârşeşte, extenuată, strigătele madam Ionescu.

„— Mănânc'o, dragă! convine, în sfârşit să termine gluma, Ionescu... Mănânc'o! Poftim, ia-o de-aici!..

„Şi Ionescu îi arătă un pacheţel în care adusese şi acasă, ca probă, pentru macaroane, o bucată din brânza italienească — gorgonzola.

Toate celelalte schiţe se menţin la acelaş nivel: „O cafea", sau „Nu s'a prins", „Din cauza şefului" sau „Părinţi" — sunt bucăţi de bună literatură. O mai largă semnificaţie a anecdotei şi un stil mai plasticizat ar ridica valoarea volumui.

* * *

LES NOUVELLES LITTERAIRES (14 Février) o scurtă privire asupra poeziei germane contimporane publică *Charles Reber.* Proza — aceea de sub moda expresionismului — şi-a sfârşit epoca, iar susţinătorul ei, *Kasimir Edschmidt*, e considerat în toată Germania ca un „acrobat deştept". Tendinţa poeziei germane contimporane — scăpată şi ea în parte de sub formula expresionismului — sunt revoluţionare sau umanitariste: poeţii rămân reprezentanţii tipici ai unui mediu social post-belic; — minunat prilej pentru demonstrarea teoriei lui Taine. — Taller, de pildă, stă în atenţia actualităţii prin aceea că este interpretul poetic al faptelor politice şi sociale la ordinea zilei.

Iată însă — cum se întâmplă întotdeauna — că nu toată lumea scriitoricească a Germaniei e bântuită de noua furie. O sumă de poeţi au rămas la formele şi — în parte — la obiceiurile vechei inspiraţii, a aceleia care e de fapt şi mai aproape de artă: *Else Lasker Schüler* (o femee). *Paul Cassirer, Daubler.* Dar ceeace-i pune însă sub unghiul contemporaneităţii şi-i leagă oarecum de curentul la modă este acea dragoste pentru tot omul, pentru omenirea întreagă. Verbul a iubi e conjugat, în Germania, la toate modurile şi timpurile, pe toate scenele, în toate romanele şi versurile tinerilor scriitori. Poezia germană de astăzi exprimă, după cum spune Kurt Pinthus *„Die Menschheits daemmerung"*, „Crepusculul umanităţii". Pentru poeţii germani umanitatea e prieten şi duşman; e lăudată şi batjocorită. *Toller*, unul din reprezentanţii acestei „epoce de prăbuşire" scrie:

Centrul al Universului, omul?
De ce nu mai bine rândunica?
Ridicaţi-o, ridicaţi dar.
rândunica
Pe tronul celei de a şaptea zi.

Cealaltă lature, a prieteniei, a laudei, o reprezintă *Franz Werfel*, predicatorul unirii între oameni, a Evangheliei oamenilor:

Omule, orice-ai fi tu, negru sau acrobat
dorinţa mea e să fiu frate cu tine.

E o poezie prea puţin sensibilă — spune Charles Baudouin, prea mult aspră, care atinge uneori un lirism sarcastic şi apocaliptic în care vibrează ecouri din *Zarathustra.* In aceasta este caracterizată toată poezia germană contimporană.

* * *

GANDUL NOSTRU (Ianuarie—Februarie) încheie al treilea an de existenţă. Cu mare greutate îşi fac loc revistele de provincie. Tiparul şi hârtia; doi duşmani de temut cearcă să înăbuşe flacăra entuziasmului. Dar — spune prozatorul *G. M. Vlădescu* în articolul său de fond — „revistele de provincie, sunt, fără discuţie, cea mai clară şi cea mai categorică expresie a idealismului, după cum idealismul e prin excelenţă un apanagiu al tinereţii. Hârtioarele acestea, cari es la iveală de 7—8 ori pe an, tipărite jalnic într'un format minuscul şi cu'n cuprins sfios până la naivitate, închid între paginile lor puţine, seninătăţi şi avânturi cari nu sunt cunoscute decât de umilii sămănători ai lanurilor noastre spre cari nici un ochiu „cu autoritate" nu priveşte"...

Tot despre aceste reviste „de provincie" scria mai anul trecut d. *A. de Herz:* „Răsfoindu-le... ai impresia că stai de vorbă cu o rudă sau un prieten venit de departe... Dar din gura lui, cad lin, neforţat, cuvintele simple ale omului obişnuit, în orăşelul lui tăcut, să gândească mai mult decât să vorbească şi în fiecare vorbă aduce o adiere curată şi sănătoasă din acele ţinuturi unde clevetirea rămâne în cafeneaua cu biliard cârpit"...

Hotărât, revistele noastre de provincie, înseamnă pentru actuala mişcare literară, un îndreptar cinstit şi temeinic. De aci se recrutează forţele, de aci pornesc ideile generoase şi inspiraţiile adevărate. Dacă majoritatea lor stau sub nivelul artei pure, tot se întâmplă — rar de tot, e adevărat —, să răsară, plin de viaţă şi seninătate, scriitorul de talent, care „va însemna" odată. Poezia cere contemplare, cere viziunea limpede a unui organizm întreg pe care suntem deprinşi a-l numi „natură". Oraşul, cu atmosfera lui bolnavă, coboară contemplaţia spre interior; poezia aceasta e mai sensibilă, mai intimă, dar nu e poezia mare. Iată de ce atenţia noastră întreagă e îndreptată spre licăririle cinstite ale provinciei.

„Gândul nostru" publică în No. acesta două schiţe bune (Ion Dongorozi: Impăcare; Al. Alexandrescu: O lovitură de graţie) şi un fragment-schiţă de roman de *Adrian Pascu* în care naturalul e îmbrăcat într'o plastică adecvată. Din poezia „Primăvară" a d-lui *Emil Bărbulescu* reţinem aceste două versuri:

E aeru 'ncropit şi-o linişte de parcă
Plutesc pe-un lac prea calm, în legănări de barcă...

Restul trădează oarecare nesiguranţă în redarea tablourilor şi în susţinerea momentelor care încorporează stările sufleteşti. O puternică notă originală în poezia de concepţie „Cântec de schelet" de *Radu Gyr:*

...De-aceea, şi acum, pe groapă
doar bojii cresc şi mă îngroapă
în burueni cu umbre grele...
mi-i sufletul crescut în ele!..

Până aci ideea reprezintă „Renaşterea" din volumul „Linişti de schituri". Se completează însă cu cele ce urmează:

...Eu, care-am plâns în lungu-mi drum,
Cum râd acum, cum râd acum!..

. . . .

...Uhu, uhu!.. Pământ bătrân!..
Schelet am fost, — schelet rămân!..
Eri, m'ai hrănit, — azi, te hrănesc
Ca tine pe-alţii-i descojesc...
Sunt cu-aluatul tău, la fel!..
...Azi, putred hoit — eri, putred ţel,
Căci şi în „om" mă cunoscui
Scheletul sufletului lui!..

Scheletul lui...
Scheletul lui...

Versuri, proză şi teatru semnează d-nii: Paul I. Papadopol, Gr. Veja, Sandu Teleajen (fragment din „Moşnenii" reprezentat pe scena Naţionalului din Iaşi) Enric Furtună şi Valentin Al. Dorian.

La cronică d. *G. M. Vlădescu* relevă „cu justeţă" neastâmpărul literar al unui domn certăreţ dela o gazetă din Capitală.

* * *

IDEEA EUROPEANA (15 Februarie) d. profesor *Charles Drouhet* închină un articol poetului francez *Ronsard*, dela naşterea căruia s'au împlinit în toamna trecută 400 de ani. Reproducem un crâmpei caracteristic pentru cunoaşterea originalităţii poetului care năzuia o întrecere a lui Pindar şi Petrarca:

„Renunţând la dulcegăria rafinată a lui Petrarca, la metafizica platoniciană a amorului, la mitologia şi la figurile sale de stil complicate, Ronsard adoptă, după cum recunoaşte el însuşi, un stil dulce în drăgălăşia lui, expresiuni familiare sau simple, potrivite pentru rostirea unor simţiri într'adevăr încercate şi a unei pasiuni sincere. Deşi de foarte multe ori se adresează elegiacilor latini, unicilor poeţi din aşa zisă antologie greacă, sau contimporanilor italieni, bizantini sau flamanzi ce întocmiseră în latineşte, limbă care pe atunci, în secolul Renaşterei, era limba universală, limba în care scriitorii aparţinând naţionalităţilor celor mai diferite puteau să se înţeleagă, totuşi Ronsard nu se sfieşte a se adresa chiar poeziei naţionale populare. Cea mai cunoscută, de oarece e şi cea mai frumoasă, din poeziile culegerii pentru Marie, e o bucată de felul cântecelor numite *aube* sau *aubade* în vechea poezie franceză. E drept că aceste cântece a zorilor înfăţişau mai ales despărţirea amanţilor care nu vor să fie surprinşi şi pe care cântul ciocârliei şi primele raze ale soarelui îi vesteşte să renunţe la îmbrăţişările lor. Cuvintele pe care Romeo de pe balcon le spune Julietei în chemarea nemuritoare a lui Shakespeare, cântul strident al ciocârliei care vine să pună capăt întrevederii lor secrete, sunt un ecou al aubadelor vechilor poeţi francezi, sunt reminiscenţele unui gen poetic care se răspândi în tot apusul Europei. Dar alături de această formă, ca să zicem aşa clasică a aubadei, existau altele: versurile adresate de un amant către iubita sa în faptul zilei, salutarea sa graţioasă şi urările sale pentru ziua cea nouă a fericirei lor. Pe această temă a vechei poezii franceze, a brodat Ronsard sonetul său"...

La „Cronică" o serie de observări foarte juste.

SOCIETATEA DE MAINE (22 Februarie) cu un interesant articol al d-lui *Petru Draghici* despre „Filosofia lui Jean Jaurès" din care scoatem această preţioasă caracterizare a ideaţiunii de care era pătruns sociologul francez:

„Jaurès cunoştea bine filozofia germană. Teza sa latină de doctorat se ocupă de originele socialismului la Luther, Kant, Fichte şi Hegel. De asemeni era pătruns de filozofia lui Plato şi a lui Renan. In teza sa principală, care tratează despre *realitatea lumei sensibile* sunt desvoltate toate ideile sale filozofice. Pe această bază filozofică şi-a construit el întregul sistem social, căci în toate discursurile şi scrierile sale anterioare întâlnim necontenit acest fel de-a judeca lumea. Dar chiar faptul că Jaurès şi-a retipărit teza în 1905 probează implicit valoarea pe care o ataşa el acestor idei de unitate şi penetraţiune universală care se rezumă în axiomele: I. „real este ceeace este inteligibil" şi 2. „nu există acţiune fără reacţiune". Deci o normă nouă de panteism. Filozofia aceasta este evoluţionistă şi idealistă în acelaş timp. Ea este evoluţionistă dată fiind infinitatea de acţiune de care dispune existenţa (l'être) şi idealistă pentru că ea nu se poate produce decât conform principiului armonic (l'infinie puissance), care este Dumnezeirea şi care se caută necontenit pe sine în această haotică ascensiune spre ideal. Tocmai în interpretarea naturei şi-a principiului divin, în chiar această căutare incesantă a unei realizări tot mai perfecţionate constă sublimul existenţei noastre"...

In restul numărului: „Şi iarăşi, şi iarăşi Eminescu" de d. *G. Bogdan-Duică* şi „Cronica Teatrală" de Vladimir Nicoară.

* * *

CLIPA (22 Februarie) publică un frequent — rămas inedit — din piesa Făt-Frumos" a d-lui *Horia Furtună.* Il reproducem întreg pentru frumuseţea inspiraţiei şi armonia minoră care-l învălue:

Frunză albă, frunză albă de stejar,
Spune-ne că viaţa, viaţa nu se pierde
Ci se 'ntoarce 'ntr'alte frunţi ca 'ntr'un altar
Cum se 'ntoarce 'n orice codru frunza verde
Frunză albă, frunză albă de stejar.
Frunzuliţă tristă, roşie de fag,
Spune-ne că lumea, lumea nu 'nţelege
Când murim cu toţii pentru visul drag
Şi că lumea 'n suflet, visul ni-l culege
Frunzuliţă tristă, roşie de fag.
Şi tu frunză, frunză galbenă de plută
Spune-ne că moartea, moartea e uşoară
Când te smulge vântul toamnelor tăcută
Şi porneşti prin lume ca o aripioară
Frunzuliţă, frunză galbenă de plută.

In restul numărului interesante articole: „Corneliu Moldovanu, critic teatral" de d. M. Dragomirescu, „Oncle Anghel" (Panait Istrati) de T. Ulmu, „Realism şi pornografie" de N. I. Herescu şi „Cronica plastică" de Horia Igiroşanu.

* * *

SAPTAMANA literară şi artistică (Ploeşti — 12 Februarie) publică o schiţă „La Tărăşeni" de *Gh. Chivăran-Răsvan* şi versuri de *Const. Goran* şi *C. Zancu*, din ale cărei „Desnădejdi" scoate versurile:

Tot sufletu-mi era odinioară
O creangă înflorită de cais
Ce'şi trimetea în orice Primăvară
Spre cerul larg — buchetele de vis...!
Şi'şi desveleau aşa de răzătoare
Spre soarele de vară sânii lor!
Şi adormiau gândind la vremea 'n care
Vor închega tot rodul viitor.

* * *

CUVANTUL LIBER (28 Februarie) *M. Menicovici:* Note despre teatru, *Camil Petrescu:* Mimetism stilistic.

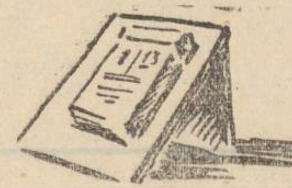
* * *

RAMPA (2 Martie) *Vion:* „Panait Istrati Intim": Panait Istrati la Nissa, Viaţă şi preocupări, Cum scrie, Traducerile în româneşte, Ce lucrări pregăteşte, Cum şi-a început cariera, Aduceri aminte, Corespondenţa.

* * *

MIŞCAREA LITERARA (28 Februarie) *D. Nanu:* Literatura şi Religia, Experienţa mistică; *Perpessicius:* Menţiuni şi medalii, critice, D. Iacobescu.

GEORGE BAICULESCU

Pagini alese

Surpriză...

Fragment

D-l Samoil Cosăcescu, înghemuit într'un colţ al tramvaiului, priveşte când galeş, când zâmbitor, prieteneşte, la ceilalţi călători. Sângele îi furnică prin tot trupul, iar ochii-i lăcrămează ca şi când l'ar îngloda ceva. Huruitul tramvaiului, măcinat pânăla uruială în găoacele urechilor, îi face bine. Ar vrea să ţină drumul ista ceasuri şi iar ceasuri. La Cassa de Depuneri, 2 fără 25. D-l Samoil Cosăcescu tresare şi se încruntă.

„Să te-aţii acu băete la scălfăneală!" şi dinaintea ochilor, i se iveşte cucoana Luxiţa cu mâinile 'n şolduri, şi cu faţa acră. La o cotitură a tramvaiului, gându-i sare dintr'odată din loc. „O jum'ate dă pelin, 4 porţii dă icre şi una de şvaiţăr, 173 dă lei, (e vorba de rândul dela urmă, pe care l-a plătit dumnealui)... cât dracul să fi pus tâlharu pelinul? dar şvaiţărul?" D-l Samoil Cosăcescu scade dintr'odată şi cu glas tare, 173 de lei, din sporul cuvenit pe luna întreagă.

— Ei... pst..., pst...., nene Ghiţă! Am ceva azi?

— Este dom'le şăf!

— O fi numai jurnalul?

— Ba e şi-o recomandată.

— Din Piteşti?

— Aşa-mi se pare

D-l Samoil Cosăcescu tresare. Apucă plaivazul zorit, semnează pe recipisă numai un *S.* — scotoceşte în portofel ca să cinstească pe factor, şi cum nu dă peste mărunţiş, îi întinde o hârtie de 20, din cele pe care le păstrează de frumuseţe în despărţitura cea mică din dreapta. Scrisoarea primită e chiar dela Tache Fonful din Piteşti. D-l Samoil Cosăcescu se birue dela început. „Nu frate, nu, o deschid acasă".

— Mărgăritare... Mărgăritărele, barosanule!

D-l Samoil Cosăcescu se opreşte la câţiva paşi de ţigancă, se 'ntoarce şi cumpără un buchet mare de lăcrămioare. Restul de 2,50, îl lasă întreg ţigăncii.

— Salve, Siţule!

Cucoana Luxiţa fredonează un fox-trott la modă, uitându-se distrată pe fereastră: semn că-i îmbufnată tare.

— Ce, eşti supărată, puiule?.... Daa?

— Nu ţi-o fi ruşine să-ţi fie... ceasurile 2! Ptiuu... cum mai miroşi a băutură!

— Ei, gustai şi eu cu băeţii... am luatără azi sporu cel nou... e vorba să ne dea şi leafa cu toate accesoriile ca gratificaţie dă sărbători, minte cu seninătate d-l şef de serviciu Cosăcescu.

Cucoana Luxiţa se mai înseninâ par'că.

— Da' de bucheţelu ăsta ce zici d-ta? şi-i întinde cu dreapta buchetul de lăcrămioare, pe care-l ţinea până atuncea ascuns.

— Frumoase-s Lică, frumoase! şi cucoana Luxiţa îşi îngroapă faţa 'n flori, trăgând cu nesaţ mireasma.

— Ei, ce-mi dai tu, ca să-ţi spun acu şi-o veste bună?

— Te-au avansatără Lică? şi cucoana Luxiţa îl înlănţue pe după gât.

— Nu acu', la toamnă... sigur la toamnă... mi-a arătat secretarul general şi tabloul, minte din nou d-l Samoil Cosăcescu.

— Atunci ce-i? Spune-mi odată!

— Ce-ai zice tu, puicuţo, dacă ne-am trezi de sărbători cu Tache?

— De, ce să zic? Ştiu şi eu? înalţă din umeri M-me Cosăcescu.

— Cum adică, tu nu pricepi ce poate eşi dintr'o astfel de combinaţie? Nu? Zău nu? Cap de femee, tot cap de femee, dom'le!

— Lică!

— Ei, nu te supăra soro... glumesc şi eu ca omu.

D-l Samoil Cosăcescu explică neveste-sei, mai mult prin gesturi decât cu vorba, tot planul urzit, accentuând mai ales asupra izbânzii lui sigure şi imediate. Pe faţa cucoanei Luxiţa, se poate ceti din ce în ce mai lămurit, mulţumire şi admiraţie.

— Uite şi răspunsul! şi d-l Cosăcescu flutură pe sub nasul neveste-sei, epistola recomandată a milionarului din Piteşti.

— Hai! citeşte-odată bre omule!

— Las' după masă, că acu'i târziu tare, cearcă s'o necăjească d-l Samoil.

— Nu-i târziu, hai!

— Adineaori par'că spuneai.....

— Haida, nu mă fierbe fără de apă!

— Mă pupi atunci?

— Te pup.

— Dulce?

— Dulce.

— Pă gură?

Cucoana Luxiţa ca să rupă odată tocmeala, îl sărută apăsat pe buze.

— Par'că miroseam a băutură?

— Te 'ntreci cu gluma. Să ştii că mă scoţi din pepeni!

— Ei, hai atunci că citesc..., zău citesc!

Intr'adevăr, d-l Samoil Cosăcescu îşi scoate ochelarii din toc, îi potriveşte sus pe spinăruia nasului şi se porneşte pe cetit. (Noi transcriem scrisoarea, trecând şi peste ortografie, şi peste punctuaţie).

Piteşti, 15 Aprilie a. c.

Dragă verişoară, şi stimate vere Lică!

Mai întâiu şi mai întâiu, doresc ca mica mea epistolă, să vă găsească veseli şi sănătoşi. Aflaţi despre mine că sunt pă picere şi afacerile îmi merg f. bine. Vă mulţumesc pentru invitaţie, dar nu pot veni la Bucureşti, pentrucă de Dumineca Tomii fac nunta. Mă însor cu sora dă caritate care m'a îngriijt. E săracă, dar frumoasă şi are o inimă dă aur. Copilul — un păcat dă fată mare — l-am înfiat Sâmbăta trecută. E tare cuminte şi deştept. (Il cheamă Nelu ca şi pe Nelu vostru). Dacă vreţi să veniţi dă nuntă, aş purta eu bucuros toată cheltuiala. Nu vă supăraţi dă propunere; ştiu eu ce 'nseamnă un biet lefegiu în ziua de azi, şi-apoi o spun din toată inima. Cristos a înviat şi la mulţi ani!

Vărul D-v., *Take Fofianu.*

— Mamă, nu mâncăm azi?

Nelu rămâne în prag, proptit cu umărul drept de uşor, uitându-se lung, întrebător, când la tată-său, când la mamă-sa.

ÎNSEMNĂRI

Biblioteca „Sămănătorul" reapare

In cursul războiului, a început să apară la Arad, o bibliotecă de popularizare: „Sămănătorul”, condusă de profesorul Victor Stanciu. Alături de „Românul”, ziarul partidului naţional şi „Pagini literare”, revista literaţilor români din Ardeal, a fost cea mai puternică lectură românească pe vremea aceea, când vigilenţa brutală a procurorilor, nu admitea nici o „abatere dela ordinea” impusă de baionetele lui Conrad von Hözsendorf şi Hindenburg.

„Sămănătorul” a publicat în numerile dintâi lucrări de Al. Ciura (schiţe din război...), I. Agârbiceanu (Din viaţa preoţească... schiţe), Emil Isac (Ardealule, Ardealule bătrân — poeme în proză), diverse opere de popularizare de profesorii dr. I. Lupaş, dr. Al. Borzea, dr. I. Mateiu, Victor Stanciu, etc., o antologie a scriitorilor români, poeziile lui M. Eminescu, Alecsandri, Andrei Murăşanu, etc. şi numerile fiind tipărite cu îngrijire şi accesibile prin ieftinătatea lor, aveau un succes remarcabil de librărie.

Biblioteca de popularizare „Sămănătorul” publicată de Tipografia Diecesană din Arad, va fi continuată... Editorii au hotărât, că opera atât de utilă, să o continue. Pentru a nu se acuza de „regionalism”, ea se va adresa şi scriitorilor din vechiul regat.

Conducerea publicaţiei o are un fin şi delicat poet al Ardealului: d. A. Cotruş, cunoscut şi din paginile „Adevărului literar şi artistic”.

Ar fi de dorit ca „Sămănătorul” să republice operele scriitorilor ardeleni aproape uitaţi, cum erau: Sorcova (V. Oniţiu), I. Borcea, Al. Bogdan, I. Pop Reteganul şi dacă d. Cotruş va frunzări prin colecţiile vechi ale „Tribunei”, „Familiei”, „Gazetei”, etc., va găsi mult material demn de-a fi retipărit.

Cine a fost adevăratul Harpagon?

Eroul „Avarului” a fost descris după cineva, pe care l'a cunoscut Molière. Se crede că adevăratul Harpagon era Prezidentul de Champrond.

Burghez bogat, membru în Parlament, unde prezida anchetele în 1665, adică trei ani înainte de reprezentarea „Avarului”, d. de Champrond, era obiectul de râs al parisienilor, când îl vedeau trecând într'o trăsură cu pernele roase de molii, trasă de două mârţoage, numai pielea pe os, condusă de un vizitiu ţăran. Toată lumea povestea cât de sărăcăcioase erau primirile la acest domn nevoit, de pricina situaţiei sale, să dea serate.

Ca şi Harpagon, văduv, el se recăsători la 70 de ani cu o fată tânără şi foarte săracă. Povestile Frosinei din piesă, trebue să fi fost inspirate din ceeace spunea lumea în jurul acelei căsătorii. Cheltuelile tinerei căsătorite se socotesc la o sută de scude pe an, şi biata fată, ca să economisească lumânarea, s'a angajat să se culce iarna la şapte şi vara la nouă seara. Soţul zgârcit a mai anunţat-o că darurile lui, la diferite ocazii, nu vor întrece suma de zece scude!

Molière

D. de Champrond nu locuia la Paris decât o parte a anului. Avea o moşie şi o stăpânea, după obiceiul vremii, cu dreptul de viaţă şi de moarte. Dacă însă un om de-al lui făptuia o nelegiuire aiurea şi era condamnat la moarte, tot după legile existente, trebuia să fie executat la el. Un oarecare Jean Dignеau se făcu vinovat de o crimă, arestat la Chartres şi condamnat la spânzurătoare. Parlamentul confirmă condamnarea şi trimite pe vinovat spre a fi executat pe moşia lui Champrond şi pe cheltuiala acestuia.

Prezidentul, speriat de ceeace i se întâmplă, scrie vechilului său că există lângă biserică un pom putred, care poate sluji drept spânzurătoare şi că a văzut în grajd nişte frînghii destul de bune ca să poată susţine câtva timp un trup de om. Adaogă că în nici un caz nu admite tăierea altui pom, precum nu e dispus să plătească frînghia adusă de călău. Scrisoarea se termină cu regretul că criminalul n'a fost condamnat la o biciuială în public, pentru că în acest caz lucrurile deveneau mai puţin costisitoare.

Culmea acestei poveşti rezidă în faptul că Champrond pentru a nu plăti drumul criminalului dela Chartres până la locul execuţiei, îl luă pe Dignean cu el, în trăsura lui!

Frumoasă călătorie! Iată un lucru la care şi Harpagon ar fi renunţat.

D. de Champrond avea şi spirit. Se crede că Molière a împrumutat multe din vorbele care umblau din gură în gură. Bolnav rău, aproape să moară, el spuse soţiei sale: „Bag de seamă că doctorul îmi prelungeşte boala ca să mă ruineze. Cred c'ar fi mai bine să terminăm cu doctoriile şi să lăsăm natura să mă vindece gratis!

Intr'o zi d-na de Champrond, refuzată, când ceru ceva, începu să plângă şi să strige ca Louison din „Bolnavul Inchipuit” că are să moară. Prezidentul răspunse: „Nu te frământa de geaba. Mi s'a prezis că voiu avea trei neveste. Cum d-ta nu eşti decât a doua, e firesc să mori înaintea mea.

Mişcarea literară în Finlanda

Poporul finlandez coprinde două naţionalităţi. Alături de trei milioane de Finczi trăesc trei sute cincizeci de mii de Suedezi. Fiecare naţionalitate îşi vorbeşte limba ei proprie. In consecinţă literatura finlandeză se prezintă sub un dublu aspect: fincz şi suedez. Relaţiile cu Suedia durează de mai bine de şase secole (1157—1809) şi civilizaţia finlandeză s'a desfăşurat alături de cea suedeză, superioară din toate punctele de vedere.

In prima jumătate a secolului al nouăsprezecilea. Finlanda începe să aibă o poezie a sa, o poezie patriotică, inflăcărată, ca şi viaţa politică a poporului.

Regele poeziei finlandeze, Iohan Ludvig Runeberg (1804—77) exaltează cu o incomparabilă însufleţire, curajul demn, spiritul de sacrificiu al poporului său în lupta pentru onoarea lui şi a patriei. Zachris Topelius (1818—98) descrie într'o limbă de infinită delicateţă poetică, frumuseţea plină de tristeţă a Finlandei. El închide în poezia sa o armonie şi o culoare necunoscute înaintea lui şi exprimă tot ceiace are sufletul finlandez mai divin în dragoste ca şi în suferinţă.

Pe când Runeberg şi Topelius dau Finlandei poeme nemuritoare, Ellias Lonnrot (1802—84) domesticeşte muza lirică fineză. Poemele lui lirice **Kantele** şi **Katevala** inaugurează literatura fineză. A fost supranumit chiar, părintele acestei literaturi.

După Runeberg şi Topelius, succesiunea nu fruntea literaturii culte revine lui **Wecksell Iulius** (1838—1907) şi lui **Alekis Kivi** (1834—72) cari s'au făcut cunoscuţi mai mult prin dramă. **Kivi a dat literaturii: Kullervo, Cismarii comunei** şi primul roman: **Cei şapte fraţi.**

Când temerarul Karl August Tavastjerna (1860—98) poet liric şi romantic, leagă literatura suedeză de mişcarea naturalistă din 1880, Finezul **Juhani Aho** (1861—1921) ridică acelaş steag; el perfecţionează stilul prozei şi astfel ultimele obstacole ale propăşirii literaturii fineze sunt înlăturate.

La începutul acestui secol însă avântul literaturii suedeze scade. Finezii se ridică în timp ce Suedezii stăteau pe loc. Aşa s'a făcut nivelarea planului estetic al acestor două popoare.

Când romantismul ajunge şi în Finlanda, în prima decadă a celui de al douăzecilea secol Iohannes Linnankoski (1869—1913) urmează calea începută de Lonnrot. Cântecele sale se perpetuează în ecou peste toată imensitatea lacurilor şi fluviilor ţării. Atunci pentru prima oară, tânărul Mikaël Lybeck (născut în 1864) iese din limitele de convenţional şi se face vestit prin intensitatea sentimentului şi lapidaritatea exprimării. Aduce adâncime şi vigoare în timp ce Linnankoski triumfă prin elanul vertiginos al fanteziei, isbucnirea vocabularului şi câmpul larg şi calm în care-şi desfăşura arta. Opresiunea rusă (1899—1917) inspiră pe Gripenberg şi pe Hjalmar Procopé. Este o nouă producţiune de literatură patriotică. Nemulţumiţii răsvrătiţi sociali găsesc în d'Arvid Morne poetul lor preferat.

In anii din urmă se resimte din nou influenţa lui Tavaststjerna şi a lui Lybeck. Talentul cel mai remarcabil este prozatorul **F. V. Sillampaa** care a scris **Hiltu şi Ragnar** roman; **Protejaţii îngerilor** în care se oglindesc toate suferinţele poporului şi **Sfânta mizerie,** opera capitală a lui Sillampaa, în care reconstitueşte înlănţuirea de circomstanţe interioare şi exterioare, cari au aruncat proletariatul în vârtejul de arme al bolşevismului în 1918.

Dintre poeţii moderni se disting: Iacob Tegengren, poet liric, Emil Zilliacus, poet şi eseist, Ragnar Ekelund şi Ture Ianson, primul poet liric, celălalt romancier. Tinerimea expresionistă nu s'a evidenţiat decât prin Edit Sodergran.

Basm fantastic de Hauptmann

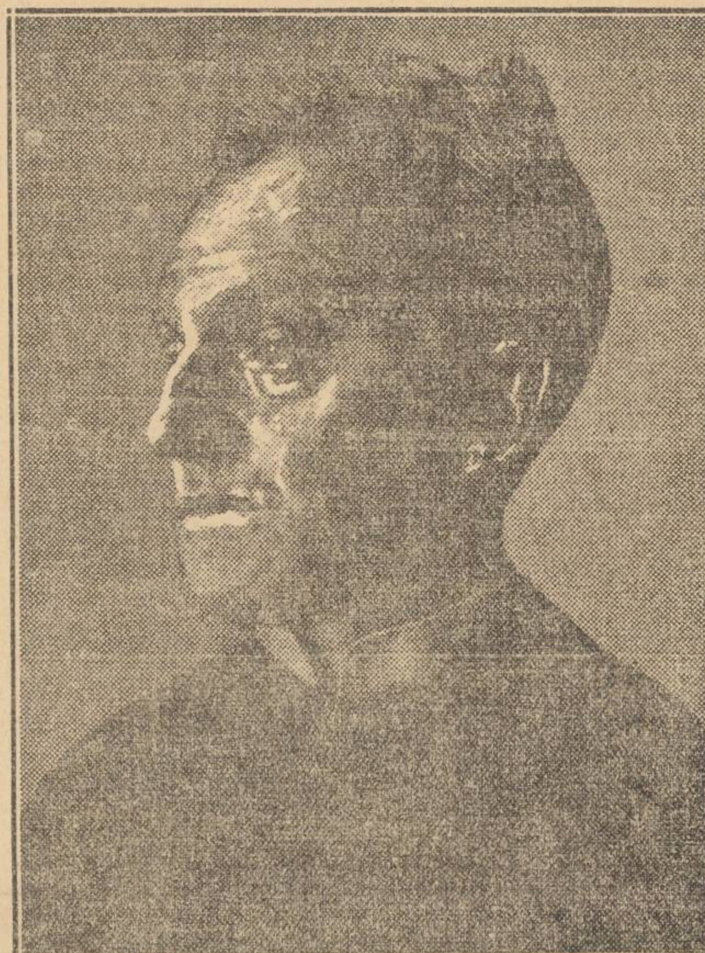
Gerhart Hauptmann a început să scrie înainte de 1890 şi deveni celebru cu drama intitulată „Inainte de răsăritul soarelui” jucată la Berlin în 1889. Reprezentaţia a provocat scandal. Naturalismul strălucea, pe vremea aceea, în plină splendoare şi novatorii germani contopiră la un loc ideile lui Zola cu ale lui Ibsen şi ale lui Tolstoi. Din acest amestec au dat la iveală o doctrină pentru care piesa lui Hauptmann devenea o elocuentă mărturie. Cu vremea, naturalismul dramaturgului luă o formă mai personală şi în „Ţesătorii” n'a mai rămas urmă de influenţă streină. Piesa aceasta se rezema pe o observaţie directă a naturii şi a oamenilor, în vreme ce, prima piesă, era un amalgam de note ştiinţifice şi sociologice. Tot ce a scris mai târziu după formula „Ţesătorilor” a reuşit. „Rosa Bernd” este o întunecată idilă ţărănească. Geniu îngrijorat de curentele intelectuale, artistice şi morale ale epocei, el le-a cercetat pe toate. Din această pricină opera lui Hauptmann n'are unitate. Ea rămâne ca un fel de microcosm în care se reflectă cu precizie toate tendinţele urmărite în ultimul timp de literatura germană.

Naturalismul german influenţat de scandinavi a alunecat spre simbolism, aşa încât în „Clopotul scufundat” găsim simbolouri şi alegorii care dovedesc cât de mult a vrut poetul să nu fie considerat simplu naturalist. O dorinţă de abstract începu să încolţească în acest scriitor, care neîntrecut în redarea realităţii, s'a îndepărtat de ea ca să pătrundă cât mai adânc în lumea visurilor. Astăzi nici nu se mai preocupă de realitate şi de adevăr. Noua sa lucrare, o poveste filosofică: „Insula bunichei” ni-l arată sub aspectul unui pur estet.

Hauptmann revine asupra unei teme, care s'a banalizat: insula părăsită. Originalitatea ficţiunei constă în faptul că naufragiaţii ajunşi pe această insulă din oceanul Pacific, după o imensă catastrofă, aparţin sexului femenin, cu deosebirea unui copil foarte mic. Iată câteva sute de femei de naţionalitate şi educaţie diferită, silite de împrejurări să se unească pentru a îndeplini actul pe care Spinoza îl numea „o perseverare a fiinţei”.

E un prilej pentru Hauptmann de a clădi o utopie şi de a descrie, uneori cu ironie, tabloul unei societăţi mai mult sau mai puţin ideală. Femeile acestea au mania organizărei raţionale şi sistematice şi discută asvârlindu-şi una alteia argumente metafizice. Nici nu s'a instalat bine în insulă, nici n'au căutat să-şi satisfacă primele nevoi ale unui trai nou şi incomod, dar au creat o Academie care lucrează la un dicţionar.

Cele trei femei, în mâinile cărora celelalte au încredinţat guvernarea coloniei sunt trei literate, trei intelectuale. Ana Paechtel, pictoriţă cu mare reputaţie la Berlin, Rodberta Kalb, scriitoare care a colaborat la „Revue des Deux-Mondes”, fiica unui tată german şi a unei mame franceze, şi în sfârşit frumoasa Laurencia Hobbema, admirabilă ca fizic, ca moral şi ca seriozitate.

Hauptmann

Scopul lor e să se arate capabile de a conduce societatea.

Sforţările „guvernului femenin” sunt descrise de Hauptmann în chip strălucit. Ţara femeilor are legi blânde. Prezidenta nu e ostilă moralei, le admite pe toate „cu condiţiunea să nu limiteze drepturile simţurilor”. Ea n'are iarăşi nimic contra religiei atâta vreme cât nu se coalizează cu morala.

Aceste două păreri sunt bazele statutului din insula doamnelor. Totul se simplifică prin faptul că un singur sex legiferează pentru acelaş. O singură dificultate se iveşte cu privire la Phaon, singurul copil de sex bărbătesc scăpat din naufragiu. Aşa de pildă naufragiatele au obiceiul să se scalde în comun şi copilul întreabă pentru ce e lipsit de această plăcere.

Un accident mai grav intervine foarte curând. Lipsa bărbaţilor şi grija că societatea va pieri fără ei, devine o preocupare generală, până într'o zi când cetăţeanca Babeta Lindeman, — explicaţi-vă fenomenul cum veţi dori — anunţa că va deveni mamă. După câteva luni ea naşte un băeţel căruia îi dă numele de Krichna, divinitate barbară.

Incetul cu încetul asistam la naşterea altor copii, graţie unei minuni, pe care preşedinta o explică prin prezenţa unui zeu glumeţ care se apropie de femei sub înfăţişarea unui şearpe îndrăgostit. Toată lumea se sperie. Copii masculini sunt închişi într'un loc depărtat al insulei, unde chiar dela vârsta de cinci ani fondează o colonie a lor, mai bine organizată şi mai serioasă din toate punctele de vedere.

Contactul între cele două colonii când apar băeţii, frumoşi ca nişte zei, sub conducerea lui Phaon, e momentul culminant al dramei.

MARUNTE:

— A apărut la „Alcalay & Co.” a doua ediţie din „Atlantida” lui Pierre Benoit. Traducerea e lucrată de d. C. Zamfirescu.

— Ultimul număr din revista *„Omul liber”* publică două articole inedite: „In drum spre Rusia” de *Alexandru Moisi,* celebrul tragedian german şi „Intre patrie şi umanitate” de *Panait Istrati.* In acelaş număr literatură de: Leon Feraru, Victor Aradi, Eman. Cerbu, Eugen Relgis, Sarina Cassvan-Pas, George Lemeny şi George Mihail Zamfirescu.

— La „Maison des Français” din piaţa Lahovary No. 1, au început Dumineca trecută o serie de conferinţe în limba engleză, care se vor continua în modul următor: 8 Martie, O călătorie în deşerturile Arabiei de Colonelul S. Butler; 15 Martie, Poezia populară engleză şi română, în comparaţie şi contrast, de d. Marcu Beza, conferenţiar la Universitatea din Oxford şi membru corespondent al Academiei Române; 22 Martie, Teribilul Meck, piesă într'un act de Charles Rann Kennedy citită de căpitanul L. I. Gorst; 29 Martie, Evoluţia dramei engleze de miss Frances Woodcock. Inceputul conferinţelor: orele 4 d. a.

— Prima conferinţă din ciclul organizat de revista „Omul liber” va avea loc Duminică, 22 Martie, când d. *Eugen Filotti* va vorbi despre „Tradiţionalismul în artă şi politică”.

— A murit la Paris literatul *Jacques Rivière,* director al revistei „La nouvelle revue française”.

— S'a înfiinţat după modelul Soc. Scriitorilor români o societate nouă, aceea a „Scriitoarelor române”.

— Premiul literar al Cartaginei a fost decernat scriitorului R. P. Delattre.

— Premiul instituţiei „Académie d'Humour” a fost dat anul acesta lui *Georges Armand* pentru cartea lui de pastişe: Le parfait plagiaire.

— A apărut No. 9 din revista „Gândirea” cu următorul sumar: Tradiţionalism de *V. Zaborowschi,* La Mânăstire de munte de *Lucian Blaga,* Viermele şi Turnătorul de *V. Ciocâlteiu,* Neculai Milescu de *Tiberiu Moşoiu,* Grădina lui Teocrit de *Marcel Romanescu,* Miniaturi de Zaharia Stancu, Iată, a sunat ceasul de *Cezar Petrescu* şi Marius Bunescu de *Oscar Walter Cisek.*

— Incepând din ziua de 8 Martie, Ateneul popular din Iaşi va reîncepe propaganda culturală prin oraşele şi satele Basarabiei. Primul oraş vizitat va fi Bălţi unde d. *M. Sadoveanu* va conferenţia despre „Ion Creangă”.

— A apărut „Ştefaniada”, epopee istorică naţională de Ioan Pop. Florantin.

— Michel Dumesnil de Gramont a tradus în limba franceză placheta lui Gorki: Lénine et le paysan russe” care adună la un loc amintiri şi un studiu asupra mujicului rus. Portretul lui Lenin este viu şi omenesc.

— Numărul 3—4 din „Cosinzeana” aduce colaborarea d-lor: *Ion Gorun:* „Mai tare crucea...”, *Teodor Murăşanu:* „Bunătate amară”, *Mihail Lungeanu:* „Râul Doamnei” şi *Const. Graur:* „Balada pescarilor”.

— A apărut în franţuzeşte un nou roman al lui *Tagore* intitulat: „A quatre voix”.

— Romanul pentru copii: „Suflete de viteji” al d-lui *N. Batzaria,* a apărut în editura „Cartea Românească”.

— Sub tipar în Biblioteca „Dimineaţa” No. 22: *Sandu Teleajen:* „Poveştile lui Hinu Ion”.

— *Luigi Pirandello* — ale cărui piese bizare se joacă acum la Paris şi au stârnit atâta vâlvă şi discuţie, şi din cari două sunt acum în repetiţie şi la noi, la Teatrul Naţional şi la Teatrul Mic — e un tot atât de original şi vestit nuvelist şi romancier.

O minunată mare nuvelă a lui apare în *„Lectura”* No. 4. de mâine.

Colecţia lui de nuvele a fost poreclită „Decameronul secolului al XX-lea”.

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar” (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. de HERZ.

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala” Alcalay Lei 30

A apărut În româneşte
EDIŢIA II-a
Chira Chiralina
de PANAIT ISTRATI Preţul Lei 50

Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE MARŢI
Pagina Teatrului

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

PURGO
BAYER

ANUL VI. — No. 223

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. ÎN STRAINATATE

Duminică, 15 Martie 1925

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

„Un glas din altă lume"

de G. GALACTION

Așa se întitulează crâmpeiul de spovedanie și de visare pe care mi-l trimiți. In scrisoarea d-tale ai uitat sau n'ai voit să spui, deplin, care îți este numele și unde locuești... Dacă ai fi făcut-o, răspunsul meu ar fi fost numai pentru d-ta și n'ar mai fi trecut prin vămile imprimeriei. Primește-l acum așa cum este.

E adevărat. Scrisoarea d-tale, aiurită și dureroasă, nu e cea dintâi, în gen, pe care o primesc. Cu părere de rău, mărturisesc că răspund foarte rar sau deloc. Intâi, nu am destulă vreme. Al doilea, am scris prea multe scrisori în viața mea... Al treilea, mai totdeauna răspunsul este inutil sau pricinuitor de inutilă corespondență.

De data aceasta, în răspăr cu cele de mai sus, încerc să dau un răspuns. Mai întâi, iată ce mă face să reacționez: In scrisoarea-anexă la „Un glas din altă lume", spui că te adresezi „poetului" Galaction. Faci mare greșală, Doamnă! Poezia nu poate să lecuiască durerile pe cari mi le spovedești. Inchipuirea, visurile și drăgălășiile artei sunt deapururi neputincioase să dea sufletului nostru cumpăt și statornicie. E un adevăr foarte vechiu, pe care omenirea, de două mii de ani încoace, l-a tot probat și sigilat, dar pe care îl uităm mereu, ca să ni-l aducem aminte—și nu toți—de abia când ne răpune suferința.

Cine ești d-ta? De unde vii? Incotro te îndreptezi?... Probabil că nu voi ști niciodată. Ți-au căzut în mână câteva din paginile mele și ai făcut să se ridice și să trăiască pe ele — flori de volubilis, pe niște gratii de gard—tainele sufletului d-tale. Vanitas vanitatum! Sunt mii de ani de când poeții amestecă imaginile și stihurile lor cu durerile inimilor noastre. Și iată-ne, azi, tot dornici, tot setoși, tot neîmpăcați, ca și odinioară în teatrul care-l asculta pe Sofocle.

Demersul d-tale e caracteristic. Imi scrii: „Eu vin către Dv. să vă povestesc o durere și vin cu credința că mă veți asculta și înțelege... Vă trimit aceste umile rânduri, rugându-vă, de este posibil, să faceți din ele o poveste, pe care s'o citească cineva... cineva, de a cărui urmă nu mai știu".

O, iubită și necunoscută soră! Iartă-mă că transcriu și imprim această mică, sfioasă și nespus de atingătoare dorință a sufletului d-tale! Nu sunt vinovat decât în parte, fiindcă dacă mi-ai fi spus unde să-ți răspund, răspunsul l-ai fi știut numai d-ta. Dar iarăș trebuie să-ți declar adevărul că atari dorințe și atari stări sufletești sunt atât de frecvente printre noi, încât, iată, taina d-tale este taina noastră a tuturora.

G. Galaction

Ce ai câștiga d-ta și ce ar câștiga acela a cărui urmă ai pierdut-o, din torsul celei mai frumoase povești din lume? Poezia este un izvor care nu stâmpără niciodată setea noastră, ci mai vârtos ni-o ațâță: cu cât bei cu atât ai mai bea.

Ai citit vreodată Evanghelia Sf. Ioan? Există, în această evanghelie, un episod subjugător: întâlnirea și convorbirea Mântuitorului cu femeia Samarineancă. Intâlnirea și convorbirea au loc în Samaria, lângă străvechea fântână a Patriarhului Iacov. Acest episod are atâta profunzime de înțeles și atâta eternă actualitate, încât este în sine, pentru învățătura creștină întreagă, ceeace este — pentru un inel de aur — diamantul înscăunat pe el.

Femeia Samarineancă venise să ia apă dela fântână. Domnul îi spune: „Oricine bea din apa aceasta va înseta din nou. Dar cel ce va bea din apa pe care îi voi da-o eu, se va face în el izvor de apă izvorîtoare întru viața vecinică" (Ioan 4, 13—14).

Sora mea de suferință și de vis, fântâna Patriarhului Iacov este fântâna pământeștilor noastre bucurii și mulțumiri. Oricât am bea din apa lor, setea noastră rămâne zilnic nestinsă. Poezia și arta izvorăsc din aceeaș fântână a Patriarhului. Numai apa care vine din izvoarele Evangheliei stâmpără de istov setea inimei și răcorește de arșița acestei vieți. Știai, până acum, adevărul acesta? Se pare că nu. — „Un glas din altă lume..." ar însemna, la prima vedere, că inima d-tale simte și suprapune existenței de azi una care va să vie. Dar poate să fie numai o expresie uzuală, care nu rimează cu certitudinile cugetului d-tale.

Oricum, ceeace-ți spune „glasul din altă lume" îmi este o dovadă că ești nefamiliară, cu mângâerile și cu asigurările Mântuitorului. Cum vrei să țes povestea mea cu asemenea elemente? O, draga mea, faci parte din acea lume numeroasă și nenorocită pentru care porțile mohorîte ale morții stau veșnic zăvorîte. Cum să te scot din această amară greșeală? Soră scumpă, ai rămas în urmă — în urmă cu toți *înaintații, progresiștii* și liber-cugetătorii ceasului de față! — ai rămas în urmă cu aproape o mie nouă sute de ani. N'ai auzit niciodată imnul nostru de biruință?. „Christos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le!...". N'ai auzit niciodată interpelarea Sf. Pavel: „Moarte, unde este biruința ta? Moarte, unde este boldul tău?" (1 Corinteni 15, 55).

Voești mângâierile artei. Pot oare să-ți ascund adevărul, într'o pricină atât de duhovnicească? Nu mai cred în ele! Asta fără convingeri spiritualiste și poezia fără treptele unei lumi mai bune, viitoare, seamănă, pentru mine, cu acei trandafiri ologi, neputincioși să se ridice, dacă o mână iubitoare nu le-a așezat, la timp, spetezele sau aracii necesari.

Cât de mult aș vrea să-ți folosesc! Cât de mult aș vrea să risipesc negurile și lâncezelile sufletului d-tale! Pentru d-ta și pentru mii de surori ale d-tale și ale mele adun învățătură, icoane și note multe, toate menite să alcătuiască, într'o zi, cartea mea cea din urmă, cartea mea cea mai frumoasă. Dar cine știe dacă va fi s'o văd, vreodată, aevea!

Umblu destul prin țară. Port cu mine o geantă de călătorie, obosită și veche de un sfert de veac, dar în ea — veșnic fragedă! — comoara Sfintelor Scripturi. Am trecut deunăzi și prin Brăila d-tale și voi mai trece.

Caută-mă și găsește-mă. Sunt nevrednicul urmaș al Celui ce a zis: „Indrăznește fiică!" (Matei 9, 22).

—o*o—

Mângâere

Pe Valea plângerii
La ore sfinte,
Coboară îngerii
Printre morminte.

Flori, ca luminile
Ne'mpresuratului,
De pe'nălțimile
Din Raiul Tatălui;

Din nalturi, stelele,
Ca fermecate,
Işi plâng mărgelele
Inchiciurate.

Flori,—ca să spulbere
Noaptea sicriului
De 'ngheț, de pulbere,—
Din Raiul Fiului:

Şi felurita lor
Lumină lină
Lăcașul morților
Il însenină

Şi cântă îngerii
Aleasa oră
Când lumea plângerii
Cu-a lor e soră.

Adus-au tinerii,
Veniți solie
Din lumea ținerii
Minte'n vecie:

Iar în cămările
Obidei, jelei,
Pătrund cântările
Pe raza stelei;

Străbat prin desele
Pâcle-ale somnului,—
Şi fețe vesele
Se'nchină Domnului.

V. DEMETRIUS

—o*o—

N'am fost nimic și voi sfârși...

N'am fost nimic și voi sfârși...
Pământul
Bătrân cu mult 'nainte de-aț trăi,
De-a-l ține 'n mâni, de a-l gândi,
A fost — și'n urma mea va fi,
Atunci când îmi va amuți
Cuvântul...

Sânt trecător
Asemeni florilor ce mor,
Asemeni stelelor ce cad,
Asemeni apelor ce din isvor
Pornesc și cresc și scad...
Sânt trecător
Şi lutul nu îmi e decât un vad...

Pribeag sânt eu, dar te iubesc,
Şi floarea o culeg în cinstea ta
Din drumul meu prin vadul pământesc...

Eu floarea o culeg în cinstea ta
Căci vreau, când înspre tine-mi voi luà
Din nou drumul în zori
Spre-a ți-o'nchinà,
Să-ți spun cu glas de dor îndeplinit:
— In lumea 'n care-am pribegit
Sânt flori, sânt numai flori...

MIRCEA GHEOGHIU

—o*o—

UŞURARE

— SCHIȚA —

de ION DONGOROZI

Văpaia nămiezii de Iulie, a 'ncremenit în toropire toată firea.

Când și când, trosnește sec câte-o cracă uscată, se dejghioacă vreo păstae, ori se destramă în silă dinspre vatra satului, schelălăit de câine însetat.

Hurrrr.... Hurrr... dup... sdrup.... din crucea cerului, și-aproape din senin, se desferecă stingher huruit de grindină.

Bolnavul — Dumitrache Smoală — crapă cu greu pleoapele încleiete, rostogolește de două ori albul ochilor, și clempănește uscat din melița fălcilor. Pe prag, muerea a tresărit scurt dela brâu în sus — mai mult o ihneală — a bălăbănit de două ori capul, și leșietă de oboseală, și-a proptit din nou bărbia de furca pieptului.

Hurrrr... dup...

Dumitrache Smoală horcăe în foalele pieptului:

— Saf... Saf... Saftoo... Fă... Făăă!

— Ce-i?

— Apă... mor...

Safta-i întinde ulcica cu apă depe căpătâiul laviței.

Dumitrache, răsucit pe dreapta, o duce cu greu la gură, soarbe odată numai, și cu buzele încleștate, se oțărește și-i dă drumul de se face țăndări pe podele.

— Adă... răci... Dumnezăii...

Cu sufletul la gură s'a întors muerea dela fântână. Dumitrache Smoală gâlgâe, cu înecuri și sughiț, jumătate din ulcică.

— Dumitre... Dumitrache omule... să chem pe părintele, rostește muerea mai mult în șoaptă, și ferind privirea. Bolnavul se oțărește tot, sgârcește în tremur crețurile feții și horcăe sugrumat:

— Chiamă!

* * *

Dumitrache Smoală din Lipcani, bolește greu de 5 săptămâni de zile. Toate leacurile din lume, le-a 'ncercat Safta, dar degeaba; de alaltăeri, de pela toaca dintâi, îi sfârâe și i se topește vlaga dintr'ânsul, de-i poți ghici sfârșitul fără să dai greș. La spital n'a vrut să meargă, oricât s'au trudit ele muerile să-l înduplece ori să-l amăgească. Dumitrache Smoală e fruntaș în satul Lipcanilor, așezare veche și coprinsă pe malul drept al Prutului, la două poște și jumătate de târgul Fălciului. In vremea lui, Dumitrache Smoală a fost crâșmar, dar după ce și-a „rotunjit" suma, a desfăcut crâșma, și s'a apucat cu temeiu de plugărie.

E socotit de lume — și poate pe drept cuvânt, — ca om sgârcit; deaceia nu i se poate cântări averea, iar traiul lui în casă, e traiu de om cu puteri mijlocii. Când a luat-o pe Safta de nevastă, el era om copt, de 40, 41 de ani; dânsa, copil de 15, ba și-aceia poate neîmpliniți. Deși purta fusta scurtă și nu pășise încă la horă, flăcăilor le sfârâia călcâile după fată, iar pețitorii și 'ncepuseră a călca pragul tușei Gahița. Dintre toți, cumpănind și iar cumpănind, tușa Gahița s'a oprit la Dumitrache Smoală; așa o îndemnase inima ei de mamă și femee necăjită tare. Nunta s'a făcut de Sf. Arhangheli cu masă mare și băuturi la toartă. Doi ani de zile, traiul lor a fost traiu potolit. In sufletul ei, Safta era mulțumită — și pe sfânta dreptate — căci era socotită în Lipcani printre nevestele cele chiabure și frumoase. Că n'avea belșugul care s'ar fi cuvenit pentru puterile unuia ca Dumitrache Smoală nu simțea, și nici nu putea simți, căci prea mare fusese sărăcia în căsuța tușei Gahița, spânzurată ca un bob de chiciură tocmai pe păretele râpei lui Iftodor, negru ca tăciunele. In al treilea an, când Dumitrache Smoală a simțit c'ar fi ceva între muere și părintele Todoriță Bâlcu, tânăr și bălai ca unul din sfinții zugrăviți de maestrul lipovan din Bolgrad, și-a eșit din sărite și așa a rămas într'o parte până acu la bolire, adică 14 ani de zile, poate și mai bine de 14.

In iarna dintâi, au tremurat de frică și Safta și părintele Toader, căci Dumitrache se lăuda pe toate drumurile și 'n gura mare, c'o să le descarce în tidvă câte un plumb de lup „ca să-și poată bate mendrele pe cea lume". Cu vremea însă, și-a mutat românul nostru gândul dela omor, și-a 'nceput să-și bată muerea — bătae soră cu moartea — numai așa, ca să-i stâlcească frumusețea trupului, să numai îmbie ochiu și inimă de bărbat.

In nebunia lui, uitase sărmanul, că dragostea cea adevărată, dragostea cu temeiu, n'are ochi să vadă, și ca atare nu se poticnește ea de-un fir de păr alb, de un creț mai mult pe față, ori de-o vânătae făcută înadins.

De ieri, de când se topește mai rău Dumitrache Smoală, Safta numai are astâmpăr; tare îi teamă să nu 'nchidă cumva ochii, negrijit de față bisericească. Știindu-i meteahna, a trimis la părintele Nae din Vălureni, dar părintele Nae e purces de o săptămână la Iași cu fie-sa pentru operație; a trimis și la părintele Gafton din Urzicuța, dar părintele Gafton are damblagită de pe la Sf. Gheorghe jumătate de trup, așa că nu se poate urni din pat. Văzând și văzând Safta cum stau lucrurile, și înboldită și de visul de as'noapte, și-a luat inima în dinți de dimineață, și cu glasul aproape pierit și cu capul spânzurând spre piept l'a întrebat:

— Să nu chem pe părintele, Dumitre?

— Ce zici?

— Pe care?

— ?

— Hm? Care?

— Pe părintele Toader... de!

Aicea Dumitrache a gemut odată din adânc să se dejghioace și s'a buhăvit la fată așa de tare de năvala sângelui, de-a crezut biata femee că-i și plesnește vreo vână.

Inaintea prânzului, cam pe când se sfârșește sfânta leturghie, l-a întrebat pentru a doua oară; a tăcut chitic dar a răsuflat parcă mai greu și mai întețit.

A treia oară, simțindu-și pe semne sfârșitul prea apropiat, și-a călcat pe inimă și s'a înduplecat.

* * *

— O fi dormind?

— De, știu eu?

Safta se apropie în vârful degetelor de pat:

— Doarme părinte!

Tac amândoi și se privesc pe furiș, cu fereală, ca doi vinovați puși fără voia lor, unul în fața celuilalt.

— Fă-i o rugăciune de ușurare părinte!

Părintele Toderiță Bâlcu își desface patrahirul, îl petrece pe după gât, așează binișor potirul pe capătul laviței dinspre ușă, proptește lingurița de buza pocăitului, desface la mijloc ceaslovul, și 'ncepe pe nas și făr' de suișuri, rugăciunea:

„Doamne miluește, Doamne miluește, Doamne miluește!" Dumitrache Smoală holbează ochii, cască șuiu și-și hurducăe moalele capului în slobozirea unui sughiț. Părintelui Toderiță i s'au încleștat parcă fălcile, iar inima își îmbulzește ticăitul, tocmai sus, în coșul pieptului, retezându-i când și când răsufletul.

„Doamne miluește, Doa..."

— Eși!... câne... eși! Vreți să mor... hai?... să-mi tocați banii?... să vă faceți mendrele?... hă?... Eși... eși afară câne! și cârja repezită cu puteri de om teafăr, a nimerit pe părintele Toderiță în umărul drept, s'a răsucit din drum, și-a vărsat pe laviță potirul cu împărtășanie. Pe marginea patului, frânt moale pe-o coastă, cu privirea aiurită și cu gura plină de clăbuci și măzăriche de sânge închegat, Dumitrache Smoală horcăe acum:

— Vină... vină 'ncoa... cățea!

Safta se apropie de pat ca 'mpinsă din spate de-o putere cu mult mai presus de puterile ei, sgârcite de groază.

— Na!... Na!... și cu amândoi pumnii, pe jumătate încleștați, o izbește odată, de două ori cu sete nepotolită, în obraji.

Se prăvale apoi butuc în curmezișul patului, svâcnește de trei ori din umeri și din greabănul cefei, cască fălcile șuiu, dă ochii peste cap, și-și dă însfârșit sufletul, împăcat și ușurat.

ION DONGOROZI.

—o*o—

MIMI PINSON

Monoclul

Lui Mihail Sadoveanu,
pentrucă a scris „Oameni din lună"

Eu m'am născut schilod
la suflet și la trup:
au poezia nu-i nevroză
Când nu-i proză?"
și ochiul ce tânjia mereu
spre infinit
au n'a voit să-l pedepsiască Dumnezeu
când i-a scurtat vederea,
de l-a silit să vadă 'n preajma lui
ce nu mi-l învățase prevederea?

Cu zarea strâmtorată,
dacă 'ncerc
și azi să mai ajung ce mă desparte,
de-mi potrivesc monoclul pretențios
ca să privesc o leacă mai departe,
pricep că e zadarnic
și mi-l scot:
în jurul meu rămâne-acelaș cerc;
de ce asi îngroșa prin sticlă toate,
când totul este gros în juru-mi,
tot?
Și 'n zarea care 'ntr'una se închide,
— de nu-mi găsesc ca Milton paradisul —
te simt tot mai aproape și te pipăi,
Mimi Pinson,
tu, dorul și tu, visul!

Te simt cu ochii 'nchiși,
plutind în sânge,
înfășurată 'n sufletul meu cald,
topită 'n vrerea mea
sau ea în tine, —
văd tulbure și nu știu bine,
Mimi Pinson!

Și dacă gându-ți stă și nu pricepe
din ce se 'nchiagă dorul mai adânc,
cum s'a urzit și unde 'ncepe —
e că, simțindu-ne adânc,
îmbătrânim,
și ne surprindem,
ne ghicim
și mergem în acelaș pas
spre țintirim.

Și dacă toate au în lume rost
și-am scris aceste versuri plângând pe ce am fost,
e că în poala Domnului
s'a nimerit un bob nerod,
de m'a făcut la suflet și la trup
schilod.

MARCEL ROMANESCU

—o*o—

Valoarea literaturii româneşti din Bucovina

Cari scriitori bucovineni ar putea intra într'o istorie a literaturii româneşti?

de C. LOGHIN

Am citit cu mult interes: Istoria literaturii româneşti de d. Petre V. Haneş, care a părăsit de curând teascurile tipografice. Cartea aceasta mi-a provocat un sentiment de bucurie şi altul de intristare. M'am bucurat, pentrucă in sfârşit s'a dat un manual de popularizare a literaturii româneşti, care va inlesni mai ales elevilor şi studenţilor cunoaşterea scriitorilor români.

M'a incercat însă şi un gând de întristare, pentrucă am constatat că au fost trecuţi cu vederea unii scriitori, cari nu merită această uitare. Mă ocup numai de o lature a acestei uitări şi vreau să spun că au fost neglijaţi unii scriitori români, pe cari întâmplarea i-a aruncat să trăiască şi să scrie în Bucovina. Din toţi scriitorii bucovineni, abia doi au găsit un modest loc în această istorie. Sânt Aron Pumnul şi Dimitrie Petrino, cari cu toată origina lor ardeleană respective basarabeană rămân scriitori ai Bucovinei. Incolo nici un alt scriitor bucovinean n'a găsit un loc cât de umil în această istorie. Nu facem din aceasta o vină d-lui T. Hanes, ci numai o constatare. Vina am trebui să o aducem bucovinenilor, cari după şase ani dela Unire încă n'au putut să popularizeze pe scriitorii lor în aşa fel, încât să fie cunoscuţi în toate părţile româneşti. Vedem că acolo unde s'a grijit de cu vreme de popularizarea scriitorilor români dintr'o provincie alipită, ei şi-au găsit un loc însemnat şi în această istorie a literaturii româneşti. Astfel bunăoară scriitorii Basarabiei, pe cari d. Haneş i-a popularizat intr'o istorie specială a literaturii basarabene, au fost consideraţi şi în această istorie în măsură foarte largă.

Ceeace nu s'a făcut până acuma, va trebui făcut în viitor. Fără a avea pretenţia de a repara în întregime această greşală, care o repetăm încă odată se resfrânge asupra bucovinenilor, voesc să atrag atenţia asupra unor scriitori bucovineni, cari vor trebui luaţi în vedere pentru orice istorie a literaturii româneşti.

Cel mai vechiu scriitor bucovinean, pentru care vrem să revendicăm un loc în viitoarea istorie a literaturii româneşti este

Vasile Bumbac.

A început să scrie dela 1860 şi a scris foarte multe poezii. Dar opera sa poetică este răsleţită prin ziarele, revistele şi calendarele acelui timp şi nici până astăzi nu s'a găsit o mână care să adune partea bună a ei.

Acest poet, despre care a mai fost vorba în paginile acestei reviste (în Nr. din 9 Aprilie 1922), a scris poezii de dragoste, ode, elegii, fabule, dar mai isbutite sunt cântecele sale. In ele cântă anotimpurile, dimineaţa şi seara, viaţa de ostaş, vânător, pescar, păstor, plugar, etc. Sunt poezii uşoare şi curgătoare cari, armonizate, au devenit repede populare.

Partea lui tare sunt baladele. Ele sunt scrise după modelul sărbătoritului poet de pe atuncea, V. Alecsandri. Ca şi acele ale maestrului său, baladele lui V. Bumbac sunt versificări de poveşti sau de tradiţiuni din popor, chiar în factura scrisului popular. Astfel după o tradiţiune populară culeasă din timpul Bicazului de Al. Russo, poetul V. Bumbac scrie o lungă baladă: Piatra Corbului, care ne aminteşte de: Sentinela română a lui V. Alecsandri.

Dacă în multe din aceste poezii V. Bumbac ne apare ca un discipol mai mult sau mai puţin talentat al lui V. Alecsandri, să nu se creadă că el n'a creiat o operă profund originală, care să-i poarte numele peste veacuri. El vrea să împlinească visul generaţiei entuziaste dela mijlocul secolului trecut, dându-ne un fragment de epopee românească. Poartă titlul: Descălecarea lui Dragoş în Moldova, epopee proiectată în 12 cânturi. Au apărut numai 2 cânturi (în „Foaia Societăţii", Cernăuţi, a V-a, Nr. 1—2 şi Nr. 6—12), scrise în alecsandrini modificaţi de câte 13—14 silabe. In ele V. Bumbac ne descrie cum maramureşanul Dragoş hotărăşte să pornească cu o ceată de luptători în Moldova, pentru a elibera pe „fraţi" de sub jugul barbarilor şi o întocmi o ţară nouă.

Spaţiul restrâns nu-mi îngădue să fac o analiză a acestei merituoase încercări de epopee care a fost scrisă între 1868—1869, dar nu mă pot răbda să nu dau un pasagiu, prin care un erou al acestei epopei fixează atât de sugestiv graniţele României de astăzi, când spune:

Noi sântem ce bem apă din Tisa nisipoasă
Şi cei ce bem din Nistrul cu maluri pripuroasă
Şi cei ce jos se scaldă în Istrul cel bătrân
Şi cei ce sus prin sânul Carpaţilor se ţin
Şi pasc pulpoase turme.

După cântul al doilea V. Bumbac se opreşte, fără a continua. N'a avut cine să-l încurajeze. Publicând inceputul acestei epopei într'o revistă din Bucovina, care nu era citită peste hotarele ei, V. Bumbac i-a săpat singur mormântul. In mediul bucovinean nici odată n'a îndrumat şi nici n'a încurajat pe un scriitor bucovinean.

Aceste 2 cânturi însă sunt de ajuns, pentru a evidenţia valoarea poetului Bumbac. In acest fragment de epopee, turnată în versuri de o armonie gravă, admirăm încă până astăzi limba: o limbă viguroasă, arhaică, cu termeni evocători ţărăneşti, cu nume bătrâneşti, cu epitete homerice, cu reuşite plăsmuiri noui de limbă, aşa că V. Bumbac poate fi rânduit cu onoare între plăsmuitorii limbei poetice româneşti. Să nu se uite că aceste calităţi linguistice vin dela un predecesor al lui Eminescu şi dela un fost elev al lui A. Pumnul care în primele sale încercări poetice este atins puternic de influenţa pumnilistă.

Din epopeea antică V. Bumbac a împrumutat întreg sufletul epic cu versuri de bronz, cu eroi de calităţi supranaturale, cu vorbe sforăitoare, cu vervă retorică, cu gesturi largi, cu descrieri ample, cu atitudini demne. Acţiunea se petrece într'un cadru sublim, idealizator până la exagerare. De sigur că în atâta strălucire românească, V. Bumbac nu putea să nu strecoare cu intenţie şi idealurile mari ale epocii sale ca de ex. ideia unirii, de care sunt însufleţiţi aceşti eroi, descălecători de ţară.

Comparată cu celelalte încercări de epopee, apărute până atunci, precum este „Mihaida" lui Eliade-Rădulescu şi „Povestea povestelor" a cavalerului C. Stamati, cea de a doua de sigur necunoscută poetului nostru, cutez să o afirm fără teamă de exagerare că fragmentul lui V. Bumbac este superior acestora şi până azi cea mai izbutită încercare de epopee românească.

Chiar dacă am sacrifica tot restul operii lui V. Bumbac, la care n'am amintit numeroasele sale traduceri din poeţii clasici latini şi elini, V. Bumbac, chiar numai pentru fericita sa încercare de epopee, va trebui să figureze în orice manual de istorie a literaturii româneşti.

Un alt poet bucovinean, care nu s'a îngropat într'o revistă bucovineană, ci şi-a scris poeziile în „Convorbiri literare", — deci neglijat pe nedrept — este

George Popovici, care a scris sub pseudonimul T. Robeanu. Acest bărbat, care a jucat un rol atât de românesc în politica Bucovinei, şi care a lăsat un nume şi în ştiinţa românească, şi-a cucerit un loc şi în literatura românească. In puţinele-i clipe de răgaz a publicat, în „Convorbiri literare", la intervale mai mari, un ciclu de poezii reunite apoi de o mână necunoscută, probabil de St. O. Iosif şi D. Anghel, într'un mic volum de: Poezii postume, cari au apărut la 1910 în Biblioteca Minerva.

Gingaşul sentiment al amorului de isvorul de inspiraţie pentru cele mai multe din poeziile sale. Când dragostea lui l'a părăsit şi el nu poate găsi mângâere în iubirea altora, T. Robeanu, ca şi maestrul său M. Eminescu, îşi caută pentru moment un loc de refugiu în trecutul nostru istoric, în „colb de file". Astfel T. Robeanu ne dă şi puţine poezii epice, în care ne învie multe figuri istorice cum este puternica evocare a voevodului mort, care vrea să iasă la divan în vechia-i strălucire. Dar şi aceste reminiscenţe istorice, cele mai dragi imagini „în crierii necopţi", au fost numai „ tinere iluzii", a fost numai o „vedenie 'n delire", pentrucă azi

„noi avem alte idealuri".

De sigur că cea mai frumoasă poezie epică străbătută de un biruitor sentiment lirico-romantic, rămâne celebra sa „Novelă de castel".

Poezia lui Robeanu, spre deosebire de cea a înaintaşilor săi D. Petrino şi V. Bumbac, este o poezie concentrată şi senină. El a prins în versurile sale inspiraţii spontane, gesturi abia schiţate, momente aruncate în fuga condeiului. El n'a adâncit un subiect, dar l'a simţit: poezia lui este spovedania sinceră a unui suflet gingaş. El a adus în poezia Bucovinei mai ales desăvârşirea formei şi în această privinţă poate fi pus alături de M. Eminescu. Şi în alte privinţi aceşti doi poeţi au puncte de atingere. Amândoi au fost firi impresionabile, amândoi au îndurat loviturile nedrepte ale sorţii, amândoi s'au sbuciumat în valurile nestatornice ale vieţii, amândoi au vădit aceleaşi preocupări de istorie şi filozofie, amândoi au gustat desamăgirile iubirii şi amândoi au avut parte de un sfârşit tragic. In poezia amândurora e ceva din spiritul veacului care moare. De aici se poate explica asemănarea ce o simţim în poezia acestor doi poeţi. De aceea T. Robeanu rămâne un Eminescu al Bucovinei şi un bun poet al literaturii române. Nici el nu poate lipsi dintr'o istorie a literaturii române.

Bucovina a mai avut câţi-va prozatori de talent, cari nu trebuie neglijaţi. Ei apar, fireşte, mai târziu decât poeţii. Cel mai vechiu prozator de talent al Bucovinei este

Iracile Porumbescu.

Acest zelos preot, care în tinereţe a fost secretarul de redacţie al ziarului „Bucovina" (1848—1850), martorul ocular al frământărilor politice ale acestor ani, prietenul intim al lui V. Alecsandri şi altor pribegi cari poposeau în Cernăuţi, a început prin a publica versuri în ziarul „Bucovina". S'a avântat şi la balade pe care i le-a „îndreptat" chiar însuşi V. Alecsandri.

Dar nu atât aceste puţine poezii încălzite de un romantic patriotism, opera tinereţii sale, ar trebui să-i facă un loc în istoria literaturii româneşti, ci mai de grabă proza sa care este opera maturităţii. Ea este scrisă la bătrâneţe (1880—1896). Bucăţile sale de proză literară au fost adunate de d. Leonida Bodnărescul şi publicate sub titlul: Scrierile lui Ir. Porumbescu (partea I, Cernăuţi 1898).

O parte din aceste scrieri cuprinde amintirile autorului din timpul copilăriei şi adolescenţii. El înţelege să ne redea fidel şi amintirile altora şi astfel ne dă neintrecuta şi admirabila povestire, cea mai bună din Ir. Porumbescu şi un mărgăritar al poeziei române până astăzi, care poartă titlul „10 zile de haiducie (un episod din anul 1815 în Bucovina)".

Mai importante însă sunt acele amintiri ale autorului, cari pe lângă partea lor pur artistică mai aduc şi preţioase amănunte pentru istoria politică şi literară. Sunt amintirile din scăpătatele vremuri dela 1848. Fiind unul din martorii oculari şi promotorii acelei inimoase mişcări politice, frecventând zilnic casa Hurmuzachenilor, care era cartierul general al refugiaţilor politici din Moldova şi Ardeal, amintirile lui Ir. Porumbescu nu sunt un ecou îndepărtat al evenimentelor, ci ele vin dela sursa cea mai apropriată a întâmplărilar. Astfel avem câte-va date sigure în legătură cu acele evenimente.

Dacă voim să judecăm valoarea scrierilor lui Ir. Porumbescu, trebue să le împărţim în două categorii: Poeziile sale, opera tinereţii, poartă toate greşelile epocii ca limbă viciată invadată de latinisme şi germanisme. Bucăţile sale în proză, cari sunt scrise la vârstă înaintată, când limba română se limpezise binişor de aceste străinisme, se resimt mai puţin de influenţa păgubitoare a lor.

Dar Ir. Porumbescu este prietenul intim al lui V. Alecsandri, adună cu sârg poezii populare, făureşte balade populare. Influenţa mântuitoare a producţiunilor poetice populare se vădeşte din belşurg mai ales în acele bucăţi în proză, în care autorul ne istoriseşte episoade din tinereţe sau întâmplări din viaţa ţăranului. In aceste bucăţi Ir. Porumbescu nu mai este elevul lui Ar. Pumnul şi tributarul unei culturi străine, ci fiul ţăranului Tănăsucă din Suceviţa cu vorbe limpede şi aşezată, cu amorul mângâetor, cu fraza caracteristic ţărănească şi echilibrată. Te uimeşte limbagiul curat pentru acele vremuri.

Eşit dintr'o şcoală străină, trăind într'un mediu înstrăinat, începând a scrie la 1848, când literatura română era încă în faşă, Ir. Porumbescu răzbeşte totuşi prin atâtea influenţe ispititoare şi devine unul din cei mai moderni prozatori ai României. Aducând în literatura lui aerul sănătos dela ţară, el poate fi pus alături de Ion Pop Reteganul, Ion Slavici, etc.

Aceeaş literatură ne-o dă în timpurile cele mai noi alt prozator de talent al Bucovinei,

Ion Grămadă. Numele acestui scriitor este poate mai cunoscut ca eroul Bucovinei, căzut în luptele pentru întregirea neamului, la Ciresoaia (1917). Când multiplele sale ocupaţiuni i-au îngăduit, I. Grămadă a scris şi proză artistică, care a fost publicată de subsemnatul într'un volum: I. Grămadă, Scrieri literare, Cernăuţi 1924. Schiţele şi nuvelele sale sunt luate din viaţa dela ţară, pe care autorul, ca fiu de ţăran, o cunoştea şi o îndrăgea foarte mult. In ele I. Grămadă ne înfăţişează pe ţăran în toate fazele vieţii sale: la joc, la un pahar de „cinste", la muncă în războı, în şcoală şi ori unde l-am putea întâlni. Este atâta seninătate în acest mediu, atâta dor de viaţă, respiri atâta aer sănătos, te simţi atât de bine în această lume de ţărani ideali, încât îţi vine greu să te desparţi de ei. Coloritul acesta local, I. Grămadă ştie să-l păstreze şi prin limba populară, în care îşi scrie schiţele şi nuvelele.

Prin mediul pe care ni-l descrie, prin tendinţa pe care o urmăreşte, prin limba pe care o întrebuinţează I. Grămadă ne apare ca un discipol conştient al acelui curent literar, care în Vechiul Regat a fost canalizat de revista „Sămănătorul" şi care în Bucovina a fost susţinut de revista „Junimea literară".

Pentru multele calităţi şi puţinele scăderi I. Grămadă poate fi considerat ca cel mai desăvârşit prozator al Bucovinei şi ca unul din cei mai de seamă prozatori români de dinainte de războı. Din pricina aceasta el ş-a cucerit pe drept un loc în istoria literaturii româneşti.

Pe lângă aceşti patru scriitori dispăruţi ai Bucovinei cari n'au voe să lipsească din nici un manual de istorie literară, numai cu greu m'aş putea decide să sacrific proza umoristică a lui T. V. Ştefanelli, şi scrierile satirice ale lui M. Teliman, cari au atâtea merite pentru literatura românească.

Incât priveşte pe scriitorii mai noi ai Bucovinei ca Em. Grigorovitza, G. Rotică, L. Marian, G. Voevidca, etc., aceştia cred că sunt în destul de cunoscuţi şi aiurea.

Să nu se creadă poate că numărul acesta ar fi neobicinuit de mare pentru o provincie atât de mică ca Bucovina. Dacă calculăm numărul total al scriitorilor bucovineni după o recentă antologie „scriitori bucovineni, antologie de C. Loghin, editura Cassa Şcoalelor, 1924), atunci vedem că Bucovina a dat dela anexare până la Unire 26 de scriitori.

Poeme în proză

Deşertăciune

... Aş vrea să smulg balada care mă frământă — dar dorinţa mea cade ca pasărea rănită, cu aripele întinse către cer...

Iubito, eu nu pot să culeg florile din grădina mea şi sunt frumoase, simt miresmele lor şi ca un orb păşesc pe drumul tuturor...

O! sufletul meu tremură 'n pustiu...

Iubito, spune-mi că nu vei pleca niciodată.

Gândurile îmi cad pe suflet ca nişte bulgări... de ce nu pot să cânt?...

Viaţa...

Ca două stânci, iubito, să stăm neclintiţi...

Ucigătorul blestem, toţi îl simţim.

Braţele noastre ce se înlănţuesc cu lăcomie — buzele ce se aprind ca făcliile, curând vor putrezi...

Dece să plângem?

... Vino să râdem în hohote nebune de plăcerile vieţii şi de rânjetele Morţii!...

Intâlnire

Călătoarea cu ochii verzi, cu buzele supţiri şi curate ca paharul cununiei — călătoarea cu glasul răsărit din murmurul isvoarelor, m'a privit înspăimântată...

Cu chipul stins, de moartă — se clătina sub privirile mele ca trestia 'n furtună...

O!... sufletele noastre tremurau înfrigurate de făcliile iubirii stinse — dar ochii nu se mai cunoşteau...

Ne căutam cu sete, ca doi orbi, ce nu se vor întâlni niciodată.

... Şi călătoarea cu ochii verzi, se pierdu în mulţime, privindu-mă cu ochii tulburaţi, ca o nebună...

Celor de eri

Părerile de rău — femei îndoliate — bat la poarta sufletului meu...

Femeile îndoliate, cu buzele aprinse de păcate, răsar din întuneric şi mă sărută cu sete... rând pe rând!...

... Mă privesc bolnave de iubire... dar buzele lor sunt mute — ca mormintele...

... Şi-un gând mă sfâşie ca Vulturul: de ce nu vorbesc femeile îndoliate şi cine le trimite să mă sărute... rând pe rând?

Ultima vorba

... Te duci...

Mi-s gândurile moarte şi ochii 'ntunecaţi...

Părerile de rău se lasă pe suflet — asemeni corbilor într'un pustiu.

Te duci şi 'n clipa-aceasta — pari o mireasă ce priveşte cu ochii îngheţaţi, mirele mort...

Cad frunzele ca pasări moarte şi visele s'au stins...

Tăcerea nopţii de apoi, se lasă peste toate...

Balada mea

In zori am plecat cântând, cu ochii duşi în grădina înrourată.

M'am oprit pe ţărmul unui isvor.

Cântecul meu se înfrăţea cu glasul isvorului, pierzându-se printre florile de argint ce se înmlădiau, subţiri, pe oglinda apei.

Vrăjită de cântecele mele, iubita a venit să mă vadă, în zori, când razele soarelui răsăreau ca trandafirii roşii pe cer...

Mi-a luat mâinile privindu-mă cu sete — mi-a închis ochii cu sărutări lacome, spunându-mi să numai cânt...

... Dar isvorul cânta şi sufletul meu smulgea cântecul lui....

Iubita mă întrebă întristată:

— „De ce nu mă asculţi? nu mai cânta, vino să sorbim aroma fructelor coapte, din grădina vieţii.

Buzele mi-au rămas mute — iubita se apropie de mine şi ascultând cum cântă sufletul, în zorii ce îşi lăsa trandafirii pe oglindă isvorului, plecă plângând.

Credinţa

... Doamne, Tu mi-ai lăsat în ochi lumina, să văd cum pluteşte soarele peste grădinile înflorite sub zâmbetele Tale...

Din glasul Tău au răsărit isvoarele; cu apa lor mi-am răcorit palmele rănite de spinii culeşi pe drumul vieţii...

... Doamne, cu buzele otrăvite de păcate, am sorbit paharul sfânt, ce mi l-a întins mâna Ta!...

... M'ai mângâiat şi eu Te-am blestemat...

... Doamne... cântecele, gloria şi plăcerile vieţii sunt deşertăciuni...

... Pe sufletul meu, Credinţa, să-şi lase făcliile, să Te slăvesc cu glasul smuls din veşnicie!...

CONSTANTIN GORAN

Ciclul Pan

Prima zi

Mă chiamă frunza, mă chiamă Viaţa.
Cântă pădurea învolburată,
Suspină valul, trosneşte ghiaţa,
Râde pădurea, Natura toată...

Sar peste ape, — cobor devale,
Sărut pământul, miros o floare,
Un fir de iarbă îmi stă în cale
Mângâi o piatră, privesc în zare..

Fug, până'n seară, măsor pământul
E lumea goală, privesc la lună,
Mă joc cu apa, mă joc cu vântul,
A trecut ziua, dau, noapte bună !

Umbra

Hu-hu-hu-hu... lumină !
Pan, pipăe-ţi tot trupul,
Luceşte 'n Cer, senină
O stea, şi geme stupul.

Lumina de afară
A prins să mă pătrunză
Mi-e sufletul de ceară,
Se clatină o frunză.

Simt Cerul tot în mine,
Imi zic: E primul soare.
Vueşte surd pădurea
De ce vueşte oare?...

Pădurea

Am rupt un fir de iarbă
Ascult: mă 'nneacă plânsul
A prins seva să fiarbă:
E Dumnezeu într'însul.

M'a îmbătat coloarea
Din cerul gol şi steric
Pădurea-şi coace floare
Şi râde 'n întuneric.

Când pentru 'ntâia oară
Pădurea mă privea,
Râdea, râdea să moară —
Am râs şi eu cu ea...

Cerul

Azi e ziuă mai din plin —
Simt că-mi lunecă prin vine
Sânge cald de roşu vin,
Azi e ziuă mai din plin—
In pădure trăiesc bine.

Pan e singurul duh bun
Uite cum mă plânge frunza.
Mănânc fructe de alun,
Pan e singurul duh bun

Respir Cerul, iubesc frunza...
Mă mir mult de trupul meu
Pipăindu-mi şoldul tare,
Ştiu că eu sunt Dumnezeu,
Mă mir mult de trupul meu
Dar mă mir de Cer mai tare...

Râul

Şopotind pârâul trece
Pe la margini de pădure
Iarbă verde, piatră rece,
De pe maluri vrea să fure.

Am călcat uşor în apă;
Tremuram şi vorbeam tare
Apa dintre pumni îmi scapă
Clipocindu-mi la picioare.

Pluteau frunzele senine
Sufletu-mi fugea cu ele...
Tremurând şi el cu mine
Grunjuria pe pietricele..

Forţa

Am clocnit din cremene,
Şi scânteia lângă fier
Iute-a prins să semene
Spaima cea dintâi sub Cer...

Braţul meu rotund şi greu
A ucis un porumbiel
Iam mâncat inima eu
Pan e zeul, nu e el.

Sângele mustea uşor
Aburindu-mi faţa când,
Muşcam pulpa-i, fără zor,
Şi trăiam sub Cer, cântând...

Moartea

Creşte trunchiul pomului
Din ţărâna Omului.
Pan e frunza, frunza-i Pan
Iarba, Cerul, tot e Pan.

Pan gândise aiurit:
„Câte zile am trăit ?"
Din lumină săgetat
In lumină a intrat.

Cade frunza fără pas,
Fără laer mi, fără glas,
Pan în frunze s'a culcat
Moarte 'n moarte s'a îngropat...

ROMULUS DIANU

Cum plăsmuia Eminescu

Personalitatea lui Eminescu

(Critica unor păreri curente)

de D. CARACOSTEA

I.

Ca să înfăţişezi biografia lui Eminescu, trebue să descifrezi un maldăr de mărturii, mai numeroase decât pentru oricare alt scriitor al nostru. Fireşte, pe zi ce trece, ele sporesc. Niciodată setea de a cunoaşte nenumăratele împrejurări externe ale vieţii lui nu va fi deplin îndestulată.

Din îngrămădirea aceasta a materialului se naşte nevoia unui criteriu de selecţie: când un fapt din viaţa unui poet devine istorie? In zugrăvirea biografiei, ne mişcăm intre două extreme: unii înregistrează totul; alţii tăgăduiesc in bloc munca aceasta, bagatelizând-o. Dacă eşti de părere că rostul biografiei este să-ţi dea o icoană completă a laturei externe a omului, înregistrând orice amănunt al vieţii şi dacă eşti de părere, cum s'a afirmat, că biografia e însufleţită de năzuinţa să explice din astfel de fapte plusul de frumuseţe dăruit de poet, atunci fireşte, necunoaşterea unor anecdote cum e aceea care ar fi inspirat „*Luceafărul*" ar fi o pierdere grea pentru istoria literaturii...

De fapt, lucrurile nu stau aşa de simplu. Rostul oricărei adevărate biografii de poet este să-ţi dea o inlănţuire de fapte sigure pe temeiul cărora să poţi lămuri şi controla ceva mai mult decât fiecare din aceste fapte: felul statornic al poetului de a vibra in atingere cu lumea, cutele adânci ale sufletului, personalitatea lui, care-ţi desvăluie, dincolo de mulţimea faptelor întâmplătoare şi adesea contradictorii unitatea profundă a firei. Când ai ajuns astfel la intuiţia limpede a formei pe care o iea în poet, orice emoţiune ca să devie poezie, atunci te poţi consola de faptul că, urmărind geneza unor poezii îţi scapă nimicuri biografice şi că unele vor rămânea pierdute pentru totdeauna. Ca biografia să se închege în o icoană totală şi liniile ei să capete înţeles, e nevoie ca amănuntele să ducă la o intuiţie clară a personalităţii. Intre biografie şi operă stă personalitatea, care nu poate fi lămurită deplin decât prin controlul reciproc al amândurora. Un amănunt biografic capătă valoare istorică numai atunci când intră în geneza unei plăsmuiri. Şi pentru că din câţi factori genetici pot fi puşi în legătură cu viaţa acela care hotărăşte este personalitatea, aici avem faptul istoric primordial care se cuvine să fie lămurit. Aici este focarul către care converg toate amănuntele vieţii, de aici pleacă laturile unghiului care cuprinde în o unitate largă intreaga creaţiune a poetului: concepţii, motive, limbă, stil, în ce au mai individual.

* * *

Metoda rămânând aceiaşi pentru toţi scriitorii, în felul de a o aplica se cuvine să ţinem seamă de spiritul fie căruia.

E ştiut că Eminescu de timpuriu şi cu râvnă eminesciană a fost un mare iubitor al studiilor de istorie. Dar odată format, el era prea mult deprins să adâncească ecunoscute cuvintele de ironie, când vorbeşte de „biograsenţa lucrurilor ca să poată preţui biografia ca atare. Sunt fia subţire", anecdotică. Dar chiar cu privire la biografia onestă are îndoeli. Celebrul pasaj din *Scrisoarea intâia* nu este numai un accent din un ansamblu poetic dar, de bună seamă, şi o părere proprie. Deprins să privească totul in planul cerinţelor absolute, el se intreabă: când din propria ta viaţă nuţi rămân de cât fâşii de imagini, crâmpee de gânduri sau petece de hârtie, cum ai crede că alţii ar putea să o înfăţişeze aşa cum a fost?

Sceptic faţă de biografie, Eminescu era prea mult pătruns, de vederile idealismului german ca să nu preţuiască în deosebi personalitatea. Când *traduce* cunoscutele versuri ale lui Goethe.

Numai personalitatea
Este binele suprem.

şi când reda vestitul motiv: *nu scapi de tine însuţi, cum eşti trebue să fii*, căci puterile lumii *nu frâng tiparul formei ce vie se desvoltă*, Eminescu traduce, e drept, nu din propriul îndemn ci din acele al lui Maiorescu. Dar între cea ce Eminescu inţelegea prin personalitate şi duhul care însufleţeşte opera poetului german nu putea fi identitate de concepţie. Figurile create de Goethe se pot adapta, între altele şi pentrucă personalitatea e perfectibilă, nu stă ca o fatalitate asupra lor. Faust nu rămâne prizonierul propriului fel de a fi: prin faptă şi înţeleaptă adaptare la cerinţele mărginite ale vieţii pământeşti, el ajunge să fie izbăvit. Aspectul tragic al *Luceafărului* stă în aceea că nu se poate lepăda de propria fire; iar izbăvirea, acel *catarsis* final, vine din înţelegera că trebue să rămâe credincios părţii celei mai înalte a propriului suflet.

Există aici o conglăsuire între spiritul pe care-l vedem la Eminescu şi între învăţăturile lui Kant şi mai ales ale lui Schopenhauer cu privire la personalitate şi la caracter. Firea inăscută rămâne în veci nestrămutată. Personalitatea însemnează libertate şi neatârnare de mecanismul întregii naturi. Faptele, amănuntele biografice capătă înţeles la lumina personalităţii.

Părerea aceasta străveche: soarta omului atârnă de firea lui a trecut din unele vederi filosofice în romantică. Una dis tâncile de granit pe care a clădit romantica a fost cerinţa ca poetul să fie o personalitate bine închegată, un „suflet organic", având în sine un centru puternic. Preţuirea personalităţii a dăinuit chiar în faza pozitivist-realistă şi azi psihologii pun deosebit temeiu pe ideea de personalitate. Ea e forma cea mai preţioasă a individualităţii. Aducem anumite înclinări, care, prin ciocnirea cu lumea, pot lua felurite direcţii, desvoltându-se până la acea unitate superioară care e personalitatea.

Din psihologie această concepţie a trecut în disciplina literară; şi inţelegerea genetică a plăsmuirilor poetice trebue să ţină seamă de personalitate.

Evident, temeiul cel mai sigur pentru a descifra o personalitate creatoare este însăşi opera. Dar ca să ai deplină siguranţă, trebue să controlezi rezultatele, privind şi viaţa sub aspectele hotărîtoare. De aici nevoia de biografie.

* * *

Intrebarea cu privire la esenţa personalităţii lui Eminescu e chemată să ne desvălue adâncul unităţii lui sufleteşti, apoi să ne arate în ce fel putem urmări legăturile dintre experienţa umană—şi poezie.

Deşi adesea a fost tăgăduită, inspiraţia subiectivă a lui Eminescu este mai presus de orice îndoială. Poetul însuşi, în faza maturităţii, a dat o confirmare preţioasă, în câteva rânduri destinate d-lui I. Negruzi. „Eu sunt scriitor de ocazie şi dacă am crezut de cuviinţă a statornici pe hârtie puţinele momente ale unei vieţi destul de deşerte şi de neînsemnate, e semn că le-am crezut vrednice de aceasta".

Potrivit spiritului limbei noastre, a spune cuiva că are îndeletnicire de ocazie, ar însemna să-l cobori. Şi totuşi Eminescu a vrut să sublinieze o valoare. Evident, aici el a tradus expresia germană „*Gelegenheitsdichter*", pe care o întâlnim adesea la Goethe, de unde, cu un alt înţeles, a trecut în estetica unora dintre romantici, a lui Novalis bunăoară.

D'abia în timpul din urmă vedem clar ce a înţeles Goethe prin această epresie. El deosibeşte pe versificatorul care scrie „literatură" în chip voit, ca meseriaş, ca să alcătuiască după un program „o istorie pe apă" de poetul care scrie din o nevoie internă, atunci când ocazional viaţa i-a destăinuit un adânc sufletesc. Aceasta arată clar că, în creaţiunea poetică, după propria mărturisire a lui Eminescu, deosebim doi factori, unul intern, adânc, personalitatea, altul secundar, o împrejurare externă a vieţii, o întâmplare, care capătă valoare nu prin ea ci prin plusul pe care i-l dă felul de a vibra al personalităţii. La lumina acestui proces capătă înţeles mărturisirea aceea ciudată a pictorului din *Cezara*.

„Am o inimă şi o minte ciudată. Nimic nu pătrunde în ele nemijlocit. O idee rămâne la mine zile întregi la suprafaţa minţei, nici mă atinge, nici mă interesează. Abia după multe zile, ea pătrunde 'n fundul capului, s'atunci devine prin altele, ce le va fi găsind acolo, adâncă şi înrădăcinată. Cezara... simţirile mele sunt tot astfel. Pot vedea un om căzut mort pe uliţă şi momentul întâiu nu-mi face nici o impresie... abia după ore reapare imaginea lui şi încep a plânge... plâng mult şi urma rămâne neştearsă în inima mea". In procesul acesta de actualizare a ideilor şi a simţirilor se vede clar cum împrejurarea externă e ceva secundar, care numai întru atât capătă viaţa întru cât se dospeşte cu adâncul sufletului.

In sensul acesta, creaţiunea lui Eminescu este vădit subiectivă. Dar tot de aici înţelegem de ce amănuntele întâmplătoare ale vieţii externe sunt transfigurate, limpezite, înseninate estetic şi stilizate de personalitatea creatoare, aşa în cât un critic de talia d-lui Ibrăileanu a putut scrie „Eminescu n'are poezii ocazionale".

* * *

Cine zice personalitate zice unitate profundă a sufletului şi acord intre deosebitele aspecte ale manifestărilor caracteristice.

Dar împotriva acestui fel de a vedea se ridică o ideologie, care afirmă că între viaţa poetului şi creaţiuea lui nu se pot stabili legături. Reprezentată cu hotărîre timp de treizeci de ani de d. M. Dragomirescu, ea venea să aducă o reacţiune îndreptăţită împotriva unor exagerări care se dedeau drept ştiinţă, în o vreme când istoria literară în genere, necum aceea cu privire la Eminescu, era în faşe. Azi felul de a vedea al d-lui Dragomirescu e împărtăşit de mulţi, e adoptat chiar de unii care zic din buze că nu-l admit, dar în fapt îl urmează.

Cu privire la Eminescu, argumentul de căpetenie al celor care tăgăduiesc legăturile dintre viaţă şi operă este că între Eminescu—omul, care în practică era însufleţit de o robustă credinţă naţionalist-conservatoare, şi intre Eminescu—poetul este deosebirea dintre afirmaţiunea îndârjită şi negaţiunea pesimistă. Intre ambele aspecte nu se poate statornici o legătură. Ar fi ceva ca o dublă personalitate. Căci dacă totul e zadarnic — ce rost mai are însufleţita luptă pentru un ideal politic. Contrazicerea aceasta ar sta dovada că „adevăratele creaţiuni poetice scapă de legătura cu sufletul scriitorului". Şi dacă nu poţi stabili legătura aceasta, atunci la ce bun controlul pe care ţi-l poate da contribuţia amănuntelor biografice, la ce bun biografia?

Mai întâiu, o observaţie generală, în treacăt.

Contraste de felul acesta apar nu numai în literatură ci şi în alte domenii ale vieţii sufleteşti. Pasteur, de pildă, era un spirit religios şi totuşi nu-mi amintesc să fi citit pagini mai calde de preamărire a metodelor ştiinţifice, de cât îndemnurile lui către studenţi. Şi nimeni nu s'a gândit să tăgăduiască însemnătatea biografiei lui Pasteur pentru cel ce vera să urmărească desvoltarea lui ştiinţifică, sub cuvânt că alături de nevoia certitudinei ştiinţifice trăia în el şi o vie conştiinţă religioasă.

De fapt, exemple de acestea arată nu lipsa de unitate sufletească a marilor personalităţi ci altceva: complexitatea sufletului omenesc, atât de străin de spiritul geometric. Inima, mintea şi activitatea practică se îndestulează pe căi felurite. Religie, ştiinţă, poezie, politică trăesc în acelaş suflet, fiecare înfăţişând o lume proprie. De aici însă nu rezultă că ele scapă legăturilor cu viaţa, ci rezultă numai atât: trebue să lămureşti aceste legături potrivit cerinţelor speciale ale fiecărui domeniu, şi rezultatele astfel obţinute să le priveşti ca tot atâtea părţi dintr'un tot unitar.

La lumina aceasta, contrazicerl ca cele de mai sus dispar, înfăţişându-se ca aspecte felurite ale aceleiaşi realităţi. Când se spune deci, că în personalitatea unui creator ca Eminescu ar fi spărturi şi aspecte contradictorii şi când părerea aceasta găseşte răsunet, e semn că n'am pătruns exact nici înţelesul vieţii, nici resorturile politicei, nici spiritul poeziei, şi, ca urmare, a circulat o falsă idee cu privire la personalitatea lui.

După cum ne vom încredinţa treptat.

Trecerea dela romantism la naturalism

de LUCIAN BLAGA

După ce un stil, oricare ar fi, şi-a istovit posibilităţile, e fără scăpare sortit să dispară. De ce urmează însă tocmai acel stil, şi nu altul, nu se poate preciza. Aici dibuim în întuneric. In chestiunea aceasta desbătută cu vast aparat, n'a putut să aducă o soluţie hotăritoare, nici sociologia, nici filosofia istoriei. Ca 'n atâtea altele, inţelegerea se reduce şi aici la constatări. Sigur e doar atât: in orice nou stil de viaţă istorică, se poate observa acel paralelism de tendinţe în diversele domenii de materială sau spirituală producţie, asupra căruia am atras atenţia cetitorilor în alte articole.

Am încercat să determinăm romantismul prin întreita tendinţă ce-l desparte de realitate: dragostea de mişcare, de creaţiune şi de elementar; la acestea am adăugat şi înclinarea spre anecdota cosmică. Reacţiunea fatală împotriva romantismului n'a întârziat. Pe la 1835, vedem întâiele semne de vădită pregătire a unui nou sil de viaţă. Trecerea, lentă, fără de salturi, spre naturalism, are aceleaşi simptome paraleliste ca şi manifestările stilului deplin realizat. Amintim câteva momente mai însemnate ale acestui interesant proces de tranziţie. Fără să voim, tot cu Hegel suntem siliţi să reluăm firul evolutiv. Intr'un anumit înţeles avea el totuşi dreptate când susţinea cu multă conştiinţă de sine că în opera sa culminează filozofia: după el a urmat în adevăr nefilozofia: sfiala de abstracţie. Intre cei dintâiu gânditori cari au găsit ieşirea din prăpăstiile hegaliane, întâlnim pe Ludowig *Feuerbach*. Mai echilibrat decât acest inimos şi simplu „antropolog" nimenea nu reprezintă stadiul de trecere dela romantism la naturalism. Dela el ne-au rămas faimoasele cuvinte, care rezumă nespus de bine tot procesul de prefacere odată cu destrămarea romantismului: „Dumnezeu a fost întâiul meu gând, raţiunea al doilea, omul al treilea şi cel din urmă". Pe Feuerbach nu-l mai interesa prin urmare, nici teologia, nici dialectica transcendentă a raţiunii, ci omul ca fiinţă cu sânge şi oase. El se simţea nu atât o fiinţă gânditoare, cât o fiinţă înzestrată cu *simţuri*. Eul său era înainte de orice — *trup, materialitate*. In senzaţie şi nu în construcţiile raţiunii vedea el adevărul. Era convins că simţurile te duc deadreptul în esenţa metafizică a realităţii. Senzaţiile nu sunt numai realităţi psihologice omeneşti, ci înseşi cărămizile din care e compusă realitatea. Impărăţia senzaţiilor e împărăţia absolutului. Feuerbach are o nemărginită şi invincibilă simpatie faţă de tot ce e materialitate simţită şi mai vârtos faţă de om. Spiritul lui Feuerbach s'a întors deci dela fantastica lume de „dincolo" a romanticilor la realitatea nemijlocită cuprinsă cu toate sensurile. Până aici, Feuerbach e negreşit un naturalist, dar în felul cum iubeşte şi cum vede el această realitate, a rămas, cum nici nu se putea altfel, un romantic. El se apropie de lumea simţită şi în rândul întâiu de om — cu religiozitate ca de-o biserică. Gânditorul pentru care întâiul gând a fost Dumnezeu, stăruie în aceleaşi sentimente şi atunci când nu mai crede într'un Dumnezeu transcendent; pentru sentimentele sale aduse din altă lume, caută doar alt obiect, şi-l găseşte în om, în natură, în senzaţie. Feuerbach aruncă un nimb de simpatie religioasă peste lumea de sunete, de culori, de carne şi oase. De altfel dela romantici a păstrat el nu numai această caldă vibrare sufletească de largă amplitudine, ci şi modul de a scrie. Ades vorbeşte în stil hegelian despre „realitate", despre omul în carne şi oase, pe care Hegel îl cunoştea numai ca „idee". Un exemplu din multe: „Singurătatea e mărginire, limitare; comunitatea e libertate şi infinit. Omul pentru sine e om. Om cu om, unitatea dintre eu şi tu — e Dumnezeu".

Balzac

Acest amestec de naturalism şi romantism nu-l întâlnim numai în filozofie. Aruncaţi o ochire în orice târâm de viaţă culturală, şi-l veţi găsi cu siguranţă între anii 1835—1850. Luaţi artele plastice. La cea dintâi răspântie faceţi cunoştinţă cu pictorul Millet, frate geamăn prin gândire şi temperament, şi mai ales prin stil, cu gânditorul Feuerbach, de care probabil niciodată n'a auzit. Millet, simplul Millet, nu mai cunoaşte nici gestul teatral şi eroic al lui Delacroix, nici lumea mitologiilor şi a depărtărilor. El se mişcă în apropiat. Iubeşte realitatea cea dela doi paşi, omul, şi anume omul aşa cum iese din pântecele naturii: ţăranul. Totuşi sentimentele cu cari se apropie de ţăranul său, nu trebuie să uităm, sunt în mare parte ale unui romantic. Ţăranul are aureolă. Peisagiul e străbătut de clopot şi de rugăciune. Liniile ogoarelor duc ochii la cer. Pământul e îmbibat ca un burete de — Dumnezeu.

Intoarceţi ochii spre literatură. In vreme ce scriitorii romantici iubeau titanii, îngerii şi toate puterile antediluviane, Balzac iubeşte lumea de toate zilele, cu rosturi vremelnice şi cu oameni, între cari el însuşi se plimbă în haine de muncitor, observându-i cu un ochiu aproape ştiinţific. Unui romancier, Balzac îi cerea înainte de toate să cunoască „fiziologia", adică tot ce se poate şti despre natura omenească. „Comedia umană" (al cărei ultim volum apare la 1848, anul în care Millet îşi picta Sămănătorul, anul în care Feuerbach îşi isprăvia Filozofia viitorului, anul revoluţiei care încerca dărâmarea absolutismului de stat reacţionar-romantic) are tipuri atât de verosimile cum altul nu a creiat până la el. Irealitatea monumentală a caracterelor (sublimul şi grotescul lui Hugo) fac loc conşiinţelor împletite din fel şi fel de impulsuri primare şi influenţe esterioare. Un naturalist, aşa cum generaţia de mai târziu înţelegea acest cuvânt, Balzac totuşi nu a fost. Tipurile sale, deşi deprinse din viaţa de toate zilele şi revărsate în aceeaşi matcă a obişnuitului, au încă aproape aceeaş elementară dinamică interioară ca eroii romantici. Totul se petrece doar pe alt plan: planul visului e înlocuit cu planul realităţei. Marii lui egoişti, marii lui risipitori, maniacii, sunt desigur fiinţe real văzute, dar în sângele lor fierbe o bună doză de elixir romantic. De multe ori Balzac şi-a ales din realitatea atât de complicată, porţiunea romantică ce corespundea înclinărilor sale problematice. El se îndrepta cu paşi viguroşi spre lumea văzută, dar crescut în spiritul lumei de „dincolo" era încă obsedat de „elementarul" de format romantic. Unde mai punem că alături de interesul său ipertrofic pentru anatomie avea un interes cel puţin atât de pronunţat pentru mistica lui Swedenberg?

In aceeaşi ani de nouă orientare, spre realitate, se desenau pe harta Europei întâiele linii ferate. Maşinismul invada pădurile. Ingerii lui Lamartine îşi tăiau aripile ca să se facă maşinişti. In vreme ce romanticii exploataseră ştiinţele fizice mai mult din punct de vedere *metafizic* (cât caz n'a făcut un Schelling de descoperirea magnetismului!) oamenii ce pregătiau triumful naturalismului începură să o exploateze — *practic*. Ştiinţa — din organ oarecum pur intelectual — se prefăcea în mijloc de viaţă. Organ curat intelectual fusese ştiinţa şi în timpul barocului, şi al rococoului sensualist şi al romantismului. A trebuit să vie naturalismul ca s'o utilizeze practic, creând o întreagă civilizaţie.

Idilă de oraş

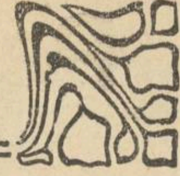
Duminicile, vara, noi colindam de mână
Pe uliţi mărginaşe, pe străzile pustii
Ca doi pierduţi copii.
Plimbând visarea noastră, când castă, când păgână
Pe linişti de trotuare, sub creanga ce se frânge,
Plouând pe umbra noastră stropi mici, şi mari de sânge

Tăcerea zăvoreşte intimitatea 'n case
Obloanele sunt trase
La prăvălii stinghere,
In curţi, prin lungi răzoare,
Jeraticul de flori
Se-aprinde viu şi moare
Sub ploaia de culori,
Sub raze dulci şi blonde ca fagurul de miere
Departe, nevăzută, suspină o flaşnetă
Cu note răguşite un vals de operetă.
Şi noi visam de mână, rătăcitori pe drum,
Când Capitala moare în nori de foc şi fum...

D. Karnabatt

LITERATURA STRAINA

MAUPASSANT

LUNA

Abatele Marignan purta cu vrednicie numele său războinic. Era un preot inalt, slab, fanatic, veşnic cu sufletul aprins, dar drept. Credinţele îi erau neclintite şi nu şovăia niciodată. Işi închipuia, fără făţărnicie, că-şi cunoaşte Dumnezeul, că-i pătrunde hotărîrile, voinţele şi cugetul. Când se plimba cu paşii mari pe cărăruia căsuţei sale de ţară, se ridica deseori în mintea lui o întrebare: „Pentruce a făcut Dumnezeu aşa?" Căuta cu îndărătnicie, se punea cu mintea în locul lui Dumnezeu şi mai totdeauna găsea răspunsul. El n'ar fi putut şopti într'un moment de cucernică umilinţă: „Doamne, voia ta este nepătrunsă!" Işi zicea: sunt sluga lui Dumnezeu, deci dator să cunosc pricinele faptelor sale şi să le ghicesc când nu le cunosc.

In lume totul îi părea creiat cu o logică perfectă şi minunată. „Pentru ce şi „pentru că" se alternau veşnic. Zorile erau făcute ca să înveselească deşteptarea de dimineaţă, zilele ca să coacă sămănăturile, ploile ca să le stropiască, serile ca să chieme somnul şi nopţile întunecoase pentru dormit.

Cele patru anotimpuri răspundeau, în chip desăvârşit, la toate nevoile muncii câmpului şi niciodată n'ar fi trecut preotului prin minte că firea n'are scop lămurit.

Urà femeea, o ura fără să-şi dea seama de ce şi o dispreţuia. Adeseori repeta cuvintele lui Hristos: „Femee, ce este asemenea între tine şi mine?" şi adăoga: „S'ar părea că Dumnezeu însuşi se simţea nemulţumit de această făptură". Pentru el femeea era doar copilul de douăsprezece ori necurat, de care vorbeşte poetul. Ea era ispititorul care târîse pe cel dintâiu om în păcat, care-şi urma într'una fapta-i blestemată, — fiinţă slabă, primejdioasă, tainic de tulburătoare. Mai mult decât trupul, el ura sufletul lor iubitor. Simţise cum de multe ori iubirea lor se îndrepta spre dânsul şi cu toate că ştia că nimic nu-l va putea atinge, se simţea nenorocit de această nevoe de a iubi, care tremura în toată fiinţa lor.

După părerea lui, Dumnezeu făcuse pe femee spre ispita şi încercarea bărbatului. Trebue, credea el, să te apropii de ele cu frică şi cu multă băgare de seamă. Căci, cu braţele întinse şi buzele deschise spre bărbat, femeea pare într'adevăr o cursă.

Preotul nu avea ochi buni decât pentru călugăriţe, a căror chemare le făcea nevătămătoare şi totuşi, se purta cu ele aspru, pentrucă simţia necontenit vie în fundul inimei lor, încătuşată şi umilită, acea veşnică iubire, care se îndrepta spre dânsul, deşi era preot.

O simţia în privirile lor mai înduioşate de evlavie, decât privirile călugărilor, în extazul în care se amesteca sexul lor, în avânturile de dragoste către Hristos, care îl măniau, pentru că era iubire femeiască, iubire trupească; simţia această iubire blestemată, chiar în blândeţea lor, în dulceaţa glasului lor, când îi vorbeau, în ochii lor plecaţi, în lacrămile lor răbdătoare, când le certa cu asprime.

Işi scutura antereul când ieşia pe poarta mănăstirei şi se ducea, iuţindu-şi pasul, par'că fugea de o primejdie.

Avea o nepoată care trăia cu mamă-sa într'o căsuţă din apropiere. Ii ardea în suflet dorinţa de-a o face soră de caritate.

Nepoata abatelui Marignan era frumoasă, nebunatecă şi luătoare în râs. Când acesta o dojenea, ea râdea; când el se supăra pe dânsa, ea îl săruta cu înfocare, strângându-l la piept; el căuta să scape de această îmbrăţişare, care totuşi îl făcea să guste o bucurie dulce, deşteptând în adâncul inimei lui, acel sentiment părintesc, care doarme în orice om.

De câte ori mergea cu ea alăturea pe câmp, îi vorbea de Dumnezeu, de Dumnezeul lui. Ea nu-l asculta niciodată, privia cerul, iarba, florile şi în ochii ei i se citea bucuria vieţii. Uneori se arunca să prindă o musculiţă şi striga, aducându-i-o: „Uite, unchiule, cât e de drăguţă, îmi vine s'o sărut". Şi nevoia asta de a săruta muşte sau flori de liliac, punea pe gânduri, aţâţa, scotea din sărite pe preot, care şi în asta găsia acea nestrămutată iubire care încolţeşte deapururi în inima copiilor-femei.

Iată însă că într'o zi, dăscăliţa, care îngrijea de gospodăria abatelui, îi spuse în taină că nepoata lui avea un ibovnic. Simţi o tulburare grozavă şi rămase trăsnit, aşa cum era, cu obrazul plin de săpun, căci începuse să-şi radă barba.

Când fu în stare să gândească, vorbi mai mult într'un strigăt: „Nu-i adevărat, minţi, Melanio!"

Ţăranca însă îşi puse mâna pe inimă: „Să mă bată Dumnezeu, părinte, dacă spuiu minciuni. Iacă iese de-acasă în fiecare seară, cum se culcă sora Sfinţiei-tale. Se întâlnesc pe malul gârlei. Dacă vrei, poţi să mergi să-i vezi, la noapte, între zece şi douăsprezece".

Abatele Marignan se opri din ras şi începu să umble repede, cum făcea totdeauna în ceasurile sale de cugetare serioasă. Când începu din nou să se vadă, se tăie de trei ori dela nas până la ureche.

Ziua întreagă stătu mut, plin de mânie şi de indignare; pe lângă furia lui de preot — faţă de neînvinsa dragoste — se mai adăuga şi nemângâierea de tată moral, de epitrop, de părinte sufletesc, înşelat, furat, dejugat de un copil: acel năduf al părinţilor, pe care fiica lor îi înştiinţează că şi-a ales un soţ, fără ştirea şi învoirea lor.

După masă se încercă să citească ceva, dar nu putu, simţindu-se din ce în ce mai abătut.

Când ceasul bătu de zece ori, îşi luă băţul lui uriaş, de stejar, care îi slujea în drumurile de noapte, când se ducea la vre-un bolnav. Privea zâmbind la măciuca lui năprasnică, pe care o învârtia ameninţător, ca pe o morişcă în mâna sa voinică de ţăran. Deodată o ridică şi, scrâşnind din dinţi, o isbi de un scaun, a cărui rezemătoare sfărâmată căzu pe podele.

Deschise uşa, dar când să iasă, se opri în prag înmărmurit de o strălucire de lună cum nu văzuse niciodată. Şi fiindcă era înzestrat cu un suflet aprins — un suflet cum au trebuit să aibă părinţii bisericii, aceşti poeţi visători — se simţi deodată uimit, mişcat de măreaţa şi senina frumuseţe a nopţii.

In grădina lui, scăldată toată în lumină dulce, copacii roditori şi rânduiţi în linie dreaptă, zugrăveau în umbra cărărilor scheletele lor de lemn, deşirate, abia îmbrăcate cu verdeaţă; curcubeţica uriaşă, agăţată de zidul casei, răspândea un miros îmbătător, făcând să plutească, în noaptea caldă şi limpede, ceva asemănător unui suflet îmbălsămat.

Incepu să răsufle cu nesaţ, sorbind aerul, cum beau beţivii vin şi se ducea cu paşi rari înainte, fermecat şi aproape uitând de nepoată. Ajungând pe câmp, se opri să privească îndelung întinderea scăldată în această lumină mângâietoare, înecată în farmecul dulce şi molatec al nopţilor senine. Din când în când buhai de baltă aruncau în aer nota lor scurtă şi metalică şi, departe, departe, privighetori întreţineau cânturile lor tremurătoare, care predispuneau la vis, la o domoală uitare de sine.

Fără să ştie cum, abatele îşi simţi inima sfâşiată şi plecă mai departe. Se simţia slăbit şi istovit de toate puterile; îi venea să se aşeze jos, să rămână nemişcat acolo, privind şi slăvind pe Dumnezeu în opera sa.

In lungul cotiturilor gârlei, şerpuia un rând de plopi cu frunza tremurătoare. O ceaţă subţire, un abur alb pe care-l străbăteau razele lunei, stătea atârnat în jurul lui şi deasupra malurilor, acoperind mersul întortochiat al apei cu un fel de pânză uşoară şi străvezie.

Abatele se mai opri odată, pătruns de o înduioşare mare, neînvinsă, până în adâncul inimei. Il cuprindea o îndoială, o nelinişte nehotărîtă; simţia cum naşte într'însul una din acele întrebări pe care şi le punea adesea.

Pentru ce a făcut Dumnezeu asta? Dacă noaptea e dată somnului, necunoaşterii, odihnei, uitărei de toate, pentru ce să fie mai fermecătoare decât ziua, mai dulce decât revărsatul zorilor şi decât amurgul; pentru ce această stea înceată şi ispititoare, mai poetică decât soarele, şi care pare hărăzită — atât e de tainică — să lumineze lucruri prea gingaşi şi ascunse luminei celei mari, să vină să dea atâta lumină nopţii? Pentru ce pasărea cea mai iscusită dintre cântăreţe, nu se odihneşte ca toate celelalte şi începe să cânte în întunericul tulburător al nopţii?

Pentru ce vălul acesta subţire aruncat peste întinderea lumei? Pentru ce fiorii aceştia în inimă, această turburare a sufletului, această sfârşială a trupului? Pentru ce risipa aceasta de ispite, pe care oamenii, ghemuiţi în paturile lor, n'o vedeau de loc. Cui era oferită priveliştea aceasta măreaţă, bogăţia aceasta de poezia aruncată din cer pe pământ?

Abatele nu înţelegea.

Iată însă, că pe marginea gârlei, acolo sub bolta copacilor cufundaţi în ceaţă strălucitoare, se iviră două umbre care mergeau apropiate. Bărbatul era mai înalt şi ţinea pe iubita sa pe după gât, sărutând-o din când în când pe frunte. Ei însufleţiră deodată priveliştea aceasta nemişcătoare, care îi înconjura ca o ramă dumnezeiască, făcută anume pentru dânşii. Păreau amândoi o singură fiinţă, aceea pentru care a fost dăruită această noapte liniştită. Veneau către preot cu un răspuns viu, răspunsul pe care-l trimetea Dumnezeu întrebării sale.

Rămase în picioare, bătându-i inima, pierdut, şi i se părea că vede ceva din biblie, ca dragostea dintre Ruth şi Booz, înfăptuirea unei voinţi a Domnului în unul din tablourile mari de care vorbesc cărţile sfinte. In capul său începură să cânte versete din cântarea-cântărilor, strigăte de patimă, chemările trupurilor, toată arzătoarea poezie a acestei aprinse poeme de iubire.

Şi atunci îşi zise: „Poate Dumnezeu a făcut nopţile acestea, spre a învălui în ideal dragostele omeneşti".

Se trăgea înapoi în faţa acestei perechi îmbrăţişate, care înainta mereu. Totuşi, era nepoată-sa. Dar se întreba dacă nu cumva ar frânge voinţa lui Dumnezeu, care, fără îndoială, îngăduia iubirea, deoarece o înconjura cu atâta strălucire.

Şi se depărtă în goană, ruşinat aproape, ca şi cum ar fi pătruns într'o biserică în care n'avea drept să intre.

———o*o———

Paul Verlaine

Cântece uitate

Aşa îmi plânge inima pustie,
Cub curge ploaia 'n ropot pe oraş —
Ce moleşeală vine să mă 'nbie,
Şi să pătrundă în inima-mi pustie?

O, zgomot binefăcător de ploae
Pe-acoperişuri 'nalte, pe pământ...
Când inima'n durere ţi se moae,
O, cântecul chinuitor de ploae!

Cum plânge oare fără nici un rost
O inimă căzută 'n plictiseală?
Când nici trădare, nici vre-un rău n'a fost,
Să te jeleşti, nu are nici un rost.

Chinuitoare, veşnică mâhnire,
De-a nu şti până când, şi pentru ce
Fără motiv de ură sau iubire
Mie inima pătrunsă de mâhnire.

II

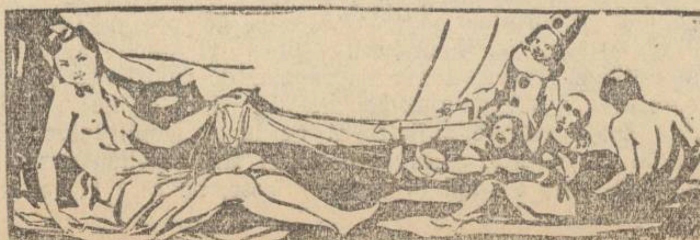
Privighetoarea, care de sus, de pe-o ramură priveşte înăuntru, crede că a căzut în râu.
Este în vârful unui stejar, şi cu toate acestea îi este frică să nu se înece.

(Cyrano de Bergerac)

Vagi umbre de arbori în râu 'noptat
Se pierde ca un fum tremurat...
In vreme ce'n aer, prin mici rămurele
Se tângue 'n tril turturele

Şi tu, în acest peisagiu sfârşit
De câte ori nu te-ai zărit,
Când jalnic plângeau în umbrişurile bronzate
Speranţele tale 'necate—

(trad. de George Nikita)

ANTON CEHOV

Motanul

Varvara Petrovna se deşteptă şi începu să asculte. Faţa i se îngălbeni, ochii ei mari şi negri se făcură şi mai mari: în ei se putea ceti cea mai puternică groază, căci nu, nu era vis... Cuprinsă de spaimă îşi acoperi faţa cu mâinile, se ridică de pe pernă şi începu să mişte pe soţul său. Bărbatul dormia încovoiat ca un covrig, sforăind în surdină. Femeia simţia în obraz răsuflarea lui caldă.

„Alioşa, dragă... Scoală! Iubitule! Ah... e îngrozitor!"

Alioşa se opri din sforăit şi îşi întinse picioarele. Varvara Petrovna îl ciupi de obraz. Bărbatul se întinse din nou, oftă adânc şi se deşteptă.

„Alioşa, dragă... Scoală! Cineva plânge"...

„Cine plânge? Ce-ţi vine şi ţie!"

„Ascultă numai puţin. Auzi? Cineva oftează... Desigur, că un copil părăsit a fost aşezat înaintea casei noastre... Ah, nu mai pot suferi!"

Alioşa se sculă şi ascultă. Fereastra era deschisă şi o noapte cenuşie îi privia de afară. Odată cu mirosul boschetelor de liliac şi fâşiitul teilor, vântul domol al nopţii aduse în cameră zgomote ciudate... Nu se putea distinge clar ce era: plânset de copil, cântecul unui cerşetor sau un văicărit... Un lucru era clar: zgomotele erau aproape de tot, înaintea ferestrei şi nu veniau dintr'o singură gură, ci din mai multe... Erau printre ele voci de alto, de sopran şi de tenor... „Sunt pisici, Varia!" zise Alioşa.

„Copil fricos ce eşti!"

„Pisici? Imposibil! De unde vin atunci vocile de bas?"

„Vocea de bas e a unui rămător. Nu uita că suntem la ţară. Auzi? Sunt pisici, desigur... Linişteşte-te şi caută de adormi iar".

* * *

Varia şi Alioşa se culcară din nou şi-şi traseră cuverturile pe deasupra capetelor. Aerul rece al dimineţii pătrundea prin fereastră şi-un tremur îi cuprinse. Se strânseră unul lângă altul şi închiseră ochii. După cinci minute Alioşa tot nu dormia, ci se mişca când pe o parte când pe alta.

„Dracu să le ia! Nu poţi dormi de ele!"

In acest timp corul de pisici se auzira fără contenire, mereu *crescendo*. Pe lângă vechii cântăreţi se adăugară alţii noi, cu noi puteri; plânsetul uşor de sub fereastră se transformă treptat într'un zgomot asurzitor. Vocea cea mai gingaşă de piano ajungea la un fortissimo ascuţit şi în curând văzduhul se umplu de o larmă revoltătoare. Unele pisici scoteau strigăte scurte, ascuţite, altele făceau triluri ca după note, cu tonuri de optime şi şaisprezecime; în sfârşit altele scoteau acelaş ton lung şi monoton...

Un motan, desigur cel mai bătrân şi cel mai plin de patimă din toţi, cânta cu o voce cu totul nenaturală, care sună când ca un bas, când ca un tenor:

„Mau... mau... Tu... tu... carriau"...

Dacă n'ar fi fost printre voci, cunoscutele tonuri ascuţite nimeni nu ar fi crezut, că afară e un cor de pisici... Varia se întoarce când pe o parte când pe alta şi mormăie ceva, Alioşa sare din pat, aruncă iritat peste măsură o înjurătură şi închide fereastra. Dar fereastra e un lucru care nu atinge perfecţia: prin ea poate străbate zgomotul, lumina şi electricitatea.

„Trebue să mă scol la opt, ca să pot să fiu la serviciu", zice Alioşa necăjit, „şi afurisitele miaună aşa de tare, că nu mai pot să închid un ochiu! Lua-le-ar dracu! Ah ce chin, ce chin! Plânsetul acesta mă înebuneşte. Ce să fac? Dar la urma urmei pisicile acestea nu sunt ale mele!"

„Goneşte-le, Alioşa, goneşte-le!"

Bărbatul mai zvârle o înjurătură puternică, sări din pat şi se duce la fereastră... Afară începe să se facă ziuă.

* * *

Alioşa privi mai întâiu la cer şi descoperi o stea care licăria cu o lumină slabă. Printre frunzele teilor se mişcau nişte vrăbii, care la deschiderea ferestrei îşi încetară larma. Alioşa privi în jos şi zări aproape zece motani. Ţinând cozile ridicate, iar spatele încovoiate ca nişte dromadere, se învârteau miorlăind împrejurul unei pisici de o frumuseţe fermecătoare, care stătea pe o găleată pusă cu gura în jos. Era greu de spus ce-i făcea să fie aşa stăruitori: dragostea pentru pisică ori conştiinţa propriei lor demnităţi de cavaleri. Ii adusese aci dragostea ori dorinţa de a se expune? In raporturile dintre aceşti motani puteai recunoaşte ura cea mai [illegible]inată.

„Ss[illegible]! făcu din răsputeri Alioşa. „Ssâăât! Afurisitelor!

Dar motanii nu luară în consideraţie sâsâitul lui Alioşa. Numai pisica îi aruncă o privire indiferentă. Era prea fericită, pentru ca să mai aibă timpul să se intereseze şi de Alioşa...

„Sâât... Lua-v'ar dracu! Varia, adu încoace carafa cu apă! Am să le trag un duş!"

Varia sări din pat şi-i dete lui Alioşa nu carafa, ci urciorul cu apă de pe masă. Alioşa se plecă peste fereastră şi sprijini de marginea ei urciorul, pe care îl aplecă cu gura în jos...

„Ah, ah! bunii mei prieteni!" se auzi deodată o voce deasupra capului lui Alioşa. „Ce oameni, tinerii de astăzi!" Alioşa privi în sus şi văzu pe cineva îmbrăcat într'un halat de noapte, făcut dintr'o pânză ce purta pe ea desenuri mari înflorite. Pe umerii acestei neaşteptate apariţii se putea vedea un cap mic cu o şapcă de noapte, care acoperea un păr cărunt. Apariţia ţinea ridicat în sus un deget ameninţător... Bătrânul stătea la fereastră şi privea cu ochii ţintă la motani. Cuprins de cea mai mare mulţumire, ochii îi străluceau cuprinşi de farmec, ca şi când ar fi avut înaintea sa un balet. Alioşa îşi strânse buzele, păli şi zâmbi...

„Excelenţa voastră a fost tulburat din somn?" întrebă el cu o mină de idiot.

„Nu e frumos ce faci, domnul meu; d-ta lupţi împotriva legilor naturei! D-ta vrei să răstorni ceeace a fost făcut de Creator! Nu e frumos! Ce te priveşte pe d-ta? Nu sunt şi ele fiinţe vieţuitoare? Trebue să respectăm legile naturii! Trebue să-ţi arăt, domnul meu, indignarea mea!

Alioşa păli, se întoarse în vârful picioarelor spre pat şi se aşeză încet pe el. „E directorul meu"... şopti el către Varia. „Directorul... în persoană. Nu doarme. Se delectează privind la motani. Lua-l-ar dracu! E îngrozitor să fii sub ordinul lui!"

„Tinere!" auzi Alioşa din nou după câteva minute vocea bătrânului. „Ce te-ai făcut? Vino la fereastră!" Alioşa se duse la fereastră şi privi în sus, la bătrân.

„Vezi d-ta motanul cel alb? Cum îl găseşti? E-al meu! Ce maniere la el. Doamne, ce maniere! Priveşte ce mers! Priveşte-l numai... Miau, miau... Vaşca, puturosule! Puşlamaua aparţine unei veritabile rase siberiene! Pisicuţa... he, he!... pisicuţa nu va putea rezista! Motanul meu a fost totdeauna învingătorul! Ai să te convingi de astădată! Ce maniere. Doamne, ce maniere!"

Alioşa spuse, că nu a mai văzut un motan cu o blană atât de frumoasă. Da, în viaţa lui n'a văzut un exemplar mai frumos ca acesta. Bătrânul începu să istorisească obiceiurile motanului; se înflăcără şi continuă cu laudele până răsări soarele. In cursul povestirei făcea tot felul de gesturi din mâini, ori se strâmba, căutând să arate manierele motanului... Şi astfel Alioşca nu mai putu să doarmă de loc în dimineaţa aceia.

In noaptea următoare, pe la 1, motanii îşi începură din nou serenada şi deşteptară din nou pe Varia.

Dar de data aceasta Alioşa nu mai îndrăzni să-i gonească, căci printre ei se găsea motanul Excelenţei Sale. Alioşa şi Varia fură siliţi să asculte până în zorii zilei concertul pisicilor

———o*o———

ALEXEI KOLZOV

POEZII

Steaua

Ori unde-aş fi, sub ochi-mi scânteiază
O stea cu străluciri de piatră rară.
Şi până'n zori, când cerul arde'n pară,
Imi tremură'n priviri plăpândă rază,
A luminat şi când ne-am despărţit...
Veni un ceas când dragostea pieri
Dar strălucirea ei se potoli:
Părea un ochiu în neguri amorţit
M'a istovit în chinuri nesfârşite,
Şi plâns şi bucurii găseau în ea,
Dar mai ales tristeţi nemărginite....
Şi mult m'a îndurerat iubita mea.

Dorinţa

Să-mi dai voinţa minţii luminate
Şi sbor de şoim pe drumuri depărtate,
Să sbor în miez de noapte către ea
Şi'n braţe moi culcuş de vis să-mi dea
C'un farmec blând de dragoste curată
La pieptu-i să mă strângă, să privesc
In ochi-i negri, mari să mă topesc
In tremur, de-o iubire care 'mbată...
Şi-aş vrea să mă lipesc ca o albină,
Visând, de cea mai minunată floare,
Să simt d'asupră-mi aripa şi-o 'nclină
Beţia somnului, neperitoare...

Cea dintâi iubire

Tot ce-am simţit fermecător vre-odată
Şi m'a făcut pe vremuri fericit,
Topind în flăcări inima curată
Cu raza mângâierii ce-a 'nflorit
Credinţa mea, — aş vrea să uit de-acum,
Iar inimii sălbatice să-i spun,
Şi simţurilor mele răzvrătite:
„Aş vrea spre-o altă ţintă să mă 'ndrum,
Pe-o alta s'o iubesc..." O, gând nebun!
Iubirea unor vremuri fericite
Din suflet n'o voi smulge niciodată.
Când aţipesc, fermecător şi blând,
Spre patul suferinţii mele cată
Şi de-mi întinde mâna ei, curând
Mă 'nsufleţeşte visul şi mă 'mbată,
Când ochii mari privesc în ochii mei
Şi stropi de lacrimi strălucesc în ei...
Ascult salutul dragostei şi-mi cântă
In inimă glas de bucurie.
Ah, când va bate'n ceruri clipa sfântă
Să uit, să uiţi şi tu pe veşnicie!...

Sfatul unui bătrân

E trist, amici, ne'nchipuit de trist,
Bătrân şi singur să trăieşti pe lume.
Posomorât la vesele ospeţe,
De-apururi gândul tău să fie: moartea
Spre groapă, cu priviri întunecate
Să treci mâhnit, cu părul alb la tâmple
Grăbiţi-vă, voi cei ce sânteţi tineri;
Iubiţi şi bucuraţi-vă de viaţă.
Să fie sărbătoare tinereţea,
O sărbătoare-a bucuriei voastre...
Se reîntoarce oare primăvara
Să stăpânească un an de două ori?
Şi mai îmbracă văile podoabă
De iarbă crudă pe mirişti cosite?
Invie flori, şi spicele de grâu
Mai tremură în aurul din lanuri?
Au nu-i o clipă tinereţea noastră
Şi primăvara nu-i o clipă oare?

(Traducere de Al. IACOBESCU)

GRIVEI

de MIHAIL LUNGEANU

Eram în şcoală la Bucureşti. Aveam vreo patrusprezece ani. Par'că-i eri nu mai departe. Venisem în vacanţa Crăcinului acasă. Imi făcusem manta nouă şi treceam pe drumul larg al satului din capătul lui de jos, dela cazarmă spre casă. Mergeam domol, liniştit, cătând cu drag la luciul zăpezei, la jocurile ce trăgeau razele soarelui pe deasupra ei, pe coperişurile caselor, printre crengile pomilor.

E aşa de plăcut iarna pe la prânzcior, în zile senine, când se căzneşte soarele să reverse cât mai multe lumini pe pământul, îmbrobodit în ştergar alb, ca de borangic. Cufundat în gândurile mele, nu băgasem de seamă, că pas cu pas mă urma un câine mare, roşu, lăţos, cu cap mic, cu ochi vioi, cu coadă ca de vulpe. Am văzut asta, când m'au speriat o mulţime de lătrături, ce se dau spre mine.

Am crezut că se duce undeva şi s'a oprit în dosul meu de frica şarlelor; dar el de unde? Când a simţit colţii clănţănind în jurul lui s'a oprit locului şi, unde a 'nceput să-mi ia la rost tutele, scuturându-li cojoacele de praful de peste vară, c'am crezut o clipă, că e vreun câine turbat şi m'am dat la o parte sfios. Dar el, după ce s'a descotorosit de toţi duşmanii, cu pas falnic, sigur pe el, dând voios din coadă, a venit spre mine.

M'am uitat la el mult stând locului. Nu ştiam ce să 'ncep, să-l mângâi, ori să-l sburăturesc. N'am făcut nici una nici alta, ci am păşit mai departe, să văz ce o face tovarăşul nedorit şi nechemat. El după mine însă. Ajung la poartă, el fără nici o şovăială se aşează la picioarele mele, dând din coadă, cu urechile ciulite. Intru 'n curte, apoi în casă, el mă urmează, par'că ştia rostul lor de mia anilor.

Mama, cum mă vede cu el, mă ceartă:

— Iară venişi c'o potae!

Imi ştia obiceiul, că, de pe unde mă duceam, prin vreun cătun al satului, pe la oraş, pe la stâni vara, veniam cu câte un câine. Mi-erau dragi. Şi, cum găseam câte unul, care ştia să se vâre în sufletul meu, să sară când îl asmuţiam, nu-l lăsam cu una cu două.

L-am dat afară. A rămas însă la scară. Câinii noştri erau toţi legaţi ziua: erau răi şi curtea bătută de lume multă, ca la o casă de popă. Seara cherlălăială mare însă: se luaseră la harţă câinele strein cu cei de casă.

— Şarla ta! îmi zise mama supărată. Să nu fie turbat? Ştii, c'am mai păţit-o odată.

* * *

Vorbele ei mi-aduse aminte o noapte fioroasă, tot aşa de iarnă, când un câine din lumea largă a pătruns în bătătură şi s'a încăerat cu cei de aci, cari erau în lanţuri, muşcându-i de i-a prăpădit pe rând pe fiecare. Am fost nevoiţi apoi să-i punem să-i împuşte, că se omorâse câinele cu pricina şi trimeţându-i-se capul la Bucureşti a venit răspuns c'a fost turbat. A fost muşcat el şi nişte porci ş'o junice, prin vecini, bolnăvindu-se la câtăva vreme. De atunci n'am mai ţinut câinii în lanţ noaptea, că zicea mama:

— Chiar dacă ar fi să mai vie vreun câine turbat, dacă sunt slobozi, îl birue, îl fugăresc. Altfel îi muşcă şi pe ei şi Doamne fereşte, poate să nimerească vreo oae, vreo pasăre ceva. Ce frică am tras ai casei toată noaptea, că ghirlomanul ţinut până la ziuă, mai venind şi alţi câini de prin vecini în ajutor şi încăerându-se care cu ai noştri, care cu cel strein, care, la ziuă a fost găsit stând biruitor pe prag.

— Afurisită potae! zise mama supărată. S'a ţinut în proptă cu toţi câinii noştri şi i-a supus. Par'că-i la el acasă, aşa şade. Ia să faci bine, să-l duci de unde l-ai luat.

I-am spus c'a venit singur după mine.

— Cu atât mai repede să-l alungi. De unde ştii ce deprinderi are! Poate mănâncă ouă, păsări, poate muşcă pe furiş şi păţim boclucul.

Am dat c'un băţ în el să plece; dar el se ducea mai cât colo ruşinat şi venea înapoi umilit, par'că mă întreba sfios:

— Cu ce ţi-am greşit? De ce mă baţi şi de ce mă sburătureşti?...

Am plecat într'un târziu d'acasă. Câinele după mine.

— Ei, — zic eu —, m'a 'ndrăgit şi pace!

Bat pulpa piciorului cu palma şi-l chem la mine. El se apropie par'că cu neîncredere, cu ceva teamă în el.

Il asmuţ după un porc. Aleargă ca o săgeată şi-l prinde de ureche. Abia îl lasă la strigătele mele.

Mă duc cu el prin sat în sus. Toţi dulăii lătrau printre garduri, săriau în drum. Era lucru rar pe la noi, să umble cineva cu un câine după el şi din pricina aceasta se făcuse larmă ca la urs. Tovarăşul meu însă nici nu se sinchisia. Mergea după mine cât mergea liniştit; când vedea însă că neprietenii îl plictisiau cu dragostea şi-l scoteau din sărite cu îndrăzneala şi cu grozăvenia lor, se oprea odată în loc şi, când da iama prin ei, nu rămânea unul netârnuit.

— A, ha! ziceam eu mulţumit. Aşa câine îmi trebue mie. Să fi căutat mult cu mult şi n'aşi fi putut să găsesc unul ca ăsta. Seara l'am legat la uşa casei, şi am lăsat şi pe ceilalţi în lanţuri, să nu se mai încaere.

A doua zi am scos pe murgu din grajd şi am plecat cu el pe uliţă în sus. Grivei, — că aşa i-am zis, după perii lui roşcaţi-gălbui —, după mine. Mă opresc la bunica, las calul la poartă. Grivei după spatele meu.

Până să prinz de veste s'a şi încăerat cu toţi câinii mătuşii mele şi cu ai rudelor din apropiere. Ne putând să-i mai despart — că se strânseseră horă în jurul lui, el stând la mijloc, pe labele din urmă şi clănţănind mereu, repezindu-se din când în când la câte unul —, am încălicat şi am plecat, să sparg cotoarba. Grivei mă urmează. Câinii droae după el. Se 'nmulţiseră şi mai tare. Bănuiam că din fugă l-ar supune şi mă uitam mereu după el, cu gândul să mă întorc să-l scap la nevoe; el mergea învârtindu-se şi repezindu-se în câte unul, făcând gol în juru-i, până ce deodată-l văz că se repede subt pântecele calului şi merge printre picioarele lui, deprinse cu îmbuiestrul. Mare mi-a fost mirarea, dar şi bucuria mea. D'atunci am fost nedespărţit de Grivei. Nu făceam un pas fără de el. Şi la biserică mă însoţia; aci sta însă afară. cuminte, tolănit pe labe. Il cunoşteau toţi enoriasii.

— Cânele popii! ziceau ei şi-i dau pace.

De altfel cine ar fi îndrăznit să-l lovească, să-l ia la goană, că-i sărea în cap. O făcuse nefiartă odată un prostălău, şi păţania lui a aflat-o tot satul.

Din ce se'mprietenia mai mult cu mine, din ce descopeream la el multe deprinderi bune, multe învăţături alese.

Odată l'am asmuţit după o vacă, găsită într'o ogradă. A început s'o fugărească cu gura tot la botul ei, până a apucat-o cu dinţii şi a ţinut-o pe loc, cu toate orăcăelile şi sbânţuelile ei, până m'am dus eu să-i dau drumul, bătându-l încetinel pe spinare:

— Grivei! Grivei! Dă-i pace!

Când vedea o pasăre în sbor se opria locului, o urmărea şi sărea după ea d'un stat de om în sus.

— E câine de vânătoare! m'am bucurat eu. Şi, de atunci, pe lângă Murgu şi Grivei, am îndrăgit şi puşca. Nu umblam decât după epuri şi după vulpi. Şi pentru aşa ceva mai niciodată nu era nevoe de puşcă, că-mi prindea el singur vânatul. Cu puşca dam doar aşa 'n gol, să-l scocior din culcuş. Impuşcam câteodată ciori, câte un uliu. Pe loc alerga, mirosea şi aducea ce căzuse.

Păsări cântătoare ori de mâncare nu-mi plăcea să vânez, mi-era milă. Văzusem odată un stiglete împuşcat d'un prieten şi m'am înfiorat. Ii sburase scofleaja capului o alică şi se sbătea sărmanul dând din aripi, cu ochii mici, sticloşi. Altcum cu greu aşi fi putut chiar să trag: una, că nu eram depirns cu ochitul şi alta că Grivei, cum mă vedea că ridic puşca, sărea, lătra, alerga în bătaea ei, speriind păsările şi punându-se şi în primejdie, să fie lovit.

Plăcerea cea mai mare mi-o făcea Grivei la gârlă. Ne scăldam şi aruncam nuele, beţe, pe valuri. El sărea şi le prindea. De multe ori îl chinuiau ceilalţi băeţi asvârlind prea des şi mai ales bolovani. Nu-mi sta o clipă la îndoială: alerga, se scufunda şi ieşea d'asupra cu gura plină, ce ştia el că nimerise altă peatră?..

Cum am aflat deprinderea asta a lui?.. Intr'un după prânz călduros, mergând la gârlă, treceam pe pod. Un tovarăş a luat pălăria unui ciorol şi a aruncat-o în apă. Grivei s'a aruncat de sus, a înotat pe valuri şi a adus-o înapoi.

Dar numai asta crezi că ştia el?

Odată am prins un copil furând vişine. Când a luat-o la goană, am strigat: Grivei! Pe loc s'a luat după el şi ajungându-l l'a tăvălit pe jos. Ii pusese labele pe piept şi m'aştepta.

Mă urma pas cu pas, luând parte la toate jocurile, la toate bucuriile mele de băeţandru, îndrăgostit de câmp, de codrii, de tainele singurătăţii. Când eram cu el nu-mi era frică să-mi fi ieşit înainte şi duşman şi hoţ şi lup şi urs chiar. Să fi fost el ori cât de departe, când strigam: Grivei! era pe dată lângă mine, din câteva săltături doar.

Mă luam adesea la trântă cu băeţi, şi când se 'ntreceau ei cu gluma, or ţineam să li 'ntorc câte una bună ce-mi făcuseră cândva, strigam, pe când mă ţineam de piept cu el:

— Grivei! Săi că mă omoară!

Ca un fulger ţâşnia de unde era şi drept în spinarea protivnicului se opria.

Avea o parte bună: nu muşca. Căuta numai să supue, fie că 'n capul lui nu putea să deosibească ce e glumă, de ce e serios, fie că aşa-i era neamul, să facă mai puţin rău decât putea, să nu pricinuiască durerea celui supus, umilit.

* * *

Intr'o zi de vară m'am dus la o stână, unde aveam vacile sterpe. Mai fusesem odată şi Grivei stârnise războI mare, însângerând pe toţi câinii ciobăneşti, că de la o vreme îi făcusem o sgardă de curea cu cue de sârmă. Şi el, ştiind parcă de vraja ce purta cu el, era şi mai îndrăsneţ şi mai mândru şi biruia 'ntotdeauna. La plecare, ca să nu mai fac haraiman, l-am lăsat legat acasă. Ajuns aproape de stână m'am oprit într'o padină, unde am zărit nişte băeţi cu vacile. Dintr'una 'ntr'alta, că ce caută acolo, că nu-i dreptul lor, că ei nici nu-s moşneni, necum să aibă *fânii* în munte, ne-am luat la ciondănială. Ei, simţindu-se mai mulţi, mai tari, au pus mâna pe mine. Unul îmi purta Sâmbetele, că l-am păcălit odată cu francul pe genunchi, dându-l d'a rostogolul pe deal şi m'a 'ntins pe earbă, mi-a pus furculiţe la picioare şi la mâini şi, scoţând cuţitul, mă amenința că-mi taie nasul şi urechile. Şi se strâmba urât la mine, muşcându-şi limba între dinţi. Vedeam moartea cu ochii. Nu ştiam ce să fie şi ce să fac? D'odată mi-a venit în minte Grivei.

— De ce nu e el aci, Dumnezeule Mare? Ce greşeală am făcut c'am plecat făr' de el! ziceam în mine.

Şi, ca să-i sperii, întru cât ştiau şi ei năzdrăvăniile lui, am strigat odată tare:

— Grivei! Sai că mă omoară!

M'am văzut pe loc părăsit şi am auzit cum duduia pământul şi cum ţipau toţi alergând. Credeam că şi-or fi făcut spaimă numai şi, ca să trag folos de fuga lor, m'am svârcolit cu puterea ce-o dă groaza, am scos furculiţele dela o mână, apoi dela cealaltă, dela picioare şi am dat să mă reped spre cal, să încalec şi să fug. Când colo — nu ştiam, să crez ochilor or aveam arătări — Grivei era 'n spinarea duşmanului meu, îl ţinea bine, apucându-l cu gura de ceafă. Inţelesese poate şi el că n'a fost curat glumă ce a fost, văzuse şi sbuciumul celui prins în ghiarele lui să scape si se purta cu el mai cu străşnicie. Am chelfănit bine pe grozavul cu cuţitul, pe care i l-am luat şi l-am dus la primar, am fugărit d'a călare cu Grivei după ei, pe ceilalţi mult şi bine, le-am luat vacile, le-am dus la oborul dela stână, de unde nu le-a luat, decât cu bilet din partea tatălui meu, după ce iertasem eu pe nelegiuiţii cari mi-au băgat spaima în oase.

Minunea mare era cum de venise Grivei după mine? Asta am aflat-o acasă. După plecarea mea el a 'nceput să scherlălăe şi să se sbată 'n lanţ şi aşa scherlălăia şi se sbătea şi lătra, că cei d'acasă, crezându-mă departe, i-au dat drumul. El însă după urme ici-colo pân'a ajuns în munte tocmai când l-am strigat.

Din păţania asta ţineam la el mai mult ca la ori ce pe lume. Il luam în braţe, îl desmierdam, împărţiam bucătura din gură cu el. Şi parcă îşi da seama şi el de dragostea mea şi din zi în zi mi se vâra mai mult în suflet, era mai nelipsit de mine, mă asculta mai cu credinţă.

Dragostea şi bucuria noastră ţinea însă cât vacanţele. La sfârşitul lor trebuia să ne despărţim. La cea dintâi a fost mai greu. Ţineam morţiş să-l ieau cu mine. Făcusem chiar socoteala să-l dau în primire bucătarului şcolii, să-l aibă 'n pază şi grije, luându-l la plimbare Duminica. Nu m'a lăsat însă tată-meu. Spunea că ce carte o să mai învăţ eu, dacă oiu fi cu gândul tot la el. Doamne, şi mult aşi fi vrut să-l am cu mine în oraşul cel mare, unde eu nu 'nsemnam nimic, să arăt lighioanelor de acolo, că nu-i nimeni pe lume mai mândru ca mine, că n'are nici unul o bogăţie mai mare ca a mea. Şi cât aşi fi voit să 'ntorc batjocura, ce făcuseră de mine şi de cei doi prieteni nedespărţiţi din sat, — Iancu şi Alecu, — într'o Duminică, nişte băeţi de prin mahalaua Măcelarilor, — pe când noi ne duseserăm p'acolo, să căutăm pe unul d'ai noştri, care urma la liceul Matei şi sta 'n gazdă p'acolo, — fugărindu-ne cu câini si cu pietre.

De câte ori plecam şi-l lăsam îmi venia să plâng. Şi el scherlălăia şi se sbătea în mâinile surorilor, cari îl ţineau, pe când mă suiam în trăsură şi rămânea apoi trist în poartă. Sta zile 'ntregi pe labe, nu mai mânca, nu mai lătra. Se deprinsese dela o vreme cu despărţirea. La început nu putea însă să înţeleagă asta. Credea că-l părăsesc, Şcă nu-l mai bag în seamă şi cum plecam se lua după soldaţi, — aşa cum se luase după mine în acea zi călduţă de Crăciun, — şi umbla cu ei pe la vamă, se 'ntorcea la cazarmă, până da cu ochii de mine. Dintr'asta am aflat că el fusese al unui vameş, mutat în mijlocul iernei atunci, şi el, văzându-se părăsit s'a luat după soldaţi şi a venit în sat. Imi spuneau ei, că vameşul acela avea un băiat de vârsta mea în liceu. De bună seamă, că, în părăsirea, în uitarea, ori în pierderea lui, s'a bucurat, când a văzut o manta şcolărească şi un chip apropiat de al stăpânului şi m'a urmat.

* * *

Dela o vreme numai pleca, când lipseam eu şi sta în grajd lângă Murgu, de care era nespărţit. Când se ducea tată-meu undeva călare, se lua după el. Il cunoşteau toţi şi de prin cătunele depărtate, pe unde se ducea să 'mpărtăşiască bolnavi şi de prin oraş, unde mergea el des.

Aşa au trecut ani după ani, vreo patru nu mai mult, numai în bucurii, numai în jocuri şi sburdălnicii cu Grivei. Ii ştiau deprinderile toţi pietenii mei şi făceau glume cu el, aruncând câte o pălărie pe casă, pe câte un cal, în câte o căruţă, băgând spaima 'n oameni.

Adesea, rămânând el afară, şi noi stând înnăuntru, în câte o odae, luându-ne în glumă la trântă, strigam odată:

— Sai, Grivei, că mă omoară!

Şi el, sărind ca ars, punea labele pe clanţă şi intra înnăuntru ca o furtună, aruncându-se 'n spinarea celui cu care eram încleştat la luptă. Lăsam dinadins uşa descuiată, ca să poată s'o deschiză; altfel s'ar fi aruncat prin ferestre, c'a făcut şi asta odată, la o cercare proastă a unuia.

La o luptă odată între noi, despărţiţi în două tabere, eu am biruit aproape singur pe toţi cu ajutorul lui Grivei.

O singură dată mi-a pricinuit o neplăcere Grivei. Stam cu el la o stână, apropiată de sat. Tuliam Sâmbătă seara şi urcam Luni dimineaţa cu el, şi, nu rar, cu Murgu. Intr'o zi după prânz, era lăsata secului de sfântă Mărie, am plecat pe jos, singur, fără să mă fi văzut Grivei. Imi plăcea de multe ori să-l păcălesc, să văz ce face. Abia ajuns acasă m'am şi înnapoiat. Mă supărasem de ceva şi n'am vrut să mai rămâi la masă. Mă duceam în singurătatea mea, unde eram liber şi stăpân. Se 'nserase, când am intrat în pădurea din poalele muntelui. Mă gândeam ce ar fi să-mi iasă vreun lup înnainte, ori să dau peste vreun urs, întârziat după smeură, când zăresc în muchea dealului două lumini, cum numai ochii de jiganie lucesc în noapte. Simţindu-mă 'n primejdie, fără să vreau, după obiceiul, ce aveam să-l chem pe el în ajutor în atari împrejurări, am strigat odată:

— Grivei!

Spaima mea a fost şi mai mare, când am văzut cele două lumini, — ce stau locului pân' atunci, — alergând spre mine. Mă simţeam pierdut, mai ales când m'am văzut cuprins în braţe.

Abia dup'o toană bună, când mi-am dat seama, că nu sunt înghiţit şi am simţit gudurelile lui, am înţeles că cele două lumini erau luminile ochilor lui Grivei, care, luând-o spre casă, şi simţind, că m'apropii, se oprise mai cât colo de mine, sfiit, supărat, că plecasem făr' de el.

Şi, cum toate 'n lume au un sfârşit, şi dragostea şi voea bună dintre mine şi Grivei, a luat sfârşit şi un sfârşit dureros, sfâşiitor.

Plecasem la plimbare, călări, o ceată bună de tineri. Ne-am oprit pe pieptul unui pripor, spre vamă, luând masa la umbra unui fag bătrân, lângă un isvor. Pe când beam vin unul scapă o ploscă, ce se duce d'a rostogolul pe coastă devale. Până să se mişte el din locu-i, Grivei i-a şi ieşit înnainte, aducând-o la deal într'o clipă. Streinii de partea locului văzând asta se bucură, îi asvârli oase, carne, dar dau iarăşi d'a rostogolul plosca, apoi sticla, pălării, haine. El sărea ca fript la fiece aruncătură; dar, pe când urca dealul cu ceva 'n gură, unul repede 'n jos un bolovan, ce sărea ici-colo, luându-şi din ce în ce avânt. Grivei s'a luat după el, lătrând. Cei de pe deal bat în palme şi aruncă alţii. In zadar am strigat la ei să nu mai dea, în zadar l-am chemat:

— Grivei vin'aici! Grivei sai că mă omoară! el nu auzea, că ştia una şi bună, să prinză bolovanii din sbor.

La o săritură a unei lespezi mari şi la a lui, s'au isbit la olaltă şi Grivei a căzut jos ameţit, apoi, cercând să urce coasta domol, a căzut jos cu capul despicat, cu ochii mari, umezi. Se uita la mine duios, par'că-şi cerea iertare, că n'a fost în stare să prinză bolovanul, că se duce şi mă lasă.

Ziua noastră de petrecere s'a 'ncheiat cu supărare mare. Eu am plecat grăbit acasă, singur, făr' de Grivei, plângând de mila lui, şi, de atunci, de câteori mi-aduc aminte de el, simt cum mi se umezesc coadele ochilor şi alunecă ceva cald pe obraji: sunt lacrămi curate, din inimă, stoarse, vărsate cu dărnicie, ca prinos de dragoste, de părere de rău şi de recunoştinţă pentru cel mai bun prieten al anilor mei tineri

MIHAIL LUNGIANU.

Primăvara'n sanatoriu

Peste zidu 'nalt şi umezit
In ungherul parcului sub nuc,
In clipa când cântau cocoşii răguşit
Primăvara a sărit azi-noapte'n balamuc.
Ferecate dormeau uşile'n zăvoare,
Iar tăcerea ca pe un covor jilav
Singură păşea prin coridoare,
Ca o soră 'ndrăgostită de-un bolnav.

Primăvara semăna c'o fată
Cu ochi mari şi faţa înălbită,
Ce vorbea de-o dragoste curată
Ca de o fiinţă închipuită.
Primăvara a gonit apoi pustiul din grădină
Şi pe fiecare braţ de pom a înşirat
Boabe de argint şi de lumină,
Şi pe nebuni i-a binecuvântat
Să-aibă frunte'adoua zi senină.

...Şi când foc ţâşni din zări departe
Fata cu obraji de zăpadă,
A svârlit cu pumnii — un geam în stradă;
— Poate — o cuprinsese gând de moarte
Poate'ntr'adevăr era nebună,
Căci glasul ei a isbucnit, — furtună:
Primăvară!.. Primăvară!... —
Şi toţi nebunii au năvălit afară —

N. Furcă

Iernile mele

Rătăciri iernatice

S'a înoptat de mult şi rătăcesc mereu..,
Ninsoarea cade des: e drumul tot mai greu...
Prin uliţi neştiute cu sufletul scurmat
M'afund de-o zi întreagă să uit ce n'am uitat,
Să vântur golul care se adânceşte 'n mine
Şi urlă ca şi vântul prin scorburi şi ruine..

. . . .

I-atâta linişte c'auzi ninsoarea cum se cerne...
Aş vrea acuma să te văd zâmbind cu capu'n perne,
Şi'n negura odăii mici doar focul dogorind
Să te atingă lin pe braţ apoi pe ochi suind
Să ţi-i închidă tremurând şi roşu de sfială,
Să'ţi guste rodul buzei dulci şi moi de portocală..

. . . .

Pe uliţi cresc nămeţii şi ţinte-a pustiu...
Departe-abia se vede un felinar arzând:
O candelă sfioasă aproape de-un sicriu
Şi guri de întuneric mă cheamă rând, pe rând...

T. ULMU

Imprimăvărare

Soarele a zâmbit prietenos multă vreme pe cer...
In parc s'a zbeguit prin pletele copilaşilor cu obraji de porţelan
S'apoi a făcut curte unei nemţoaice care citea un roman
Si se roşea de câte ori trecea pe lângă ea vre-un ofiţer

In şiruri lungi, străbat primăvara, fără s'o ghicească, fete de pension
Gândul lor stărue în oraşul cu automobile şi cu cer de zmoală...
Inchid ochii şi mă revăd copil de şcoală
Când rătăceam, cu capul gol în soare, prin vii—departe—vând la canton.

Imprimăvărarea zvâcneşte în fiecare fir de iarbă din grădină...
Gândul meu pluteşte în clasa 'ntunecoasă, la tine.
Pe bancă se răsfaţă Titus Livius şi-ascunsă 'n file, o scrisoare dela mine.
Si clasa goală e atât de tristă... şi mâine ai teză la latină

Flaşnetarul cântă fals acelaş romanţă de demult...
In schimbul biletului colorat şi tainic, i-am dat ultimii bani;
Dar în el scria că te chiamă Ioana şi c'am să trăesc optzeci de ani.
Desi ştiam că minte, m'a mâhnit si mai mult.

O sirenă a ţipat la o metalurgie...
Toţi au plecat — şi soarele-i acuma tot mai stins...
Târziu — strivit de gânduri — mă simt învins
Şi cea din urmă rază de soare din sufletul meu ţi-o trimet ţie,

In internatul roş de igrasie.

Dinu Marinescu

Bis

Frumoaso, te-am visat în astă noapte:
(cu ochii — închişi, eu, parcă văd mai bi...
ţi se'nfrunzeau, în gene, mure coapte
şi pe obraji ţi-îmbobociau verbine...

Vorbiai, minţind frumos ca totdeauna
şi te credeam, cum te-am crezut odată,
când îşi suna de-asfalt, argintul — luna.
într'un decor de farsă demodată.

Spuneai aceea ce-mi spuseseşi ieri:
mai limpede curgea acum cuvântul
şi mai înfiorate mângâieri
pe-obrazul meu schiţa din păru-ţi, vâ...

Mai lung a fost sărutul ce mi-ai dat
cu buze şi mai calde şi mai roşii,
dar mai amară lacrimă — a udat
o pernă albă, când cântau cocoşii...

Frumoaso, ai jucat frumos o farsă...
da'n noaptea, neträită dar visată,
cu capul lângă — al tău, pe perna arsă,
greu m'am trezit din farsa'n vis bisată...

Petra Sîrbină

Romanul vieţii d-nei de Maintenon

de CONST. ŞAINEANU

Viaţa d-nei de Maintenon este una din cele mai minunate ce a existat vreodată. Aproape numai în basme, — unde păstori şi împăraţi trăesc pe un picior de egalitate şi pot cu uşurinţă trece de la o situaţie la alta — asemenea minune este cu putinţă. Dar în Franţa, în secolul cel mai glorios al literilor şi al politicei franceze, să se petreacă aşa ceva, aceasta nu e de crezut, mintea nu o poate admite.

Şi totuş minunea s'a petrecut cu adevărat. O fată săracă, născută în închisoare, crescută de milă de o rudă, se mărită la 16 ani, de nevoie, cu un poet paralitic de 42 de ani, trăeşte cu dânsul opt ani, rămânând tot fecioară, îndură după moartea acestuia tot felul de mizerii, devine apoi institutoarea şi guvernanta copiilor ilegitimi ai regelui, iar mai târziu, la 48 de ani, chiar soţia legitimă a lui Ludovic al XIV-lea, supranumit regele Soare.

Dar de numele acestei femei extraordinare mai este legat şi un alt fapt, de o deosebită importanţă, care o înaltă în ochii noştri şi care-i va perpetua numele în viitor, şi anume Institutul de orfane nobile dela Saint-Cyr, creat şi condus de dânsa, şi destinat a pregăti pentru menirea lor viitoare 250 de copile.

Insfârşit, ne-a rămas dela dânsa o *Corespondenţă* bogată, un număr considerabil de scrisori (opt volume), în mare parte privitoare la bunul mers al acestui Institut şi foarte interesante din punctul de vedere educativ, altele de ordin familiar, iar cele mai multe adresate duhovnicului ei. Scrisorile acestea, prin marele interes ce oferă, şi prin meritul lor literar, o clasează pe d-na de Maintenon alături de d-na de Sévigné, deşi felul lor de a scrie e diferit: pe când inima şi spiritul transpiră din ale acesteia, judecata rece şi o seriozitate excesivă caracterizează pe ale celeilalte.

Să vedem pe scurt peripeţiile minunate ale acestei vieţi neobicinuit de interesante, spornica ei activitate pe tărâmul credinţei, culturei şi chiar a politicei.

* * *

Françoise d'Aubigné, nepoata marelui poet şi zelosului protestant Agrippa d'Aubigné, s'a născut în 1635, în închisoarea din Niort. Cu opt ani de zile înainte, tot într'o închisoare, se săvârşise căsătoria părinţilor ei. Tatăl, un client obicinuit al închisorilor pentru veşnicele lui datorii contractate şi neachitate, iar mama, fiica gardianului închisorii. El, protestant, fiul şefului protestanţilor, ea catolică. El de 42 de ani, ea de 17. Ce pereche nepotrivită!

Copilăria Françoise o petrecu la mătuşa ei, o soră a tatălui, protestantă, femee cu principii rigide. Un an stătu printre negrii dintr'o insulă americană unde tatăl ei se exilase pentru a-şi reface cinstea şi situaţia sdruncinată. Iar după moartea acestuia, copila, care n'avea încă 15 ani, se întoarse la mătuşa ei, apoi la naşa ei, catolică înfocată, care o înapoiă numaidecât mamei. Aceasta, neavând cu ce s'o ţie, o băgă în serviciu la călugăriţele Ursuline, cari o tratară cu asprime. Totuş, în urma unei dispute religioase la care a asistat şi ea, se convinge de superioritatea religiei catolice asupra celei protestante, şi se converteşte la noua credinţă. Ceva mai mult: din acest minut, ea devine o catolică fanatică şi unica ei dorinţă e de a converti pe fraţii săi, protestanţii, şi de a-i readuce la „singura biserică adevărată", la Catolicism. Noua credinţă la dânsa deveni mai mult decât o convingere, deveni raţiunea însăşi a vieţei sale întregi. Şi ea n'avea decât 15 ani!

* * *

Pentru fetele sărace nu era pe acele timpuri decât o singură salvare: călugărirea. Dar pentru mânăstire tânăra d-şoară d'Aubigné nu avea de loc pornire. Ea ţinea să se mărite. Dar cu cine? căci zestre nu avea de loc şi căsătoriile din amor pe atunci nu prea erau la modă. Mătuşa bogată găsi totuş o partidă potrivită pentru nepoata săracă: pe poetul Scarron.

Cine era Scarron? Un paralitic diform, ţintuit într'un jilţ pe rotiţe, şi ajuns în halul acesta în urma unei tinereţi vijelioase şi a unui reumatism căpătat la vârsta de 27 de ani. Totuş plin de spirit şi de veselie comunicativă. Se făcuse faimos prin *Romanul comic* ce publicase şi care era o satiră a societăţii de pe acele vremuri şi o lovitură dată romanului ultrasentimental pe atunci în floare. Casa lui era totdeauna plină de bărbaţi şi femei din lumea bună, cari veneau ca la o conferinţă, să se desfete câteva ceasuri la verva caustică şi la veselia spirituală a acestui damblagiu intelectual.

Françoise avea 16 ani şi jumătate, poetul 42. Părinţii ei nu avuses oare aceleaş vârste când s'au luat? Şi apoi era dornică de a-şi avea căminul ei. A îngriji pe un infirm şi a primi vizite din lumea mare, erau lucruri cari îi conveneau. Şi micuţa d'Aubigné deveni d-na Scarron.

* * *

Opt ani dură această căsnicie unică în felul ei, dar plină de devotament şi de abnegaţiune din partea tinerei soţii, şi plină d ebunătate şi de recunoştinţă din partea infirmului. Ea avu darul să-i suggereze oarecare gravitate în piesele comice, iar el, în orele libere, îi dădu lecţii de limbile latină, italiană şi spaniolă. Şi cum degetele amorţite ale poetului nu puteau să scrie, ea se făcu secretara lui; scriind sub dictare, ea se deprinse cu arta de a scrie. Odată cu căsătoria perechei, salonul lui Scarron deveni cel mai frecventat din Paris. Până şi persoane distinse ca d-na de Sévigné, d-na de la Fayette, veneau să se distreze la verva nesecată a paraliticului. Strada unde locuia era plină de caleştile şi cupeele acelora ce veneau să-l viziteze, şi cari îi atrăgeau invidia vecinilor şi a duşmanilor.

Cu timpul însă mosafirii se răriră. Franţa eşise triumfătoare din războiul celor două Fronde, iar căsătoria lui Ludovic al XIV-lea şi reluarea fastului la Curtea regală după atâtea sbuciumări civile, dădură bietului Scarron lovitura de graţie. Şi apoi nici muza lui burlescă nu mai era la modă. Durerea de a se vedea părăsit îl amărî peste măsură şi-i grăbi sfârşitul. El se stinse la vârsta de 50 de ani. D-na Scarron rămase astfel văduvă „fără a fi fost soţie". Ea se retrase într'o mânăstire, unde trăi din micile ajutoare discrete ce primea dela doamnele din elită cari veneau la Scarron, dela regina-mamă care-i acordase o subvenţie anuală de 2000 franci din caseta ei, şi de pe urma serviciilor ce făcea prin familii. De altminteri era primită pretutindeni, si-şi atrăgea simpatii numeroase prin seriozitatea şi chiar spiritul ei.

Dar iată deodată o schimbare la faţă în atitudinea văduvei Scarron. Ea devine tăcută, plictisitoare şi cucernică. Din acest moment ea numai e stăpână pe sine-însăş, ci un instrument în mâna unui duhovnic. De astădată ea şi-a găsit definitiv menirea: să fie auxiliara Bisericei în succesul triumfător al Catolicismului şi în distrugerea demoralizării care începuse la Curte. Ea devine o enigmă pentru toţi.

* * *

Ludovic al XIV-lea era un perfect don Juan. Iubise mai întâi pe d-na la Vallière. Aceasta, după ce-i dete trei copii, cari fură legitimaţi din ordinul Regelui, fu numită ducesă şi căzu în disgraţie. Locul vacant în inima lui Ludovic fu repede ocupat de ducesa de Montespan, care dărui Regelui în câţiva ani, o droaie de prinţi şi de prinţese, a căror naştere deocamdată trebuia să rămâie secretă. Cui să se încredinţeze creşterea şi educarea acestor odrasle regale? Trebuia o persoană serioasă, liberă şi de încredere. D-na de Montespan îşi aduse aminte de văduva Scarron, pe care o cunoscuse la o vară a ei.

D-na Scarron nu acceptă această înaltă favoare decât cu condiţia ca s'o primească din mâna Regelui. Regele îi vorbi şi afacerea fu aranjată. Primul pas era făcut. Ea părăseşte mânăstirea, se instalează într'un apartament închiriat pe spesele monarhului. Văduva Scarron a scăpat de sărăcie şi de ajutoarele discrete. A devenit un personaj. După întâiul copil, o fată, veni al doilea, un băiat, care fu instalat în altă casă tot sub conducerea ei. D-na Scarron, ce-i drept, nu prea avea sentimente de mamă, nu le avusese niciodată, dar se arătă a fi o bună guvernantă, şi mai târziu o bună institutoare. Poate că nici ambiţia ei nu mergea pe atunci mai departe.

D-na de Maintenon

condus din umbră, din întuneric. Inrâurirea ei, uneori binefăcătoare, a fost de cele mai multe ori fatală politicei ţării sale. Această femee extraordinară, care s'a născut protestantă şi a devenit apoi exterminatoarea protestanţilor, a fost măritată fără a fi soţie, a stat în mânăstire fără a fi călugă-

Dar ea avea un duhovnic, şi duhovnicul acesta urmărea un scop mai înalt, mai depărtat. Scopul acesta era mântuirea Regelui, scăparea lui de sub influenţa metreselor. Ceeace n'a putut obţine un Bossuet şi alţi faimoşi prelaţi prin predicile lor, o va obţine d-na Scarron condusă de umilul ei duhovnic.

* * *

Au trecut ani de zile. Copiii s'au făcut măricei. D-na Scarron e obosită, ar vrea să se retragă undeva şi să-şi trăiască în tihnă ultimii ani ai vieţei. Dar duhovnicul e de altă părere. Misiunea ce-i s'a încredinţat nu e încă pe deplin terminată. Totuş o ceartă între ea şi d-na de Montespan, binefăcătoarea ei, e aproape s'o facă să plece. Regele intervine, şi ca s'o liniştească, îi dă 200.000 franci, ca recunoştinţă pentru educaţiunea prinţilor, cu cari bani să-şi cumpere o moşie, şi o numeşte marchiză de *Maintenon*, după numele acelei moşii. Duşmanii ei — şi avea cam mulţi — printr'un joc de cuvinte, o numeau pe şoptite marchiza de *Maintenant* (adică: de acuma).

Şi noua marchiză rămâne la Curte. Succese mari o aşteptau. Mai întâi însoţeşte pe unul din prinţi, ducele de Maine, într'o călătorie triumfală la Barrège şi e primită pretutindeni ca o regină. La întoarcere, ea face Regelui o dare de seamă a misiunii sale de care el se arată încântat. Influenţa ei crescuse şi mai mult. Era momentul de dat lovitura: să scape pe Rege din lanţurile d-nei de Montespan şi ale tuturor metreselor viitoare. Această femee enigmatică îşi permite cu timpul să facă imputări până şi maiestăţii sale. Desigur nu din gelozie, căci nu urmărea să-i câştige inima, ci din îndemnul cerului. Şi acest falnic monarc, a cărui voinţă era lege, se pleacă pe nesimţite în faţa acestei femei. O schimbare simţitoare se săvârşeşte într'însul. Regina însăşi, încântată şi recunoscătoare d-nei de Maintenon pentru această biruinţă, îi dărueşte portretul ei înconjurat cu diamante.

Biruinţa aceasta devine din zi în zi mai evidentă. Ea primeşte vizita Regelui de două ori pe zi în camera ei: după liturghie şi după dejun. O atitudine nouă începe să se deseneze în toate actele lui. Ambasadorii străini o remarcă cu surprindere şi nu le vine a crede că femeia corpolentă, încă frumuşică, îmbrăcată în negru, este mecanismul care conduce totul. Până şi regina declară: *„Niciodată el n'a fost mai tandru cu mine ca de când o ascultă pe dânsa"*. Regele nu se mai mulţumeşte s'o viziteze la noră-sa, ci o aduce în biroul său. Conversaţia uneori durează dela şase până la zece noaptea, amândoi şezând pe fotolii, faţă în faţă. Chiar şi miniştri îi vorbesc cu respect. La rochie ea poartă pasmanturi aurite. Şi mulţumită înaltei favori de care se bucură, ea îşi plasează în posturi grase toate rudele, după ce mai întâi le converteşte la Catolicism.

Insfârşit e în culmea gloriei. Planul ei e pe cale de a se întregi. Un eveniment neaşteptat avea să-i grăbească reuşita. In urma unei călătorii triumfătoare în provincie, Regina cade la pat şi după o agonie de patru zile îşi dă sfârşitul.

* * *

Regele avea 45 de ani, d-na de Maintenon 48. Cum a putut acest monarh strălucit, şi despre care se spunea că era cel mai frumos bărbat din Regatul său, să ridice până la dânsul pe această femee rece şi aproape îmbătrânită, nimeni nu va şti vreodată. De sigur de căsătorie din amor nu putea să fie vorba, ci de una pornită din judecată sau din lipsă de judecată. O simplă afacere de conştiinţă. Nici data adevărată a acestei căsătorii bizare nu se cunoaşte. Căsătoria s'a făcut în taină şi conform voinţei Regelui fu înconjurată de o tăcere respectoasă. Umila d-na Scarron şi-a atins însfârşit prima parte a planului ce urmărea. *Mântuirea* Regelui se săvârşise.

Rămânea acum înfăptuirea celei de a doua părţi: *triumful Bisericei catolice*. Prilejul se ivi în curând. Sub îndemnul acestei femei sau nu, în tot cazul bigotizat şi aprobat de dânsa, regele revoacă Edictul din Nantes, prin care Henric al IV-lea pusese capăt luptelor religioase în Franţa, acordând Protestanţilor oarecari drepturi. Se înfiinţară dragonadele, cari făcură minuni: măcel pe toată linia sau convertire. Zeci de mii de protestanţi cedară, sute de mii fugiră în alte ţări. Bucuria d-nei de Maintenon fu desăvârşită: unitatea religioasă era redobândită. Infaptuirea planului era deplină.

* * *

Din nenorocire, influenţa d-nei de Maintenon asupra Regelui, a fost nefastă Franţei. Răsboaele se pierd unul după altul, cu generali şi miniştri creaturi ale ei. Timpuri grele se abat asupra ţării. Aproape întreaga familie regală piere otrăvită fără ca să se ştie de care mână criminală. In sfârşit, încărcat de griji, regele moare la 77 de ani. Pe patul morţii el îi cere iertare că n'a făcut-o fericită! Nici o lacrimă pe obrajii ei. Unica ei grije e ca muribundul să primească sfânta grijanie. După moartea regelui, ea se retrage la Saint-Cyr, institutul de orfane nobile, creat şi condus de dânsa. Aci mai trăeşte încă trei ani în mijlocul elevelor şi moare la vârsta de 83 de ani.

E greu de caracterizat această femee, care a jucat un rol atât de covârşitor în destinele Franţei, pe cari le-a riţă, a crescut copii fără a fi mamă, a fost nevastă legitimă de rege fără a fi regină, — va rămânea desigur un mister pentru totdeauna. *„Sunt o enigmă pentru lume"*, va zice ea însăş despre sine.

D-na de Maintenon n'a fost simpatizată nici în viaţă, nici după moarte şi nu este nici astăzi. Ce i-a lipsit ca să fie? I-a lipsit dragostea. Cine nu iubeşte, nu ştie să atragă iubirea.

Despre Institutul Saint-Cyr într'un număr viitor.

INNAPOI?

(Pe marginea „Odiseei", „Infernului" şi „Ţiganicadei")

I. Editura românească — atât de puţin românească şi atât de puţin conştientă — a putut însemna, pe răbojul amintirilor sale, un moment glorios: tipărirea în acelaş timp, de trei cunoscute edituri („Casa Şcoalelor", „Cultura naţională", şi „Cartea românească", a trei opere dintre cele mai însemnate pentru cultura şi arta literară — „Odiseiea", „Infernul" şi „Ţiganiada".

Trei lumi — trei mentalităţi — trei sclipiri hotărâtoare — aruncate, deodată, în faţa ochilor dornici de cultură ale cetitorului de azi, atât de larg sufleteşte, atât de doritor de cultură şi totuşi atât de des păcălit.

Mă gândesc la impresionabilitatea şi neastâmpărul sufletesc al unora dintre poeţii de azi şi par'că-i văd pe cei înaintaţi în..... pretenţiuni de roformă literară, desigur) târând cu un dispreţ amar monumentalele întruchipări drept nişte vechituri, iar goana editurii şi a cetitorilor cari nu se satură de ele ca nişte semne de „înnapoere sufletească".

Acesta să fie oare adevărul?

II. In ce mă priveşte voiu răspunde: coronologiceşte vorbind, e drept aceste opere sânt foarte vechi: cea mai nouă dintre ele reprezintă colbul unui veac de ridicare sufletească. Ce să mai zic de celelalte — dela întruchiparea cărora în haina cuvântului — imagine s'au scurs atâtea sutimi de ani? Acest adevăr însă (pe care niciodată, nici minte omenească, ori cât de scrântită ar fi ea, nu va încerca să-l conteste) trebuieşte adăogat: nu orice existenţă care datează de mult timp este o *vechitură*.

III. *Şi iată de ce:*

Cuvântul *vechitură* implică în sine, ideea de *demodare:* un obiect care, azi, prin forma, culoarea, proporţiile, structura sa — jigneşte gustul relaţiunilor imediate. Astfel fiind lucrurile — el se poate aplica la îmbrăcăminte, la mobilă, la case, la oameni chiar — cu un cuvânt la tot felul de realizări practice, la manifestările cotidiane ale simţului activ.

Cât despre substratul sentimental care se leagă de spectacolul sau numai de reprezentarea unor asemenea obiecte — nu o voiu contesta că e — la unii, cei mai mulţi, desgustul, la alţii indiferenţa, la cei mai puţini, admiraţiunea.

In această situaţiune să fie literatura celor trei opere amintite (cărora li s'ar putea adăoga: cele 2 traduceri ale „Iliadei" şi „Eneidei, astăzi) — şi tot ele ar găsi un număr restrâns de admiratori: nu se vor sfii să le cerceteze toţi amatorii de lucruri vechi, cercetătorii exotici ai trecutului îndepărtat şi ai faptelor povestite de mitologie, colecţionatorii şi înregistratorii civilizaţiilor şi mentalităţilor enpirale.

Aşa dar, nici în acest caz (cazul prozei propriu-zise şi poetice, al „Scrisorilor" lui Ioan Ghica şi al teatrului lui Alecsandri, etc.)—operile amintite nu ar putea fi designate cu dispreţuitorul titlu de „vechituri", întru cât cercetarea lor de aproape şi sinceră ni le-ar actualiza, transportându-ne pe noi, cei de azi, în vremea care le serveşte drept cadru şi motiv de creaţiune. Interesul istoric va fi totdeauna strâns legat de ele — şi existenţa acestui interes e încă pentru multă vreme garantată în sufletul omenesc.

IV. Dar argumentarea nu se opreşte aici: dacă obiectele de ornament şi mâncărurile de pe vremea veliţilor boeri ori serenadele lor patriarhale — (toate, după cum am spus manifestări ale simţului practic) jignesc şi şifonează urechea celor mai mulţi dintre deţinătorii „gustului modern" — nu tot acelaş lucru e îngăduit să se întâmple cu manifestările literare amintite care, în primul rând şi înainte de orice, reprezintă arta, în sensul ei cel mai înalt, cel mai măreţ, cel mai curat, cel mai deplin.

Şi dacă manifestările active au limite de natură istorică, sânt supuse capriciilor osemelnice ale modei, intrând, după o relativă întrebuinţare, în încăperile boltite şi întunecoase ale muzeului de antichităţi — nu tot aşa se petrec lucrurile cu celelalte realizări: operile de artă în genere şi de artă literară — în specie.

Şi aceasta numai din cauză că, prin sensul lor adânc, etern, omenesc şi universal—acest soiu de manifestări sufleteşti, nefiind legate de cât, întâmplător, de un anumit loc şi de o anumită vreme — reprezintă sufletul omenesc din toate locurile, în ce are el mai distins, mai înălţător, mai permanent.

V. A afirma, astăzi, că arta nu are nici timp nici loc, — e, fără îndoială, o banalitate. Acum o jumătate de veac a spus-o şi Eminescu prin gura nemuritorului „luceafăr":

Noi nu avem nici timp, nici loc
Şi nu cunoaştem moarte.

Socotim însă că e o banalitate indispensabilă — una dintre puţinele care trebuiesc strigate, în fiecare zi, la urechea greşit—pretenţioasă atâtor contemporani zăpăciţi în propia lor admiraţiune. Şi nu voiu greşi dacă printre aceştia îi voiu socoti şi pe acuzatorii de mai sus cari, cu acelaş criteriu îngust tratează un dans alungat de dorinţa de noutate a salonului, în evoluţie — şi o operă de artă literară definitivă.

VI. Iată greşeala fundamentală care se face: se măsoară cu aceiaş unitate critică manifestările practice şi cele estetice, realizările obicinuitului meşteşugar (pe care îl găsim, în atâtea exemplare, în mijlocul celei mai reduse aglomerări omeneşti) cu acelea sublime ale artistului-creiator, repetat în aşa de puţine exemplare de la creaţiune până astăzi, în omenirea întreagă.

Se face această confuzie dureroasă care duce la atât de regretabile aprecieri.

* * *

VII. Şi atunci: se poate afirma că lectura unor asemenea opere e un semn de înapoiere?

Nefiind *vechituri*, pe deoparte, fiinţând ca *produse* ale celei mai desăvârşite *arte*, pe de alta — fără îndoială că nu.

Că, prin conţinutul lor sufletesc, ele ne transportă înnapoi: într'un anumit timp şi loc, într'o anumită atmosferă morală—nu o putem nega.

Vom adăoga însă că această transportare este atât de complectă şi de desăvârşită, în cât ea are darul să ne smulgă din sânul preocupărilor noastre meschine, să ne rupă din mijlocul dureroasei realităţi, să ne facă s'o uităm, s'o neglijem şi să n'o simţim — cu un cuvânt: să ne înalţe deasupra micilor mizeriii legate de o „mână de pământ"—să ne îmbuneze şi să ne moralizeze.

Şi operele dela care am plecat — tocmai prin perfecţiunea care, în mod inegal, de sigur, le caracterizează — reuşesc să facă acest lucru cu atât mai bine ,cu cât oamenii şi locurile, obiceiurile şi sufletele, apucăturile şi caracterele — sunt cu totul izolate de sfera strimtelor noastre preocupări.

Intr'un fel, prin urmare, atmosfera accea istorică de înapoere — le adaugă, tocmai prin îndepărtarea ei, un semnificativ coeficient moral şi artistic-moral, făcându-le să-şi ajungă, cu mai multă repeziciune, sensul creaţiunii lor — să ne superiorizeze, să ne orienteze mereu înainte pe căile adevăratei concepţiuni artistice.

VIII. Judecate în felul acesta — operele amintite încetează cu totul a mai fi nişte reprobabile „vechituri", iar cetirea lor un semn de „înapoiere culturală" pentru generaţiunea de azi.

Imi vine chiar să cred că lucrurile stau cu totul altfel: că, în babilonia literară care ne caracterizează, în această goană după nou, neobişnuit, sguduitor — publicul cetitor se simte dezorientat — ba chiar nemulţumit.

Dornic de frumos artişti comunicat prin intermediul cuvântului-imagine, în zadar caută el, în literatura actuală, manifestări definitive. Din când în când, se prezintă doar unele încorpări parţiale, din parcurgerea cărora poate numai întrevedea fumosul, îmbâcsit de sgura atâtor scăderi de conţinut sau de formă, urmare a unei condamnabile idei despre artă sau a unui personalism rău înţeles şi mai rău aplicat. Şi atunci: desgustat de această literatură care nu-l înalţă, dar care — prin scormonirea celor mai josnice patimi, îl îndeamnă să dispreţuiască viaţa sau s'o dorească sub aspectul ei animalic — publicul însetat de frumuseţile artei scrise, se orientează spre izvoarele nesecate şi înviorătoare ale poeziei trecute şi face să i se readucă în atenţie manifestări definitive din sânul acesteia.

Şi — atunci — departe de a fi un semn de înapoiere culturală şi deci un titlu negativ pentru cetitorii literelor române moderne — retipărirea, în original sau traducere, a unor opere ca acele amintite, constitue aproape singurul prilej statornic şi sincer de adevărată înălţare cu ajutorul artei cuvântului, singura binefacere neprecupeţită, singura legătură dintre noi şi divinitatea creatoare.

Iată din ce cauză, încheind, nu putem decât să îndemnăm pe cetitori să le urmărească; pe literaţi şi edituri să contribuie, zi de zi, la multiplicarea lor, la vulgarizarea lor în cele mai profunde masse ale publicului cititor. E singura cale prin ajutorul căreia vor forma şi definitiva gustul public artistic.

PAUL I. PAPADOPOL

Coliviile trecutului

Lin picură tic-tacul ceasornicului vechi,
Urzind melancolia eternei unduiri. . .
In fâlfâiri de vrajă se strâng perechi-perechi
Hulubii vremii moarte: plăpândele-amintiri,

Din colivii de taină şi vis s'au risipit,
Prin seară şi prin suflet vâslind alinător,
Şi unguind tristeţe — alint neprihănit —
Sub pleoape-mi strâng trecutul, firav ca un fior.

Şoptirea lor mă doare, însufleţindu-mi iar
Tot dorul fericirii de amăgiri ucis,
Şi'n noapte nelăsându-mi decât tristeţea'n dar,
Imi ciugulesc din suflet fărîmele de vis. . . .

Dar,— boabe de mătănii — etern cad clipele,
Sub degetele vremii — călugăriţă tristă.—
Lin, stolul îşi desface în sbor tăcut aripele. . .
In urmă doar nădejdea mai flutur'-o batistă.

I. Argintescu

CĂRȚI ȘI REVISTE

MIHAIL DRAGOMIRESCU: DELA MISTICISM LA RAȚIONALISM

Editura Institutului de Literatură, București, 1925

Cronicele culturale pe care d. Mihail Dragomirescu le-a publicat mai anii trecuți în foiletonul ziarului „Viitorul", apar — astfel aranjate ca să dea un fir conducător, — într'un volum care se intitulează: „Dela misticism la raționalism". Problema centrală a volumului este aceeași în jurul căreia activează de 30 de ani d. Dragomirescu și pentru care a luptat — cu destul succes — spre a o împământeni în gustul și preferința generațiilor din urmă: *„Nu persoana trebue să intereseze, ci lucrul; nu idolul, ci capodopera"*.

Ridicându-se contra acestei idolatrii care a dezorientat și încă mai continuă să încurce firele bunului mers al culturii noastre naționale, d. Dragomirescu fixează *adevărul* ca principiu constructiv în opoziție cu *sinceritatea* care, nu totdeauna, dar de cele mai multe ori împiedică, dacă nu disolvă o cultură în creștere. „Sinceritatea și cu adevărul, deși au un punct de plecare comun, nu se pot împrieteni. Sinceritatea e farmec și adevărul soliditate. Sinceritatea e instinctivă și momentană; adevărul este reflectat și durabil. Ori cine e sincer, nu e în acelaș timp veridic, dar oricine e veridic e în acelaș timp și sincer. Sinceritatea e mai înainte de toate impulsivitate, și, dacă, în viața de toate zilele o mai înțelegi, — ea nu poate fi cu nici un preț înțeleasă, când, în tăcerea cabinetului, căutând adevărul care e al tuturor, îl înlocuești cu sinceritatea fără adevăr care e numai a ta"...

Plecând dela această constatare — adevărat punct de reazim pentru întreaga activitate critică a d-lui Mihail Dragomirescu — două idei directoare strâng în jurul lor toate articolele cuprinse în volum: îndepărtarea *idolatriei* (individualismului exagerat) din cultură, care are loc bine meritat numai în politică și stabilirea unui *raționalism* (raționalismul subordonează părțile sensibile și instinctive ale omului celor rezonabile și conștiente), cerut de valorile culturale ale epocii de astăzi. In mersul evolutiv al culturii noastre naționale „vedem ușor că generația *pragmatică* a lui *Heliade* reprezintă, față de civilizația occidentală, o perioadă de *imitație;* generația *raționalistă* a lui *Maiorescu*, sub forma junimismului dela Iași, reprezintă o perioadă de *asimilare;* și numai generația dela 1900, generația lui *Eminescu*, (ale cărui idei și directive *N. Iorga* numai le-a adoptat și le-a însuflețit în viața socială), numai această generație *mistică* reprezintă perioada de *creațiune*, prima perioadă de adevărată creațiune a neamului nostru în perioada lui culturală"...

Astăzi nu mai putem rămâne la misticismul național (N. Iorga); se impune o revenire la raționalismul *(nu negativ* al lui Maiorescu), dar la raționalismul *pozitiv*, pe bazele căruia arta și știința, pusă numai în slujba adevărului, să și găsească întâietatea în cultura românească.

De un interes superior sunt articolele cuprinse în „Directive critice" (Eczemă literară sau Ibsen și critica noastră) din care reiese întreaga teorie estetică, a d-lui M. Dragomirescu, estetică *integrală*, care cere un conținut sufletesc ideal și obiectiv. Reproducem un pasaj remarcabil prin temeinicia celor afirmate, cât și prin seninătatea cu care autorul știe să vadă lucrurile: „Criticul este adevăratul preot al culturii moderne, întrucât el e chemat să izgonească fără milă duhul rău al producției artistice fără valoare, și să preaslăvească duhul dătător de viață nouă al adevăratelor creațiuni... Criticul adevărat nu trebue să fie neobosit în a citi criticile și teoriile altora, cât a citi și reciti operele, pe care e chemat să le judice, el prin el însuși. Criticul trebue să-și însușească cu o rară vioiciune și preciziune fondul operelor, și-apoi singur și nedus de mână de nimeni, să-l observe, să reflecteze asupră-i și să-l adâncească în raport cu cerințele unui ideal — idealul înalt al culturii. Numai astfel el poate da o judecată, care, chiar de n'ar fi dreaptă (fiindcă e posibil să-i lipsească gustul) reprezintă o convingere, pătrunsă de suflul idealismului, care trebue să însuflețească orice producție culturală"...

In „Triumful unei școale literare" d. Mihail Dragomirescu cercetează activitatea literară a scriitorilor desvoltați sub auspiciile „Convorbirilor Critice" scoțînd în relief valoarea talentelor consacrate și ierarhizarea lor pe baza unei ideologii estetice. Școala nouă nu aducea cu sine crearea unui curent de idei, cum era de exemplu „Sămănătorul" sau „Viața Românească"; ea își merită cu adevărat titlul de „școală literară" prin aceea că se ridica deasupra curentelor, în regiunea senină a artei. Modele caracteristice rămân articolele de justă observație și concisiune a stilului în care sunt valorificați Duiliu Zamfirescu, Emil Gârleanu, Cerna, Mihail Sorbul și Liviu Rebreanu.

Concepția estetică pretinde o disciplină de *valorificare* a fenomenului literar. Este tocmai ceeace face d. Mihail Dragomirescu în această carte de cercetări, ale cărei soluțiuni năzuesc spre o mai temeinică orientare a culturii noastre în viitor.

CONST. RAULEȚ: *ardaliile lui Mionel*, București, 1925.

Volumul d-lui C. Râuleț este constituit din câteva nuvele și schițe, din câteva amintiri prețioase (P. Liciu) și mici poeme în proză remarcabile prin simțire și formă. Cea dintâiu nuvelă din culegerea de față, aceea care împrumută și titlul volumului, reprezintă sbuciumul sufletesc al unui camarad poltron și veșnic obsedat de ideea persecuției. Mionel, avocat cu largă experiență în viața civilă, este în timpul războiului, plotonier la partea sedentară și trăește cu vesnica frică în suflet de a nu fi trimis la partea activă. Simțindu-i frământarea, ceilalți camarazi de arme își băteau adeseori joc de el:

— „Trebue să-l trimită. Și râdeau pe înfundate, adăogând:

— „A venit dela divizie o adresă prin care-l cere. Și iar:

— „Trebue să-l trimită...."

Mionel se îngălbenea și-și simțea pașii nesiguri. La toate acestea se mai adăoga ceva care ținea imediat de suflet. Iubea pe Duduia Bran, care-l privia indiferent și care-și întorcea toate privirile spre locotenentul Dragnea. Pe acesta ea-l scăpase dela moarte, într'un toiu năpraznic de iarnă. Chinul acesta necurmat, Mionel îl asemăna unei ordalii. Iată justificarea titlului lucrărei:

— „Dragnea, tu ai cetit ceva despre procedura criminală din Evul Mediu.

— „Habar n'am!

— „N'ai auzit, prin urmare, de „Judecata lui Dumnezeu?" Pentru a-și dovedi nevinovăția, preveniții erau supuși la încercări groaznice, trebuiau să treacă prin *ordalie*. Ei, viața pe care o duc au aici, în acest regiment, veșnic sub amenințare, veșnic sub disprețul Duduei Bran, este o înfiorătoare ordalie! Sufletul meu se sbate în fierberea aceasta sălbatecă și e gata să dispară. Eu o să mor, Dragnea, în curând, dar tu să nu uiți *ordaliile lui Alexandru Mionel*. Aș fi meritat, poate, o soartă mai bună..."

Intr'adevăr Mionel se îmbolnăvește greu, aiurează, are călduri mari. Ieșind într'o noapte cu lună, peste linia satului, observă pe Duduia Bran ciripind departe cu Teodor Dragnea; se întoarce în camera lui, și-și pune capăt zilelor. Aci sfârșesc ordaliile lui Mionel. Nuvela, prinde stări sufletești pe care le motivează prin descriere și analiză sufletească. Alteori autorul știe să prindă nota comicului din caracteristica cenzurei de pe vremuri. Este cazul cu „Foarfeca asasină", câteva telegrame oficiale schimbate între Babadag și București. In poeme găsim o realizare acolo unde nota realistă subordonează sentimentul (finalul din „Dragoste de mamă").

Scrisul d-lui C. Râuleț, se remarcă prin aceea că știe să prindă din viață amănuntul caracteristic, tot ceeace se leagă de biata inimă omenească. Volumul, scris într'o limbă vioae și bogată în expresii, se citește cu plăcere.

* * *

VIEAȚA NOUĂ (Ianuar-Februar) anunță, cu numărul acesta, că nu va mai apare. Timp de douăzeci de ani revista a luptat pentru frumos și ideal. Soarta grea a publicațiilor de după război i-a grăbit sfârșitul, pe care d. *Ovid Densușianu* îl motivează în modul următor:

„De ce *Viața Nouă* nu va mai apărea, câteva cuvinte cred că vor spune de ajuns, și nu în proză de adio cum se obișnuește prin redacții, cu motivări imaginate, cu dialectică de circumstanță. Așî fi voit și în anii din urmă să-i dau înfățișarea pe care a avut-o înainte de război, cu arta de tipărire câtă era posibilă la noi, dar, după prelungite așteptări, văd că o revistă trebuind să apară mai des, cel puțin odată pe lună, și cu îngrijirea dinainte nu mai este ceva îngăduit, când e redusă la propriile ei mijloace, cum a fost dela început *Viața Nouă*, spre deosebire de altele care țin tovărășie politicei de club ori excortează întreprinderi ce dau de bănuit. Dispare și pentru că, *adresându-se totdeauna tinerilor — nu a făcut apel niciodată la nume cu decenii de consacrări, la instalații confortabil în glorie sau închipuiri ale ei —, azi nu mai are cui să-i vorbească tot așa ca altădată, ori cât de puțini ar fi fost chiar atunci aceia care au înțeles-o mai bine.* Tinerimea care se ridică azi duce răsboi cu idealismul, prețuește imediatul și expeditivul, preferă exaltările în risipiri și repezirile sgomotoase, iar cât despre literatură o mulțumesc contrafacerile, ce strigă, sclipește și i-se pare nesurmenant"....

Continuă și se sfârșește studiul d-lui Ovid Densușianu despre „Insușiri ale poporului așa cum le arată folklorul și limba noastră". O strofă frumoasă în poezia intimă a d-nei Mia Frollo:

Un cer de ghiață se întinde așa pustiu, așa strein;
Orașul pare-o necropolă în piatră albă îmbrăcată,
Copacii niște brațe care întind în zarea 'ntunecată
O implorare de zăpadă, de rugăciune și de chin.

Un articol al d-lui *Eugen Sperantia* vorbește despre „Idealismul economic". Versuri publică: P. Ionescu (Privi-voi rece) și *Ervin* (Torțe prin labirint) și *V. Paraschivescu* (Soli invicto). La „Cronică" d. Densușianu discută chestiunea „bacalaureatului" și traducerea „Infernului" de Dante.

* * *

GANDIREA (15 Februarie), publică un articol de fond al d-lui *Virgil Zaborovschi:* „Tradiționalism", care pledează pentru reîntoarcerea spiritelor spre manifestările isvorîte din elementul sufletesc al poporului nostru: „contactul cu izvoarele vieții noastre și cu expresiile sau întrupările individualității noastre etice, morale și culturale, trebue să fie direct și intens. Trebue deci să cunoaștem mai bine și mai adânc trecutul nostru istoric, credința, simțirea și scrisul nostru vechiu, pentru a reîncepe și continua în acelaș timp, renașterea noastră culturală și artistică. Nu e deajuns să se simtă substanța și accentul nostru prin construcția străină, ci trebue să construim noi, conștienți că sântem noi și din substanța noastră și a lumii. Dacă noi credem că înaintașii noștri mai vechi s'au înșelat, au fost sterili sau inferiori, atunci și noi ne înșelăm acum, sântem sterili și inferiori, căci singura vină ce le-o putem aduce, singura cauză de seamă a sterilităților ar fi înstrăinarea lor câtă a fost — și a fost de fapt puțină — iar noi cădem în aceiași greșală. Cum se va face această intensificare și precizare a românismului nostru prin tradiționalism, nici nu ne întrebăm. Ar fi ridicol să preconizăm metode sau să decretăm, ca un anumit comitet de la Odesa, o nouă cultură românească. Scriitorii noștri nu vor fi obligați să dea un examen de istorie și de literatură veche românească. Ideea numai trebue expusă, luminată și apărată..."

D-l *Cezar Petrescu* continuă publicarea romanului care se anunță din ce în ce mai interesant. In numărul acesta capitolul: „Iată a sunat ceasul". Dintre versuri se remarcă, prin vioiciune și imagini proaspete „Miniaturile" d-lui *Zaharia Stancu*, din care scoatem două bucăți caracteristice:

PARAUL

Auzi un cântec de pârâu sglobiu?
Cu trupul tău despică unda rece
In soare legănând argintu-i viu
Și florile pe lângă care trece.
Eu te voiu aștepta 'nsemnând un vers
Ingenunchiat la piatra de hotar
Să-mi amintesc că lângă tine-am mers
Cu gândul rouă și mărgăritar.

FURTUNA

Furtună: tu'mi 'ntinzi mânuța mică
Ți-e teamă și te ghemui lângă mine
Sfioasă ca un pui de rândunică
Și ploaia răpăind grăbită vine.
Ți-e părul ud și fața ta e udă
Alergi cu mâna caldă 'n mâna mea.
Miroase câmpu-a grâu și-a iarbă crudă
Și tremuri și ești albă ca o stea

O schiță „Niculai Milescu" semnată *Tiberiu Moșoiu* și versuri de d-nii *Lucian Blaga* (La mănăstire de munte), *V. Ciocâlteiu* (Viermele și Turnătorul), *Marcel Romanescu* (Grădina lui Teocrit) complectează acest număr ilustrat cu reproduceri din expozițiile Bunescu și Ghiață.

* * *

ORPHEUS (Ianuarie-Februarie) al doilea număr al revistei, discută dela început problema destinului în tragedia greacă. Articolul d-lui Cezar *Papacostea*, *precizează* apariția acestui destin din tragedia veche, a grecească în special, care trebue privită din trei puncte de vedere: estetic, filozofic și religios.

„Desigur, în rândul întâiu este o operă de *estetică*, fiindcă scopul ei din urmă e să distreze, să pleacă... și, apoi, ea se încorporează în concepția generală a vieții grecești, care este tocmai, — estetică. Vom vedea însă că tragedia este și o problemă *filozofică*, deoarece într'însa nu se frământă, ca în teatrul modern, viața unui individ oarecare, ori conflicte particulare de familie, ori în sfârșit, nici pasiuni derivate dintr'o anumită stare socială sau politică; în tragedia greacă se cuprinde însăși tragedia neamului omenesc, adică acea ciocnire dureroasă între aspirații și realitate, între elanul într'aripat al conștiinței luminate... (pentru a vedea doar incapacitățile ființei omenești) și aceastâ incapacitate însăși. Tragedia are în sfârșit, și un aspect *religios;* aceasta nu numai prin faptul că a derivat în chip natural din cultul lui Dionysos, dar și prin aceea că reprezintă *literar* punctul de întretăiere a două curente: desparte spiritul tradițional-religios, de alta, acela tradiționalist-filosofic. Am zis — conflictul, fiindcă în tragedie nu este, ca în poezia lirică, numai o atitudine, ci o luptă hotărîtoare; și, o asemenea luptă, presupune la sfârșit, inevitabil, o înfrângere. Altminteri, spiritul religios nu putea singur să producă acel puternic tragic ce caracterizează teatrul grec. Pentru aceasta trebuia numai decât sufletul nou elenic, era nevoe de protestarea umanistă, care să provoace conflictul, erau necesare acele încercări de detronare a divinității, care fac desnodământul tragic la atâtea din operele lui Eshil mai ales...."

Despre originea tragediei eline, scrie d. *D. Marmeliuc*, despre criza de locuințe în Roma antică, d. *Anghel Marinescu*. Interesante cele două următoare articole: *G. Popa-Lisseanu:* „O discuție literară în antichitate" și *El. Constantinescu:* „O idilă în stil venețian în comedia lui Plautus". Multe recenzii și însemnări, complectează numărul

* * *

CELE TREI CRIȘURI (Februarie), ne sosește târziu, tocmai dela Oradea Mare, cu un sumar destul de variat. D-l *Al. Keresztury* scrie despre „Rolul Transilvanismului în istoria culturei europene", d. *G. Sofronie* despre „Regionalism". Interesant pentru problemele pe care le desbate, este articolul d-lui *Camil Petrescu:* „Zona culturală de vest". Ca fost profesor și publicist într'un oraș din părțile de apus ale țării noastre, autorul constată lucrurile cum sunt și aduce soluțiuni în consecință:

„Cucerirea orașelor, — o, nu e vorba decât de o pașnică, luptă — nu se poate face prin mijloace suprapuse, ci prin întărirea elementelor locale, prin organizarea lor, prin coordonarea mai multor direcțiuni. Trebuesc ajutați sătenii să pătrundă încet-încet în aceste centre, trebue consolidată puternic intelectualitatea românească pe aci, la nevoie transformată într'un strat burghes, menit să fie o pepinieră pentru experiențele culturale. Deci, mai întâiu gazete pentru țărani, care să le cultive sufletele și să le trezească dorul unei ridicări spre zări mai inalte. Sugestia necontenită a vieței de oraș — căci trebue să ne gândim că nu avem nici un interes ca actualele mici proprietăți obținute prin legea agrară să fie încă divizate între numeroși moștenitori, ci dinpotrivă ca un mare număr dintre fiii de țărani să se stabilească la oraș. Deci alt punct din program de realizat imediat: școli de tot soiul pentru fiii de țărani, cu internate și burse; licee, școli de meserii, școli comerciale. In ultimii doi ani, copii de țăran au dat o adevărată năvală către școlile de la orașe. Ar fi venit și mai mulți dacă n'ar fi fost greutățile atât de mari pe care le oferă viața de după războiu aci. Trebue stabiliți numeroși curenți de circulație culturală între satele și orașele românești dela granița despre apus: biblioteci, șezători, conferințe și festivități ocazionale..."

Dintre cele nouă bucăți în versuri ale numărului, se ridică — fragmental — poezia d-lui *N. I. Herescu:* „Iți mai aduci aminte?". Proza o reprezintă schița postumă a lui *N. N. Beldiceanu:* „Un mormânt într'o poiană"; celelalte articole adună la un loc numele d-lor *I. Ursu* (Factorii principali, cari au contribuit la tragedia poporului român) și *Aurel Scurtu* (Geniul francez în știință). Cronica bogată.

* * *

RĂSARITUL (Februarie) este, fără îndoială, una dintre bunele noastre reviste pentru popor. Conducerea d-lui *I. Gr. Oprișan* i-a asigurat o mână de colaboratori, printre care e suficient a enumăra pe d-nii: D. Nanu, G. Tașcă, I. Valerian, V. Militaru și Zaharia Stancu.

Un roman „Voichița" publică în continuare d. V. *Militaru;* un prețios articol-scrisoare d. *D. Nanu*. In poezie d. *C. Zancu*, isbutește să dea o imagine simplă, sinceră, nouă și neforțată:

Vom rătăci prrin holde necuprinse
Ce dorm adânc, cu cerul larg în brață —
Și vom privi cum macii se resfață
In grâu — ca niște candele aprinse.

* * *

CUVANTUL LIBER (7 Martie) *Eugen Filotti:* Țărănism, Poporanism, Democrație rurală; *T. Teodorescu-Braniște:* Poliția în literatură.

* * *

MIȘCAREA LITERARA (7 Martie). Institutul de literatură, de Mihail Dragomirescu; Luigi Pirandello, de G. Cardaș; In deltă, de Jean Bart.

* * *

CLIPA (8 Martie). Hamlet, de Mihail Dragomirescu; Ion Dongorozi, de Radu Gyr; Imprimăvărare, de T. Ulmu; Sturm und Drang, de N. I. Herescu; Expoziția A. G Verona, de Horia Igiroșanu.

* * *

RAMPA (9 Martie) Insemnări teatrale, de Victor Eftimiu; Spleeu, după Baudelairre de Al. Th. Stamatiad; Pădurarul, de Romulus Dianu.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

M. Dragomirescu: Dela Misticism la Raționalism

— Duiliu Zamfirescu —

Duiliu Zamfirescu a scris în toate genurile de poezie, în proză și în versuri, dar adevărata lui originalitate se străvede cu deosebire în lirismul său din pasteluri și idile, din ode și meditații.

In deosebire de *Alecsandri*, bogat în impresii proaspete scăldate într'un suflet vesel, dar cu o formă nu destul de înstrunată, — și în deosebire de *Coșbuc*, cu vigoarea imaginilor lui pline de suc ce ni se adâncesc în suflet printr'un misticism adesea alegoric, dar într'o formă ce accentuiază prea mult o anume armonie schematică — *Duiliu Zamfirescu* în pastelurile sale se mărginește la un cât mai restrâns număr de imagini, în care vedem cum se împletesc cu grație subtilă, un suflet senin cu viața naturii, într'o formă lapidară, cu o armonie normală și-un avânt calm care ajunge la culminații impresionante.

Iată de ex. strofa finală din „Ianuarie":

Iar afară numai fumul
Subțiratic își ia sborul;
Eu îmi leg de dânsul dorul
Și 'n văzduhuri îi dau drumul.

Această grație se nuanțează uneori cu o lumină de umor șăgalnic care e numai al lui. De ex., în pastelul „Barza":

Iar prin lanul răsărit
Merge vestea, a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul fânețelor,
Și-ar fi tras pe-un vârf de leasă,
Jos la doamna preoteasă —
Ci-ne-i?

Imaginea culminantă uneori este atât de tipic și armonic exprimată și atât de adânc legată de sufletul nostru, că devine o icoană clasică și definitivă a impresionabilității noastre. Așa e, de ex., imaginea graurilor ce sboară în zări din pastelul „Vara":

Până ce 'n zarea depărtată
Spre lacul trist se pun pe drum,
Și cum se duc, — acum și-acum
Se mai zăresc câte o dată
Ca rămășița unui fum.

Aceiași perfecție, o întâlnim în unele din idilele sale, care mai au meritul de a fi unice în literatura noastră prin aceeași grație și umor șăgalnic, ce poleește atât de frumos imaginația sa erotică.

Ca de pildă, în minunata „Culcate-s românițe":

Copilă, vina ta să fie
De te-o 'ntâlni Polibus, bunioară:
Cum mâinile-ți sunt prinse de ulcioară,
O să-ți sărute benghiul din bărbie.

Sau în admirabilul dialog dintre Sfânta Vinere și Cupido din „Jos, la Tivoli":

„Măi băete, iar te-am prins
Intinzând curse la fete!
Ți-ai spart amfora 'ntr'adins!
Am să te tund de plete".

Insă el, prinzând din fuga
Haina mă-sei de un fald,
Drăgălaș îi zise: Sluga!
Tunde-mă, că tot mi-e cald".

Când pune accentul, nu pe natură, ci pe stările sale sufletești — pe admirație sau pe dispreț — *Duiliu Zamfirescu* de la pastel și idilă, trece la cântec:

Eș'i înaltă și subțire ca un crin
Cu glasul mișcător ca un suspin,
Cu ochii de mireasă, visători,
Și gura ca portirul unei flori.
(„Malvina").

Sau se înalță la odă, ca în avântul de admirație față de Partenon din „Pe Acropole":

Tu, ca toate ești pe lume din substanță peritoare,
Dar în forma ta de astăzi, peritor nu e nimic:
Tu ești toată poezia omenirii gânditoare,
Scrisă într'un bloc de albă marmură de Pentelic.

Și când razele de lună limpezi curg pe a ta frunte
In imensa, infinita liniște de orient,
Din trecut și pân'la tine se întinde ca o punte,
Peste care tot trecutul se coboară în prezent.

Sau se coboară la satiră, rămânând totuși în avântul larg al odei, ca în „Către Cleobul":

Visuri, visuri, Cleobule! Scvalida realitate
In desfășurarea vremii au voit ca eu să vin
Intr'un timp ca cel de astăzi, și la Nord, într'o cetate
De pe Pontul Euxin...

Și să cresc în capitala Izauriei antice,
Unde 'n loc de sanctuarul Artemizei Munichie,
Să-mi aprindă admirarea de splendorile creștine
Sfinții din Mitropolie!

In această admirație și dispreț, în care *Duiliu Zamfirescu* se arată de-un aristocratism păgân oarecum mai mult dobândit, decât congenital, — se simte totuși adevărata poezie. Din cadrul elementelor descriptive ale trecutului față de prezent, se țese în sufletul nostru o melancolie senină și plină de grație a gândului care vede depărtarea dintre frumusețea antică și urâțenia prezentă. E slăvirea ce-o găsim în *Eminescu*, dar cu alt conținut, cu alt accent, cu altă formă. Eminescu slăvește trecutul pentru frumusețea lui morală; *Duiliu Zamfirescu*, pentru frumusețea lui estetică; — *Eminescu* rămâne la poezia lui 1400; *Duiliu Zamfirescu* se ridică până la clasicitatea greacă; — *Eminescu* simte discordanța dintre trecut și prezent, cu un patetism care merge până la nebunie; — *Duiliu Zamfirescu*, o simte cu sufletul contemplativ și olimpic, care vede în lume tablouri, iar nu prăbușiri și revolte; — *Eminescu* e un romantic cu accente de un realism sguduitor; — *Duiliu Zamfirescu* e un clasic cu avânturi de un romantism cumpănit, în care vedem mai înainte de toate superioritatea — cam încrezută — a omului sănătos. Dacă mai punem că *Duiliu Zamfirescu*, cu acest fond original, are, în aceste bucăți, un accent muzical propriu și o limbă sculpturală ce poate servi de model, — nu se poate să nu regretăm că, în această direcțiune, a produs atât de puțin.

ÎNSEMNĂRI

Hanns Heinz Ewers

Ewers este poetul tuturor fiorurilor şi spaimelor. E înrudit sufleteşte cu Edgar Poë, Baudelaire şi Th. A. Hofman. Ca şi aceştia el cultivă de preferinţă genul fanatic, al viziunilor chinuitoare, dar ştie să le dea o adâncime şi o frumuseţe neatinse de iluştrii săi predecesori. El e azi o figură de o originalitate unică, excentrică, în literatura germană.

In vârstă acum de vre-o 55 de ani, a vânturat toate ţările şi zonele, adunându-şi culorile de foc şi exuberanţa tropicală, sau fiorul boreal, gheţos şi albăstrui, ce se revarsă, magice, în povestirile lui. Dar mai ales, cu o cutezanţă ce-ţi îngheaţă sângele, a călătorit cu fantezia, prin Africele necunoscute şi prin Atlantidele scufundate ale sufletului omenesc. Prin tărâmul fioros şi orb, dincolo de lumea simţurilor, a raţiunei, a conştiinţii şi a moralei.

Psihologia normală şi conştientă a fost studiată şi clarificată cu prisosinţă de toţi literaţii tuturor secolelor. Ewers dispreţueşte acest domeniu explorat. Regiunea misterioasă a visului, a nebuniei, a extazului, a inconştientului, a instinctului originar şi nefalşificat, iată domeniul pe care acest neliniştit căutător îl găseşte vrednic de el. Cum lumina momeşte pe fluture, aşa Enigma îl atrage cu penumbra şi întunericul ei. Nu cu slabele felinare ale ştiinţei, — observaţia şi logica — ci cu al şaselea simţ, cu Intuiţia — puternicul proector ultra-psihic — el luminează abisuri şi infinituri nebănuite, dăruind Artei şi Frumosului adevăruri, pe care ştiinţa nu le cunoaşte încă. Ewers vrea să ajute la reconstruirea Sufletului Integral, cu fizionomia lui nativ-demonică, cu perversitatea lui firească, de dinaintea moralei şi educaţiei sociale, şi în legăturile lui tainice cu cosmul vegetativ, mineral şi astral.

Cu neliniştea pătimaşe a „poeţilor blestemaţi", cum îi numeşte Verlaine, viziunea lui sparge zidul subţire al Binelui şi Răului şi stârneşte, de „dincolo", terori şi voluptăţi atavice.

Scrieri mai însemnate: „Abraune", „Vizionarul", „Vampirul", „Ucenicul vrăjitorului", „Groaza", „Posedaţii", „Tannhäuser răstignit", „India şi eu", „Ţara Yankeilor", etc., etc., etc.

„Cine vrea să aibă o gustare delicioasă a felului magistral, cum îmbină Ewers fantezia cu ştiinţa şi filozofia, poate citi în *„Lectura" No. 5*, una din cele mai minunate nuvele fantastice ale sale: *„Vrăjitoarea. — Jurnalul unui om prefăcut în portocal"*.

A. T.

„De Profundis" într'o versiune completă

D-rul Max Mayerfeld din Munich, este unul dintre criticii germani cari au contribuit în largă măsură la răspândirea conştiinţei şi gustului englez, peste Rin. A tradus din englezeşte multe opere, printre cari, memorabila *La Fontaine aux Saints* de Lynge şi a publicat în *Yale Review*, curioase scrisori inedite ale lui Lynge. In ultimul

Oscar Wilde

timp a publicat în traducere germană *Epistola: in carcere et vinculis* a lui Oscar Wilde. Găsim în această operă, textul integral al operei lui Wilde, cunoscută mai mult sub numele de: *De Profundis*. Şi s'a dovedit, atâţia ani în urma morţii prinţului fericit al poeziei, că titlul *De Profundis* nu aparţine lui Wilde, ci executorului său testamentar, Robert Ross, care a dăruit manuscriptul muzeului britanic în 1909 *cu interdicţiunea de a-l publica în englezeşte înainte de 1960.*

In timpul procesului intentat în 1912 de către lordul Alfred Douglas, d-lui Arthur Wilde, acest manuscript a fost citit în întregime în plin tribunal, dar era sortit să rămână totuşi necunoscut de marele public de limbă engleză.

D-rul Max Mayerfeld publică acest interesant manuscript în traducere germană, înainte de termenul fixat pentru publicarea lui, comunicat fiindu-i de fiul lui Oscar Wilde, Arthur.

Avem de-aface desigur cu un fapt unic în istoria literaturii. Se pune cu această ocazie, o interesantă chestiune de copyright: nici o ediţie a traducerii d-lui dr. Max Mayerfeld, ne fiind imprimată în Statele Unite, textul nu e nici el deloc protejat de legea americană, şi nimic nu se opune publicării în englezeşte, a operei lui Wilde. Este însă nu mai mult probabil, ci aproape mai mult ca sigur, că engleza acestei traduceri, va fi infinit inferioară limbei literare prestigioase a manuscriptului original.

Opera pe care o relevează dr. Mayerfeld, este aşa cum o mărturiseşte titlul ei latin: *In carcere et vinculis*, o lungă scrisoare justificativă adresată de Wilde din carcera dela Reading, lordului Alfred Douglas.

De Profundis (din care s'au vândut până acuma un milion de exemplare în toate limbile), nu reprezintă decât două cincimi din operă aşa cum a fost scrisă de poetul încarcerat. Opera pe care o cunoaştem, începe printr'o frază incompletă şi e întretăiată de linii şi puncte, cari dovedesc chiar celui mai neobicinuit cu litera cărţii, că are de-aface cu o publicaţie fragmentară. In *Epistola in carcere et Vinculis* se găsesc numeroase pasagii caracteristice, în maniera epigramică a lui Wilde. Spicuim:

„Erorile fatale ale existenţei, nu sunt datorite faptului că un om e derezonabil. Un moment de judecată nedreaptă poate fi şi cel mai frumos din viaţă. Aceste erori sunt datorite faptului că oamenii fac greşelele cele mai mari, tocmai atunci când vor să fie strict logici".

Un humorist suedez

Hjalmar Bergman e numele celui mai mare umorist pe care l-a dat Suedia lumii întregi. Prin 1905, scria drame. Sunt puţini acei cari cunosc *Maria Jesu Moder, Arlechinul morţii, O umbră* şi *Iată pe d-nul Sleemann.* A scris nuvelă, roman, dramă. Les Marknells de Wadkoeping (in 1919), Grand Mere et Notre Seigneur (1921) şi Inmormântarea lui Eros (1922), sunt socotite ca fiind operele cele mai perfecte din câte a conceput.

Humorul smălţueşte opera lui Bergman, îi dă aspectul cel mai pitoresc posibil. Toată lumea eroilor săi, e o lume neobişnuit de intimă. Şi-a apropiat obiectul până intr'atât încât pătrunzând în intimitate, nu s'a putut stăpâni de a nu le descrie sarcastic ticurile, obiceiurile, viaţa lor plină de omenesc şi de ridicol, în acelaş timp. Lumea în care se mişcă şe evoluiază eroii lui Bergman, nu cunoaşte prejudecata scenică a ceiace e sau nu e reprezentaţie, din punctul de vedere al esteticei. Ii vedem spălându-se, pieptănând copiii, luând în pilule unt de ricină, etc... O mare originalitate în arta de a înfăţişa personagiile.

[illegible] ales ultimele romane citate, sunt prin excelenţă clasice în Suedia. Din aceste trei volume, s'ar putea compune cea mai amuzantă galerie de portrete, de schiţe, de eseuri, variate şi bogate în amănunte de execuţie. Căci opera lui Hjalmar Bergman nu cunoaşte maniera de a scrie şi de a reprezinta. Bărbaţii şi femeile micului oraş de provincie sunt tot atât de existente în realitate, cât şi în fantezia artistului care le creează cadru în roman, le inspiră propriile lui gânduri şi le dă proporţii de simboluri grandioase. Ceeace însă uimeşte este felul în care *humorul* în care e topită opera, se fereşte de a transforma acţiunea în simplă anecdotă şi personagiul în caricatură. Nu se foloseşte de nici o exagerare pentru a reliefa ridico'ul, pentru a creea, nu humoristicul, ci humorul, adică ceiace Baudelaire numea în faimoasa sa michologie a râsului: *râsul absolut*, spre deosebire de cel *semnificativ* care e inferior, fiind în funcţie de slăbiciunile noastre, nu de de *forţa* care există în obiectul care provoacă râsul.

Când personagiile lui Bergman vorbesc sau acţionează, ai impresia că cineva indiscret te face să-ţi mărturiseşti propriile tale slăbiciuni, propriile tale acte reprobabile şi pe cari le ascunzi de ceilalţi oameni. Scenele se succed mici şi cizelate, fiecare ca semnificaţia ei proprie, cu conturul ei perfect ca o mărgică anonimă, care contribuind la formarea unui colier lung, nu încetează de a fi ea însăşi o unitate în funcţie de care se desfăşoară colierul. Romanele lui Bergman nu abundă în descripţii de amănunt în recomandarea personagiilor ca Bernard Shaw, de pildă. Iată cum scena, închegând acţiunea, înfăţişează cu conturuti precise şi personagiile: E vorba de un examen al unui siplu student la un profesor laureat dela Upsale.

Profesorul: „Domnul acesta e cel mai cretin dintre toţi cretinii pe cari i-am întâlnit. Şi nu numai din cauza prostiei, cât dintr'a leneviei. Cunosc eu mulţi din specia asta".

Tatăl studentului, văzându-şi fiul ameninţat să rămână, se plânge rectorului.

Insfârşit, un alt examinator, un prelat venit din Lund, salvează situaţia studentului şi a tatălui amărît la bătrâneţe. Iată cum vorbeşte prelatul, savantului, într'un restaurant:

— Fără îndoială, domnule, băiatul n'a fost destul de preparat la chimie. Dar găsesc că şi d-l profesor (care era de faţă), a fost prea exigent. La urma urmei chimia nu e mare lucru.

— Ce-ai zis? — strigă bătrânul profesor dela Upsala — oprindu-şi bucatele în gâtlej — „Chimia nu e mare lucru? Auzi ce neruşinare, un prelat se amestecă în ştiinţă... Veze-ţi de evanghelie, domnule.

Comicul nu înlătură hotarele tragicului. Consecinţele incidentului sunt dintre cele mai lacrimogene.

Bergman are însă mult spirit. Prea mult poate. Are humor, observaţie, veselie, dramatism, bunătate şi simpatie în faţa eroilor.

E duhul bun al celor obijduiţi şi observatorul necruţător al celor cari-l înconjoară. Şi fiindcă opera lui e tot atât de artistică pe cât purificatoare, cu drept cuvânt se poate spune despre ea, formula latină: *utile cum dulce.*

MARUNTE

— Va apare în curând în Biblioteca „Dimineaţa", volumul de schiţe şi nuvele: „Poveştile lui Hinu Ion" de *Sandu Teleajen.*

— In curând va sosi în Bucureşti, marele artist german *Alexandru Moissi.*

— Profesorul Leon Duguit, decanul facultăţei de drept din Bordeaux, unul din cei mai de frunte oameni de ştiinţă specialist francez în materia dreptului public, a sosit în ţara noastră pentru a ţine câteva conferinţe în centrele universitare din Bucureşti, Iaşi Cernăuţi şi Cluj.

— *Societatea Compozitorilor Români*, a instituit un premiu de lei 10.000, pentru cea mai bună culegere de cântece populare româneşti, culese pe întinsul cel puţin a două judeţe, cel mult a unei provincii. Se cere indicaţia numelui, sexului, vârstei, meseriei, persoanelor dela care au fost culese cântecele, păstrarea particularităţilor locale fonetice ale textelor, apoi arătarea rostului fiecărui cântec în parte (împrejurările în care se cântă). Numărul cântecelor culese va fi de cel puţin trezeci. Inregistrarea fonografică a bucăţilor culese este facultativă.

— A apărut No. 1 din *Integral*, revistă de sinteză modernă din ţară şi străinătate, cu colaborarea d-lor: Benjamin Fondane, Mattis Teutşch, H. Maxy, Ilarie Voronca, F. Brunea, Ion Călugăru, Perez, Victor Brauner.

— Academia de Inscripţiuni şi Belle Arte din Paris, a decernat săptămâna aceasta „Premiul Stanislas Jullien" pentru cea mai bună lucrare Chineză: d-lui Guy Boulais şi „Premiul Giles": d-lui Savina.

— In cercurile literare franceze se discută recenta vânzare a bibliotecii lui *André Gide*, care cuprindea toate volumele mişcării simboliste.

— A apărut la Paris romanul „Ils étaient quatre" de Henry Poulaille. E povestea a patru soldaţi rătăciţi în timpul marelui răsboiu.

— Va apare în curând, bibliografia complectă a lui Anatole France.

— Revista de artă *A. B. C. Magazine d'art* a creat premiul Gustave Doré, care se va acorda în fiecare an, unui artist tânăr.

— La Théatre de l'Athénée din Paris se joacă „Les nouveaux messieurs" de Fr. de Croisset şi R. de Flers.

— Rezultatul premiului pentru nuvelă, acordat de revista „Cele trei Crişuri", se va putea cunoaşte din numărul pe Martie al revistei, care se află sub tipar.

— La Cartea Românească va apare romanul „Casa cu nalbă" de *Eugeniu Sperantia.*

— Sub conducerea lui Sz. Szigethy Pàl, în Eyŏr (Ungaria) va apare o mare revistă literară ce va sta în serviciul de propagandă al ideei confederaţiunii dunărene, prin aceea că va face cunoscute perlele literaturilor din sud-estul european.

— A apărut în volum romanul „Régine Romani" de Arthur Cahnet, publicat mai întâiu în suplimentul lui L'Illustration.

— Primul număr din „Bulletin mensuel du Comité Pro-Hinden", a apărut sub îngrijirea scriitorului H. Barbusse.

— A apărut al V-lea număr din Buletinul „Institutului de literatură" cu următorul sumar: *Emilian Constantinescu:* Arta şi morala după Brunetière, *Constanţa Valescu:* Estetica lui Hegel, *M. Dragomirescu:* Istoria răsboiului de Const. Kiriţescu, *Sc. Struţeanu:* Cel din urmă armaş de Slavici, *N. D. Rusu:* Două cărţi despre răsboiu (St. C. Ioan: Din revoluţiunea rusească, Ion Pas: Drumul morţii), *Sc. Struţeanu:* In cetatea idealului, de Dem. Theodorescu, Figuri şi cărţi de Al. Busnioceanu, *N. D. Russu:* Lituanii, de I. Semo.

— La împlinirea a douăzeci de ani de apariţie, revista *„Ramuri"* va scoate un album comemorativ, la care vor scrie toţi acei cari au colaborat cândva la revistă. Apariţia ii e hărăzită pentru toamna viitoare.

— A apărut *„Cartea Semicentenarului României June"*.

— Ultimul număr din revista „Năzuinţa" aduce colaborarea d-lor: Ion Dongorozi, Sabina Paulian, Al. Popescu-Telega, D. Voiculescu, George Silviu şi Ştefan Bălceşti.

— A apărut a treia ediţie din: „Critica ştiinţifică şi Eminescu" de d. *Mihail Dragomirescu.*

— A apărut No. 2 din revista *„Ritmul vremii"* cu colaborarea d-lor: Pompiliu Constantinescu, G. Talaz, Ion Gane, Gr. Veja, I. Cubelcu, George Dumitrescu şi d-ra Elena Vellescu.

Tot ce priveşte redacţia „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondenţă, cărţi şi reviste) se trimite pe adresa d-lui A. de HERZ.

In numărul viitor:
Robii pământului
TROLOLOI
nuvelă de SIMONA BASARAB

RADU ROSETI:
AMINTIRI

D. CARACOSTEA:
Personalitatea lui Eminescu
(continuarea studiului „Cum plăzmuia Eminescu"

Doamna de Maintenon
ca educatoare şi soţie de rege
de CONST. ŞAINEANU

A apărut No. 1 Anul XXV din revista ilustrată
„SĂNĂTATEA"
Revistă de higienă socială — educaţie morală şi medicină populară
Director Fundator: Doctor SIGMAND - SIGMA
In fiecare număr (32 pagini mari) conţine peste o sută de răspunsuri. Sfaturi-îndrumări şi următoarele rubrici permanente: Sănătatea socială, Sănătatea tinerilor, Sănătatea femeilor, Sănătatea copiilor, Sănătatea casei, Sănătatea artistică şi literară. Revista „SĂNĂTATEA" nu ar trebui să lipsească din nici o casă, din nici o bibliotecă
Abonament anual 100 lei. — „Sănătatea", Strada Triumfului 9, Bucureşt

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

A APARUT
PAIAJENUL
comedie în trei acte
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay Lei 30

Literatura fantastică!
LECTURA No. 5
cu
HANS HEINZ EWERS
„Vrăjitoarea"
— Jurnalul unui om prefăcut în portocal —
(Nuvelă fantastică)
Trad. de EMIL DORIAN
Numai 3 lei.—32 pagini mari
La toţi chioşcarii şi librarii
(Cereţi şi interesantele numere până la 5).

PURGO
BAYER

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"
No. 1. — *M. Sadoveanu*. Războiul Balcanic
No. 2.— *I. Agârbiceanu*. Diavolul
No. 3.— *P. I. Jouve*. Spitalul (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4.— *Gérard de Nerval*. Mâna vrăjită (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5.— *Oscar Wilde*. Crima Lordului Arthur Savile (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6.— *A. de Herz*. Şeful Gării
No. 7.— *Gleb Uspenski*. Lăcustele (traducere de M. Sevastos)
No. 8.—*Gala Galaction*. Toamne de odinioară
No. 9.— *Edgar Poe*. Fantezii humoristice
No. 10.—*Rémy de Gourmont*. Secretul lui Don Juan
No. 11.— *Gh. Brăescu*. Nuvele
No. 12. — *Gala Galation* Viaţa lui Eminescu
No. 13. — *H. de Balzac*. Adio (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14. — *Albert Samain* Xanthis sau vitrina sentimentală. (traducere de M. Carp)
No. 15. — *H. Sanielevici*. La Montmorency
No. 16. — *Blasco Ibanez*. Imprumutul răposatei
No. 17. — *Anatole France*. Domnişoara Roxana (traducere de N. Davidescu)
No. 18. — *Anton Bacalbaşa*. Viaţa în armată
No. 19. — *Ştefan Petică*. Poeme
No. 20. — *Bojena Niemţova* Zîna apelor

A apărut — în româneşte
EDIŢIA II-a
Chira Chiralina
de PANAIT ISTRATI Preţul Lei 50

Ziarul DIMINEAŢA
PUBLICA IN FIECARE MARŢI
Pagina Teatrului

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă
DIMINEAŢA COPIILOR
De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării
UN EXEMPLAR 4 LEI

ANUL VI. — No. 224

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 22 Martie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 - 1920

FONDAT in 1893

ROBII PAMANTULUI

TROLOLOI

de SIMONA BASARAB

I.

S'au luat de gânduri țăranii din Poglet. Par'că li s'ar fi fi coborît peste gospodări un duh rău. Li s'au furat în sat peste zece boi, au fost prădați de bani și — colac peste pupăză — a început să li se mai fure și găinile.

Nu-i vorbă că nici în satele vecine nu prea umbla norocul dar oricum, par'că tot mai mult pogleţenii erau bătuţi de pârjol,

Moş Bodoagă socotea că urgia asta numai dela Dumnezeu venea, pentrucă — spunea el, prea nu se mai duc oamenii la biserică, prea trăesc necununaţi şi prea-s mulţi „copchii" din buruieni.

Şi poate avea dreptate Moş Bodoagă. Pogleţenii se făcuseră oameni răi şi cam necredincioşi dela o vreme, iar pe deasupra, beţivi ca nişte ruşi. Duminica pentru ei era ziua Domnului cea blăstămată, iar nu ziua Domnului cea sfântă. In loc să se ducă dimineaţa la biserică, s'asculte acolo o predică, şi să mai stea de vorbă apoi cu primaru.... biserica lor era crâşma lui Vespan ori a lui Vasile Lupu. Şi asta o putea spune numai Moş Bodoagă, pentrucă martor îi era Maica Domnului Prea Curată, n'a fost sărbătorică lăsată de Dumnezeu Sfântul, în care el, Bodoagă, să nu fi sărutat evanghelia din mâna popii.

Şi de aceea le spunea Moş Bodoagă.

„Dă, măi creştini, aşa-i; mare-i urgia în satul nostru; dar „mari ne sunt şi păcatele. Prea îniundaţi crâşma şi prea „vă aghezmuiţi cu agheazma necuratului. Cum socotiţi voi să „mai auzăţi noaptea când vă calcă tâlharii? Că de! aghezmuit „era şi Gligore Rogoz când i-au furat boii, aghezmuit era şi Ion „Tăban şi Alexandru lui Iacob, când au fost şi ei prădaţi".

Şi bine le spunea. Beţiile cu Şăful de post, Pralea, prea se ţinea gârlă. Şugubăţ şi om vesel era „domnul Şăf", dar de! poate lui îi dădea mâna. El n'avea boi şi gospodărie să le poarte de grijă. Drept omul nu părea vinovat; ba el era acela care purta băutura mai la toţi. Asta însă n'avea de loc a face cu socotelele şi grija omului gospodar.

* * *

Iată că în fruntea comunei se alege primar Ion Berendea. Şi era Ion Berendea gospodar cunoscut în toată plasa şi proprietarul „Muncelului". Om drept şi cu sufletul ca pâinea caldă şi n'avea decât patruzeci şi unu de ani, cu toate c'avea în cap mult argint prin păr.

Berendea ştia năcazurile fiecărui sătean, înţelegea plângerea celui din urmă nenorocit şi de aceea cu drept cuvânt îi ziceau oamenii „tătuca nostru cel drept şi milos".

Era totdeauna în mijlocul satului, totdeauna gurăia pe leneşi şi-i lăuda pe cei muncitori. „Lenea — le spunea el gospodarilor — îi hărnicia diavolului, iar munca-i comoara omului şi veselia Domnului" Când auzea că bea sau că nu mai iese din crâşmă câte vre unul, îl căuta şi-i striga în ureche: „Trezeşte-te că rămâi fără boi!"

Şi primarul Pogleţului nu se oprea numai la osteneala asta măruntă, pe care la urma urmelor era şi obligat s'o aibă. El înţelegea ca rangul lui să-l cheme la un rost mai mare decât acela de-a învăţa „cai bătrâni la umblet". De vlăstarele satului avea el grija cea mare ca şi de copii cruzi şi nevinovaţi cari după zisa lui, cei mai mulţi îs „brânză bună în burduf de câne". Şi pentru asta lui Ion Berendea îi mai spunea în sat „bunicu satului". Căci nu era sărbătoare, nu era noapte de clacă în sat, ca el „sfătuitorul în toate" să nu-şi adune „nepoţii" şi să nu le spună ce-i cinstea, ce-i respectul, ce-i oboseala şi în sfârşit ce-i armata.

* * *

Şi mai veni pogleţănilor şi alţi conducători tot aşa de omenie ca şi Ion Berendea. Nu le erau conducătorii de-aproape, dar oricum, hărnicia lor scoasă la lumină de Berendea, o simţea în deajuns şi Pogleţul, ca şi celelalte sate învecinate. Şi unul dintr'aceştia era Grigore Burghelea, administratorul plăşii; om vesel, cinstit ca Ion şi străbătător ca suliţa.

Burghelea venea Duminica şi 'n unele zile de sărbătoare prin sate, aduna poporul acasă la delegatul cătunului şi întreba: „Aveţi sămânţă pentru ogor? Bântue vre-o boală prin sat? V'aţi dus gunoaiele la câmp? Umblă şcoala în fiecare zi? Oamenii legii, va dau dreptatea sau nu.....?

Iar pe acei cari se prea întreceau cu băutura, îi chema deoparte în tinda casei delegatului şi le spunea: „Am auzit că vă cam aghezmuiţi des. Rău faceţi. Cine-şi bea avutul îl fură pe-al vecinului. Şi cine-şi fură vecinul îşi alungă norocul şi libertatea....."

Aşa înţelegea Burghelea să-şi cârmuiască satele, aşa înveselea el casa plugarului amărât şi bătut de amarurile timpurilor.

De aceea dela o vreme pogleţănii încetul cu încetul au început s'o mai rupă cu crâşma, să-şi mai întărească gospodăriile, să şi vindece copiii de râie şi să aibă şi ei cinstea unui sat de oameni iar nu de dobitoace.

* * *

Au mai rămas însă în Poglet şi oameni înrăiţi. Mai cu seamă daţi cu băutura. Dar au rămas prea puţini şi de aceea cei doi crâşmari aveau multă ură pe Burghelea şi pe Berendea. De când cu îndemnul lor la nebăutură, afacerile mergeau prost de tot. Norocul le mai rămăsese doar la Şăful de post şi la încă vre-o cinci, şase rachinari veseli şi duşmani în ascuns „stăpânirii".

Şi el poate n'ar fi avut nimic cu aşa zisa „stăpânirea", dacă „Don Şăf" nu i-ar fi aţâţat şi nu i-ar fi cumpărat pentru asta. Ce anume avea „Don Şăf" cu dânşii, cu Burghelea şi cu Berendea, nu ştiau nici rachinarii; ce aveau ei însă nevoe să ştie inima omului. Treaba lui. Socoteala lor era să tragă oamenii sara la crâşmă şi să le plătească băutura cu banii „Şăfului", başca băutura lor de pomana dracului.

* * *

....Şi cu toată binecuvântarea lăsată acum pe Poglet, totuşi tâlhăriile nu puteau fi prinse. Umbla el Şăful de Post să dea peste urma tâlharilor, în zădar, totul era alergătură fără rost.

* * *

Trololoi, era şi el un soi de om al Pogleţului. Despre obârşia lui se spuneau multe: ba că-i ţigan, ba că-i lingurar, ba că-i feciorul unui popă dintr'un sat de lângă Podu-Turcului, ba...

Asta însă n'avea nici o însemnătate pentru pogleţăni; fiindcă — ziceau ei, „ce folos că tata-i domn şi eu îs neom?"

Despre casa şi despre masa lui Trololoi, nu s'a întrebat nici un pogleţan. Era oaspetele oricui ar fi vrut el şi totdeauna prietenul oricui. Il vedeai sara în uşa vre-unui gospodar şi înţelegeai că i bine venit şi bine primit în casa aceea până a doua zi. Cum îl zărea, gospodarul se înveselea ca la un început de chef şi începea: Ai venit Trololoi? „De-acum s'o mântuit cu tine! Am auzât că te-ai îndrăgit de nevastă-mea. Te învăţ eu minte!...."

Şi-i răspundea Trololoi:

„De, creştinul lui Dumnezeu, dacă ai nevastă cu ochi de şărpoaică? Numai „Dumneata s'o îndrăgeşti? De...."

Şi din glumă în glumă îi ajungea timpul mesei la care era chemat şi Trololoi, apoi iar la snoave şi râs până la culcare.

A doua noapte cu aceleaşi râsete şi cimilituri rămânea la altă casă, a treia la alta şi aşa până mântuia roata satului, când o lua iar dela început.

Cu felul ăsta Trololoi nu supăra pe nimeni, şi în casa gospodarilor i se striga totdeauna „crai nou".

In chipul cum era văzut însă Trololoi de oameni, le apărea ca un maimuţoi mereu îndrăgostit şi în acelaş timp un fel de sperietoare a femeilor.

De aceea bărbaţii, ca să mai râdă, îi făceau un semn în ascuns lui Trololoi, un semn cunoscut şi când el înţelegând se repezea la cea arătată cu coada ochiului s'o sărute, auzeai: „Ptiu!, ucigă-te toaca de zăpăcit!", când ceilalţi izbucneau în râs zgomotos.

Şi totuşi Trololoi nu s'a trecut cu firea nici odată şi nici odată n'a făcut mai mult decât înţelegea că trebue să facă. De aceea casa şi masa lui era acolo unde vroia el să-i fie. De aceea Trololoi era prietenul tuturora.

Dar mai avea Trololoi şi alte apucături bune. La el ruşinea a fost totdeauna lucru sfânt. Nimeni nu l'a prins vreodată cu de furat şi nici odată n'a cerut cui-va pomană. Datorită lipiciului ce-i avea faţă de toată lumea, viaţa lui era cinstită şi curată.

Trupul şi-l spăla regulat în apa ciuşmelei lui Gălcan, noaptea, iar hainele şi le cârpea singur, cum dădea Dumnezeu: când mai bine când mai prost.

Trololoi era prost pentru sat şi înţelept pentru el.

II.

Viaţa omului, îi de multe ori ciudată. Mai ales atunci când înţelesul ei îi mai mult neînţeles. Aşa era viaţa lui Trololoi, din a cărei manifestare se depăna şi veselia şi durerea. Căci dacă pogleţănii îl aveau între ei ca prilej de îngăduită binefacere, erau şi vremuri când pentru el sufereau cu adevărat omeneşte. Pentrucă Trololoi era un om bolnav. Il izbea totdeauna în luna lui Cuptor nebunia. O nebunie crudă şi nepricepută de nici o babă din sat. Nu-i era nici dat, nu-i era nici din farmece şi nici dela femei luată. Un fel de nebunie necurată, o nebunie stăpânită de necuraţi. Aşa spunea cel puţin moaşa Safta, vrăjitoarea Pogleţului.

Cum începea luna lui Cuptor, Trololoi îşi îngropa straile sub nucu' Forşulesei şi rămas în pielea goală străbătea drumurile satului dela un capăt la altul, cânta cât îl lua gura şi se lovea cu pumnul în piept cât îl ajutau puterile. La oameni nu se uita dormea prin păpuşoaie şi se hrănea cu corcoduşele căzute jos din curcudeii şoselei Tecuciului.

Odată cu sfârşitul lui Cuptor, Trololoi se desmeticea, se îmbrăca ruşinat de ce făcuse; stătea posomorât încă o săptămână ori două, după care timp îşi lua aceeaşi viaţă cuminte şi cinstită.

Oamenilor li se făceau milă de el şi în totdeauna după boală, găzduirea lui le dădea par'că un prilej de mulţumire adâncă.

* * *

Casa, unde în orice chip Trololoi neîndoios avea un colţ, era aceea mititică şi veche a lui Moş Andrei Boşteog. Iarna mai ales când omul îşi odihneşte ciolanele mai din greu, nu era zi, nu era noapte când Trololoi să nu fi fost acolo ca acasă la el. Şi nu pentrucă n'ar mai fi fost gospodar în sat dar pentrucă Moş Andrei Boşteog avea o fată: pe Catrina — cu care, spunea lumea, Trololoi..... Chiar „copchilul" Catrinei, Ionică, se crede că cu Trololoi a fost făcut. Dar asta n'o ştia nimeni, cum la urma urmei n'o ştia nici ea, Catrina. Pentrucă nu era numai Trololoi cu care se culcase în luna lui Faur, când a rămas grea. Poate să se fi culcat cu mai mulţi cu mai mulţi de zece în acel timp şi de.... Dumnezeu ştie al cui a fost norocul. Mai ales aşa cugeta Catrina. Lumea însă mergea aproape „de-a ştiutea" că-i Trololoi şi nici vorbă de altcineva.

Şi-avea poate lumea dreptate. Băteală de casa lui Moş Andrei Boşteog, era numai Trololoi, sorţii izbândei nu-i putea avea dar decât el.

Sara, sările de iarnă mai ales, Moş Andrei se suia în dosul hornului pe cuptor şi dormea fără nici o grijă de ce avea să învârtească fata în partea cealaltă a cuptorului, — că de, când îi vorba, ştia el că fică-sa 'i cam „iubeaţă" şi n'avea de ce s'o mai păzească; apoi ar fi fost şi păcat să nu-i lase tihnită tinereţea. Că lumea spunea verzi şi uscate... asta pentru Moş Andrei Boşteog însemna tot una cu lătratul unui câine la lună plină. Şi de aceea lui Moş Andrei prea puţin îi păsa când în partea cealaltă a cuptorului auzea mâcnit şi 'ntr'ascuns o şoaptă, un oftat sau o foşneală mai puternică. „Tinereţă" îşi zicea el şi se întorcea pe partea cealaltă.

Şi nu că Moş Andrei s'ar fi făcut aşa turc numai cu Trololoi. La fel făcea cu oricare mai ales că dintre cei care-i scârţia uşa în miezul nopţii, erau şi unii care-i făceau cinste. Venea pân' şi domnu' notar şi domnu' Şăf de post.

Trololoi era însă cel mai nebăgat în seamă dintre toţi, pentrucă la urma urmei, el îşi avea din deprindere locul în ţoalele Catrinei, iar nu întâmplător ca ceilalţi şi pentrucă, îi părea bătrânului, prea semănau ochii lui cu ochii lui nepotu-so Ionică.

* * *

Străin de tâlhăriile făcute în Poglet nu era Şăful de Post. Şi poate mai mult decât atât, de oarece din timp în timp părea prea părtaş unor cunoscuţi hoţi de vite din satele învecinate. Primarul îl pusese să-i prindă şi să-i descoase, când el, cum ar fi uitat că-i Şăf de Post, o ducea într'ascuns cu dânşii în nesfârşită beţie. Şi nu numai atâta, dar în legătură cu pornirea asta spre hoţi, acum avea ce-avea cu casa lui Moş Andrei Boşteog. A mers până acolo, că într'o zi a bătut-o pe Catrina cu patul carabinei aşa de rău, că ţipa ca 'n gură de şarpe.

Unii spuneau că l'ar fi vorbit Catrina de rău în sat; — c'ar fi spus unor femei c'a făcut „copchilul cu el". Alţii spuneau dimpotrivă, că el ar fi vrut să se mai culce cu ea, iar dânsa i-a încuiat scara uşa. Unii, fiindcă auzise odată pe Trololoi spunând că „Şăfu"-i vătav de hoţi", puneau bătaia Catrinei lui Boşteog în legătură cu tâlhăriile de boi..

Nimic însă nu se ştia cu adevărat. Doar că Şăful de Post căuta să prindă tâlharii şi că... atâtea şi atâtea lucruri mărunte.

* * *

Treburile se cam încurcase cu hoţitul boilor şi pogleţănii cam zbârnieau. Nu înţelegeau ei că „Şăful" putea să se fi amestecat în aşa încurcătură urâtă. Şi iar nu înţelegeau ei că Trololoi putea vorbi aşa fără nici o bază. „Şăful" pricepea că-i vârât în gura satului şi de aceea când avea prilejul să vorbească cu cine va, aducea vorba de boala lui Trololoi.

„Nebunia lui Trololoi, zicea el, i-a venit anul ăsta mai înainte de cuptor".

Intr'adevăr, nu ştiai ce să crezi: Nici nu spunea ceva pe înţeles şi nici nu tăcea ca acel care n'are nimic de spus. Umbla din gospodar în gospodar şi-l bârfea pe Şăful de post, în toate chipurile făcându-l hoţ de boi, şi găinar.... Nu spunea nimic hotărît, ci doar încredinţa lumea că odată şi odată se va sui în clopotniţa bisericii, va trage clopotele şi va da de gol pe Pralea, Şăful Postului.

Şi mai spunea Trololoi că tot ce ştie el ştie şi Catrina lui Boşteog; Catrina care dac'ar vrea ar răsturna pământul şi-ar învia morţii.

In faţa unor aşa încurcături, Pralea se hotărî să aleagă.... Ori să se lase în voia soartei, ori face într'ascuns moarte de om şi rămâne basma curată.

III.

Era în cele dintâi zile de primăvară. Soarele încă nu răsărise când uşa lui Moş Andrei Boşteog răstrânse înăuntru trei bocănituri apăsate şi îndelungi. Catrina tresări ca dintr'un vis greu, se desprinse de încleştarea piciorului drept a lui Trololoi şi se opri cu mâna pe zăvorul uşei, întrebând:

— Cine-i?

— Drumul!

— Dar cine-i acolo?

— Dă drumul, sunt eu, Şăful Postului. Viu în numele legii

Catrina ar fi putut la urma urmei să bănuiască şi să priceapă orice; că-i „Şăful" beat şi că de obicei mai trece în ziuă şi pe la ea,.... că poate chiar n'avea unde odihni venind de unde-va de departe;.... că.... Nu pricepea însă pentruce pomeneşte „Şăful" de lege, despre care nu l'a auzit nici odată spunând un cuvânt.

Trase în sfârşit nedumerită zăvorul dela uşă şi-o crăpă, când Pralea se năpusti înăuntru ca un fulger, urmat de doi jandarmi.

— Aici îi Trololoi? întrebă el cu voce răguşită.

— Uite-l Don'le „Şăf", doarme somnul cel dulce, zise unul din jandarmi, râzând silit şi par'că prefăcut.

— Pe el!, ordonă Pralea, având o ţinută de militar desăvârşit, mai ales că era încins cu cordonul reglementar, impus totdeauna ostaşului trimis să îndeplinească o ispravă.

Moş Andrei Boşteog scoase capul de după cuptor şi cam înţelegând despre ce-i vorba, şi-l trase înmărmurit înapoi, oprindu-şi par'că şi răsufletul.

Catrina, înţelegând şi ea ce se întâmpla, stătea ca de piatră lângă laiţa celor două cofe vechi şi se gândea la oameni, la lege şi poate la păcat.

— „Apoi Trololoi mai scoase doar câte-va cuvinte şi cei doi jandarmi comandaţi de Pralea îl legară la gură şi-l urcară pe sus în căruţa de lângă pragul uşei, când tocmai cucoşii din vecini vesteau oamenilor că soarele-i gata să răsară.

...Iar cei doi jandarmi odată încredinţaţi că „prinsul" nu putea nici să icnească, se suiră în căruţă, îl acoperiră pe deasupra cu pae pregătite anume pentru asta şi în timp ce ei desprindeau cele dintâi pocnituri slabe de biciu, Pralea trăgea uşa casei lui Moş Andrei pe dinăuntru şi punea zăvorul, liniştit oarecum, împăcat oarecum.

— Catrină, glăsui după puţină tăcere Pralea, încredinţat în acelaş timp că totul i-a mers bine.

— Ei,......

— Tu vrai să trăeşti, ori nu?

— Ei,....

— Nu „ei" vrei să trăeşti ori nu? De voia ta atârnă asta.

— Şi dacă vreau?

— Dacă vrei, să nu cumva să mai aud în sat ceva. Socotelile mele nu le mai ştie altul nimeni decât tu şi Trololoi; bine înţeles şi eu, care n'am să mă denunţ singur. Trololoi, dacă va mai scăpa de mâna mea, nu va mai avea minte să mai cugete şi poate nici limbă să mai vorbească. Nu mai rămâi decât tu. O vorbă şi descarc în tine cinci gloanţe de carabină. Crimă pasională. Ştii tu ce-i asta? Crimă pasională şi juraţii mă achită după o lună.

Apoi:

„Tată-tu doarme?"

— Da. Mai încet să nu-l trezeşti.

— El ştie ceva?

— Despre ce?

— De banda mea.

— Nu.

— Cu-atât mai bine. Asta mă scuteşte să mai stau de vorbă şi cu el. S'ar speria bătrânul prea tare când ar auzi de carabină.

— El nu ştie nimic. Lasă-i bătrâneţea în linişte.

— Când l'au legat şi l'au scos adineaori, o fi auzit el.

— Dacă-ar fi auzit, ar fi sărit să vadă şi el ce-i.

— Ştie când a venit aseară Trololoi aici.

— Dormea tun. O tăiat eri hăraci pentru via lui Ion Tăban şi era ostenit slavă Domnului.

— Şi mai bine.....

.... Catrinei îi vâjâiau totuşi în urechi toate cuvintele pe care le auzise mai înainte din gura „Şăfului", cu toate că intrase oarecum în a se înţelege hotărît să ascundă tainile ce i le ştia aproape în amănunţimi. Şi dintre acele cuvinte nu pricepea mai ales ce-i crimă pasională; hai, să zicem, crimă, dar pasională?

Tăcerea apăsa în urechile lui Pralea prea greu şi prea i se părea că a făcut ceva urât. Prea îşi simţea inima apăsată de ceva bolovănos. Şi de aceea trebuia să-şi impue bărbăţie şi îndrumare hotărîtă pe drumul care apucase.

— Catrino, zise el fulgerat de gândul omului amărât. Belele-s belele. Ce-a fost azi a fost în mersul zilei de azi; ce-are să fie mâini, îi scris în mersul zilei de mâini. Până atunci ia vino tu încoace să te sărut. Lui Pralea tot îi mai eşti tu dragă.

— Hoţule!, izbucni furioasă în acea clipă Catrina.

Dar nu termină cuvântul şi zgomotul maşinăriei dela carabină o înspăimântă şi-o făcu să se roage:

— Vaieu, nu mă imiri, taci! N'are să ştie nici inima pământului......

Asta aştepta şi Pralea care oricum, se gândea c'ar face-o prea lată să mai şi tragă.

— Stai cu mine ici, jos. De mult nu ne-am mai dărgostit noi: — bolborosi el mai potolit şi rezămându-şi carabina de cuptor.

Şi Catrina lui Boşteog a ascultat. S'a aşezat încet în ţoalele care miroseau ca totdeauna a busuioc, le-a dat pe cele de învelit la o parte să-i facă loc ivbovnicului rar de altădată,.... şi nici n'a plâns şi nici n'a râs.

* * *

Soarele începuse să se înalţe. Era cam la patru palme de vârful dealului „Roşcatu", când Pralea dormea încă ostenit alături de Catrina şi cu-o mână vârâtă pe sub gâtul ei;..... tăcerea apăsa.

Moş Andrei, care în sfârşit se încredinţase că „Şăful" doarme, se cobori de pe cuptor ca o mâţă şi se furişă hoţeşte afară, având toată grija ca nu cumva să scârţie uşa la deschis şi la închis... apoi iar tăcere.

...Şi chiar când soarele ajunsese ca la mai mult de doi haraci buni, casa lui Boşteog era încă închisă, iar înăuntru, în ţoalele din faţa cuptorului, tot nu mişca nimeni, cu tot sgomotul ce-l făceau căruţele pe drum;.... peste cei doi potrivnici apropriaţi, fulguia mereu aceeaşi tăcere.

* * *

Şăful de post era acum la înălţime. Satele învecinate Pogleţului îl preamăreau ca pe-un rar bine-făcător, căci spuneau ei, dăduse de firul tâlhăriilor prin descoperirea unuia dintr înşii, pe Trololoi. Lucrurile tot nu erau ele luminate, dar la urma urmei îi în deajuns copoiului când dă de urma iepurelui.

Se spunea ba că Trololoi ar fi fost acel care ar fi îndreptat pe tâlhari spre şoproanele oamenilor; ba că chiar el îi unul din tâlhari, ba....

„Treburile merg strună" îşi ziceau pogleţănii. Odată intrat în mâna Şăfului, va spune el tot. Că doar era cunoscut „Şăful" de cum bătea când era vorba să afle hoţiile; măsea nu rămânea „mutată din loc" şi „unghie nu rămânea netrasă la căluşal".

* * *

Să fot fi trecut două săptămâni de când fusese Trololoi închis. Oamenii credeau că — Doamne fereşte! — l'o fi apucat „ducă-se pe pustii" şi de aceea nu putea „Şăful" să scoată dela el ceva.

Catrina lui Boşteog avea însă o nelinişte ciudată. Nu i-ar fi dat ei poate de dragostea lui Trololoi, dar se gândea că cine ştie?, cu el îl are pe Ionică; şi oricum, pentru datoria „copchilului";.... sângele lui.

Pe Şăful de post începuse să nu-l mai poată vedea; cu toate că de când l'a închis pe Trololoi, s'a mai culcat de vre-o câte-va ori cu el. Ce-a putut să facă? Dacă venea, putea ca să zică nu?

Era într'o Duminică noaptea, când Pralea care se culcase cu Catrina lui Boşteog deceseară, îi zise:

— Ce-ai spune tu Catrino, dacă într'o zi ai să auzi că Trololoi a murit?

— .....

— Hâ, nu zici nimic!

— ....

...In spre ziuă Catrina tresări ca fulgerată. Inăuntru ei simţi o clocoteală ucigătoare, iar în urechi îi ţiui un g'as de prunc.

„A-ha!" se gândi Catrina, „iar am rămas grea".

Şi începu să-şi amintească bine cam cum au fost lucrurile; îşi aminti noaptea, timpul.... Toate nu puteau fi decât aşa cum ştia dânsa. Numai atunci a putut să rămâe grea şi numa cu Trololoi. De-atunci nu se mai culcase decât cu „Şăful", de trei ori, în care timp ştia ea bine, nu mai putea s'o însărcineze nimeni. Dar sângele viu care a clocotit în ea nu putea să fie decât însăşi putere din puterea lui Trololoi, însăşi viaţă din viaţa lui. Dacă pe Ionică putea să mai creadă cine ştie ce, de istălalt de-al doilea nu mai putea fi nici vorbă, nu mai putea fi îndoială.

Şi 'n clipa când se gândea aşa, o altă tresărire fulgeră trupul Catrinei lui Boşteog, pentru ca apoi să simtă în deajuns că-i mişcă ceva în pântece, aşa cum a mişcat Ionică în prima ei sarcină.

Gândurile o îngrozeau, mila par'că o sfâşia; i se făcea par'că dor de Trololoi şi-o podidiră lăcrămile.

Şăful de post dormea în acel timp dus şi istovit de prea multă trudă de animal, visând poate înaintarea prin „excepţional" la sublocotenent. Nu trăia nimic omenesc în el, nu i mişca nici o celulă spre desvoltarea energiei de care simte nevoe umanitatea şi rostul lumei. In sângele lui odihnea acum ticăloşia şi cea mai crudă apucătură omenească, omorul pe încetul.

Tot în acele momente, alături de el, izvorea gândul răsplătirii faptelor: Catrina se hotărî să răzbune în numele „copchiilor" ei pe Trololoi şi astfel să mântuiască un suflet şi să pedepsească un tâlhar.

Ea se ridică deodată în capul oaselor, se gândi ca o năucă la ceva neînţeles, apoi mişcându-se cu mişcări de hoaţă mormăi printre dinţi ceva încurcat, „câine"! par'că,-şi întinse mâna spre laviţa cu cofele unde ştia că lasă de obicei tată-so, barda.

Bâjbâind însă, barda căzu cu zgomot şi Pralea sări în sus ca ars.

— Ce faci acolo Catrino?

Ea tăcu.

— Catrino!, strigă el mai puternic, punând în acelaş timp şi mâna pe carabină.

— Beau apă, mormăi ea răguşit.

— Mai este mult până la ziuă?

— Eu ştiu......

— Hai vino 'ncoace.

Şi în timp ce Pralea îşi aşeza carabina la loc, Catrina începu să tremure ca varga, poate blăstămând pe dracul care n'o ajutase să omoare, poate mulţumind lui Dumnezeu c'a scăpat-o de-un păcat aşa de mare.

Bău apoi apă, se stăpâni din tremurat şi veni din nou lângă „Şăf", care, trezit dintr'un vis frumos, o apucă fericit de poala cămăşii albe ca laptele şi-o trase lângă dânsul.

„Fie, — se gândia Catrina; oi fi eu azi a ta, dar mâini îi mai fi şi tu al meu. Sărutarea am să ţi-o plătesc cu dinţii strângerea în braţe cu unghiile, iar sărutarea dracului cu sânge

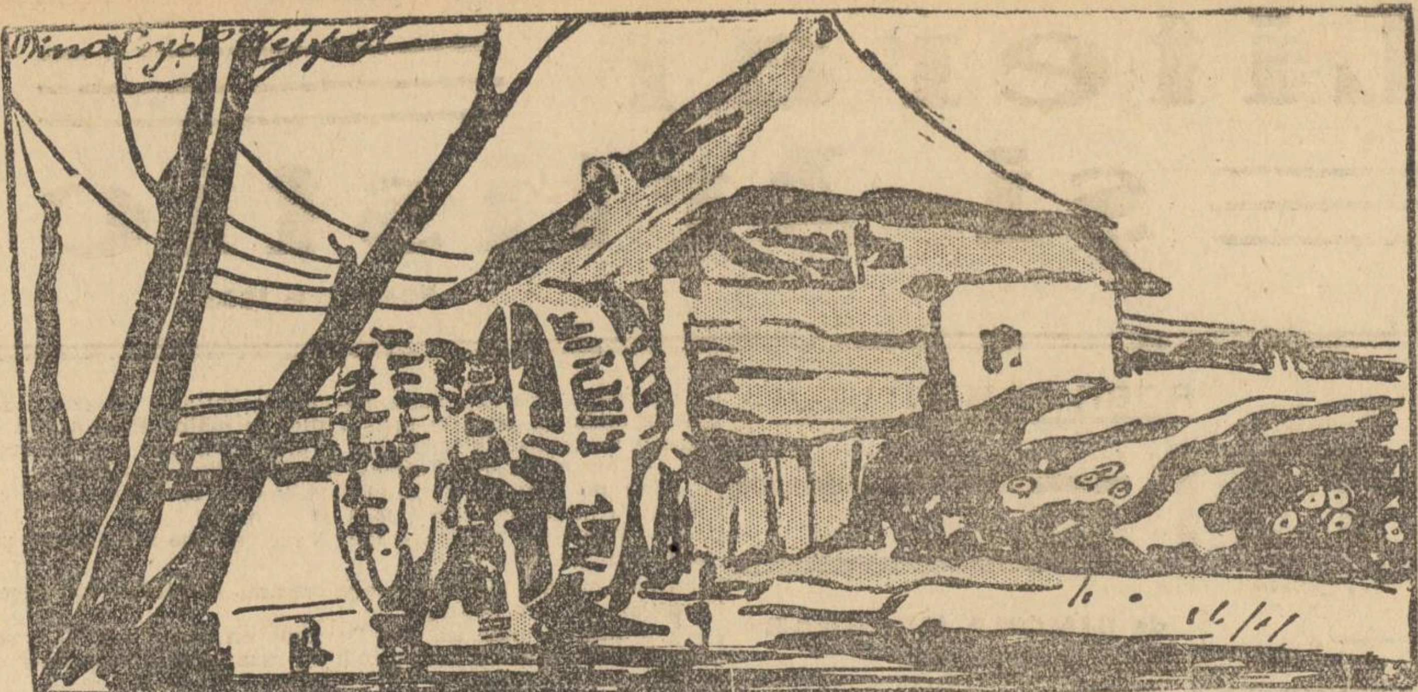
Şi Catrina lui Boşteog începu să şuguiască, să râdă şi să se lase în mâinile „Şăfului", cârpă de zolit podelele.

Se făcuse cam multă vreme de când Trololoi stătu închis Pralea spunea că mai are ceva de scos dela el şi-i dă drumul. Asta o spunea oamenilor în sat; ba încă nu la toţi, ci doar acelora care erau prieteni cu dânsul şi duşmani cu „stăpânirea". Lui Ion Berendea, primarului, o singură dată i-a vorbit de Trololoi şi-atunci i-a spus că-i la instrucţie, la Tecuciu.

Oamenii totuşi credeau că-i mort, că l-au omorât în bătăi „autorităţile" şi nu vor să spună. De aceea chiar n'avea nimeni îndrăzneală să 'ntrebe pe „Şăf" ori pe primar, despre el.

Gospodarii mai înţelepţi însă şi puţini erau aceea, începuse să bănuiască ceva din adevăr, cu toată şovăiala nevestelor lor mai grele de cap. Inchiderea lui Trololoi, ţinerea lui aşa de multă vreme — fără ca cineva să ştie lămurit unde-i închis şi cine-l cercetează, fără ca cineva să dovedească temeiul vinovăţiei lui... le încurcau minţile şi oricât de cumsecade ar fi fost „Şăful", tot le venea să creadă şi ceva din cele zbârnâite de Catrina lui Boşteog prin sat. Că vorba omului, nu de geaba se încumetreşte ţiganul cu ciobanul". Trebuia să aibă vre-un cântec închiderea lui Trololoi.

Continuare în pagina II-a

IV

Era într'o după amează, pe la cinci ceasuri, când zurgălăii unei trăsuri de ţară vestea pogleţenilor „inspecţia" administratorului de plasă.

Băieţanii cari păzeau vacile în coasta Muncelului, ieşeau care mai de care să-i strige dregătorului „să trăiţi"! Femeile ieşeau şi ele în poartă, doar de i-or zări pălăria de pai moale; copiii se ascundeau cu nepusu 'n masă prin şoproane şi prin grădini..., când primarul, Ion Berendea, scobora de-acasă spre podul de din jos de primărie.

Cum vizitiul dădu biciu cailor, par'că din porunca „boerului", Berendea se opri şi aştepta să fie ajuns.

— Să trăiţi Domnule Administrator!, îi strigă el râdicându-şi pălăria.

— Sănătate Berendea!.... hai sue-te lângă mine; — opreşte puţin Alexandre!

Trăsura opri când tocmai primarul sări alături de administrator fără să mai pue piciorul pe scară.

— Mână la primărie Alexandre, porunci iar Burghelea.

Incă în mersul trăsurii, Burghelea glăsui:

— Ce mai nou?

— Slavă Domnului, sănătate şi pace.

— Nu prea.

Berendea înlemni.

— Cum? Aveţi vre-o...

— Am venit în anchetă.

— In contra mea?

— In contra primăriei, a jandarmilor, a primarului..... Ţineţi oamenii arestaţi fără nici un rost......

— In Pogleţ?, mormăi Berendea?

— Da, da; ce-aţi făcut cu Trololoi?

— Il ţine parchetul arestat, nu noi. E înaintat de-atunci la Tecuciu.

— După două zile parchetul însă l-a trimis din nou la postul de jandarmi de-aici; să-l confrunte cu Melian Pârlitu...

— Cum Domnule Administrator, Trololoi îi la Tecuciu. Pe-aici a ieşit svonul că instrucţia a şi găsit dovezi contra lui.

— Las-o, las-o Berendea. Te credeam.....

— Domn....

Trăsura se opri, cei doi reprezentanţi ai stăpânirii scoborâră şi luară cărarea spre primărie.

Berendea se îngălbini ca ceara şi-i venea ameţeală, iar administratorul plăşii, Burghelea, păşea posomorât, desnădăjduit par'că în misiunea lui de om al datoriei.

— Trimite după Şăful de post, zise Burghelea intrând pe uşa primăriei. Chiar faţă de frate-meu şi tot mi-aş face datoria.

Străjerul care auzi ordinul, se făcu nevăzut. Inţelesese el că-i ceva la mijloc şi-l cuprinsese groaza, când mai ales ştia cum se poartă administratorul cu cei nedrepţi. De aceea drumul până la post îi păru mai scurt ca nici odată, iar puşca mai uşoară ca ori când.

In acel timp în primărie tăceau amândoi dregătorii, că par'că nu şi-ar fi avut nimic de spus; doar din când în când încheieturile dulapurilor mai pocneau a urât şi scaunul administratorului mai scârţâia uşor a linişte silită.

Primarul părea îngheţat şi-abea arare-ori clipea apăsat şi mecanic.

Liniştea fu însă sfărâmată de deschiderea uşei şi Plutonierul de jandarmi, Pralea, apăru înghiţând noduri ca oricare om intrat în încurcătură.

— Să trăiţi, Domnule Administrator! Aţi trimis după mine; la ordine!

— Da, răspunse Burghelea; am venit în anchetă. Ce-aţi făcut cu Trololoi?

— Ce să facem, Domnule Administrator? Ce puteam face noi cu el? Ştie şi Domnu' Primar; l'au trimis de-atunci la parchet.

—Şi dela parchet vi l-au trimis de-a doua zi înapoi să-l confrun'aţi cu Melian Pârlitu.

— Da să trăiţi, aşa-i.

—L'aţi confruntat?

— Da.

— Pe urmă?

— Pe urmă, pentrucă n'am descoperit nimic din confruntare, am cerut prin telefon lămuriri dela parchet,....

— Mai departe?

— L-am trimis iar la parchet,... şi de-acolo... poate... l'o fi... pus în libertate.

— Ar fi venit în sat dac'ar fi aşa.

— ....

— Nu-i adevărat nemernicule! strigă fulgerător Berendea. Tâlharule! l'ai omorât!

Apoi către Burghelea:

— Domnule administrator, să ne facem datoria. Aista-i criminalul. Mie mi-a spus până acuma că Trololoi îi la instrucţie. El l'a omorât!

— Linişte porunci Burghelea cu mişcări tremurate. Linişte! Nu se poate; îi îngrozitor ce spui tu, Berendea.

Ion Berendea însă făcu câteva mişcări repezi şi se năpusti asupra lui Pralea care încă nu se desmeticise. Un salt ager, o smucitură şi carabina care cu o clipă mai înainte era răzimată de şoldul militarului, trosni deodată smuncit şi surd în mâna primarului.

— Te-am dezarmat; să nu faci o mişcare; trag la cea mai mică încercare...

Şi către Burghelea:

— Acum puteţi face ancheta, Domnule Administrator; şi aveţi încă şi sprijinul meu. Să mergem în sat. Trololoi îi omorât de banditul ăsta. De mult îl bănuiam eu de... om cinstit.

— Berendea, întrerupse administratorul; linişteş-te. Ai făcut bine că l'ai dezarmat, dar linişteşte-te.

— Nu, domnule administrator? Cum să mă liniştesc? Nu-s eu oare primar în Pogleţ? Nu răspund eu de toate ticăloşiile satului? Dumneavoastră, nu vă pare ceva necurat aici? Eu ştiu ce ştiu. In sat am mai auzit şi altele.

— Şi ce vrei să facem cu el acum?

— Aveţi încredere în mine, domnule administrator?

— Ei.

— Vreau să mă lăsaţi astăzi să conduc eu cercetările.

— Potolit însă, altfel nu.

Berendea tuşi de câteva ori şi ştergându-şi sudoarea de pe frunte strigă:

— Străjăr!

— Ordonaţi!, răspunse un glas din ceardacul primăriei.

— Fă-te încoace!

— Am venit să trăiţi, miorlăi străjerul intrând pe uşă.

— Du-te în coasta Muncelului şi într'un suflet să vii cu Ion al lui Cucu şi cu Pavel Tăban. Lucrează amândoi la „podul schiopului". Ai venit?

— Venit, Don' Primar, svâcni străjărul năpustindu-se pe uşă.

O clipă de tăcere. Berendea îşi măsura prizonierul cu coada ochiului, iar administratorul privea un punct în gol.

— Is nevinovat, domnule administrator, zise într'un timp Pralea.

— Aşa aş vrea şi eu să fii, Pralea; aşa te-am crezut şi până acum.

— Domnul primar are ură pe mine. S'o şi lăudat...

— Incă mai spui şi minciuni? se încumetă Berendea la el; am eu ură pe tine?...

M'am lăudat?

— ...

— ...

Şi uşa se deschise sbucnit.

— La ordine!, îngânară într'un glas Ion al lui Cucu şi Pavel Tăban.

— Nu-i aşa că şi vouă vi s'a furat boii? îi întreabă Berendea.

— Da, să trăiţi domnule primare.

— Ei bine, luaţi atunci carabina asta, vârâţi-l pe „Domnu' Şăf" în camera de alături, încuiaţi uşa pe dinafară, ţineţi cheile la voi şi aveţi grijă să nu vă scape pân' ne-om întoarce eu şi domnul administrator din sat. Aţi înţăles?

— Inţăles să trăiţi!

Şi cei doi voinici mi-l luară pe „Domnu Şăf" de braţ ca pe-o domnişoară la primblare, îl vârâră în camera „arestaţilor", traseră cheia şi luară poziţia de santinele: Unul în faţa uşei, celălalt la fereastră în ceardac.

— ...

— S'aveţi grijă! mai porunci odată Ion Berendea, în timp ce administratorul urcat în trăsura adusă la scară, îi dădea mâna să-l ajute la suit.

* * *

Tocmai treceau prin dreptul moarei Muncelului, când roibul din partea stângă svâcni speriat:

— Cine-o fi acela? întrebă întors vizitiul.

— Cine? răspunse Berendea.

— Uitaţi-vă, prin via lui Iov.

Trăsura se opri. Burghelea nu pricepea nimic, Berendea se îngălbinea văzând cu ochii.

— Mână! strigă deodată Berendea; să-i ieşim înainte la şosea. Asta-i Trololoi; — mare ţi-i minunea, Doamne!...

Caii o luară în galop. Pe figurile dregătorilor flutura par'că o umbră vânătă.

Fugarul ieşise acum din vie în şosea, se aplecă în genunchi în faţa unei pietre de mărimea capului de om, făcu în aer semnul crucii şi sărută piatra atât de adâncit şi mult, că nici nu auzea trăsura ajunsă lângă el.

Ion Berendea recunoscu în el pe cineva, pe cineva par'că ştiut din copilărie, dintr'o carte împrumutată din „dulapul şcoalei". Inţelegea că omul acela îndobitocit putea fi Trololoi, dar nu-şi credea ochilor o aşa transfigurare.

Ii crescuse părul ca unui sălbatic şi înălbise ca pânza; barba îi era încâlcită ca parcă dată prin scaeţi. Nimic nu era în el omenesc, nimic nu arăta că Trololoi ar fi fost lăsat liber, aşa cum îndrăznea să spue Pralea, şăful de post.

Hainele îi erau sfâşiate de sus până jos, avea picioarele vinete ca picioarele de mort, iar mâinile îi erau încinse în brăţare de răni cu coarjă galbenă şi grasă. Pe gât avea un cerc de umflături mari ca perja, iar gura mustea într'o vânătă şi adâncă rană.

— Doamne! murmură administratorul; mari ţi-s minunile!..

—'Ferească Dumnezeu Sfântul!, adause Alexandru, vizitiul.

— Ia uitaţi-vă, oameni buni, ia uitaţi-vă! sfârşi Berendea.

Trololoi îl cunoştea şi pe primar şi pe administratorul plăşii; îi ştia pe amândoi oameni ai Domnului şi acum căuta să li se jăluiască. Incerca să spună ceva, însă o durere în gură şi-o altă durere pe buze nu-l lăsa. Arăta doar că-l doare, că nu poate să spună nimic, că, în sfârşit, nu poate mânca. Arăta câmpul, arăta fântâna Muncelului şi plângea, plângea cu ochi uscaţi. Mai arăta, prin semne, că a fost legat la ochi, că cineva l-a dus până în dea'ul viei lui Iov, aşa legat la ochi, că în sfârşit nu ştia unde a fost închis până atunci.

Cele două autorităţi parcă lăcrimau, parcă suspinau de durere.

In cele din urmă, îl luară cu ei în sat, îl duseră la cea dintâi casă şi-i deteră câteva ulcele cu lapte. Din felul cum înghiţea laptele fără să aibă nevoie să-şi atingă buzele, dovedea că în timpul ascunderii fusese hrănit doar cu lapte şi cel mult cu vre-un soi de supă ori borş gol. Şi numai aşa putea fi, rănile dinăuntru şi dinafara gurei neîngăduindu-i o altă mâncare decât lichidă.

Apoi, întâi Berendea şi după aceea administratorul plăşii, s'au gândit că Trololoi trebuia trimis chiar în clipa aceea la spitalul Prădăiaşului ca fiind cel mai apropiat; cum au şi făcut — ancheta apărând îndeajuns de redusă şi restrânsă la un proces verbal şi la câteva declaraţii a câtorva oameni mai cumsecade.

Pe „Şăf" l-au înaintat cu acte parchetului, cu cel dintâi tren, raportând în acelaş timp cazul prin telefon procurorului de serviciu.

In raportul către prefect, Burghelea a arătat cum în ziua aceea au găsit pe Trololoi în câmp; că din cercetările făcute în sate, Trololoi n'a mai fost văzut de nimeni din ziua când a fost arestat şi trimis întâi la instrucţie; că în acel timp el n'a putut fi decât sechestrat de cineva care, în timpul sechestrării, l-a maltratat cu scopul să-l facă să nu mai poată vorbi, asta rezultând din faptul că limba îi era mai bine de jumătate tăiată sau ruptă; că, în acelaş timp, răufăcătorul a căutat să-l şi îndobitocească, lucru care i-a reuşit mai puţin; că asta se deduce din aceea că victima are capul şi urechile numai răni; că autori ai acestei fapte par a fi, în orice caz, cel puţin doi, dintre care unul îi, neîndoios, Şăful Postului de jandarmi din Pogleţ, Pralea Toader; că victima a fost pusă în libertate în momentul când Pralea era chemat spre anchetare la primărie şi că dar acel care l-a pus în libertate îi era complice, Pralea fiind autorul direct şi moral, după cum se va dovedi; că, după arătările victimei, arătări prin semne, răufăcătorii au fost totdeauna mascaţi — chiar acel care a lăsat victima în libertate neputând fi cunoscut din pricina unei măşti; că însuşi victima a fost legată la ochi oridecâteori ar fi avut prilejul să vadă unde se găseşte şi pentru care fapt nu poate arăta nici măcar direcţia unde a fost ascuns; că, din arătările victimei reiese că, până a fost lăsată liberă, a urcat un deal şi-a trecut prin vii multe; că, în timpul sechestrării, victima arată c'a fost hrănită cu hrană lichidă, întrucât rănile gurii nu îngăduiau o altă hrană; că, însfârşit — raportă Burghelea — crede că, în urma unei îngrijiri serioase, victima se va mai întrema şi va arăta şi alte lămuriri mai amănunţite.

In legătură cu asta, mai raporta Burghelea că Trololoi ar fi spus, mai înainte de-a fi fost arestat şi apoi sechestrat, unui om din sat, că Pralea are legături cu nişte tâlhari din Cornii de Jos, pentru care motiv, el, Trololoi, a fost îndobitocit, să nu poată spune nimic...

Toate astea trebuiau însă arătate şi spuse la instrucţie. De aceea, a doua zi după trimiterea sub pază, a Şăfului de Post, cu trenul de dimineaţă au plecat la Tecuci şi Berendea şi Burghelea. Nu pentru că ar fi cerut vre-o regulă spusele lor verbale la instrucţie, dar să-şi împace conştiinţa că şi-au făcut datoria până la urmă.

V.

Un an de zile se strecură şi bucuriile îşi luară mersul de mai înainte, cu aceiaşi oameni, cu aceleaşi păcate: Şăful de jandarmi, Pralea, liber şi lăsat în post ca un om nevinovat cum îl găsise instrucţia; Trolo'oi, de bine de rău sănătos—dar mut şi aproape îndobitocit; administratorul de plasă Grigore Burghelea, primar Ion Berendea, iar în Pogleţ şi 'n satele vecine, hoţiile gârlă.

Se înţelege însă, întâmplările urîte din trecut mai turburau din când în când sufletele dregătorilor, dar — vorba omului: „oamenii rămân cum rămân oameni, vremea trece cum trece vremea"

Şăful de post era acum în Pogleţ mai la preţ ca niciodată. Păcatele care i-au fost aruncate cândva în spate de gurile rele, i-au fost ridicate de vorba mângâitoare a tuturor oamenilor cinstiţi şi nu era nevastă în sat să nu spue că „geaba a vrut el Berendea să-l vâre la puşcărie, Dumnezeu a avut grijă de dânsul".

Ba, de unde înainte huia satul că „Şăful" era în fruntea tâlhăriilor, acum, dimpotrivă, huia că ştie el „Şăful" pentru ce a vrut primarul să-l vâre la puşcărie.

Ce nu pricepeau însă oamenii Pogleţului, era de către cine şi unde fusese ascuns Trololoi. Nu c'ar mai fi vrut să-l mai învinuiască de asta pe „Şăf", cum l-au învinuit la început, din spusele primarului; dar nu pricepeau ei cine să-l fi adus în aşa stare. Asta n'o pricepeau şi asta le era lor de minune. Unii din oameni, la un pahar de vin, ziceau că poate tot „Şăfu"-i acel care-l ascunsese pe Trololoi; însă din pricina Catrinei lui Boşteog cu care „se ţineau" amândoi. Şi pentru asta, la urma urmelor—de ar fi fost aşa — cine ştie ce păcat pân' pe-acolo n'ar fi făcut. Doar c'a prostit un biet om. Insă altfel ierţi un păcat din dragoste şi altfel ierţi păcatul făcut în tâlhărie.

Credinţa celor mai mulţi poglăţeni, era însă că „Şăful" habar n'avea de „ascunderea" lui Trololoi şi că acel încărcat cu aşa greşea'ă omenească, îi tot un tâlhar de boi, cineva pe care Trololoi l-ar fi aflat şi care, de teamă să nu-l pârască la primărie, sau să-l dea de gol la cineva în sat, a căutat anume să-l prostească şi să-l muţească.

In sfârşit, alţii credeau că chiar Catrina lui Boşteog să-i fi uneltit „ascunderea" pentru că — spuneau ei — prea se făcuse de râsul satului cu el. Că poate ea, Catrina, să nu se fi ţinut cu vre-un tâlhar — lucru de care Trololoi ar fi putut şti... iar ca tâlharul să nu fie dat de gol, i-ar fi făcut ce i-a făcut.

Toate erau de crezut în mintea poglăţenilor, toate puteau să fie adevărate cu privire la „ascunderea" lui Trololoi, afară de faptul că, amestecat în asta, ar fi putut să fi fost „Şăful". Pentru că, spunea fiecare: „n'ar umbla el, „Şăful", aşa de fără astâmpăr să prindă pe tâlhari şi pe acei cari l-au ascuns pe Trololoi, dacă peste umbra lui ar umbla aşa de neagră umbra păcatului".

* * *

Lucrurile însă începeau să intre într'o lumină cu totul ciudată. Pralea trăia acum de-a binelea cu Catrina lui Boşteog mai ales după moartea lui Moş Andrei. Trololoi părea înlăturat din viaţa Catrinei pentru totdeauna, cu toate că el îi mai dăruise şi pe cel de-al doilea „copchil", pe Alecu.

Lumea totuşi, cum e lumea, tot mai spunea ba una, ba alta: că în fiecare zi când pleca „Şăful" la Post, Trololoi nici n'aştepta să se răcească ţoalele în care dormise şi îi şi lua locul; ba că „Şăfului" i se urzeşte moartea în bătătura lui Boşteog, ba că una, ba că alta.

VI.

Era în noaptea Sfântului Andrei. Dinspre rediul Muncelului se auzea urletul haitelor de lupi. Viscolul troienea omătul în uşa gospodarilor, în timp ce gazorniţele clipeau plăpânde şi împrăştiau prin bordee umbră urâtă.

Numai casa Catrinii lui Boşteog era în întuneric în tot Pogleţul. Chiar ochiurile de geam erau lipite pe dinafară cu jurnal cumpărat de'a poştaş, adus Catrinei de Pralea.

...Şi să fi fost aproape de toiul nopţii, când patru oameni bătură în uşă de trei ori să li se deschidă — ceeace Catrina a şi făcut fulgerător. După ei uşa se deschise uşor şi încet. Cum însă înăuntru nu-ţi puteai vedea mâna, cineva atinse carabina, care căzu lângă lavita celor două cofe de apă în sgomot supărător.

— St! izbucni o voce.

— Izbândă, răspunse cel vinovat.

Şi se aşezară cu toţii pe pat, lângă cuptor, să mai şuguiască cu Catrina. Intâi o prinse Pralea, o apucă în braţe şi-o strânse de i-au pârâit oasele. Apoi o luă pe sus celălalt de-alături, în dorul s'o apuce de „ţâţele" asemănătoare unor mototoale de cârpă, pentru ca, în felul acesta, să se sfârşească cu cel din urmă.

Catrina nu zicea nimic, nici nu râdea, nici nu vorbea, nici nu tremura; se lăsa la fiecare cum îi cerea. Şi-au chinuit-o aşa până aproape de ziuă când somnul întunecă mintea omului şi-au întin-so şi-au bătut-o. Nu că li s'ar fi împotrivit ea la vrerele lor, dar pentru că aşa-i tâlharul, aprins şi pătimaş cu femeia.

Unul îi zise într'un târziu:

— Aşa Catrino, tu eşti norocul nostru. Femeia care ţine piept la patru hoţi, îi comoara hoţilor. Tu eşti a noastră, cum ai noştri îs toţi boii satului.

— Catrina are carne de leoaică. De ce-o bătătureşti, de ce tot mai crudă se face.

Şi iar au sărutat-o cu toţii şi iar s'au minunat de cum îi mirosia pielea a busuioc şi-a mintă bisericească.

Dar iată că unul din ei se ridică şi glăsui:

— La lucru cât mai cerne întunericul!

— La ordine stăpâne, răspunseră ceilalţi trei.

Catrino, zise cel care dăduse porunca; în noaptea asta trebuie să ne-arăţi cât poţi.

— La ordine stăpâne, răspunse şi Catrina.

— Cum facem? întrebă unul din ei.

— Treaba Catrinei. In noaptea asta ea-i căpitanul.

— Aşa-i stăpâne, în noaptea asta mi-a venit şi mie rândul să vă arăt cât pot. Şi cred că lucrurile au să meargă bine. De aceea ce-oi zice şi ce-oi face eu, îi sfânt. Mai întâi am să mă duc sângură să văd cum merg treburile pe-acolo. Să nu ne prindă de-om fi cu toţii. Staţi aici; mă duc înaintaşă; şi dacă-i de lucru, vin într'un suflet şi facem.

— Aşa să fie, întări Pralea. Au şi femeile socotelile lor.

Şi Catrina ieşi ca un fulger, fără ca în urma ei să facă vreun sgomot. „Lucra" cu adevărată dibăcie de om „însămnat pentru răle".

Inima însă i se sbătea ca o vrabie în laţ şi mai mai s'o înăduşe. Ceasul datoriei îi venise şi-i era teamă că nu i-or ieşi socotelile. Dumnezeu însă îi stătea deasupra şi trebuia s'o aibă în pază. Era chemată să facă lumină între oameni, să răzbune doi „copchii" nevinovaţi veniţi pe lume să-şi cunoască un tată mut şi prostit de tâlhari. Mai simţea că ceva lăuntric îi cerea să se isbăvească de păcatul că şi-a necinstit trupul cu nişte hoţi de dobitoace, — cu toate că dacă a făcut asta, a fost numai şi numai să poată ajunge la înfăptuirea răzbunării pe „Şăf" şi pe ticăloasele lui de slugi. Ea, Catrina lui Boşteog, era aşa cum o ştia lumea, batjocorită şi ţăitoarea atâtor bărbaţi; dar cu hoţii nu s'ar fi culcat niciodată în viaţa ei, dacă datoria asta a răzbunării nu i-ar fi cerut.

Işi făcu în cele din urmă cruce de trei ori şi în loc să sară pârleazul în grădina lui Boghiu spre ocolul primarului, făcu la stânga prispei de lut, păşi în vârful picioarelor până la zamnic, se aplecă peste uşa lui şi şopti:

— St!

— Hmmm!

— Aici eşti, Trololoi?

— Hmmm!

Şi Catrina sări înăuntru, în zămnic, îi puse pândarului în mână ghioaga pregătită de cu ziuă, îl apucă în braţe, îl împinse apoi în sus, spre ghizdeaua zămnicului, de unde Trololoi putu uşor şi fără zgomot să ajungă sus afară pe ghizdea; în sfârşit ieşi şi ea, îl apucă de mână şi porniră amândoi spre ocolul unde rumegau nepăsători boii lui Ion Berendea.

— Aici să stai, îi suflă la ureche Catrina şi ia seama; când i-oi pune frânghia boilor în mână...

— Hm-hm-hm, răspunse Trololoi cu ochii mari ca două nuci şi ţinând la piept, strâns, ghioaga cu măciuca mare cât un măr domnesc.

Inapoiată apoi la tovarăşii ei, Catrina le bătu în geam, iar ei ieşiră încetul şi tupilaţi şi se îndreptară spre partea de din jos a prispei.

— Tu mergi cu mine, stăpâne, şopti Catrina, iar voi vârâţi-vă subpodul lui Oţetea şi aşteptaţi-ne până trecem noi cu boii pe pod.

— Executarea! icni Pralea.

Şi porunca fu îndeplinită cât ai fi numărat până la trei, mai ales că nici podul lui Oţetea şi nici boii cari trebuiau furaţi nu erau departe.

..Catrina intră în ocol ca o umbră, deslegă boii, îi întoarse şi căuta să iasă în afară când „stăpânul", conducătorul bandei, întinse mâna să bâjbâiască frânghia.

..Vjjj, vjjj, vjjj... Aaaaa! — fulgeră un răcnit... Mmmm, — gemu „stăpânul" răsturnat dinaintea ocolului.

..Câinii începură să bată cu temei mai întâi în ograda primarului, apoi în celelalte ogrăzi învecinate, iar boii speriaţi alergau din colţ în colţ prin ogradă.

Trololoi mai izbi câteva lovituri în capul hoţului mort în îndeplinirea păcatului şi alergând printre câini, în ograda lui Berendea, începu a striga — se 'nţelege în felul strigătului lui— „hm, hm, hm!...", apoi dispăru pe uliţa bisericii în sus.

Larma se făcuse mare, oamenii ieşeau grăbiţi pe-afară, în timp ce Catrina lui Boşteog, furişată, intră în casă şi trase zăvorul.

Berendea înţelese că ceeace se petrecea era în spatele casei lui; de aceea luă puşca şi ieşi să vadă ce-i când, nedumerit, văzu în afara gardurilor pândind numeroşi oameni, iar prin ogradă boii nemaigăsindu-şi loc.

— Da' ce-i măi oameni buni? întrebă Berendea.

— Păi noi ştim, răspunse unul. In ograda dumnitale ce s'o fi 'ntâmplat.

— Ia săriţi gardul şi hai să mergem cu toţii în dosul casei: la ocol ce-o fi fost. Uitaţi-vă, boii 's în ogradă; şi chiar eu i-am legat asară la ieslă.

Şi oamenii săriră gardul, primarul luă o cutie de chibrituri şi se îndreptară toată lumea spre ocol.

— Doamne păzeşte! zise unul din ei, făcându-şi cruce. Un om în omăt.

— Sânge? adaugă altul.

— Să fie mort oare? întrebă Berendea.

Işi făcură cu toţii cruce şi nu pricepură dintr'un întâi nimic. Au aprins apoi un chibrit, s'au apropiat de faţa mortului, când deodată Berendea ţipă:

— Şăful de post!

— Doamne păzeşte! — murmurară ceilalţi.

Intunericul se subţiase ca un văl fin de mătase cafenie şi parcă în acel moment se aşternea în sufletele celor dimprejurul mortului, trist şi apăsat. Nimeni nu se mai gândea atunci la alt păcat în afară de păcatul omorului, când unul din ei tresări:

— Ia!...

— Clopotele!

— Faceţi vă cruce, oameni buni! îngână Berendea. Acuma se înalţă spre judecata Domnului un biet om păcătos.

— Doamne iartă-l! răsună vocea tuturora.

Iar Trololoi trăgea clopotele cu aşa putere, că se clătina clopotniţa bisericii din temelie. Şi, se gândea el, „vestesc satul c'am făcut dreptate".

* * *

Era în a unsprezecea zi de când Catrina lui Boşteog fusese lăsată liberă de „instrucţie". Două luni a fost închisă şi cercetată de judecătorul parchetului de Tecuciu şi, în cele din urmă, au găsit-o nevinovată. Ceilalţi trei tâlhari, prinşi de altfel numai din pâra Catrinei, au căutat s'o vâre şi pe ea în omorul lui Pralea. Dar cum puteau ei să fie crezuţi când, prin semne, Trololoi arăta cercetări'or c'a omorât el singur şi că — Doamne păzeşte! — Catrina n'a avut nici un amestec.

Şi în această a unsprezecea zi dela liberarea ei, când tocmai se împlineau trei luni dela omorul lui Pralea şi mai era încă şi ziua Inălţării Sfintei Cruci, Catrina lui Boşteog se duse la biserică cu Ionică şi cu Alecu, îngenunchiă înaintea Sfintei Uşi — având-u-l în dreapta pe Ionică iar în partea stângă a braţului pe Alecu — şi se rugă:

„Doamne, iartă păcatele lui Pralea şi îndură-te de Trololoi!"

SIMONA BASARAB

Primăvară

E-atâta primăvară, că pomii din grădină
Abia mai pot să rabde povara lor de floare
Şi scutură pe-alee o spumă de dantele
Ţesute din petale şi fire moi de soare.

E-atâta primăvară, că'ncet, la orice casă
S'au cuibărit în taină sub streşinile grele
In cuiburi mici şi pline de puf şi de iubire
Cu aripi ostenite, drumare rândunele.

E-atâta primăvară că mi-a pătruns şi'n suflet
Şi am simţit cum naşte, firavă spre lumină
O floare nesădită, asemeni celor care
Răsare în cimitire dintr'un morman de tină.

Şi floarea mea din suflet se'nnalţă'n primăvară
Purtând în ea parfumul celui din urmă cânt
Nădejdea încleştată în cea din urmă rugă
Şi dorul furtunatic din ultimul avânt.

Eu ştiu că port în suflet un cimitir de visuri
Ce-au înflorit odată pe-a primăverii cale
Şi fulgerate par'că de strălucirea firii
Şi-au scuturat orbite comoara de petale.

Şi-acum, când pretutindeni, e-atâta primăvară
Şi floarea mea din suflet corola şi-a deschis
Mă înfioară gândul hain, că îngropa-voi
Cu cea din urmă floare şi cel din urmă vis.

TUDOR MUŞATESCU

IERNILE MELE

Stârşit de iarnă

Sfârşit de iarnă... câmp pustiu...
Şi zări şi cer, tot cenuşiu,
Tot, cenuşiu..

Vânturi şi ploi ţipă pe drum,
In suflet curg valuri de scrum,
Noian de scrum...

Cum te-aşteptam sfârşit de iarnă!
Şi primăvara floarea să'şi cearnă...

Să se reverse piersici pe zid,
Muguri în suflet iar să'mi deschid.

Bulgării proaspeţi din brazda trasă
Să'i sfarm în palme, şi-aroma grasă

Şi-atât de crudă — adânc s'o sorb,
Belşugu'n mine să colcăie orb...

Sfârşit de iarnă cum te-aşteptam!
Ploaia atârnă cercei pe ram...
Lacrimi pe geam...,

Drumul se'ndoaie mai cenuşiu
Şi'n zări se surpă de-atât pustiu,
De-atât pustiu...

T. ULMU

Cum plăsmuia Eminescu

Personalitatea lui Eminescu

(Critica unor păreri curente)

de D. CARACOSTEA

II.

Cum apare din conglăsuirea vieții și a plăsmuirilor poetice personalitatea lui Eminescu?

Din biografie, voi alege aici numai un număr restrâns de momente, pe care le socot necesare să contribue la desvăluirea personalității. Voi privi aceste amănunte paralel cu interpretările celor mai de seamă dintre contimporanii cari au avut prilejul să-l cunoască deaproape și s'au pronunțat asupra personalității lui.

In ce privește moștenirea dela părinți, nici un fapt nu îndreptățește părerea lui Maiorescu și a altora că in ascendența lui Eminescu ar fi fost elemente turburi, germene de boală.

Tatăl lui, căminarul Gh. Eminovici, inteligență vie, memorie puternică și voință dârză, am văzut că izbutește să urce drumul dela situația de fecior pribeag de țăran mai răsărit, până la titlul de căminar și greutatea de proprietar a 288 de fălci. Dar, pornit spre violență, sufletește el n'a prea vorbit mult feciorului.

In satul de obârșie româno-rutean, Eminovicenii pot fi urmăriți până către 1736, timp îndelungat ca firea și sângele lor să se fi dospit cu viața românească.

De unde anume au venit Eminovicenii nu putem preciza.

Singurul îndreptar care ne rămâne este numele de familie: *Iminovici, Ieminovici.* Rădăcina neexistând nici în rusă nici in ruteană, obârșia aceasta este exclusă. Nu e nevoie să alergăm nici la originea poloneză, nici la cea armeană, așa cum s'a făcut. In schimb, avem chiar în toponimia Munteniei indicații care ne trimit către o mai probabilă origină sud-dunăreană: cătunul *Imina* din Brăila și râul *Iminogul* din Olt pornesc, potrivit graiului poporan, dela acelaș nume *Emin*, care ne duce spre Sud. E deci probabil că dintr'acolo au pribegit Eminovicenii. Când vom cunoaște mai bine onomastica macedoneană (cunosc Aromâni cari poartă, pe cale de poreclă, numele cu elemente de origină turcă), vom putea preciza mai mult.

Dinspre mamă, iarăș origini îndepărtate, cu orizonturi de pribegie, de data aceasta spre stepa rusească. Bunicul era din Hotin. Bunica a fost copila din flori a unei fete de sătean din Sarafinești și a unui misterios pribeag politic din Rusia, Alexe Potlof, om cult, care cunoștea și limbi apusene și care s'a fixat pe malul Siretului, trăind ca prisăcar.

Și dinspre mamă origină slavă, dospită cu vieață românească.

Din firea mamei, pe care poetul a iubit-o îndeosebi, subliniez, pe lângă notele de religiozitate și de resemnată hărnicie, următoarea trăsătură: *„când iubea, iubea; când ura, ura"*.

Poetul s'a născut în un timp când gospodăria părintească era în creștere, în chiar anul când căminarul a devenit proprietar la Ipotești. Deci nu ca proletar, lipsit de rădăcină, ci ca vlăstar de clasă de mijloc, cu râvnă de a se ridica, așa a crescut Eminescu, până a pornit să-și urmeze propria cale.

La Ipotești s'a desvoltat din plin, nestânjenit, ca un adevărat copil al naturii. Fantezia, hrănită și încântată de toată acea atmosferă poporană proprie unui ținut ce nu ieșise încă din primitivitatea proaspătă a tinereții, s'a desvoltat organic pe un teren prielnic. Când instictul înăscut de pribegie a început să se afirme, înainte de a se îmbina cu alte instincte, el a luat forma dorului nestăpânit de cuibul părintesc, făcându-i să străbată pe jos, nu odată, drumul de la Cernăuți la Ipotești.

Din această întreită sevă: Gh. Eminovici, soția lui Raluca și Ipoteștii copilăriei, a crescut și s'a desvoltat, potrivit propriei legi a împrejurărilor arătate în biografie, acela care avea să devie M. Eminescu.

Cu privire la înfățișarea și la purtarea lui de vieață, ne vom înțelege ușor. Toate portretele și toate descrierile sau caracterizările transmise de cei cari l-au cunoscut, de la vârsta copilăriei și până la deplina maturitate, ni-l înfățișează ca pe un om bine închegat, în care se afirma o deosebită putere vitală. Aleg o pagină puțin cunoscută, dar care merită să intre în circulația literară: e portretul zugrăvit de Anghel Demetrescu, care nu-l iubea pe Eminescu dar care avusese prilej să-l observe încă de pe vremea studiilor la Berlin.

„Eminescu, ce e drept, nu purta nici o stigmată de diformitate pe corpul său, nu era cocoșat ca Leopardi, nici schiop ca Byron, nici chinuit de o boală dureroasă și incurabilă ca Lenau și ca Heine. Dimpotrivă, se bucura de o sănătate perfectă. Talia sa era înaltă, osatura și musculatura admirabile, umerii lați, iar pieptul bine desvoltat permitea plămânilor să se dilate și să respire cu toată libertatea. Capul său de Apollo era împodobit de un păr bogat și strălucitor, fruntea înaltă și puțin recurbată înapoi, trăsăturile faciale armonice cu o expresie virilă, ochii mari de oriental cu o privire dulce și melancolică, o gură cu buze cărnoase și sensuale. Totul anunța într'însul o vieață luxuriantă și rezistentă. Infățișarea lui era așa de frapantă încât nimeni nu l-ar fi văzut pentru întâia oară, fără să întrebe cine este el.

Seva vieții, într'însul se ridica necontenit și în toate ramurile; vegetația interioară a dorinței, a speranței și a iluziei era continuă în frumoșii ani ai tinereții; intemperiile lumii și asprimile vieții nu puteau să-l facă a lâncezi. Niciodată el n'a cunoscut resignația totală sau parțială, care este de ordinar fructul experienței, și care duce, dacă nu la fericire, cel puțin la potolire".

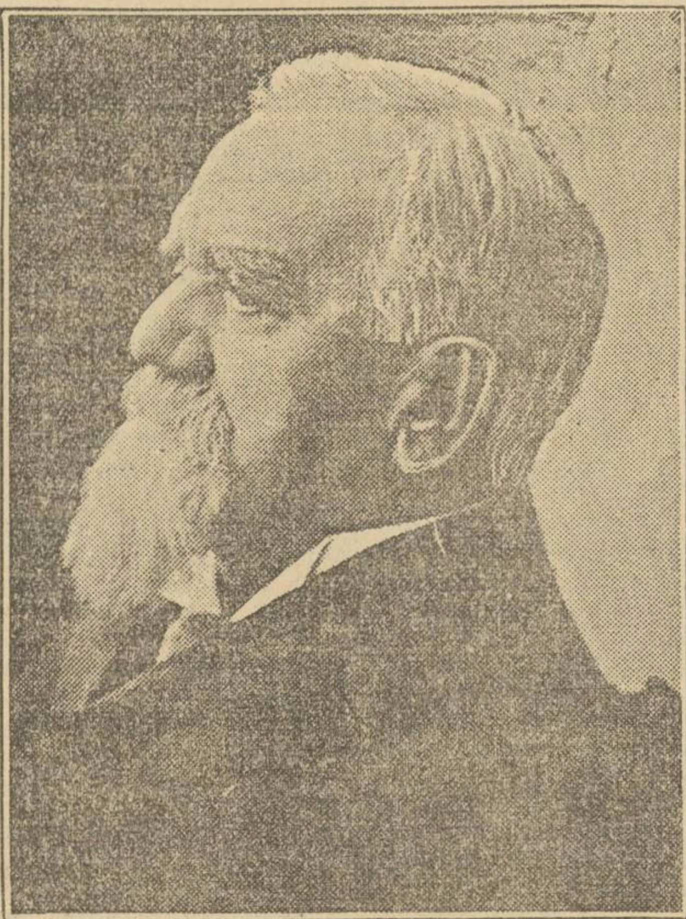
— Iată, vor zice acei cari cred că între Eminescu-omul și poetul-Eminescu este o mare discordanță. Iată un argument hotăritor. Deoparte o mare putere vitală, un om făcut să trăiască vieața din plin, de alta orizontul întunecat al negațiunii... O conglăsuire între aceste două aspecte fiind exclus, urmează că, dintr'un început, experiența și vieața poetului nu pot lămuri geneza poeziei.

După ce am văzut înfățișarea, să-i privim sufletul, căutând să-l înțelegem în unitatea lui adânc umană.

Dintre contimporani, unii l-au văzut superficial, alții au prins numai crâmpee din el, interpretate potrivit propriului lor fel de a fi sau vederilor teoretice pe care le reprezentau. Mai presus de toate părerile se ridică cele date de Maiorescu, Slavici și Caragiale.

Va rămâne unul din meritele cele mai de seamă ale lui Maiorescu faptul că a văzut clar latura intelectuală a lui Eminescu. Vestita schiță din 1889 va trăi pentru că este prima încercare de a descifra pe poet nu din înconjurime, ci din propria lui fire. Convingerea lui Maiorescu stă în aceea că dominanta poetului era inteligența: lumea lui Eminescu era exclusiv lumea ideilor generale. Chiar și în vieața pasională această latură era predomnitoare. In ființa iubită, poetul vedea o copie imperfectă a unui prototip ce nu poate fi atins. De aceea căuta el un refugiu in lumea gândului. Și din acest fel de a fi a izvorît *Luceafărul.*

Numeroase mărturii vin să dea greutate dacă nu întregii interpretări a lui Maiorescu, in orice caz celor subliniate cu privire la aspectul intelectual. Nesațiul de a înțelege, de a trăi in „cerurile înalte" ale ideilor, este o trăsătură esențială, și încă de timpuriu, de când se dusese vestea de școlarul care citise întreaga bibliotecă a gimnaziului din Cernăuți, necum pe aceea a lui Pumnul. Când străbați manuscrisele lui și vezi urmele necurmatei și felurítei lecturi și meditări, când vezi, din însemnările lui Ștefanelli și ale altora, felul cum sta adâncit în lucru zile întregi, uitând par'că tot ce era străin preocupărilor intelectuale, când citești mărturii, ca aceea dată de Mitte Kremnitz, că tindea să străbată până la „izvoarele indice ale culturii umane", când vezi, din spusele lui Slavici, cum știa poetul să utilizeze fiecare clipă, învățând dela oricine, răsfoind un suflet de om ca pe o carte, când afli cum adâncea necontenit firea limbii și mărturiile istorice, când vezi continuitatea, felurimea, dezinteresarea și adâncimea preocupărilor lui, ai tot atâtea fapte care confirmă caracterizarea dată de Maiorescu. Și toate aceste preocupări erau departe de curiozitatea multiplă a diletantului, se desvoltase organic, izvorau din adânci nevoi ale sufletului.

T. Maiorescu

Pe lângă dezinteresarea completă (a fost odată un Român care nu s'a crezut pregătit pentru o catedră universitară...) preocupările lui Eminescu se mai caracterizează și prin o altă trăsătură: deși citea și iubea poezia mai pre sus de toate și întrebările de artă erau departe de a-i fi indiferente, totuș, în studiile lui, rămânea in strânsă legătură cu viata, nu era stăpânit de estetismul spre care alunecă azi unii tineri.

* * *

Dar spiritul cel mai obiectiv își are ecuația lui personală. In Maiorescu trebuie să privim nu numai interpretarea, dar și structura sufletească, prisma celui care interpretează. Lăsând laoparte faptele care rămân incontestabile, oare nu s'a strecurat in părerile lui Maiorescu o ușoară preocupare pro domo? Inlăturat-a el deajuns orice gând de polemică împotriva învinuirilor că Eminescu a fost lăsat în mizerie, sau contra lui Gherea care exagerase influența încunjurimei? N'aș putea să o afirm. Constat numai că între afirmarea criticului că Eminescu a fost în relativ potrivite împrejurării și o scrioasre a lui Maiorescu in care vorbea de condițiile materiale ale lui Eminescu ni primele luni de activitate la *Timpul* nu există o perfectă conglăsuire...

Oricare ar fi aici adevărul, un lucru este cert: Maiorescu nu vorbea ca istoric literar, chemat să dea o icoană care să se impue cu necesitate tuturor, independent de înclinările lor personale, ci vorbea ca reprezentant al unei doctrine bine definite cu privire la natura poeziei și psihologia geniului. E convingerea formulată cu măestrie de Schopenhauer: caracteristica geniului stă în izbăvirea de cerințele practice ale vieții și ale inteligenții, așa încât poetul adevărat se înalță la contemplarea prototipurilor ideale.

Când Maiorescu observă: „orice coborîre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească", a văzut adânc. Dar când interpretează, afirmând că nemulțumirea venea numai din conflictul dintre lumea ideală și vieața curentă, o face în sens schopenhaurian și vede prea mult în poet tovarășul palidelor idei eterne, și prea puțin experiența adânc umană, vieața de sentiment, care-l făcea să simtă acea nepotrivire firească între el și lume. Faptele pun în o altă lumină stânjenirea lui Eminescu în vieața curentă și deprinderea de a se refugia în o lume mai senină, mai liberă.

Când Maiorescu subliniază: „seninătatea abstractă— iată nota lui esențială" a dat și aici o justă caracterizare. Deasupra sbuciumului vieții vezi liniștea pe care o dă înțelegerea și te izbește măsura și seninătatea plăsmuirilor. Dar oare seninătatea aceasta nu este mai întâiu o cerință neapărată a oricărei înalte plăsmuiri poetice? Fără potolirea valurilor, fără acel „le simțim ca 'n vis pe toate" nu poți ajunge la stăpânirea fanteziei prin rațiune, care, după propria mărturisire a poetului, făcută încă din 1870, este idealul și semnul genialității. Citind caracterizarea aceasta „seninătate abstractă", te întrebi dacă formula destăinue adâncul firei poetului sau dacă ea e numai o rezultantă dincolo de care, dacă vrei să-l înțelegi genetic, trebuie să pătrunzi frăântarea care a adus la această atitudine. Și oare nu-ți spune nimic roca rece sau cenușa din jurul unui vulcan despre căldura și sbuciumul care a clocotit în adâncimi, când s'a închegat?

Deocamdată, în ce privește unul dintre aspecte, latura politico-socială, ne vom înțelege ușor. Observ că dela însuș Maiorescu avem rânduri care ni-l înfățișează pe Eminescu vibrând de cea mai vie indignare. Și drumul străbătut de la starea aceasta la *Scrisoarea a treia* și la *Doină* deschide o perspectivă pentru înțelegerea prin analogie a procesului de creațiune și pentru alte motive.

Simțim astfel nevoia de a privi forma pe care o lua la poetul nostru vieața de sentiment. Și aici Maiorescu ne spune foarte puțin. Dar oare era el în cea mai potrivita situație, ca să înțeleagă procesul de formațiune al personalități lui Eminescu, pătrunzând ceeace e hotăritor la un poet, — substrat emotiv al atitudinei lui?

Când cei doi scriitori vin în contcat nemijlocit ambii erau formați în trăsăturile lor esențiale. Criticul era din fire rezervat; prin situația lui socială, a fost dintru început chemat să aibă rolul de ocrotitor și îndrumător. Poetul, deprins prin o lungă și dureroasă experiență să fie închis, „ticăit", pe lângă aceasta mândru, criticul convins că arta vieții stă în rezervă, între ei nu se putea statornici acea deplină intimitate, care desvălue sufletul în resorturile lui profunde și în toată complexitatea lui. Cu atât mai mult se accentua, ca trăsătură de unire între ei, lumea ideilor și a poeziei, unde contactul a fost continuu și deplin.

Astfel, ceeace rămâne din caractrizarea lui Maiorscu este faptul că a fixat pentru totdeauna o latură fundamentală, dar nu cea hotărîtoare: nesațiul intelectual al poetului, confirmat prin tot ce știm despre el.

Și dacă este o însușire menită să rămâie o veșnică pildă pentru cei tineri și să ne facă să întrezărim cât am pierdut din cântul cel etern, este tocmai acest eroism eminescian, suprema laudă a celui socotit distrugător de energii: s'a prăbușit pe când era încă în faza de pregătire...

D. CARACOSTEA

Groparul

E pururi dimineața odihnit,
Căci doarme adânc și fără să viseze...
Dar munca lui și-o 'ncepe chibzuit,
Ca până seara 'ntr'una să lucreze.

Când a plecat de-acasă, zorile
Cu stacojiu boiseră toți norii
Și moțăiau cu rouă 'n creștet florile
Și-abia treceau spre câmp secerătorii.

De zeci de ani acelaș meșteșug
Ii hărăzește omului puținul,
Cu care-i mulțumit, ca de belșug,
Când serile își bea la crâșmă vinul.

Pân' la nămiezi, ades în cimitir
E liniște de rai, de sihăstrie;
Iși unge 'n tihnă soarele cu Mir
Gângăniile ierburile-o mie.

Se face cald: dar omul s'a coprins,
Săpând mereu pământul sub picioare,
Intre pereți, ce parcă dinadins,
Stăpânul de-o zi, îi țin răcoare,

Spre răsărit, când umbrele purced
Zăbranicul subțire să'și desfacă:
Femei, copii cu ochi mirați de ied,
Bărbați, cu toți silindu-se să tacă,

Se plimbă printre sălcii, printre cruci,
Citesc cu glas, — și clopotul de-o dată
Se bate surd, înăbușit ca 'n tuci,
Și voci se-aud, și un convoi se-arată.

Un sfert de ceas tăcerea s'a fărmat
De hohote de plâns, de tânguire
Groparu-a stat o clipă din săpat,
Atâta cât învălue-o privire.

El o făcuse groapa cela eri.
Pân 'ntr'un amurg o rânduise bine,
— Casmaua bună parcă dă puteri! —
Și-acum te miri pe cine 'n fundu-i ține

Iar larmă, poate încă un alai,
Orașu-i mare; Moartea;, fără preget
Ia numele, din condica din rai,
Ce i-a căzut lui Dumnezeu sub deget.

Dospit de soare, vechiul țintirim
Destramă aburi și mirosuri grele;
Din cripte, de sub lespezi, prin chilim
De ierburi, de micsandre, micșunele.

Acum e seară; vrednicul gropar,
E mulțumit de sarcina 'mplinită;
Zâmbește gropii lui, ca un brutar
Ce-a mântuit cuptorul său de pită.

V. DEMETRIUS

Pozitivistul romantic

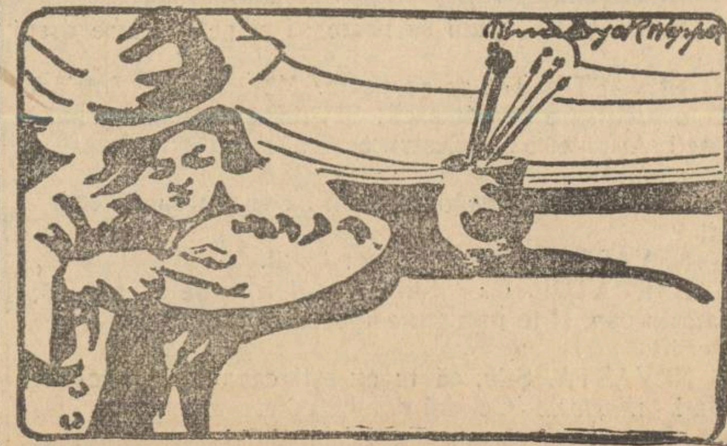
de LUCIAN BLAGA

Dacă între figurile problematice de tranziție între romantism și naturalism n'am amintit în articolul trecut pe August Comte, e fiindcă voiam să-i inchinăm un articol intreg. Ne dăm desigur foarte bine seama că orice comentar care încearcă să facă din marele pozitivist un tip romantic-naturalist, e cam riscat. Se va vedea totuși că acesta e singurul punct de vedere din care poți avea o priveliște integrală a vieții lui Comte. Activitatea sa literară umple bogată și fără întreruperi mai bine de o treime de veac, dela 1822—1857. Anii aceștia sunt mai mult de *trecere* între două stiluri de viață istorică, decât de stiluri deplin inchiegate. Pe la 1835 se începea deja destrămarea romantismului, iar la 1857 naturalismul încă nu-și ajunsese apogeul. Chiar numai cronologic privită, activitatea lui Comte cade între cele două stiluri; și in cele mai multe cazuri cronologia nu înșeală. In adevăr analiza nepreocupată a operei lui Comte confirmă aceste alternanța ritmului istoric: cronologic apărută între două stiluri de viață, ea poartă pecetea șovăelnică a fenomenelor de tranziție. Se știe că elevii pozitiviști ai lui Comte cu Littré în frunte și-au îngropat maiestrul oarecum inainte ca acesta să fi murit. Ei îi împart activitatea într'o perioadă „pozitivistă" și una „mistică"; toată gloria lui Comte și tot meritul său s'ar sprijini după părerea lor pe perioada pozitivistă; pentru a lămuri perioada mistică — ei nu se sfiesc să deschidă dosarele boalei lui Comte. Ei văd o discontinuitate, o regretabilă abatere din drum, acolo unde maiestrul însuși vedea o continuitate și o firească desăvârșire. După părerea noastră continuitatea e mai necedă chiar decât o credea Comte insuși. Gândul cu care tânărul Comte pornise la drum era de reformă socială, mai bine zis de „organizare" socială. Ieșit din revoluție, ura din răsputeri anarhia, ce desorganizase concepțiile și societatea timpului său. In această ură îndreptată împotriva anarhiei Comte călca în acelaș pas cu Ioseph de Maistre sau Chateaubriand profeții reacțiunii catolice. Vedeți nuanța romantică în această atitudine de profet social, pe care n'a părăsit-o până la sfârșitul vieții.

Comte înțelese însă că o reorganizare socială nu e cu putință dacă acesteia nu-i premerge o organizare a ideilor. Concluzia a fost că s'a apucat să facă sinteza directivă a cunoștințelor. Comte încearcă *unificarea* cunoștințelor, inlăturarea anarhiei din tărâmul ideilor prin sacrificarea unora din cele ce erau în circulație și complectarea consecventă a altora.

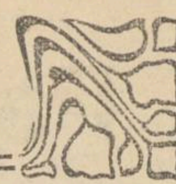
Problema se pusese aproape în acelaș fil și reacționarilor catolici: și aceștia voiau unificarea ideilor, și credeau că de dragul acestei unificări trebuie să sacrifice științele. Comte ajunsese la rezultatul contrar: de dragul unificării se hotărî să sacrifice teologia și metafizica, fiindcă înțelese că științele nu se mai pot sacrifica. Jertfirea metafizicei și a teologiei, purificarea științelor și complectarea lor la un sistem unitar inaugurau: *pozitivismul.* Inainte de a creia pozitivismul Comte gândia deci ca un politician, care cântărea toate mijloacele intru înlăturarea anarhiei vremii sale. Oare această nestrămutată credință în eficacitatea unificării ideilor și această sete nepotolită de a acționa la distanță asupra omenirei întregi nu sunt trăsături romantice? — Dintre toate alcătuirile organice ale istoriei — catolicismul medieval îl încânta mai mult. Nu numai atunci când visa o nouă religie a umanității, ci și atunci când își scria sociologia „pozitivistă". In așa numita parte a doua a vieții sale, când încercă să întemeieze o nouă religie (fără de a schimba o iotă din pozitivisul său) romanticul, care mocnise mult timp în el, îmbracă pe neașteptate ornate de mare preot. Vorbește despre umanitate ca despre „marea ființă", dă învățăceilor sale o înfățișare esoterică, scrie un catehism pentru noii inițiați, și in scrisorile sale vorbește despre influența „sfântă" ce a avut-o asupra sa Madame de Vaux. Nu lipsea mult s'o declare fecioara imaculată a religiei celei nouă. Toate acestea fără să-și uite pozitivismul, mai mult chiar, toate acestea ca o încoronare a pozitivismului.

Lui Stuart Mill îi scrie: „Partea a doua a vieții mele filozofice s'ar deosebi de cea dintâi mai ales prin aceea că deși nu pe față, totuși de fapt sentimentul joacă în ea un rol tot așa de însemnat ca și intelectul. Marea sistemizare rezervată veacului nostru trebuie în adevăr să cuprindă deopotrivă totalitatea sentimentelor ca și a ideilor. Desigur trebuiau sistematizate mai întâi cele din urmă pentru ca noua alcătuire să nu rămână pierdută într'un misticism mai mult sau mai puțin spălăcit". Dur după ce sistematizarea ideilor s'a îndeplinit urmează în chip logic sistematizarea „fără de care nu e cu putință sistematizarea întocmirilor (sociale)". Cu alte cuvinte dușmanul principal al lui Comte nu e ca pentru naturaliști — metafizica ci *anarhia*, cea spirituală, cea morală și cea politică. Comte n'a urmărit sistematizarea ideilor de dragul ideilor, ci dintr'un interes social. Pentru Comte știința nu are atât o funcție teoretică sau practică, cât o funcție socială. *Științelor unificate în pozitivism el le atribuie exact acelaș rol ce-l avuseseră metafizica și teologia: rolul social de a creia o unitate de vederi între indivizii marei societăți care este și mai ales va fi umanitatea.* — Când a descoperit „legea celor trei stadii". („Orice ram al cunoștinței trece fatal prin cele trei stadii: teologic, metafizic, pozitiv) care de fapt nu e lege, ci o fictivă descripție cronologică, a crezut că a descoperit punctul extramundan al lui Arhimede, din care va putea să miște lumea. Exalta fantastic importanța descoperirilor sale, cari nu rezistau nici celor dintâi atacuri. Pe Comte îl poți prinde aproape la fiecare pas in flagrant delict de romantism stăpânit și orientat spre realitate în prima perioadă a vieții, de-un romantism acut în a doua. Pozitivist „naturalist" așa cum îl voiau urmașii, Comte niciodată n'a fost, de aceea opera lui ni se pare mai consecventă chiar decât era el însuși dispus să creadă. Comte a fost un „pozitivist romantic" oricât de paradoxală ar părea această împreunare de cuvinte. Și nici nu se putea altfel. Momentul istoric în care a apărut îi dăduse o direcție, pe care el însuși putea s'o modifice, dar cine intra fatal ca o componentă în orice nouă diagonală de viață și de orientare spirituală a sa.

LITERATURA STRAINA

ARKADI AVERCENKO

Căpşor de pasăre

DIALOG

Dimineaţa. Amândoi iau ceaiul.

BARBATUL *(dă la o parte ceaiul)*. Nu pot să beau ceaiul.

NEVASTA. De ce? Nu-i dulce?

BARBATUL *(mormăind)*. Când n'am ziarul nu pot să beau ceaiul.

NEVASTA. Probabil, că vine îndată poşta. Poate vrei să-ţi dau gazeta de eri?

BĂRBATUL *(supărat)*. Ce să fac cu ea?

NEVASTA. Zici, că nu poţi să bei ceaiu fără gazetă...

BĂRBATUL. Deşteaptă eşti! Aia de eri poţi să ţi-o atârni de nas...

NEVASTA. Eşti foarte delicat.

BARBATUL. Judecă şi tu! Ce dracu să fac cu gazeta de eri? Dacă aşi avea cel puţin de gând să impachetez nişte scrumbii în ea!... Eu însă vreau să citesc.

SERVITORUL *(aduce poşta)*. Conaşule a venit!

BĂRBATUL. Aha! Dă 'ncoa! Dă! Iacă ziarele şi scrisorile.

(Ia ziarele, le deschide şi se cufundă în ele)

NEVASTA *(se uită la scrisori, ia una, o pune deoparte, ia un jurnal de modă, apoi il aruncă enervată deoparte; deschide scrisoarea cu dinţii şi se uită totodată în jurnal. Citeşte scrisoarea... Mâna cu scrisoarea îi cade în jos, pe faţă un surâs gânditor)*. Ah, bărbaţii, bărbaţii!... Şi se mai spune că femeia îndrăgostită îşi pierde capul... Eu cred însă că nu-i nimic mai mişcător, mai distrat, mai caraghios şi mai simpatic decât un bărbat amorezat...

BARBATUL. *(Speriat)*. Ce-i?... Sper că nu vorbeşti de mine?

NEVASTA. Nu vorbesc de tine! Caută-ţi de treabă. Am primit cu, pur şi simplu, o scrisoare de la un domn, care mi-e absolut necunoscut.... Şi închipuie-ţi scrie foarte frumos despre sentimentele sale.

BĂRBATUL. *(Citeşte ziarul cu indiferenţă)*. Trebue să fie pur şi simplu un dobitoc oarecare.

NEVASTA. De ce dobitoc? Imediat—dobitoc! Va să zică şi tu ai fost un dobitoc când îmi făceai declaraţii de dragoste?

BĂRBATUL. *(Cu convingere)*. Fireşte! şi eu am fost un dobitoc! Fără îndoială! Complect dobitoc!

NEVASTA. Foarte frumos. Iţi mulţumesc!

BĂRBATUL. Pentru puţin. Să-ţi fie de bine.

NEVASTA *(ofensată dă din umeri)*. Ce bărbat mi-a mai dat şi mie Dumnezeu!

BARBATUL. Mai bun nici nu găseai.

NEVASTA *(citeşte scrisoarea)*. „Scumpul meu odor". Ia ascultă: omul ăsta nici nu mă cunoaşte încă şi mă consideră „scump odor"...

BARBATUL. De-aia te şi consideră, pentru că nu te cunoaşte. Interesant e cum o să-ţi cânte atunci când te-o cunoaşte mai bine?!

NEVASTA. Tu crezi că ştie să cânte?

BARBATUL *(desperat se apucă de cap)*. O-o-o!

NEVASTA. De unde vezi asta? Nu înţelegi! *(Citeşte)* „Alţii, se poate să numească o obrăznicie ordinară faptul că vă scriu aceastâ scrisoare. Dar dacă sunteţi tot aşa de inteligentă pe cât sunteţi de frumoasă, — nu veţi considera fapta mea ca o obrăznicie"... nici n-o consider!

BARBATUL *(veninos)*. Ei asta e! Cum s'o consideri tu? *(citeşte ziarul)*.

NEVASTA *(citeşte)*... Binecuvintez acea întâmplare, care m'a adus acum trei zile la „Aquarium"... Ştii, dela aceste rânduri, sărmanu, de zăpăceală şi-a pierdut cu totul cumpătul! Ha-ha-ha! Ascultă: el scrie „Aquarium", pe când noi am fost atunci la „Arcadia". Iţi aduci aminte? S'a zăpăcit de-a binelea!

BARBATUL. Se poate să te fi confundat cu alta.

NEVASTA. Prostie! Cu cine mă poate el confunda pe mine? *(citeşte)* „...Inima mea s'a strâns dulce şi chinuitor, când capul drăguţ al matale s'a ivit la fereastra cabinei..."

BARBATUL. Stai, stai! Cum putea „capul drăguţ al matale" să se ivească la fereastra cabinei, când eram jos în sala cea mare!! Aici e ceva confuz!

NEVASTA. Pentru unu-i confuz, pentru altu-i clar! Foarte simplu: adică, el şedea în cabină, iar noi afară şi „capul meu drăguţ", după cum spune el, s'a ivit la fereastra cabinei...

BARBATUL. Cu toate acestea nu văd cum capul tău drăguţ a ajuns până la fereastra de la al doilea etaj!

NEVASTA. Nici el nu spune asta.

BARBATUL *(strigă enervat)*. Dar cabinele sunt la etajul al doilea!!!

NEVASTA. Nu sunt eu de vină, dragul meu, că s'au construit cabinele aşa de prost. Ascultă mai departe... *(citeşte)*.... Nu ştiu cine sunt cei doi domni dela masa dumitale....." Ia stai! cu cine mai eram noi?

BARBATUL *(veninos)*. Am fost trei: Tu, mătuşa ta, şi eu!

NEVASTA. Va să zică a luat pe mătuşa mea drept bărbat? Doamne, Doamne! Nu de geaba se spune că amorul îi orb!

BĂRBATUL.... Dobitocie! Să iei pe mătuşa de gen femenin, drept un bărbat de gen masculin! Acum eşti de acord, că, aici e o confuzie la mijloc?!

NEVASTA. Fireşte, grozav ai vrea să fie aşa!

BARBATUL. Cum se poate să iei pe o femee drept bărbat?

NEVASTA. Tot ce se poate. Mătuşa are... într'adevăr o înfăţişare bărbătească! Şi—omul s'a uitat numai la mine! Ai înţeles?... Restul pentru el nu era decât—un decor inutil.

BARBATUL *(mohorât)*. Hm!... Şi eu sunt decor inutil?

NEVASTA. Şi tu eşti decor inutil.

BARBATUL. Da? Ştii că şi decorurile îţi cad câte odată în cap, şi te pocnesc aşa de tare că poate să-ţi sară creerii!

NEVASTA. Ştiu, că tu nu eşti capabil de altceva! Da-a! *(citeşte)*... „Cei doi domni, care erau cu d-ta... Dar dacă domnul cel cărunt şi gras, în smoking este bărbatul d-tale — nu cred ca d-ta să-l iubeşti..." Notează: el ascunde sentimentele lui sub un ton de indiferenţă, pe când, probabil, sărmanu, suferă grozav în tăcere!...

BARBATUL. Ar fi interesant de ştiut pe cine l-a luat drept „Domnul cel cărunt şi gras":—pe mătuşa, pe mine sau pe tine?

NEVASTA. Nu fii ordinar!

BARBATUL *(ironic)*. Spune şi tu, drăguţă, dacă sunt gras? Dacă sunt cărunt? Dacă eram în smoking? Pe cât ştiu eu, — purtam o haină cafenie.

NEVASTA. Crezi că n'avea altceva de făcut de cât să se uite dacă eşti în smoking sau în surtuc. Avea altă preocupare!

BARBATUL. Dar despre „cărunt" ce spui? Eu sunt cărunt?

NEVASTA. Tu eşti aproape blond. Şi cei blonzi seara par cărunţi... *(repede)*. Resfrângerea razelor!

BARBATUL. Ce, ce!?....

NEVASTA. Răsfrângerea razelor.

BĂRBATUL. Exact! Asta-i. Şi par gras — tot din pricina resfrângerei razelor.

NEVASTA. Tu, te crezi foarte subţire? Slavă Domnului — 72 de kilograme!

BĂRBATUL. Şi tu cât cântăreşti? Hai, hai? Ce taci? Spune, nu-ţi fie frică!

NEVASTA *(bolboroseşte ceva)*.

BARBATUL. Cât?... Cât?

NEVASTA. Asta nu-i treaba ta! De altfel asta n'are nici o importanţă! Nu mă mai întrerupe! „Dar faptul că ai cochetat cu celălalt domn—a străpuns inima mea ca o săgeată otrăvitoare".

BĂRBATUL *(pufnind)*. Cu celălalt — adică cu mătuşa. Foarte neplăcut! Când o femeie începe să cocheteze chiar cu mătuşa ei, stăm tare prost!

NEVASTA. Bine înţeles! Tu nu înţelegi că omul a putut să-şi piardă cu totul capul...

BĂRBATUL. Hm-da!... A pierdut capul. Cine l-o găsi n'are să se procopsească.

NEVASTA *(triumfătoare)*. Eram sigură! Eşti gelos! Să vedem mai departe... „eu nu pot să-mi închipui ca un altul să cuprindă talia d-tale subţirică şi să sărute părul d-tale negru ca noaptea"...

BĂRBATUL. Ascultă acum! Spune tu drept dacă se poate zice despre talia ta că-i subţirică?

NEVASTA *(ofensată)*. Dacă nu-ţi place, caută-ţi alta!

BĂRBATUL. Nu face! Mi-e lene. Merge şi aşa. Ştii ce cred? Că noul tău adorator e, de sigur, un frizer.

NEVASTA. De ce?

BĂRBATUL. Nu vezi, că s'a apucat să-ţi vopsească părul în negru?!

NEVASTA. Nu-i adevărat.

BĂRBATUL. Nu?! Compară părul tău cu noaptea, sau aşa ceva... Şi vezi ce iese?

NEVASTA. Nopţile sunt de mai multe feluri!.. Sunt şi nopţi negre şi nopţi albe... La Petersburg, de pildă, întotdeauna e noapte albă. *(Supărată)*. Ah, dragul meu! Dacă vrei să critici pe cineva, totdeauna ai motivul de care să te agăţi! Pur şi simplu: a scris cum a simţit... *(Citeşte)* „O întâmplare fericită mi-a dat posibilitatea să aflu adresa d-tale, dela George Kirinkov"... *(nedumerită)*. Cine mai e şi George ăsta?

BĂRBATUL *(dă din umeri)*. Tu trebuie să ştii mai bine!

NEVASTA. — De unde vrei să ştiu eu? Trebuie să fie vreun stricat dintre cunoştinţele tale de cafenea... Faceţi cunoştinţă cu toată lumea... Vă îmbrăţişaţi cu dracul ştie care vă iese în cale!.. „dela George Kirinkow, logodnicul cumnatei d-tale Claudia"... Omul ăsta a înebunit cu totul! Ce fel de cumnată?

BĂRBATUL *(malitios)*. N'ai înţeles? Cumnata ta.

NEVASTA. De ce a mea? Poate a ta?

BĂRBATUL. Da, da! Se poate. Am ţinut-o până acum ascunsă în buzunar, iar acum o scot şi o pun uite, aici, pe masă... Poftim! O nouă rubedenie! Ha! ha!

NEVASTA. N'ai de ce să râzi! De ce te bucuri?

BĂRBATUL. Nici eu, nici tu, şi nici mătuşa ta n'are cumnată.

NEVASTA. Deştept mai eşti! Par'că omului de asta-i ardea! S'a încurcat, pur şi simplu.

BĂRBATUL. Dar cum se poate să încurci astfel de lucruri? Era beat sau e nebun? Nu mai înţeleg nimic! Mă mir că acest idiot... *(ridică plicul pe care nevasta lui il aruncase jos)* că acest idiot n'a încurcat şi adresa *(citeşte adresa)*. Stai, stai... Hm... Pe tine te chiamă Alexandra?

NEVASTA *(sare şi citeşte plicul peste umărul bărbatului)* De sigur... Alexandra! Şi aici e scris „Alexandra"...

BĂRBATUL. Stai. Pe tine te chiamă şi Ştefanowna?

NEVASTA. Nu-mi mai bate capul! Unde scrie acolo Ştefanowna?

BĂRBATUL. Uite, dragă Alexandra Ivanowna, aici stă scris lămurit „Ştefanowna".

NEVASTA. Năuc mai eşti! Citeşte numele de familie de pe plic!

BĂRBATUL. Da, familia e bună. Adevărat că nu-i nici a ta, nici a mea, dar e o familie bună, cu nume sonor: Ceboksarowa!

NEVASTA. E posibil? Să fi uitat el, şi numele de familie?

BĂRBATUL. Fleac. La urma urmei, familia n'are importanţă, pe câtă vreme strada e a noastră.

NEVASTA. Ei vezi, vezi!

BARBATUL. A noastră, a noastră! Şi numărul casei îi al nostru! Numai numărul apartamentului e mai mare. Dar asta-i numai un mic detaliu.

NEVASTA. In cazul acesta nu mai înţeleg nimic *(se aşează pe scaun)*. Ei bine, dacă d-ta eşti aşa de deştept, lămureşte-mă. Despre cine e vorba?

BĂRBATUL. Despre cine? Foarte simplu: *(se aşează, apropiindu-şi faţa de a ei peste masă)*. Scrisoarea nu e pentru tine.

NEVASTA. Ba, pentru mine, numai că adresa e puţin încurcată...

BARBATUL *(şopteşte cu răutate)*. Nu ţi-e adresată ţie!

NEVASTA *(cu necaz)*. Ba mie!

BĂRBATUL *(furios)*. Nu e adevărat!

NEVASTA. Mie!!! Mie!! *(Pauză. Se îndepărtează unul de altul)*. Cum ar fi ajuns altfel la noi? A confundat culoarea părului.

BĂRBATUL *(o imită)*. „Culoarea părului". Tot, tot, tot, până la cel mai mic amănunt.

NEVASTA *(supărată)*. Ba, nu!

BĂRBATUL. Ba da!

NEVASTA. Nu totul!

BĂRBATUL *(furios)*. Totul!!!

NEVASTA *(cât o ţine gura)*. Nu, totul!!! *(Işi întorc spatele unul altuia. Pauză)*. In ce te priveşte, tot ce scrie, e exact. Tot ce scrie despre „Arcadia" e exact...

BĂRBATUL *(cu răutate, încet)*. „Aquarium"!

NEVASTA. „Arcadia"!

BĂRBATUL *(furios)* „Aquarium"!

NEVASTA. „Arcadia"! „Arca...!! *(Intră servitorul)*.

SERVITORUL. Conaşule, n'aţi primit, din greşeală, o scrisoare pentru d-na Ceboksarova, dela No. 11?!

NEVASTA. Care Ceboksarova? *(Furioasă)* Ce fel de Ceboksarova?

SERVITORUL. Alexandra Stefanowna. Locueşte la No. 11. O doamnă brunetă şi subţirică. Poştarul ne-a dat nouă scrisorile pentru dumneaei.

NEVASTA *(culege scrisorile şi ziarele şi le aruncă servitorului*. Lua-v'ar dracu' cu Ceboksarowa cu tot! Ce caută scrisorile ei la mine? *(Servitorul a plecat. Bărbatul se leagănă în scaun şi râde)*.

NEVASTA. Şi tu, în loc să desfaci imediat scrisorile, te-ai apucat să citeşti ziarele! De gazetă îţi arde dumitale? Politică îţi lipseşte?! Vrei să devii Lloyd George?! Linişteşte-te, dragul meu! Mai mult decât eşti n'ai să fii nici odată... *(Ii rupe gazeta din mână şi o mototoleşte. Se adresează publicului din sală)* Şi voi... *(strâmbându-se la spectatori)* Ho-ho-ho! Ce râdeţi? Lua-v'ar dracu' pe toţi! Dă cortina jos!

CORTINA

BAUDELAIRE

Strigoiul

Ca un înger cu ochiul sălbatic
Voi reveni în alcovul tău
Şi mă voiu strecura lângă tine
Odată cu umbrele nopţii;

Şi-ţi voiu da — o, bruna mea!
Sărutări reci ca luna
Şi te voiu mângâia ca şearpele
Care se târeşte în jurul unei gropi.

Când palida dimineaţă va răsări,
Tu vei găsi locul meu gol
Şi rece până va sosi seara.

Cum alţii domnesc prin duioşie
Pe viaţa şi pe tinereţea ta,
Eu, vreau să domnesc prin spaimă!

trad. de AL. T. STAMATIAD

—o✻o—

Rabindranatle Tagore.

Madana

In cele dintâi dimineţi ale lumei, Madana, zeu al amorului, te învârteai pe pământ printre muritori. Flamura ta fâlfâitoare aduna pe toţi tinerii, cari veneau în cale-ţi ca să te salute. Şi pe când aerul te îmbălsăma de mireznele toamnei, gândurile lor se împurpurau deodată ca nişte roze.

Poeţii, pe treptele templului tău, îţi închinau cântecele; gazelele perechi, perechi, îţi lingeau degetele-ţi divine; tigrul şi tigroaica se culcau cu supunere la picioarele tale. In fiecare seară fecioarele aprindeau torţa la altarul tău şi îţi puneau dinainte mugurii ascuţiţi de *Champă* ca să se prefacă în săgeţi.

Unele, cele ruşinoase, te rugau să le cruţi, când ridicându-ţi arcul trăgeai coarda; altele, cele curioase, furându-ţi pe sub ascuns câte o săgeată din tolbă îi încercau vârful la sân. Şi pe când dormeai obosit şi galeş la umbra pădurilor, logodnicele treceau mereu pe dinaintea ta şi mişcau clopoţeii dela cingători, privindu-te pe furiş cu ochi vicleni şi ascunşi.

Una din ele n'a venit pe malul râului?

Neştiind că ar putea să-ţi cadă pradă, se tolăni alene pe malul ierbos şi îşi lăsă urciorul să plutească pe apă. Tu te-ai apropiat... Râsul tău sgomotos o deşteaptă din vis... Incurcată se ridică şi în zadar încercă să te pedepsească aruncându-ţi cu apă.

Revino pe pământ, zeu al dragostei!

Florile câmpului ţin să se amestece în părul tău buclat; lampa nupţială, în adâncimea tăcerei de noapte, aşteaptă să vii; pământul însetat se gândeşte la sărutul paşilor tăi.

Inima omului, ca un sfânt potir, aşteptă să se umple de vinul Paradisului tău!

* * *

Focul mâniei tale, O Shiva, divin ascet, a prefăcut în cenuşe corpul lui Madana ca să-i libereze sufletul şi astfel s'a răspândit pretutindeni în lume!

De atunci, ziua şi noaptea, suflarea lui împiedică pe a vântului; ceaţa lacrimilor lui coboară ca un văl pe faţa amurgurilor; plânsul lui pare că pleacă chiar din sânul lucrurilor şi cântecu-i ameţitor, în tăcerea nopţilor de April, pune în extaz pământul!

Tânărul se minunează de dorinţele sălbatice cari tresar în el odată cu bătaia sângelui; fecioara întreabă semnele misterioase pe care i-le-a făcut natura; rămăşiţele unei lumi fericite parcă alunecă pe norii de toamnă...

O solie ne este încredinţată de această floare-a-soarelui ce râde sub soarele majestos al zilei.

Nimbul lunei, printre ramuri, pare haina luminoasă a unei vedenii deja dispărute, roşaţa aurorei evoacă un surâs înapoia unei măşti pe jumătate ridicată; acolo unde se sărutau odinioară îndrăgostiţii, răsar astăzi florile câmpiei. Mânia ta, o divin ascet, n'a mistuit corpul lui Madana decât pentru a-i face nemuritoare fantoma în sufletul Universului!

Din literatura Italiană

O zi de primăvară

de Nicola Moscardelli

Oamenii din oraş se încredeau în calendar şi pentru ei, era încă iarnă. Dar printre zilele cenuşii de Fevruarie se strecurase o zi de primăvară, la fel unui vestitor al armatei liberatoare printre rândurile armatei împresurate. Pe poduri se vedea ceaţa desfăcându-se şi luând coloare de aur în vreme ce soarele se odihnea pe la praguri, ca o pisică friguroasă.

Femeile, pe ici, pe colo, îşi scoseseră blana de pe umeri, ori o descheiaseră, arătând colţul pieptului. Câte un funcţionar, pe ici pe colo, îşi lăsase paltonul.

In vreme ce oamenii se uşurau, pământul în schimb se înveşmânta. Malurile râului prindeau a înverzi, câte-o floare albastră deschidea ochii pe răzoare, iar ghimpii simţiau nostalgia trandafirilor. La fel cu oamenii, şopârlele îşi încercau mlădierea corpului, urcându-se în lungul zidurilor crăpate şi oprindu-se din când în când, cu capul în sus înţepenit, întrebându-se par'că, dacă acela era într'adevăr anotimpul lor. Il recunoşteau din aburii ţărânei care, abia atinsă de soare, răspundea îndrăgostită. Cerul era albastru ca vinele tâmplelor pe care femeile le arătau printre buclele de păr, mişcate de cel dintâiu vânt şovăitor. In aer adia un miros atât de fugar, încât nimeni nu-l putea recunoaşte. Trecând strada, unii trecători întorceau capul ca din senin, părându-li-se că-i strigase cineva.

Era una din acele zile fericite, prin a căror lumină se văd veacurile trecute şi veacurile viitoare, ca prin două oglinzi paralele.

* * *

In prăvălia călcătoreselor, cărbunele fierelor de călcat începuse acum să dea prea multă căldură şi câte una din călcătorese, din când în când, rămânea nemişcată, să se uite la cine trecea pe stradă. Inchise în halaturile albe, ele cântau şi călcau. De câteva zile, geamurile numai erau aburite, astfel că de îndată ce stăpâna le dădu vorbă să deschidă uşa, fără să răspundă, se arătară gata; dar cea mai tânără ajunse înaintea tuturor la clanţă şi deschise uşa soarelui care intră cu un bâzâit subţire.

Aerul străzei era senin ca faţa unui convalescent, iar lumea care trecea, nu era de loc grăbită. Toţi se întoarseră să privească pe călcătorese, dar nu toţi rezistau privirii lor: văzându-se descoperiţi, grăbeau pasul agale, bând aerul încet-încet. Copilele cari se găseau pe drum, erau înmărmurite, simţind asupră-le o privire care nu era aceia a bărbaţilor, ci venea de dincolo de pământ.

Ele crezuseră totdeauna că primăvara va fi fost un anotimp la fel cu celelalte, în care se scoate bluza de lână şi se pune aceea de bumbac, mai uşoară şi, fără să-şi dea seama, aproape străvezie. Cântecul călcătoreselor umplea toată strada şi când umbra unui trecător atingând pragul intra înănuntru până la tejghea, ridicau ochii, fără să şi întrerupă cântecul, aşa că fiecare bărbat se gândea că acel cântec va fi fost pentru el.

Din înnaltul, Villei Borghese Roma se arăta înrourată şi cristalină ca o femeie frumoasă de curând eşită din bae. Pe bulevardele sclipitoare, câinii adulmecau vântul, luaţi fără veste de nenumărate mirosuri şi obişnuiţi bătrâni care se găsesc în toate grădinele lumei se simţeau oarecum îmbătaţi şi adormiţi, de parcă ar fi băut vin.

* * *

Platformele tramvaelor sunt totdeauna pline de lume, dar numai astăzi se văd unii ochi albaştri mai proaspeţi decât glicina abea înflorită, a cărei aromă o porţi cu tine toată ziua de parcă ai fi făcut o plimbare la câmp, pe câtă vreme n'ai străbătut decât obişnuitul drum de fiecare zi. Călătorii care nu s'au văzut niciodată cu aerul de a se cunoaşte cu toţii. Se încrucişează dialoguri, se schimbă cuvinte fără înţeles — de care nimeni nu se îngrijeşte, deoarece cuvintele care până eri aveau un sens precis, astăzi numai înseamnă nimic şi simţi nevoia de a cânta laolaltă cu voioasele călcătorese, închise în halaturile albe. La fiecare zguduitură a tramvaiului se nărue uriaşe architecturi de sticla şi fug speriaţi mii de spiriduşi în lungul şinelor, se năpustesc şi se dau peste cap nebunateci.

* * *

Cimbalele primăverei au răsunat toate împreună în măruntaele pământului şi florile s'au desfăcut într'o noapte. Fundul mărilor, pământului şi al cerului se reinoeşte: în vreme ce brazdele se rup, apa abisurilor şi aerul culmilor este mişcat de fiinţe noi care dau buzna iar corolele ce se deschid pe pământ sunt la fel cu puzderia de stele care se orânduesc în văzduh şi ca meduzele ce se leagănă pe faţa mărei. Primăvara se dezbracă pe maluri şi-i cad ramuri şi flori din poală: poate că vestmântul ei a căzut pe deantregul, căci aerul miroase atâta de tare, încât întunecă vederea, şi face inima să bată. Dumnezeiasca orbire a pământului tresaltă pe când, muzica astrelor s'a îngrămădit în bâzâitul celor dintâiu musculiţe care merg din floare în floare să ducă vestea cea bună.

Roma este un oraş făcut anume pentru primăvară. Are atâtea grădini, atâtea alei, atâtea biserici, chiar şi un râu. Sunt străzi unde se poate cânta cu glas tare fără ca nimeni să audă, atât sunt de pustii. Sunt alte străzi atâta de umblate, încât sunt şi mai pustii. De faci zece paşi dincolo de cartierul în care locueşti ţi se pare că te-ai dus în alt oraş.

Iată de ce Roma este patria îndrăgostiţilor, iată dece aerul ei este mereu plin de cuvinte de iubire, mereu şoptitor, ca şi cum în umbra crengilor, frunzele s'ar săruta, prinzând prilejul vântului. In mijlocul ei curge chiar şi un râu care nu face zgomot şi în care stelele abia de se pot oglindi, atât e de întunecat.

Când se iveşte primăvara ar trebui să nu ne lase să ne apropiem de el, căci râul şi iubirea sunt prieteni buni şi se atrag unul pe altul.

Dacă un funcţionar şi o călcătoreasă se îndrăgostesc, pot să se însoare, neştiuţi de nimeni, atât este de mare Roma. Dar pot la fel să se arunce în râu, fără ca nimeni să-i scape, atât e de obişnuită Roma cu moartea...

Trad. de M.

PURCO BAYER

VRAJA

de ION VINEA

Pe la miezul nopţii, arendăşoaica sări din pat, pe blana de urs, pusă aproape dinadins.

Tremurând, flacăra lămpii isca în odaie, alternative largi de lumină şi umbră. Flacăra lămpii era ca un fluture rănit. Şi femeia întârzia cu ochii aţintiţi. Inima i se sbătea la fel. Se lăsă pe spate peste pernele multe, într'un leşin voit. Mişcarea îi descoperi genunchii netezi, iar aşternutul se înfundă sub trupu-i voinic. Pe tavan, mereu, şi asemeni clipelor, lumini şi umbre se fugăriau. Se făcea tăcerea care stăpâneşte între pereţii bătrâni cu firide adânci, peste mobile vechi, laviţe sculptate, icoane cu metal, scoarţe şi ţesături de lână. Sub tălpile femeei, capul ursului privea stupid. Şi ursul era o amintire mai mult despre Anghelache. Femeia numai ţinea minte amănuntele unei vânători. Dar desmierdă această amintire cu piciorul şi zări o închegare din dorinţă şi din gând: scurt, cu spete pătrate şi grumaji pietroşi, fălcos şi roşu la faţă, cu ascuţiş la mustaţă mică, şi ochii negrii privind cruciş. Logofătul Anghelache purta puşcă şi ghetre ca pădurarii şi calul cu gât rotunjit îl asculta ca un câine. Şi cum să n'asculte de mâna mare care strângea frânele şi de coapsele care îi striveau răsuflarea? Arendăşoiaca îl vedea sburând acum pe şosea, cu norul de praf târât după el, îl vedea pe călăreţul scurt, sorbit de zări, până unde? Ducea cu dânsul nu numai banii pe o recoltă strânşi de pe moşia pe care slujise, ci şi toate mângâierile date în schimbul lor, în chip de brăţări, de tuci şi de flori negre rămase pe sânii şi pe braţele arendăşoaicei.

Femeia îşi căuta pe trup vânătăile vechi de două săptămâni, şi le învie cu gura, îşi inecă suspinele, se răsuceşte cu faţa în jos. Şi întrebarea, îi scurmă în minţi, ca o casma: unde o fi, — unde s'o fi ascuns şi la cine?

In cele din urmă îşi scutură dorul ca pe o lacrimă şi purcede la fapte, aşa precum i s'a spus. Sare, dreaptă, dintre vedeniile ei, îşi scoate cămaşa dintr'o trăsătură şi a'ungă plete negre şi lungi peste spatele mănos de vădană. Pe scaun, goală în faţa oglinzii cu pupitru, între două sfeşnice cu focul întins, priveşte ca într'o apă lividă. Susţine pe scândura mesei sânii grei. Şi nu vede la început decât două cearcăne şi două priviri la fel, ţintind-o din adânc.

* * *

Indărât, aşa cum trebuia, lampa scade şi moare. E întuneric ca în jurul unui altar părăsit. Văduva arendaşului din Sihleşti, răpus într'un chip aşa de ciudat în trăsura care-l ducea în oraş, se scufundă, cu priviri şi minţi în oglindă. Clopotele şi toaca dela schitul ţinutului se auziră, din departe. Utrenia...

Şi plăsmuirele călăuzite de sunet, plutiră în apa cleştarului, încet:

Mai întâiu un zid cenuşiu şi o cruce, pe netedul curţii pustiu. Şi în fiece oprire care însemna capătul crucei desemnată pe pământ de direcţia mersului, făcea să sune inima lemnului lovit.

(Se auzia desluşit toaca şi apoi clopotele se tânguiră. Şi ochii din oglindă păreau secaţi de viaţă prin plâns. Peste tâmple întunericul din odaie îi curgea în coamă. Acum, aredăşoaica îşi aminti de primul doliu, de cel dintâi sicriu):

Cadrul de lemn se lărgeşte.

Catafalcul şi chipul mamei se ridică în mijlocul unei biserici cu lespezi largi şi rotogoaie pe jos, din rogojină. Flori galbene şi făclii se amestecă în obscuritate. Şi era ca un cer negru, unde, printre stele, chipul mamei părea luna. Din cer ca din văzduh se revărsa imnul de pomenire, curat. Ca un arcuş, peste firele sufletului, cântecul smulgea din ea durere, şi chipul se depărta printre stele, lunecând.

Biserica rămâne goală, cântecul fâlfâe într'însa, — se pierde. Ochii din oglindă plâng. (Viziunea se schimbă):

... Se deschid porţile şi către preotul în odăjdii pe cărarea dintre lumea despărţită, înaintează nunta smerit. Capul ei se înclină sub văl cu lămâiţă. Mirele salută mulţimea şi-şi şterge chelia cu batista... Afară, pocnet vesel de pistoale!

Oh! neplăcerea alungă această vedenie:

... Dar acum chiar camera de alături se încape în oglindă. Trupul răposatului zace pe masă printre flori de câmp, în hainele cele negre şi cu ghete arătând tălpile noui, ca pentru o sărbătoare.

Oamenii sosesc cu mănunchiuri, sărută icoana dela plastronul mortului şi privesc la steaua întunecată ce-i stă adâncită în tâmplă lângă chelie. Văduva, în genunchi, spune rugăciuni, caută suferinţa şi nu o găseşte. Simte căutătura oamenilor şi leşină. Noaptea năpădeşte în aceiaşi odaie de acum, dar în timpul de atunci, în oglindă. Camera mortului nu se mai vede, dar prezenţa lui se simte în toată casa, poate după bocetul babelor. In tăcere s'a deschis uşa. Slugile morţii se aud o clipă, desluşit. Spre patul în care văduva s'a trezit din leşinul lung, se îndreaptă credinciosul Anghelache. Deşi merge pe vârful picioarelor, duşumeaua trozneşte sub trupu-i îndoldorat.

Vine să vadă cum îi este. Ii mângâie fruntea învinsă, îi potoleşte tremurul mâinilor, îi sărută gura. Faţa lui e tare şi căutătura vicleană. Sărutul stărueşte.

Arendăşoaica s'a înfiorat de două ori.

Pentrucă logofătul se aşează în pat şi desmierdarea î-alunecă peste ciorapi. Şi răsuflarea i se întărâşte. A, nu! astă-noapte, nu!

S'a ridicat ţeapănă şi îngrozită: aibi milă! Nu pot! Nu trebuie! Mi-e rău! Şi ruga ei se sfâşie spre faţa batjocoritoare a lui Anghelache: — Nu fii copil: am încuiat uşa...

(In oglindă, chipul palid se colorează, ochii ard, nările se sbat. Printre gândurile răvăşite, întrebarea se ridică, grabnic, ca o văpăe, dintre vreascuri, mistuind: unde e acum? unde e?)

(Işi scufundă privirile prin gheaţa oglinzii se mai vadă):

O cârciumă joasă cu tejghea şi vrafuri de sticle în fund. Lăutari în picioare lângă o masă.

Meseni cu paharele 'n mâini şi cu femei pe genunchi strigă şi râd. De bună seamă, cineva povesteşte foarte hazlii întâmplări, că stârneşte atâta veselie la masă, iar burta cârciumarului cu chimir s'a apropiat sguduită. (Văduva se apleacă printre lumânări, mai mult, peste oglindă, să vadă, să audă:)

Este chiar logofătul Anghelache, la faţă ca vinul vechiu, şi în braţe cu o femeie văpsită pe gură, — chiar dânsul este — cel care le deapănă firul vieţii lui împletit din pozne şi noroc. E vorba de Sultana, arendăşoaica bogată, care la patruzeci de ani nu şi-a stâmpărat sângele şi a trebuit să o lase cu buza umflată şi cu banii pe o recoltă şterpeliţi...

Oaspeţii hohotesc, femeia văpsită îl ia pe după gât la fiece vorbă de duh, burta cârciumarului se frământă ca a unei neveste care nu poate naşte. Pumnul lui Anghelache răsună voios pe masă şi urletele tovarăşilor îi preţuesc cum se cuvine porunca: „fă-ne un purcel la cuptor". Hangiul pleacă, paharele sbârnie, se deşartă, femeile chiuie bete şi cad moi pe piepturile bărbăteşti. Şi toţi aşteaptă cu o poftă nerăbdătoare, sfârşitul şi îmbrăţişarea.

(Din nou, Sultana se apleacă spre oglindă şi aşa de aproape că răsuflul ei abureşte sticla şi nu poate deci să zărească mai limpede, aşa cum voise, pe femeea din braţele nelegiuitului):

Dar nu-i auzi decât glasul, îngânând printre viori, un cântec de grădină şi văzu apoi pe hangiu, uriaş, punând tava printre bliduri pe masă. Şi în clipa asta se făcu tăcere în cârciumă, viorele tăcură gâtuite, mesenii încremeniră privind. Pe tava purcelului se afla un chel cap de mort mucegăit, cu o stea roşie, proaspătă în tâmplă. Femeile leşină, toţi se scoală trântind scaunele în fugă, şi Anghelache e cenuşiu la faţă ca bolnavul. In ţipete şi în învălmăşeală, cârciumarul burtos se reazimă de o boltitură şi face un haz nespus, că se cutremură încăperea şi ochii îi lucesc ca purpura. Iar în cârciumă se răspândeşte un miros pârlit, ca în iad. Musafirii pieriseră, logofătul e singur. Se repede spre uşă, dar e încuiat şi au crescut ca prin farmec zăbrele. Pe afară se plimbă dorobanţi ca în jurul

(Sultana recunoscuse capul mortului. Dădu un ţipăt. temniţei.

Pe la tâmple şi de umeri simţi o arsură vie şi mirosul iadului i se lămuri în nări. Vru să urmărească pedepsirea lui Anghelache, dar capul de mort se rostogoli după masă luminând până la gâtul văduvii fript de o sărutare neaşteptată).

Femeia isbi cu pumnul în oglindă. Ţăndări. Şi cum vedenia pieri spulberată, îşi dete seamă că părul îi luase pe alocuri foc şi o flacără mică i-a lins ceafa. Se repezi în pat şi-şi stinse pletele cu aşternutul. Apoi, gâfâind aprinse lampa. Sfeşnicele fumegau.

O durere la călcâi; păşise pe cioburi.

Mâna îi sângera. Se legă cu o batistă. Deschise o fereastră deasupra nopţei să iasă mirosul pârlit şi cum o adiere năvălind îi şterse trupul de sudoare, se ruşină zărindu-se goală, ca şi cum ar fi văzut-o cineva.

. . . .

O hotărîre dureroasă o împinse înainte. Gândul că Anghelache petrece astfel cu femeile din oraş îi dete puterea să uite orice altă grijă. Tiptil deschise uşa şi pătrunse, albă, în întuneric. Ascultă câteva clipe. Tăcerea năştea ca un freamăt în urechile ei şi umplea casa pustie. Infricoşată totuşi, îşi urmă paşii pe treptele troznitoare până jos, trase drugul şi deschise poarta sonoră pe lângă care trecea noaptea măreaţă din curte. In aer plutea ameninţarea ploii. Din copacii nemişcaţi, se prevăliau miresme pe cari o adiere le împărţia grele. Nisipul îi supse paşii, roua îi răcori tălpile şi nici o rază nu pogorî dintre nourii care se amestecau în tăcerile voluptuoase.

Arendăşoaica fugi ca o lumină pe lângă zidurile vechi. Se opri în câmpul de porumb din dosul casei, lângă butoiul pus să strângă apa de ploaie. Pietrele îi răniseră picioarele desculţe şi neobişnuite. Işi strânse părul pe piept, terorizată de teama că o vede cineva în desăvârşita izolare a ceasului şi a conacului. Sub lespedea neagră a cerului, îşi răspundeau greieri, ţesătorii subtili ai visului şi ai liniştei. Porumbul osos, foşnea. Tremur de frică sau de frig? de frig desigur, se gândi Sultana, ghemuită în zid şi gata să fugă îndărât. Işi dete seama că nici nu mai are puterea să strige după ajutor, atât de nebunească îi apăru fapta ei, în locul neumblat din spatele casei. Fără îndoială, că nu prea mi-e bine îşi mai zise, cercând să-şi încleşteze dinţii clănţăniţi, — doar frigurile m'au adus pe calea asta. Dar de vreme ce sunt aici, adaogi cu socoteală duhul ei de femee, dece n'aşi încerca? Pentru câteva minute? Făcu vreo câţiva paşi în căutarea locului bătătorit şi ales. Un lătrat răsună în apropriere. Sultana tresări groaznic. S'ar putea că de alarma câinilor, argaţii să o surprindă goală şi cu vrăjitoreştile unelte în mână. Tot satul ar râde a doua zi. Arendăşoaica pândi gata să sboare, în casă la cel mai mic semn ivit din adâncul mut al curţii. Ii părea rău de acum, că va părăsi orice încercare.

Şi dacă diavolul se iveşte în toiul descântecilor? Icoana lui Anghelache îi străluci însă în suflet şi toate nădejdiile se încordară.

Sultana se ridică sfidând necunoscutul, şi-şi resfiră părul în vânt ca pe un drapel.

Câinele lătrase, — iar în burueni, printre licurici se deschiseseră pleoape.

* * *

Căci în răstimp, la marginea satului, Ion Toiag, sfârşise întâiul somn, şi se întorcea fericit spre greerii, din cealaltă parte. Işi trase mai bine căciula peste urechile ude de rouă şi zâmbi visurilor de până atunci.

Jandarmii din satul vecin îi perduseră urma.

Aci, la curte, grădinarul îi dase de lucru fiindcă nimeni nu voise să muncească sărbătoarea, când se găteşte mai mult şi se toarnă, la masa argăţească vin. Norocului neaşteptat a lui Toiag i se adăogi şi cântecul de lăutari, prilej să-şi arate glasul. Bău, până i se încurcară minţile, dar când vru să pipăe mijlocul femeilor fu trimis să se culce în grajd, sau în podul cu fân unde însă i se păru prea cald. Atunci s'a bălăbănit dealungul curţii, a dat cu cismele prin rămăşiţa focului peste care se răsucise friptura, şi s'a prăbuşit la întâmplare, în iarba uscată din marginea unui şanţ. Aici se trezea Toiag pe încetul. Mireasma tare a nopţii răsbia prin simţurile lui muiate în somn. Se întinse trosnind peste ierburile cari se căzniau să se ridice, în strivire. Un fior străbătându-l îi lăbărţa în zâmbet, faţa spână. Odihnit şi sătul, ghicia într'însul răsputeri cari tindeau să se cheltuească. Inchipuiri de dragoste îi plutiau lângă gene. In aiureala deşteptării, prin pacea cadenţată imens, de respirarea muzicală a greierilor, acestea îi urmăriau încă. Dincolo, la vreo cincisprezece paşi de pildă, o nălucă se plăsmuia, când mai ştearsă, când mai lămurită. Trecea dintr'un loc într'altul, într'o plutire lină care desbina întunecimea în juru-i. Chinuit, Toiag îşi duse mâna la frunte, să împrăştie vedenia. Apoi, privi cu neîncredere în fund. Ispita se cioplise dreaptă, înţepenită pe vârful picioarelor cu sânii aţintiţi şi cu mâinile ridicate pentru sbor. Şi deodată se roti, descriind o arie, în mersu-i repezit.

Toiag se frecă la ochi şi privi cu îndârjire. Forma se desfăcea tot mai închegată, pe fundul de frunziş şi umbră. Lui Toiag i se broboni rece, fruntea. In mijlocul ariei, năluca îşi revărsă părul, ca o bocitoare, peste piept, până 'n pământul în care începu să bată cu surcele. Măsurat, ca într'o darabană. Câteva silabe se desluşiră, printre plete, ca bolborosirea unui pârău negru, pe un început de melodie. Apoi femeia înconjura în fugă aria, cadenţat, şi se apropia, în mişcări spornic mai desfrânate, de centru, să bată iar chemarea pământului păstrător al atâtor puteri neîntrebuinţate, pe cari descântecul pătimaş le urneşte. Toiag pricepu că are în faţă-i aevea o vrăjitoare care face cuiva de petrecanie, se târî către ea, pe brânci, să o aibă mai la îndemână, când i-o veni s'o pedepsească. Ea mătura locul, îl stropia cu apa din urcior, şi zicea pe de rost, chemând cu mâinile, cu glasul şi cu părul, la marginea cercului. De aici se retrăgea, cu faţa 'n vânt, cu ochii 'n gol, cu mişcări ritmice şi încovoiate, ademenind cu chip ivit doar ei. Toiag înţelese şi mânia i se potoli.

Intins printre mărăcini, ca o şopârlă, privi arătarea coaptă a vrăjitoarei absorbită în fermece dârze.

Pletele se despărţiau din belşug, de jur împrejur, bătând în plinurile mănoase. In alergare, fiinţa ei unduia de greutate şi de mlădiere pe trăinicia coapselor şlefuite. In mijlocul în care părea să fie cuibul drăciilor invocate, aprinsese uscături. Flăcări îşi jucau resfrângerile pe statura ei îngenunchiată. Femeia topia o păpuşa de ceară, scoasă din urciorul cu apă şi boscorodia, ferindu-şi şuviţele. Aşa cum ceara se topeşte de văpaie, să se topească şi el de dor, recunoscu Toiag descântecul. Cum dau unii norocului cu piciorul — şi printre spini Toiag se târî mai aproape. E plină şi moale la pipăit ca omida. Flăcările o pătrund astfel că-i presimţi valul care-i curge sub piele şi ce frumos străluceşte în întuneric femeia şi focul. Flăcările cresc aurii, danţul reîncepe, îndărăt se descoperă aria şi porumbiştea înfiorată, zidul vechi şi un mesteacăm de var şi mii de umbre subţiri şi mute se însufleţesc şi încalecă cercul. Vrăjitoarea era un rug de patimă şi de viaţă, târcolind focarul într'un iureş care se depărta să împrăştie nopţei porunca dragostei înteţite. Fără îndoială că de atâtea rituri şi ritmuri, peste mintea ei se trăsese un stor. In ochii larg deschişi, nu se mistuia decât o singură vedenie, născută din dorinţă. Puterile o părăseau, iat-o şovăind cu mâinile în şolduri, înapoi, pe cercurile închipuite, lângă jarul pâlpâitor, cu mâinile întinse pentru îmbrăţişare. Dogoarea o încinse.

Un suspin şi un zâmbet pe figura-i rumenită, închiderea plină de fericire a genelor şi aşteptarea plină de graţie a staturii, vestiră o apariţie iubită, undeva. Toiag pe brânci ca o lăcustă, cu ochiul sângeros, şi nara aprigă, fu atât de uimit de înfăţişarea ei încât se uită o clipă împrejur, să vadă dacă într'adevăr vine cineva. Nedumerit, îşi împlântă iar privirile în vrăjitoare. Pe figura ei cu pleoape închise, cu viaţa toată dintr'însa împinsă la ultima suprafaţă, gata parcă să se desfacă şi să alcătuiască în aer o a doua mască, după asemănarea pătimaşă a celei dintâi, se înteţia expresia aşteptării, clipă cu clipă, îndeplinită:

Vine, mult aşteptatul, fără de greş, vine!

Peste o clipă se împlecia, trunchi peste foc.

Toiag sări. Cu mâna întinsă o înlătură dela flăcări şi trecând fără preget printre ele, îi prinse prăbuşirea în braţe. Nu-şi cunoştea stăpâna, pe Sultana arendăşoaica, astfel că se minună încăodată de frumuseţea revărsată, lut şi coamă, asupră-i. Şi se minună mai mult simţind atingerea mâinilor albe pe grumazii lui şi aceiaşi chemare de dragoste, auzită de departe, aiurându-i şoptiri la ureche. Pricepu poate că sosirea lui dădea corp vedeniilor Sultanei încă departe de trezire sau crezu că era chiar el chematul. Căci Toiag îşi ridică prada, care atârna arcuită ca o ghirlandă grea, şi cu paşi desfăcuţi de încordare, îşi făcu loc în tufiş.

———o:*:o———

In amurg

Suntem singuri, infinit de singuri în nepăsarea umbrei ce se 'ntinde peste tăcerea dimprejur.

Cerul se stinge, ziua se 'nvestmântă în argint. Vrei tu să redeşteptăm o clipă amintirile?

Lumea e departe. Pădurile au adormit. Suntem singuri amândoi şi suntem aproape prieteni.

Ţi-ai rezemat braţul de-al meu şi sufletu-mi resemnat şi paşnic ne veghează în ceasul acesta limpede.

Vrei tu să ne amintim de veşnicia care-a fost a noastră, — de clipele fără grijă şi fără credinţă, când eu ştiam să iubesc şi tu ştiai să minţi?

— Când, — tânăr şi neînvins, — eram totuşi mai gingaş ca o aripă?

— Când prin taina inimei şi prin tăria credinţii mele, te simţiai fericită fără să ştii pentru ce?

— Când râdeai de îndrăznelele mele şi plângeai la gândul că nu eşti iubită?

Vezi tu, în seara asta, nu putem povesti inimile aşa cum se spun adevăratele poveşti.

Şi cuget că puterea şi farmecul amintirilor ne-ar putea lega „acum" pentru vecie.

Te privesc, dar cu cât te privesc, tot mai mult prinde fiinţă în mine teama că ai putea să nu-ţi reaminteşti.

Ochii tăi, ochii tăi mari, nemărginit de mari, sunt ca o apă fără undă, ca un mormânt al uitărilor.

— Şi iarăşi mă cuprinde teama că m'ai putea întreba: „A cui este povestea asta străină?"

Nu, nu. Să tăcem. Să tăcem mai bine, căci mirarea sau îndoiala ta, ar ucide iubirea noastră.

G. PALLADY

———o:*:o———

Muzica şoaptelor

Infiorat, prelung, vibrează iară
Un cântec resimţit odinioară.
Pleoapele, într'o clipire mătăsoasă,
Au lunecat peste privirea luminoasă.

Scânteietoarea rază din privire
Melodios vibrează în simţire,
Şi'n bucuria inimii palpită
Clipa trăită.

Cu sufletul cutremurat de dor,
Te simt cum te desprinzi de tine,
Ca un fior,
Şi te răsfrângi în mine.

Te-am regăsit. Şi singur abia ştii,
Ce doruri de demult coboară
Din ochiul tău mărit: tot cântecul de farmec ne'nfioară
Şi'n gama de dorinţi se desfăşoară.

Şi-l sorbim, cu buzele, cu ochii; cu simţurile.
O, dacă ar fi să ştim,
Ce trecătoare's clipele,
Ne-am îmbăta privirile
Din visul nou născut,
Să fie cântul veşnic început.

MARIA HINNA

Vagabondaj prin amintire

Intr'o zi de Primăvară

de RADU GYR

Prietenă,
pe-atunci creşteau în meri mici candele de porţelan,
şi într'un colţ din suflet tălmăceam
surghiunul unui paşnic maghiran...

Pe-atunci, castanii trişti. ciorchinii îşi luminau,
de par'că pe-un alcov de crângi ne îngânau
miniaturile marchizelor pudrate,
în malacoave mici, de flori catifelate....

...Prietenă,
de-acel „atunci", îţi aminteşti,
Şi pe tărâmul lui ai vrea să rătăceşti?

Da!...
Gândurile ni le-om prinde-acum stăruitor,
(precum s'ar prinde două mâini care se vor)
şi prin paşi rari, de amintire, logodiţi,
la „altădată" să ne 'ntoarcem, pocăiţi,
— ca nişte fii rătăcitori plecaţi să pribeagească
şi re 'ndrumaţi spre casa părintească....

. . . .

. . . . .Şi iată Parcul!...
Vechia noastră casă.....
Păreţii vechi re 'nvie 'n noi tufişuri,
îngemănate crăci boltesc acoperişuri.
şi o podeşte iarba de mătasă

Acelaş tei,
— îmbătrânit părinte —
ne-a binecuvântat cu mâini de crăngi
cuminte; —
şi, iertător, încearcă să rostească:
„Bine a-ţi venit, copii, în casa părintească"

Şi banca, — gazda verde —
iat-o iarăş
(ca 'n vremea când iubirea răsări)

.....Ne-o recunoaşte oare?....
Cred că da!....

In noi nimic n'a prins a ne schimba
decât durerile şi anii proaspeţi....

...Dar s'o 'ntrebăm:
„Tot bucuroşi de oaspeţi?"

.....Prietenă, Prietenă,
auzi
O, porii Primăverii — muguri cruzi —
cum teiul sună palide tălăngi.
s'au desghicoat—corole mici— pe crângi.

...In rugăciunea fără glasuri, de mirezme
şi'n ruga pomilor cu clopoţei de sâmi,
şi în îngenunchierea florilor ce bat mătănii,
ne socotim cuprinşi de noi catapetezme,
şi sufletele vor uita sigiliul rănii
şi se vor spoveai
cu-evlavii de mirezme....

....Şi 'ntr'un târziu,
în poarta vechiului tău dor,
vor ciocăni, uşor,
(ca 'n vremea când iubirea răsări)
albi,
crainicii întâiei mele mărturii....

Şi vor căta în tine să se 'ndrume,
şi-or să-ţi cerşească, numa,
să-mi spui, ca altădată, şi acuma:
„Radule" —
pe nume....
..Şi, poate, sufletul atât de mult o să-ţi descânte
că nu vei izbuti să mai răspunzi,
şi numai o nădejde-o să le-ascunzi
în lacrima ce te-i trudi s'o svânţi.....

. . . .

. . . .

Prietenă, Prietenă,
pe unde vei fi azi?.....

..De ce nu-mi dai mânuţa gândului să mergem
în casa Parcului, cu scoarţe vechi de brazi?....

Prietenă, Prietenă,
zădarnic
îmi înfloreşte visu 'n primăvară!...
omizile-tristeţii mi-l omoară,
cu-omizile durerilor mă nbuib,
că nici un grădinar nu le-a stârpit în cuib!....

Prietenă, Prietenă,
aducerea aminte
în jocul dragostei mi-ai dat-o gaj....

Răscumpăr-o, răscumpăr-o
şi nu mă lăsa singur
să 'nsemn prin „altădată",
trist vagabondaj.....

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

S'A PUS IN VÂNZARE

No. 25. EUG. BOUREANUL: *Lupii,* (Pagini de Cronică)
No. 24. ION DONGAROZI: *Surpriza,* (Schiţe).
No. 22. SANDU TELEAJEN: Poveştile lui Hinu Ion, (Schiţe şi Amintiri)
No. 23. JACK LONDON: Omul cu Obrazul Incrustat, (Trad. de Eug Boureanul).
No. 24. J. CIOCARLAN: *Flămânzii.*

Colette, şi opera sa literară

Conferinţa d-lui Constant Ionescu

Vineri, 6 Martie, d. Constant Ionescu, a ţinut, la Fundaţia Universitară Carol I o conferinţă despre scriitoarea franceză Colette, pe care plebiscitul ziarelor şi revistelor literare au indicat-o, alături de Anatole France şi de Contesa Anna de Noailles, drept cel mai mare scriitor al Franţei contemporane.

D. Ionescu având prilejul să cunoască personal pe Colette, a dat dovadă că posedă un material documentar impresionant, asupra vieţii şi operei sale: şapte romane cu răsunet şi consacrare europeană, peste 15 volume de nuvele, aspecte, amintiri. D-sa ne înfăţişează scriitoarea sub toate laturile şi unghiurile ei: un portret de o rară asemănare, unde umorul se înfrăţea cu notaţiile precise şi minuţioase asupra fizicului, orizontului marii literate, concepţiei sale de viaţă: o pagină artistică, într'adevăr, care a delectat auditoriul rar, saturat de intelectualism şi de fineţe artistică, ce umplea sala Fundaţiei.

* * *

Conferenţiarul distinge trei mari capitole în opera d-nei Colette: poezia naturii şi a reacţiunilor scriitoarei faţă de natură; poezia conflictului de simţuri dintre bărbat şi femeie, in fine, poezia vieţii animalelor, plantelor, gângăniilor. Avem prilejul să publicăm mai jos fragmente din capitolele doi şi trei ale stiudiului pătrunzător prezentat de d. Constant Ionescu:

* * *

„...A doua latură, al doilea capitol, covârşitor în opera literară a d-nei Colette este, precum am indicat adineauri: poezia conflictului de simţuri dintre mascul şi femelă, spune d. Ionescu.

Colette

Să ne reamintim viaţa extraordinară trăită de Colette sub ameninţarea instinctului de conservare: colindarea întregei Franţe cu trupe de saltimbanci, de actori de mâna zecea, tribulaţiile pline de neprevăzut, lunga experienţă a ochilor săi deschişi mari, a porilor săi deschişi spre absorpţiune. Pretutindeni, ea a bănuit, a văzut, a vibrat, s'a cutremurat cu simţuri curate de femeie care, încă odată, nu vrea să rămână decât numai femeie. Toate scriitoarele cari au rămas luate în seamă de istoria literaturii franceze: Doamna de Lafayette, d-na de Staël, Georges Sand, Louise Ackermann, Marceline Desbordes-Valmore, Rachide chiar,—toate, fără excepţiune, au scris la fel cu bărbaţii din vremurile lor. Operele acestor femei sunt—ca să ne servim de un cuvânt francez căruia nu-i cunoaştem expresia corespunzătoare în româneşte—interchangeables cu acelea ale scriitorilor de gen masculin; toate, chiar cele mai armonioase, par artificiale, cerebrale, supuse prejudecăţilor, pudorilor rău înţelese, rău întrebuinţate, sclave ale sistemului fals şi milenar, care, punând faţă în faţă cei doi creatori de insufleţire: masculul şi femela, a orânduit ciocnirile şi luptele dintre ei după norme spăimântător de ipocrite şi de absurde...

„De ce se spune totdeauna: les hommes când e vorba de noi" — am întrebat odată pe Colette — „şi de ce spunem: la femme când e vorba de voi". O privire tăioasă, oblică printre culisele genelor—privire fulgerată şi eternă a ochilor feminini... şi iată răspunsul ei: „Când cunoşti un bărbat, îi cunoşti pe toţi; a crede însă că, după ce ai cunoscut nu una, ci o mie de femei, vreme de ani întregi de observaţie, înseamnă a cunoaşte femeia, este a crede că paznicul dela muzăul „Louvre" poate fi competent în critică artistică, numai pentru că a păzit mii de tablouri zi cu zi, timp de douăzeci de ani"...

Intreaga literatură, fie romantică, simbolistă, realistă, decadentă înfăţişa bărbatul aspirând la un absolut intangibil de simţuri şi neîntâlnind la femeie decât neputinţă de a-l înţelege, capricii meschine, evaporare senzorială nechibzuită şi risipită la întâmplare: când prea puţin, când prea mult, după jocul impulsiunilor. Colette a pornit la drum cu două virtuţi primordiale: seninătatea şi curajul, înfrăţite mână în mână, „Ei şi? ce mi se poate întâmpla?" şi-a spus ea, pe pragul temniţei întunecate unde se pregătea să dea cu putere ferestrele de perete, lăsând aerul viu şi, primenitor, să purifice în fine miasmele convenienţelor sociale şi ale ipocriziei sexuale, ridicate la rangul de stăpâne absolute, consacrate de miile de ani cari s'au perindat prin faţa lor, slăvindu-le şi preamărindu-le...

Inainte de a documenta cu citaţii această „tabula rasa" a tot ce a existat până la ea, în domeniul afinităţii în stare neîntreruptă de război, dintre mascul şi femelă, voiu reaminti concluziile ilustrei scriitoare asupra acestui conflict:

„Femeile?" spune Colette... „cine le-a putut compara cu sfinxul?... Sfinxul nu vorbeşte, însă îţi fecundează gândurile, te obligă să reflectezi; femeia vorbeşte, vorbeşte, vorbeşte... dar fără să te facă să gândeşti; Femeia este totdeodată simplă şi complexă... femeia este o limbă străină: câtă vreme n'o poţi vorbi, te simţi stingherit, micşorat: quand on la parle tout en devient naturel..."

Colette a restabilit realităţile pure, curăţindu-le de straturile îmbâcsite de zgură, de funingine, de praf, de sudoare, în cari zăceau copleşite de negura atâtor secole de falsitate convenţională: bărbatul este relativist, judecă după speţă, desfăşurând în faţa fiecărei femei un alt sistem de luptă... întru cât cum nu seamănă o frunză cu alta, aşa nu seamănă o fiică a Evei cu alta... bărbatul este fascinat, saturat de ierarhie, de gradaţii bine stabilite, bine diferenţiate; bărbatul se naşte ignorant, cu instinctul sexual în stare mai puţin decât embrionară, obligat să înveţe totul, dela primele pagini ale abecedarului sentimental, rămânând o viaţă întreagă ignorant, impropriu să-şi reprezinte ceva ce nu ar fi învăţat de mai înainte...

Femeia din contră, se naşte deja savantă, cu instinctul pornit la vânătoare, percepând tic-tacurile simţurilor cu intuiţia minunată ce o întovărăşeşte în tot locul, în tot momentul. Avidă de absolut sentimental, ştiind că va fi aceiaş în faţa întregului gen masculin, graţie armei esenţiale ce stăpâneşte, femeia este exclsivistă, antisocială, imorală, simţind o voluptate surdă şi înăbuşită în faţa vanităţii bărbatului, în faţa naivităţii şi naivităţilor lui. „Il privesc" — spune Colette despre masculul ei — „îl privesc cu acel sentiment de ferocitate, de batjocură pufnitoare, de şiretenie triumfătoare... pe care mi-l inspiră naivitatea masculină"... In conflictul acesta etern, este loc uneori pentru tandreţă — din partea femeiei: nu este însă mai nici odată loc pentru milă, pentru iertare înduioşată...

Tandreţea este supravieţuirea adorabilă a dorinţei potolite, este o stare de dragoste transfigurată, care urmează ciocnirii acute a simţurilor, este prelungirea afecţiunii sufletului dincolo de zguduiturile fiziologice, este antractul. Ea se naşte câte odată din simţuri, aşa precum floarea se deschide, invoaltă, născându-se din tulpină: acestea sunt cazurile rarisime, cari consacră într'un rang primordial pe luptătorii superiori: de cele mai multe ori însă, tulpina se usucă, se înegreşte, florile mor abia născute: seva mântuitoare şi-a secat izvorul...

Tandreţa capătă, în opera d-nei Colette, fizionomii inedite, manifestări avant la lettre... Mila însă, celalt sentiment pomenit adineauri, nu se întâlneşte mai nicăeri. Să ne reamintim încă odată: Colette nu este decât un instinct: în literatura femeiei, creată de artistă de toutes pièces, — graţie, celor două virtuţi: seninătatea şi curajul, — mila femeii, iertarea înduioşată apare ca ceva baroc, straniu, dacă nu ca o cotedrală într'un coteţ de găină, cel puţin, cum ar spune tot copilul-teribil: „comme dela moutarde après le dessert"... Mila în conflictul acut dintre mascul şi femelă, când îşi face loc cu tot dinadinsul, apoi răspândeşte un parfum de cimitir, de groapă săpată proaspăt, şi capătă înfăţişarea unui cioclu: agonia luptei e pe sfârşite, femela a biruit ca întotdeauna...

Iată crâmpeie răzleţe din suavele închegări de analiză a conflictului, făurite de Colette, ca femelă:

„Oui, tu es fou, doublement: fou d'abord, de chercher à savoir ce que veut une femme... fou encore, quand tu t'imagines qu'elle sait ce qu'elle veut"... „Il y a du plaisir à s'attacher à ceux qui nous trompent, qui portent le mensonge comme une robe trop parée et ne l'ouvrent que par un volupteux plaisir de nudité"... „Être équitable c'est déjà s'attacher à ceux qui nous trompent, qui portent le memmettez-vous une chose dans la tête: c'est que je vous aime. O, je ne vous dis pas ça comme on fait un cadeau... Mon pauvre chéri, je vous aime... Une femme qui aime, même une petite bête comme moi, ça devient insupportable, ça comprend, ça devine... Ça devient comme l'électricité quand le courant y est posé: une minute avant c'était un cordon et une boule de verre stupide; une minute après c'est un fil de feu qui éclair tout" „L'amour, c'est ce choc douloureux et toujours recommencé, devant une parol qu'on ne peut rompre"... „Je crois que beaucoup de femmes errent d'abord comme moi, avant de reprendre leur place qui este *en deçà* de l'homme"... „Je connais les hommes"... Pourquoi cette phrase, classique, succède-t-elle toujours sur les lèvres des femmes non pas à un triomphe, mais à une déconvenue qui démontrerait justement le contraire?"... „Il se cache dans mon ombre, comme ces chiens zélés qui collent aux talons de leur maître. Il tourne avec mon ombre, il joue avec une insistance presque abjecte à coucher son ombre sur mon ombre"... „Je n'ai jamais connu cela, cette joie intelligente de la chair qui reconnait immédiatement et adopte son maître, qui s'empresse pour lui, se fait facile, docile, prodigue... Cela est si beau, si aisé, cela ne ressemble pas à de l'amour"...

* * *

Ceeace rămâne caracteristic şi esenţial în stilul ilustrei scriitoare este faptul că cele mai vechi, cele mai învechit cuvinte de dragoste, capătă puteri noi, se umplu cu un conţinut fecund care radiază până departe, deschid orizonturi, perspective, pitorescuri inedite, încheagă inovaţii de o plasticitate nou născută, ne mai întâlnită... Şi niciodată Colette nu-şi dă osteneala să păcătuiască contra bunului gust, această supremă piatră de încercare, cel puţin în literatura franceză. Aş risca o comparaţie: am urmărit cu toţii, din tren, stâlpii de telegraf cari fug în goană speriată, firele de metal — cari, asemenea unor portative, aşteaptă păsările negre, asemenea unor game de note, se apleacă la sfârşitul fiecărui stâlp: ai crede că vor da de pământ; şi iată totuş cum, la stâlpul următor, se ridică brusc în sus, fără şovăir. Ei bine, iată maniera Collete în zugrăvirea conflictului analizat până acum: rămânând o voluptoasă integrală şi exclusivă, nu încetează de a fi un spectator lucid, minuţios, aş spune chiar, printr'un paradox, indiferent imparţial, un chirurg care rgândăreşte, disecă, extirpează. Nici o intenţie de lubricitate, de obscenitate, de întăritare sexuală a cititorului: „du bon goût parfait, avant comme après...

Şi în domeniul vieţii animalelor, Colette a inovat, pe deantregul. Până la ea, vreme de mii de ani, Esope, La Fontaine, Florian, Saint François d'Assise, toţi fabuliştii, toţi cei cari au pus în scenă, în primul plan, vietăţile cu patru labe, s'au mărginit sau să le vorbească într'o limbă omenească, proprie nouă, celor cu două labe, — sau să le asculte pe ele vorbindu-le această limbă omenească, prin cuvinte pe cari scriitorii li le suflau ei-înşişi. Primă observaţiune — fundamentală. A doua remarcă: întotdeauna, autorii omintiţi mai sus, cum şi toţi confraţii lor cari au cultivat acest gen literar, au simţit nevoia să personifice omeneşte animalele, împodobindu-le cu veşminte, demnităţi, însuşiri, slăbiciuni, vicii proprii nouă, celor superiori, nouă, celor cu două picioare... Să ne reamintim de câte ori leii au fost împăraţi, regi, potentaţi; vulpile oameni de lege, oameni de afaceri; pisicile diplomaţi enigmatici, nepătrunşi; lupii păstori sau bunici. Numai astfel s'a putut concepe viaţa animalelor, în raport cu natura, cu oamenii: secolele o dovedesc cu prisosinţă. Câtă aberaţie, câtă ignoranţă pretenţioasă şi periculoasă!...

De totdeauna omul, şi-a făcut un titlu de glorie să împăneze cu atributele „civilizaţiei" pe sălbatecii goi şi primitivi descoperiţi pe continente: vanitatea geniului său civilizator s'a manifestat dându-le haine, instrumente, maşini, creîndu-le nevoi tot mai numeroase, orizonturi tot mai întinse, reacţiuni tot mai complexe. Acelaş procedeu a fost întrebuinţat în raporturile sale cu animalele. Şi totuşi cât de departe a rămas de aceste vietăţi inferioare! Colette nu vorbeşte despre animale, ci vorbeşte cu ele. Respectând natura, ea a ţinut ca, mai întâi de toate, animalele să rămână tot timpul, doar ceeace sunt: animale neschimbate, eterne. Iată de ce moda şi modul lor de a simţi, de a gândi, de a reacţiona, nu se vor putea schimba niciodată: pentru că ele sunt animale adevărate, naturale, în carne şi oase, iar nu imagini şi alcătuiri artificiale ale fanteziei unei închipuiri omeneşti... Colette a creat limbajul unic al animalelor; vom vedea că, dacă ele ar putea vorbi, este cu neputinţă să vorbească altă limbă decât aceea surprinsă de instinctul miraculos al ilustrei scriitoare... Căci fiinţele acestea orizontale şi mute, nu vorbesc între ele decât de noi — stăpânii lor: „les deux pattes"...

Iat-o, bunăoară, lângă pisica ei:

„...la chère blanche et belle, on ne l'avait pas avertie de mon retour, et j'ai eu gros coeur à la voir prostrée d'émotion à mes pieds, sans voix, tandis que ma main sur son tiède ventre rose ne parvenait pas à compter les pulsations affolées de son cœur de chatte. Je l'ai étendue sur le flanc pour peigner sa robe ternie: à cette familier, elle a levé sa tête avec un regard si plein de choses; reproche, tendresse sûre, tourment accepté avec joie... Oh! petite bête blanche, comme je me sens proche de toi, à te si bien entendre!"

„Un geste de faveur, tombé de nous sur la bête, suscite des prodiges de compréhension et de gratitude"...

Iată puii lui Pati-Pati:

„...Ils portent la queue en trompe de chasse et les oreilles en feuilles de salade. Ils tettent un lait abondant, mais qu'il leur faut acheter par des accrobaties au dessus de leur âge. *Pati-Pati* allaite assise contraignant ses chiots à l'attitude du mécanicien aplati sous le taxi en panne. Elle allaite, couchée en sphynx et le nez sur ses pattes: — „Tant pis! qu'ils s'arrangent!"... et s'en va, si le téléphone sonne, du côté de l'appareil, remorquant deux nourrissons ventousés à ses mamelles"....

Am terminat, în fine, Doamnelor şi Domnilor... M'am ferit, în cursul expunerii mele, să rezum şi să analizez, volum după volum, opera ilustrei scriitoare. Un colier de perle nu se admiră niciodată perlă cu perlă, ci în ansamblul apelor, scânteierilor, strălucirii sale. „Ah, să nu mai raţionăm atâta... ne este destul doar să trăim!" a strigat prinţul Danemarcei imortalizat de Shakespeare. Nu ştiu dacă această lozincă nu poate sta în fruntea operelor, la locul de cinste în inviaţa Doamnei Collette, sintetizând pe deantregul firul conducător al existenţei şi al tuturor capodoperelor sale.

Lângă volumele ei te simţi trăind cu intensitate; te simţi devenind mai bun; te simţi întinerit, entuziast; inima ei largă şi cuprinzătoare se deschide tuturor adierilor, fără teamă de curente de aer, nepăsătoare dacă secretele şi comorile strânse în ea timp de zeci de ani de viaţă haotică, vertiginoasă, îşi vor lua zborul, se vor împrăştia pe aci încolo. Geniul ei posedă un zăcământ inepuizabil în mina fără fund, în substraturile tumultuase ale umanităţii: virtuozitatea instinctului său pare că o va însoţi, credincioasă, până dincolo de viaţa pământească. „Eşti ca un termometru de maxim şi minim" — mi-am îngăduit să-i spun astă toamnă — „eşti compusă jumătate din argint viu şi jumătate din spirit!"... „Vous ne concluez jamais dans votre œuvre!" i-am spus, iarăşi. „Et la vie donc? Croyez-vous qu'elle conclut, vraiment?... — mi-a răspuns, cu privirea aiurea, cu glasul legănat, Colette... Câtă simplitate în tot ce emană dela ea! „Cine are parfumul, mărirea, geniul, acela nu le simte", a spus pe vremuri Catherina II a Rusiei, care, oricum, se pricepea în materie...

Primăvara în cimitir

Proptit în sapa veche, azi, a zâmbit groparul...
Şi-a pus răsad să schimbe mormintele'n răzoare...
Vărsând potop lumină de floare albă, pomii
Intind din creangă'n creangă păenjeni mari de soare...

O lacrimă ce-o sfarâm acuma sub pleoape!
Tu n'ai s'o ştii... E'n totul atâta voe bună,
Că dacă-aşi perde-o 'n drumu-ţi ai crede că găseşti
Ascuns de azi noapte'n iarbă, şiret, un strop de lună...

Iubire... Cântec... Sgomot... E-atâta primăvară!
Vezi? Cimitirul pare un parc în sărbătoare...
Mi-i sufletul o floare albastră ce alene
Ţ-io prinzi acum iubito, cochet, la cingătoare...

N. MILCU

Automnala

Era într'o umedă seară, prin ceaţa
liliecii se furişau cu fâlfâitul greoi;
un cântăreţ pribeag cu spaima pe faţă
şi strae puhave de ploi,
ne aduse a toamnei solie
cu duhuri de putrede foi.
Şi pe'nnunderea ţării pustie,
din mânăstiri străvechi în ruină,
clopote uriaşe de fer
dogite adânc de rugină,
au prins să vibreze spre cer
un gând sonor de mormânt,
ce se urzea să bată în vânt
într'un toxin de epocă barbară.
Şi'n acea umedă seară,
şi cele din urmă frunze au căzut
veştede, moi
iar draga n'a mai venit s'o sărut
sub mesteacănii albi din zăvoi.

SANDU TUDOR

Din săptămână'n săptămână

Teatrul lui A. de Herz

O nouă ediţie din „Păianjenul", fermecătoarea comedie a lui A. de Herz a apărut în editura librăriei Universale „Alcalay et Comp." şi obţine din partea publicului cititor, o primire care tinde să egaleze pe cea făcută de spectatori.

Comediile lui A. de Herz sunt reprezentate acum în toată ţara.

Anul acesta, „Mărgeluş" a făcut serie la Bucureşti, la Chişinău, la Cluj, la Craiova. „Păiajenul" se joacă încă la Brăila.

Acest triumf al literaturii dramatice originale datorit în bună parte lui A. de Herz, ar fi smuls lacrămi de bucurie neuitatului Pompiliu Eliade, însufleţitorul nouei generaţii de scriitori.

Piesele româneşti nu se mai joacă acum dintr'o obligaţie patriotică: ele răspund unei necesităţi. Publicul se duce la comediile lui de Herz fiindcă-i plac, nu fiindcă „suntem datori să încurajăm literatura dramatică originală".

Scriitorul român a ajuns la maturitate; el poate acuma concura şi chiar întrece pe confratele occidental.

In vreme ce succese pariziene de-acum 10—15 ani, reluate nu mai înseamnă decât un lamentabil eşec, comediile lui de Herz, reprezintate tot pe atunci, păstrează aceiaşi frăgezime. Scrise cu suflet, nu numai cu talent, ele vorbesc sufletului.

S'a spus greşit că eroii lui A. de Herz pot fi şi francezi, şi italieni şi germani: ei sunt români, se poartă, în toate împrejurările, bine sau rău, cum numai românii s'ar purta. Nu e, numai decât, nevoie ca un personagiu să se investmânte în şuba şi căciula poloneză din dramele istorice, ca să fie român, sau în costumul ţărănesc sau în pantalonii creţi ai mahalagiului: mai sunt români şi printre oamenii subţiri.

Şi iarăşi, nu este numai decât nevoie ca un scriitor să zugrăvească imbecile şi canalii, asemeni genialului Caragiale şi elevilor săi — ca atmosfera să fie românească.

Marele merit al lui A. de Herz este că s'a smuls influenţei lui Caragiale şi-a creat, în teatrul nostru, comedia senină, umorul binevoitor; eroi cari nu sunt odioşi, sentimente cari nu degradează.

Prin omenescul lor, prin surâsul ce le înveseleşte, prin lirismul ce le înduioşează — ca să nu mai vorbim de perfecţia meşteşugului teatral şi vioiciunea dialogului — „Păiajenul" şi „Mărgeluş", şi, alături de ele, cu oarecari modificări de text şi distribuţie „Cuceritorul" şi „Bunicul", — sunt menite să rămână în repertorul nostru printre puţinele opere cari înseamnă un gen, cari denotă o personalitate, un optimism, o victorie...

Muza lui Petrarca

Pe plajă, la Mamaia, printre copiii ei dolofani, am văzut o doamnă cu ochii cunoscuţi şi admiraţi de multe ori, care mi-a evocat o succesiune de profiluri minunate, de peisagii în aur roz şi verde tânăr de grădină. Am privit-o cu mari emoţii retrospective, neştiind dacă am văzut-o într'un vis, odinioară într'o altă lume în decor de Orient, subt cerul albastru, în grădini cu rodii de argint sau dacă am călătorit împreună, cândva, în apele greceşti, şi mai departe, în Adriatica fără-de-spumă, până pe nisipul de cenuşe al coastei de Azur.

Cineva mi-a lămurit misterul: respectabila doamnă, cu fire stinse în blondul părului de odinioară, era, mai acum douăzeci de ani, modelul unui mare pictor al nostru... Din pânzele acestuia o cunoşteam, din toate pământurile de basm în care soţul ei o aşezase idealizând-o.

O, eternă tragedie a Laurei lui Petrarca! O, tragedia muzelor îmbătrânite!

De ce nu te-ai ascuns, frumoasă doamnă, îngropându-te într'o monastire, cât mai departe de noi, să ne laşi numai amintirea splendorilor tale?! De ce mai stărueşti în perpetuarea celei ce-a fost, crezându-te că eşti încă?! Spune că cealaltă a murit. Ea era soră mai tânără, o copilă pe care ai pierdut-o... Nu spune, nu mai spune că eşti domniţa de vis din pânzele moestrului mort...

* * *

Pe Laura de Noves, soţia înţeleaptă şi credincioasă a lui Hugues de Sade, din Avignon, Petrarca a iubit-o şi a cântat-o în odele şi sonetele nemuritorului său *Canzoniere*.

Europa occidentală a veacului patrusprezece era plină de *Rimele* genialului bard italian, ce-şi preamărea inspiratoarea franceză; Laura ajunsese celebră în viaţă. In pelerinaj se duceau la Avignon admiratorii lui Petrarca să-i vadă mult slăvită muza... Gloria ei creştea cu anii, dar şi mai mult creşteau anii ei cu gloria... Eterica madonă însemna o dureroasă decepţie pentru pelerini; înconjurată de soţul ei, măgulit de atâta celebritate şi de cei unsprezece copii ai lor, Laura de Neves primea, cu pleoape obosite şi forme planturoase, omagiile derutate ale celor veniţi din provincii. Aţi greşit, ca şi Laura, frumoasă doamnă de pe plajă! Ca şi ea, ar fi trebuit să vă retrageţi din arena lumii, să rămâneţi o fermecătoare legendă, cum a rămas Dama cu Camelii.

Muza lui Alexandru Dumas are mormânt poetic şi multe flori, în toate anotimpurile.

Prea puţini ştiu, însă, că adevărata Marguerite Gauthier n'a murit decât acum câţi-va ani, foarte bătrână, burgheză, onorabilă, cunoscută numai de câţiva: ştiuse să respecte povestea romantică a cele îngropate la cimitirul Montparnasse, ştiuse să tacă, ştiuse că nimic nu ne supără mai mult decât moartea legendelor.

A apărut No. 1 Anul XXV din revista ilustrată
„SĂNĂTATEA"
Revistă de higienă socială—educaţie morală şi medicină populară
Director Fundator: Doctor SIGMAND—SIGMA
In fiecare număr (32 pagini mari) conţine peste o sută de răspunsuri. Sfaturi-îndrumări şi următoarele rubrici permanente: **Sănătatea socială, Sănătatea tinerilor, Sănătatea femeilor, Sănătatea copiilor, Sănătatea casei, Sănătatea artistică şi literară** Revista „SĂNĂTATEA" nu ar trebui să lipsească din nici o casă, din nici o bibliotecă
Abonament anual 100 lei. — „Sănătatea", Strada Triumfului 9, Bucureşti

CARȚI ȘI REVISTE

„România Jună" — Cartea Semicentenarului 1871 — 1921

Almanahul pe care-l scoate azi „România Jună" prin președintele ei, d. *Octavian Moșescu*, are un caracter comemorativ: împlinirea a 50 ani dela înființare.

Pusă în lumină în 1871, de către studenții aflători la studii în Viena, și inițiată de marele *Mihail Eminescu*, societatea a numărat, ca membri activi, în decursul anilor, pe toți aceia cari au ilustrat și au pregătit temeinic cultura noastră națională. Intr'o vreme când arta și literatura românească se găsea la răspântia drumurilor, societatea a avut rol de îndreptar, deschizând preocuparea largă pentru neam, pentru trecutul neamului și cinstirea lui.

In actuala fază a lucrurilor, societatea își rostuește astfel destinele: „In preajma jubileului de 50 ani, „România Jună" din Viena s'a reînnoit. Odată cu întregirea etnică, problema iredentei naționale și politice a făcut loc aceleia a renașterii culturale. Nu va mira deci pe nimeni faptul că au fost sărbătoriți în sânul societății învățați, artiști și literați români, opuși în idei, dar dela distanța străinătății uniți în mănunchiul elitei noastre intelectuale. Șezătorile literare și artistice din sălița Hofburgului sunt de-acum înainte ecoul vieții culturale din regat. In marginile lor, traducerile din literatura românească servesc propaganda pentru cunoașterea și aprecierea cugetului românesc în străinătate. Prin această mutație categorică a intereselor, vechea societate academică își arată vitalitatea, putința de evoluție în acord cu generația universitară de după război. E firesc ca și numele fondatorului ei, Mihail Eminescu, să fi găsit noui rezonanțe în suflete. In opera lui nu se găsesc azi numai poeziile rupte din sufletul necăjit al românului apăsat, ci și formule înălțătoare care străbat vremurile viitoare. Inițiat în cultura apuseană, el a recunoscut mai pregnant decât oricine — peste știință și dialectică dizolvantă — înțelepciunea creatoare, sinteza vie a minții, a voinții și a sufletului. Creștere, suflet, caracter, inițiativă: iată cuvintele profetice ale conducătorilor studențimii din 1870, iată și cuvintele de ordine ale tinerei generații de azi".

Materialul literar, inedit sau nu, pe care-l aduce almanahul de azi al „Româniel June " nu mai poartă in el — e adevărat — acea flacără vie a idealismului. După împlinirea a ceeace mocnia în gândul generației de atunci inspirația națională s'a așternut temeinic pe creațiunea de artă. Scriitorii de azi simt altfel de cum simțeau cei de acum o jumătate de veac. De aceea și preocupările lor sunt în genere acelea ale artei pure. Cu atât mai prețios este acest almanah care alcătuește o antologie a scriitorilor noștri reprezentativi: Mihail Sadoveanu, I. Agârbiceanu, N. Iorga, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Jean Bart, I. Petrovici, Panait Istrati, în proză: Nichifor Crainic, G. Topârceanu, Mihai Codreanu, Ion Pillat, Demostene Botez, Perpessicius, Al. O. Teodoreanu, G. Bacovia, în versuri. Cu atât mai prețios întrucât, față de celelalte două almanahuri (prin 1883, al doilea 1888) ale „României June", cel de-al treilea, de astăzi, marchează în evoluția culturii noastre nota liniștită a creațiunii. Odinioară domina lupta pentru cultură națională, astăzi prinde a se înfiripa lupta pentru cultivarea frumosului. O sumă de articole semnate: D. Onciul, S. Mehedinți, N. Ionescu, V. Zaborovschi, Dr. V. Babeș, Emil Riegler, Camile Petrescu, Dr. Ioan Urban-Iarnik și Ion Slavici, desbat anumite probleme la ordinea zilei sau le pun în imediată legătură cu desfășurarea rolului societății „România Jună".

Astfel cum e alcătuită cartea semicentenarului „României June" este chemată să provoace interesul pentru cultura românească și pentru cel dintâiu secretar al societății, *Mihail Eminescu*. Punctul de plecare e monumentul care i se va ridica la Cluj.

Pentru toate acestea, străduința d-lui Octavian Moșescu merită toată lauda noastră. Ea ar fi fost cu atât mai mare însă dacă caracterul de comemorare al almanahului ar fi fost mai mult scos în evidență. Nu știm nimic despre felul cum s'a format „România Jună", nici ce membri a numărat, nici care i-a fost activitatea an cu an. Ni le amintim toate din scrisul altora, pe câtă vreme Almanahul de față era dator să precizeze, să stabilească linia pe care a urmat-o in decursul anilor și aportul pe care l-a adus culturii românești.

Un singur articol și cel mai prețios, acela al d-lui *I. Slavici*, vorbește despre „care anume erau îndemnurile, în urma cărora am stăruit pentru înființarea societății „România Jună" și in vederea căror scopuri am lucrat noi, studenții români de atunci și ne-am dat silința să îndrumăm pe cei ce aveau să-și urmeze, după noi, studiile universitare".

* * *

ION T. IOAN-HOTARELE: *Stropi de lacrimi*, poezii. Tipografia „Rosenthal" București, 1924.

Numai un începător în ale poeziei, mai are curajul — mărturisit — să-și strângă versurile într'un volum. Domnul Ion T. Ioan e unul din aceștia; poezia sa e versificația neîndemânatică a tuturor simțămintelor încercate în viață; ceeace nu-i dă nici o valoare. Simple scăpărări — nimerite — în versurile:
„Ce frumos îmi cântă frunza plopilor când bate vântul"... sau:

Roșii trandafiri ca sângele roș
Rupți de pe tulpină și purtați în coș —
„Nimeni nu 'nțelege că vă lipsește vouă
Zâmbetul de soare, stropii albi de rouă
Nimeni nu 'nțelege că sunteți orfani
Rupți de pe tulpină și vânduți pe bani.

* * *

GAZETTE DE PRAGUE (7 Martie). Un articol al Dr. Em. Rádl încearcă să precizeze ocidentalismul filozofiei lui *Masaryk*, la a cărui sărbătorire au luat parte prin ceeace au avut mai select și mai reprezentativ. Distincția dintre Occident și Orient e de origine rusească. După filozofii slavofili numai orientalismul rusesc poate servi occidentului de îndreptar, de moralizator. Chestiunea are, într'un sens, adevărul ei; azi, literatura rusă e la modă, după tiparele ei se scriu azi opere de oarecare valoare, în lumea întreagă.

Inainte ca Masaryk să-și fi expus principiile sale, poporul ceh înclina spre punctul de vedere oriental. Masaryk îndreaptă filozofia acestui popor spre ideologia politică a occidentului, în care numără civilizații de seamă: franceză, germană, engleză, italiană, americană. Comte, Pascal, Mill, Hume, Kant, Locke i-au dat metoda urmăririi problemelor filozofice și i-au format idealul politic. Este interesant de știut că dacă Masaryk a trăit în bună conveniență cu filozofia apusului, niciodată n'a luptat contra intereselor slave. „Masaryk — spune dr. Em. Rádl — era atât de mult pătruns de spiritul lui Tolstoi, că un mare număr din compatrioții noștri îl declarau drept „tolstoian".

In aceeaș măsură, Masaryk stima pe Dostoiewschi, considerându-l ca adevăratul „tip" al gânditorului rus. El, cel dintâi a atras atenția poporului ceh asupra romanelor lui Dostoievschi și tot el a fost acela care s'a interesat de aproape de traducerea lor. Căpătând temeiul filozofiei politice din Occident, Masaryk a știut să vadă la timp că cultura vine de pretutindeni și sub raportul acesta s'a ținut în legătură nestrămutată cu slavii de pretutindeni.

* * *

NĂZUINȚA (Februarie) își deschide numărul cu un studiu al d-lui *Ion Dongorozi* despre „Gobineau și neegalitatea raselor omenești". Această problemă fundamentală a etnografiei, pe care *Gobineau* a elucidat-o cu destulă competență dă ocazie d-lui Dongorozi să-și mărturisească și alte preocupări în afară de cele pur literare. Noi reținem pasajul referitor la suprematia rasei albe:

„Istoria ne va arăta că toate civilizațiile decurg din rasa albă, că nici o civilizație n'a putut exista fără concursul acestei rase și că nici o societate nu e mare și strălucitoare, decât în proporția în care conservă din grupul nobil ce-a creat-o. Vom face apel acum la istorie, spre întărirea definitivă a vederilor noastre; în fața probelor căpătate, dintele viperian al concepțiilor, demagogice — spune Gobineau — nu va mai putea mișca. Cum materialul de care se slujește e prea bogat și peste măsură de variat, ne vom mărgini să culegem un exemplu două doar. Primele începuturi de istorie sigură, începe Gobineau, trec dincolo de 5000 de ani înainte de Christos. Populațiile cari ne atrag mai întâi privirile, aparțin rasei negre. Pe când în sudul Asiei forfoteau aceste degradate specimene umane, partea boreală a Asiei, marginele mării Inghețate și ale Europi aproape în întregime, se găseau în puterea unei varietăți cu totul diferită — rasa galbenă — care se revărsase din America. Această rasă și-a semănat mormintele ca și unele arme de luptă și vânat, în stepele Siberiei, în podișurile scandinavice, ca și în turbările Insulelor Britanice. Rassa albă, deși e cunoscută mai târzior, totuși, nu pare a fi mai puțin veche ca celelalte două; ea se găsea așezată între cele două lumi: a nordului și a sudului. Trăia în mijlocul unui climat aspru, particular, cu totul propriu educației unei rasse puternice, iar solul gemea de imense bogății materiale. Rassa albă nu ne apare niciodată în starea rudimentară în care am găsit pe celelalte două..."

Trei poezii originlae *(Sabina Paulian:* Torceam ca 'n astă seară, *George Silviu:* Destăinuiri, *Ștefan Bălcesti:* (Scrisoare) și o traducere *(Anatole France:* Stejarul părăsit) cer mai întâi interesul. Duioșia caracteristică poeziei d-nei Elena Farago o întâlnim în versurile d-nei Sabina Paulian, fără ca efectul artistic să răsară întreg. E însă un grațios care încântă:

Torceam ca 'n astă seară, un caer de mătasă,
Și 'n gândul meu alt caer lumina-și răsucea, —
Și te-am văzut, de par'că mi-ai fi intrat în casă
Cu ochii triști, cu părul încăruntit de nea...

Mai multă sforțare de a prinde ideea în poezia, cu armonie minoră, a d-lui George Silviu; efect de atmosferă în „Scrisoare" de d. Ștefan Bălcești:

Nu mișcă nici o rață sălbatică 'n trestiș
Prin burniță și ceață, din răsărit spre scapăt
Trec corbii 'n hoarde grele și par'că fără capăt
Iar dangătul la gâtul buhailor pe pod,
Imprăștie pe lume jelanii de prohod.

Un articol prețios: „Poezia cosmică", în care autorul, d. *D. Voiculescu*, insistă asupra comparației Satirei I din Eminescu cu imnul din Rig-Veda. O mică tragedie în schița „Colierul" a d-lui *Al. Popescu-Telega*, căreia i-am fi dorit o gradație până la un desnodământ mai de efect. In rest: interesantele și totdeauna bine-venitele note și recenzii ale d-lui Al. P. Telega.

* * *

RITMUL VREMII (Martie). Revista ne e simpatică pentru că are o atitudine pe care i-am relevat-o când am vorbit despre numărul ei de început și pentru că înțelege să scoată la iveală forțe noi și sănătoase. Lucrul acesta e semnificativ. Toate revistele noi: Datina, Miorița, Flamura, Gândul nostru, Ritmul vremii arată o întoarcere la ceeace e cinstit și sănătos, mai ales.

O caracterizare sigură și obiectivă: *Titu Maiorescu*, portret literar, semnează d. *Pompiliu Constantinescu:*

„In cultura română, Maiorescu întrupează o etapă și un spirit. Etapa și-a pecetluit-o printr'o atitudine curagioasă: negațiunea. Spiritul l-a infiltrat printr'o credință: adevărul. Vremea in care s'a manifestat l-a ursit unei misiuni culturale; când a apărut pe arena literaturii, eram contimporani numai vegetativ cu popoarele ce-și tăiaseră drum propriu în existența spirituală. El a înălțat prima treaptă ce duce în panteonul culturii umane. Formele goale pe care le agitam sgomotos, le-a redus proporțiile la micimea fondului real. A statornicit vorbelor un conținut, iar frazeologiei o ideație. Minte luminoasă, dar ponderată, organizată temeinic și înfiorată de mirajul credinței în adevăr, și-a luat asupră-și cea mai grea, dar și mai impunătoare sarcină: a îndreptat cursul unei culturi eronate la matca adevărului. Și a biruit!..."

Un debut fericit: D-ra *Elena Vellescu* cu „Popas la Părintele Ieremia". Schița aduce un stil aproape îndeajuns format, vigoare și grație; autoarea știe să obiectiveze, să descrie. Când va putea deschide larg sufletele și să le analizeze, proza d-rei Vellescu își va cere singură valorificarea. Repetăm: debutul e bun. Din cele patru poezii ale ciclului „Sufletul de-atunci" de *George Dumitrescu* se ridică, prin imaginație și unitate, bucata „Liman" care reușește să realizeze un sentiment întreg:

Mai sus te văd de lumea muritoare,
Purtând în suflet limpezimi de cer,
Dar, cercuit de-a vremilor vuitoare
Eu-s tot mai obosit și mai stingher.

Arareori... avânturile stinse
Incearcă 'n mine jocul lor de ieri,
Dar se scufundă iară, mai invinse,
în cimitiru-adâncilor tăceri.

Ca niște pasări prinse de furtună
Mi-s gândurile — și nu știu ce vor:
Se risipesc și iară se adună,
Se-alungă iar — și pururea mă dor.

Doar tu deasupra suferinții mele
Mai presuri albe flori, din când în când,
Și-atunci, nesocotind înfrângeri grele,
Spre tine — renăscut — mă 'nalț cântând..

Celelalte versuri: „Cărarea" de *G. Talaz* și „Poveste tristă" de *Gr. Veja* se mențin — cea dintâi la nivelul bucăților cunoscute din cele două volume („Flori de lut" și „Râsul apei") ale poetului, cea de-a doua, sub nivelul altora, mai puțin cunoscute, dar mai realizate, pe care d. Gr. Veja le-a publicat in ultimul timp prin revistele noastre.

Continuă d. Pompiliu Constantinescu cu observările critice asupra operei d-lui V. Pârvan (in No. acesta „Memorialele"). Cronica bogată și scrisă cu nerv. Am dori o mai largă privire asupra revistelor noastre și—mai ales—nu asupra acelora care nu înseamnă prea mare lucru în mișcarea literară de astăzi. Menționăm traducerea bună a d-lui Gane, „Urlătorii" din *Leconte de Lisle* și poemele în proză ale lui I. Culbelcu.

* * *

FLAMURA (Februarie) înjghebează și de data aceasta un număr care se menține la nivelul celorlalte, prin selecțiunea materialului și atitudine critică. Două articole atrag luarea aminte: „O carte a lui Giovanni Papini" (Un uomo finito) de *T. Ulmu*, căruia i se atribue o largă semnificație (...sătul de atâtea înfrângeri și sfâșieri, omul vrea să trăiască iarăș proaspăt și din plin...") și continuarea încercării d-lui *N. I. Herescu* („Clasicismul latin față de vremea nouă) de a stabili linia clasică în poezia noastră contimporană. Sunt alipiți astfel de inspirația lui Horațiu, d-nii *I. Pillat, Nichifor Crainic* și *Radu Gyr*. Nu știu dacă în ceeace privește literatura noastră, autorul se va opri numai aci; dar i-am dori acesteia o mai multă atenție. Dela poezia lui *Duiliu Zamfirescu* și până la Radu Gyr linia clasică trece prin numeroase inspirații. Studiul are caracterizări juste. Una despre Ion Pillat:

„Ca și poezia lui Horațiu, ca și poezia lui Francis James, poezia d-lui I. Pillat este legată de pământul natal cu rădăcini vânjoase și imutabile de copac bătrân și stufos. Aceste profunde rătăciri sufletești, care leagă pe poet de dealul dela Florica, sunt împletite din zilele copilăriei trăite acolo, și în ele svâcnește seva robustă a amintirii și a sentimentului de solidaritate și de înfrățire cu înaintașii. Dragostea lui întreagă o are deci colțul de pământ pe care se afla"...

Despre o variantă olteană a „Mioriței" scrie d. *N. Plopșor*. O nuvelă remarcabilă prin anecdotă și stil publică d. *Adrian Pascu:* „Cum am cunoscut pe Nichifor Crainic". Scrisul noului povestitor moldovean, plin de vigoare și farmec, creiază tipuri vii și împrospătează o atmosferă caracterizată prin seninătate și duioșie.

Poezia o reprezintă trei nume definitiv fixate în conștiința cititorului care știe să deosibească *parodia* de *creațiune:* Ion Pillat, cu „Piersicul" și „Iepurele", *G. Talaz* cu „Vulturul" și *Radu Gyr* care, în admirabilele „Chilimuri oltenești" manifestă o armonie rar întâlnită în poezia noastră. Din „cuvântă un prieten târgoveț":

Tu, ce-aurești sub soare cu grâul și cu vrejul —
O, nu uri orașul și nu-i huli vârtejul...

— — — — — — — — — — — — — —

Și de 'n oraș, în August, din clăi nu te ajung
miresmele bronzate de fân clădit cu sârg, —
Intr'un sfârșit de toamnă, tot le-or aduce 'n târg
căruțe plângătoare pe drum de țară, lung...
Așa-i!.. O mână dârză nu vântură 'n oraș
tot cântecul de soare din grâul băștinaș, —
dar la văpaia dură-a cuptoarelor de-aramă,
se 'nchiagă pâinea, pâinea atâtor mâini ce-o chiamă.

La „Cronică" țin pas cu vremea d-nii *Radu Bardeș, T. Ulmu, I. Rădulescu-Horia*, cu discuțiuni asupra romanului „Voica" de d-ra Henriette Yvonne Stahl; piesei într'un act „Seară pierdută", de *A. de Herz* și volumului „Amintiri" de *Ion Slavici*. Despre piesa d-lui de Herz, se scrie: „— In afară de tehnica abilă și totuși foarte natural închegată, autorul acestui act aduce aproape în tot teatrul pe care ni-l dăruește, un strop de căldură sufletească, o emotivitate pe care nu ai s'o găsești nici când în teatrul unui domn Victor Eftimiu sau Mircea Rădulescu. E atâta simplicitate și veriditate în dialogul d-lui Herz — că nici nu știi când șuvoiul acțiunii se scurge, când desnodământul fără lovituri grandilocvente se destinde înainte-ți. Câteva momente într'un local de noapte, vizita unei frumoase din lumea mare, cruda redeșteptare a unui tânăr simțitor, a clipă adânc impresionantă prin omenescul și duioșia de care-i îmbibată, apoi iarăși verva și cenușiul banal al vieții — iată în definitiv la ce se reduce *Seară pierdută*. O vagă și neînțeleasă tristețe ți se strecoară în suflet... Ai vrut o oră de uitare, de amuzament și totuși spiritul, verva împrăștie în anumite locuri o cu totul altă mireazmă... D. A. de Herz aduce în teatrul d-sale mult omenesc. De ce totuși nu atacă persistent motive, subiecte în mare?"

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

România Jună: Cartea Semicentenarului

UN RASPUNS de I. SLAVICI

Primul secretar general al *„Româniel June"*, Mihail Eminescu, care atât de mult a ostănit pentru înființarea societății și pentru organizarea ei, începe una din poeziile sale cu versurile:

Dela Nistru pân'la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a,
Că nu mai poate străbate
De atâta străinătate.

Nu dar de străini ci de *străinătate* se plânge Românul, și poetului îi sunt urgisiți cei ce au „îndrăgit străinii", înstrăinații, care fac peste putință lucrarea culturală în adevăr național românească.

Dacă lumină și căldură se revarsă din soare și ploi dau pământului umezeală, iarba în virtutea desfășurării firești incolțește, răsare, crește, înflorește și dă rod, ca fața pământului să se acopere de verdeață deasă. Tot astfel oamenii adunați pe pământul României, stimulați de multele lor trebuințe, își petrec viața în muncă întinsă, iar pământul mănos le răsplătește din belșug munca, țara poate deci să ajungă încetul cu încetul la înaltă înflorire culturală. Intrebarea e însă, dacă cultura aceasta e ori nu e românească, o contribuțiune a neamului românesc pentru comoara culturală a omenirii, o brazdă trasă de Români în viața neamului omenesc. Aceasta ea nu poate să fie decât dacă e purcesă din conștiința românească și resultat al lucrării culturale urmate timp de veacuri în mijlocul poporului român.

Avea deci societatea să desvolte'n suflete îndemnul de a lucra împreună luând inspirațiune din viața în adevăr românească, precum și cultul părinților și al străbunilor, pietatea către cei ce-au croit drumurile, în care avem să umblăm.

Cel mai apropiat gând era atunci restabilirea unității în ceeace privește limba literară.

Doi tâlhari de codru, vorbind între dânșii în fața altora, se folosesc de vorbe și de întorsături de fraze, pe care numai ei amândoi le înțeleg. Oamenii cu inima curată însă, adresându-se la toți Românii, numai fiind lipsiți de bun simț pot să se lepede de vorbe și de forme gramaticale, de care Românii pretutindeni se folosesc, pentruca să-și dee pe față gândurile prin vorbe și forme gramaticale adunate pe apucate de ici de colo.

Neiertată lipsă nu numai de bun simț, ci și de pietate e să te lepezi de vorbe, de care părinții, bunii și străbunii noștri s'au folosit, ca să-și dee pe față cugetările și simțămintele, să-și însemneze faptele și să se roage lui Dumnezeu.

Mulți cădeau cu toate acestea în asemenea păcate, și limba noastră era pocită și împestrițată într'un fel în România, într'altfel în Bucovina ori în Basarabia și iar într'altfel peste Carpați, încât eram din ce în ce mai mult amenințați de primejdia, că prin cultură vom ajunge încetul cu încetul să fim desbinați în mai multe popoare.

Incă mai mare era primejdia aceasta, pentrucă nu eram „uniți în cugete și'n simțiri".

Aici pe pământul, pe care locuesc azi Românii, au trăit odată, popoare mari și puternice, care'n urmă au pierit pentrucă și-au pierdut buna rânduială morală. Românii, deși popor în acele timpuri mic și slab, au crescut și s'au întărit pentrucă au stăruit în bunele moravuri. Massele mari ale poporului stăruie și azi, dar clasa așa zisă cultă a 'nceput să se lepede de ele și să se 'nstrăineze de adevăratul popor ici într'un fel, colo într'altul. Dacă nu ne veniam cât mai curând în fire, ajungeam la o adevărată babilonie în ceeace privește viața familiară, și cea comună, legăturile dintre părinți și copii, dintre soț și soție, dintre bărbat și femee, dintre rude și prieteni și mai ales cât pentru datoriile fiecăruia către societate și către statul, din care face parte.

In timpul îndelungatelor veacuri de grea urgie, am știut ca numai puține popoare să ne păstrăm ființa românească, pe care acum era s'o perdem în urma propagandei pacinice făcute prin școli și prin alte mijloace de înrâurire culturală.

De primejdia aceasta nu puteam să scăpăm decât apropiindu-ne cât mai mult de popor și întorcându-ne spre trecutul neamului nostru, în care găsim atât de multe îndrumări bune.

Pătrunși de aceste convingeri, membrii societății stăruiau după intrarea lor în viața comună, fiecare'n cercul său de activitate potrivit cu îndrumările primite în tinerețele sale, și aceste stăruințe trebuiau neapărat să fie hotăritoare pentru desfășurarea vieții noastre naționale, dacă asemenea societăți se 'nființau pretutindeni, unde tinerii români își urmează studiile, și dacă 'n fiecare an se întrunea un congres național al studenților români.

La aceasta ne gândiam, când în „Apelul" adresat în Iunie 1871 publicului pentru serbarea dela Putna, am zis: *„viitorul, cultura viitorului, unitatea spirituală a viitorului zace în noi, în generațiunile presentului".*

Nu mi se cuvine să cercetez, ce s'a făcut și ce nu s'a făcut în timp de cinci-zeci de ani pentru restabilirea unității culturale a poporului românesc, nici mai ales să-mi dau părerea, dacă azi suntem ori nu îndeajuns pregătiți pentru o viață națională românească.

Voi tinerilor, care vă pregătiți azi pentru viață, aveți să vă dați înși-vă seama, dacă noi Românii, în starea în care ne aflăm, putem ori nu să împlinim menirea istorică, pentru care ne socotim rânduiți.

Popoarele, fiind alcătuite din oameni vii, nu mor perzându-și răsuflarea, ci lepădându-se de lege, de credință, de obiceiuri, de deprinderi rămase din bătrâni, de rânduiala morală, prin care au fost plămădite, de tot ceeace li-a fost sfânt părinților, bunilor și străbunilor. Lepădându-se de aceste, Românii rămân un fel de Latini, Europeni, oameni, și ceeace nu sunt în stare să scoată la capăt ca români, ducând mai departe lucrarea pornită 'n timpul lui Mihaiu-Vodă Basarab, urmată 'n timpul lui Șerban-Vodă Cantacuzino și al lui Dimitrie Cantemir, desfășurată de fruntașii veacului XIX ca C. Negruzzi, N. Bălcescu, A. Odobescu, Vasile Alecsandri și ceilalți tovarăși de lucrare ai lor, ceeace nu li-e asta dat ca popor bine închegat, s'ar putea să le fie dat a realiza ca *oameni*, care știu să-și chivernisească treburile.

Nu ar putea să fie pus la 'ndoială *patriotismul* omului de stat, care ar zice, *că puțin îi pasă, dacă cultura României va fi ori nu românească: cultură să fie.* Noi întemeetorii societății *„România Jună"* și organizatorii ei eram dintre cei ce stărue din toată inima, ca viața de pe pământul atâta timp românesc să nu fie scoasă din brazda, pe care ni-au tras-o cei ce 'n curgerea veacurilor au ostănit pentru desfășurarea ei potrivit cu firea cea adevărată a neamului românesc.

Tinerii de azi și cei de mâine fiind stăpâniți de același gând, au și ei să-și dea silința de a cunoaște faptele săvârșite de Români în trecut și adevăratele porniri ale poporului român pentruca 'n propria lor lucrare să ție totdeauna seamă de ele.

IOAN SLAVICI

——∞=0✻0=∞——

ÎNSEMNĂRI

Almanahul „Pasztortüz" pe 1925.

In coloanele „Adeverului Literar şi Artistic", am remarcat de mai multe ori, situaţia in care se găseşte literatura maghiară din România. Am afirmat, cum afirmăm şi aci, că minorităţile noastre etnice au azi o infloritoare literatură în România, şi că noua situaţie socială şi geografică în care au fost aşezaţi Ungurii, s'a format o mişcare literară, care este mai atenuată ca înainte de războiu. Cine va frunzări Almanachul revistei „Pàztortüz" din Cluj, publicat pe anul 1925, va recunoaşte dreptatea afirmaţiilor noastre. Almanachul pe 272 pagini, dovedeşte că Ungurii din Ardeal (pe lângă toată „persecuţia" politică a Românilor), se desvoltă mereu socialiceşte şi intelectualiceşte. Capitole intregi, sunt dedicate acestei mişcări. „Ardealul şi lira maghiară", „Şase ani ai politicei minoritare", „Luptele culturale ale bisericilor maghiare din Ardeal", „Situaţia materială a Ungurilor din Ardeal", „Injghebarea literaturei maghiare în Ardeal", „Bibliografia cărţei ungureşti 1919—1924", etc., sunt titluri, cari puteau lipsi dintr'un almanach... literar. Neastâmpărul şovinist care răzbate în paginile Almanachului, nu-i nici de folos pentru cauza dreaptă a maghiarilor, el trezind o legitimă infruntare a cititorului obiectiv.

Nu am vrut şi nu vrem, să citim, în paginile unui Almanach literar, filipicele şi tiradele reprezentanţilor politici ai Ungariei, căci puţin, ori de loc nu ne interesează părerile politice ale amfibiismului politic de natura d-lui Grandpierre.

Inuş editorul cărţei, d. dr. L. Gyorgy, recunoaşte că în timpul dominaţiunei de 6 ani a României, s'au tipărit aproape 1000 de cărţi maghiare, rezumatul d-lui *C. Rass,* (6 ani ai literaturei maghiare din Ardeal), ne arată că aproape 100 de volume de poezii maghiare au apărut în 1919—1924, remarcând cu deosebită căldură, avariţia volumelor: „Visuri şi idealuri" de *M. Szabolcska* (1921), *A. Reményik, Aprily, L. Tompa, St. Szombati-Szabo, Walter,* etc., iar trecându-i la catastif pe reprezentanţii literaturei simboliste. Profesorul universitar Dr. *G. Kristof* vorbeşte de literatura nuvelistică şi de romanul maghiar din Ardeal, văzând talentul reprezentat de către *Maria Berde, Dominic Syallay, Irina Gulàcsy, C. Molter, A. Kocso* şi *Iosif Nyirö.* (Remarcat şi de noi în „A. L. şi A.", ca un fin şi emotiv talent). D-l profesor Kristof, face însă ironie, când afirmă că talentele cele mai originale ale literaturei maghiare din Ardeal: *Daniil Nagy, Ernest Ligeti, Dominic Sipos,* şi *Gejza Taberi,* sunt „citiţi de mulţi". Citiţi de fapt, nu sunt, deşi aceştia reprezintă adevărata literatură în Ardeal. Că recensentului nu-i place sensualismul „direct desgustător al lui *Dominic Sipos,* este vechiul proces cu *Flaubert, Maupassant, Wilde,* etc., acuzaţi de imoralitate, chiar atunci, când senzualismul lor este o demonstraţie sufletească pentru idealism... Cronicarul teatrelor maghiare, d. *dr. L. Gyorgy,* acuzând — afirmă. Situaţia în care se găsesc azi Ungurii cu talentele lor, faţă cu State ca: Cehoslovacia şi Iugoslavia, este foarte măgulitoare pentru toleranţa românească.

„Impilarea" politică a României, a putut admite ca Ungurii să aibă 9 teatre în Ardeal, să poată juca aproape toate piesele importate dela Budapesta, să se delecteze în conferinţele interminabile ale propagandiştilor culturii maghiare. Tot astfel nici pe terenul ştiinţei, savanţii unguri din Ardeal n'au fost împiedicaţi în activitatea lor constructivă. Nenumăraţi savanţi unguri au rămas la postul lor, n'au fost micşoraţi în legitima lor existenţă, ni se dă ocazia să oblăduim şi azi erupţiunile istorice ale episcopului *Karácsonyi* din Oradea Mare, etc., etc., geologii, istoricii, chimicii, filosofii unguri, etc., din Ardeal, lucrează şi azi nestânjeniţi şi Statul român le oferă tuturora mâna de prietenie... Fireşte, d-l dr. Csüry constată altceva. Este însă interesantă statistica presei maghiare din Ardeal.

In cinci ani au apărut 350 ziare, reviste, etc. maghiare, din care 243 au fost înfiinţate în România...

Există 18 ziare zilnice, 51 ziare săptămânale, 1 revistă politică, 8 reviste ilustrate, 9 ziare umoristice, 12 ziare teatrale, 5 reviste de muzică, etc., etc. Faţă cu numărul de 417 al ziarelor româneşti, raportul în care se găseşte literatura presei minoritare, faţă cu ziaristica română, nu este devantagios pentru Ungurii de la noi. Almanachul „Pastrotüz" dacă nu este un mijloc de apropiere sufletească între noi şi minorităţi, este un foarte bun organ informativ pentru d-nii Hodin, Lordul Newton, senatorul de Monzie, Ieen de Bonnefon, şi alţi apărători ai Ungurilor, ca să se convingă că dominaţiunea română nu „periclită" existenţa culturală a Ungurilor. Ori cum spune în Almanach (p. 270) d-l *I. Walter,* un poet minoritar: „drapelul unităţei naţionale a ungurimei, l'a smuls din mâinele noastre (ale Ungurilor), destinul istoriei nemiloase, în locul lui a ajuns drapelul invizibil al unităţei culturale maghiare". Cavalerii Sfântului Gheorghe ai acestei idei, sunt azi poeţii, savanţii, artiştii, etc., Ungurilor din Ardeal, şi solidaritatea lor culturală o documentează chiar Almanachul revistei tradiţionaliste „Pàsrtortüz", în care anachoretul stă alături de poetul libitismului, contele alături de micul burghez şi reprezentantul oligarhiei de prozatorul ruralismului.

Almanachul conţine şi bucăţi de literatură, din cari se remarcă poeziile d-lor: *L. Tompa,* (Arbore tânăr în deal...), *L. Aprily* (Martie), *Walter* (Declarare), nuvele de d. *Iosif Nyirö* (Oamenii cari ajung până la stele) şi *A. Balogh* (Dragoste târzie....), o fină şi sugestivă poveste a unui cavaler bătrân... Ilustraţii în text şi o foarte frumoasă copertă, reprezentând o poartă săcuiască, opera pictorului clujan St. Toth.

O sărbătoare pentru Sainte-Beuve

Sainte-Beuve, marele critic francez al secolului trecut, autorul faimoaselor „Lundis", care au avut o formidabilă influenţă asupra mişcării literare din prima jumătate a veacului XIX, nu a cunoscut numai vremuri fericite în cursul vieţii lui.

Era bibliotecar la Paris, la biblioteca Mazarin, când din pricina unui incident bizar şi comic — o sobă care scotea fum — şi-a dat demisia, rămânând deodată fără nici o resursă.

Aceasta în toamna anului 1848, după revoluţie.

Atunci, Rogier, ministrul de interne al Belgiei, îi oferi catedra de limba şi literatura franceză dela Universitatea din Liège.

Sainte-Beuve acceptă şi plecă la Liège, unde rămase până în Iulie 1849.

In acest interval ţinu două cursuri: unul pentru studenţi şi unul pentru public. Acesta din urmă a şi fost publicat sub titlul „Chateaubriand et son groupe".

Pentru a comemora amintirea marelui om, cetăţenii din Liège aşezară în 1904 — centenarul naşterii lui — o placă de marmoră, cu inscripţie, în zidul casei, locuită de Sainte-Beuve în rue des Anges.

Sainte Beuve

Cu prilejul invaziei însă, nemţii au ridicat placa şi au dus-o cu ei.

Acum, o nouă placă, tot cu vechea inscripţie, va fi aşezată în acelaş loc. In acest scop, oraşul Liège a constituit un comitet de onoare, în care figurează personalităţi de seamă şi care vrea să dea acestei ceremonii, caracterul unei strălucitoare sărbătoriri.

Astronomia lui Gulliver

Călătoriile lui Gulliver continuă să facă deliciul tuturor generaţiilor, dela cele mai mărunte, până la cele mai înaintate în vârstă, unele — cele dintâiu — apreciind fantasticul povestirii, celelalte, dimpotrivă, gustând deliciul satirei, atât de fin deghizat scrise de Swift. De altfel, Swift n'a fost de loc un om de rând. Cunoştinţele sale erau destul de vaste, pentru a-i crea o uimitoare intuiţie.

Astfel, în „Chamber's Journal", profesorul Forbes relevă un caz extraordinar.

Swift a scris călătoriile lui Gulliver, prin 1726. Şi, în opera lui, spune că astronomii din insula Laputa posedă telescoape atât de puternice, încât au descoperit nu una, ci două luni, care se învârtesc în jurul planetei Marte, una în zece ore, cealaltă în douăzeci şi una de ore şi jumătate.

Faptul surprinzător este că abea acum, astronomii moderni, au constatat că, în adevăr, Marte are două luni; dar e pur şi simplu uimitor că Swift le-a presupus acestor două luni un timp de revoluţie în jurul planetei atât de scurt, faţă de concepţiile ce domneau atunci asupra sistemului solar, şi că s'a apropiat atât de mult de realitate, deoarece, în adevăr, cele două luni ale lui Marte se învârtesc în jurul planetei lor, una în zece ore jumătate, iar cealaltă în treizeci de ore şi un sfert.

Futurism şi... fascism

Teatrul aerian al lui F. T. Marinetti nu a luat niciodată fiinţă. Totuşi, *à la longue,* după douăzeci de ani de activitate, insistent repetată, pe domeniul futurismului, Marinetti a ajuns autoritate în materie, mai ales că astăzi, în Italia, este sprijinit chiar de către fascism.

De curând ziarul fascist „Implio" i-a organizat la Roma, un banchet, la care au participat Mussolini, generaull Gandolfo, şeful miliţiei fasciste, precum şi alţi patru miniştrii.

Numai bătrânul Tittoni, preşedintele Senatului, s'a scăzut prin următoarea scrisoare:

„Stimate directore, am primit invitaţia dv. Rezerva, la care mă obligă calitatea mea de preşedinte al Senatului mă împiedică de a răspunde amabilei dv. invitaţii, cu atât mai mult, cu cât eu personal, nu împărtăşesc concepţiile literare ale d-lui F. T. Marinetti. Primiţi, etc.".

Scrisoarea aceasta a provocat o furtună de indignare printre fasciştii ,care participau la banchet, toţi pasionaţi de futurism.

Deputatul Guinta a ţinut un violent discurs, spunând între altele că „senatorul Tittoni nu poate aprecia din punct de vedere uman, grandioasa operă a lui Marinetti. Marinetti ne aparţine nouă, care am provocat războiul. El a vorbit douăzeci de ani tinerimei italiene, zguduind-o în toropeala ei.

„Marinetti este primul, care a demonstrat necesitatea acţiunei violente în contradicţie cu atitudinea inutilelor academii diplomatice".

După cum se vede, ciomăgirea adversarilor şi cura de unt de ricină sunt procedee politice, exclusiv futuriste decurgând dela şcoala lui Marinetti.

De altfel, Marinetti are şi un plan al unui stat futurist fiindcă iată ce a răspuns toasturilor celor, care-l sărbătoreau:

„Ostili unui monarchism temător, antiartistic, antiliterar, socialistoid şi pasatist, ostili unei republici antirăzboinice, umanitară, renunţătoare şi mediocristă, să preparăm un imperiu de geniu, artă, forţă, inegalitate, frumuseţe, spirit, eleganţă, coloare şi fantezie. Imperiul italian va fi antisocialist, anticlerical, antitradiţional, cu toate libertăţile şi toate progresele în cercul unui patriotism absolut. Dreptul de critică şi control al opoziţiei va fi refuzat anti-patrioţilor. Imperiul italian trebuie să fie în mâna celor mai buni italieni: ei vor guverna fără parlament şi numai cu ajutorul unui consiliu technic de oameni tineri.

„Sunt în Italia — a adăugat Marinetti — multe, prea multe forţe italiene ostile ideiei imperiale. Să le combatem pe toate, neuitând, printre ele, pe cea mai secretă şi mai anti-italiană: Vaticanul".

De altfel Marinetti — al cărui stat futurist aduce, după cum se vede, la structură, cu teatrul aerian — scoate pe Papa drept un vechiu duşman al futurismului. Impotriva lui a scris şi o piesă de teatru, dintre cele mai aiuritoare, intitulată: „Aeroplanul Papei".

Psihologia amorului şi a geloziei

A apărut al doilea volum al monumentalei lucrări „Tratat de Psychologie", publicat sub direcţia d-lui Georges Dumas, şi în care sunt expuse ultimele progrese ale omenirei pe tărâmul analizei psihice.

Acest al doilea volum, cuprinde şi un articol al d-lui Georges Dumas, tratând „Despre amor şi gelozie..." Fireşte, subiectul nu e nou... Dacă eisxtă o manifestaţie psichologică, examinată sub toate aspectele ei, cele mai diverse, apoi aceasta e amorul. Intreaga literatură omenească, dela cele mai îndepărtate ale ei inceputuri, nu face decât să analizeze acest ciudat, misterios şi fatal sentiment.

Totuşi, privirea de ansamblu a d-lui Dumas nu este mai puţin interesantă.

Amorul ar fi, contrar celor ce credeau până acuma, unul din cele mai complexe sentimente. El se deosibeşte foarte net de instinctul sexual, care se mărgineşte la senzaţia prezentă, întocmai ca actul respirării unui parfum. Amorul propriu zis, depăşeşte sfera senzaţiei pentru a intra în aceea a reprezentării şi a amintirii, şi a deveni un sentiment asociat tuturor emoţiilor plăcerii şi suferinţei, la care se mai adaugă memoria şi imaginaţia.

La o treaptă superioară de iubire, emoţiile fizice scad în intensitate în profitul elementelor reprezentative şi intelectuale şi sfârşesc prin a dispare: amorul devine platonic şi mistic.

După împrejurări, momente, grade de cultură intelectuală, temperamente şi epoci, amorul psichologic s'a spiritualizat mai mult sau mai puţin, s'a adoptat individului sau exigenţelor societăţii şi a devenit sentiment religios, estetic sau social. Transformările lui ne sunt relevate de istoria literaturilor.

Şi în adevăr, d. Dumas, arată dela Platon la Marchizul de Sades cum a evoluat concepţia omenească asupra amorului, trecând prin epoca de cavalerism medieval, de libertinaj sub Ludovic al XIV-lea, pentru a ajunge la înlocuirea amorului cu dorinţa şi voluptate, în secolul XVIII-lea, care a cunoscut o societate exclusiv epicuriană.

Stendhal

După revoluţie, după marea răscolire de suflete şi oameni, spiritualismul în amor, apare, totuşi Benjamin Constant în „Lettre sur Iulie Talma", marchează pentru prima oară contrastul între pasiunea bărbatului şi pasiunea femeei. Inclinaţia imperioasă spre amor este o stare firească la femeie, pe când la bărbat este numai un acces de friguri. De îndată ce bărbatul obţine dela femeie ceeace dânsa consideră drept un mare sacrificiu, scopul urmărit până atunci de bărbat, devine un lanţ împovărător, pe când abea atunci naşte pentru femeie, un scop precis: acela de a şi reţine iubirea.

Nu e nici o mirare deci că doi indivizi în situaţii atât de inegale, dela o vreme ajung să nu se mai înţeleagă. Deaceea căsătoria este o instituţie admirabilă: în locul „scopului", care dispare, ea introduce interesele comune, care nu încetează de a exista.

D. Dumas nu uită să se oprească şi asupra lui Balzac, iar mai ales asupra lui Stendhal, care este autorul faimoasei clasificări a amorului şi amorul-gust, amorul-tandreţe, amorul-vanitate, amorul-passiune, la care Fagnet a adăugat amorul-prietenie, amorul-obicinuinţă, amorul-minte, care trăeşte numai din imaginaţie şi moare când se realizează. Toate acestea sunt încununate însă de amorul-plictiseală.

Concluziile sunt cam dureroase pentru vremurile de azi: în democraţiile noastre, grăbite, preocupate, amorul ia o formă precipitată. Emanciparea femeilor le pune în concurenţă cu bărbaţii, distruge legăturile de familie, pare să autorize o egală libertate de moravuri. Mai mult de când oricând, tot şi toate, în oraşele imense, teatrale, lecturile, reuniunile, dansurile, toaletele, toate excită acest sentiment al amorului, pe care societează îl favorizează dar totuşi caută să-l respingă şi să-l supună exigenţilor ei. Dar este atât de greu de disciplinat!

Cât despre gelozie, d. Dumas o socoate drept tovarăşa inseparabilă a amorului, căruia îi adaugă: ură şi dispreţ.

Un poet siamez

In coloanele „Adevărului Literar şi Artistic", am mai amintit, că un editor francez Stoch, va publica un volum de versuri, din autorii „exotici". Literatura exotică interesează de-o vreme încoace, intelectul european. După literatura panteistă a lui Tagore, cu misticismul delicat al Asiei, creator de-o nouă şcoală de simbolism în literatură, a urmat furia lecturilor după operele lui Ossendowski, cărora li s'a ataşat, cu mii de impresii ale „Stelei verzi" de Popoff, distrugătorul nemilos al ideii bolşevice.

La Paris au devenit moderni şi citiţi poeţii Chinei, ai Japoniei, ai Extremului orient şi mai ales poeţii exotici, au putut năvăli în librăriile franceze, cucerind rafturile pentru versul asiatic şi nervos.

O apariţie a fost şi poetul siamez Afid Binnah.

Student la Sorbona, a văzut gloriosul Luxemburg, Trianon-ul, Versailles-ul, minunata civilizaţie galică i-a năruit idealul creiat de Çakya-Muni. Descedent al unei familii de salahori persiani, cu afinităţi de despotie turcească, fiul unui malahet siamez: poetul Afid Binnah, a început să cânte exotic... suferinţele europeanului... asiatic, al unui biligoinism sufletesc, pe care nu-l înţelege poate numai Mestiţul american. Volumul lui Afid Binnah: „Fereastra neagră", este o senzaţie literară, care nu va întrece gloria colonadelor. Este o poezie de avantgardă, aproape banală.

Impresionată de sensualism şi hedonism, foarte emotivă, ea nu va smulge cununa de dafini de pe fruntea lui Hafiz, aduce însă o notă de surprindere pentru literatorii, cari aşteaptă „semnul mare" din Asia. Se spera, că după Tagore şi Ghandi, să urmeze un nou Kalidasa... şi a apărut numai Afid Binnah, poetul siamez, care reproduce bizareriile pe cari le cunoaştem de mult, din versurile lui Vildrac...

Totuşi, reproducem în traducerea lui Emil Isac, o poesie a poetului exotic. Ea este din „Fereastra neagră" şi a apărut în 1924.

FEMEE

M-ai închis în tine cu-o chee
Magică femee,
Cu o magică şi minunată chee.

In scrinul tău, în sufletul tău de scrin,
M-ai închis pe mine,
Aşa cum este închis în becuri al anilor vin.

Şi în zadar aş încerca să pot scăpa din închisoare,
(Cum în zadar vrea să scape albina din floare).
Lanţurile tale de dragoste mă ţin.

Femee, o lasă-mă, să scap din tine;
Lasă-mă să alerg în viaţă
Ori vei privi în sicriu, a mea faţă....

Cicerone povestitor de anecdote

Cine ar crede? Negurosul filozof din „De amiciţia", cruntul politician al „Catilinarelor", severul moralist din „Tusculanes", îndârjitul avocat din „In Verrem", însfârşit, Cicerone, marele orator al ultimilor ani ai republicei romane, a fost un „charmant" povestitor de anecdote.

Excelent causeur, îi plăcea să povestească şi povestea frumos. Scrisorile lui particulare sunt pline de asemenea părţi anecdotice, în care întrebuinţează formidabilul lui sistem de caracterizare a personagiilor, în trăsături scurte, puţine dar definitive.

Anecdote găsim însă în toate lucrările lui Cicerone, fireşte, sub o formă mai rigidă, decât acelea din corespondenţa intimă.

Toate aceste anecdote, culese din discursuri, scrieri şi scrisori, au fost publicate sub titlul de „Rècits anécdotiques" de către profesorul Eduard Manyal, şi tind să înlocuiască în învăţământul superior francez, aridul studiu al unor incolore tratate de filozofie antică, lipsite de orice atracţie pentru elev.

Raquel Meller şi Papa

Ziarele din occident s'au încurcat într'o vehementă polemică, în care numele lui Pius XI, actualul Papă, apare alături de acel al faimoasei cantonetiste şi stele de cinema, Raquel Meller.

Un ziar anticlerical a anunţat acum câtăva vreme, că Papa a primit în audienţă pe Raquel Meller, dându-i pontificala lui binecuvântare.

Cercurile catolice bigote s'au cam emoţionat de această apropiere între urmaşul Sfântului Petre şi preoteasa Thaliei. Se pare că emoţia a fost chiar atât de serioasă, încât „Osservatore Romano", ziarul Vaticanului, a publicat o drastică desminţire a acestui zvon.

Iată însă că Raquel Meller, care se află, în vilegiatură, la Cannes, pe Coasta de Azur, trimite ziarului „Comoedia" din Paris, o scrisoare, prin care confirmă că a fost primită de Papa, dar respinge acuzaţia de a se fi folosit de această cinste deosebită în scop de reclamă.

„Sunt absolut dezolată, — scrie Raquel Meller, care este soţia unui cunoscut scriitor Sud-american, — că s'a făcut atâta sgomot în jurul convorbirii, pe care am avut-o la Roma, cu Sfântul Părinte. Vreau să dovedesc cititorilor ziarului „Comoedia" că sunt o inamică înverşunată a reclamei. Toată viaţa mea dovedeşte acest lucru, iar cei care mă cunosc bine, o ştiu. Da, m'am dus la Roma, cu dorinţa fermă de a vedea pe Pius XI. Dar ceeace aveam să-i cer, aruncându-mă la picioarele lui, nu avea nimic comun cu publicitatea.

Dacă o persoană din apropierea mea a făcut vre-o indiscreţie, de care s'au folosit gazetarii, vă rog să credeţi că eu n'am nici o vină. Nu pot şi nu pot să spun decât următoarele: da, am primit binecuvântarea Sfântului Părinte.

Restul nu mă interesează decât pe mine şi conştiinţa mea".

Raquel Meller conchide, spunând: „Şi înainte de toate, sunt o bună catolică, o credincioasă, dezolată de toate cele spuse în jurul acestei întâmplări".

Se pare însă că Raquel Meller îl imită pe d. Jourdain: işi face reclamă, fără să ştie.

ANUL VI. — No. 228

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminica, 29 Martie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

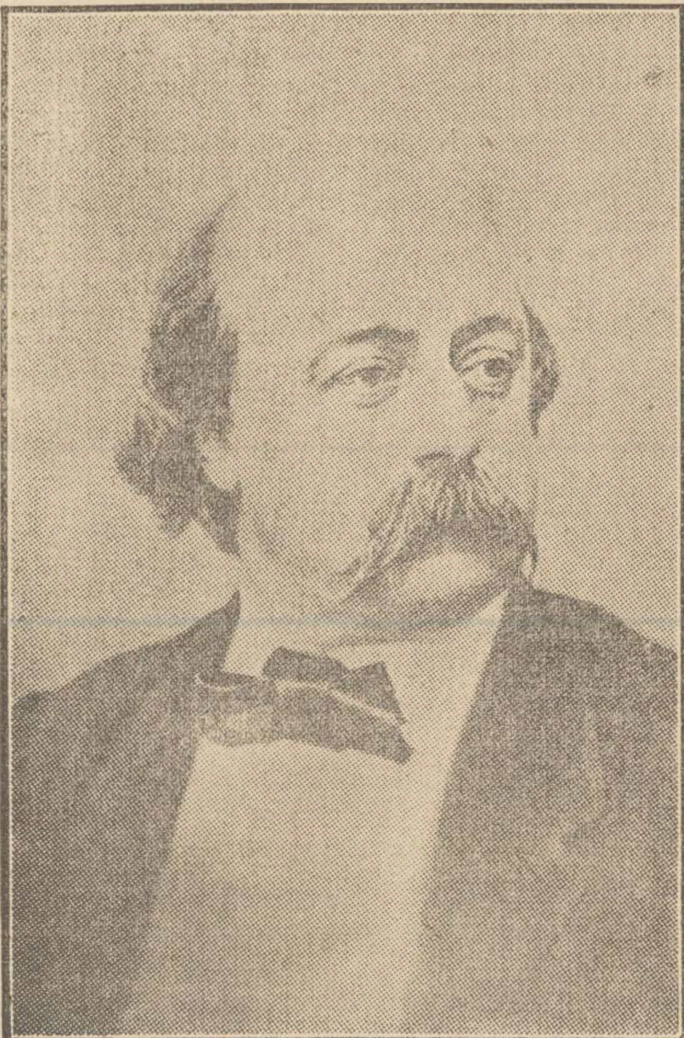
Oroarea de metafizică

de LUCIAN BLAGA

Entuziasmul metafizic al romanticilor e urmat de oroarea de metafizică a naturaliştilor. Dela 1850 orientarea spre realitate e singura în ritmul timpului. Anul 1857 a fost numit anul hotărâtor al naturalismului; celor ce iubesc „coincidenţele" ce admit o interpretare mai adâncă decât aceea prin capriciul întâmplării, le putem spune că în anul acesta Comte îşi închela opera „pozitivistă", Courbet creia cea mai desăvârşită lucrare de pictură naturalistă „Fetele pe ţărmul Seinei", iar Flaubert publica pe „Madame Bovary". Dacă am sta să căutăm fenomenele paralele şi în alte tărâmuri — de viaţă în marş istoric —, am găsi probabil evenimente nu mai puţin importante în cadrul lor. Oroarea de metafizică şi îndreptarea spre realitate leagă toate aceste opere într'un inel concentric de apărare împotriva visului şi a puterilor fictive din altă lume. In filozofie Otto Liebmann, mai mult un glas al timpului decât o personalitate, făcea bilanţul tragic al sistemelor postkantiane şi-şi striga după fiecare distrugător capitol refrenul. repetat apoi de alţii în mii de ecouri: „înapoi la Kant". Era un îndemn de revenire la criticism şi la experienţă. Czolbe zicea: „mulţumeşte-te cu lumea dată". Iar gânditorii cari mai ţineau totuşi să aibă o concepţie integrală despre lume, erau aşa de mici în îndrăznelile lor constructive, că îşi închipuiau toată existenţa alcătuită din ceeace era mai aproape de simţurile lor: din *materie*. Materie şi putere, restul nimic. Vogt, Moleschott şi Büchner zămisleau astfel o metafizică democratică înţeleasă de toţi, fiindcă era o metafizică a simţurilor şi nu se abătea prea mult dela ceeace fiecare vede aievea în jurul său. Cioplitorii de pietre ai lui Courbert n'au auzit desigur niciodată despre materialismul filozofic, dar această metafizică ar fi înţeles-o şi ei: ei cari se luptau cu materia tresărind de inesplicabila ei rezistenţă la fiecare lovitură de ciocan. — Materialiştii credeau că „sufletul" e un produs al creerului, cum fierea e a ficatului, iar Courbet, pictorul care susţinea că arta nu e îndreptăţită să schimbe nici o linie a naturii, se tăvălea de râs când auzea cuvântul „suflet". Pentru aceşti oameni nu mai exista decât trupul cu funcţiunile sale fiziologice între cari se înşirau cu o deosebită satisfacţie şi funcţiunile psihice.

* * *

Se înmulţeau cărţile cari vorbeau despre limitele cunoaşterii. Tot ce transcenda experienţa era considerat „poezie de concepte". Bătuse ora criticei. Construcţia romantică era înlăturată şi înlocuită de spiritul de observaţie. Ştiinţele naturale luară un avânt — în ce priveşte adunarea de material — cum niciodată nu-l visaseră. Se experimentează. Se înregistrează. Microscopul devine ochiul timpului. Se descoperă lumea vietăţilor infinit de mici. Se studiază cu noui mijloace structura materială a universului. Se observă. Se observă. Se observă. Pictorul iese din atelier şi se duce în mijlocul naturii să *vadă*. Uită compoziţia şi taie porţiuni din natură, porţiunile cari i se par cele mai obişnuite şi mai puţin excepţionale. Scriitorul deseneazâ moravuri de toate zilele. Se descoperă provincia fără de eroi, cu vieţi simple petrecute în tristeţi fără orizonturi. Zola imită ştiinţele naturale în roman. Omul e un „produs al aerului şi al solului ca şi planta". Ciclul său de romane „Les Rougon Macquart" poartă chiar subtitlul „istoria naturală şi socială a unei familii..." Intr'un timp când „sufletul" era unul din

Flaubert

cuvintele cele mai compromise Coubert pictează „Fetele pe ţărmul Seinei", organisme pline de sănătate, produse ale aerului şi ale solului ca plantele, trupuri de inteţită fiziologie, existenţe vegetative, cari dispreţuiesc sufletul chiar dacă l-ar căpăta gratuit.

* * *

Teoria lui Lamark despre înceata evoluţie a vieţii pe pământ şi despre transformarea lentă a speciilor a apărut într'un timp prea romantic ca să fi putut prinde. Teoria lui a fost învinsă de concepţiile ştiinţifice ale unuia din cei mai mari romantici, de ale lui Cuvier. Aceeaşi teorie transformistă a fost salutată însă ca un eveniment extraordinar când a reapărut pe la 1860 în opera lui Darwin. Timpurile lui schimbaseră foarte mult înfăţişarea şi înclinările în curs de cincizeci de ani. „Naturalismul" pătrunde şi în ştiinţa despre îndepărtatul *trecut* al pământului şi al vieţii, trecut înconjurat până aci într'o misterioasă atmosferă străbătută de minunate acte transcendente. Trecutul ia în ochii oamenilor o înfăţişare tot atât de firească ca şi prezentul. Hotarul teologic dintre om şi celelalte zămisliri ale naturii disperare. Continuând linia organică a fiinţelor celor mai neînsemnate, omul nu are o menire excepţională nici prin faptul că cunoaşte stelele de asupra sa, nici prin propriul cuget. Ştiinţele naturale au înlăturat metafizica din explicaţia obârşiilor umane. Critica istorică încerca aceeaşi lovitură antimetafizică, îndreptând săgeţi împotriva miturilor istorice. Legenda biblică nu mai inspiră nici pe pictori,

Zola

nici pe poeţi: singura biblie cu pagini încă necitite, ce a rămas acestora, e natura. Incoronarea acestei îndrăgiri pătimaşă a realităţii omeneşti o formează negreşit umanizarea lui Isus încercată de Strauss şi Renan.

* * *

Romanticii vedeau în istorie trezirea la conştiinţa de sine a Dumnezeirei. Materialismul istoric — apariţie integrantă a stilului de viaţă naturalist — vede cu totul alt tâlc în marile mişcări ale istoriei: interesul material ca impuls primar în toate fenomenele istorice, în toate mişcările sociale cari s'au succedat prin veacuri. Romanticul Carlyle nu vedea în istorie decât eroicul, Marx nu mai vede decât massele. Arta romantică iubea eroicul pe un fond transcendent, arta naturalistă iubeşte pe anonimul, rupt dintr'o massă, pe un fond cotidian. Paralelismul apariţiilor istorice în cadrul aceluiaş stil se învederează la fiecare pas. Nimenea nu a calculat în reformele sociale aşa de mult cu egoismul omenesc ca Marx, nimenea nu a subliniat cu atâta insistenţă pornirile brutale ale genului uman ca Zola. Amândoi sunt tipuri reprezentative ale aceluiaş „stil de viaţă". Corespondenţele sau asemănările dintre oamenii aceluiaş „stil" sunt cu mult mai multe decât se crede, şi cu mult mai pline de înţelesuri decât ne aşteptăm. Deocamdată pe toţi fiii naturalismului (care n'a fost numai un curent de artă, ci un stil de viaţă) îi vedem grupaţi într'o singură familie prin oroarea for de metafizică.

In viitoare articole — despre alte însuşiri ale lor.

—oo0✲0oo—

In inima mea...

Atunci, când era şi inima mea vie
Atuncea, dimineaţa, cânta o ciocârlie
Ce răsăria din suflet odihnit
Şi se 'nălţa în cer, la nesfârşit..
Era şi nu era acolo ;—dar mie îmi cânta —
Şi poate nu-mi cânta ea mie; — eu eram
Care atunci din sufletu-mi scoteam
Cântarea ce în inimă-mi era.

Atunci, târziu după apus de soare
Cânta alături o privighetoare....
Şi poate nu era privighetoarea, —
Era iubirea de viaţă şi splendoarea
De ceruri înstelate, — o iubire
Ce-ar fi voit din totul să se 'nspire, —
O! inima-mi era cuprinzătoare...

Atunci, de-asupra mea era o stea
Ce ritmul armoniei îl ţinea...
Intreb inima mea : cum ai rămas pustie ? —
Nici un răspuns să-mi dea, nu vrea să ştie...
Unde sunt ciocârlii, privighetori ?
S'au dus din alte culburi, fluturând de-a rândul.
Le-ai auzit atunci de-atâtea ori...
E ceas târziu, — am ostenit cu gândul..

De-asupra mea, văd răsărind iar steaua, —
In inima mea cântă cucuveaua.

ION GORUN

—oo0✲0oo—

Iaşii între două trenuri

de GH. BRAESCU

Amorţiţi de răcoarea unei dimineţi de primăvară scoboram vertiginos cu inima strânsă de frică şi cu roţile înfrânate, panta dela Bârnova. Nu vorbea nimeni. Ultima catastrofă era încă proaspătă în mintea tutulor. Un râs verde ne strâmba figura ocupat fiecare — sunt sigur — să facă cruci cu limba în cerul gurii. Un fluerat scurt, un hârşiit de reptilă monstră ce se târie prin uscături şi trenul se opri într'un suspin, care ne uşura pe toţi. Incălziţi de emoţie, împrieteniţi prin laşitatea tainică care ne asimilase o clipă, zâmbeam mai guralivi acum, după trecerea primejdiei, fericiţi, că scăpasem teferi. Trenul porni din nou. Vesel luminat de soare, câmpul prins în horă alerga şi el. Coline verzi lunecau pe sârmele ce se jucau cu noi de-a baba oarba, săltându-se pe la geamuri şi curând în pragul bătrânei Capitale se ivi Cetăţuia cu acelaş cal flămând încremenit parcă de veacuri, cu capul plecat, în poarta mânăstirei. De aici porneşte panorama superbă a Iaşilor fudulindu-se cu palatul ce se proectează pe fond de clopotniţe; domul mitropoliei, rotund şi poleit ca o spinare de episcop şi mai sus criminalul, clădit pe marginea prăpăstiei dela râpa galbenă. Furat de amintirile copilăriei şi de măreţia priveliştei am intrat pe nesimţite în gară. Nu văzusem Iaşul de foarte multă vreme. Cu ochii împăienjeniţi înaintăm printre călători întâmpinat de aceleaşi mirosuri pestilenţiale, cari mă excortaseră la despărţire. O melodie de flaşnetă venită de departe auzită acum patruzeci de ani mă copleşi de amintiri fermecătoare.

„Aici conaşule!"

M'am urcat într'o trăsurică mânată de un roşcovan uriaş, care vrând să 'ntoarcă mă răsturnă pe loc, drept în inima târgului. Nu ne-am făcut niciun rău. Birjarul, cu nasul întunecat ca un nor de secetă ridică cu spatele, trăsura pe roate şi pornirăm din nou, fără schimb de cuvinte. Calul hăţuit mereu, îndemnat cu coada biciului urca din greu la deal, lunecând la tot pasul, mergând în zigzag ca un om beat. Priveam cu nesaţ la dughenile mici, îmbătrânite ce se sprijineau neputincioase, cu firme bătătoare la ochi şi surâdeam ca la nişte cunoştinţe vechi, bărbaţilor ce se proectau pe la unghere în copii desvoltate de *Manenken Pis*.

— Ai camere?
— Vreţi cu două paturi?
— Cu unul.
— Cu unul n'am.
— Atunci, bună ziua.
— Cu unu pot să vă dau numai la No. 8. Este un pasager care pleacă. Poftiţi pe aici... Rămâneţi şi la noapte?
— Aşa cred.
— Atunci îi bun, afirmă portarul şi urcând alături de mine scările murdare, îmi şopti familiar, confidenţial la ureche: „Am ceva pentru d-voastră".
— Fugi mă, d'aici.
— Incercaţi. Dacă nu v'o place.
— Hai te cară.
— Aghe s'o măritat. Duminică ce trecu a avut nunta.
— Zău?
— Pe legea mea...

Dela hotel, după o toaletă sumară, am eşit repede şi cumpărând seminţi de floarea soarelui dela o lipovancă grasă, naufragiată la marginea trotuarului, am intrat mâncând nepăsător ca pe vremuri, să scumpăr ţigări dintr'o băcănie. O cucoană cu palton demodat de astrakan, văruită până 'n albul ochilor, purtând pe vârful capului un rest bizar de pălărie, târguia lucruri fine.

— Pesmeţi ai pus?
— Am pus.
— Dă-mi şi o bucăţică de batog.
— Să vă dau şi batog
— Undelemn ai?
— Este.
— De Niţa?
— Parcă trebuie să fie numaidecât de acolo... Noi îl aducem dela Galaţi.
— Da-i bun?
— Rău nici nu ţinem.
— Ştiu eu că ai lucruri bune, că târgui dela d-ta de atâta vreme... Cred că cunoşti pe bărbatu-meu, domnul Buzescu, fost director, văr de frate cu primarul... Eu sunt rudă cu prefectul, da de departe: Un nepot de al lui a ţinut pe ista... cum îi zice.
— Altceva mai poftiţi?
— Ionescu, dacă-l ştii mata?
— Să fie sănătos... Mai poftiţi ceva?
— Nu, spune mata numai câte parale...
— Trei sute optzeci, toată socoteala.
— Aşa. Tare bine. O să treacă bărbatu-meu când s'o scula, că-i bolnav o leacă.
— Ia nu-mi bate capu!... Ce-mi baţi mie capu?...
— O să-ţi plătesc....
— Eu am nevoie de parale.
— Lasă omule că-ţi plătesc.
— Pe datorie nu dau... Gândeşti că marfa e de furat?
— Ia vin' mata să-ţi spun ceva.
— Unde mă duci?
— Vin să-ţi spun la ureche.

Trecură în fundul prăvăliei şi după câteva şoapte, din manşonul chel, mâncat de molii bătrâna strecură ceva lucios în mâna negustorului.

— Şi când ai să-l scoţi?
— Il scot eu. Nu te 'ngriji mata, că'l am suvenir de când m'am măritat.

Am plecat scuipând nervos coji de floarea soarelui şi rătăcind fără scop căscam gura pe la ferestre, admirând fără rezervă lucruri pe cari le lăsasem de mult în geamuri: sfeşnice de alamă galbenă, chipiuri vechi de comisar, jurnale de modă „London Taillor" înclinate printre plante prăfuite, înmormântate în cutii ruginite de tinichea. O stofă de fantezie, neagră cu puchiţei galbeni mă ispiti să intru în prăvălia lui „Ştrul croitor bucureştean" fără gând solid de cumpărare.

— Câte parale ştofa din fereastră?
— Poftiţi... Puneţi mâna, să vedeţi ce ştofă.
— Cât costă metrul?
— Vă place? Nu-i cu metrul e cu bucata.... Aşa o ştofă nu găsiţi nici la Paris. Aveţi de o jiletcă... Şase sute de lei.
— Cât?
— Ii scump? Vedeţi ce fină este... N'o luaţi?
— E prea fină pentru mine.
— Ce este?... Nu vă convine? interveni patronul. Daţi cinci sute de lei?
— Nu.
— Cu cinci sute nu luaţi?
— Mulţumesc.
— Daţi patru sute, saftea de dimineaţă.
— Nu, să-ţi spun drept, acum cu cât mi-ai lăsa-o mai eftin...
— Nici cu patru sute nu iei? Da unde ai să mai găseşti aşa chilipir. Lână cu mătase, străluceşte ca briliantul...
— Nu, mulţumesc.
— Dă trei sute. Poftim! S'o porţi sănătos! Pierd o sută de lei, aşa să am eu bine.
— Să mă mai gândesc... Trec mai pe sară.
— Ştii ce? Vreau să văd cu cine am a face.... Cu două sute cincizeci lei iei?
— Nu. Bună ziua!
— Ei, domnule! Unde pleci? Stai. Ia vină 'ncoace... Dă două sute... Două sute dai?
— Două sute, dau...
— Inima mi-ai luat. Să mă bată Dumnezeu dacă câştig un ban...
— L'ai ars, îmi ziceau încântaţi prietenii cărora le povestisem întâmplarea.
— Aş! De unde dracu. Tot el m'a păcălit.
— Ei cum?
— Ştofa era bună, dar n'ajungea pentru o jiletcă.

GH. BRAESCU

—oo0✲0oo—

Noapte de priveghiu la morgă

Prieten scump, la masa pe care te-au întins
Sfârşit de viaţă şi învins
Nu vin să plâng,
Căci ceasu 'n care Cel de Sus te-a strâns
E ceas de negândită bucurie nu de plâns
Ci viu
Să stau puţin la căpătâiul tău pustiu
Şi să gonim
Urâtu 'n care răsleţiţi murim.

O, dacă aveam
Un ban de lumânare, 'ţi-aprindeam
O luminiţă care tremurând să-ţi fie
In noaptea asta de priveghi tovărăşie
In noaptea asta grea
Când cobitoare cucuvelele vor ţipa
Şi viforul va 'mprăştia prin morgă
Un cânt întunecat de orgă
Inspăimântând
Prin curţile vecine câinii ce, urlând,
Vor spune prin foburgul adormit
Că 'n noaptea asta viforoasă, în azil
Pe-un căpătâiu de scândură, umil,
Un vagabond ca-atâţia alţii a murit..

Inţepenit
Pe năsălie pari un răstignit
Inseninat
Ce-a 'ntrezărit în clipa 'n care-a expiat
Un colţ din fericirea vieţii de apoi
Spre care Cel de Sus s'a îndurat
Şi te-a înălţat
Din lumea asta de venin şi de noroi
Te-oi odihni de-acum şi tu tihnit
Şi 'n clipa 'n care te-o 'nvestmânta
Povara putredă şi grea
In straiul argilos şi sfânt
Tu care o viaţă ai cerşit
Din trupul tău vei ospăta,
In fundul primitorului pământ
Norodul viermilor lihnit...

De-acum, prieten scump, te duci...
Stingher rămân ca 'ntr'un răscruci
Neputincios cercând s'abat
Pe calea care ai plecat
Truditu-mi mers
Din drumul vieţii mele şters
Şi flămânzind să 'ncep iar mâine
Să cer pomana unei pâini
Să înoptez pe sub vre-un pod
Să plâng cu şoarecii ce rod
Din stratul meu mucegăit
Prieten scump... că n'am murit...

La căpătâiul tău, învins
Mai fumegă un muc de lumânare stins
Pe care- un suflet de creştin
Ţi l-a aprins
—Şi 'n colo nici un plâns, nici un suspin..

Doar eu
Ingândurat privind mereu
Prin negura ce tot mai mult s'a abătut
Te văd prieten scump, pierdut...

Şi prididit
De-atâtea gânduri ce se strâng
In sufletu-mi, mă simt sdrobit
Şi-mi las pe tine capul greu... şi plâng.

PAUL CONSTANT

—oo0✲0oo—

DESENURI TRAGICE

Prea de vreme

de HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Azi e Duminică! Duminica ne plimbăm împreună. El nu are birou şi eu sunt liberă. Sora mea cu care şed acum şi cumnatul, fac vizite. N'am obligaţii la fel.

Miti vine până aici acasă să mă ia, şi ne ducem. Il văd pe fereastră sau îl simt de departe şi repede pui pălăria, — aşa fără oglindă — şi fug pe scară.

Câteodată întârzie... sau eu mă feresc. Il aştept înapoia uşei. Nu fac poate bine.

Tot restul săptămânei, el e foarte ocupat. Eu tot restul săptămânei, ce fac?.. Mai nimica. Iau o carte şi o las;... iau un lucru şi îl las... Cânt trei note şi numai cânt... grija casei acum nu o mai am, de când stau la alţii... Cu toate astea sunt foarte ocupată; n'am un minut liber... mă gândesc la el toată vremea.

Să nu creadă cineva că asta nu e o mare ocupaţie! mă gândesc numai la dragoste şi la plimbări dar şi la treburi: — la scrisoarea pe care trebuia încă de mult să o scrie mamăsi bolnavă, şi nu a scris-o; la acela cu imprumutul, unde o să piardă banii dacă nu are grijă la timp; la Inspectorul care îi face necazuri din invidie... şi la hainele pe care trebuia să le dea la reparat. Aşa, cu una cu alta, trece săptămâna şi vne Duiminica.

Unde ne ducem?.. Da unde nu ne ducem!.. După cum e timpul. Batem toate cinematografele. Am văzut împreună toate filmele mari în serii. Nu ne uităm chiar aşa mereu pe pânză, fiindcă avem şi de vorbit. Şoptim între noi, cu acompaniament de orchestră şi pe întuneric... Foarte plăcut!

Când mă gândesc, ce vremuri frumoase trăim! Ce m'aş fi făcut pe timpul *Nanei,* când nu se pomenea ceva aşa. Nici acum, nu e vorbă, nu-i pomenesc eu *Nanei.*

Altfel, nu prea are cine se îngriji de mine. Cumnatul meu şi sora mea nu sunt din cei care se amestecă, cât despre restul lumei! Eu una, Duminica nu văd pe nimeni împrejur şi mi se pare că nimeni nu mă vede.

Alteori ne ducem prin localuri. A noastră e lumea!

La Terasă Oberul cum ne vede, şi comandă spre comptuar: „Café glacé... două... Coniţa cu Domnul!.. dar dincolo la Carpaţi, însuşi Patronul când intrăm, chiamă: „Băiete. Vezi!.. Domnişoara cu Conaşul!”

Nu ştiu să spui, unde îmi place mai bine.

Ori şi unde, Duminica înseamnă bucurie. Cum sa povestesc bucuria: Sunt toate uliţele pe care ne plimbăm; toate tramvaiele unde ne înghesuim râzând; toţi trecătorii de care ne lovim şi care iau de pe noi leac de bucurie; toate vitrinele la care ne strivim nasul, cumpărând tot ce e mai frumos — eu pentru el, el pentru mine.

O! El mi-a cumpărat cu adevărat ceva, singur, într'o zi de lucru, ca să-mi facă surpriză. Ce curios mi se pare!.. Cum a intrat el într'un magazin. Ştiu care. Mi l'a arătat. Cum a cerut!.. Ce a zis!.. pentru cine!.. pentru mine... Da. Cum s'a rostit... Ce curios să vorbească el despre mine în lipsa mea!.. dar eu de el cum oare vorbesc! — Margareta ceea. mai mult mă iscodeşte, dar nu ştiu să tac... Aşa de ciudat îmi pare că umblăm, vorbim, trăim şi unul şi altul, atunci când nu suntem unul cu altul.

Va fi zis: — Dă-mi pentru Lioara! — E numele meu dela Elena. A cerut o cutie frumoasă — el mi-a povestit — şi Duminica următoare mi-a spus: — Dă-mi gâtul să ţi-l tai!

I-am dat şi mi-a pus la gât un şir frumos de mărgele mari verzi — aşa cum se poartă — dar toate câte le-am văzut sunt mai urâte ca ale mele.

Imi sunt mai dragi încă, de când i-am spus: — Ştii! acum că am mărgele, toată lumea se uită la gâtul meu!

— Aşa!.. Atunci dă-mi-le înapoi! — glumea, dar se uita într'o parte. Ii cunosc aşa de bine ochii!.. Aşa dar gâtul meu îi e drag.

Deunăzi l'am păcălit: — Vezi ce frumos chihlibar am eu! — Ce repede s'a uitat.

— Care? I-am arătat boabele verzi.

— Prostuţo!

— Nu sunt.

— Cum nu eşti?

— Nu sunt, fiindcă am spus aşa înadins ca să mă faci prostuţă.

— Atunci adevărat că nu eşti! — Şi a râs!.. Râde aşa de frumos!

Şi eu râd frumos. Aşa spune d-l Director, Directorul lui Marian cumnatul meu. Eu de obiceiu când au lume, stau deoparte sau fug. Intr'o zi ei nu erau gata şi a trebuit să le ţiu locul. Directorul e un domn grav care seamănă cu Vasile Alecsandri din cărţile de citire.

Totuşi spune prostii. M'a întrebat, cum se face că Marian nu m'a luat pe mine şi a luat pe Olga. Am râs! — Ar fi fost greu să nu râd.

— Eşti foarte frumoasă când râzi! — mi-a spus cu un ton serios. Am râs mai tare — fără voie. Noroc că a venit Olga şi m'am retras. E foarte ciudat d. Director. Vreau să-i povestesc lui Miti, dar am mai lăsat. Să vadă el singur, că râd frumos, fără să-i atrag atenţia. Nu să afle dela alţii.

Altădată, i-am spus altceva despre mărgele — fiindcă trebuie la fiecare întâlnire să-i mulţumesc într'un fel. Pentru un dar aşa de frumos, nu puteam să-i zic numai: „Mersi”, ci mereu să-i împroaspăt bucuria mea.

I-am spus punând degetul pe fiecare boabă pe rând.

— Ghici ce fac azi mărgelele mele?

— Asta-i acum!

— Vezi că nu ghiceşti!

— Aide spune! — Ce curioşi sunt bărbaţii şi nerăbdători!

— Mărgelele mele... speră!

— Zău!!.. Şi ce speră? — Se aplecase spre mine şi zâmbea.

— Ce speră?.. Aşa... speră... Sunt verzi... speră lucruri frumoase... Ştiu eu...

— Eşti o proastă!

Am rămas botoasă. Fireşte că mă întristasem... De ce să nu ştiu să spui ce speră!.. Şi de ce să aibă tot el ultimul cuvânt. A doua zi Luni, am fost supărată pe mărgele. Dar mi-a trecut... Le ador.

. . . .

. . . .

Vara umblăm mult de tot. Ajungem până la Băneasa. Suntem aşa de sprinteni că am ajunge până la Chitila... Când ne întoarcem umblăm, e drept, mai a lene, dar nu de oboseală. Se face seară şi serile de vară sunt aşa de frumoase. Parcă ar vrea inima să iasă din noi afară şi ni se scurge dragostea prin mâini, prin ochi. Nu ne mai săturăm de noi, de viaţă, de aer, de toate... Vara ne îmbătăm dintr'un pahar cu apă; mergem legănat, ciocnindu-ne unul de altul... Câte gânduri avem, toate le-am spune şi toate cuvintele de taină vin grămadă pe buze, dar rămân acolo ca un mort când ne sărutăm... e prea cald, prea bine ca să vorbim, şi tăcem încărcaţi, asudaţi, fericiţi... Intr'una din seri, ţigăncuşele mici, au strigat iar după noi: — Să vă trăiască duduia.... Să-ţi trăiască bărbăţelul.... să vă trăiască copilaşii!...

Miti s'a aplecat şi mi-a spus în ureche: — N'ai vrea tu să avem noi amândoi un băeţel?

Urechile mi s'au făcut roşii şi ardeau... I-am răspuns repede, cu gura pe gâtul lui: — Da! — Atâta... Mai trebuia oare să-i spui ceva?

Ne-am uitat noi ochi în ochi, şi au spus ochii, toate toate vorbele ruşinate ale dorinţei şi învoirei.

După Duminica asta, eu care de obiceiu pierd o mulţime de vreme stând de vorbă cu sufletul meu, întrebându-l o mulţime de mofturi şi răspunzându-i o mulţime de prostii, pentru întâia oară, ca şi cum nu mai trăisem până atunci, mi-am cercetat frumuseţea... deşi Nana spune: — că la jocul ăsta nimic nu înseamnă nimic. Poţi să ai şi cocoaşă, numai *parte* să ai.

Dacă ar şti Nana! Cum să ştie aşa ceva ar începe iar cântecul ei, cum face cu Olga, şi Marian când îi vede mângâind copiii:

— Copii ne trebuie! Poate vreţi un băiat... să aibe cine vă lua de sus, când s'o preamări... ori să-l vedeţi în puşcărie... Să nu vă cruţe ori să trageţi cu el ce necaz n'aţi visat... să-l omoare pe la vre-o frontieră ori să se facă bolsevic... ori până la urmă să fie numai un bărbat, că ce poate fi mai mult, un bărbat ca toţi bărbaţii ajunge!... Ori poate vreţi fete? o păpuşică cum era şi Licuţa vara ta.... Da, era!... Sau ca Maricica, că nu-i lipseşte decât ruşinea. Ca pisicuţa de Ana că ştie bine să toarcă pe la sobele altora... Ca telegrafista veterinarului...

Aveţi poate ambiţie? vreţi să fie invitată ori să ia premiu la Conservator... Sau să-şi plângă numai zilele că s'a născut femee!... Că ai voştri n'au să iasă altfel, decât cum sunt toate fetele şi toţi băeţii, ori vă închipuiţi că o să fie la voi, ca la nimeni...

N'am putut dovedi din ce pricină e Nana, atât de căpcăună cum zice Marian. E drept că aşa am apucat-o. Când eram mică, am auzit-o odată spunând: — mai bine să le scoţi ochii de mici! — De atunci mă ascundeam de frică să nu-mi scoată ochii. Ea însă mă iubeşte dintre toţi. Când se aprinde aşa, eu caut să o împac.

— Nana! — Deşi eu am fost copil, odată Lioara nepoata Dumitale!

— Tu eşti o proastă! — şi se domoleşte.

Dar Olga şi Marian o aţâţă dinadins. Ei fac haz. Desmeardă înainte copiii altora şi sunt bine învoiţi între ei să nu-şi împovăreze viaţa cu aşa jucării costisitoare.

— Parcă D-ta, o să-i creşti Nana!... numai de botezat!...

— Bine ziceţi! N'o să-i cresc eu? Şi nici voi, n'o să-i creşteţi pentru voi! aveţi pentru cine! Lumea acum e plină de Binefăcători!... Şi dacă ar rămâne orfani, nu pier ei...

E amarnică tare, dar de când mi-a spus *Miti,* vorba aceea dulce bodogănelele Nanei mă supără. Băeţelul nostru n'are să fie bolşevic, are să semene cu *Miti,* cu toate că nimeni numai poate fi ca el. Fetiţă n'o să fie, dar dacă s'o întâmpla n'am s'o fac telegrafistă, am s'o ţin lângă mine.

Sunt, e drept, două istorioare în Calendarul *Nanei,* care mă turbură şi pe mine.

— *Acolo e o bubă rea — spune Nana.* E drept că pe naşa, am auzit-o eu singură, zicând: Mizerabila! de fata ei cu buze care tremurau. Lucruri triste, la care nu trebue să te gândeşti dinainte. Copiii sunt aşa de drăguţi...

...Dar eu nu vreau să am un copil numai decât... Eu pe Miti îl iubesc.

Până atunci, am început să-mi cumpăr jucării. Olga se uită lung la mine, şi nu ştie ce am păţit. Am adunat până acum un cal mic, o pisică, o păpuşe neagră cu păr alb de lână vâlvoi şi şorţ verde, un urs, un bolşevic şi o maimuţă. O menajerie întreagă.

Le păstrez în şifonier, şi din când în când le scot şi le înşir. Lipseşte numai copilul... Din seara aceea *Miti* nu a mai vorbit nimic de el... şi eu fireşte cum o să... Până atunci, ne purtăm noi ca nişte copii. Când au apărut baloanele, Miti care e un risipitor a cumpărat pe cele mai mari. Asta fireşte se petrece în afară de centrul oraşului, spre bariere, unde suntem nişte adevărate haimanale şi când ne apropiem de uliţele elegante, le dăm drumul ca să fim cuviincioşi.

Uneori ne trezim că nu sunt, şi nu ştim când au sburat. Eu mă uit în sus. Le cauţi? râde Miti... şi mă aleg privind cum era cerul de frumos în seara aceea. Aşa e vara!...

. . . .

...Iarna e frigul. Noi nu ne prea temem de frig, dar am băgat de seamă că amorul e un puişor friguros. Ii îngheaţă născiorul şi lăbiţele şi se ascunde la cald în inimă. Acolo stă el bine, ferit, neatins, numai că nu mai face nebunii. Se desmoarte el câte puţin la căldură, dar sobele în localuri nu sunt aşa bune şi încălzesc prea multă lume laolaltă.

...Cu toate astea ce frumos a fost atunci pe Griviţei la bal. Da, la bal! — Intrasem îngheţaţi în cofetărie şi beam ceaiul cu mâinile strânse pe paharul cald, când s'au auzit alături, viori. — Muzică! am strigat.

Atunci patronul s'a apropiat de noi şi ne a poftit dacă vrem să trecem alături în sala de biliard, unde e un bal... Acolo e mai cald şi sunt şi lăutari.

Ne-am uitat unul la altul surâzând ca să nu râdem deadreptul şi pe urmă Miti a zis: — Vrei?

— Tu vrei? — Haidem! Ce-are să fie! — Da! — Ce bine mi-a părut!

Ne-a aşezat pe canapeaua de pluş subt oglindă. Eu mă bucuram că poate e o nuntă şi vedem mireasa. Era numai balul corporaţiei Frizerilor din cartier.

— Ce crezi tu, că o corporaţie în vremea de acum, e puţin lucru! — a spus Miţi: De la început era lume puţină. Se plimbau perechi. Noi, abia mişcând din buze, îi treceam în revistă. Miti avea haz! Unii erau chiar eleganţi şi damele... Maniciure ce mai e de vorbit! Deşi, nu era chiar elita. Aceia au mai multe meserii şi dansează şi la alte corporaţii! — glumea Miti. El ştie tot.

Lăutarii erau aşa de buni! Şeful cu vioara mai ales, un ţigănuş îndrăcit, cu frac mă rog! Cântau şansonete noi, bucăţi din Opere... La un loc, am auzit altceva, mai frumos ca vioara şi care nu puteam înţelege ce e. In mijlocul instrumentelor din când în când, gemea o coardă de undeva, aşa de dulce, ca un ţipăt stins de bucurie... şi te curma. Aşteptam să vie iarăş...

— Auzi Miţi, ce e asta?... Nu e pasăre, e ca un glas de om!... Cine cântă?.

— E ţitera! Straşnic chitarist! — Adevărat!..

— Venea lume, din ce în ce, gătiţi care mai de care. Era cu intrare fireşte, dar noi eram „invitaţi”.

— Niciodată nu petreci aşa de bine ca pe neaşteptate şi... gratis! râdea Miti.

Era cald ce e drept, şi pe ce trecea se încălzea. Am scos haina şi eu, şi el, cu toate că nu eram în ţinută — zicea Miti — şi să nu se ofenseze Comitetul! Doamnele erau decoltate şi eu aveam jerseyul meu de lână albă. Miti nu m'a văzut nici odată decoltată... Nici nu ştie că am pe umărul stâng un semn mic.

Invăţaţi să umblăm sau să avem o masă între noi, stam parcă nedeprinşi pe bancheta îngustă de catifea, dar treptat ne obicinuiam... Din ce în ce mai bine aşezaţi, strânşi alături ca în faţa unui fotograf, cu mâinile apropiate, fără să le atingem din... etichetă, privind înainte acelaş spectacol, cu aceeaşi ochi.

Incepuse dansul, numai dansuri moderne Chimy Java... pe melodiile languroase, dar dansau toţi şi buni şi răi şi tineri şi bătrâni. Unii foarte bine, alţii aşa de caraghioşi.

— Ce nostim e! — Am zis deodată amândoi.

— Repede! Trei gânduri, trei culori! — am bătut eu din palme.

— Prostii!... Nu ţi-e ruşine! — dar pe urmă, a vrut! S'au potrivit numai două! alb şi verde... gândurile nu se spun. Aşa e jocul.

Deodată, sala s'a umplut de mulţime. Un instrument cu clopoţei în chip de Jazz, s'a năpustit cu mai multă furie... N'au mai fost aproape pauze... Un praf, o căldură, un fum, o ameţeală... Admirabil! Ne aiurisem. Cum nimeni nu se ocupa de noi, ne-am rezemat unul de altul. Miti întinsese puţin picioarele şi eu încet, mi-am proptit pantofii în gheata lui, ca să fiu mai odihnită... De multă căldură, îmi venea să dorm... Mă aplecam mereu mai mult, împingând umărul moale în umărul lui Miti. El sta drept, nemişcat. Il simţeam cum se încordează, ca să pot eu mai bine să mă strivesc de el... Stam cap la cap. O şuviţă de păr al meu îi dă în ochi, dar nu mişcam, nici el... şi pe mine mă rodea pe gât, gulerul lui răsfrânt.

...De la un timp n'am mai deosebit nimic în învălmăşeală: dansul, muzica, sgomotul amestecat, se înteţise... Aveam ceaţă pe ochi, şi-mi vâjiau urecihle... Atunci mi s'a părut că balul s'a mutat în mine. Acolo înăuntru simţeam ceva cald, învălmăşit, cu ţipăt de vioară, plescăit de ţimbale, zarvă de clopoţei şi cu gemetul coardei de ţiteră... şi mă lăsam aşa de grea pe Miti încât mi se parea că o să cădem amândoi şi nu cădeam... dar şi el ostenise, îl auzeam răsuflând adânc.

...Atunci a bătut un ceas. S'a auzit aşa de desluşit, în toată gălăgia aceea, că amândoi am tresărit şi ne-am uitat Era o pendulă rotundă, drept pe peretele din faţă. Sunase 7. Să mai stăm până la 7 jum., a zis.

— Da!!... şi amândoi ne-am potrivit capetele la loc tocmai cum fusese înainte, numai părul l'am ridicat depe frunte ca să nuîi mai dea lui în ochi, dar gulerul lui tot mă gâdila, — şi am stat, uitându-ne acum la ceas cum trece.

— Lume multă aici! — a zis Miţi, aşa deodată!

— Da! am oftat eu.

...Ne-am trezit cu un chelner că ne aduce două pahare de vin pe o tavă. — vă roagă Domnii, să poftiţi şi D-voastră Incepuse bufetul! ne-am uitat unul la altul şi am primit ochi în ochi, surâzându-ne, dar cam întristaţi, pesemne fiindcă se apropia plecarea — sorbeau în acelaş timp. — şi cred că nimeni în toată lumea aceea, nu a băut cu mai multă sfinţenie pentru Corporaţia Frizerilor din Cartierul Griviţei.

...Tocmai bine până ne-am îmbrăcat, bătuse 7 jum. Am salutat la ieşire o mulţime de fracuri binevoitoare. Afară era un ger vânăt, cum se vedea, dar noi nuîl simţeam deodată, înfierbântaţi... In colţ, lângă chioşcul de tutun ne-am sărutat, cu nasuri umede şi buze aburite. Ce Duminică...

Au trecut câte-va deatunci. Trece timpul!... Asta a fost ţin minte prin Februarie trecut, când a dat un toiu de iarnă... Toamna asta acum, e aşa de ploioasă!... De urât m'am apucat să fac pentru jucării un copilaş din petice şi cu acuarelă. Nu sunt prea îndemânatecă, totuş!... Pe satin roz, am tras ochii mari ai lui Miti şi am făcut două gropiţe şi mai roz... Dacă el are gropiţe?... Nu, are în obraji două trăsături adânci care cred că trebuie să fi fost gropiţe când era mic — şi cu carmin am pus un punct drept în bărbie... pe acela îl are... Am să mă uit bine de tot la Miţi, când l'oi vedea. El are să mă întrebe de ce, şi n'am să spui... adică tot am să-i spun eu pe urmă... dar cum oare o să-i spui... nu se poate!... N'am isprăvit, a rămas lucrul aşa, nu ştiu cum să fac mai departe şi am o superstiţie: Dacă cumva moare mititelul nostru fiindcă l'am zugrăvit dinainte. E o zicătoare aşa...

...Miti pare cam îngrijat. Trebuie să fie iar Inspectorul. Nu l'am întrebat ca să-l las să uite, măcar Duminica. El nu mi-a spus nimic. Şi pe mine mă plictiseşte Margareta. S'a întrecut cu interesul şi curiozitatea. Ar vrea să afle multe dar îi tai vorba. Numai odată am lungit eu conversaţia şireată. Vreau să văd ce crede ea desspre unele lucruri.

— Ce dragoste! — i-am spus dinadins — Cine se poate ocupa de dragoste. Pe timpurile astea grele. N'ai nici timp, nici loc!...

— Mare proastă eşti! — mi-a răspuns obraznică cum e. E chiar agasantă. Deunăzir m'am trezit că mă ia deadreptul — Tot :te mai plimbi cu Matei Cojan? Eşti proastă!

Ea e o proastă şi invidioasă şi răutăcioasă şi proastă...

...Mi se grămădeau cuvintele... Dece nu i-am spus ce i se cuvenea. M'a durut capul toată ziua.

Ultima oară pe Bulevardul Carol, Zane s'a oprit în loc ca un nerod, uitându-se după noi. Zane m'a cerut în căsătorie şi mai de mult şi în urmă. Nu i-am spus lui *Miţi.* De oarece ştiu bine că n'am să mă mărit niciodată nici cu Zane nici cu altul... şi dece să-i vorbesc lui de astfel de lucruri. Şi tot în ziua aceea, când intram la cinematograf, Miti m'a tras de mână: Patronul! — a zis — Te-a văzut?

— Ştiu eu! Nu-l cunosc! — Dar n'am înţeles dacă trebuia ori nu trebuia să mă vadă şi dece?...

...Dumineca trecută a venit ca totdeauna şi ne-am dus la Circ. Aşa a vrut el... Când am ieşit, mi-a spus aşa deodată în dreptul felinarului;: — Ştii?... Eu trebuie să mă însor, dar tot pe tine te iubesc!...

. . . .

Eu i-am răspuns numai!... Da!...

...Ce glas răguşit, aveam... N'a băgat de seamă... El care zice că vocea bea e ca o piculină...

...Am mers apoi amândoi spre casă ca în totdeauna... Bura mărant... Tăceam...

Eu rămăsesem în minte cu vorbele: „Da tot pe tine te iubesc”... Era cam mult decând nu auzisem cuvântul desluşit şi de când îl aşteptam... şi iacă acum îl spusese...

...La colţ ne-am despărţit ca totdeauna, dar când am traversat strada pustie, mi-am zis că dacă trebuie să se însoare, poate cu mine ar fi trebuit... Dar dacă n'ar fi luat pe mine şi ar fi iubit pe alta?... Mai bine aşa!

In dreptul farmaciei, am lipit fruntea de vitrină... Poate că ar fi trebuit să-l întreb: Când cum... cine?... La ce bun! E destulă vreme... La ce să iau cu mine cu un ceas înainte două chinuri: un chip şi un nume... Viaţa e destul de lungă... Şi afară de asta, când oare am mai spus eu la timp, cuvintele care trebuiesc!

Farmacistul s'a săltat dela loc şi venea spre fereastră... Am plecat. Afară în perete era o oglindă. Aveam buzele întinse spre urechi. Un fel de surâs damblagiu... Mi-am aşezat cu mâna gura la loc... Lângă chioşcul de jurnale m'am lovit nu ştiu de ce şi mi-am întâlnit trupul cu silă... şi în suflet aveam o mare mizerie...

...La uşa casei mi-am adus aminte de Margareta. Mi-a spus încă de acum două săptămâni: Când s'o însura Matei, ai să te duci la nuntă? — Eu am crezut că mă necăjeşte ca de obiceiu şi ca s'o învăţ minte, i-am răspuns:

— Da! mă duc!

Ea se vede ştia deatunci... De ce nu mi-a spus mie Matei, cea d'intâi?... Nu se putea... Mie, mi-a spus cea din urmă... Şi pentru întâia oară ceeace avea să-mi spuie, nu era frumos şi bun... Aşa dar ştiau toţi... Toată lumea ştia pe când eu...

...Ce bine că ştiau toţi! Că n'am să mai aflu de aci nainte din privirea fiecăruia, ceeace n'am înţeles când mă priveau... Ce bine că ştiu toţi şi că Margareta mi-a spus... că truda pe care s'o înăbuş, în mine, acolo înăuntru, n'au s'o mai trudească vorbele lor...

Ce-o fi crezut Margareta?... Că sunt din acele care înţeleg lucrurile astea... Că dragostea nu e vecinică... Că poate m'am săturat... Că până la urmă dacă se însoară nu e nimic... Crede ea aşa?... Că am să-mi iau grija că cine ştie am să mă mărit şi eu, n'am să mai zic mereu *nu...* Aşa crede ea?...

Nana despre asta zice; că dintre toate prostiile pe care le fac bărbaţii, aceea pe care o fac mai fără de socoteală e însurătoarea, dar tot pe aceea o plătesc mai scump... şi femeia, numai pe una scump de tot o plăteşte: dragostea adevărată. Incolo, a ei e lumea.

— Dar eu despre aceleaşi lucruri nu cred tot aşa.

Lui i-am zis numai... Da! atât!... Bine că am putut... Cu ce teamă va fi aşteptat să vadă ce spun... Cu ce mânie împotriva lui singur gata să se mânie pe mine... pentru vorbele urâte care le-a spus, gata să mă urască... Aşa, poate are să se mintă mai departe pe el singur că mă iubeşte. Să nu mă mintă numai pe mine cu vorbele de clacă ale iubirei...

şi în picioare o greutate ca de plumb... şi prin cap mi-a trecut gândul că totuşi e vinovat... de o altă vină fără îndreptare... Mă lasă prea de vreme! nu trebuia să plece... Am urcat destul de bine scara, dar sus când am deschis uşa şi am aprins lumina în odaie, am venit înapoi, m'am lovit tare de muchea uşei. Mi-a rămas semn. Pe canapea uitasem înşirate jucăriile aşa cum le scosesem în dimineaţa aceea dintr'un gust. Era păpuşica cu... sabie... Bolşevicul cu şorţ... ursul mic...

Ce noroc că le-am uitat şi mi-au adus aminte... Ca să am timp să mă deprind — şi atunci când l'oi vedea fiindcă să nu-l mai văd, asta nu se poate... când l-oi vedea şi are să-mi spună: Ştii! Am un băiat!... am să pot să-i răspund: măcar atât... Da!!...

Nana! Dacă n'am avut parte!

Sfârşit de toamnă

Vânătă într'ale vântului bătăi,
Toamna aspră, ca şi 'n alte rânduri
A lăsat de-odată grele ceţi pe văi
Şi pe sufletele noastre gânduri.

Din tăceri de sure veşnicii ales,
Rece gândul morţii ne încarcă
De suntem copacii firavi, parcă,
Ce din pâcle, chiciuri grele au cules.

Cu podgoriile de-odată subt pământ,
Soare cărunţit simţindu-şi vrerea,
Sufletul s'a tras în noi ca 'ntr'un mormânt
Peste care lespede-i tăcerea.

Şi'n repaosul adânc ce s'a închegat
De s'ar mişca o cută'n vre-o perdea
Chiar nouă, tresărind, ni s'ar parea
Ceva ciudat...

VLADIMIR STREINU

Album...

Ţi minte banca veche la mama mare 'n poartă
Sub cei doi plopi din şirul ce 'nlănţuia ograda,
Când serile 'n vacanţă dormea în umbră strada
Departe de oraşul cu lumea lui deşartă.

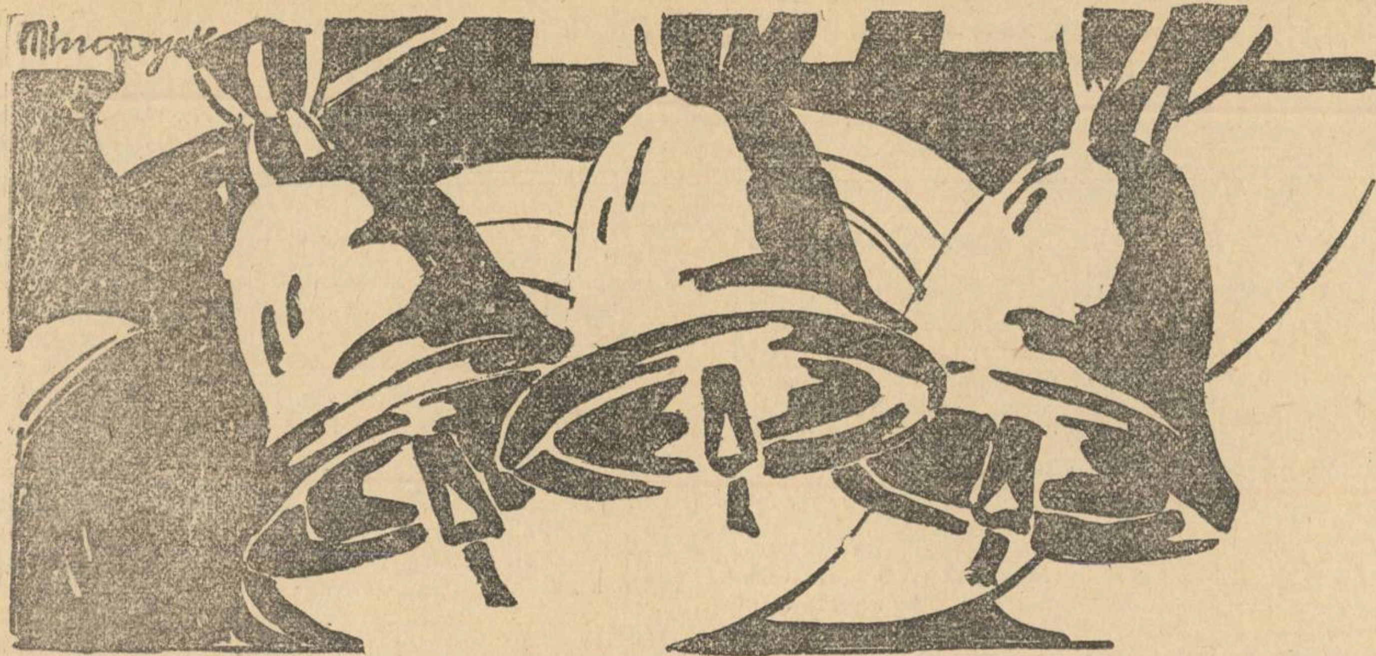
In jilţu-i cu cafeaua şi-alături cu tabacul,
O aşteptam s'adoarmă, când îşi făcea tabetul
Şi-apoi furiş alături, ne strecuram cu 'ncetul
In umbra de glicină, ce 'nconjura cerdacul.

Priveam printre glicine cum doarme mama mare
Zâmbind sub ochelarii uitaţi după ureche...
Visam altă vacanţă, când iar vom fi pereche
Eu, mândru 'n uniformă, — tu domnişoară mare

Şi cum ne duse vremea cu vitrega ei soartă
Purtaţi pe valul vieţii de unda-i jucăuşe..
A împânzit uitarea cu praful de cenuşe
Şi casa mamei mare şi banca dela poartă.

Iar din povestea toată ţesută cu sfială
—Când alţi streini vor trece pe sub glicina—albastră,
Va plânge ca un cântec copilăria noastră.
...A fost când-va o fată cu părul de beteală...

CONST. ARGESANU

Blestemul locului

de I. VINEA

O carte franceză se războieşte cu legenda originei nobiliare a pleiadei romantice.

Ni se spune că numele ilustre şi arhontologice care au ilustrat începutul veacului literar trecut nu figurează cu aceleiaşi particule boieroase în actele de stare civilă. Regimul politic care cu puţin înainte pricinuise aruncarea blazoanelor în cutia trăsurii, le agăţă din nou între roţi, le bătea în porţi, le reproducea pe cărţile de vizită.

Restauraţia fu o primăvară de blazoane. Moda pătrunse în literatură. Revoluţia tardivă a romantismului, număra iscăliturile sonore, evocatoare de arme, şoimi şi castele ale lui Barbey d'Aurevilly, de Lamartine, de Musset, de Balzac şi mai apoi de l'Isle-Adam. Istoria nu autentifică însă decât pergamentele acestui din urmă gentilom. Celorlalţi le descoperă umile origini burgheze. Tatăl marelui Honoré e un banal Balssa, om de afaceri cam fantezist şi necăpătuit. Lamartine se trage dintr'un prozaic notar de provincie. Musset e urmaşul unui avocat sau doctor iar d'Aurevilly un auto-inobilat care, adăogăm, a împins mistificarea până la a-l înobila şi pe tatăl său. Prefaţa romanului „le chevalier de Touche" e adresată lui *d'Aurevilly*-tatăl:

Părtaş la glorie şi complice la o nevinovată uzurpare de titlu.

Dar importanţa acestei revizuiri civile stă în altceva: se spulberă anume, teza originei nobiliare a romantismului. E o foarte lăudabilă ispravă democratică, desigur. Nu mai e nevoie să te tragi din strămoşi bătuţi cu paloşul pe bucă pentru ca să pretinzi la însuşirea de inspirat, de inovator şi revoluţionar în artă. Căci teza originei nobiliare a romantismului era de o natură cu atât mai subversivă cu cât mai nemărturisită, faţă de imperiul stabilit al poporului suveran. Tindeau într'adevăr unii să o transforme în pravila originii nobiliare a inspiraţiei.

Facultatea creatrice, ea însăşi devenea, pentru unii, graţia divină a purtătorilor de blazon, fără deosebire de şcoală. Şi atunci tu, fiu de surtucar ispitit de vraja ritmului şi tu, care te-ai jucat în copilărie pe lângă unica pereche de boi a neamului, trebuie să renunţi la plăcerea de a potrivi cuvintele şi la vanitatea faimei literare. Pe când aşa, după ce romanticilor francezi li s'au smuls coroanele şi li s'au lăsat doar laurii, democraţia Franţei şi a surorei latine dela Dunăre se poate desfăta şi deda tuturor depravărilor scrisului.

Trăiască în artă, generaţia spontanee şi liberă de atavism!

— Totuşi, pleiada romantică e de nobilă origină. In ciuda arhivelor denunţătoare, sufletele ei sunt „bine născute".

Acesta e principalul fapt, aci e miezul chestiunei şi toată nobleţa.

Musset, Lamartine, d'Aurevilly, n'aveau nobleţa de spadă, aveau însă nobleţa de carte.

Cercetând cu două veacuri înapoia lor li s'a găsit tuturora un obscur cărturar pentru care buchea nu era un mister, imaginea nu era un fenomen morbid, nici ideia o perversitate funcţională a organului blajin ce se chiamă creer.

Ascendenţa intelectuală e singurul fapt care decerne scriitorului titlul de gentilom în tagma sa. Talentul este de multe ori o calitate implicită, iar atunci când se iveşte spontan în individul care miroase încă a brazdă şi în a cărui ochi transpare seculara ignoranţă, ea se rezolvă atunci în flori de poezie populară. Talentul ca produs al ascendenţei intelectuale, e din potrivă, asemănător corolei de Aloes, cântată de Heredia. Izbucneşte la capătul unui secol de evoluţie, şi planta după aceea, se stinge. Căci talentul nu pare să fie un dar transmisibil. Heredo-Dandeţii, heredo-rostanzii, heredo-dumaşii, sunt o răzbunare a firei contrariate.

Boieria intelectuală e deci o trebuinţă şi o realitate care se dovedeşte lesne cu orice mare scriitor francez sau german. Este singura boierie exigibilă şi a cărei cercetare era permisă constructorului de teorii.

Cel ce s'a oprit la particule şi hrisoave n'a dibuit adevăratul drum şi în rătăcirea lui sterilă s'a izbit de hârcile docte ale obscurilor strămoşi fără să înţeleagă nimic.

Noi citim însă în trofeiele lor triste şi ne prinde o patriotică mâhnire. Căci suntem scriitori români şi ne mândrim cu primitivismul minţei noastre netrudite pe cărţi, decât cel mult două generaţii înapoi. Cei mai mulţi pentru slăvirea noastră mintală şi în legătură cu umila sorginte, uzăm de metafora orgolioasă care pomeneşte de coarnele plugului. La dreapta şi la stânga noastră, colegii bulgari sau sârbi, îşi cântă aceiaşi vânjoasă bucurie de a trăi, în silabe sublime. După un scurt şir de popi şi de hagii cunoscători ai slovei cirilice şi ai inscripţiilor de pe piastru şi irmilic, balkanul întreg, balkanul contimporan, în frunte cu noi românii, se avântă prin idee spre cunoaşterea primelor taine, şi prin analiză, la adâncirea sufletului. Nerăbdători cursieri ai idealului, trag de căruţa lor cu maculatură.

Şi atunci vanitatea imensă a începătorului, revoluţionar şi năvalnic ca orice începător ne copleşeşte. Dacă străbunul de acum cinci sute de ani al lui Gourmont a scris o gramatică, noi purcedem entuziaşti de la Gourmont mai departe. Avem şi studiile noastre, clasicii noştri, de a căror universalitate nu ne-am permis să ne îndoim.

Sperăm în violenţa primară a sufletului elementar şi nou ce ne împinge. Cultura, credem, e ceva care, ca şi civilizaţia, se adoptă, se imită.

Clădirile americane cu douăzeci şi cinci de etaje, ne sunt îndemn pentru construcţia literară.

De ce blestemul veacurilor, de ce blestemul locului pe grafomania noastră juvanilă? Ce suntem de vină că metropola intelectuală a românismului, Bucureştii, a ars de o sută de ori? Bine că n'au fost aci biblioteci ca în Alexandria şi s'a scutit astfel lumea de doliuri noui.

Concluzia împotriva nobleţei intelectuale, este de un integru democratism intelectual: scriţi totuşi şi îngâmfaţi-vă fie şi numai de necaz.

Scriitor român, prin vocaţie şi rezoluţie, preocupat de probleme româneşti, de-abia te-ai aşezat la masa gândirii şi alte îndoieli te bântuie! Mâine ultimul tău manuscris apare în „Flacăra" sau în „Viaţa Românească". Răsfoieşti colecţia, foarfeci ce-ai iscălit, şi duci editorului un caet cu petice lipite, asemenea catalogului cu mostre de la croitor. Cariera ta e parcursă pe deplin şi nu-ţi rămâne decât să reîncepi de câteva ori plimbarea pe hârtie şi pe caldarâm ca să fi uns magistru al literelor române, de publicul şi criticii naţionali. Cu două mii de ani în urmă, cam pe aceleaşi meleaguri, strămoşul tău necunoscut, sgâria pe tablete aduse de departe, cuvinte cu înţelesul întunecat. Corăbierii veniţi prin Euxin şi pe Istru, nu-i înţelegeau vorba. El cânta în graiul uitat al lui Boirebista şi Zamolxes, fără să-i pese de zădărnicia inspiraţiei lui.

La fel, mai sus, pe maluri mai reci, printre triburile Parţilor, la fel pe coastele Ilyriei, ale Galiei şi ale Iberiei, oamenii se chinuiau să-i dea înţelesuri, să-i schimbe prin aşezare sunetul.

Iar în vremea asta la Athena şi la Roma erau grădini, statui, gimnazii şi Academii, filosofi subtili şi rethori înflăcăraţi, discipoli sulemeniţi şi iluştrii poeţi care îşi împărtăşiau din ultimele ritmuri.

Tragediile sunau pe fondul imens al soarelui care asfinţia pe zare, în faţa albelor trepte cu lume. O activitate la fel se desfăşura pe zeci de insule şi în mulţime de cetăţi cari aşteptau cea din urmă ipoteză şi cel mai proaspăt sul pentru amfiteatre.

Dacă poetul brun care săpa ascunse cadenţe în ceară, ar fi avut, brusc, sub privire, spectacolul lumei de civilizaţie şi artă din vremea lui, n'ar fi aruncat oare în fluviu scriptura-i cu înţelesul neştiut şi inutil? Căci pentru el, alesul, inspiratul, contimporanii de acasă nu erau semeni cari să-l înţeleagă, iar popoarele blonde ale Mediteranei îi apăreau inaccesibile şi indiferente.

In scriitorul de azi, din Bucureşti, priveliştea Parisului şi a Berlinului, în plină creaţie, nu cumva trebuie să işte aceeaşi trezire şi acelaş sentiment al zădărniciei? Ca în lumea antică, două sau trei limbi îşi împart imperiul spiritual în care tronează, neştiutoare de alte graiuri, Gloria. Pentru gânditorul adevărat care vrea să participe la viaţa intelectuală a secolului, limba lui diferită, e deci un exil şi o osândă. Situaţia lui, aci, faţă de capitolele continentului e aceiaşi cu a tracului depărtat de Roma şi Athena. Există, ştim, argumentul Rusiei, triumfătoare în literatură. Dar Rusia e o mare putere politică şi ştim repercusiunea rangului unui stat asupra literaturei sale. Şi pe urmă, Rusia e o întreagă lume, separată, capabilă să trăiască în sine şi prin sine. In aceste încercări de juxtapunere a prezentului asupra trecutului, trebuie să facem partea nouilor împrejurări. Esenţialul rămâne. Iar scriitorul român izolat în limba şi hotarele lui, covârşit de propria-i tinereţă, e în situaţia fotografului Hialmar din „Raţa Sălbatecă", impus, de voie, de nevoie, admiraţiei familiare.

Din când în când merge cu tatăl său, criticul, în pod, să vâneze raţe.

Fiori de seară

Cearcăn vioriu în jurul lunii
Prevesteşte chiot de furtună,
Tind spre cer ghirlande albe prunii
Seara pune satului cunună.

Clopotului care-mi sună 'n piept
Ce nebun îi sgudue frânghia?
Bate inima pripit, aştept
Şi-mi sfarăm în pleoape bucuria

Lanuri verzi în mine simt crescând
Gândri multe, stele sclipitoare...
De ţi-aşi scrie acuma o scrisoare
Plâns aş pune 'n fiecare rând.

ZAHARIA STANCU

INSOMNIE

Doamna doarme liniştită. Domnul se svârcoleşte în zadar. De la o vreme, întoarce perna, se desveleşte, suflă greoiu — şi închide iar ochii.

— Phii, comedie! Ce dracu am frate?! — rosteşte cu glas tare Domnul, după zece minute de chinuri zadarnice. Apoi se întoarce pe o parte, pipăe umărul Doamnei — şi-l scutură puţin. — Dragă, dragă, mă auzi?...

Nici un răspuns. Domnul, puţin nervos, sgâlţâe mai pronunţat.

— Dragă, mă auzi?... Dormi?

— Ţţţţ! Ce? Ce este? Ce ai frate?

— Dormi?

— Fireşte că dorm! Ce te-a apucat să mă trezeşti fără nici un rost la ora asta?

— Nimic... adică... nu ştiu ce am, — nu pot să dorm...

— Ei?

— ...Mă sbat de când m'am culcat... şi...

— Bine, bine, dar de ce mă trezeşti pe mine?

— Ei, lasă asta...

—Pe onoarea mea, nu te mai pricep...

—Şi, la urma urmei, nu înţeleg de ce te-ai enerva.

— Dar cum să nu mă enervez, dacă mă trezeşti... aşa..

— Bine, atunci dormi, te rog, înainte şi să nu mai vorbim.

— Mă rog...

— Mă plictiseşti — şi gata!

— Te rog să mă laşi în pace! — Şi doamna se întoarce cu faţa la perete şi închide, hotărîtă, ochii.

Dar domnul nu poate să doarmă! După cinci minute, face o mişcare, bâjbâe ceva pe măsuţa de noapte, trage un chibrit şi aprinde lumânarea. Doamna scoate un vaet prelung; se întoarce pe jumătate — şi priveşte încruntată.

— Ţţţţ... Ei, de ce-ai aprins lumânarea acuma?...

— Să văd...

—Ce să vezi?

— Dragă, te rog, dormi înainte — şi să lăsăm.

— Nu se poate să nu-ţi dai în petec.

— Ţi-am spus: mă plictiseşti — şi gata!

— Mă rog, ţiu foarte mult să ştiu de când am început te plictisesc.

— De astăzi.

— Da... fireşte... Ştiu însă anumite persoane care nu să te plictisesc.

Domnul răsuceşte o ţigare — şi tace. Doamna continuă aprins:

— De când am angajat-o pe Tinca, eşti foarte mulţumit.

Domnul tace.

— Mă rog, vreau să-ţi văd curajul: aşa e, sau nu?

Domnul tace cu încăpăţânare.

— Taci?.. Bine! Asta mă face să cred că-i adevărat.

Domnul fumează tacticos.

— Hm! Da, eşti teribil... Dar, te rog, ştii că nu pot să sufăr fumul de ţigare...

Domnul dă drumul unei rotocoale fumurii — şi rămâne cu ochii întredeschişi, urmărindu-i conturul.

— Cel puţin cred că ai să ai amabilitatea să stingi lumânarea; ştii că mă supără lumina... — Şi doamna îl priveşte, o clipă, cu ură, apoi se întoarce cu faţa la perete, şoptindu-şi în gând: „mojicul!"

Domnul îşi trage perna mai sus, se sprijină pe spate şi continuă a fuma în linişte. Se uită la ceas: 3... Foarte bine! Acuşi se face ziuă!..." Şi domnul priveşte, în neştire, cu ochii buimăciţi, o fotografie de pe etajeră. O muscă bâzâe, undeva, în aer, apoi vine să i-se aşeze pe nas... Domnul face un gest, ca pentru a o prinde... Musca sboară şi iar bâzâe... Intr'un târziu, Domnul, care n'a părăsit din ochi fotografia, se 'ntoarce şi pipăe umărul Doamnei.

— Dragă... dormi?

Nici un răspuns.

— Dragă... dragă...

Doamna tresare.

— Ce? Vai! Dumnezeule mare, iar mă trezeşti?!

— Pardon... de câtva timp, eşti teribil de nervoasă. Voiam să te întreb de vărul tău... Apropos de diplomă — şi-a luat-o, ori....

— Vărul meu! Mă trezeşte la ora 3 din noapte să-mi vorbească de vărul meu!.. Pentru numele lui Dumnezeu, mă scol şi plec!...

—Bine, bine, nu te supăra, — dar atâta vreau să ştiu.

— Da? Ei bine, ce atâta curiozitate! Şi-a luat-o — şi gata!

— Aşaaa? Eu tare n'aş crede...

— Şi mă rog de ce n'ai crede?

— Ei, cunoaştem noi, cunoaştem!

— La urma urmei, vărul d-tale e poamă mai bună? Costică, orice s'ar zice, e băiat citit, băiat bine, sub toate raporturile.

— De sigur!.. Bine sub toate raporturile! De altminteri, tu eşti mai în măsură decât oricare altul să ştii că vărul tău e bine, dar absolut bine sub toate raporturile...

Doamna se înroşeşte pe nesimţite.

Domnul zâmbeşte triumfător.

— Mă rog, ce vrei să înţelegi cu asta?

— Eu! — Nimic.

Doamna tace câteva clipe. E vădit emoţionată şi nu ştie cum să continue. Domnul, — ironic:

—Ei, te-ai lămurit?

— Nu m'am lămurit de loc.

— Nu? Curios...—Şi domnul se apleacă puţin într'o parte, stinge lumânarea — şi după ce-şi aranjează perna, cu mare grije, închide ochii. După un răstimp, doamna răspunde.

— Vorbeşti foarte enigmatic.

— Despre enigme vorbim enigmatic.

Doamna tace. Domnul de asemenea. Şi unul şi altul au închis ochii. Domnul a deschis, larg, gura şi sforăe uşor.

Dar doamna nu poate să doarmă!! Ceva îi chinue mintea: „Despre enigme vorbim enigmatic!.. — Oare ştie? A văzut? A surprins ceva?.. Va-să-zică, a ştiut dar a tăcut!.." — Şi Doamna, extrem de agitată, îşi schimbă iar poziţia. — „Dar să-l întreb? Vai, Doamne, mi-i frică... Atunci?.." Doamna se gândeşte câteva clipe, apoi, timid, strânge braţul domnului şi cheamă încet:

— Ascultă dragă... Dormi?

„Doarme!" — se gândeşte. Apoi, mai tărişor:

— Dragă, auzi? Dragă... Dragă...

— Ei, ce-i, ce este?

— Vreau să...

— Pentru Dumnezeu, eşti din cale-afară! Vezi că de abia am adormit şi că m'am sbătut, atâtea ceasuri — şi d-ta mă scoli tocmai când aţipisem... Pe onoarea mea, eşti... eşti... Ei, dar spune odată ce vrei?

— Ascultă, uite ce este...

— Ei, spune odată!

„Ce animal!" — gândeşte doamna. Apoi, tare:

— Te-am auzit adineauri vorbind despre o enigmă... adică, vezi, te-ai exprimat ca şi cum ai da a înţelege că a existat ceva între mine şi Costică... Trebuie să ştii că la mama...

— Eiii, da' lasă-mă, frate, cu fleacuri de astea! Trebuie să mă trezeşti din somn pentru văru-tău, Costică? Pe onoarea mea, eşti teribilă... N'am văzut de când sunt... uite se face ziuă... of-of-of! — Şi domnul se întoarce, furios, îşi ascunde nasul în pernă şi închide ochii.

— Mă rog... nu ştiam că ai să te superi... Ai nişte maniere, de câtva timp!... — Apoi în gând: „Ce imbecil! Dar... dar nu ştie nimic!.. Cu atât mai bine... Pot să dorm liniştită... Dar dacă... totuşi... — Nu, nu se poate... Ah! Ce proşti sunt, Doamne, — ce proşti!.." — Şi doamna se aşează mai bine, apoi adoarme, zâmbind.

Dar domnul are o febră uşoară — febra insomniei!.. Oftează, îşi schimbă poziţia, iar oftează — şi rămâne cu ochii mari deschişi în întuneric.

„Hotărît! Nu mai pot dormi! Uf! Cine dracu m'a pus să-i vorbesc de dobitocul ăla de Costică!.. Bine, bine, dar... Nu... nu poate fi... Dar, în fine, de ce s'a neliniştit deodată, când a auzit vorbindu-se de vărul ei?.. Despre enigme vorbim enigmatic! Curios! Nu ştiu cum mi-a venit în minte aşa ceva... Da... Şi totuşi nu ştiu nimic... Bine, dar de ce s'a neliniştit deodată?!.. Ah! Femeile astea!.. La dracu! Mai bine să dorm..." — Şi domnul închide ochii, apoi îi deschide iar: „uite... se face ziuă... Cât o fi ceasul?" — Se scoală în capul oaselor, pipăe cutia de chibrituri de pe măsuţa de noapte şi aprinde un chibrit: 4 şi jumătate!

„Insomnia, insomnia, — afurisită insomnie!..." — Şi domnul aruncă pe covoraşul de lângă pat restul chibritului, apoi se lasă iar pe spate şi se înveleşte cu grije.

* * *

Intr'un târziu, prinde a murmura: „Costică... vărul ei Costică... Nu se poate, ceva trebuie să fie... Şi la urma urmei, onoarea... autoritatea unui bărbat... a unui soţ... călcată... în picioare... amorul propriu... ruşine... gura lumii... Nu, nu se poate, nu se poate... Ah! Femeile! Femeile!.." — Şi domnul pipăe umărul doamnei.

— Dragă...

„Doarme! Oare să fie adevărat? Dacă ar fi, n'ar dormi atât de liniştită... Hm! şi totuşi!..." — Dragă, auzi?

— Vai, vai, — iar mă trezeşti? Ce-ţi este omule, pentru Dumnezeu?!

— Uite ce e...

— Mă rog, nu poţi să-mi spui şi dimineaţă? Ce ai în astăseară de mă trezeşti mereu?

Domnul are un oftat.

— Apoi... acuma-i dimineaţă!

— Ah! Am să mă îmbolnăvesc de nervi! Nu mai pot, nu mai pot...

— Costică...

Doamna tresare. Şi-a oprit deodată suspinele.

— Vărul tău...

Doamna se pipăe la tâmple.

„Ce dracu să-i spun, frate!..." — Uite ce e... Mă rog, vreau să ştiu... Mie nu mi se pare lucru curat, — mă înţelegi?

Doamna se pierde: „aşa dar ştie?! Dumnezeule!..."

Domnul continuă, din ce în ce mai timid, ştergându-şi sudoarea de pe frunte:

— Eu am tăcut şi am aşteptat... până, până astă seară... adică până astăzi dimineaţă... Vezi... nu trebuia să... Cum să-ţi spun... Trebue să înţelegi că... adică nu... dar oricum... autoritatea unui soţ... călcată în picioare... ruşine... amor propriu... gura...

Doamna îl vede şovăind — şi atunci ghiceşte, din instinct, că trebuie să ia o hotărîre eroică.

— Aşi vrea să ştiu ce 'nseamnă asta?

— Dragă.... mi se pare că......

— D-tale ţi se par multe lucruri! Dar asta nu înseamnă că trebue să mă umileşti, să mă scobori până într'atâta încât să admiţi că între mine şi vărul meu a existat ceva!

Nu, nu, — asta n'am crezut-o nici odată! — Ah! Ah! Dar ce sunt eu vinovată, cu ce am greşit ca să sufăr toate astea!......

— Dragă dar....

— Nu vreau să ştiu nimic, auzi? Nici odată n'am crezut că vei ajunge până aici..... Doamne! Doamne! Ce fiinţă nenorocită... Aşa! Mâine mă duc la mama... Da, da, să vadă şi mama.... să ştie..... şi doamna isbucneşte într'un plâns amarnic.

— Dragă, te rog, am glumit.... Şi Domnul strânge pumnii sub plapomă: „ah! ce prost, ce prost!...."

— Glume de astea eu nu primesc, — înţelegi? Mâine mă duc la mama. Mă duc..... plec, plec, chiar acuma, nu-mi mai trebue nimic.... şi Doamna se scoală deodată, ia perna şi se îndreaptă spre... canapea.

Domnul priveşte, înspăimântat, şi nu ştie ce să creadă.

— Dragă, pentru Dumnezeu, ce faci?

— Nu, nu vreau să te mai văd aproape de mine! Gata!

— Dragă.....

— Aici am să dorm şi azi, şi mâine.... şi totdeauna!

— Dragă.....

— Ah! Dar ce sunt eu .

..... te rog.....

— ..... să sufăr toate.....

— .... Gândeşte-te.....

— Nu mai ascult nimic! Te rog să mă laşi!....

Doamna s'a potolit. Se aşează mai bine pe canapea, oftează de câte-va ori — şi rămâne nemişcată. Domnul, înduioşat, îi ascultă orice mişcare. Apoi, când nu mai aude nimic, se întoarce cu faţa la perete şi rămâne cu ochii întredeschişi, pipăind locul cald de alături: „Ah! Ce neghiob! Ce neghiob! lucrurile acestea se fac cu tact.... cu.. Ah! Ce neghiob!...."

.... Şi Doamna, — ştergându-şi lacrimile: „Ce proşti sunt, Doamne, — ce proşti! N'au un pic de fineţă.... Nimic.... nimic!...."

AL. ALEXANDRESCU

LITERATURA STRAINA

Din literatura sanscrită

Regele broaştelor şi şarpele negru

(Pancatantra, IV, 1)

A fost odată într'o fântână un rege al broaştelor numit Gangadatta1). Odată fiind speriat de răscoala unor pretendenţi colaterali 2) se urcă pe găleata cu scripete şi ieşi astfel afară Apoi cugetă:

— Trebue să mă răzbun pe rivalii aceştia ai mei, căci după cum spune proverbul:

Cel care-ţi face rău când eşti în nenorocire
Şi cel care te batjocoreşte când te vede căzut,
Pe aceştia doi dacă poţi să-i loveşti,
Ţi se pare că te-ai născut a doua oară.

Pe când se gândea astfel, văzu un şarpe negru care se furişa în gaura lui. Cum îl văzu, îi veni în minte un plan:

— O să duc şarpele ăsta în fântână şi o să-l pun să-mi mănânce toţi rivalii cu partidul lor cu tot. Se zice doar:

Inţeleptul nimiceşte duşmanul fioros
Cu ajutorul altui duşman fioros,
După cum scoate un spin care-l chinuieşte
Cu alt spin, aducător de uşurare.

Socotindu-se astfel, se apropie de intrarea găurii, şi-i strigă şarpelui:

— Hei, Pryadarsana 3), vino 'ncoa!

Când auzi aceste cuvinte, şarpele rămase pe gânduri:

— Cine mă chiamă oare? Nu e din neamul meu, căci asta nu e voce de şarpe. Pe de altă parte, alianţă n'am cu nimeni pe lumea asta. Aşa dar o să stau aici în vizunie, până când o să ştiu ce e cu el. Doar se spune:

Cui nu-i cunoşti bine firea
Şi neamul şi puterile
Cu acela să nu faci prietenie.
Aşa grăit-a Brhasjati.4)

Poate e vreun vrăjitor sau şarlatan, care mă chiamă ca să mă prindă şi să mă lege. Ori poate să fie vre-un om, care mă chiamă ca să muşc vreun duşman al lui şi să-l otrăvesc.

După ce se chibzui astfel, şarpele întrebă:

— Hei, cine eşti tu?

Acela răspunse:

— Mă numesc Gangadatta şi sânt regele broaştelor. Am venit la tine ca să încheiem alianţă amândoi.

Când auzi asta, şarpele răspunse:

— Asta-i tot aşa de necrezut ca şi unirea focului cu paiul. Doar ştii ce spune proverbul:

Când încă dela naştere eşti sortit
Ca victimă pentru cineva,
Atunci nu te apropii nici odată de el,
Nici măcar în vis; aşa dar de ce vorbeşti prăpăstii?

Gangadatta zise: — Bre, asta-i adevărat: tu nu eşti duşman din fire; am venit însă la tine din cauza unei înjosiri pe care am suferit-o. Doar se zice:

Când eşti ameninţat să-ţi pierzi toată averea,
Şi când chiar viaţa îţi e în pericol,
Atunci te pleci chiar şi în faţa duşmnului
Ca să-ţi scapi viaţa şi averea.

Şarpele zise: — Lămureşte-mă, cine te-a înjosit?

— Rudele mele — răspunse el.

Şarpele întrebă: — Unde-i casa ta? în baltă, în fântână, în lac, în heleşteu? Hai spune, unde e?

Gangadatta răspunse: — Intr'o fântână înconjurată de un zid de piatră.

Dar şarpele zise: — Eu n'am picioare, deci nu pot intra acolo. Şi chiar dacă aş intra, n'am loc unde să stau, ca să-ţi distrug duşmanii. De aceea du-te. Se zice doar:

Să mănânci ceea ce se poate mânca,
Ceea ce, după ce-ai mâncat, se poate digera,
Şi ceea ce, când digeri, îţi face bine
Dacă vrei să-ţi păstrezi sănătatea.

Gangadatta răspunse: Vino cu mine. Te voi ajuta să intri printr'un mijloc foarte nimerit. Pe urmă îţi voi arăta în mijlocul fântânii, lângă apă, o scorbură minunată. Stând în ea, îţi va fi o jucărie să-mi nimiceşti duşmanii.

Auzind acestea, şarpele se gândi: — Am ajuns în floarea vârstei şi de-abia când şi când pot prinde câte un şoarece. O să mă duc deci să mănânc broaştele acelea. Sfatul e bun.

Gândind astfel, zise: — Hei, Gangadatta, ia-o înainte, căci te urmez.

Dar Gangadatta răspunse: — Ascultă Pryadarşana, eu te voi duce acolo şi-ţi voi arăta mijlocul acela bun şi locul unde să stai; dar pe oamenii mei îi vei cruţa: îi vei mânca numai pe aceia pe care ţi-i voi arăta eu.

— De-aici înainte sântem prieteni, răspunse şarpele, deci nu te teme. După cum spui, îi voi mânca numai pe duşmanii tăi.

Vorbind astfel se târî afară din gaură, şi după ce-şi îmbrăţişă aliatul, plecă cu el. Apoi şarpele se urcă pe fântână şi, cu ajutorul găleţii şi scripetelui ajunse la locuinţa broscoiului. Acolo Gangadatta aşeză şarpele cel negru în scorbură şi-i arătă duşmanii lui. Incetul cu încetul şarpele îi mâncă pe toţi. Când nu mai fu nici o broască, el zise:

— Dragă, duşmanii tăi sunt nimiciţi toţi; dă-mi ceva de mâncare, căci tu m'ai adus aici.

— Dragul meu, răspunse Gangadatta, ţi-ai făcut datoria de prieten. De aceea du-te înapoi, cu ajutorul aceluiaş scripete cu care ai venit.

Dar şarpele zise: — Hei Gangadatta, n'ai vorbit cum trebue; cum să mă duc, şi unde? Vizunia mea trebue să fie ocupată de altul. De aceea eu o să stau aici, şi tu dă-mi una câte una broaştele din partidul tău, că de nu le mănânc pe toate odată.

Auzind asta, Gangadatta, îngrijorat, se gândi:

— Ce-am făcut? am adus aici şarpele ăsta, care, dacă nu-l voi asculta, îmi va mânca toţi supuşii. Ei da, bine-a spus cine-a spus:

Acela care se împrieteneşte
Cu un duşman mai tare decât el,
Fără îndoială că în chipul acesta
Işi face sie însuş bucate otrăvite.

Aşa dar o să-i dau în fiecare zi câte un prieten. De aceea s'a zis:

Oamenii înzestraţi cu înţelepciune
Imblânzesc duşmanul care poate să le ia tot
Cu câte un dar neînsemnat,
Cum face oceanul cu focul exilat.5)

Se hotărî astfel să-i dea în fiecare zi câte o broască de ale lui. Şarpele o mânca şi pe urmă, când nu-l vedea broscoiul, mai mânca şi altele. De aceea are dreptate proverbul care zice:

După cum când ţi-s hainele murdare
Poţi să te aşezi ori şi unde,
Tot aşa cel care şi-a pierdut averea,
Nu respectă nici ce bruma i-a mai rămas.

Pe urmă, într'o zi când mâncă şi alte broaşte, îl mâncă şi pe fiul lui Gangadatta, anume Prthudatta. Când prinse de veste broscoiul nu mai conteni de loc cu ţipetele ascuţite: *„dhig! dhig!"* şi părea că acesta-i e singurul scop în viaţă. Atunci nevasta lui îi spuse:

— De ce ţipi în zadar, ticălosule care ai adus pieirea asupra neamului tău? Când vor fi morţi toţi ai tăi, cine te va salva pe tine însuţi? Ci, mai bine caută chiar azi un mijloc cu care să-ţi scapi sufletul sau să-l omori pe acest ucigaş.

In felul acesta, încet-încet, pieri tot neamul broştesc. Numai Gangadatta singur mai rămase în viaţă. Atunci Priyadarşana zise:

— He, Gangadatta, sânt flămând şi n'a mai rămas nici o broască. Dă-mi ceva de mâncare, căci tu m'ai adus aici.

Broscoiul răspunse:

— Ascultă prietene, cât oi fi eu aici să nu-ţi faci nici o grijă de asta. Dacă mă trimeţi pe mine în misiune, atunci curând o să câştig încrederea broaştelor din alte fântâni şi o să le aduc aici.

Şarpele zise:

— Deocamdată tu-mi eşti ca un frate şi nu pot să te mănânc. Dar dacă vei face aşa cum spui, atunci îmi vei fi ca un tată. Fă deci ceeace mi-ai propus.

Şi astfel Gangadatta, după ce-l convinse pe Priyadarşana, ieşi din fâtână cu ajutorul scripetelui. Iar şarpele, nerăbdător rămase acolo în aşteptare. După multă vreme, văzând că Gangadatta nu mai vine, Priyadarşana spuse unei şopârle care locuia în altă scorbură:

— Dragă, fă-mi te rog, un mic serviciu. Tu eşti de mult aci, aşa în cât cunoşti bine locurile. Du-te şi caută-l pe broscoiul Gangadatta prin meleagurile apoase pe unde e, şi spune-i porunca asta de la mine: — „Să vie mai repede, chiar şi singur dacă nu vin alte broaşte, căci eu nu pot locui aicea fără el Dacă-i voi face ceva rău îi trec în schimb pe socoteala lui toate faptele mele bune".

Şopârla îl găsi numaidecât pe Gangadatta şi-i spuse, după vorbele şarpelui:

— Dragă Gangadatta, prietenul tău bun Priyadarşana priveşte necontenit pe drum, aşteptându-te. De aceea du-te repede la el; de altfel, în schimbul faptelor rele pe care ţi le-a făcut îţi dă ţie toate faptele lui bune. Du-te aşa dar fără nici o frică.

Auzind acestea, Gangadatta zise:

Ce ticăloşii nu face cine e flămând?
Omul la ananghie e fără milă.
De-aceea, dragă, spune-i lui Priyadarşana
Că Gangadatta nu se mai întoarce în fântână.

Vorbind astfel, o trimese pe şopârlă înapoi, iar el rămase acolo.

Trad. de ALEXANDRU GRAUR

1) „Darul Gangelui", parodie după numele oamenilor: Devadatta, „darul zeului", *Mitzadatta* „darul lui Mitra", etc.

2) La curţile regilor indieni erau totdeauna rude şi pretendenţi care făceau intrigi ca să puie mâna pe tron.

3) „Privire prietenoasă", numele şarpelui

4) Un filozof indian.

5) După o legendă indiană, în mijlocul oceanului se găseşte un foc, care usucă valurile pe o suprafaţă de trei mile.

Chateaubriand

In castelul de la Combourg

Din „Memorii postume"

La ceasurile opt clopotul vestea cina. După cină, în zilele frumoase de vară, ne urcam pe terasă. Tata împuşca bufniţele, cari îşi scoteau capetele prin creneluri, pe înserate. Mama, Lucica şi cu mine ne uitam la cer, la pădure; priviam ultimele raze ale soarelui şi cele dintâi stele. La 10 ne retrăgeam şi ne culcam.

Altfel ne petreceam serile de toamnă şi de iarnă. După masă, cei patru oaspeţi se duceau lângă sobă; mama se arunca suspinând pe o dormeză veche de creton colorat, i se punea lângă ea o mescioară cu o lumânare pe ea. Eu şi cu Lucica ne grămădeam lângă foc; servitorii strângeau masa şi se retrăgeau. Tata începea să măsoare cu pasul odaia, până se ducea la culcare.

Era îmbrăcat cu un halat de lână albă, păros, un fel de manta, pe care n'am văzut-o decât la el.

Capul pleşuv îi era acoperit cu o căciuliţă albă cu moţ. Când se depărta din bătaia focului, camera era aşa de slab luminată de o singură lumânare, încât nu-l mai vedeam; îl auziam numai, păşind în întuneric. Se întorcea încet spre lumină şi creştea câte puţin din umbră, ca o fantomă cu halat alb, cu scufie albă, cu faţa lungă şi palidă.

Eu şi cu Lucica schimbam pe înfundate, câteva vorbe, când ajungea în celălalt colţ al camerei şi tăceam, când se apropia de noi. In treacăt ne întreba: „Despre ce vorbiaţi?" Ingroziţi, nu-i răspundeam nimic iar el îşi continua plimbarea.

Tot restul vremii, urechia nu mai auzia decât sgomotul cadenţat al paşilor, suspinele mamei şi vuetul vântului.

Ceasornicul castelului suna 10 ore; tata se oprea din mers ca şi cum ciocanul ciasornicului i-ar fi oprit şi lui paşii. Scotea ciasornicul din buzunar, îl întorcea, lua un sfeşnic mare de argint cu lumânarea în el şi se îndrepta spre odaia de culcare, de lângă turnul dinspre răsărit. Lucica şi cu mine îi aţineam calea şi îl sărutam, urându-i noapte bună. El îşi pleca obrazul scofâlcit şi uscat, fără să răspundă nimic, apoi îşi urma drumul şi se retrăgea în camera lui. Auziam cum se închideau uşile în urma lui.

Vraja se terminase; mama şi noi, transformaţi în stane de piatră în faţa tatei, ne recăpătam viaţa. Prima manifestare a vieţii se arătă printr'un şuvoi de vorbe; tăcerea, care ne împietrise până acum, ne plătea scump timpul pierdut.

După ce se termina vorba, chemam pe fata din casă şi duceam pe soră-mea şi pe mama în odăile lor. Inainte de a ne despărţi mă puneau să mă uit pe sub paturi, după sobă, după uşi, să mă uit pe scări şi pe coridoare.

Le veneau în minte toate poveştile, toţi hoţii şi toţi strigoii castelului. Se povestea printre ţărani, că un conte de Combourg, cu piciorul de lemn, mort de mai bine de trei veacuri, apărea câteodată şi că îl văzuseră pe scara cea mare a turnului; chiar piciorul de lemn se plimba uneori singur, cu un cotoiu negru.

Aceste poveşti preocupau pe mama înainte de culcare şi pe soră-mea. Se urcau în pat moarte de spaimă; eu mă urcam în turnul meu; bucătăreasa se ducea în turnul cel mare iar slugile se scoborau în pivniţele lor...

Din „René".

In fiecare toamnă mă întorceam la castelul părintesc, situat în mijlocul codrului şi al lacului, într'un ţinut retras.

Sfios şi stângaci în faţa tatălui meu, nu-mi regăseam mulţumirea şi buna dispoziţie decât lângă soră-mea. Mă potriveam cu ea de minune la gusturi şi la blândeţea caracterului, deşi ea era mai vârstnică.

Ne plăcea să suim împreună coastele, să plutim pe lac, să colindăm pădurile când cad frunzele; plimbări, care şi azi îmi umplu sufletul de fericire, când mă gândesc la ele!

Iluzii ale copilăriei şi ale locului natal, niciodată nu vă pierdeţi farmecul!

Uneori mergeam tăcuţi plecându-ne urechile la vuetul toamnei sau la sgomotul frunzelor uscate, pe care le târam după noi; uneori în jocurile noastre nevinovate, urmăream rândunica prin livezi şi curcubeul pe dealurile plouate; uneori şopteam versuri inspirate de frumuseţea naturii.

De tânăr mi-au plăcut muzele; nimic nu este mai poetic în frăgezimea pasiunilor, decât un suflet de 16 ani.

Zorile vieţii sunt ca zorile zilei, pline de naivitate, de imaginaţie şi de armonie.

Duminicile şi sărbătorile, adesea am auzit din mijlocul pădurii, printre copaci, sunetele clopotelor depărtate care chemau pe ţărani la biserică. Rezemat de câte un trunchiu de ulm, ascultam în tăcere şoaptele lor religioase.

Fiecare tresărire a aramei îmi aducea în sufletul meu fraged: nevinovăţia obiceiurilor dela ţară, liniştea singurătăţii, farmecul credinţei şi dulcea duioşie a amintirilor din copilărie.

Oh! ce suflet nesimţitor n'a tresărit la sunetul clopotelor din satul său, care s'au frământat de bucurie deasupra leagănului său, care i-au anunţat intrarea în viaţă, care i-au însemnat prima tresărire a sufletului, care au anunţat în vecinătate sfânta bucurie a tatălui, durerile şi bucuriile neuitate ale mamei!

Toate acestea le regăseşti în visurile fermecate în care ne cufundă sunetul clopotelor din locul natal: religie, familie, patrie, leagănul, mormântul, trecutul şi viitorul!

Traducere de G. MARINESCU

LORD BYRON

Intunerecul

Aveam un vis ce nu părea că-i vis.
Dormea pustiu strălucitorul soare,
Treceau prin spaţiu stele 'ntunecate,
Pe alte căi, lipsite de podoabă.
Plutea pământul orb şi negru 'n haos,
Iar luna era stinsă. Zori veneau,
Dar n'aduceau lumină. Muritorii
In desnădejdi, uitaseră de patimi:
Pe-ascuns, în suflet, implorau lumina.

Trăiau în jur de focuri mari aprinse
Ardeau palate, tronuri şi colibe
Spre-a lumina 'ntunericul; oraşe
Erau în prada flăcărilor; oameni
Se 'mbrăţişau în preajma casei lor
Ca să-şi mai vadă chipul înc'odată,
Şi mulţi din ei păreau mai fericiţi
Pe-o culme luminoasă de vulcan.
Ii străbăteau nădejdi înfricoşate;
Ardeau păduri întregi; din clipă 'n clipă
Se mistuiau; cădeau c'un sgomot surd
Copaci înalţi — şi iarăşi întuneric...

Lumina lor scăpând o fulgerare
Pe chipul omului, făcea să pară
Că-i dintr'o altă lume; cei mai mulţi
Zăceau întinşi în pulbere, plângând;
Zâmbeau cu pumnii strânşi la gură, alţii,
Iar cei din urmă 'ngrămădeau pe foc
Copaci întregi, privind spre cerul mort ,
Intins ca un linţoliu peste fire;
Se tăvăleau în ţărnă, blestemând,
Urlau prelung, apoi, scrâşnindu-şi dinţii;
Ţipau în umbră păsări îngrozite ,
Bătând din aripi frânte spre pământ,
Iar fiarele păreau nevinovate.
Nenumărate viperi se târau
Prin lume, şuierând, dar nu muşcau;
Şi mulţi le omorau să le mănânce.
Războiul odihnit reîncepuse
Urgia şi măcelul, iar ospăţul
Era plătit cu sânge; fiecare
Mânca deoparte, mut, posomorît.

Pierea iubirea; toţi aveau un gând:
Să moară. Toţi râvneau să moară 'n grabă
De-o moarte fără glorie. De foame
Simţeau dureri grozave 'n măruntaie.
Mureau; grămezi de hoituri putrezite
Zăceau neîngropate. Slabi, înfrânţi
Se sfâşiau de foame; câini flămânzi
Işi sfâşiau stăpânii: unul singur
Părea mai credincios lâng' un cadavru.
Indepărtase fiare, păsări, oameni
Pe care foamea-i sfâşia 'ntre ei,
Oriunde hoituri îi momeau pe-aproape.
Nu vrea să-şi cate hrană, dar muri
Urlând cu glas prelung, lingând cadavrul
Ce nu simţia sfârşita-i mângâere.

De foame în mulţimea secerată;
Doi inşi mai rămâneau dintr'un oraş,
Erau vrăjmaşi; au răscolit cenuşa
Aceluiaş altar, pe care stau
Minuni şi lucruri sfinte 'ngrămădite,
Slujind nelegiuite obiceiuri.
Slăbiţi, cu mâni de ghiaţă, 'nfriguraţi,
Au răscolit cenuşa caldă încă
Şi-un strop de viaţă din suflarea lor
Făcu să nască-o flacără târzie;
Dar când crescu lumina, se priviră;
Căzură morţi văzându-se, ţipând
De spaima urîţeniei: nici unul
Pe celălalt nu-l putuse recunoaşte.
Pe frunţi purtau cuvântul crud: „Blestem!"

Era pustie lumea. Ţări întinse
N'aveau copaci, nici oameni, nici viaţă,
Nici anotimp: un câmp de morţi, un haos
Pierdut în întunerec. Mări, oceane
Şi fluvii stau ascunse 'n nemişcare,
Uitate 'n adâncimea lor tăcută.
Corăbii putrezeau pe mări, căzând
Bucată cu bucată, însă nimeni
Nu le muta din loc pe valul mort.
Pierise în umbra lumii fluxul mării:
Incremenise vântul în adâncuri;
Pierean şi norii 'n marea de 'ntunerec:
Era 'ntuneric însuş universul.

Traducere de AL. IACOBESCU

MAURICE RENARD

MARIA

De trei luni de zile Maria Pouquet slujia la Paris perechea aceasta de burghezi harţăgoşi şi proşti şi pe copilaşul lor de doi ani.

Primise locul acesta la sfârşitul verii. Cumetrele satului o îndemnau de multă vreme să zică da. Maria Pouquet, însă, şovăia. Făgăduiala celor o sută de franci pe lună, pe cari îi dădeau oamenii aceştia, veniţi în vilegiatură la Clecy, a hotărât-o însfârşit să-i întovărăşească la Paris, ca servitoare la toate.

Dacă micile ţărăncuţe de cincisprezece ani, care nu sunt nici frumoase, nici îndemânatece ar şti ce e iadul oraşelor mari, s'ar lăsa cu mai puţină uşurinţă amăgite de perspectiva de a deveni parizience. Maria Pouquet, într'adevăr, era acum o pariziancă. Dar cu preţul câtorva necazuri!..

Mai întâiu, stăpânii îi arătară unde o să locuiască: o cocioabă fără aer şi fără lumină, un fel de gropniţă umedă şi întunecată. Şi apoi, pentru că ei nu erau nici aşa bogaţi şi nici prea obicinuiţi să fie slujiţi o încarcară cu o muncă neîncetată, pe care ea o săvârşi dela început fără să scoată o vorbă. Alta n'ar fi şovăit să arunce lucrurile cât colo sau, cel puţin, să se răzbune spărgând câte o farfurie. Maria Pouquet însă, pripăşită în acest Paris nesfârşit, în care ea nu cunoştea pe nimeni, lăsa fruntea în jos cu umilinţă şi muncea din greu.

Zdravănă la trup şi slobodă la vorbă, stăpâna, care în scurta ei vilegiatură de vară se făcuse şi mai voinică şi, fireşte, şi mai guralivă o copleşia pe biata servitoare cu o puzderie de ocări. Ba, adesea o şi pălmuia. Şi cum mititica nu se răzvrătia de loc ea se folosea ca să ridice tonul sudălmilor şi să-şi înmulţească bruftuelile:

— Mario, eşti o dobitoacă! Uf, ce fată îmbrobodită! Ia te uită cum umblă, parc'ar fi la mamă-sa acasă! Of! Cine m'a pus s'o iau pe toanta asta! E bună numai să păzească vacile! Doamne, ce pacoste să ai pe cap o deşuchiată ca asta!

Drept orice răspuns, Maria Pouquet se mulţumea să plângă cu lacrimi fierbinţi, evocând prin ceaţa care îi împăinjenia ochii, crângurile din copilărie, văile înflorite din ţinutul ei, unde era atâta aer şi atâta soare!

Pentru ce venise ea să se piardă în Parisul acesta nesuferit, în care totul era ocară şi bătae de joc şi nici o fată care să-i zâmbească? Niciuna? Da, niciuna! In necazul ei se gândea adesea la micul Robert, de care vedea câte odată seara, când plecau stăpânii la teatru. Fără surâsurile copilaşului care îi zicea atât de drăguţ „Maiia" ce s'ar fi făcut ea? Astfel, ea îşi punea nădejdea în însă-şi obârşiile nenorocirei sale.

Totuşi, într'o zi, era mai abătută ca oricând. Fusese oare certată mai mult ca de obiceiu? Stăpâna sa, prin ocările ei îi rănise oare mai greu mândria ei de ţărăncuţă? Cine poate bănui ascunzişurile unui suflet de cincisprezece ani?..

După ce stăpânii s'au retras în odaia lor dela celălalt capăt al casei, Maria Pouquet stinse lumina învârtind de buton, apoi ieşi din bucătărie în vârful picioarelor şi cu atâta grije ca şi cum *şi săvârşise* crima. Cum ajunse în odaia ei se desbrăcă în grabă şi se culcă. Incepu să tremure. Simţia un fel de sudoare rece curgându-i pe şira spinărei.

Vremea trecea, fără s'o poată prinde somnul.

Deodată, ca împinsă de o voinţă mai mare decât a ei, sări din pat, rătăcită, îşi răsuci la iuţeală în creştetul capului părul ei bălaiu şi îşi trase fusta.

Prin întuneric, mai mult săria scările, decât le urca. Deabia intrase în odaia stăpânilor şi deschisese fereastra, că stăpâna o înşfăcă de braţ şi o plezni cu dosul mâinii.

— Vita! Noroc că m'a deşteptat mirosul la timp! Scârnăvia! Zece minute mai mult şi am fi fost înăbuşiţi! Dacă s'a mai auzit, să plece din bucătărie şi să lase robinetul dela gaz deschis! Vaca dracului!

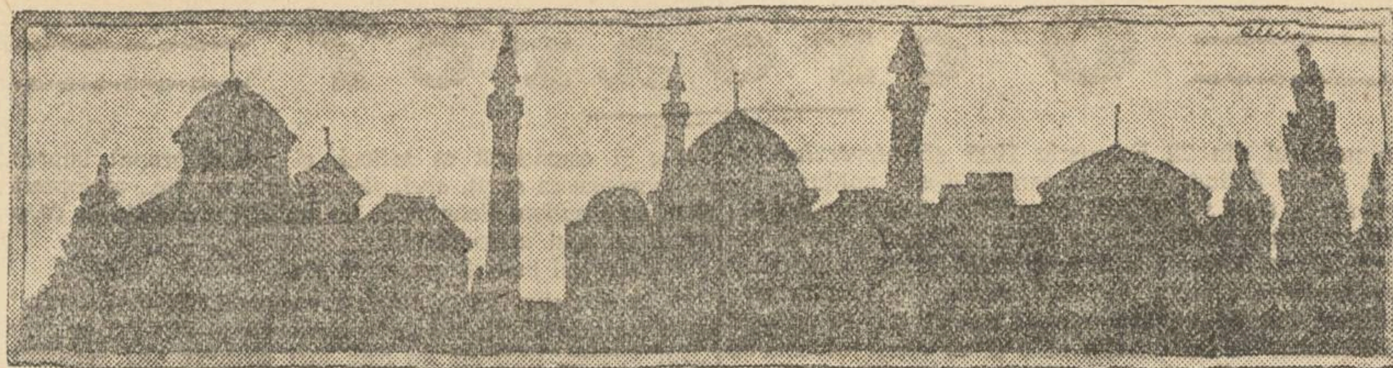
Atunci, cu toate palmele care plouau, Maria Pouquet se puse să plângă de bucurie, gândindu-se la micul Robert pentru care ea îşi jertfise răzbunarea, ca să-l scape pe el cel puţin dela o moarte grozavă.

Tradusă de C. CRISTOBALD

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

No. 1. — *M. Sadoveanu*. Războiul Balcanic
No. 2.— *I. Agârbiceanu*. Diavolul
No. 3.— *P. I. Jouve*. Spitalul (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4.— *Gérard de Nerval*. Mâna vrăjită (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5.— *Oscar Wilde*. Crima Lordului Arthur Savile (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6.— *A. de Herz*. Şeful Gării
No. 7.— *Gleb Uspenski*. Lăcustele (traducere de M Sevastos)
No. 8.—*Gala Galaction*. Toamne de odinioară
No. 9.—*Edgar Poe*. Fantezii humoristice
No. 10.—*Rémy de Gourmont*. Secretul lui Don Juan
No. 11.— *Gh. Brăescu*. Nuvele
No. 12. — *Gala Galation*. Viaţa lui Eminescu
No. 13. — *H. de Balzac*. Adio (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14. — *Albert Samain*. Xanthis sau vitrina sentimentală. (traducere de M. Carp)
No. 15.— *H. Sanielevici*. La Montmorency
No. 16. —*Blasco Ibanez*. Imprumutul răposatei
No. 17. — *Anatole France*. Domnişoara Roxana (traducere de N. Davidescu)
No. 18. —*Anton Bacalbaşa*. Viaţa în armată
No. 19. — *Ştefan Petică*. Poeme
No. 20. — *Bojena Niemţova* Zina apelor
No. 21. — *Ion Dongorozi*. Surpriză,
No, 22. *Sandu Teleţen*. Poveştile lui Hinu Ion
No, 23. — *Jack London* Omul cu obrazu 'ncrustat.
No. 24. — *I. Ciocrlan*. Flămânzii.
No. 25. — *Eug, Boureanul*. Lupii.

PURGO BAYER

D-na de Maintenon ca educatoare și soție de rege

de CONST. ȘAINEANU

Am povestit intr'un număr trecut al ziarului, romanul minunat al vieței d-nei de Maintenon și am arătat influența mai mult funestă a acestei femei bigote și misterioase asupra destinelor țărei sale. Imi propun să vorbesc acum despre o altă latură a influenței sale, binefăcătoare și folositoare, care-i ridică prestigiul sdruncinat și o inconjură cu un nimb luminos în ochii viitorimii.

Abia măritată, în taină, cu regele, și ajunsă în culmea unei măriri la care nu visase niciodată, d-na de Maintenon iea hotărîrea să înființeze o școală pentru orfanele de familie nobilă și fiicele cobililor scăpătați. In această școală-internat după ideea ei, 250 de copile aveau să primească o instrucțiune solidă în conformitate cu menirea secolului și potrivit cu situația lor viitoare în societate, precum și o educațiune virtuoasă și aleasă.

Ea comunică regelui această intențiune a ei, la care el consimte, promițând un fond pentru întreținerea Institutului și un altul destinat a înzestra în fiecare an câte 20 de absolvente meritoase. Ceva mai mult. Amândoi se pun pe lucru și întocmesc proectul viitoarei școli care, în principiu, avea să fie laică și în nici un caz cu caracter mănăstiresc. Se făcu un program de studii, se regulamentă disciplina internă, și se dete o importanță deosebită până și costumului, uniformei ce aveau să poarte elevele, și de care regele se interesa în deosebi. Direcția școalei și-o rezervase firește, d-na de Maintenon, care avea s'o inspecteze în fiecare zi, iar director de studii fu nelipsitul ei duhovnic. Ca profesoare, fură numite o duzină de absolvente ale unui fel de seminar pedagogic instituit tot de d-na de Maintenon. Clasele și dormitoarele erau simplu, dar elegant aranjate. Iar elevele se alegeau pe sprânceană, căci regele însuș făcea pe secretarul și cerceta cu severitate actele ce-i se prezentau.

Nici distracțiile nu trebuiau să lipsească, dar bine înțeles cu caracter moral. Pentru aceasta d-na de Maintenon însărcinase pe Racine să-i facă o piesă morală, în care să nu fie decât sentimente religioase și curate, și nici urmă de dragoste profană. Racine se execută și scrise *Esther*, care fu jucată de înseși elevele școalei, în fața regelui, a Curții, cu un succes deosebit.

Din nenorocire, papa alarmat intervine și cere transformarea școalei în institut mânăstiresc. Regele cedează. Profesoarele sunt înlocuite prin călugărițe (1691). Și tristețea iea locul petrecerilor. D-na de Maintenon, văzând că școala îi alunecă din mâini, ținu cel puțin s'o conducă în mod efectiv, ca superioară și ca institutoare. Pleca dela palatul Versailles la 6 dimineața, ca să asiste la sculare elevelor, intra în dormitoare, pieptăna și îmbrăca fetițele, dedea ordine pretutindeni. Se ocupa cu câte o clasă două-trei luni, dădea instrucțiuni generale și cerceta fiecare copilă în parte. Se simțea în elementul ei în mijlocul copilelor, se făcea plăcută, drăguță. Le spunea mereu că menirea lor nu este de a deveni savante, ci femei gospodine și modeste. Și fetele o ascultau cu drag. De multe ori lua și masa cu ele și se distra în mijlocul lor.

Ca institutoare d-na de Maintenon era neîntrecută. Parcă n'ar fi avut altă menire decât aceasta. Găsim un întreg sistem pedagogic în Corespondența ei voluminoasă. Din nenorocire, cu cât înainta în vârstă, pedagogia ei devenea mai aspră. Cu încetul ajunse să limiteze instrucțiunea elevelor și să le frângă voința. Sub avalanșa de ordine, de sfaturi, de regulamente severe, personalitatea elevelor era ca și înăbușită. Ceva mai mult. Le infiltra desgustul pentru viață, pentru societate și pentru căsătorie. Cu acest prilej risca să omoare în ele și sentimentul de mamă și pe cel religios. Prea multă morală și virtute, prea puțină dragoste și judecată. I-a lipsit ei însăș această floare a inimei: dragostea. Nimeni n'a caracterizat-o mai bine decât ea însăși: *„Cred că, dacă s'ar deschide corpul meu după moarte, s'ar găsi inima mea seacă și strâmbă ca aceea a d-lui Louvois"*.

* * *

Nimic n'ar putea scoate în evidență, mai bine și mai lămurit, uscăciunea sufletului d-nei de Maintenon ca mărturisirile verbale făcute unei persoane cu scopul de a o desgusta de viața de societate ,cum vom vedea numai decât, sau ca scrisorile ei reci și lipsite de orice avânt, de orice entuziasm în cari scrutează conștiințele, disecă inimile cu scalpelul unui chirurg.

Umila fostă soție a paraliticului Scarron, suită în culmea măririlor, uită cine a fost și ajunge să-și piarză mințile. Femeea, care n'a iubit niciodată și care n'a fost de nimeni iubită, nu găsește decât cuvinte și sentimente aspre și răutăcioase față de o intreagă Curte regală și chiar față de impunătorul monarh care a ridicat-o până la dânsul. De aceea, cu drept cuvânt, la vestea morții sale, membrii familiei regale ar fi exclamat: „Insfârșit a crăpat și paceaura bătrână dela Saint-Cyr".

D-na de Maintenon, în desele vizite pe cari le făcea Institutului dela Saint-Cyr, prinsese simpatie de directoarea de studii, d-na de Glapion, temperament trist, melancolic, cu nostalgia societății pe care o părăsise. Intre femeea care avea experiența tristă a contactului cu lumea și călugărița care suspina după o lume pe care n'a cunoscut-o, se stabilise un schimb de cugetări intime. Pentru a o vindeca de această zadarnică dorință, d-na de Maintonon începu să-i destăinuiască groaznica plictiseală în care trăia în palatul din Versailles, acest locaș al măririi și fericirii.

Intr'o zi, d-na de Maintenon îi făcu d-nei de Glapion descrierea uneia din zilele ei de la Palat, descriere care a fost transcrisă de călugărițe în aceeaș seară, și care a rămas prosterității. O redau aci în întregime.

Audiențele la D-na de Maintenon

„Pentru ca să mă rog lui Dumnezeu, trebue să aștept până ce tot palatul doarme, altfel n'aș putea, căci din momentul ce încep vizitele, eu nu mai sunt stăpână pe timpul meu, nu mai dispun de nici-o clipă. Aceste vizite încep de la șapte și jumătate dimineața. Mai întâiu d. Maréchal (primul chirurg al regelui). De-abia a ieșit, se anunță d. Fagon, apoi d. Bloin sau vre-un altul care vin să se informeze de sănătatea mea. Pe urmă sosesc vizitatori mai de seamă: într'o zi, d. Chamillard. într'alta Arhiepiscopu; astăzi un general care trebue să plece, mâine o audiență care mi s'a cerut și pe care trebue s'o acord, căci sunt persoane ce nu pot fi amânate, ca de pildă, ofițeri cari pleacă, precum și alții. D-l duce du Maine, (fiul regelui) a așteptat mai deunăzi în anticameră până ce am isprăvit cu d. Chamillard. Când îl primii, iacă vine și regele. Imediat ce vine regele, e o adevărată plăcere: toți ceilalți pleacă. Regele stă cu mine până la ora liturghiei. Până la această oră, ai băgat de seamă, nu sunt încă îmbrăcată. Sunt încă în boneta mea de noapte. Cu toate acestea, odaia mea e ca o biserică, e o nesfârșită procesiune, cine vrea intră și vizitele nu mai contenesc".

Vizitele:

„Când se întoarce dela liturghie, regele trece iar pe la mine; apoi ducesa de Burgundia vine cu mai multe doamne și stau la mine, pe când eu prânzesc. Dar nici atunci nu sunt liberă, căci trebue să mă interesez de ocupațiunea ducesei, de felul cum trăiește cu ducele, cu cunoștințele ei. Trebue să mă ocup de fiecare, să le unesc pe toate. Dacă cineva a făcut o indiscreție, eu o simt; nimic nu-mi scapă; e o străduință a minții care nu-și are perechea. Sunt înconjurată de femei ca într'un cerc, că nu pot cere un pahar cu apă. Le spun câteodată privindu-le: „sunt foarte măgulită de cinstea ce-mi faceți, dar aș vrea să am și o slugă". Atunci fiecare vrea să mă servească și se grăbesc să-mi aducă ce-mi trebue, ceeace mă încurcă și mă supără încă și mai mult".

Mosafirii supărători

„Insfârșit se duc la masă, căci eu iau dejunul cu d-nele d'Heudicourt și de Dangeau, cari sunt bolnave. Iată-mă dar singură cu acestea, căci toată lumea pleacă. Dacă aș fi liberă, atunci aș putea și eu să mă distrez puțin, flecărind sau jucând o partidă de table. Dar, de obiceiu, la ora aceasta vine Monseniorul (fratele regelui) să mă vază, fiindcă uneori nu dejunează sau a dejunat mai de vreme ca să meargă la vânătoare. Vine, așa dar, și el; e un om cu care te înțelegi foarte greu, dar trebue să-l ascult, fiindcă e în casă la mine. Dacă aș fi eu în vizită, aș lua loc pe un scaun și n'aș răspunde o vorbă; doamnele cari sunt cu mine, pot s'o facă dacă vor, dar eu care sunt la mine acasă, trebue să-mi fac datoria, să caut să spui ceeace nu-i tocmai plăcut. După aceasta, ne sculăm dela masă.

Vizita familiei regale

„Atunci vine regele cu toate prințesele și familia regală în camera mea, și aduc cu ei o căldură îngrozitoare. Se discută, și regele după o ujmătate de ceas, pleacă, dar numai dânsul; toți ceilalți rămân, și cum regele nu mai este, toți se apropie și mai mult de mine. Fac cerc în jurul meu, și trebue să ascult glumele d-nei mareșale de C., mica răutate a uneia, noutatea alteia; ele n'au nici o ocupație, bietele femei, au obrajii roșii și n'au făcut nimic toată dimineața. Dar cu mine lucrurile se schimbă, eu am altceva de făcut, decât să flecăresc, și apoi inima mi-e mâhnită, fie de o știre rea, fie de vre-un asediu neizbutit, ca cel dela Verrue. Mă gândesc că poate în minutul acela, mii de oameni pier, că alții suferă. Și, cu toată durerea care mă stăpânește, trebue totuși să râd cu ceilalți".

Cereri de favoruri

„Insfârșit, după ce-am stat așa un timp, toți mă părăsesc, afară de câte-o doamnă care rămâne să-mi vorbească în particular. Mă iea de mână, mă duce în odăița mea ca să-mi spuie de multe ori, lucruri neplăcute sau foarte plictisitoare. Una are o neînțelegere cu bărbatul ei, alta vrea să obție ceva dela rege, și trebue s'ascult toate acestea, și chiar pe cele ce nu mă iubesc, dar cari nu se jenează să-mi ceară câte ceva. Mă socotesc ca un fel de unealtă în mâna lui Dumnezeu, destinată a face binele. Ah! ce bine este să faci pe placul lui Dumnezeu, și să trăiești de azi pe mâine, făcând tot binele ce poți face!"

Doleanțele regelui:

„Când regele se întoarce de la vânătoare, vine la mine; închid ușa și nu mai intră nimeni. Iată-mă dar singură cu dânsul. Trebue să-i ascult supărările ce are, întristările, indispozițiile; îl apucă câteodată un plâns nepotolit, sau se simte rău. De vorbit, nu vorbește. Uneori vine câte un ministru ca să-i aducă, de cele mai multe ori, știri rele; atunci se pune pe lucru. Dacă ține să iau și eu parte la consiliu, mă cheamă; dacă nu, mă retrag într'un colț mai depărtat, și acolo îmi fac câteodată rugăciunile de după amiază. Mă rog lui Dumnezeu vre-o jumătate de oră. Dacă ține să aud și eu ce se vorbește, nu pot ajuta cu nimic; aflu atunci câteodată, că trebile merg prost; sosește câte un curier cu știri rele; toate acestea îmi strâng inima de durere, și nu mai pot dormi toată noaptea".

Regele o zorește:

„In timpul când regele continuă a lucra, eu iau masa de diseară, dar rareori mănânc liniștită, poate odată la două luni. Știu că regele e singur sau că l-am lăsat trist; sau mă roagă chiar regele să mă grăbesc, când audiența cu d. Chamillard (ministru) e pe isprăvite. In altă zi, vrea să-mi arate câte ceva, așa că sunt veșnic zorită și nu-mi rămâne altceva decât să mănânc în grabă. Cer să mi se aducă în cameră carnea și desertul și dau zor. Las pe d-nele d'Heudicourt și de Dangeau la masă, fiindcă ele nu pot face ca mine și asta mă cam supără câteodată".

Nevoile d-nei de Maintenon

„Cum vezi, s'a înserat, și eu sunt mereu în picioare de la 6 dimineața. N'am avut timp să respir un minut, îmi vin sfârșeli și casc mereu. Ceva mai mult. Incep să simt greutățile bătrâneții; mă simt atât de obosită, că nu mai pot! Regele câteodată remarcă aceasta, și-mi spune: „Pari foarte obosită, nu e așa? Ar trebui să te culci". Și atunci mă culc, femeile vin să mă desbrace, dar văd că regele vrea să-mi vorbească și așteaptă ca femeile să iasă, sau mai rămâne vre-un ministru și îi este teamă să nu fie auzit. Aceasta îl enervează și pe mine deasemenea. Ce să fac? Mă desbrac în grabă că mi se face rău, căci trebue să știi că nu mi-a plăcut în viața mea să fiu zorită. Insfârșit, iată-mă în pat; poruncesc femeilor să iasă, și regele se apropie și se așează la căpătâiul meu. Ce crezi d-ta că fac? Sunt culcată, aș avea poate nevoe de unele lucruri, căci nu am un corp de nemuritoare. N'am pe nimeni la îndemână care să-mi dea ce-mi trebue. Aș avea nevoe poate să mi se încălzească ceva rufe, dar n'am nici-o femee. Nu că n'aș putea să am, căci regele e plin de bunătate, și dacă ar ști că am nevoie, mi-ar chema vre-o zece; dar nu-și închipue că-mi lipsește ceva. Cum el e veșnic orișiunde stăpânul, nu poate ști că alții nu sunt la fel cu dânsul și el crede că dacă nu cer, e că nu-mi trebuie. D-ta îmi cunoști maxima mea, care este de a mă jertfi pe mine, gândindu-mă la alții. Cei mari nu prrea sunt așa; ei nu se rețin niciodată și nici măcar se gândesc că alții se rețin pentru ei, și nici nu le recunosc aceasta, fiindcă ei sunt într'atâta obișnuiți să vază că totul se face numai cu privire la ei, încât nici nu-i miră aceasta și nici că-i dau atențiune. Când aveam gripă, câteodată, mă sufoca tusea și mă simțeam rău. D. de Portchartrain, care mă vedea roșie ca focul, zicea regelui: „Dar nu mai poate, ar trebui chemat cineva".

Insfârșit singură

„Regele stă la mine până la ora mesei; dar, înaintea mesei mai vin moștenitorul tronului, ducele și ducesa de Burgundia. La ora 10 sau zece și un sfert, toată lumea pleacă. Iată-mă însfârșit singură, după o zi întreagă, și pot să gust odihna de care am nevoe. Dar, uneori, supărările și oboseala de peste zi, mă împiedică să dorm".

* * *

I-a fost dat acestei femei fără inimă să ispășească după moarte lipsa ei de dragoste. Posteritatea a fost severă cu dânsa. Iar soarta prea aspră. In timpul Revoluției celei mari, capela dela Saint-Cyr în care era înmormântată, fu dărâmată, iar oasele ei fură scoase, sfărâmate și aruncate într'o groapă din cimitir. Mai târziu fură scoase de aci și îngropate sub un monument în grădina Școalei, și apoi din nou depuse, din ordinul unui comandant, în capela restaurată, unde se odihnesc și astăzi.

Scrisoarea Mariannei...

Am primit scrisoarea-ți bună
Și închis în plicul ei,
Mi-ai trimes parfum de tei,

O, Paris.
Ești numai vis.
Adormit un glas de lună
A adus plicul închis...

Reapare viața noastră
Dispărută sub perdea
Cerul stă deasupra mea....

Bulevardele uitate
Reapar iluminate

De-a trecutului lumină
Poate-un glas de mandolină
Și acum stă sub balcon.
Poate a rămas în uliți
Tinerețea noastră bună
Ca un glas de gramofon.
Poate e aceiaș lună
Ce sărută piatra rece
A lui I. H. Mac-Mahon...
In tavernele de noapte
Carmencitta ne așteaptă
Și frumoasă și deșteaptă
Ne oferă mere coapte...
Ioseph Lindreaux, e tot chelner
Și e tot mai verde fracul
Pe Pierre nu-l duce dracul
Când ascunde 'n pernă acul...
Tot aceleași fete triste
Sânt în Cafeneaua Mică,
Și acelaș as de pică
Stă în mâna doamnei Nora,
Când așteaptă 'n lacrimi sora...

Concierge-ul e tot Orbul?
Și Japonia e-acasă?
Tot mai ai narciși pe masă?
Ai uitat pe Poe, cu Corbul?

A fugit un veac 'nainte,
Anii mei cu dânsul fug.
Și ca Husz sânt azi pe rug
Pus, pentru păcate sfinte...
Pe obraji mor trandafirii
Vremea brazda ei o ară,
Nu se întoarce rostul firii
Iarna nu e primăvară,
Zâmbetul dispare 'n noapte
Cum a dispărut odată
...Citta cu merele-i coapte,
Vântul a 'nceput să bată.
Bate cineva la poartă:
Loviturile-i sunt dese.
Poate e femeea moartă
Și vrea sufletul să-mi țese.
Clocotesc păduri afară
Vânturi urlă 'n horn și 'n turlă,
Nu mai vine primăvara,
Și afară lupii urlă.

Ce faci tu pe vremea asta
In ai cui ochi tu te miri?
Mâinele-ți sunt trandafiri,

Cine bea mirosul lor?
Eu în plâns de fluer mor
Și-mi așterne în noapte vântul
Sufletul țesut în nor.

Când e prea curată lună
Sufletu-mi la ușă-ți sună
Ca un palid călător...
Mariane.... Mariane....

Emil Isac

Din săptămână'n săptămână

Sanctitatea Sa

Ridicarea doctorului Cristea la rangul de Patriarch a prilejuit Sanctității Sale un discurs pe care l'am citit cu nespusă plăcere, căci ne-a vorbit de înălțarea practică a bisericei noastre ortodoxe, de crearea unei catedrale a tutulor românilor, de îmbunătățirea artistică a serviciului divin.

Am crescut în umbra altarului și cunosc pe de rost, în grecește și românește, sfânta slujbă.

In amintirea axioanelor pe cari le cânta în copilăria mea, bunicul, mă duc din când în când la biserică dar es de acolo repede, îndurerat căci simțirea mea creștinească și muzicală se simte rănită.

Infuriat es din locurile Domnului, al căror prag l-am trecut cucernic: nu înțeleg nimic, nu înțeleg nimic din cuvintele preoților, din răspunsurile corului. Și n'am asurzit încă. Și nici textele nu le-am uitat.

Am scris de atâtea ori și-mi scriu și acum această pioasă mânie fără mari speranțe de tămăduire.

Minunatele scrisuri bisericești se pierd căci cei mai mulți din slujitorii altarului par a nu-și da seama de frumusețile ce sunt chemați să proclame... Le spun repede, încurcat, mormăit, cu gândul în altă parte. Credincioșii stau și ei cu gândul aiurea și urmăresc dintr'o veche deprindere, mecanic și fără interes, oficiul sacru, recitarea neasemănatelor rânduri, biblice, făcute totuși să fie o încântare a urechei și-a sufletului, un răcoros isvor de credință, învățătură și înălțare a inimei.

In pod, unde e „corul", copii strangulați, bași cari fac pe tenorii și domnișoare peltice, intonă, laolaltă, cum dă Dumnezeu, cu aproximație, motive din Verdi; domnul dirijor a crezut de cuviință să puie pe note modern „răspunsurile", al căror text arhaic și fermecător l-a ciuntit cum i-a venit la socoteală dumisale ca să-i potrivească ingenios, pe „La dona e mobile" sau „Al nostri monti ritorneremo..."

Aceasta nu poate să mai dăinuiască.

O reformă totală, un suflu nou trebuie adus în biserica noastră — dacă vrem s'o mai menținem și s'o facem, un organism viu în mersul general al acestui stat mărit și pornit pe calea marilor destine.

Dar și față de biserică, cei ce ne guvernează nu par a avea păreri hotărâte, cum n'au în nimic, de altfel.

Menținem biserica, îi dăm un prestigiu nou, o folosim pentru înălțarea și armonizarea sufletelor — sau o desființăm?

Dacă o păstrăm, atunci statul e dator să-i dea forțe nouă, îndrumări fericite și folositoare.

Să se închidă jumătate din biserici, dacă nu sunt bani, dar o altă jumătate să fie ridicată din nepăsarea în care zac astăzi toate.

Teologii să învețe dicțiunea, literatura și morala — ca să scoată tot cuprinsul strălucit al Evangheliei și să-l redea strălucit mulțimilor.

Conducerea corurilor să fie încredințată unor buni muzicanți. Să se oprească, pe viitor, compozițiile fantesiste, fără rădăcini în trecutul bizantin al muzicei bisericești, toate improvizațiile diletanților, cari alterează și textul și înțelesul liturghiei.

Să se institue predicatori, cât mai mulți predicatori cari, în această epocă de prefaceri, când sufletele stau nedumerite, la răspântie, să arunce sămânța cea bună a cuvântului dumnezeesc, amintind viețele și jertfele mucenicilor, luminând tâlcul parabolelor, explicând însemnătatea zilei prăznuite și răspândind printre miile și miile de credincioși învățături veșnic nouă și veșnic mântuitoare a celui înviat din morți.

Cum, din nefericire — uneori din fericire — miniștrii se schimbă și cum, spre marea noastră bucurie, pe Sanctitatea Ta nu te schimbă nimeni, ia aminte, Părinte, ceia ce-Ți spune, sărutându-ți dreapta un fiu smerit și închină-ți mintea limpede și lunga viață pe care o mai ai deacum, ridicării, pe treapta cea mai înaltă a Artei și Moralei a Bisericei românești, care a cunoscut, în trecutul ei atâtea mari figuri luminătoare.

Actorii de mâine

Primăvara înseamnă sfârșit de stagiune și început de examene, la conservatoriul de muzică și declamație.

Mi-au căzut în mână caete de ale actorilor de mâine și cu multă satisfacție, am găsit fragmente din lucrările originale, cele mai multe în versuri.

Programă încărcată, în care, cu satisfacție, am găsit fragmente din lucrările originale, cele mai multe în versuri. Cât mai multe piese românești, cât mai multe versuri vor fi binevenite, totdeauna, la aceste examene! Aceasta vor juca în viitor absolvenții de azi și nu inevitabila „Vizită" a lui Dumas-fiul sau alte vechituri din repertoriul perimat, pe cari, cu mâhnire, tot le mai întâlnim în programa școalei noastre de artă dramatică.

Elevi mulți și destul de buni, în majoritate. Elemente cari pot fi cu folos întrebuințate. Dar unde? Iată dureroasa problemă. Cu toate teatrele stabile, cu toate trupele ambulante pe cari le avem, sunt foarte mulți actorii fără angajament. Anul acesta ne-a mai dat câteva zeci. Unde or să se ducă? la Teatru Național sunt vreo 60—70 mai mulți decât trebuie. Actuala direcție intenționează să le reducă numărul.

Și nici nu poate face altceva. Ce devin toți acești absolvenți, cei mai mulți premianți întâi, ai Conservatorului? Au pierdut câțiva din anii prețioși ai tinereții, ca să-și caute altă meserie, în pragul bărbăției. E nedrept. Singura soluție, pentru viitor, este severitatea cât mai accentuată a Comisiei de admitere. Să fie primiți cât mai puțini elevi. E mai puțin grav să-i respingi dela început, decât să-i arunci după patru sau cinci ani petrecuți în școală și pe scenă.

Nu mi-e frică de nedreptăți. Cel ce va fi respins de la Conservator și va avea, totuș, focul sacru, nu va renunța. Actorul din el va învinge.

Și poate că va avea mai mult de câștigat jucând teatru dela început, fără dascăli, decât să-și piardă trei ani la școală, de unde majoritatea adoptă mai mult defectele, decât bunele însușiri ale profesorilor.

VICTOR EFTIMIU

Antologia Morții

(Feciorul lui Nenea Tache Vameșul)

— O să dorm la voi că Savu e la Ițcani; a dat Dumnezeu în sfârșit. Cu chiu cu vai, mai cu rubedenii d'ale lui Tache, mai cu ploconeli pă la Tâmpeanu dă la Regie, la numit chip, taxator acolo la tutunuri. Cum a luat postu în primire, cum a și prins o contrabandă. Ce credea Râmniceanu, că dacă l'a gonit dă la spital, n'are să se mai găsească un codru și pentru el? Iaca s'a găsit! Și d'aia ziceam: nu mai fac foc, prea ași fi a grozavă în lemne. Frig e, pustie sânt, urâtu mă ia. Hai să mă abat la voi, la căldurică d'agata. Am lăsat pisica la Iancu Ovreiu și am închis.

— Dormi tușe, dă ce să nu dormi? Și tușa Anica, aducând cu ea, frigul odăei ei ursuze din Discordia, în broboada care nu se mai tocea, — un frig particular, straniu; un altfel de frig parcă, decât acela care lovește oasele economicos și nu îndeajuns acoperite, frigul hardughiei ei posacă, cu miros de rufe jilave, de var rânced, de anvon neaerisit, — frigul cărămizilor de jos și al grinzilor bruftuite de guzgani, frigul care sfida mangalul adormit, din ligheanul cocoțat în vârful patului, între două furci cu talpă, una în fața alteia; la una, mama Pena, și la alta, tușa Anica, trăgând amândouă din lâna care sforăia de-asupra cotoiului pripernicit și el cu toată blana după el, ascultând plânsoarea fusului, înplinindu-i simfonia cu torsul lui pesimist și înălțând când și când, printre caerele de țigae, chihlibarele ochilor, spre grinzi, — frigul care aducea odată cu tușa Anica, poezia crudă a scăpătăciunii de acolo — poezia catastifului prea încărcat și a scrumbiilor cu lapți.

Tușa Anica fuma; fuma și de frig și de foame. Mahorca o îmbărbăta oare-cum în cutezanța de a se fi invitat la noi, urmărind consolată, cu o voluptate nedeslușită, covrigii puturoși de fum, cari roiau într'o îngrămădire înecăcioasă, la capătul unui carâmb de țigară prost răsucită și în foița căreia se strivea fideaua unui tutun ordinar, dobândit pe sponci, fie din ce pica din lefșoara de acsizar a vărului Sava, fie din ce mai *pristosea* din mila *Damei dă onoare,* după ce apuca de-și lua o cioaclă cu lemne sau *niscaiva* undelemn de candelă.

Frigul din odaia tușii Anica, care nu da îndărăt decât în *Blagoveștenii,* când scurteica ei de *singeapă,* își rășchira în soarele încropit de după măcinici, în ploaia florilor de vișini, hălcile cărămizii, cu spic de sângerică — trofeul ernei îngenuchiate, suind în crăci, apele fosforescente din blana vulpei. Frigul ăsta neîndurător, care purta în adierea lui tăioasă, din pragul tușei Anica, până în tinda noastră, mireasma moșmoanelor lui Guman *„țiitorul tușii"*, întețea suspinele din broboada *„cumnatei"*, umplând iatacul mamei cu spectre și prevestiri.

— Savu ăsta, 'mi-a pus capu, soro! Și carâmbul țigării dănțuia lipicios în ritmul văicărelilor, și umerii îngroziți și aduși a pagubă, înghiontea broboada care nu se mai potolea, făcând din tușa Anica o stafie.

— Incaltea la spital, casa erea casă, masa erea masă; lemn nu, chirie nu, crăpelniță, crăpelniță și slugă de pomană pe d'asupra; lumină dă pomană, făinuri dă pomană. Nu e vorbă, n'a stat Dumnezeu să se uite în gura clevetitorului; băiatu 'și-a găsit el slujbuliță la loc, dar tot mai chivernisit erea el în spital, decât în fundul Ițcanilor! Și tușa Anica, în durerea ei, în exagerarea persecuției cerului și în toată făptura ei ștearsă, umilă și schimonosită de jindueli, păstra ca o mărturie a surghiunului soartei ei vitrege, frigul din iatacul cu soba igrasioasă, cu miros de ghindă prăjită, cu resturi de găteli scălămbăiate, peste putință de reconstituit, cari își înmormântau faima aci, în asimetria scandaloasă a scăpătăciunii și unde, a-tot-puternicia decăderii, înălța spre grinzi, psalmii promiscuității!

— Așa că, ăți vrea n'ăți vrea, eu dorm la voi; n'am unde! Acolo e frig; Savu nu e; mama Pena a murit! 'Mi-e urât și pace. La urma urmii voi mai spăla vr'un rând dă rufe și dă pagubă tot n'am să vă dau!

Și mucul, ghiftuit cu mahorcă iute, se sbătea trândav între buzele albăstrite de frig, trecând lipicios, dintr'un colț al gurii într'altul, înălțând spre nările găunoșite de tabac ale tușii Anica, pâlcuri înpuțite de fum cari șerpuiau încolțite, în gura plină cu ocări, intrau iar în nări, se răsuceau din nou spre gură și eșind apoi, pentru cea din urmă oară, prin furca caninilor siniștrii, înpânând odaia cu unde purulente, din cari se destrămau ațe verzi de otravă, ducând pe irizarea lor domoală, spre ferestre, sinfonia suspinelor și zădărnicia resemnării.

— Dormi tușe Anică, mai e vorbă!

Crâmpeiul lătăreț al țigării, scăpat din menghineaua buzelor argăsite, trosnea sub papucul de iuft al tușii Anica, ca un gândac sătul. Odaia se întuneca — seara obidei care îndolia amurgul aprins în sticla iconostasului; — apusul tragic al așteptărilor tușii Anica, care nu avea să aducă nici o nădejde, în zorile de mâine. O velință trecea grabnic pe spetele dășirate ale tușii Anica, înăbușind un oftat și ațâțând un altul — al mamei din patul de alături.

Și candela își așeza sâmburele de foc, între cele două căpățâni.

Târziu, în plăpâmi, mormaia povestea prăbușirii.

* * *

Nenea Sava! Văr de sânge și nevoi — *suptintendent* la spitalul Mavrogheni; destituit de acolo pentru *„neglijență"* în serviciu — două gamele rămase în odaia internilor și o pată de cerneală pe mozaicul din sala de disecție — numit în vama Ițcanilor pentru... *„destoinicie"* în serviciu, întărită cu *„dovadă dă mahala!"*

Vărul Sava, focul tușii Anica, rodul dragostei d'întâi cu Guman dela *„măsuri și greutăți"* — sergentul reangajat la „6 DOROBANȚI" care 'mi-a închiegat prima târlie a *deldelușului* copilăriei și a dat drum celui dintâi balon de foiță pe *„Maidanul Dulapului"* în ciuda *„Leonei-Dare"* care încremenea de-asupra Filaretului cu trapezul în dinți, așezat în slava cerului de *„vestitul balon din Cișmigiu"*. Nenea Sava 'mi-a pus în tălpi, cele d'întâi patine, și tot nenea Sava 'mi-a tras măselele mucegăite de atâtea *„caramele"*, cu cleștele dulgheresc din trusa lui Guman, tat-su vitrig. Dar, într'un timp se sastisise cu trândăvia. In casă nu se mai strânea cap de ban și tutunul era tot chiagul.

— Savule maică, slujbă! Nu mai merge cu pomenile!

— Slujbă să fie mamă! Petrăchel al lui nea Tache vameșu să trăiască. A vorbit cu Gălășescu și Gălășescu cu Eforii: intru *iconom,* de, dartai capu dă birou, Petrăchel al nostru!

Și într'o seară îngândurată de sfârșit de August, când luna își înălța icoana din clăile lui Mitu, agățând diamante în pluta Ivăncioaei, a intrat pe poarta lui Veruș comisarul, gardianul dela Eforie cu *numirea.*

Căzusem la corijență. Nenea-mare, mă amenința cu tipografia. Vărul Sava îmi deschidea brațele. Ca să ocrotesc trândăvia, în toamnă m'am înscris la... „BELLE ARTE".

Biftecurile cu *pire* de cartofi, luate dela gura bolnavilor și trimise, sus la iconomat, mă abandona definitiv boemiei. Cursurile de anatomie ale lui Polizu din podul de vis-à-vis de statuia lui *Mihai-Viteazu,* nu 'mi-au... priit, iar Mirea, 'mi-a găsit desenul *mort* (?) Din prelegerile directorului Stăncescu, nu rețineam decât enormitatea jobenului lui — faimosul joben al lui Dimitrie Stăncescu care trăia în toate caricaturile vitrinelor de atunci — și care constrasta isbitor de crud, cu estetica pe care o preda.

Dar și fericirea asta neroadă, a trebuit să-mi fie răpită realității care sosea odată cu socotelile toamnei. La ușa lui Râmniceanu bătea un alt protejat. Departe, jos, în fund, dincolo de dunga visătoare a orizontului care tăia în două, cu spada roșie a înmurgitului încins, clopotnița bisericei Iancu-nou, țipau trâmbițele *„Moșilor"*. Prin ferăstruia podului spitalului, năvăleau luminile lui înbâcsite. Orașul se topea în vipia lor domoală. Fulgerarea panoramelor, aducea în jgheaburi, basmul lor vulgar și prăfuit. Chiotele lumii adunată acolo, înălța spre ceruri, serpentina poeziei lor obosită. Vărul Sava sta pe gânduri. Prin spectrul corijenței, vedeam chivărele clovnilor banali și puii uistitelor, schincind la sânul mamelor, adormite în belciuguri. Neîndurarea se apropia de vărul Sava, în vreme ce eu, îmi desfătam proectele uitărei de sine, în vizuinea curcubeelor din penele papagalilor expansivi. Pe vărul Sava îl aștepta tușa Anica cu tutun — tutunul dezastrului destituirii, eu reflectam, înainte de apariția chirurgului Râmniceanu și ușa iconomatului, la un angajament în... *„Circul Sudanez"* în cazul când *maestrul* ar fi ridicat de-asupra vărului, lama *înlocuirii,* iar nenea-mare *dă la drept,* ar mai fi păstrat ranchinul corijenții.

Dar *„Moșii"* s'au spart!

Vărul Sava a trecut în vămile Ițcanilor. Nenea-mare *dă la drept* a murit... din însurătoare. Tușa Anica le jelește năruirea, în fundul patului, la noi, cu ochii în caddrele în cari au asfințit de veci, visuri neisprăvite: într'una eu *pozat* la... Belle-Arte, într'alta, năzuința celui ce și-a adăogat morții, corijența mea nedată! Intre ele, tușa Anica, mestecând mahorca consolării. In cui, îndurarea candelei.

Și în turla ei afumată, în păreți, în bocceaua ponosită a tușii Anica, sau în lacrimile mamei, se ivește apusul *Moșilor* imenși, mansarda Mavroghenilor și pictura tinereții. Și frigul, frigul cel de pomină al tușii Anica, le adună pe toate, în înbrățișarea lui macabră, sugrumând, ca într'o *„antalogie a morții"*, oftările din plăpâmi, rubinul din candelă și visul meu de saltinbac la... *„Circul Sudanez!"*.

SARMANUL KLOPȘTOK

Domus Avita

Bătrână casă tupilată, în tufe roșii de răsură,
Cu vechi ciubere de hortensii, în fund de-ogradă liniștită,
M'am reintors din nou la tine, spre streașina cu mușchi tivită
Ca pleoapele ce dorm închise, în plasa de paianjen sură.

Când am împins bătrâna ușe, lucrată în scânduri de stejar,
M'a întâmpinat în umbra scării, un ficus nalt, tăcut și pal,
Părea un biet, umil prieten, într'o odaie de spital,
Când mă văzu 'i pică o frunză și-și plânse seva lui de var...

Sub treptele de lemn tocite își cuibărise sihăstria
Un roi de-albine, boabe de-aur, ce isvorau de sub podele,
Nelămurit murmur de apă ce curge-ascunsă sub nuele,
— Părea răsuflul stins al casei ce-l șoptește temelia.

Ajuns prin vechile iatacuri, am dat perdelele 'ntr'o parte,
Și ofilitele portrete au tresărit de prea mult soare,
Iar ochii urșilor luciră în lâna moale din covoare
Spre bunii lor stăpâni din cadre, ce surâdeau în vis, departe,

Mi-am căutat copilăria prin foi de-albume prăfuite
Prin rame încrustate 'n fildeș de scoici albastre și verzui
Am căutat-o 'n țarcul unde, copil, svârleam porumb la pui,
Dar nicăiri n'am regăsit-o, — doar vechi unghere năruite!

Atunci văzând că toate-s moarte, am coborât în iarba fină
In iarba fragedă-a grădinii, și-am întâlnit aprinși de viață,
Obrajii rumeni de ortensii pitiți sub bolta de verdeață,
Cum stau în roată strânși copii, feriți de soare și lumină.

Și florile îngrămădite mi-au dat surîsul, veselia,
Le-am strâns în brațe 'ndrăgostite, nesăturate și flămânde,
Și capul nins de vremi plecat-am în vrejurile lor plăpânde,
S'ascult din goluri necuprinse râzând încet, copilăria...

MIHAIL MOȘANDREI

Din maeștrii hazului!

Eri JOI a apărut

LECTURA No. 7

Humorul Francez

din Courteline, Tristan Bernard, Rip, Fischer Moineaux, etc.

Intr'o scânteietoare traducere de D. D. PATRAȘCANU

Numai 3 lei.—32 pagini mari

La toți chioșcarii și librarii

(Cereți și interesantele numere până la 7).

O eroare?

In numărul din 22 Februarie 1925 al *Adevărului Literar,* d. Victor Eftimiu, în interesantele d-sale notițe: „Din săptămână 'n săptămână", se ocupă de chestiunea traducerii în românește a pieselor de teatru, și, pentru ca să accentueze cât de necesară este revizuirea limbii traducerilor care se joacă pe scenele teatrelor noastre, — prin urmare ca să arate cât de neromânește și uneori cât de nelogic sunt înfăptuite, — nu găsește util, și cu drept cuvânt, să analizeze vreuna din ele, ci se limitează la titlul pe care li l'a dat traducătorul.

Deși exemplele aduse de d. Victor Eftimiu sunt puține la număr (și, vai! se pot înmulți considerabil), ele au fost totuș pentru oricare cititor convingătoare (cred, și gândul acesta mă bucură), și nu numai prin forma literală care le-a servit de cadru. Dar, într'unul dintre aceste exemple, eroarea, mi se pare, este mai ales de partea d-lui Victor Eftimiu și socotesc de a mea datorie să o relevez, tocmai ca un semn de considerare a problemei în sine, și în deosebi din respect pentru personalitatea literară a d-lui Victor Eftimiu.

Este vorba despre titlul unei piese, „Un altul", construcțiune pe care d. Eftimiu o socotește incorectă din punctul de vedere al gramaticei. Pentru ca cititorii să poată urmări mai bine argumentarea, le cer îngăduința să reproduc întocmai spusele d-lui Eftimiu:

„Anul trecut, afișele unui teatru particular au anunțat „câtva timp piesa „Un altul".

„Iată un titlu care constitue o flagrantă greșeală de „limbă. Este drept, mai toată lumea spune *un* altul, dar „asta nu înseamnă că lumea are dreptate.

„Nu poți să zici *un altul,* după cum nu se poate spune *„un omul, un câinele, un stricatul.*

„Poți să spui *un stricat* sau *stricatul, un alt* sau, simplu, *„altul,* și e destul. In nici *„un cazul"*, nu se poate spune „UN ALTUL..."

In rezumat, și în termeni gramaticali, d. Eftimiu spune:

Natura limbii românești nu permite ca un nume (adică un substantiv sau adjectiv) să fie articulat de două ori;

dar, în specie, *un altul* este o construcțiune care cuprinde articolul de două ori: odată sub forma indefinită *un,* apoi sub cea definită *-l;*

deci, este incorect zis *un altul.*

Este clar că, formal, argumentarea aceasta este perfect logică; dar numai formal, căci după cum voi arăta mai jos, afirmațiunea care constitue premisa majoră a acestui silogism este o regulă cu aplicare destul de restrânsă; apoi, prin natura lui, subjectul minorei o face disjunctă de majoră, și astfel, concluziunea nu mai poate subsista.

Inainte de toate, un lucru: erori de acestea se pot făptui cât de multe în silogisme care aparent pot fi de o logică stringentă incontestabilă; cauzele lor toate rezidă în ignorarea raporturilor logice între elementele frazei, ignorare provenită din neputința de a le sistematiza în cadrul gramaticei în uz. Intr'adevăr, gramatica așa cum o avem, cu clasificarea imperfectă ce înfățișează, cu terminologia ei improprie, a fost construită, pe baza principiilor puse de Aristot, de către adepții acestuia din Veacul de mijloc (scolasticii), și anume pentru cele două limbi clasice, elena și latina literare. Cei care le-au studiat din anumite puncte de vedere speciale, au putut constata în diverse locuri că nici lor, pentru care a fost construită, nu le convine în total gramatica scolasticilor; iar întrucât privește alte limbi, chiar înrudite cu acestea, de pildă cele moderne indoeuropene ori chiar numai cele neoromanice, gramatica aceasta clasică le este aproape complet inaplicabilă. Și totuș, autorii de gramatice au forțat realitatea și ne-au insinuat din școală erezii absurde, ca aceea a excepțiunilor la regule... imuabile. De curând de abia s'a început o reconstruire a gramaticei pe baze științifice, dându-i astfel rolul care singur i se cade, acela de știință descriptivă concretă, și scoțând-o din acela de știință deductivă abstractă, de tip geometric, care o silea, pentru ca să se pună în concordanță cu realitatea, la compromisuri care au făcut să i se refuze recunoașterea unui prestigiu ce i se cădea pentru importanța objectului ei, și au adus-o a fi, dintre toate disciplinele, rebarbativă deopotrivă cu pedagogia, și, împreună cu aceasta, dar pare-se pentru alte motive, mai rebarbative chiar decât Matematicele, pentru marea majoritate a intelectualilor, — ca să nu mai vorbesc de restul omenirii ne-analfabete.

Astfel, gramatica tradițională distinge zece specii de cuvinte, când în realitate nu sunt decât trei: *verbele, numele* și *determinativele* (interjecțiunile nu fac parte din limbajul logic, ci sunt elemente secundare ale limbajului ajectiv, care are o natură cu totul diferentă). Dintre aceste trei, *verbele* formează o specie foarte omogenă; *numele* (adică așa numitele substantive, adjective și adverbii) o alta, mai puțin omogenă; iar *determinativele* (adică diversele feluri de pronume, articolele, numeralele, prepozițiunile și conjucțiunile), ultima, care este aproape cu totul lipsită de omogenitate, — fiecare din cuvintele care intră în acest grup cerând un tratament particular și caracteristic din punctul dublu de vedere al flexiunii și al funcțiunii. Aceasta este cauza că orice regulă pe care o dă gramatica tradițională pentru speciile sale de cuvinte, pe care le-am strâns sub denumirea comună de *determinative* (-morfeme fonice relative), — să apară, la o analiză minuțioasă, ca o excepțiune, — și că orice excepțiune este în fond o regulă. Numai o gramatică, construită în spiritul nou: *descriptivă,* înlătură acest ilogism verbal. Pentru că însă nu este locul să intru aci în amănunțimi, utile totuș, mă voi sili în cele ce urmează, să fac să reiasă spiritul gramaticei noi, deși mă voi servi de vechea terminologie.

Gramatica tradițională a limbii românești recunoaște, după exemplul altor limbi mai culte, două feluri de articole: definite și indefinit, — pentru acesta o singură formă lexicală, *un,* iar pentru primul trei: una enclitică, *-l,* și alte două zise proclitice, *cel* și *al.* Regula: un substantiv nu poate fi articulat de două ori, valabilă pentru alte limbi, nu este și pentru limba românească; într'adevăr, în românește, un substantiv poate primi simultan toate cele trei articole definite:

calu*l* *cel* bun *al* vecinului,

pe când în franțuzește nu merge:

le cheval *le* bon *celui* du voisin,

sau în nemțește:

das Pferd *das* gute *das* des Nachbars;

aci chiar, substantivul *Pferd* nu mai are nevoie de fel de articol, dacă i se prepune și atributul substantival:

des Nachbars gutes Pferd,

și totuș funcționează ca articulat.

Dacă, pe lângă aceasta, observăm că dacă un substantiv care este articulat cu articolul nehotărât *un,* nu mai poate primi pe niciunul dintre cele definite *-l* și *cel:*

un cal bun al vecinului,

necum pe amândouă simultan, — aceasta ne face să inducem: 1° că în limba românească articolul are un rol divers de cel pe care îl are în alte limbi si 2° că morfemul *un* nu poate fi considerat ca articol, ci trebue grupat împreună cu morfeme ca *acest, acel, fiecare, oricare,* etc., care pretind dela substantivul determinat un tratament identic în ce privește regimul articulării:

acest cal bun al vecinului, etc...

In al doilea rând, *alt* este comparat, de d. Eftimiu, ca specie gramaticală, cu substantivele *om* și *câine* și cu adjectivul *stricat.* Insă *alt* nu este nici adjectiv nici substantiv, căci deși în frază el îndeplinește rolul unui sau celuilalt, nu le poate însă fi asimilat, căci nu se pot confunda noțiunile: „cuvânt cu funcțiune adjectivală" (ori „substantivală") și „adjectiv" (respectiv „substantiv"). Iată o singură dovadă, din chiar cercul cuvântului *alt,* anume declinarea particulară a lui, distinctă de a substantivelor ori a adjectivelor:

Alt cu funcțiune adjectivală se declină așa:

NOM.: alt om, altă lume, alți zei, alte căi;

GEN: alt*ui* om, alt*ei* lumi, alt*or* zei, alt*or* căi; etc.,

iar adjectivele propriu zise:

NOM.: (un) mare om, (o) lume bună, zei crunți, rele căi;

GEN.: (unui) mare om, (unei) lumi bun*e,* (acestor) zei crunți, (acestor) rele căi; etc.

Alt cu funcțiune de substantiv se declină:

NOM.: altul, alta, alții, altele;

GEN.: altuia, alteia, altora; etc.,

pe când substantivele formează cu totul altfel Genitivul, deși Nominativul îl au identic.

Fiind dovedit astfel că *alt* are o natură cu totul particulară (mă dispensez de alte argumente), — de ce să nu se admită că poate avea un tratament aparte în ce privește articularea și că, deși determinat de *un,* poate totuș să primească și articolul enclitic, care îl caracterizează când are funcțiune substantivală?

Am clasat astfel pe *alt* printre determinativele obicinuit numite demonstrative. Spre deosebire însă de cele mai multe dintre ele, *alt,* primește să fie precedat de alte determinative, cum de *un, niciun, vreun, oricare, care,* — și apoi de *(a)cel* și *(a)cest,* (cu aceste două formând compuse). Așa, cu primele 5 alcătuește construcțiuni ca:

un alt om, niciun alt om, vreun alt om, oricare alt om, care alt om,

în care *alt* are funcțiune adjectivală. Dacă voim însă ca în construcțiunea *alt om* să facem sub-înțeles substantivul, va trebui să trecem această funcțiune determinativului *alt,* să-i dăm prin urmare forma *altul.* Așa, în loc de:

Alt om nu ar fi vorbit așa,

se va spune, cu acelaș înțeles:

Altul nu ar fi vorbit așa.

Așa dar, în construcțiunile înșirate mai sus, suprimând substantivul *om,* dar lăsându-l subînțeles, va trebui să spunem:

un altul, niciun altul, vreun altul, oricare altul, care altul

ca în fraze ca:

Un altul nu ar fi băut cycută;
Niciun altul nu va mai pleca;
Nu puteam lua pe *vreun altul;*
Care altul nu ar fi făcut la fel?
Oricare altul în locu-i ar fi făcut-o,

în care nu s'ar putea nici de cum zice:

Un alt nu ar fi băut cycută;
Niciun alt nu va mai pleca;
Nu puteam lua pe *vreun alt;*
Care alt nu ar fi făcut la fel?
Oricare alt în locu-i ar fi făcut-o.

Astfel se vede că *alt* poate fi „articulat" de două ori simultan: cu articolul definit *-l* și cu cel indefinit *un.*

Ca notă: când este împreunat cu *niciun, alt,* prezintă un tratament și mai curios: pretinde anume ca și *niciun* să fie articulat, când construcțiunea este eliptică de substantiv. Așa, în loc de:

Niciun alt om nu plecase încă

(= Nul autre homme n'était encore parti),

se poate spune:

Niciun altul nu plecase însă

(= Nul autre n'était encore parti).

dar este mai bine zis, pare-se:

Niciunul altul nu plecase încă;

iar o construcțiune ca:

Niciun alt nu plecase încă,

numai românească nu poate fi.

Evident, de sigur, că nu e *logic* ca un determinativ demonstrativ să mai poată primi o altă determinare (conjunctivă), — articolul definit în cazul de față), mai ales când mai are o alta (nu o *altă),* de aceeaș natură cu sine (demonstrativă, — articolul indefinit *un,* în cazul nostru). Dar, este oare limba, limbajul, un sistem logic? Nu, — sau, mai bine zis, are o logică aparte, care nu este Logica, — și nu are a face cu aceasta decât în generalități.

Voi admite totuș că o construcțiune ca *un altul* este un ilogism, o anomalie, totuș, dacă este explicabilă, aceasta este suficient ca să-i justifice existența și persistența. Explicațiunea poate fi și următoarea (emit o ipoteză):

Printre legile fonetice, conform cărora se produce o formă, sunt eufonia și analogia, ale căror efecte uneori coincid cu ale legii sforțării celei mai mici, alteori sunt opuse.

Așa, eufonia a păstrat pentru *alt,* când are funcțiune substantivală (și în unele dialecte chiar când are funcțiune adjectivală), forma amplă *altu,* pe care analogia a transmutat-o în *altul* și în celelalte forme corespunzătoare după gen, număr și caz *(alta, alții,* etc.). — Să se aibă aci în vedere că articolul *-l* nu se mai rostește în limba românească comună, zicându-se astfel *omu'* în loc de *omul,* etc. Prin urmare, *un altul,* care se rostește *un altu',* poate foarte bine să fie *un* altu, în care *altu* este o formă equivalentă ca sens cu *alt.*

Pe lângă acestea, după cum însuși d. Victor Eftimiu recunoaște, *un altul* este o construcțiune întrebuințată de toată lumea, — de *„mai* toată lumea", spune d-sa; — spune însă oare cineva *un alt,* cu funcțiune substantivală? Cam astfel adică:

Un alt mi-a spus că...

Oare?

Pentru ca nu cumva cititorii, d. Victor Eftimiu ori direcțiunea *Adevărului Literar* să-și lămurească în alt chip atitudinea mea, țiu să se știe următoarele: 1) am cunoștință de existența unei piese „Un altul" numai din articolul d-lui Victor Eftimiu; 2) nu știu literaturei cărei limbi aparține, nici autorul cine îi este; 3) idem, cine a tradus-o și 4) idem, la ce teatru s'a jucat.

Mărturisirile acestea mă rușinează de sigur pentru ignoranța mea în materie de teatru, — dar, cum sunt ușor de controlat de către cei mai bine informați în materia pomenită, mă absolvesc de necinstea și mai mare a bănuelii că aș fi făcut această apologie a construcțiunii *un altul* din interesul meschin de a'mi menaia relațiuni personale... inexistente.

ION ROMOȘIANU

CARŢI ŞI REVISTE

ŞTEFAN PETICA: „POEME", Biblioteca „Dimineaţa" No. 19. – ION PILLAT: „SATUL MEU", Colecţia „Cartea Vremii" No. 3.

Poezia lui *Ştefan Petică* s'a afirmat mai întâi în „Românul literar", desvoltându-se apoi sub înrâurirea curentului *Macedonski* de la „Literatorul". Preocuparea de căpetenie a poetului era puritatea formei şi este poate cel dintâi dintre poeţii noştri cari au pus preţ pe haina frumoasă a sentimentelor. Un exotism pronunţat pe alocuri, o uşoară afectare, în genere, mărturisesc contactul cu poezia lui Macedoski, de care se leagă mai ales prin armonia construcţiei şi sonoritatea versului. Orice fragment — luat la întâmplare — poate fi lămuritor:

Seri triste coborâră pe visu-mi vechiu şi sfânt.
Seri triste ca un flaut ce plânge'n depărtare :
Păreau o liturghie la veştede altare
Şoptită 'n dulce tremur la umbră de mormânt.

Şi nota tu şi mai sonoră
Şi gravă ca o evocare
A dragostelor ce omoară
Intr'o supremă 'mbrăţişare

Intr'un colorit viu, cu imagini preţioase prin noutatea şi substratul lor sufletesc, poezia lui Ştefan Petică caută sensaţii fugare cărora le împrumută melancolia lui specifică şi o muzicalitate suavă. Un înfrânt care plânge sau un rătăcitor care cântă:

Cântarea care n'a fost spusă
E mai frumoasă ca oricare...
...Dar în cântarea fără nume
Ascunsă'n negrele vioare,
E-o tragedie tăinuită;
Plâng albe vise moarte'n floare.

Poetul trăieşte în amintire, cunoaşte fiorul nostalgiei, pe care o evocă cu deosebită artă:

Melancolia amintirei
Are-adâncimi misterioase
Cu ochii verzi ce mint iubirei
Sub gene lungi şi mătăsoase.

Amici, uitaţi-vă în zare
Ce trist mă chiamă visul stins!

Petică a reuşit — spune d. N. Davidescu în prefaţa volumului — chiar după Eminescu şi epigonii ofensatori ai acestui poet de geniu, să găsească accente personale şi emoţionante, în aceste motive în aparenţă uzate şi deplin perimate.

Publicate mai întâi de Gr. Tăbăcaru, un prieten al poetului, poemele lui Petică apar astăzi ca o recunoaştere m[illegible] mult al talentului său poetic.

* * *

Noul volum de versuri al d-lui *Ion Pillat* apare în colecţia „Cartea Vremii" pusă sub îngrijirea poetului Nichifor Crainic: „Satul meu", cu gravuri în lemn de I. Teodorescu-Sion, manifestă—în poezia noastră contimporană—adevărata notă tradiţionalistă. Dela „Pe Argeş în sus" până la „Satul meu" scrisul poetului nu cunoaste evoluţie. Aceeaş limbă românească, aceeaş imagine înoită cu admirabile elemente de descripţii. Pastelul, tăiat în linii clasice, se complectează cu graţiosul idilei :

IAZUL

Mă uit la cer prin gene lungi de stuf ;
Ridic, în zori, un dâmb ca o sprâncenă;
Sunt ochiul mort în ziua cu zăduf
Şi ochiul viu în seara pământeană.

Când raţele sălbatice cad stol
Şi fâşâind prin trestii se strecoară,
Se-aprinde dorul lunii pe-al meu gol
Şi plopu se sărută lângă moară.

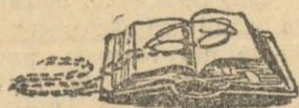
Accentul liric se nuanţează din substratul sufletesc al imaginei sau din tonul uşor deprimant al bucăţilor. Peisagiul oferă poetului viziunea din care acesta înfiripă descripţia ce-i serveşte, uneori, de cadru; — oamenii: sufletul, atitudinea lor în viaţă, pe care poetul o idealizează. Un singur exemplu din care se observă imediat efectul artistic.

ILIE BACIU

Proptit în bâtă stă cu trei picioare,
In sarica lăţoasă cât un urs —
Aicea de când ţara e sub soare...
In juru-i oi şi veacuri i s'au scurs.

Şi l-a pălit un gând în noaptea lungă
Că poate şi acolo un oier
Işi mulge toate stelele în strungă
De curge Calea Laptelui pe cer...

Sunt în acest volum 54 de asemenea „descripţii, — le-am putea numi deadreptul vignete, — unele foarte puţin uşor întunecate de prozaism, altele — cele mai multe, — remarcabile prin presonificare, prin idealizare isbutită, prin poezie.

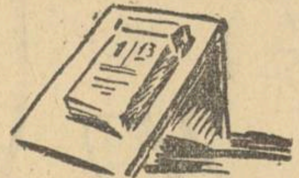

L'EUROPE NOUVELLE (14 Martie). Un număr închinat Germaniei de astăzi. Ne oprim la articolul: *„Le peuple au théâtre dans l'Allegmane nouvelle"* din care scoatem următoarea caracterizare a unei noi întreprinderi teatrale:

„Ceeace complectează portretul Germaniei de astăzi este înfiinţarea — sunt vre-o câţi-va ani de atunci — a unei Ligi populare de teatru *(Bühnenvolksbund)* destinată a face concurenţă teatrelor populare, cu spirit liberal şi social. Liga aceasta a luat fiinţă prin intenţia — problematică, dar foarte morală — de a clădi un tetru pe o bază creştină-ortodoxă. In multele regiuni ale Germaniei această creaţiune a devenit un instrument de pură reacţiune, care-şi propune să combată spiritul liberal, chiar teatrul însuşi. Sub chemarea acestei Ligi s'au văzut chiar reprezentanţi ai vechiului regim denunţând teatrele populare ca pe nişte antreprize a social-democraţiei. Dar, ceeace este bun în această mişcare a teatrelor populare, ceeace reprezintă o veritabilă unire a naţiunii intelectuale deasupra tuturor jocurilor dintre partide, este că niciodată aceste teatre n'au fost lucrul vre-unui partid politic, deşi la origine au fost susţinute mai ales prin lucrătorii din sindicate, iar în unele locuri mai mult prin elementele burgheze decât prin lucrători. Dacă vreo nouă agravare a diviziunii interne şi o reîntoarcere la puterea complectă a vechilor clase n'ar întrerupe această evoluţie, am putea spune că Germanii, în cea mai mare perioadă de decădere politică şi economică, au reuşit să înjghebeze o operă de organizare intelectuală, care merită, cu adevărat, respectul şi elogiul lumii".

In continuare, *Julius Bab,* autorul articolului spune: „O altă chestiune este aceea de a şti dacă, în forma astfel aşezată, vor apărea noui producţiuni creatoare care să satisfacă din plin această nevoie. In privinţa aceasta trebue să constatăm mai întâi că resursele, personalul teatral, sunt abondente în Germania. Există, nu numai un mare număr de artişti şi artiste dotate, dar o mulţime de regisori tineri şi de talent, cari (deşi uneori prea îndrăzneţi în experienţele lor) aduc viaţă, mişcare, voioşie, prin felul cum se silesc să dea marilor opere dramatice din toate timpurile, o nouă viaţă scenică. Esenţialul nu stă însă numai în aceasta. Valoarea teatrelor de azi atârnă de valoarea actorului şi regisorului; viitorul lui depinde însă cu totul numai de artistul care mânueşte cuvântul, care aduce elementul durabil, care reprezintă spiritul; şi ceeace interesează mai întâi este poetul dramatic....

Este aci recunoaşterea fondului şi nu a formei. Julius Bab aduce laude regisorului,, dar nu uită rolul covârşitor al poetului dramatic. Nu este oare o uşoară ironie la adresa regiei moderne? Şi în felul acesta o îndreptăţim, pentrucă mai întâi trebue să ni se dea emoţia teatrală artistică.

BULETINUL INSTITUTULUI DE LITERATURĂ (Partea III, No. 24). Un studiu care trebue relevat: „Arta şi morala după Brunetière" de d. *Emilian I. Constantinescu.* Despre felul cum autorul, minte ageră şi limpede, izbuteşte să selecţioneze problema, vorbeşte în deajuns concluzia pe care o scoatem în cele ce vor urma. Doresc d-lui Emilinn Constantinescu, de care mă leagă cele mai trainice simţiminte de prietenie, o activitate rodnică şi valoroasă, o sănătate — acum e bolnav de aproape un an de zile, — care să-i înlesnească seria cercetărilor începută cu atât suces. Revenim la studiul de faţă:

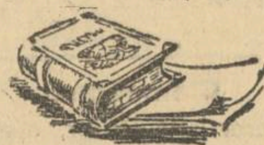
Arta — arta adevărată, nu simulacrul ei — n'are germenii imoralităţii. O operă frumoasă este şi o opera bună. Genialitatea creatoare purifică orice material. *Dar numai genialitatea. Talentul nu.* De aci vin neînţelegerile, căci adesea talentele sau chiar pseudotalentele cer să se bucure de privilegiile — singurele privilegii justificate aci, pe pământ — hărăzite geniilor. Câte nelegiuiri cuprinde şi „Divina Comedie" şi „Hamlet" şi „Faust" şi „Iliada"! Dar numai *conţinutul lor brut. Poetul a transfigurat însă acest conţinut.* Operile realizate au eşit pure. *Ele rămân simboluri eterne ale umanităţii ideale.* Ce sunt blestemăţiile din „La Garçone" a lui *Victor Margueritte* faţă de crimele din creaţiunea dantescă, shakespeară sau omerică? Nimicuri. Şi totuşi, „La Garçone" va rămâne definitiv înfierată cu o *nota censoria.* Conştiinţa omenească simte acolo o pângărire, pe care simplul talent de povestire al autorului n'o putea purifica.

Acesta e adevărul, singurul adevăr care rezultă din interpretarea obiectivă a capodoperilor artistice ale omenirii. El concordă în acelaş timp şi cu teoria generală a artei care cere predominarea idealului estetic, nu a ceui etic. Reţinând deci distincţiunea stabilită între genialitate şi talent, se poate formula primul principiu: *arta, marea artă, are germenul moralităţii.*

Judecăm cu conştiinţa unor oameni întregi, nu cu aceea a unor puritani. Totuşi, ca să fim mai riguroşi şi să nu ni se poată imputa nimic, vom încerca să formulăm un al doilea principiu: între două opere, egale ca valoare artistică, preferăm pe aceea care are şi un conţinut sănătos, echilibrat, normal. Sufletul omenesc va fi — va trebui să fie — mai puternic înnălţat şi fermecat de lectura unui roman ca „Război şi Pace" a lui *Tolstoi,* decât a unuia ca „Madame Bovary" a lui *Flaubert,* fără să condamne — notaţi bine — *fără să condamne pe cel din urmă, de oarece e operă de artă adevărată.* De aceea clasicismul a fost şi va fi totdeauna supravalorificat faţă de realism sau romantism. Sufletul armonic, sănătos, este doar veşnic un ideal pentru biata omenire frântă de suferinţe, dar amăgită de visuri. Mireasma celor divine nu atinge inima noastră nici când se avântă spre zările optimismului, nici când se *scufundă* spre adâncurile pesimismului, ci numai arare ori, când pluteşte în liniştea seninului.

Acest de al doilea principiu— adiacent şi complimentar — îi vor subscrie, cred, şi puritanii artei şi puritanii moralei. *Idealul etic intervine astfel numai ca subordonat celui estetic.*

Celelalte studii: Estetica lui Hegel de *Constanţa Valeriu;* Literatura noastră istorică („Istoria războiului" de C. Kiriţescu) de *Mihail Dragomirescu;* Slavici, Cel din urmă urmaş de *Scarlat Struţeanu;* două cărţi despre război (St. C. Ioan: Din revoluţiunea rusească şi Ion Pas: Drumul morţii) de *N. I. Rusu;* Dem. Teodorescu *„In cetatea* Idealului" de *Scarlat Struţeanu;* I. Semo: „Litanii de *N. I. Russu* şi Busuioceanu: Figuri şi cărţi, de Scarlat Struţeanu, — mărturisesc cea mai largă şi mai obiectivă privire asupra nouilor apariţiuni literare. Prin buletinele pe care le publică „Institutul de literatură" stă mărturie acelora cari cunosc şi deosebesc ştiinţa criticei de parodia ei.

ARHIVELE OLTENIEI (Anul IV, No. 17) a apărut cu un interesant şi variat sumar: *M. Teodorian-Carada,* Un uitat: Boicea Radianu. *C. V. Obedeanu,* Fundaţiunea Obedenilor, *Const. I. Karadja,* două costumaşe româneşti, *D. Izverniceanu:* Pagini din istoria Banatului. Este în articolul d-lui D. Izverniceanu o largă privire asupra istoriei culturale a Banatului, ai cărei reprezentanţi, fixaţi în mod biografic, sunt arătaţi în lumină simpatică.

Despre unul din scriitorii născuţi în Banat, *Atanasie M. Marienescu* (născut în Lipova la 1830), autorul scrie: „Mai întâi a fost judecător, iar mai târziu avocat. In calitate de vicenotar comitatens a funcţionat în Caraşova, unde pe vremuri exista o prefectură; în urmă devine jude de tribunal în Oraviţa. De aici este strămutat la Timişoara, Budapesta şi în cele din urmă nî Oradea-Mare. In timpul petrecut în anat s'a ocupat mult cu literatura poporală română. Având legături mai intime cu Tincu-Velea, acesta dimpreună cu alţii i-au prezentat mai multe balade poporale, pe care însoţindu-le cu note explicative le-a publicat sub titlul de: „Balade" în 2 volume la Pesta în anul 1859 şi „Colinde" adunate din Banat. Tot în acelaş timp a publicat „Invăţătorul şi poporul". La 1861 a tipărit la Sibiu „Istoria romăno-naţională pentru tinerime". Această carte a fost timp de 15 ani manualul didactic de istorie în şcoalele popoarelor din Banat şi Transilvania, până când Ministerul unguresc printr'un ordin a scos-o din şcoale. Alte lucrări mai de valoare ale lui At. Marienescu au fost: „Petru Rareş", nuvelă istorică tipărită la Sibiiu în anul 1862, „Balade istorice" tipărite la 1867 la Viena, „Steaua Magilor", tipărită la anul 1875 în Biserica Albă şi „Dorinţele noastre" tipărite la Viena"... Amintim că pentru activitatea lui culturală Marienescu a fost ales, în 1877, membru corespondent al Academiei Române, după care colaborează apoi la diferite gazete şi reviste ardelene: „Foaia pentru minte şi literatură", „Telegraful Român", „Transilvania" şi „Familia" pe care o conducea Iosif Vulcan.

Pentru eventualul interes al specialiştilor reproducem aci o parte din sumarul acestui număr: *Oltenia folkloristă:* Folklorul bănăţean, de Lucian Costin; Contribuţiuni la Etnografia medicală a Olteniei, de dr. Langier: *Oltenia naturalistă:* Privire generală asupra trecutului geologic al Olteniei (cu o hartă), de prof. I. P.-Voiteşti; *Oltenia arheologică:* Sunt monumente megalitice în Ardeal? de dr. Marto Roska, Olărie grecească în Oltenia. — Vechituri gotice în Oltenia, de N. Plopsor.

Din rubrica „Acte, documente, note şi comunicări": Carte dela Petru-Vodă, transcrisă de *N. G. Dinculescu;* Cea dintâi speculă monetară în Ţara-Românească: specula firfiricului de C. N. Mateescu; Ruşii în Craiova la 1842 de *T. G. Bulat* şi Câte-va observaţiuni critice de *Mihail Gregorian.* „Oltenia Culturală" recenziile şi Cronica revistelor lucrate cu deosebită vioiciune şi înţelegere de harnicul gospodar al revistei; profesorul C. D. Fortunescu.

SOCIETATEA DE MÂINE (1 Martie). D. *Victor Aradi* discută problema chestionarelor sociografice; d. *Onisifor Ghibu,* în „Habemus papam", problema, dacă mai poate fi o problemă a patriarhatului românesc. O caracterizare vioae în articolul d-lui *G. Bogdan-Duică* despre poezia lui *Demostene Botez:*

„Cum *Dimineaţa,* — ca o virgină cu amfora răsturnată pe umăr — varsă în lume lumina soarelui este spus cam rece, dar este văzut plastic. In ea sunt, de sigur, toate dimineţile satului său. Simplu, călduţ, intim apar Paştile cu revocări de naivităţi copilăreşti. Un dor curajos chiamă acasă, în casa boerească, pe ace frumoasă, sprintenă, care călăria ca amazoanele, să vie ca o rândunică şi să apară aşa, cum zice versul original:

Vântul rochia ta albă să o poarte
Ca un nouraş alb,
Luminat de lună;
Şi să pari, pe coastă, departe,
Ca o mână de zăpadă
Netopită încă,
Intârziată 'ntr'o văgăună.

Astfel, peisajul învie sănătatea şi sburdarea câte unui chip viu, care stenisase vitalitatea poetică. Natură vie, natură moartă — adică părând moartă — poetul o caută şi, pentru a o pecetlui în plicul cărţii sale, el găseste mijloace bune: D. B. este un colorist (vezi de ex. *Aurora);* este mai mult un simţitor al energiilor firei"...

* * *

MIŞCAREA LITERARA (21 Martie) G. Cardaş: Critica literară, Mihail Sadoveanu; *D. Nanu:* Eminescu iubeşte transilvănenii, Emil Costinescu premiază filozofia, Botezul Occidentului, Generaţia dinainte de război, La „Convorbiri literare", La „Convorbiri critice", Artă şi Dumnezeu, Literatură şi Tipografie.

* * *

CUVÂNTUL LIBER (14 Martie) *Perpessicius:* Descalificarea calificativelor; *Camil Petrescu:* Teoria economistului.

* * *

SĂPTĂMÂNA (11 Martie) *Radu Gyr:* Renaştere, *Const. Goran:* Balada vieţii, *G. Chivăran-Răsvan:* La recrutare, *V. Petrescu-Vruncea:* Dreptate, *Ciprian Doicescu:* Rază de lună.

GEORGE BAICULESCU

PAGINI ALESE

ŞTEFAN PETICA: POEME

DIN „CÂND VIOARELE TĂCURĂ"

III

Cântarea care n'a fost spusă
E mai frumoasă ca oricare;
Misterul ei e o beţie
De voluptoasă 'ndurerare.

In nota sfântă care piere
In tremurările sfioase
A unor rugi de Magdalene
Curg clare lacrimi preţioase.

Dar în cântarea fără nume
Ascunsă în negrele vioare,
E-o tragedie tăinuită;
Plâng albe vise moarte 'n floare.

Tristeţa lor neprihănită
Atât e de chinuitoare
Că pune'n suflete pătate
O mistică înfiorare.

Şi o chemare zace 'n ele
De-o sdrobitoare nostalgie:
Tortura ei necunoscută
Este suprema poezie.

Şi cel menit să ducă dorul
Cântărei sfinte şi alese
Işi simte inima cuprinsă
De suferinţi neînţelese.

In flacăra nemistuită
S'aprinde sufletul şi arde
Şi moare dornic de misterul
Cântării stranii de pe coarde

Ah, când în inemi sbuciumate
Orice dorinţe 'ncet se curmă,
Sdrobiţi vioara fermecată:
Grozav e cântecul din urmă!

DIN „SERENADE DEMONICE"

VI

Demonic cântăreţ de serenade,
Zâmbind îmi înstrunez încet ghitara
La umbra unei albe colonade
Pe care-o învestmântează 'n taine seara.

Cântarea mea e cinică, trufaşă,
Şi minte 'n nota sa sentimentală,
Dar noaptea este vechea mea părtaşă
Şi-i dă o duioşie ideală.

De-aceea ca să turbur fericirea
Fecioarei cu vis alb ca de hermină
Şi 'n umbră s'o atrag unde pierea
Işi picură cântarea în surdină.

Fiorul unei limpezi nopţi de vară
Ce tremură pe zările înalte
Ii dau eu blândul suflet de fecioară
De doruri fără nume să tresalte.

Pe taina unei seri îmbătătoare
Arunc un colţ al mantiei de stele
Ca visurile sale-amăgitoare
Să plângă 'ncet pe cântecele mele

Şi 'nvinsă palpitândă, 'nfiorată,
Cu nervii biciuiţi de sbuciumare,
Fecioara 'ntinde 'n noaptea 'ntunecată
Spre mine braţe albe rugătoare.

Ion Pillat: „Satul meu"

TOAMNĂ

M'au presimţit în zare plopii — iată
Ca morţii galbeni au rămas şi goi..
Şi apa cerului e mai curată
In tremur lung sub bărcile de foi.

Iar tu, păşind pe frunzele uscate,
Simţind că vin hoteşte peste tot,
Te-opreşti şi scapi din mâini înfrigurate
O inimă de aur ca un rod.

TĂCEREA

Cobor pe câmp odată cu 'nnoptarea,
Sunt pretutindeni şi nu's nicăeri,
Mă prinde pitulată nemişcarea ;
Dar pier, cu glasul tare de mă ceri.

Mă sfâşie cocoşii, câinii mă latră,
La iaz mă joc cu luna plină 'n stuf,
In jurul lămpii aţipesc pe vatră,
Şi satul doarme 'n mine ca 'ntr'un puf.

BISERICA

M'am înălţat în turn — cum se ridică
In bâtă un cioban, culcat la oi,
Să-şi numere cu ochii turma mică —
Şi-acolo m'am trezit rămas cu voi.

La Sân-Mării, când clopotele sună,
M'apucă dor de stână şi dulăi,
Dar anul trece, lună după lună,
Şi-mi tot pasc satul pe aceleaşi văi.

STELELE

Pe-un drum de oi, ce'n mirişte colindă.
Tăcerea nopţii a pornit spre sat,
Şi nori uşori în slavă stau să 'ntindă
Marama lor de borangic curat.

Dar le străpung penumbra mii de ace
Sclipind lumini ca piatra de olmaz,
Şi vălul tainic cerul şi-l desface
Şi satul îl priveşte în obraz.

STALPII DE TELEGRAF

Am pironit în cuie 'nalte drumul
Să n'o pornească razna 'n porumbişti —
Catarge ancorate cu duiumul,
Ce toate fug când numai tu te mişti.

Intindem rămurişuri de reţele
Şi în amurg rodim cu soare-aprins...
In toamnă înfrunzim cu rândunele:
Un fel de frunze negre cu piept nins.

ÎNSEMNĂRI

Origina poetului André Chénier

Intr'un moment de revoltă în potriva oamenilor revoluției cari conduceau Franța, marele poet apostrofă țara sa:

„Eu nu sunt fiul ei, eu sunt fiul Heladei
„Geniul meu este grec........

In toate biografiile poetului, se arată că a fost născut la Constantinopoli în 1762. Al treilea fiu al lui Louis Chénier, consul general al Franței. Mama sa era greacă, celebră prin spiritul și frumusețа sa.

Lanson caută să dovedească că în opera lui Chénier să simte origina greacă. El avea în sânge ceva care-l făcea să înțeleagă frumusețа spiritului antic, mai bine de cât toți ceilalți scriitori cari au studiat și imitat antichitatea. Pe când alții nu vedeau de cât amintirile de școală sau decorurile de operă, el prindea fără nici o sforțare, realitățile concrete într'o perfectă armonie cu intima sa organizație.

Grecia, desigur, că are patria spiritului său.

Chénier are bucăți de-o originalitate rară, cari nu-și pot găsi pereche în literatura franceză. In ele se găsește ceva antic, fără a fi nimic artificial: o poezie ușoară, limpede, plastică, scăldată de lumină, în forme armonioase. Cum s'ar putea explica realizarea unei asemenea perfecție ca în versurile sale antice? El n'a văzut numai în exterior operile grecești, el a simțit sufletul care le-a realizat. Și-a găsit propria sa natură. Și de aceea se deosebește complecat de ceilalți *fabricanți de antichități* din epoca revoluționară.

Acum în urmă, Bertrand Bareilles, în *Mercure de France*, dovedește că tatul poetului n'a fost niciodată consul în Turcia, ci negustor bogat de stofe la Constantinopole. Mama poetului, Elisabeta Santi l'Homaca, era fiica unui juvaergiu „furnisorul seraiului" de origină levantină, nu greacă.

E drept însă că atunci când tatăl poetului se stabilește în Franța, soția sa nu știa franțuzește, vorbea numai limba greacă și italiană. Curioasă a fost marea influență ce-a avut asupra lui Andrei Chénier limba greacă pe care o învățase la perfecție, ca limbă maternă. O studia continuu cu pasiune și chiar își nota confidențele sale, cu caractere grecești.

Se cunoaște sfârșitul tragic al marelui poet. Indrăzneala și violențele de condeiu i-a atras asupra capului, răzbunarea crudă a atotputernicilor revoluționari învingători.

Celebrul și nefericitul poet a fost trecut pe lista proscrișilor. Arestat pentru conduita sa *necivică*, nu este scos din închisoare, de cât pentru a fi executat.

In pachetul cu rufe murdare, trimis familiei, s'au găsit și o parte din operele lui scrise în timpul cât a stat la pușcărie. Pe un petic de hârtie erau transcrise în fugă nemuritoarele versuri:

„Ca o ultimă rază de soare, ca o ultimă suflare de „zefir.....

Două aniversări ale dramei „L'Aiglon"

Douăzeci și cinci de ani nu constituie pentru o piesă de teatru, o existență, de disprețuit. Foarte multe lucrări, primite cu entuziasm în seara primei lor reprezentări, dispar din repertorii, după foarte scurtă vreme. Ele nu ating niciodată această aniversare de 25 ani, vârsta, care, pentru om, trece drept primăvara vieții.

Dar „L'Aiglon", primit cu aplauze și aclamații în seara premierei, a cunoscut această rară favoare a soartei: Simpatiile publicului nu l-au abandonat. De aceea reprezentarea lui jubiliară nici nu se poate considera drept o reluare, fiindcă, pe afișul teatrului Sarah Bernardt, „L'Aiglon" apare destul de des. El formează piesa de rezistență, întocmai cum „Faust" e baza repertoriului Operei din Paris, iar „L'Artésiènne" a teatrului Odeon.

Joi, 12 Martie, „L'Aiglon" a serbat două aniversări în acelaș timp: aceea de 25 ani de existență și aceea de 2000 de reprezentații la teatrul Sarah Bernardt. De altfel, în alt teatru din Paris nici nu s'a jucat...

Edmond Rostand

2000 de reprezentații în 25 de ani, adică 80 de spectacole pe an, fără întrerupere, în cursul unui pătrar de veac, formează, fără îndoială, un succes...

Vai, dar nici unul dintre cei vechi nu mai era pe scenă. Abea dacă mai există marele comedian André Calmettes, creatorul lui Metternich.

Sarah Bernardt, creatoarea ducelui de Reichstadt, dispărută; și dispărut de asemenea, Edmond Rostand, marele poet al „Puiului de Vultur" și al lui „Cyrano de Bergerac"...

De câțiva ani, cu rămășițele pământești ale lui Rostand, doarme în pământ, ultimul mare romantic francez...

Rețete pentru teatru

A apărut recent, la Paris, o reeditare a unei lucrări foarte curioase. E vorba de „Cele treizeci și șease lucrări dramatice", un studiu al d-lui Georges Palti, apărut mai de multă vreme în „Mercure de France" și apoi publicat în volum...

D. Palti pretinde că tot teatrul antic și modern se poate reduce la treizeci și șease de situații, și că nu există, în vreo piesă din orice timp și din orice literatură, vreo situație, care să nu intre în clasificarea d-sale.

E drept că această clasificare este făcută în termeni cam vagi, dar oricum, tentativa rămâne interesantă.

Spunem „tentativă", de oarece d. Polti nu va isbuti desigur să înglobeze în vreun număr din catalogul d-sale situațiile extrem de noi și de amuzante din piesele lui Pirandello. „Henric IV" — și chiar „Cusutoreasa din Luneville" a lui Alfred Savoir — nu-și au locul în cele treizeci și șease de clase, cu pricina.

Ideia de a cataloga situațiile dramatice, în chipul elementelor prime din chimie, între cari pot avea loc o serie infinită de reacțiuni, nu poate fi admisă — deși ea decurge din acel mare principiu al esteticei clasice și mediteraniene, pentru care subiectul nu contează, sau contează foarte puțin, interesul real și noutatea operelor, uzitând numai în stil și compoziție.

O monumentală operă a lui Clemenceau

Clemenceau, bătrânul om politic al Franței, impetuos ziarist și mediocru literat, a terminat o operă „de longue haleine", la care lucrează de trei ani, dar, care, după cererea lui expresă, nu va vedea lumina tiparului decât zece ani după moartea lui.

Clemenceau

Impotriva tuturor așteptărilor, opera aceasta nu conține o aluzie măcar la marile evenimente, în care Clémenceau a fost direct amestecat. E vorba, după cât s'a putut afla de o lucrare de pură filozofie, fruct al meditațiilor unei vieți întregi, din care omenirea nu cunoaște decât partea activă.

Clémenceau a început să-și scrie opera după ce s'a retras definitiv din viața politică; ea este împărțită în trei mari volume de câte 500 pagini fiecare.

Nu lipsește decât titlul lucrării, căreia Clémenceau i-a scris până și cuvântul „Fine".

Bătrânul om de Stat are 84 de ani, și se bucură de o sănătate excelentă.

Cărți despre teatru

Teatrul devine din ce în ce mai mult, factorul predominant al mișcării culturale. Și aceasta, în toate țările... Teatrul este mai succint, mai complect, mai ușor perceptibil, mai scurt ca durată, cerând mai puține eforturi, și — nu trebuie să uităm — trăim într'o epocă de oameni esențialmente grăbiți.

De aceea, nu trebuie să ne mire că teatrul începe să aibă o literatură a lui, particulară, în afară de operele și criticele dramatice.

In Franța, în ultima vreme, a apărut o serie de volume, ocupându-se toate de istoria teatrului.

„Comedia de moravuri" este titlul unei lucrări de mare anvergură, unui studiu interesant și pitoresc, pe care-l începe d. Louis Allard printr'un prim volum asupra comediei de moravuri în răstimpul dintre anii 1795 și 1815. Firește, douăzeci de ani e puțin; și epoca directoriului și a imperiului nu a fost poate cea mai propice desvoltării artelor, totuși, ce lucruri interesante știe să ne spună d. Allard despre opunerea dârză a societății franceze din acele vremuri, împotriva tendinței de a o caracteriza, viu manifestată de autorii teatrali ai epocei.

D. Allard promite, pe curând, un al doilea volum, în care va duce interesantul studiu început până la „Dama cu Camelii"...

O altă carte nouă despre teatru este aceea a d-lui Lyonnet: „Les Premières de Jean Racine". D. Lyonnet este unul din acei savanți istorici, care în loc să se ocupe de viețile regilor și tactica generalilor de acum o sută sau cinci sute de ani, scormonește bătrâne arhive și prăfuite biblioteci, pentru a da de amănuntele necunoscute, dar atât de pasionante, ale vieții din trecut. D-sa a întreprins astfel un studiu asupra împrejurărilor, în care au avut loc premierele tragediilor lui Racine. Studiul acesta vine după un altul, apărut anterior, asupra premierelor lui Molière.

Sunt o serie de adevărate reportagii asupra teatrului din a doua jumătate a secolului XVII. D. Lyonnet a regăsit numele interpreților, a descoperit intrigele din jurul distribuțiilor, a găsit mărturii de chipul în care se comportau acești clasici la premierele lor, de modul cum reacționa publicul, de felul cum se consacra un succes...

Sunt pagini, în adevăr pasionante, asupra unui trecut vechi de trei veacuri, pe care totuși d. Lyonnet îl reinvie cu un talent, o vervă și o erudiție rară.

Reapariția lui Tit-Liviu

Nu este nici un an, decând profesorul Fasco di San Martino a căpătat o celebritate mondială, prin indiscreția unui prieten de al său, care a comunicat ziarelor că profesorul napolitan a isbutit să descopere în cripta Capelei unei mânăstiri ruinate din Neapole, prețioase manuscrise antice, conținând întreaga operă a lui Tit-Liviu.

Știrea aceasta a provocat pe atunci o imensă vâlvă. Toată presa mondială s'a ocupat de importanța descoperirii lui San Martino, — pentru restabilirea istoriei romane din prima perioadă a Cetății Eterne.

Din nefericire, s'a dovedit mai târziu că profesorul napolitan nu descoperise nimic, și că faimoasele manuscrise nu constituiau decât un imens „bluff".

Trebuie să recunoaștem că această constatare s'a făcut numai în urma refuzului încăpățânat al descoperitorului de a sta de vorbă cu cineva și a da date mai precise asupra descoperirii sale. De atunci nu s'a mai vorbit de San Martino nici de Tit-Liviu...

Iată însă că profesorul de istorie și filologie a transcris în latină curentă, manuscrisele, pe care se încăpățânează să le creadă a lui Tit-Liviu. In curând, va arunca o provocare întregii lumi savante... Polemica va reîncepe deci, și nu este una din cele mai puțin interesante.

Bernard Shaw și Wilde

Bernard Shaw a republicat unele din lucrările sale, mai puțin cunoscute, deși sunt, incontestabil, de o valoare cel puțin egală cu a pieselor lui de teatru.

Este vorba de „Essais"-urile lui, publicate pentru prima oară în volum, acum vreo 15 ani.

Aceste „Essais"-uri, nu sunt altceva decât foiletoanele lunare, pe care marele dramaturg englez le scria pentru „Neuie Freie Presse". Primul foileton se ocupă de Oscar Wilde, care tocmai scrisese „De profundis", și se mai afla în închisoare.

Foiletonul începe așa: „Există doi oameni inteligenți în Anglia: Oscar Wilde și cu mine", și continuă pe acelaș ton, arătând că „De profundis" departe de a fi un act de pocăință, este o nouă încercare a lui Wilde de a-și bate joc de burghezia engleză, care a plâns citind această lucrare, de care el, Shaw, a râs cu multă poftă, înțelegând toată perfida șiretenie a lui Wilde.

Tot în acest volum se află și un admirabil studiu comparativ asupra marelor artiste — astăzi dispărute, pe atunci în culmea gloriei — Sarah Bernardt și Eleonora Duse.

Shaw închină un imn de slavă Eleonorei Duse, executând sângeros arta Sarei Bernardt, pe care o găsește falșă, în toate manifestările ei artistice.

Henri Béraud, cronicar dramatic

Premiul Goncourt acordat romanului „Le Martyre d'un obèse" a scos dintr'odată în evidența cercurilor literare pariziene, pe un tânăr, roz și rotofei reporter de oarecare celebritate în lumea gazetărească, pe Henri Béraud.

De atunci, Henri Béraud a devenit nu numai scriitorul, ci și „tipul" la modă, pentru parizienii, gata să consacre cu simpatia și entuziasmul lor, o victorie serioasă și trainică.

Henry Béraud

De cele mai multe ori, poeții și nuveliștii, visând în adolescență Pegași înaripați, care să-i ducă val-vârtej până pe culmile Parnasului, sfârșesc prin a face reportajul parlamentar la vreun mare cotidian politic. Cu Béraud s'a întâmplat tocmai dimpotrivă. A debutat ca reporter, și termină ca scriitor.

Dar cum ziaristul trebuie să fie un cunoscător al tuturor ramurilor de activitate omenească, Béraud neuitându-și vechea meserie, a rămas în literatură cu acea multilateralitate de preocupări, caracteristică profesioniștilor presei.

Ultimul aspect sub care ne apare, este acela de cronicar teatral. De curând, a apărut la Paris, un volum „Retours à pied", în care Béraud își publică o serie de cronici teatrale apărute în „Mercure de France".

Vii, colorate, pline de spirit și de sevă, de admirabile trăsături de caricatură, aceste impresii de teatru încep prin a irita, dar sfârșesc prin a încânta.

Ele irită, fiindcă Béraud este extrem de injust. De îndată ce îl supără cineva, se năpustește asupra lui cu furoare, și-l lovește cu toată pasiunea, ne alegând prea mult inexactitățile, falsele și interesatele interpretări, sau nedreptele ridiculizări.

Dar Béraud a prevăzut aceste observații, de aceea, în prefață își califică volumul drept „o carte injustă și pătimașe".

Totuși, atunci când vorbește de Antoine, Copeau, Dullin, devine cald și generos. Dar vai de Comedia Franceză, de Silvain, de Georges Berr, Duflos, Paul Claudel și chiar Jules Romain.

Impotriva lor își îndreaptă Béraud pana lui ascuțită, muiată în cerneală înveninată...

MARUNTE

— Conferințele profesorului *Carcopino* dela Facultatea de Litere din Paris asupra „Imperialismului roman" au fost fixate în zilele de Marți și Miercuri și Joi, orele 6—7 seara, în sala XXI a Universității noastre. Ele vor dura trei săptămâni. Cursurile au început Marți, 24 corent. In afară de conferințe, profesorul Carcopino face exerciții de seminar, Joia, orele 11—12, sala IX.

— Universitatea de vară dela Geneva va începe să funcționeze în luna August 1925. Inițiatorul ei este profesorul universitar *Edmond Privat*. Universitatea are patru secțiuni: pedagogie și psichologie, filologie, științe fizice și drept internațional.

— „Societatea Scriitoarelor Române" și-a alcătuit biroul central de conducere în felul următor: *Adela Xenopol:* prezidentă, *Constanța Hodoș, Isabela Sadoveanu* și *Margareta Miller-Verghi:* vice-prezidente, *Natalia Negru, Cath. Raicoviceanu, Fulmen* și *Laurenția Bacalbașa:* secretare, *Sarina-Cassvan Pas;* casieră, *Sofia Nădejde, Bucura Dumbrava* și *Laura Vampa,* membre raportoare în comisia de critică. Comitetul a fost ales pe un timp de trei ani.

— A apărut No. 5 din Revista „Omul liber" la care scriu d-nii: Ion Pas, Leon Feraru, Victor Eftimiu, Em. Cerbu, Al. Terziman, I. Peltz, Mihail Celarianu și Eduard Sbierea.

— Următoarele volume au apărut din Biblioteca „Dimineața": *Ion Dangorozi:* Surpriză, *Sandu Teleajen:* Poveștile lui Hinu Ion, *Jack London:* Omul cu obrazul încrustat, *I. Ciocârlan:* Flămânzii, *Eug. Boureanul:* Lupii.

— D. *Emanoil Manoliu,* fost artist al Teatrului Național din Iași, a scos zilele acestea un volum intitulat: O privire retrospectivă asupra Teatrului moldovenesc".

— D. *N. Iorga* a primit din partea Universității din Strasburg, titlul de *doctor honoris cauza.*

— A apărut *Aripa,* ziar săptămânal de aviație.

— A apărut almanachul *„Argus"* pe anul 1925.

— S'a închis la „Cartea Românească" expoziția marelui pictor *A. Verona* despre a cărui bogăție n'a scris, la noi, mai nimenea.

— A murit la Paris *Andre Tudesq,* redactorul ziarului „Le Journal" cunoscut pentru anchetele sale în străinătate.

— Ultimele publicațiuni apărute: *George Mihail Zamfirescu:* Cuminecătura, piesă într'un act, *V. Tempeanu:* Din scrisul vechiu, antalogie, *Al. Rally:* Studente.

— A murit la Berlin savantul dr. Wassermann.

— In biblioteca „Asociațiunii" din Sibiu continuă să apară lucrări alese de literatură, de artă, de educațiune și de cultură poporană. Acum de curând a apărut No. 124, cuprinzând: *O bucată de pâine din Banat,* și alte schițe originale, de Horia Petrea-Petrescu. In acelaș timp au apărut în Buletinele editate de despărțământul din Sibiu al „Asociațiunii": *Om nou se naște 'n iaduri* de Horia Petra-Petrescu, și *Glasuri de alarmă din toate taberele.* Amândouă se răspândesc gratuit în scop de propagandă morală.

— Universitatea Populară a soc. „Prietinii Științei" din Craiova, continuă seria cursurilor sale după următorul program: Marțea: Istoria literaturii franceze, de prof. *C. D. Fortunescu,* Joia: Istoria civilizațiunii, de prof. A. Vasculescu, Sâmbăta: Istoria poporului englez în secolul XIX, de prof. T. Ștefănescu.

— Comitetul Monumentului *„Traian Demetrescu"* — Craiova — anunță că bustul poetului va fi inaugurat în curând.

— Au apărut următoarele volume în biblioteca „Cartea Vremii": *Em. Bucuța,* Legătura Roșie, *Charles Maurras,* Viitorul inteligenței, trad. Tudor Vianu și *Ion Pillat:* Satul meu, versuri.

— Săptămâna aceasta apare romanul psicho-patologic-social „Femeia isterică" de dr. Marcel Olin.

— A apărut în Biblioteca *„Dimineața",* No. 22, volumul de schițe și amintiri: „Poveștile lui hinu Ion", de *Sandu Teleajen.*

— In editura literară a Casei Școalelor, a apărut volumul de poezii: „Paharul blestemat", de *G. Rotică.*

— *Cristian Dorcy* a întreprins, la Paris, o nouă anchetă literară, cam în felul celeia pe care o continuă „Rampa". Anume: 1. — Cum trebue să se manifeste un tânăr scriitor al anului 1925? 2. — Cum v'ați manifestat? 3. — Unde ați publicat pentru prima oară? 4. — Păstrați debutului vre-o amintire? Plăcută sau neplăcută. Și care anume?

— A apărut la Paris primul număr din colecția „Cahiers de Paris" cu o lucrare a lui *Georges Duhamel:* „Deliberations".

— O colecție identică a fost inaugurată la Louvain: „Cahiers de la jeunesse catholique belge".

— Un admirabil portret-literar: *C. F. Ramuz,* publică în „Les vouvelles littéraires" Maurice Martin du Gard.

— A apărut No. 10 din revista „Gândirea", cu următorul sumar: La ultima margine, de *Ion Darie,* Sanie peste zăpada veacului — Gând, de *Aron Cotruș,* Făgăduinți din flacări, de *Lucian Blaga,* Iată a sunat ceasul, de *Cezar Petrescu,* Thomas Hardy — versuri în românește, de *Dragoș Protopopescu,* Versuri de *Sandu Tudor,* Realitatea românească, de *Ioan Slavici* și Intre trecut și viitor, de Virgil Zaborovschi.

— Din Cairo se anunță că, pe lângă piramide, s'a făcut o descoperiri senzațională, care rivalizează cu descoperirea mormântului lui Tutankamon. S'a găsit mormântul unui rege egiptean din dinastia a IV-a, predecesor lui Cheops. Numeroase obiecte de o valoare extraordinară pentru știință și de o frumusețe uimitoare, au fost scoase la lumina zilei.

— A apărut *„Lectura, — Floarea literaturilor străine"* No. 6, cuprinzând: *„Sclavi ai iubirei"* și *„Un pungaș de frunte",* ambele de *Knut Hamsun,* celebrul autor norvegian, premiat în 1920 cu Premiul Nöbel. Romanul său „Foamea" a fost tradus în mai toate limbile culte. Traducerea din *„Lectura"* e de Eugen Relgis.

In No. 7 al „Lecturei", care a apărut ieri, avem un dar din pana măestră a causticului nostru humorist *D. D. Pătrășcanu.* Sub titlul *„Humorul francez",* ne redă, create din nou în românește, irezistibile bucăți alese din maeștrii hazului: *Tristan Bernard, Courteline, M.* și *A. Fischer, Maineaux, Rip,* etc.

Tot ce privește redacția „Adeverului Literar" (manuscrise, corespondență, cărți și reviste) se trimite pe adresa d-lui A. de HERZ.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.